

Lagafrumvörp afgreidd með rökstuddri dagskrá.

1. Drykkjumannahæli.

Á 11. fundi í Ed., 26. okt., var útbýtt:
Frv. til l. um heilsuhæli handa drykkjumönnum (þmfrv., A 55).

Á 13. fundi í Ed., 28. okt., var frv. tekið til l. umr.

Flm. (Guðrún Lárusdóttir): Þetta frv. er öllum hv. þdm. kunnugt, því að það hefir verið á ferð hér áður í ýmsum myndum, bæði sem þáttill. og frv. Það er því óþarfi að tala mikið um það, en ég vil þó fylgja því úr hlaði með nokkrum orðum.

Kröfur almennings í þessum efnum hafa verið háværar. Á bindindisþinginu á Þingvöllum í sumar, þar sem mættir voru fulltrúar úr öllum héruðum landsins, var það einróma álit allra fundarmanna, að þessi stofnun, hæli handa drykkjumönnum, væri óumflýjanleg nauðsyn.

Grg. frv. ber það með sér, að ástandið í þessum efnum er orðið iskyggilegt hér á landi, en hún lýsir þó ekki öllum þeim hörmungum, skorti og heilsuleysi, sem steðja að heimilum þeirra manna, sem eru ofurseldir áfengisnautninni. Og hún segir ekki frá því, hvernig drykkjumönnum um sjálfum líður, þegar þeir ranka við sér, sjúkir á sál og líkama. Nei, það, sem í grg. stendur, eru aðeins óljósar myndir af því ástandi, sem einstaklingar og fjölskyldur eiga við að búa, þegar áfengisnautnin er búin að leggja að velli alla velsæmd.

Til skamms tíma var lítið á ofdrykkjumanninn eins og nokkurskonar glæpamann. Að visu má segja, að áfengisnautnin leiði oft á glæpaþrautir, og má benda á mörg dæmi þess. Fangelsisstjórar, lögreglustjórar og dómamar um víða veröld hafa marga sorgarsöguna af því að segja, en nú er álit manna á ofdrykkjumanninum að breytast. Nú hneigjast menn að þeirri skoðun, að þeir séu aumkunarverðir sjúklingar, sem fyrst og fremst þurfi lækningar og hælís við.

Á Þingvöllum flutti dr. Helgi Tómasson í sumar einkar fróðlegt erindi um þennan sjúkdóm og meðferð hans. Eftir því, sem dr. Helga sagðist frá, er engum blöðum um það að fletta, að ofdrykkjumenn, sem neyta lengi slíkra lyfja, komast í tölu allra-aumustu sjúklinga. Þá er eina vörnin gegn þessu mikla böli að veita þeim aðstöðu til þess að njóta lækningar og meðhöndla þá eins og sjúka menn. Það mundi einnig verða

beitt vopn í bindindisbaráttunni. Menn færu að hugsa sig um, hvort ekki bæri að forðast þau eiturlyf, sem gætu þannig komið þeim á kné.

Nágrannaþjóðir okkar á Norðurlöndum hafa komið á stofn slíkum hælum með miklum árangri. Í Danmörku eru þau elztu um 30 ára gömul. Það er talið, að fullur helmingur þessara sjúklinga læknist, vinni þar algerlega bug á drykkjuskaparástriðunni og geti gefið sig óskiptir að starfi sínu. Fjórði hluti þeirra fær sæmilegan bata og getur nokkurn veginn séð sér og sínum farborða, en fjórði hluti þeirra fer sömu leiðina aftur, þegar hælínu sleppir. Þeir hafa þá líklega ekki verið þar nógu lengi; eitt ár er lágmarkstími.

Þessar niðurstöður geta gefið oss góðar vonir um bæriligan árangur hér. A. m. k. er ekki horfandi í að gera tilraun í þessa átt, ekki einungis vegna drykkjumannanna sjálfra, heldur vegna eiginkvenna, barna, mæðra og allra aðstandenda þessara ógæfusömu manna.

Viðvíkjandi kostnaðinum vil ég benda á, að oftast verða þessir óreglumenn þjóðfélaginu til mikillar byrði hvort sem er. Framfærsluskylda þeirra leggst á annara herðar. Oftast er ekki annað fyrir hendi en að hið opinbera hlaupi undir bagga með heimilum þeirra. Mér er kunnugt um ýms slík heimili, sem eru svo aðframingomin af skorti vegna drykkjuskapar húsbóndans, að það þarf ekki lítið fé til þess að sjá þeim fyrir nauðsynlegustu þörfum.

Hér er ofdrykkjumönnum annaðhvort komið í „steininn“ eða þeir eru látnir sigla sinn sjó. En að setja þá á heilsuhæli, venja þá af ástriðunni og gefa þeim aftur trúna á starfið og lífið, það er bjargráð, sem mikið er gefandi fyrir. Í stað lítt sjálfbjarga manns fáum við reglumann, sem getur séð sér og sínum farborða. Hvers virði það er fyrir þjóðfélagið, verður ekki á vog vegið né með tölum talið.

Þá vil ég minna á þær upphæðir, sem þjóð vor hefir ráð á að borga fyrir áfengi. Tollur á áfengi er áætlaður 1 millj. kr., og ágóði af áfengisverzluninni 1300000 kr. Þetta eru engir smærðis peningar. Sölugróði á dag getur orðið ca. 6300 kr. Tíu dagar kosta þá 63 þús. kr., og það eru ekki full 3% af áfengissölugróðanum. En það mundi nægja fullkomlega til þess að standa straum af slíku hæli.

Það mun vera almennt álit, að það sé siðferðisleg skylda ríkisvaldsins, sem heldur áfengi að þegnum sínum, að sjá fórnardýrum þessarar

nautnar fyrir heilsubót og reyna að sporna við því, að ísl. þjóðin verði að burðast með fjölda vesalinga, sem áfengið hefir orðið að fótakefli. Það er því ekki óeðlilegt, að einhver hluti af ágóðanum af sölu áfengis sé einmitt notaður til þess að hjálpa þeim, sem harðast verða fyrir barðinu á því. En langheppilegasta lausnin á því máli er einmitt heilsuhæli.

Ennfremur má benda á aðra fjárfúlg, sem ekki væri nema sanngjarnt, að nota mætti að einhverju leyti í þessu skyni, og það er fjárfúlgá sú, sem ætluð er á fjárlögum til sjúklinga samkv. bráðabirgðalögum nr. 78 frá 1936, um ríkisframsælsu sjúkra manna og örkuðla. Þar eru drykkjumenn teknir til sem ein tegund manna, sem undir þessa löggjöf koma, og þar er um að ræða 83000 kr. afgang, sem heilbrigðismálaráðuneytið hefir ráðstafað til geðveikisjúklinga. Mér finnst ekki úr vegi að athuga þessar leiðir, því að þessi sjúkdómur tilheyrir vissulega geðveiki, og fyrst ríkið telur sér skylt að sjá geðveikum mönnum fyrir hæli, því skyldu þá þessir geðveiku menn eiga að vera útundan og mega ekki njóta hælsvistar eins og aðrir geðveikir menn? Þó að um það mætti deila, hvers vegna þeir eru geðveikir, þá er það fremur lítil huggun fyrir sjúkling, sem kemur að leita sér lækninga, að honum sé sagt, að sjúki hans sé sjálf-skapað viti og því sé það matulegt handa honum. Slik svör hæfðu ekki vænum manni, en þessu líkt er svarið frá hendi hins opinbera, ef ekkert er gert til þess að bjarga mönnum, sem illa eru farnir af þessum illa sjúkdómi. Mér sýnist ríkisvaldið hafa sömu skyldu að gegna við þessa tegund sjúklinga og aðra, og þess vegna hika ég ekki við að leggja þetta frv. fyrir hv. d. í því trausti, að það mæti skilningi og samúð hv. Alþingis.

Ég ætla svo ekki að orðlengja frekar um málið. Frv. ber með sér, við hvað er átt, en þó vil ég sérstaklega benda á tvö meginatriði, sem í frv. felast. Í fyrsta lagi, að það gefur hinum sjúku mönnum bætta aðstöðu til þess að leita sér hælis og lækninga, og í öðru lagi gefur það fjölskyldunum, eiginkonum og nánustu ættingjum, betri aðstöðu til þess að hlutast til um að útvega nauðsynlega hjálp, sem sjúklingarnir sjálfir koma ekki auga á, að þeir þurfi á að halda veikinda sinna vegna. Ég vil svo að lokum leggja til, að málinu verði vísað til hv. allshn. að umr. lokinni.

Páll Zóphóníasson: Herra forseti! Ég vil aðeins leyfa mér, áður en málið fer til n., að benda á, að ég tel dálítið hæpið, hvort rétt sé að gera sérstakar ráðstafanir, sem hafa það í för með sér, að almenningsálítið stimplar þessa menn, hér um ræðir, í annan flokk heldur en aðra þegna þjóðfélagsins. Ég vil benda á, hvort ekki væri rétt að láta þær ráðstafanir, er gera þarf, koma meira óbeint fram sem almenna sjúkráhjál til þessara manna, án þess að þeir séu álitnir einhver sérstök tegund manna, sem þurfi sérstakrar meðferðar með. Ég held, að það gæti frekar orðið til þess að hjálpa á m. k. sumum til þess að rétta við heldur en ef þeir eru stimplaðir sem drykkjumenn og settir á hæli, sem stofnað er

til þess eins að taka við þessu úhraki, sem þjóðfélagið telur ekki fært að hafa meðal borgaranna almennt. Þessir menn eru sjúklingar, og það á að fara með þá í samræmi við það, og ef mönnum sýnist, má stofna hæli fyrir þá, en það á ekki að kalla þau drykkjumannahæli. Ég vil láta það heiti hverfa. Þetta vildi ég aðeins segja áður en málið fer lengra.

Flm. (Guðrún Lárusdóttir): Ég skil þessa aths. hv. 1. þm. N.-M. mjög vel. Mig langar alls ekkert til að stimpla nokkurn mann, ekki heldur drykkjumann, sem úhrak annara manna, enda þykist ég hafa tekið það skýrt fram, að drykkjumenn séu fyrst og fremst sjúklingar, sem þurfa á sjúklingameðferð að halda, og ég sé ekki, að það sé neinn stimpill á þeim. Hinu verður ekki neitað, að menn þessir stimpla sig oftast sjálfir með hegðun sinni, og einmitt vegna þess má það teljast bezt og heppilegast fyrir þá sjálfa að vera sem mest út af fyrir sig, enda hætt við, að ástand þeirra sé oft þannig, að öðrum sjúklingum væri lítil gleði að samvistum við þá.

Annars er ég fús til samvinnu við alla, sem þessu máli vilja sinna, og hlýði með athygli á tillögur annara, ef ég sé, að þær miða í rétta átt. Það er mér fyrir öllu, að málið fái afgreiðslu frá hv. Alþingi, þjóðinni til blessunar.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 10 shlj. atkv. og til allshn. með 10 shlj. atkv.

Á 28. fundi í Ed., 16. nóv., var frv. tekið til 2. umr. (A. 55, n. 118).

***Frsm. (Magnús Guðmundsson):** Eins og nál. á þskj. 118 ber með sér, leggur n. til, að þetta frv. verði afgr. með rökst. dagskrá, á þann hátt, að lagt sé til, að upp í fjárl. verði tekin fjárveiting til ráðstöfunar fyrir heilbrigðisstjórnina á næsta ári. Þessa aðferð hefir n. viðhaft sökum þess, að hún vill sinna málinu og telur það mjög nauðsynlegt, en sér hinsvegar ekki fært að leggja til — eins og stendur —, að farið sé strax að stofna sérstakt hæli í þessum tilgangi, og hafði n. samráð um þetta mál við landlækni í fyrria og nú í ár við dr. Helga Tómasson, yfirlækni á Kleppi. — Það er nefnilega svo, eftir því sem dr. Helgi Tómasson upplýsir n., að víða um heim er vögnuð sú skoðun, að hæli handa svona mönnum séu ekki sem bezt, þar sem þeir eru margir saman og geta haft ill áhrif hver á annan. Þess vegna telur dr. Helgi rétt að prófa sig hér áfram og reyna að fá fjárveitingu fyrir heilbrigðisstj., sem hann svo fyrir sitt leyti — og n. finnst það skynsamlegt — gerir ráð fyrir, að varið verði á þann hátt að fá húsnæði, þar sem hægt væri að taka á móti slíkum mönnum til bráðabirgða, eða á meðan verið er að athuga, hvað tiltækilegast sé við þá að gera. Þessir menn eru náttúrulega á mjög mismunandi stigi. Sumir þurfa ekki nema stutta hælsvist, aðrir

) Stjarna () framan við nafn ræðumanns táknað, að ræðan sé prentuð eftir handriti innanþingsskrifara, öfyrirlesin af ræðumanni.

langa, og sumum hentar það að vera komið burt úr sollinum, en öðrum hentar betur að vera um lengri tíma undir strangri gæzlu. Enn aðrir eru þannig, að þeirra sjúkdómur er ólæknandi eða lítt læknandi, og við þá mun sennilega ekkert annað að gera en að láta þá eiga sig eða hafa þá til frambúðar á slíkum sjúkrahúsum.

Náttúrlega lá það á bak við hjá n., að það eru heldur þröngar ástæður til þess nú að leggja út í mikinn kostnað við að reisa slíkt hæli og valda sér þar með talsverðra árlegra útgjalda. En aðalatriðið var þó það fyrir n., að hún vill láta heilbrigðisstj. prófa sig áfram í þessu efni, enda er gengið út frá, að veittar verði á næstu árum í þessu skyni 15—25 þús. kr., og mun n. gera till. um það til fjvñ., ef þessi rökst. dagskrá verður samþ. Og ef hún verður einróma samþ. eða með miklum meiri hl., þá ætti það að vera líklegt, að slík fjárveiting gæti gengið í gegn. N. mun telja sér skylt að fylgja málinu eftir í fjvñ., og ef svo ólíklega færi, að hún vildi ekki taka þetta upp, þá mun n. sjálf flytja till. um þetta.

Það var eitt atriði, sem talsvert var rætt um í n., sem sé, hvort ekki væri rétt að breyta lög-unum um lögræði frá 1919, til þess að hægt sé að komast hjá aðgerðum gagnvart þessum mönnum, því að það er auðvitað ekkert gagn í því að fá þessa menn í 1—2 daga, en svo geti þeir heimtað að fara, þegar þeim sýnist. En n. taldi ekki ástæðu til þess að koma með lagabreyt. um þetta, því að heimild sú, sem er í gildandi l. um lögræði til að svipta menn bæði sjálfræði og fjárræði, er nokkuð við. Í 5. gr. l. um lögræði stendur svo: „Nú er sjálfráða maður eða fjárráða ófær til að ráða sér eða fé sínu sjálfur, vegna vanheilsu eða vanþroska eða af öðrum ástæðum, svo sem vegna eyðslusemi, og skal hann þá sviptur sjálfræði eða fjárræði, eða hvorutveggja, og honum skipaður lögráðamaður.“ Þessi heimild skildist okkur vera svo við, að ekki þyrfti nýja heimild, a. m. k. þá ekki fyrr en það sýndi sig, að dómstólarnir vildu ekki skilja þetta ákvæði á sama hátt og n. gerði.

Ég hygg, að engum, sem nokkuð hefir athugað þetta mál, komi á óvart, að n. telji fulla þörf á því að gera eitthvað í þessu efni, og styrktist n. ekki lítið í þessu við sitt viðtal við dr. Helga Tómasson, því að það voru ekki fagrar sögur, sem hann sagði okkur af ýmsum þessara manna. Ég hjó sérstaklega eftir því, að þess eru ekki all-fá dæmi, að menn komi hingað til bæjarins með mikið sumarkaup, 1500—2000 kr., og leggjast að hér til þess að drekka það út, og meira að segja lýsa því yfir, að þeir hafi unnið sér þetta inn í þeim einum tilgangi að gera sér glatt af því, og hætti ekki fyrr en allt sé búíð. Svo liggur náttúrlega ekki annað fyrir þessum mönnum, þegar þeir eru búnir með alla peningana og eyðileggja heilsuna, en að leita á náðir þess opinbera. N. telur þess vegna, að full þörf sé á því að reyna að stemma stígu fyrir þessu, en það má vera, að mörgum þyki smátt af stað farið, en það verðum við að láta okkur lynda í svo mörgu, og auk þess efast ég ekki um, að það sé rétt, sem þessi læknir upplýsti fyrir okkur, að skiptar væru skoðanir um það, hversu heppileg stærri hæli væru fyrir slíka sjúklinga.

Ég tel svo ekki, að ég þurfi að fara fleiri orð-um um þetta, en óska. að þessi rökst. dagskrá verði samþ., og mun þá á eftir verða farið með málið á þann hátt, sem ég áður gat um.

Guðrún Lárusdóttir: Herra forseti! Allshn. hefir nú skilað álitinu sínu í þessu máli. Ég verð nú að segja, að ég varð fyrir dálitlum vonbrigðum yfir því, að n. skyldi komast að þeirri niðurstöðu, að réttara væri að leggja frv. algerlega að velli með dagskráartill. heldur en að mæla með því, enda þótt n. sæi kannske ástæðu til að breyta því að einhverju leyti. Eigi að síður kann ég n. þakka fyrir það, að hún hefir tvímælalaust látið í ljós það álit sitt, að ég hefði á réttu að standa um nauðsyn þessa máls, og er óneitanlega nokkurrar hjálpar að vænta með fjárveitingartill. þeirri, sem í hinni rökst. dagskrá felst, ef hún verður samþ. En þrátt fyrir þetta virðist mér, þegar ég ber saman frv. sjálft, með þeim ráðstöfunum, sem þar er gert ráð fyrir í sambandi við drykkjumenn og hælisvið þeirra, og dagskráartill., sem ekki gerir ráð fyrir neinu slíku, að munurinn sé nokkuð mikill. Auk þess sem frv. gerir ráð fyrir stofnun hælís í þeim ákveðna tilgangi að hjálpa þessum mönnum, þá felur það einnig í sér ákveðna till. um ráðstafanir og meðferð þessara manna, á hvern hátt þeim verði komið í hæli og hvernig frá þessu öllu sé gengið. Slíkar reglur eru vitanlega nauðsynlegar í þessu sambandi. Annarsstaðar, þar sem slík hæli, sem þetta frv. gerir ráð fyrir, hafa verið rekin, eru ákveðin l. um þetta efni, og þykja þau eins ómissandi eins og hver önnur löggjöf. Og er þetta frv. eiginlega algerlega sniðið eftir samskonar löggjöf Dana, með nokkurri hliðsjón af sænskum l. Eins og margir vita, er bindindisstarfsemi hjá Svím með miklum blóma, og löggjöf um þetta efni ber vitanlega blá af því. Löggjöf Dana um þessi mál tekur afardjúpt í árinna, svo djúpt, að hún kveður jafnvel svo á, að maður, sem settur er í drykkjumannahæli sökum óreglu og vanrækslu á skyldum sínum, er dæmdur til að missa atkvæðisrétt sinn, þangað til hann fer burt af hælínu. Ég geri nú hvorki að mæla með þessu né móti. En ég tek þetta sem dæmi til þess að sýna, hvað Danir taka alvarlega á þessu máli. Það má líka finna svipað ákvæði í löggjöf Svía, en hjá hvorugri þessara þjóða er einu orði að því vikið, að svipta þurfi menn lögræði til þess að koma þeim á hæli, því að það er álitid, að menn, sem vegna áfengisnautnar vanrækja skyldur sínar við heimili sín og þjóðfélagið, hafi sjálfkrafa misst þann ákvörðunarrétt, sem aðrir frjálsbornir menn hafa yfir að ráða. Þessi ákvörðunarréttur verður lagður í hendur tveggja manna, sem standa nærri þessum málum, þar sem þeir fara með framfærslumálin í héraðinu. Í Svíþjóð er þessi ráðstöfunarréttur lagður í hendur áfengisvarna-nefndunum, og þar sem slíkar nefndir eru ekki til, þá fara framfærslunefndirnar með hann. Þessi aðili ráðstafar svo drykkjumönnum á drykkjumannahæli eða aðra staði fyrir slíka menn.

Frv. gerir ráð fyrir þrennskönar drykkjumönnum, eða þremur flokkum drykkjumanna. Í 3. gr. er um þá að ræða, sem fúslega viðurkenna, að þeir séu sjúkir. Við þá er enginn vandi að fást. Sú hjálp, sem gert er ráð fyrir í dag-skráartill., getur komið þessum mönnum að gagni. — Í 4. gr. er talað um ódæla sjúklinga, menn, sem hegða sér illa, sýna af sér þver-móðsku og vilja ekki fara í hæli. Við þessa menn er ekki hægt að eiga, nema sett verði ströng lagafyrirmæli um meðferð þeirra. Eins og nú stendur er ákaflega erfitt að fást við þessi mál. Þeir, sem vinna að fátækramálum hér í Rvík, komast oft að raun um það. Hér eru heimili, þar sem kvartað er yfir misþyrming-um af hendi drykkjumanna, konan hefir verið barin og farið illa með börnin, og það er sí-felldur ófriður á heimilunum. Eins og nú er, höfum við ekkert vald til þess að taka mann-inn og flytja hann burt af heimilinu. Ómetan-leg stoð væri þá í því, að til væru ákveðin lagafyrirmæli, ákveðnar reglur, sem hægt væri að fara eftir.

Í 5. gr. frv. er minnst á þriðju tegund drykkjumanna, en það eru þurfamenn, sem geta ekki staðið straum af heimili sínu, og ætla má, að fátækt þeirra eigi rót sína að rekja til drykkjuskaparins. — Hv. dm. munu vera mér sammála um það, að slíkum mönnum um þarf að ráðstafa á tryggilegan hátt, t. d. eitthvað líkt og gert er ráð fyrir í frv. En það er enginn hægðarleikur, ef engin lagafyrir-mæli eru til um meðferð þeirra. Ég held, að það yrði allt of umsvifamiklið, ef ætti í hvert skipti að dæma af þessum mönnum sjálfræði; það tekur tíma, og er auk þess allharkaleg ráð-stöfun. Þessir menn eru sjúklingar, þó að segja meg, að ból þeirra sé sjálfskaparviti. Þeir eiga raunalega æfi, og er varla á það bætandi. Ef til vill má segja, að ráðstöfunarréttur, eins og frv. gerir ráð fyrir honum, sé í rauninni svipting á sjálfræði manna þessara. En eigin-lega er það sama og að leggja sjúkling í sjúkrahús. Drykkjumaðurinn er ósjálfbjarga eins og hver annar sjúklingur meðan á volæði hans stendur. Þess vegna þykir mér of hart að hon-um gengið með lögræðissviptingu.

Í hinni rökst. dagskrá kemst n. að þeirri niðurstöðu, að ekki sé rétt að reisa drykkju-mannahæli að svo stöddu. Hv. n. vill fara hægt og rólega að öllu. Það er sjálfsagt gott og blessað, aðeins að það verði ekki sá seinan-gangur í málinu, sem stingur því svefnþorn, svo að ekkert verði aðhafzt og við megum enn um langa hrið standa ráðþrota í viðureign okkar við sjúklinga þessa og sjúkdóm þeirra. Ég þykist vita, að örlög frv. séu þar með ákveð-in, því að mér þykir sennilegt, að rökst. dag-skráin verði samþ. Og hefi ég þá ekki annað að gera en að sætta mig við þá afgreiðslu. Ég geri það samt í þeirri von, að hér sé aðeins um að ræða eitt spor af mörgum. Reynslan á eftir að leiða í ljós, að þá fyrst er þessu máli ráð-ið til lykta, er hæli er stofnað. Það þarf ekki að verða neitt óskapa bákn; við erum fámenn þjóð. En við þurfum að eignast slíkt hæli á afskekktum, rólegum stað, þar sem drykkju-

menn geta fundið gríðastað, þegar öll önnur sund eru lokað. Enda þótt skoða meg þessa meðferð málsins, ef úr verður, svo sem hælís-stofnun í smáum stíl, þá hefði það verið ólíkt heppilegra að samþ. frv. sjálft, eins og það liggur fyrir. Í umræðunum hefir verið bent á það, að mál þetta þyrfti undirbúnings með. Ég benti á það í hittedýrri, að þörf væri á slíkum undirbúningi, og flutti brtt. við fjár-lögin um að verja nokkru fé í þessu skyni, sem sé að styrkja hæfan mann til að dvelja eitt ár á drykkjumannahæli erlendis, til þess að kynna sér fyrirkomulag slíkra hæla. Þessi till. var ekki samþ. Tel ég það miður, því að hefði orðið úr slíki framkvæmd, ættum við nú kost á reyndum starfskröftum til þess að hefja starfið.

Ég geri nú ráð fyrir, að umr. um þetta frv. fari að verða lokið að sinni. Ég hefi þing eftir þing borið þetta mál fram, af því að ég hefi séð á því brýna þörf, og mig hefir langað til, að eitthvað yrði gert til að bæta úr þessu mikla böli. Ég verð enn að biða átekta, en samt vona ég, að innan skamms eignist Íslendingar afdreip fyrir eyðimerkurfarana, sem falla í hendur ræningjanum Bakkusi. Fólkið mæni á aðgerðir Alþingis í þessu máli. Og ég bið góðan Guð að gefa það, að sú úrlausn, sem Alþingi kann að finna í þessu máli, verði öllum slík-um til blessunar. Það er þeirra vegna, sem ég hefi borið þetta frv. fram þing eftir þing. Ég geri ekki ráð fyrir, að ég þurfi að segja meira, og vil að lokum þakka nefndinni fyrir þann skilning, sem hún hefir sýnt á þessu vandamáli, enda þótt hún gæti ekki aðhyllzt að fullu þá afgreiðslu á málinu, sem ég verð að telja hina langsamlega affarasælustu, sem er að samþ. frv. sjálft.

*Bjarni Snæbjörnsson: Ég hefi hugsað mik-ið um þetta mál og talað fyrir því annarsstað-ar. Á því er enginn vafi, að full þörf er fyrir drykkjumannahæli. Það er þegar orðin full nauð-syn, en það verður óhjákvæmilegt, ef haldið verður áfram á sömu braut og þjóðin virðist nú vera á. Ég hefi alltaf verið ákveðinn fylgis-maður þessa frv. Mér finnst nú, að hv. allshn. ætti að afgreiða þetta frv. með smávægilegum úrbótum. Hv. nm. telja, að fjárhagurinn leyfi það ekki, að byggt verði drykkjumannahæli, en í þess stað á að leggja fram 25 þús. kr. til einhverra aðgerða á þessu sviði. — Hv. frsm. skýrði frá því, að sumir þessara drykkjumanna eyddu stórfé á örskömmum tíma, færðu með allt sumarþaupið sitt á fáum dögum. Ef það er athugað, að þessir menn lenda svo á fá-tækraframsfærslunni, þá er þetta ef til vill vafa-söm sparnaðarráðstöfun. Og nú á að bæta úr þessu með að veita í þessu skyni 15—25 þús. kr. Ég vil gera fyrirspurn til hv. frsm., hvort n. hefir nokkuð athugað það, hvort hægt væri að fá stað fyrir þetta fé. Éf meiningin er sú, að koma slíkum mönnum á spítala, þá er það fyrirfram vitað, að það er ekki hægt, vegna þess hve allir spítalar eru yfirfullir. Það er því ekki um annað að gera en að útvega nýjan stað. Og til þess er sú fjárveiting, sem dag-

skráin gerir ráð fyrir, allt of lág. Ef á að borga starfsfólki og lækni, eru 25 þús. kr. horfnar fyrr en varir. Ég vildi fá upplýsingar um það, hvað n. hugsaði sér fyrir í þessu máli, áður en ég greiði atkv. um það. Ef meiningin er aðeins sú, að afgreiða frv. á kurteislegan hátt, lýsa því yfir, að menn sjái nauðsynina á að gera eitthvað, og haga svo ráðum sínum eins og hómópatar, lækna allt með smáskömmtum, þá er ég á móti rökst. dagskránni.

***Frsm. (Magnús Guðmundsson):** Mig undrar það ekki, að hv. flm. sé ekki alveg ánægður með afgreiðslu n. á frv., þar sem talsvert var vikið frá því, sem hann vildi. En mér þótti vænt um, að hv. flm. sagðist mundu sætta sig við þessa lausn til bráðabirgða, þó að hann að sjálfsögðu hefði heldur kosið að hin væri farin. — Hv. flm. lét þá skoðun í ljós, að ráðstafanir þær, sem dagskráin gerir ráð fyrir, mundu ekki koma að gagni fyrir þá menn, sem talað er um í 4. og 5. gr. frv. Þar til er því að svara, að vilji menn á annað borð ekki gefa sig friviljuglega undir slíka lækningu, tekur það allmikinn tíma að halda málinu áfram, hvort sem farið væri eftir frv. eða dagskráráttill. Það má ekki virða að vettugi þann rétt, sem hver maður hefir til að láta grannskoða það, hvort hann sé svo djúpt sokkinn, að eigi að svipta hann lögræði. En ég sé ekki svo mikinn mun á því, að menn séu sviptir lögræði, og hinu, að menn séu teknir nauðugir og settir á spítala. Hitt er bert, að samkv. núgildandi lögum er hægt að taka menn, sem ekki eru færir um að stjórna sjálfum sér, og svipta þá sjálfræði og setja þá í spítala eða gæzluvarðhald.

Hv. þm. Hafnf. sagði, að við nm. hefðum horfið að þessari afgreiðslu málsins eingöngu af fjárhagsástæðum. Þetta er ekki allskostar rétt. Við höfðum tal af þeim manni, sem mun hafa einna bezt vit á þessum málum, dr. Helga Tómassyni, og vildi hann ekki ráðleggja, að slíkt hæli yrði stofnað. Honum fannst ráðleggra, að menn prófuðu sig fyrst áfram með tilraunum í smáum stíl. Hitt er rétt, að okkur óx í augum sá kostnaður, sem bygging hælis hefði í för með sér. — Hv. þm. spurði, hvort við hefðum nokkuð athugað um stað fyrir slíkt hæli sem hér um ræðir. Um slíkt hefir auðvitað ekkert verið athugað, meðan enn er óvíst, hvort þessi fjárveiting fæst. Það og annar undirbúningur kemur náttúrlega strax og fjárveitingin er fengin. Og ég hefi fyrir mér umsógn yfirlæknisins á Nýja-Kleppi um, að slík byrjun, sem hér er gert ráð fyrir, þyrfti ekki að verða mjög dýr. Það er hægt að semja við mann um leigu á ákveðnum herbergjafjölda um ákveðinn tíma; til þess þyrfti ekki svo ýkjamið fé. Og ég er ekki í nokkrum vafa um það, að málinu er það betra, að dagskráráttill. verði samþ. en að eiga á hættu, að frv. verði fellt. Ég vil því vænta þess, að fylgismenn frv. láti sér nægja þessa lausn til bráðabirgða.

Bjarni Snæbjörnsson: Í fskj. í grg. frv. er talað eindregið um nauðsyn þess, að stofnað

verði drykkjumannahæli. Undir þetta ritar dr. Helgi Tómasson ásamt mörgum fleiri. Ég gerði ráð fyrir því, að þessi skoðun hans væri óbreytt. — En það sér hver heilvita maður, að engin leið er að reka hæli, þótt í smáum stíl sé, fyrir einar 25 þús. kr. á ári. Slíkt hæli verður þó að hafa forstöðumann, karla og konur til að hugsa um sjúklingana, auk þess sem eitthvað verður að borga fyrir lækni-seftirlit. Slíkt hæli er ekki hægt að nota fyrir neitt annað jafnframt. — Ég er smeykur um, að þó dagskráráttill. verði samþ., verði ekkert gert í náinni framtíð í þessu máli. Og mér skilst, að þessi till. um smávægilega fjárveitingu sé einskonar plástur handa þeim áhugasömu mönnum, sem vilja, að eitthvað sé gert í þessu máli.

Umr. frestað.

Á 29. fundi í Ed., 17. nóv., var fram haldið 2. umr. um frv.

Guðrún Lárusdóttir: Það þurfa ekki að vera nema örfá orð. Ég vil aðeins leiðrétta það, sem hv. sessunautur minn sagði um, að ég væri ánægð með þessa breyt. Það er ég ekki. Það er ekki alveg sama að vera ánægður og geta sætt sig við eitthvað. Ég get eftir atvikum sætt mig við þessa afgreiðslu á frv., en hitt er mér fullljóst, að það nær ekki að tryggja þann tilgang, sem ég ætlaði frv. minn að gera. Ég álit, að þjóð, sem verður fyrir miklum skakkaföllum af völdum áfengisins, eigi rétt til fullkominnar löggjafar um ráðstafanir til að varna skaða, sem af því leiðir. Það skal skýrt fram tekið, að þau hörkulegu ákvæði, sem eru í 4. gr., eiga auðvitað ekki við nema þá drykkjumenn, sem stendur beinn háski af fyrir bæði þá sjálfa og aðra. Féleysi er um kennt, máli þessu til fyrirstöðu. Ég skal jata, að við erum ekki rík þjóð, Íslendingar. En höfum við þá ráð á að kaupa ógæfu yfir þjóð vora, með síaukinni áfengisnautn?

Ég skal svo ekki hafa þessi orð fleiri. Þetta hefir verið mitt hjartans mál, og ég vona, að allshn. beri gæfu til þess að geta útvegað þá fjárhæð, sem með þarf, svo að þessi lítil visir geti orðið undirstaða annars meira.

***Sigurjón Á. Ólafsson:** Ég vil ekki láta þetta mál fara svo út úr d., að ég ekki taki í því afstöðu, meðal annars af því, að ég er einn af flm. að þeirri dagskrá, sem hér liggur fyrir. Ég þarf litlu við það að bæta, sem hv. frsm. hefir gert grein fyrir, en út af þeim umr., sem hér hafa farið fram af hálfu 2 hv. þm., flm. frv. og hv. þm. Hafnf., þá langar mig til að segja nokkur orð, sem ef til vill skýra nokkru nánar afstöðu n. Ég hygg, að hv. flm. muni ekki væna okkur nm., á m. k. 2 af þeim, um fullkominn skilning á nauðsyn þessa máls. N. hefir um þetta mál leitað álits 2 fróðra manna í lækna-stóli, og þeirra ekki af lakari tegundinni, þar sem annarsvegar er landlæknir, sem vitað er, að hefir hugsað mjög mikið um þessi mál, og hinsvegar geðveikralæknirinn á Kleppi, dr. Helgi Tómasson, sem ég veit ekki annað en sé mjög andvigur ofdrykkju og vilji leggja

sitt lið til að stemma þar á að ósi. Þessir menn hafa upplýst n. um það, að úti í heimi væri að verða stefnubreyting í þessum málum, sem miðar í þá átt, að í staðinn fyrir að setja drykkjumennina á hæli, er nú meira farið að gera tilraunir með að lækna þá á ýmsan annan hátt. Þegar sjúklingarnir koma svo undan læknishendi, eru gerðar tilraunir með að koma þeim upp í sveit og láta þá jafna sig þar nokkurn tíma. Yfirleitt eru menn að færast á þá skoðun að nota frjálsari aðferðir við þessar lækningar en verið hefir. Drykkjumannahælin hafa verið höfð sem þvingunarráðstöfun fyrir þessa menn og því verið litin óhýru auga. Þetta hefir gert það að verkum, að það hefir skapast andúð gegn þeim tilraunum, sem þjóðfélögin hafa viljað gera í þessum efnum. Ég fyrir mitt leyti hallast að þeirri leið, að það sé farið svo lipurlega í málið sem frekast er unnt og að ekki sé beitt þvingunarráðstöfunum fyrir en öll önnur sund eru lokuð. Þetta er meginkjarni þess, að við völdum þessa leið. Um fjárbagsspursmálið er það að visu rétt, að ef reisa ætti hæli í þessu skyni, mundi verða af því ærinn kostnaður, en það er síður en svo, að ég teldi þann kostnað eftir, en ég er bara vonlaus, eftir því andrúmslofti, sem í þessum málum ríkir, að slík till. mundi verða samþ. hér á Alþ. Og af þessum ástæðum vil ég heldur fara þá leið, að byrja í smærri stíl og þá frekar fara sig upp á skaftið, eftir því sem reynslan leiddi í ljós. Þetta er mín afstaða til málsins.

Dr. Helgi Tómasson upplýsti það, að hér mundu ekki vera yfir 30 menn, sem þannig væri ástatt um, að þeir þyrftu hælissvistar með. Ég verð nú að draga þessar tölur stórlega í efa. Læknirinn mun hér sennilega eiga við þá menn eina, sem eru gersamlega fallnir. Það er hinsvegar vítað, að ekki mundu verða settir aðrir á þessi hæli en þeir, sem taldir væru komnir út á háskalega braut. Ég efast um t. d., að þeir menn væru taldir þurfa að fara á hæli, sem t. d. berja konur sínar í skyndi-ólæði. Ég er sammála flm. um, að slíkt er hegningarvert, en það er ekki þar með sagt, að þeir þurfi hælissvistar við. Það má annars á það benda að lokum, að það er nú orðin skoðun manna, að eins mikla áherzlu beri að leggja á það, að koma í veg fyrir sjúkdóma eins og að lækna þá, og að það sé aðalatriðið. Ef við gætum í þessu tilfelli verið sammála um að taka fyrir sjúkdóminn, þá þyrftum við engin hæli.

Ég skal skjóta því hér fram í þessu sambandi, að það, sem við sögðum, sem andmæltum hinu nýja syndaflóði, er allt komið fram, og miklu verra. Ég álit, að það sé stórmál, hvernig við eigum að bægra áfenginu frá hinni uppvaðandi kynslóð, sem hún virðist ætla að drukna í. Og ég skal taka höndum saman við hvern þann mann, sem vill bera fram till. um að þurrka landið. Það álit ég beztu lækninguna.

***Bjarni Snæbjörnsson:** Það voru nokkur atriði í ræðu hv. 3. landsk., sem mig langar til að fara nokkrum orðum um. Hann var að tala um þá breyt., sem orðið hefði á skoðunum

þeirra Helga Tómasson og landlæknis á þessum málum. Það má vel vera, að það hafi orðið svona miklar breyt. á skoðunum þessara manna, en ég hefi þó ekki heyrt það annarsstaðar frá, að svo sé og að þeir ekki álitu drykkjumannahæli sjálfsagðar stofnanir. Hvað viðvikur því, að hv. 3. landsk. talaði um, að það væri miklu nær að senda slíka vandræðamenn upp í sveit heldur en á drykkjumannahæli, þá er það einmitt tilgangur slíkra hæla að sortera menn þannig, að segja til um, hvort þeir eigi að vera á þessum eða hinum staðnum.

Viðvikjandi þeirri andúð, sem talað er um, að menn hafi á drykkjumannahæli, þá er það gefinn hlutur, að vissir menn hafi alltaf andúð á slíkum stofnunum; það eru þeir menn, sem þangað eru látnir fara, eða eru hræddir um, að þeir lendi þangað. Það skapast ætíð andúð hjá þeim mönnum, sem þarf að þvinga til að fara á sjúkrahús. Það er vítað mál, að hinir holdsveiku höfðu mikla andúð gegn Laugarnesspítala, er hann kom til sögunnar, og eins var með berklaðhælið á Vífilstöðum; sjúklingarnir fengu andúð á því. Ef það er yfirleitt álitið nauðsynlegt, að einhver maður breyti öðruvísi en hann sjálfur vill breyta, ef þjóðfélagsnauðsyn er fyrir því, þá þýðir ekki að láta undir höfuð leggjast að gera nauðsynlegar ráðstafanir eingöngu af hræðslu við andúð mannsins. Ég álit, að ekki sé rétt að kalla það þvingunarráðstafanir, þó reynt sé að afstýra þjóðfélagsból, heldur sé það réttmætt verk og sjálfsagt.

Hvað kostnaðinum viðvikur má vel vera, að ríkissjóði sé örðugt að reisa svona hæli. Ég veit ekki, hvað mundi kosta að reka slíkt hæli í sveit, en ef fenginn væri duglegur maður til að reka búskap til afnota fyrir stofnunina, er líklegt, að reksturinn þyrfti ekki að vera svo afardýr. Og hvað snertir lækniseftirlit mætti koma því þannig fyrir, að héraðslæknirinn í því héraði, þar sem hælið væri, hefði meiri þekkingu en aðrir læknar á geðveikisjúkdómum og að hann svo hefði umsjón með hælina án verulegs aukakostnaðar fyrir það opinbera. En ég efast um, að nokkurt gagn verði að því að samþ. dagskráartill. Ég álit hana til einskis gagns, — álit 15 til 25 þús. kr. sama sem ekkert fé í því skyni, því enginn einstakur maður mundi fyrir þá upphæð vilja skuldbinda sig til að taka á móti þessum mönnum og leggja þeim til nægilegt húsnæði og framfærslu í heilt ár. Það hlýtur hver maður að sjá, að enginn mundi til þess fást nema sá, sem hreint og beint vildi offra til þess sínu eigin fé vegna málefnsins, en það eru litlar líkur til, að slíkur maður myndi fundast. Sú afgreiðsla á málinu að samþ. þessa dagskrá er því ekki annað en lítillháttað friðþægning fyrir samvizku þeirra manna, sem eru á móti því, að ríkissjóður leggi fram fé til að byggja drykkjumannahæli, sem hann er þó í sjálfu sér skyldugur til að gera vegna þeirra tekna, er ríkissjóður hefir af áfengis-söluinni, — þeirra manna, sem vilja hirða ágóðann, en forðast útgjöldin, en sjá þó hinsvegar nauðsynina. Það er rétt hjá hv. 3. landsk., að þessi l. væru ekki annað en pappírslog, ef þeim

fylgdi engin fjárveiting, en alveg á sama hátt verður þessi rökst. dagskrá aðeins pappírs-gagn, þó veittar yrðu einar 15 þús. kr. samkv. henni.

Guðrún Lárusdóttir: Ég vil segja fáein orð út af ræðu hv. 3. landsk. Ég tek það fram, að það er mjög fjarri mér að vilja væna hvorki hann eða aðra í hv. allshn. um nokkur undanbrögð í þessu máli. Ég veit, að n. hefir bæði í fyrra og núna unnið fyrir málið eftir beztu getu, og gruna hana alls ekki um neina græsku, enda held ég ekki, að ég hafi hagað orðum mínum svo, að slíkt mætti af þeim ráða. En þar sem hv. þm. sagði, að til þess þurfi engin lög að byggja þetta hæli, er ég honum mjög ósammála. Ég held það sé fyrst og fremst þörf á l. um byggingu hælising, og það mjög greinilegri löggjöf. Hann sagði, að þetta væri aðeins framkvæmdaatriði fyrir ríkisstj., en ég verð að segja það, að ég hefi ekki trú á því, að sú ríkisstj., sem ekki einu sinni hefir sýnt lit á að framkvæma þál. frá þinginu 1935, þar sem fyrir stj. var lagt að undirbúa löggjöf um þetta efni, geri mikið fyrir málið yfirleitt. Það má hver lá mér það, sem vill, þó ég ekki treysti ríkisstj. mikið í þessu máli, svo greinilega hundsæði hún þál. mína og hefir hvorki hreyft hönd né fót málinu til framdráttar. Og ríkisstj. hvorki getur eða vill stofna þetta hæli, ef ekki eru þein lagafrumræði um stofnun þess, svo þar held ég hv. þm. hafi ekki á réttu að standa.

Þá heyrðist mér hv. þm. eitthvað vera að minnst á atkvgr. mína um bindindismál hér í hv. d., þar sem ég hafði átt að greiða atkv. gegn bindindi, að mér skildist. Þetta hlýtur að vera einhver misskilningur, því ég hefi frá því fyrsta að ég man eftir mér unnað bindindismálinu, og mun svo gera á meðan ég lifi. Ég vildi því gjarnan fá skýringu á því, hvenær ég hefi hér í þessari hv. d. greitt atkv. gegn bindindi.

***Sigurjón Á. Ólafsson:** Ég hefi litlu að svara hv. þm. Hafnf. Þann skoðanamun, sem milli okkar er, tæki langan tíma að rökræða, svo ég sleppi því. En viðvikjandi því, sem hv. 2. landsk., flm. þessa frv., sagði út af þál. frá þinginu 1935, skal ég taka það fram, að ég skil vel gremju hans út af aðgerðarleysi stj. í þessu máli, og það er leitt, að enginn hæstv. ráðh. skuli vera hér viðstaddur til þess að svara fyrir stjórnina.

Hinsvegar er það mín skoðun, að lítið sé fengið með því að samþ. þetta frv., ef ekki yrði meira gert, engin fjárveiting kæmi til, og miklu betra að gera tilraun þá, sem dagskrár-till. felur í sér. Það er e. t. v. lítil tilraun, en þó nokkur, ef 25 þús. kr. fengjust. Við byggjum okkar aðstöðu í n. á áliti geðveikralæknisins, sem telur, að venjulegur drykkjumaður mundi eftir 3 vikna dvöl á góðu heimili í sveit vera orðinn það vinnufær, að hann gæti farið að vinna fyrir sér, þó hann þyrfti að vera þar eitthvað lengur. Auðvitað verður reynslan að skera úr þessu.

Þá það hv. þm. um skýringu á því, sem ég sagði um atkvgr. hv. þm. um bannmál hér í hv. d. Ég skal taka skýrt fram, hvað ég átti við, og bið afsökunar á því, ef ég fer þar ekki rétt með, en ég átti við það, að við lokaatkvgr. um innflutning sterku vinnanna hér í hv. þd. greiddi þessi hv. þm. atkv. með því að veita þessu flóði yfir landið. (GL: Það þykir mér ótrúlegt, að rétt sé frá skýrt). Og ég sagðist harma það, að svo fór. Að öðru leyti er ég ekki að deila á hv. þm., en þá var baráttan svo hörð hér á Alþingi, að okkur, sem harðast börðumst þá gegn áfenginu, tók sárt, að þessi hv. þm. skyldi þá snúast á móti okkur.

Ég skal svo láta útrætt um þetta mál. Ég vænti, að dagskrártil. verði samþ., og hvort sem menn eru bindindismenn eða ekki, þá geti þeir orðið sammála um það að vilja veita ekki minna en 25 þús. kr. í fyrstu tilraun til lækningar drykkjumönnum.

ATKVGR.

Rökst. dagskráin á þskj. 118, frá allshn., samþ. með 7:2 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu já: MG, PHerm, PZ, SÁÓ, DP, BST, JJ.

nei: BSn, MJ.

GL greiddi ekki atkv.

6 þm. (EÁrna, BrB, HermJ, IngP, JJós, JBald) fjarstaddir.

2. Niðursuðuverksmiðjur.

Á 4. fundi í Nd., 18. okt., var útbýtt:

Fr. til l. um ríkisstyrk til byggingar niðursuðuverksmiðju (þmfrv., A. 25).

Á 9. fundi í Nd., 23. okt., var frv. tekið til 1. umr.

***Flm. (Ólafur Thors):** Eins og hv. þdm. er kunnugt, hafa landsmenn til skamms tíma getað látið sér nægja saltfisksframleiðsluna sem höfuðgrein sjávarútvegsins, vegna þess að sú grein var það arðvænlegri en aðrar framleiðslugreinar, að saltfisksframleiðslan ein varð veigamesti þátturinn í atvinnulífinu við sjávarsíðuna og jafnframt allrar þjóðarinnar. En nú á síðustu árum hefir á þessu orðið mikil breyting, sem sumpart stafar af því, að eldri markaðir fyrir saltfisk hafa lokast vegna viðskiptahamla í viðkomandi ríkjum, og sumpart fyrir það, að viðskiptalöndin hafa lokast vegna styrjalda. Gildir þetta um Spán og að nokkru leyti Ítalíu meðan Abessiníuófríðurinn geisadi. Er nú svo komið, að saltfisksframleiðslan hefir hraðminnkad, svo sem bezt má sjá á útflutningsskýrslunum, er sýna, að útflutningurinn hefir minnkad um helming á örfáum árum. Þessi minnkun á útflutningnum hefði þó orðið enn meir áberandi og tilfinnanlegri fyrir þjóðina, ef ekki hefði það farið saman, að tvö síðustu árin, 1936 og 1937, hefir orðið óvenjulegur aflabrestur í þorskveiðinni, þannig að veiðin er ekki helmingur þau ár miðað við árin þar á

undan. Ef aflinn, sem áður var, hefði haldizt þessi tvö síðustu ár, mundu hafa safnast fyrir miklar birgðir af óseljanlegri vöru, sem stórlega erfiðleika hefði haft í för með sér fyrir þá, sem með völdin fara, og alla, sem við útgerð fást.

Við sjálfstæðismenn höfum jafnan haldið því fram, að hið opinbera eigi að hafa gætur á því, hver ráð eru á hverjum tíma til að mæta hinum aðsteðjandi örðugleikum, og gagnvart hinum brestandi saltfisksmarkaði höfum við aðallega bent á þrennt, sem ætti og þyrfti að gera. Í fyrsta lagi er það aukning sildarbræðsluverksmiðja. Ég held, að á síðasta valdatímabili Sjálfstfl. hafi þeim verksmiðjum verið fjölgað úr 5 í 12 og afköst verksmiðjanna á sama tíma hafi aukizt úr 6 til 7 þús. mál á sólarhring í 17 þús. mál, og síðan hafa afköstin aukizt í um 27 þús. mál, aðallega fyrir tilverksnað tveggja einkafyrirtækja, sem sjálfstæðismenn hafa átt og rekið. En það þarf hér sem annarsstaðar að gæta þess, að vöxturinn verði eðlilegur og ekki of hraður, því snöggar verðsveiflur geta haft alvarleg áhrif á markaðsverð á sildarafurðunum, sem geta haft alvarlegar afleiðingar fyrir framleiðsluna jafnt á þessu sviði sem öðrum, og því voveiflegri geta þær afleiðingar orðið, sem vöxtur framleiðslunnar er örari.

Sjálfstfl. fylgir þeirri stefnu, að einstaklingsframtakið eigi að leysa þetta mál, eftir því sem það hefir getu til þess, en er andvígur þeirri stefnu stjórnarflokkanna að meina einstaklingsframtakinu að hefja úrlausnarstarfsemi á þessu sviði nema með sérstökum leyfum, er það á meira eða minna undir högg að sækja. Hinsvegar erum við engan veginn á móti því, að hið opinbera skerist í leikinn þar, sem einkaframtakið er þess ekki umkomið að leysa málin, og vil ég í því sambandi nefna frv., sem fulltrúar Sjálfstfl. í hv. Ed. bera nú fram um byggingu sildarverksmiðja á Raufarhöfn. Þetta frv. er horið fram vegna þess, að okkur er ljóst, að þörfin fyrir þessa verksmiðju er mjög aðkallandi, sérstaklega fyrir minni báta og línuveiðara, sem bera nú mjög skarðan hlut frá borði vegna hinnar löngu siglingar með aflann alla leið frá Langanesi til Siglufjarðar, vegna þess að afköst verksmiðjunnar á Raufarhöfn eru svo lítil, en aðalveiðin hinsvegar á þessum slóðum. Við teljum þannig nauðsynlegt að örva sildveiðina á þennan hátt með byggingu nýrra sildarverksmiðja á vissum stöðum og aukningu hinna eldri. Við sjálfstæðismenn teljum einnig nauðsynlegt, að hið opinbera, eftir því sem geta þess leyfir, örvinn menn til þess að flytja út frystan fisk undir vissum kringumstæðum. Við bárum fram á síðasta þingi frv. í þessa átt og ennfremur á þinginu 1934, þar sem með ákvæðum 5. gr. þess frv. voru sköpuð ný skilyrði, með lánum úr fiskveiðasjóði, fyrir byggingu frystihúsa til þess að frysta fisk, en eins og kunnugt er, voru frv. þessi felld, eða náðu ekki fram að ganga. Ég viðurkenni það fullkomlega, að varfærni mikla þarf að hafa um útflutning á hraðfrystum fiski. Ég veit, að markaðsmöguleikar okkar á þessu

sviði eru miklir, en þeir hagnýstast ekki fyrir atgerðir Íslendinga einna saman. Þeir hagnýstast ekki fyrir það eitt, þó komið væri frystihúsaakerfi kringum allt landið. Þessir möguleikar fara ennfremur eftir því, hvað aðrar þjóðir aðhafast á þessu sviði. Það þurfa að koma upp frystiklefar í hafnarborgunum erlendis, sem tekið geta við þessum fiski, og sömuleiðis í flutningatækjum þeim, er flytja vöruna áleiðis þaðan til ákvörðunarstaðar, og ennfremur þurfa slíkir geymsluklefar að koma upp í sambandi við útsölu vörunnar í stórborgunum. Þegar þetta er komið í lag, en því miðar nú nokkuð áleiðis, er enginn efi á, að útlitið með freðfisksmarkaðinn verður glæsilegt fyrir okkur Íslendinga.

En jafnhliða þessum tveimur útflutningsgreinum viljum við sjálfstæðismenn stofna til niðursuðu á fiski. Frændur okkar Norðmenn hafa á þessu sviði unnið sér allálitlegan markað, því hjá þeim hefir andvirði fyrir útfluttan, niðursóðinn fisk sum árin orðið herra að krónutölu en fyrir saltfisk og harðfisk til samans. Norðmenn hafa kannske á sumum sviðum betri skilyrði en við til niðursuðu á fiski, en hitt er þá einnig vist, að á öðrum sviðum eru skilyrðin ágæt hér hjá okkur. Hér er nóg til af þeim fiskitegundum, sem álitlegar eru til niðursuðu, svo sem lúða, ýsa, þorskur og ufsi. Ég hefi oft hugleitt það, hvernig farið hefir öll þau ár, sem við höfum haft heimild til að selja frystan fisk til Þýskalands, að frystur ufsi, sem þangað hefir verið seldur, þessi fiskur, sem annars er því nær óseljanleg vara, hefir nær alltaf selzt þar í landi fyrir það hámarksverð, sem stjórnarvöldin þar í landi hafa leyft á þeirri vöru. Á síðasta ári voru seldar þar í einu um 100 smálestir af þessum fiski fyrir um 24000 rikismörk, eða 42—43 þús. kr., sem ekki mundi hafa tekizt að selja í Englandi fyrir meira en 5—10 þús. kr. Alls mun hafa selzt í Þýskalandi af þessari vöru héðan fyrir 70—80 þús. kr. Ég hefi verið að gera mér það í hugarlund, að ástæðan fyrir þessari góðu sölu væri sú, að Þjóðverjar nota þennan fisk til niðursuðu og kalla hann sjólax, og þykir ágætisvara og er dýr. Ef þeir geta notað ufsann frá okkur til niðursuðu þannig eftir að búið er að hraðfrysta hann, sem ég held, að þeir geri, þá er hér um að ræða einstaka aðstöðu fyrir okkur Íslendinga.

Ég skal taka það fram, að mig skortir sérþekkingu til þess að tala um niðursuðu á fiski, en mig skortir ekki þekkingu til þess að sjá, eins og aðrir hv. þm. hér í d., að aðrar þjóðir, sérstaklega Norðmenn, hafa hér stofnað til þýðingarmikils iðnaðar til útflutnings, sem hefir gefið þeim meira í aðra hönd en saltfiskurinn og harðfiskurinn til samans.

Ég ætla svo ekki að fara mörgum fleiri orðum um þetta mál. Við sjálfstæðismenn hér í hv. d. berum fram frv. á þskj. 25 um það, að ríkið styrki þá, sem kynnu að vilja byggja niðursuðuverksmiðju fyrir fisk, með allt að ¼ af byggingarkostnaði verksmiðjanna. Við höfum jafnframt í 4. gr. viljað opna samskonar aðgang bændum, sem vilja stofna til niðursuðu á landbúnaðarafurðum. Ég hygg, að þetta hafi verið

reynt hér nokkuð bæði hvað snertir landbúnaðar- og sjávarafurðir, og hvorttveggja rekið af sama aðilja, sláturfélaginu, og gefið vel. Sýnishorn af fiski, sem send voru til útlanda, þóttu góð. Ég vil leiða athygli að því, að fyrir utan bein fríðindi til félaga bænda í þessu frv. er niðursuða sjávarafurða einnig hagsmunamál fyrir bændur að því er snertir t. d. fiskibollurnar, sem í er mikil mjólk. Um leið og sú framleiðsla eykst, er og um betri aðstöðu bænda að ræða að koma frá sér mjólkinni.

Ég held, að við sjálfstæðismenn getum rólegir freyst því, að allur þorri þm. sé að því leyti fylgjandi frv., að það er almennt viðurkennt, að það hnigi í rétta átt. Ég hefi orðið var við — og það er ekkert óeðlilegt —, að menn finna að því, að hér er um að ræða kostnaðarauka fyrir ríkissjóð, og það þykir fara illa á því, að sjálfstæðismenn, sem stöðugt berja lóminn út af háum og hækkandi fjárlögum, skuli nú flytja frv., sem hefir í för með sér svipting tekna fyrir ríkissjóð. Nú er það engin goðgá, þó að flokkur, sem gæta vill sparnaðar, beri samt fram till., sem hafa í för með sér útgjöld. En þessi rök, sem er deilt á okkur með, nefnilega, að ríkissjóður hafi enga peninga, eru sömu rökin og andstæðingar okkar halda fram, að séu erfðagripir frá aldagömlu íhaldi. Nú beita þeir þeim gegn okkur. En ég get svarað þessu með spurningu til hv. þdm.: Hvað á að gera? Hver er framtíðin? Ég veit ekki, hvort margir hv. þdm. hafa gert sér grein fyrir því. En ég hugsa, að við, sem á sjávarútveginum lifum, vitum, að ef ekki steðja að óvænt höpp, er ekkert nema hrún framundan, nema við leggjum inn á nýjar leiðir. Hvaða horfur eru á því, að að óbreyttum athöfnum megi þessi atvinnurekstur breytast svo, að nú komi gróði þar, sem áður var tap? Svo hágt sem ástandið er, eru þó horfurnar enn verri. Olían, sem kostaði í fyrra 15 aura, kostar nú 20 aura. Beitan, sem kostaði 25 kr., á að kosta 35 kr. í ár. Línur, sem kostuðu þá 80 kr. dúsinið, kosta nú 100. Saltið kostaði þá 52 kr., nú 65 kr., og svona mætti lengi telja. Og verkafólkið ætlar að heimta kr. 2.50. Sjá nú ekki allir menn, að þar, sem áður var vonlítið, er nú vonlaust? Hér er því um það að ræða, að Íslendingar verði að hætta að róa á sjó eða leggja inn á nýjar brautir.

Ég var ekki svo hvetjandi til breytinga á meðan við gátum selt allt á hæsta markaði, af því að við vorum ekki svo efnum búnir, að við hefðum ráð á slíkri tilraunastarfsemi, á meðan hún var ekki beinlínis nauðsynleg. Samt hafa sjálfstæðismenn ætíð verið þess hvetjandi, að við hefðum opin augun fyrir nýjum möguleikum. En hér breyttust allar aðstæður jafnóðum og markaðsmöguleikar fyrir saltfiskinn urðu minni.

Auk þess, sem ég hefi nú sagt um gagnrýni til okkar fyrir að bera fram útgjaldatill., vil ég halda því fram, að það er engum vafa undirorpið, að það getur vel farið saman að krefjast skattalækkunar, en bera þó fram till., sem auka útgjöld ríkissjóðs. Að þetta eigi við rök að styðjast, vil ég sanna þeim, sem vilja renna huganum aftur í timann, með því að benda þeim

á verzlunarskýrslurnar, sem bera það með sér, að á árunum fyrir 1930, og hæst fyrir þá verzlunarveltan rúmar 130 millj. kr. á ári, en nú er hún 80—90 millj. Með 90 millj. kr. verzlunarveltu getur ríkissjóður auðvitað ekki haft svipaðar tekjur og áður. Við sjálfstæðismenn viljum í senn bæta hag almennings í landinu með nýjum og bættum atvinnuskilyrðum og bæta hag ríkissjóðs með því að velta ósanngjörnum sköttum af framleiðslunni. Ef tekst að örva framtak einstaklingsins með því að ríkið leggi fram beinan styrk til framleiðslunnar, þá fullyrði ég það öruggur, að almenningi skapast ný og bætt skilyrði og ríkissjóður fær endurgoldið ríkulega það, sem hann leggur fram. Það er kunnugt, að í þessu efni er mikill ágreiningur á milli okkar og stjórnarliðsins. Við deilum á ríkisstj. fyrir það, að þegar skattstofnar bregðast, þá er ýmist hert á sköttum til framleiðslunnar eða lagðir á nýir skattar, í stað þess að ríkissjóður reyni að örva framtakið til þess að afla sér nýrra tekna. Ég veit, að hæstv. fjmrh. viðurkennir það nú, að það er ekki skylda okkar að benda á leiðir til niðurskurðar, þegar hann sjálfur hamrar á því, að það þurfi að spara, alveg án nánari skýringa.

Þá hefi ég gert grein fyrir stefnu okkar sjálfstæðismanna í þessu máli. Ég veit, að gagnrýni muni koma fram, og ég hefi þegar svarað henni fyrirfram að nokkru leyti.

Ég legg svo til, að málinu verði að umr. lokinni vísað til 2. umr. og sjútvn.

*Héðinn Valdimarsson: Ég hygg, að fleirum en mér hafi þótt vera nokkuð mikið fjaðrafokið hjá hv. þm. G.-K. um þetta litla frv. og hann hafa komið nokkuð víða við. En ég vil reyna að halda mér að málinu sjálfu. Það er nú nokkuð síðan byrjað var á að gera tilraunir um niðursuða á fiski af fiskimálan., sem hvergi sést minnst á í frv. Síðan hafa komið fram frv. frá Alþf. um viðreisn sjávarútvegsins, m. a. með niðursuðu afurðanna. Það leit ekki út fyrir, að Sjálfstfl. vildi styðja þá viðleitni, en kemur nú með frv. í sömu átt, en þó þannig, að hann hefir vitanlega sett sinn sérstaka svip á það. Það er gleðilegt, að Sjálfstfl. vill sjá að sér og sér, að nauðsynlegt er að gera eitthvað fyrir sjávarútvegin. En ég verð að segja, að ég ef-ast um, að þetta frv. geri nokkurt gagn. Við verðum að athuga, að það er ekki nóg að reisa verksmiðjur. Fyrst og fremst verður að ákveða, hvað eigi að sjóða niður og hvar eigi að fá markað fyrir vörurnar. Það undirbúningsstarf hefir fiskimálan. m. a. verið að vinna. Við skulum taka t. d. rækjuíðnaðinn. Fiskimálan. kom á fót rækjuverksmiðju á Ísafirði, sem nú á að geta unnið fyrir sér. En það hefir þó komið í ljós, að til þess að þessi iðnaður geti verið góður atvinnuvegur, þarf fleiri vörutegundir, og það mál hefir fiskimálan. verið að rannsaka. Í Noregi er niðursuðuiðnaðurinn gamall og reyndur, svo að ekki er að búast við, að við getum staðið jafnfætis Norðmönnum þar. — Það, sem hv. þm. G.-K. virtist aðallega eiga við, fiskibollurnar, er einmitt sá þáttur niðursuðuiðnaðarins, sem erfiðast er að byrja á hér, vegna þess

að hann krefst ódýrrar mjólkur, en hana höfum við ekki. Þá er sildin, og svo ýmislegt smærri, sem við höfum snúið okkur að. En þó að þetta væri allt hægt, eru þessi mál ekki komin á þann rekspól, að menn þori að leggja fé í þau. Þess vegna er bezt að gera tilraunir og halda áfram að reyna að undirbúa þetta.

Það er enginn vafi á því, að niðursoðinn ufsi er mikil markaðsvara í nágrannalöndum okkar, og hann er stundum seldur fyrir nokkuð hátt verð. En það hefir ekki verið rannsakað, hversu mikill markaður fengist fyrir sjólax. Þar koma til greina tollmúrar erlendis og aðrir örðugleikar. — Ég álit, að það, að gera ráð fyrir, að hér risi upp hver niðursuðverksmiðjan á fætur annari af hálfu einstaklinga, sé bara vitleysa.

Ég mun ekki leggja á móti því, að frv. gangi til 2. umr., en ég vil heina því til sjútvn., að betra væri að kynna sér rækilega óskir manna í þessu efni, áður en farið er að samþ. ákvæðin.

***Fjmrh. (Eysteinn Jónsson):** Ég heyrði því miður ekki alla ræðu hv. þm. G.-K., en það af henni, sem ég heyrði, gaf mér tilefni til þess að segja nokkur orð, og eins 1. málsgr. grg., en þar stendur:

„Atvinnuleysi og óhagstæð verzlun eru nú sem stendur almennasta bölg þjóðfélagsins og það, sem þyngstum búsigfum veldur. Löggjafarvaldið og stjórnarvöldin hafa reynt að lækna þessar meinsemdir með atvinnubótastyrkjum og innflutningshöftum, en með þeim árangri, að báðar aukast án afláts“.

Mér skildist á ræðu hv. þm. G.-K., að þetta frv. og fleiri frv. frá sjálfstæðismönnum ættu að marka einhverja stefnubreyt. Það, sem í grg. stendur, er rangt, og ég býst við, að flm. sé það ljóst, að það er rangt, því að nú á að reyna að efla atvinnulífið með fyrirgreiðslum þess opinbera. Við skulum bera saman fjárlögin 1934 og 1935 og svo nú. Þá kemur í ljós, að það hefir einmitt verið reynt að efla atvinnulífið með styrk frá því opinbera. Þess vegna er það svo þveröfugt við það, sem hv. þm. G.-K. vill vera láta, að þetta frv. er einmitt viðurkenning flm. fyrir því, að stefna stj. í atvinnumálum undanfarin ár er rétt.

Öllum þingheimi er kunnugt um það hróp, sem gert var að ríkisstj. fyrir hin hækkaði fjárlög, og það hefir einkum verið sá hv. þm., sem stendur að þessu frv., og flokkur hans, sem það gerðu. Þessi hækkuðu útgjöld hafa einmitt gengið í sömu átt og þetta frv., til þess að styrkja og efla atvinnuvegina. Hvenær var fyrst farið að styrkja nýmæli í sjávarútvegsmálum? Ég hygg, að það hafi verið 1935, fyrsta ár núv. ríkisstj., og það var gert með fé fiskimálasjóðs, sem er fengið beint úr ríkissjóði og hv. flm. þessa frv. hefir skammað ríkisstj. fyrir að greiða. Þetta er sannleikurinn í þessu máli. En það er engin ástæða til að vera með vonzku út af þessu, enda hefi ég ekki ætlað mér það, heldur vil ég lýsa ánægju minni yfir þeirri viðurkenningu, sem felst í þessu frv. þeirra sjálfstæðismanna. En ég vil minnast á annað atriði. Við 1. umr. fjárlfrv. söng enn við sama tón hjá hv.

1. flm. þessa frv., að skattar séu of háir og að það verði að lækka fjárlögin. Nú skyldu menn ætla, eftir að þessi „prógram“-ræða var haldin, að stefna Sjálfstfl. mundi verða sú, að flytja till. til að lækka útgjöld ríkissjóðs og jafna þann halla, sem er á fjárl., ekki sízt þar sem flm. þessa frv. heldur því fram, að hækkaðar greiðslur fjárl. stefni í þjóðnýtingarátt. En hvað skeður svo? Á fyrstu 12 dögum þingsins flytja sjálfstæðismenn frv., sem, ef þau næðu fram að ganga, mundu hækka fjárl. um hálfa fjórðu millj. kr. Hvernig á nú að skilja þetta? Ætlast flokkurinn til þess, að ekkert mark sé tekið á þessum frv., eða eru sjálfstæðismenn reiðubúnir til þess að skera niður hálfa fjórðu millj. af nügildandi fjárlögum? Og af hvaða liðum ætti að stríka þessa upphæð? Það er bezt að telja upp þessi frv. Í Ed. er borið fram frv. um tekjur bæjar- og sveitarfélaga, sem mundi kosta um 2150 þús., þá kemur frv. um afnám útflutningsgjalds af sjávarafurðum, sem mun nema um 600 þús. Þá er frv. um hraðfrystihúsin, sem ekki mundi kosta undir 100 þús. árlega, og niðursuðverksmiðjurnar mundu ekki heldur kosta undir 50—100 þús. á ári. Þá er till. til þál. um að byggja stórt gæzluskip til landhelgisgæzlu og reka í stað bátanna, sem mundi kosta um 100 þús., frv. um landhelgisjóð, flutt af Thor Thors og Sigurði Kristjánssyni, sem ekki verður undir 150 þús., till. um fiskveiðasjóð Íslands, um 200 þús., till. til þál. um dýpkun Vestmannaeyjahafnar, sem mundi kosta um 30 þús., frv. til 1. um byggingarsjóð sveitanna, 100 þús., og till. til þál. um að gera Bolungavíkurhöfn að öruggu skipalægi, um 150 þús. Ég sé, að hv. þm., sem að frv. standa, koma þessar tölur á óvart, en þess mátti vænta, að minnst yrði á þær. Þetta leyfi ég mér að kalla skripaleik. Ég veit, að Sjálfstfl. er ekki reiðubúinn að fella þessa upphæð niður úr fjárl. eða hækka skatta, sem þessu nemur. Það er vist, að litíð yrði eftir til að hlaupa undir bagga með atvinnuvegunum, ef taka ætti öll þessi lög til framkvæmdar. Ég endurtek þau orð mín, að ég tel það skripaleik að bera fram svo gáleysisleg frv. án þess að hafa gert sér grein fyrir, hvernig eigi að taka afleiðingunum.

***Einar Olgeirsson:** Hv. þm. G.-K. gaf tilefni til þess, að farið væri út í nokkuð almennar umr. viðvikjandi þeirri stefnu, sem kemur fram í þessum og sumum öðrum frv. Sjálfstfl. Það er enginn efi á því, að þetta eru allt ágæt mál, og Sjálfstfl. gerir vel að flytja þau, jafnvel þótt aðrir hafi flutt þau áður, og ég álit rétt að styðja slík mál, hvaðan sem þau koma. En nú rekum við okkur á það, fulltrúar hinna flokka, að ef við samþ. þessi frv., mundum við koma ríkinu á hausinn, ef ekki á þessu þingi, þá áreiðanlega á því næsta. Það er enginn vafi á því, að við þurfum að fá okkar niðursuðverksmiðjur, sementsverksmiðjur, hitaveitur, skip og aftur skip, og það ætti ekki að hindra okkur kommúnista og jafnaðarmenn í að fylgja þessum málum, þótt Sjálfstfl. beri þau fram. Jafnvel ekki þótt hann kæmi með till. um ríkisrekstur. Við ættum ekki að verða sérstaklega

hræddir við það. En hversu mikla velvild og sanngirni, sem við viljum sýna, verðum við að fara fram á, að þessi flokkur bendi á einhverjar tekjuöflunarleiðir í þessu sambandi. Hv. þm. G.-K. komst svo að orði, að alltaf yrði daprara og daprara framundan fyrir atvinnuvegunum, einkum sjávarútveginum. Mun það batna með því að rýra tekjur ríkissj. og auka útgjöld hans? Við vitum líka, hvernig útlitið er í heiminum. Það er nú komið á það stig, að við vitum, að það er kreppa í aðsigi, og hún verður mun ömurlegri en sú, sem hefir staðið frá 1932. Það tímabil, sem samsvarar blómatímabilinu fram til 1929—1930, er liðið; það hefir bara verið jafnömurlegt hinum árunum. Hvernig getur því nokkrum dottið í hug, að ríkið geri nokkuð, sem minnkar tekjur þess, en eykur útgjöld og dregur úr tolltekjum þess? Þetta getur enginn látið sér detta í hug, sem fylgist með þróuninni. Og þegar sá hv. þm., sem réttilega segir, að mjög sé dapurt framundan, lætur sér detta í hug að bera fram þessi frv., sem hér eru komin, þá held ég, að sé kominn tími til að athuga „principið“ í þessu, hvort rétt sé að bera fram frv., sem auka útgjöldin, án þess að benda á leiðir til þess að framkvæma þau. Ég veit, að það er algeng kosningabeita að bera fram slík frv. hér og segja svo á frambodsfundum: „Við sjálfstæðismenn börðumst fyrir þessu“. Og svo er sagt: „Það er íhaldið í þinginu, sem alltaf er með þessi rök, að tekjur og gjöld þurfi að standast á, og vill aldrei samþ. það, sem við róttæku sjálfstæðismennirnir berum fram“. Þetta virðist yfirleitt vera farið að snúast allmikið við í höfðinu á hv. flm. Það er enginn vafi á því, að frv. um að afnema alla skatta og tolla og hækka svo útgjöld ríkissjóðs mundu verða afskaplega vinsæl, en hversu viturlegt það væri og hvort fólki mundi trúna því, er vafasamt. Það er alltaf óvinsælt að bera fram frv. um nýja skatta, jafnvel þótt þeir séu á þá ríku. Nú er kominn tími til þess að athuga, hvaða breyting það er, sem er að verða á stærsta stjórnmálaflokki landsins, Sjálfstfl., sem hefir 40% kjósenda að baki sér. Yfirleitt er þeirri reglu fylgt, að bera fram einhverja till. til tekjuöflunar um leið og bornar eru fram till. til útgjalda. Ég er að vísu nýr og óreynður hér, en mig langar til þess að spyrja þá, sem kunnugri eru, hvort það sé vanalegt, að þm. beri fram frv., sem auka útgjöld, án þess að benda á tekjuöflunarleiðir jafnframt. Eftir því, sem mér er kunnugt um sögu þingmála, þá var það ekki vanalegt áður fyrr. Og mér er kunnugt um það, þar sem ég hefi starfað með sjálfstæðismönnum áður, eins og í bæjarstj. Rvíkur, að þar koma þeir ekki fram með till. til aukinna útgjalda án þess að sýna fram á, hvaðan tekjurnar eiga að koma, og andstöðuflokkarnir í bæjarstj. Rvíkur koma ekki heldur fram með slíkar till. Þegar síðasta fjárhagsáætlun Rvíkur kom út, mun enginn andstöðuflokkurinn hafa komið þar með slíkar till. án þess að sýna fram á tekjuöflunarleiðir um leið. Hver einasti andstöðuflokkur í bæjarstj. Rvíkur leit svo á, að tekjur og útgjöld yrðu að standast á, en þessari aðferð lætur Sjálfstfl. sér sæma að breyta. Ég lít svo á, að þessi frv. séu

tákn þess, að Sjálfstfl. sé að breytast úr borgaralegum íhaldsflokki í fasistaflokk. Það er einmitt einkenni fasistaflokkanna að segja: þessi og þessi mál viljum við framkvæma, og gera svo ekkert. M. ö. o.: Það er lýðskrum. Það er það, sem Sjálfstfl. er að gera. Það er brask í því fólki, sem er huglausast og áhyrgðarlausast í þessum efnunum. Það er enginn vafi á því, að fyrir þá flokka hér á Alþingi, sem vilja vernda lýðræðið, er full ástæða til að gera sínar ráðstafanir út af þessum tilraunum. Þetta þýðir, að það er verið að reyna að spilla okkar þjóðlífi. Þessi flokkur reynir að fleyta sér á áhyrgðarlausu lýðskrumi, í stað þess að koma með skynsamlegar till., og er það skýr bending um, hvert hann stefnir. Það er ekki von, að þessi flokkur kæri sig um að koma með till. um að taka tekjurnar af þeim ríku, því innan hans eru helztu fulltrúar íslensku auðmannastéttarinnar, og ekki vilja þeir taka þær með tollum, sem koma harðast niður á þeim fátæku, því þeir þykjast einmitt vera fulltrúar þeirra.

Ég álit ekki, að Sjálfstfl. standi sem heild að slíku till., heldur álit ég, að það sé greinilegur tvískiptingur þar um þetta mál. Það er sá armur hans, sem hallast meir og meir að fastískum aðferðum og tekur lýðskrumið meir og meir í sína þjónustu, sem stendur að þeim. Ég veit, að það er fjöldi manna innan Sjálfstfl., sem eru á móti þessum aðferðum og álita þær hættulegar. Því er nauðsynlegt og rétt fyrir þá, sem vilja styðja lýðræðið, að hafa samvinnu við þá innan flokksins, sem sjá hættuna, á móti þeim, sem gera leik að því að spilla þjóðlífinu. Það verður að stöðva hér í tíma þetta fastíska lýðskrum hjá vissum hluta Sjálfstfl., en framkvæma það, sem nýtilegt er í till. þeirra. Til viðreisnar sjávarútveginum er aðeins ein leið. Hún er að fá meira auðmagn til hans. Þetta auðmagn er til í landinu. Það er í verzluninni. Samkv. síðustu skýrslum eru 108 millj. kr. velta í verzlun landsins, en aðeins 22 millj. kr. í sjávarútveginum. Með því að takmarka gróðamöguleika í verzluninni er enginn efi á, að knýja má auðmagnið til sjávarútvegsins. Og aðferðin til þess er m. a. að tryggja útvegsmönnum sjálfum yfirráð yfir þeim gjaldeyri, sem þeir þurfa til rekstrar síns, fyrir kolum, salti og öliu o. s. frv. Og ríkið á ekki einungis að hjálpa samvinnufélögum útvegsmanna, heldur líka að berjast með þeim á móti valdi hringanna, sem hafa verzlað með þessar vörur. Þetta álit ég, að verði sá sparnaður fyrir sjávarútveginum, sem getur bætt kjör útvegsmanna og sjómanna, en til þess að hann náist verður að brjóta á bak aftur vald verzlunarauðvaldsins á Íslandi, vald hringanna. Það er enginn vafi á, að það þarf aðstoð ríkisins til þess að bæta hag sjávarútvegsins, og jafnvel gæti komið þar til greina ríkisrekstur. Spursmálið er aðeins, að honum sé bjargað úr höndum hringavaldsins og séð fyrir fjármagni, en það er vafasamt, að það mundi takast með því að gera kröfur um, að ríkissjóður leggi sjávarútveginum 3—4 millj. án þess að nokkur viðleitni sé á að sýna, hvaðan eigi að taka þær. Það er raunar auðséð, hvar á að taka þær, þegar einstaklingar innan verzlunar-

stéttarinnar græða um 4 millj. kr. Þar er auðmagnið, sem á að fara til sjávarútvegsins.

Sigurður Kristjánsson: Þegar ég kvaddi mér hljóðs, var það aðeins vegna ummæla, sem féllu um atriði í grg. þessa frv., sem ég er meðflm. að. En mér þykir rétt að minnst á það, sem hv. 3. þm. Reykv. sagði, af því að hann talaði áður en orð þau féllu, er orðu til þess, að ég kvaddi mér hljóðs. Það var hlutur, sem ég vænti mjög, að hann mundi rísa á móti þessu máli. Það er sem sé hlutverk hans og fleiri manna af hans flokki hér á Alþ. að rísa á móti hverju einasta máli, sem hann flytur ekki sjálfur eða hefir gert hrossakaup um fyrirfram. Þetta er andlegur sjúkleiki á þessum mönnum, og verður að umgangast þá sem aðra sjúklinga og ekki að búaast við, að þeir geti haft sómasamlega fóta-vist með þann sóthitta, er slíku fylgir. En það eru einstök atriði í ræðu hans, sem rétt væri að athuga áður en málið gengur til n. Hann minntist á, að það væri gengið framhjá fiski-málanefnd í þessu frv. Ég veit ekki, hversu mikill ábati það væri fyrir þennan hv. þm., að minnst væri á þá nefnd, en það get ég sagt honum, að á hana mun minnst verða síðar í þinginu, og er ekki vist, að honum sé neinn ávinningur að því að kalla eftir þeim umr. Hv. þm. minntist á, að þessi nefnd hefði byrjað með tilraunir með niðursuðu. Það er ekki rétt. Hún hefir ekki átt þar neitt frumkvæði að, en lítill háttar þátt, sem vitnar m. a. um það, hvernig hún skilur hlutverk sitt. Hann mun hafa átt við rækjuverksmiðjuna á Ísafirði og nefndi hana. Þannig var mál vaxið, að fiskimálanefnd hafði ekki neina forgöngu. Félag manna var stofnað til að reisa rækjuverksmiðju og hafði kynnt sér málið og gert undirbúningsráðstafanir. En þessi félagsskapur vildi fá styrk til framkvæmdanna úr fiskimálasjóði, af því að málið er á tilraunastigi. Og einnig þurfti innflutningsleyfi á tækjum til verksmiðjunnar. Þáttur fiskimálanefndar er sá einn, að neita þessum félagsskap um styrk, en veita hann aftur bæjarstj. Ísafjarðar, sem ekkert hafði undirbúið málið, en aðeins hlaupið til, eða réttara sagt einn maður úr bæjarstj., þegar hann spurði, að stofnaður væri félagsskapur til þessarar starfrækslu. Og svo mun fiskimálanefnd — þetta veit ég ekki með sannindum, en hefi heyrt það og þykir sennilegt — þegar þessi félagsskapur ætlaði að halda styrklaust áfram, hafa komið því til leiðar, að honum var neitað um innflutning á tækjum.

Út af ummælum hv. 3. þm. Reykv. um það, hverskonar hús ætti að nota til niðursuðuverksmiðju, vil ég segja það, að það er rekstrinum ákaflega hættulegur hlutur að nota gömul hús. Að sönnu má lækka stofnkostnað nokkuð með því að taka gömul hús, sem ekki eru lengur nothæf til þeirra hluta, sem þau voru byggð fyrir, og setja niður verksmiðjuvélar og tæki í þau. Þetta hefir verið gert bæði hér og annarsstaðar, og ég hefi ekki heyrt einn einasta mann halda öðru fram en því, að þetta hafi alltaf verið fyrirtækinu til tjóns, orðið fyrirtækinu haft um fót um langt árabíll, þangað til ráðizt var í að

byggja hús með fullu tilliti til þess, sem þar á að framkvæma.

Ég held þess vegna, að það sé alveg nauðsynlegt, þegar ráðizt verður í niðursuðu sjávarafurða, að til þess séu byggð hús, sem séu algerlega sniðin eftir sínum tilgangi, þó að stofnkostnaður verði vitanlega við það nokkru meiri.

Mér skildist bæði á þessum hv. þm. og líka á hæstv. fjmrh., að þeir væru dálítið undrandi yfir því, að sjálfstæðismönnum skyldi detta í hug einhver nýmæli á sviði sjávarútvegsins eða yfir höfuð í atvinnurekstri. Ég spyr þessa háu herra um þetta: Hverjir eru það, sem hafa rutt brautirnar? Hverjir hafa hafizt handa um framkvæmdir á sviði sjávarútvegsins og atvinnusvið um yfirleitt? Eru það ekki fyrst og fremst sjálfstæðismenn? Það hefir stundum heyrt, a. m. k. í blöðum stjórnaflökkanna, að flokkurinn sé eiginlega flokkur sjávarútvegsmanna. Stundum er sagt, að hann sé flokkur heildsala, og stundum flokkur stórbænda. En það mun vera alveg rétt, að flestir þeir menn, sem hafa stundað sjávarútveg, og allir a. m. k., sem hafa rutt einhverjar brautir á því sviði, þeir eru í Sjálfstfl. En hvað hafa þeir menn afrekað í sjávarútvegsmálum, sem eru að býsnast yfir því, að við sjálfstæðismenn skulum vera svo djarfir að koma með nýmæli á sviði sjávarútvegsins? Hvað hafa þeir afrekað og þeirra nánustu? Ekkert annað en að vera eins og hálfgerðar lýs á þessum atvinnurekstri. Í sambandi við þetta vil ég vekja athygli á því, að sama árið og núv. ríkisstj. settist á laggirnar báru sjálfstæðismenn fram á þingi frv. einmitt um þetta sama efni, þó nokkuð væri í öðru formi. Það var frv. um fiskveiðasjóð. Þar er einmitt tekið fram, að fiskveiðasjóður eigi að koma fótum undir niðursuðu sjávarafurða. Og þar eru leidd gild rök, og mörg hin sömu og í þessu frv., að því, að það geti orðið til geysilega mikils léttis í gjaldcyrisvandráðum okkar, ef sjávarútvegsmönnum yrði gert unnt að breyta afla sínum á þennan hátt í verðmætari vöru en verið hefir. Þetta er þess vegna ekkert nýmæli frá okkar hendi; við höfum hafið máls á því fyrir mörgum árum.

Ég skal þá koma að þeim ummælum, sem orðu þess valdandi, að ég kvaddi mér hljóðs, þar sem hæstv. fjmrh. sagði það alrangt í grg. frv., að stj. hefði reynt að bæta úr atvinnuleysinu með atvinnuleysisstyrkjum og úr verzlunarörðugleikunum með innflutningshöftum. Ég vil nú spyrja hæstv. ráðh.: Til hvers er verið að veita þessa hálfu millj. kr. til atvinnubóta á landinu, ef ekki til að bæta úr atvinnuleysinu? Er það gert til þess, að hægt sé að setja þar á laun einhverja stjórnaarsinna sem verkstjóra, eða einhverskonar launataka? Ég hélt, að það væri gert til að bæta úr atvinnuleysinu, a. m. k. eru atkv. sjálfstæðismanna gefin með þessu í þeim tilgangi. (Fjmrh.: Telur þm. þetta rangt?). Ég teldi miklu skynsamlegra að útrýma atvinnuleysinu með þeim ráðum, sem við sjálfstæðismenn viljum, nefnilega að koma meiri krafti í atvinnulífið í landinu. Þar er hinn mikli stefnumunur á milli okkar og stjórnaflökkanna, að við viljum skapa traustan grundvöll undir atvinnulífið í landinu með því að hlynnna að atvinnurekstri, en

stjórnarflokkarnir hafa hingað til haft miklu meiri viðleitni til að leggja höft á atvinnureksturinn, en hinsvegar reynt að bæta úr bölinu, sem af þessu leiddi, með atvinnubótastyrkjum. Og innflutningshöftin eru sjálfsagt sett til þess að bæta verzlunarjöfnuðinn. Þar er annar þáttur stefnumunarins. Við sjálfstæðismenn viljum bæta úr verzlunarvandranum með því að auka útflutninginn, og álitum það bezt gert með því að gera framleiðsluvörur okkar að verðmætari vörum en hingað til. En stjórnarflokkarnir virðast ekki sjá annað höfuðráð en að takmarka innflutninginn til landsins. Það er ráð út af fyrir sig, en ekki til langframa, því að fjölmargt er það, sem menn kaupa frá öðrum löndum, sem þeir geta ekki án verið.

Ég vil þess vegna slá alveg föstu, að þetta atriði í grg. er alveg rétt; en hitt er alveg sjálfsgæður hlutur, að það er margt fleira, sem reynt er til að bæta úr þessu tvennu böli, sem ekki er nefnt í grg. En þessi ráð hafa verið í hendi stjórnarvaldanna í landinu aðallæknislyfið.

Þá vil ég leiðrétta það, sem hæstv. ráðh. sagði, að tekjur fiskveiðasjóðs væru styrkur úr ríkissjóði. En það, sem fiskimálanefnd hefir til umráða, er að nokkru leyti tekið alveg beint af fiskútgerðinni, með hundraðsgjaldi af andvirði útflutts fiskjar.

Þá kem ég að þessari upptalningu, sem hæstv. ráðh. gerði nú fyrir mín orð á því, sem hann kallaði aukin útgjöld ríkissjóðs. Það er náttúrulega rangt orð. (Fjmrh.: Ég sagði það ekki, heldur tekjurýrnun). Já, tekjurýrnun. En ég verð að segja það, að ég hefi séð þennan sama sön í blöðum stjórnarflokkanna lengi, en aldrei dottið í hug, að hæstv. fjmrh. mundi gera sig. Ég vil segja, nærri því að flóni að tyggja þetta upp á Alþingi, því að það er alls ekki hæfandi hans háu stöðu. Ég hefi litið svo á, að þessi sönn ætti að glymja í eyrum ófróðra manna úti um landið. Það er svo, að stjórnarflokkarnir hafa mjög valið að blöðum sínum þá menn, sem temja sér þann rithátt og málflutning, að fyrir þá, sem er annt um sóma sinn, er naumast gerlegt að deila við þá. Þeir geta því lítt áreittr látið margt glymja í eyru illa gefinna manna. En að þetta skuli gerast hér inni á Alþingi, og það gegnum munn hæstv. fjmrh., það eru undur. (Fjmrh.: Hvað er hneykslið í þessu?). Ég kem að því, hæstv. ráðh. Í fyrsta lagi er það, að hæstv. ráðh. er búinn að reikna það undir eins út, að þessi tekjurýrnun muni verða 3½ millj. En flest af því, sem hann taldi, eru alveg óákveðnar fjárhæðir. Og þar að auki er það byggt á algerðum misskilningi. T. d. kallaði hann það gróða í öðru orðinu, en tekjurýrnun í hinu orðinu, að taka lán til verksmiðju á Raufarhöfn. (Fjmrh.: Ég nefndi þetta ekki á nafn). Það er dálítið einkennilegt, — en vera má, að það hafi verið annar ræðumaður, og bið ég þá afsökunar. En hæstv. ráðh. nefndi tekjur bæjar- og sveitarfélaga, og skal ég þá taka það, sem ég skrifaði áreiðanlega eftir honum. Hæstv. ráðh. er kunnugt, að það verður að bæta úr þessari tekjubörf bæjanna. Og frv., sem sjálfstæðismenn í Ed. flytja, er ekki um neitt annað en það, hvernig skuli skipta tekjustofnum milli

rikis og bæjar- og sveitarfélaga. Það er ekki talað þar um neinar sérstakar nýjar álögur á þjóðina, — það er fjarri því. Nú er það víst, að stj. er að undirbúa nýjar tollaálögur. Það er líka vitað, að bæjarfélögin og talsmenn þeirra hafa verið með á þrjónunum undanfarin ár og nú sérstök frv. um auknar tekjur bæjanna með tollum, innflutningsgjöldum, vörugjöldum og gjöldum á það, sem út er flutt frá hverjum stað. Ég get nú ekki séð, að það sé nein tekjurýrnun fyrir ríkissjóð, þó að bæjar- og sveitarfélög falli frá því að vera hluttakar í tollaálagningu, gegn því að fá eitthvað meira af þeim sköttum, sem heimtir eru inn beint á hverjum stað. Hæstv. ráðh. hefir sýnilega misskilnið frv. Hann skilur það svo, að það fari fram á nýjar álögur.

Þá nefndi hæstv. ráðh. hraðfrystihús. Eftir frv. á að styrkja hraðfrystihús með einum fjórða af byggingarkostnaði. Það liggur ekki fyrir neitt um það, hvað mikið byggt verður af hraðfrystihúsum. En þau eru nú þegar á mjög mörgum stöðum, flestum stærstu kaupstöðum og þorpum á landinu. Þess vegna er óhugsandi, að þessi hús verði sett upp nema í nokkrum verstöðvum. Og vitanlega er það alltaf á valdi fjármálastj. að hafa hóf á því, hvað mörg frystihús njóta styrks árlega. En útreikning á þeirri fjárhæð er ekki hægt að gera nú, og þegar hæstv. ráðh. nefnir ákveðna tölu, þá er það ekkert annað en slagorð. Alveg sama er að segja um það, sem hæstv. ráðh. sagði um niðursuðuverksmiðjuna; það er engin leið að segja um, hvað mikið fé þar er um að ræða.

En ég skal jata, að það er galli á þessu frv., að það er ekki hægt að gera þessa áætlun, sem þó er alveg nauðsynlegt að hafa. En því verður að bjarga á þann hátt, að fjárveitingavaldið verður sjálft að sjá sér farborða með því að veita ekki þessa styrki nema til hæfilega margra og hæfilega stórra verksmiðja á hverju ári. Hinsvegar býst ég við því, að þar sem þessi iðnaður er á tilraunastigi, þá myndu þeir, sem byggja verksmiðjurnar, fara ákaflega varlega. Það er ekki líklegt annað en að flestir vildu biða eftir að sjá gerðar tilraunir og hversu arðvænlegar þær reyndust. Og það er eingöngu af þessu, að farið er fram á styrk, að þessi rekstur hlýtur um stund að verða á tilraunastigi. En vitanlega hverfur styrkurinn úr sögunni undir eins og það er sýnt, að þetta er annaðhvort vitleysa, sem menn geta ekki haldið lengra út í, eða þá svo arðvænlegur atvinnurekstur, að ekki þarf styrks með.

Ég held þess vegna, að það sé ekki rétt að mikla fyrir sér svo mjög, hvað þetta yrðu óskapleg útgjöld fyrir ríkissjóð. Mér þykir líklegt, að svo fari eftir örstuttan tíma, þegar risnar eru 2—3 verksmiðjur, þá sýni þessi atvinnurekstur sig að vera svo arðvænlegur, að engin ástæða verði til að styrkja hann með beinum fjárframlögum. En ef til vill þá með öðrum atbeina, svo sem þeim, að hjálpa honum til að fá lánsfé.

Þá eru þau almennu ummæli, sem hæstv. ráðh. hafði um útgjaldatillögur Sjálfstfl., sem mér þótti alveg óviðeigandi, að maður í hans stöðu skyldi flytja í Alþingi, þó að margir hinna lélegri manna flokksins hefðu ekki haft neina

smán af því. Það er undarlegt, ef hæstv. fjmrh. landsins veit ekki, til hvers Alþingi er fyrst og fremst haldið og kallað saman. Það er fyrst og fremst kallað saman til þess að sjá farborða fjármálum ríkisins. Og það er ákaflega undarlegt, að maður í þessari stöðu skuli vera svo blindur af þeirri flokksfávi, sem einkennir Framsfl., að halda, að Sjálfstfl. eigi ekki að eiga neina till. um það, hvernig því fé er varið, sem ríkissjóður sér sér fært að innheimta. Till. sjálfstæðismanna, eins og allra þm. yfirleitt, ber fyrst og fremst að skoða sem þeirra till. um það, hvernig fé ríkissjóðs skuli varið. Og það er merkilegt, ef fulltrúar nærfellt helmings þjóðarinnar hefðu engar till. að gera um það mál. Það er allt of heimskulegt til þess, að ég ætli ráðh. að halda slíku fram, að allar till. um, hvernig ríkisfé sé varið, séu till. um ný útgjöld. Það er ekkert annað en smitun frá lakar gefnum mönnum í flokknum, að hann slær svona fírna heimsku fram hér á þingi. Sjálfstæðismenn hafa lagt mikið til þeirra mála, hvað yfir höfuð þingið ætti að sjá sér fært að innheimta mikið af skattborgurunum. Og þeir hafa verið ósamþykkir framsóknarmönnum og hinum sósíalistunum í Alþfl., hvað fært er að leggja miklar álögur á þjóðina. En þegar búið er að leggja þessar álögur á og áætla féð, þá telja þeir sér skylt og rétt að eiga sinn hlut í tillögum um það, hvernig þessu fé skuli varið. Það er nú eðlilegur hlutur, að hver þingfulltrúi hafi fyrst og fremst í huga þörf þess héraðs, sem hann er fulltrúi fyrir. Ég fyrir mitt leyti hefi aldrei hneyklazt, þó að menn úr andstöðuflokkum okkar sjálfstæðismanna beri fram talsverðar útgjaldatillögur fyrir sín kjördæmi. Þegar ekki gengur mjög fram úr hófi, þá þykir mér eðlilegt, að þeir óski eftir, að fyrst sé sinnt þörfum síns kjördæmis. Þetta finnst mér jafneðlilegt um okkur sjálfstæðismenn, að við viljum ekki láta okkar kjördæmi alveg gleymast. Ég tek það fram, að stundum keyrir mjög fram úr hófi hlutdrægni stjórnarflokkanna í þessari úthlutun. En mér finnst sú hlutdrægni dálítið afsakanleg, af því að menn eru að draga taum þess sérstaka kjördæmis, sem hefir kosið þá, þar sem þeir þekkja máske þörfina bezt. En hitt eru undur, eins og ég sagði áðan, að nokkur þm. skuli láta sér geta dottið í hug að telja allar slíkar till. vera till. um aukin útgjöld ríkissjóðs. Slíkt er heimskra manna háttur, að leggja málið þannig út. Þegar verið að ræða till. um útgjöld ríkissjóðs, þá er ætíð miðað við, að ríkissjóður geti risið undir þeim. Að visu eru sumar þessar till. þannig vaxnar, að vegna þeirra getur orðið að láta eitthvað biða að sinna þörfum annara svo sem 1—2 ár. En það er engan veginn meint þannig, að menn ætlist til nýrra álagna á þjóðina vegna þessara till. Hæstv. ráðh. kallaði það skripaleik hjá sjálfstæðismönnum að bera fram frv., sem hefði í för með sér útgjöld. Það út af fyrir sig er enginn skripaleikur. En hitt held ég, að nálgist mjög skripaleik, þessi málflutningur stjórnarsinna, sem ég var að lýsa og hæstv. ráðh. lét sér sæma að taka upp, — þegar því er haldið fram, að Sjálfstfl., sem styðst við mest kjósendafylgi allra flokka í landinu, hafi ekki

siðferðislegan rétt til að gera neinar till. um, hvernig því fé er varið, sem heimtað er af þjóðinni og að nokkru leyti má kalla blóðpeninga.

***Flm. (Ólafur Thors):** Ég þarf ekki að tala langt mál, því að sumpart eru þau ummæli veigalítil, sem hafa komið fram gegn frv., og sumpart hefir 6. þm. Reykv. tekið nokkuð fram af því, sem ég hefði ástæðu til að geta um.

Út af ræðu hv. 3. þm. Reykv. mun ég bæta nokkru við það, sem hv. 6. þm. Reykv. sagði. Það er eftirtektarvert, að í upphafi máls síns lagði þessi hv. þm. áherzlu á það að láta skína í, hvað um lík frv. væri að ræða. Það var eiginlega meginatriðið fyrir honum að mála það út, að þetta frv. væri lítið og ómerkilegt. Við, sem kunnugir erum þessum málum, vitum vel, til hvers þetta er sagt. Það er ekki af því, að þessi maður viti ekki betur, — þó að hann sé nú leiðinlega ókunnugur sjávarútvegsmálunum. Ég sagði leiðinlega ókunnugur, vegna þess að það er leitt, að maður, sem er kallaður formaður fiskimálanefndar, skuli hafa þekkingu af jafnskornum skammti eins og raun ber vitni. Hitt er eðlilegt, að hann hafi ekki meiri þekkingu, því að hans menntun — sem ég ætla ekki að gera lítið úr — liggur á allt öðru sviði. Ég segi, að þetta er engan veginn af því, að þessi maður, jafntakmarkaða þekkingu sem hann hefir á sjávarútvegsmálum, viti ekki vel, að þetta frv. getur leitt mikla blessun af sér fyrir sjávarútvegin, og raunar fleiri, heldur af hinu, að hann hefir ríkt í huga að gera sem minnst úr öllum málum, sem við sjálfstæðismenn berum fram. Því að eins og hv. 6. þm. Reykv. sagði, þá fer fylgi við málin of mikið eftir því, hver er upphafsmaður málsins. Það er meira en brostlegt þegar þessi hv. þm. er að reyna að láta það líta þannig út, að við sjálfstæðismenn séum að tina spörðin frá Alþfl. með því að flytja á Alþingi frv. um viðreisn sjávarútvegsins. Sósíalistar gerðu sig að athlægi á öllum þingmálafundum í sumar með skrafi um frumvörp þau, er þeir hrúguðu niður í lok síðasta þings um alhliða viðreisn sjávarútvegsins. Þeir tuggðu þar upp frv., sem við sjálfstæðismenn höfðum borið fram, en þeir greitt atkv. á móti. Þegar við svo höldum áfram baráttu okkar fyrir viðreisn sjávarútvegsins, þá vill hv. þm. láta líta svo út, að við séum að taka upp frv. þeirra. Þetta er ekki hægt að gera með góðum árangri hér á Alþingi, og kosningarnar í sumar sýndu, að það er ekki heldur hyggilegt á þingmálafundum. Skripaleikur sósíalista í lok síðasta þings hafði engin áhrif. Þeir fengu makleg málagjöld í kosningunum, og þá einkum í Reykjavík og nágrenni. — Einn hv. þm. fann frv. það til foráttu, að ekki væri tekið fram í því, hvað það væri, sem sjóða ætti niður. Það stendur í frv., að það eru sjávarafurðir, sem sjóða á niður; á því þarf ekki að vera neinn vafi. Það eru meira að segja taldar upp í grg. frv. ákveðnar fisktegundir, er bezt væru fallnar til niðursuðu.

Hv. þm. sagði, að fiskimálanefnd væri að rannsaka þetta mál, og væri ekki von, að hún væri komin lengra á veg með það en raun ber vitni. Ég get tekið undir það, að ekki sé von

til þess, að hún sé komin lengra á veg með málið, enda þótt hún hafi nú starfað í þrjú ár, og afrek hennar á öðrum sviðum ættu ekki að hafa tafið hana frá þessu starfi. En fiskimálanefnd er ekki sá rétti aðili til að hafa þetta mál með höndum, né önnur vandasöm stórmál sjávarútvegsins.

Það var hlálegt, þegar þessi hv. þm. var að vara við þeim miklu fjárútlátum, sem frv. hefði í för með sér, en taldi jafnframt, að enginn mundi fara að leggja út í þær framkvæmdir, sem frv. fjallar um, vegna þess hve rannsókn sé stutt á veg komin. Ef það væri vist, að enginn þyrði að leggja út í framkvæmdirnar, þá sé ég ekki, að ástæða sé til að óttast fjárútgjöld þess vegna. Ber þetta vott um, að gagnrýnin á frv. er meira gerð af vilja en mætti.

Hv. þm. vildi fá meira fé veitt til fiskimála-sjóðs. Ég held, að vissara væri að fá fyrst upplýsingar um það, hve vel því fé hefir verið varið, sem sjóðnum hefir nú þegar verið lagt, áður en lengra er farið.

Ég ætla þá að vikja að hæstv. fjmrh. Hann hélt því fram, að núv. stjórn hefði gert meira fyrir sjávarútveginn en nokkur önnur stjórn, og þannig gengið þá braut, sem við sjálfstæðismenn bentum á. Ég veit, að hæstv. fjmrh. er það töluglögur maður, að honum er ljóst, að núv. stjórn hefir síður en svo hlúð að sjávarútveginum; hún hefir þvert á móti rífið niður þennan atvinnuveg og gert þar meira ógagn en á öðrum sviðum. Allt, sem til útvegs þarf, er nú margfalt dýrara en áður. Nokkuð af þessari verðhækkun kemur af almennri hækkun á erlendum markaði, en langmest er hækkunin þó til komin fyrir tvennar ráðstafanir, er núv. stjórn hefir gert, en það er almenn tollahækkun, er komið hefir niður á þessum vörum, og innflutningshöftin. Það er ekki heldur fyrir að synja, að ýmsar ráðstafanir til verndunar innlendum iðnaði hafa orðið til þess að hækka verðið á ýmsum notabörfum sjávarútvegsins; t. d. á þetta við um verðlag á linum.

En þyngstu rök hæstv. ráðh. gegn frv. og stefnu Sjálfstfl. í þessum efnum eru þau, að það sé óforsjált að bera fram till., er hafa í för með sér aukin útgjöld úr ríkissjóði, án þess að látnar séu fylgja tillögur um samandrätt á öðrum gjöldum ríkissjóðs eða bent á nýja tekjustofna. Ég gerði rækilega grein fyrir stefnu okkar í þessum málum í fyrri ræðu minni, en ég veit ekki, hvort hæstv. ráðh. hefir heyrt hana. Ég mun þó ekki endurtaka hana hér, til að þreyta ekki þingheim, aðeins benda hæstv. ráðh. á það, að miklir möguleikar eru á því að gera allt í senn, að fella niður vissar tekjur ríkissjóðs og auka viss útgjöld, og hafa þó tekjuhallalausan búskap vegna þess aukna framtaks í landinu, sem slíkar ráðstafanir hefðu í för með sér. — Hæstv. ráðh. veit það, að í sæmlegu verzlunar-árferði fara tekjur ríkissjóðs margar millj. fram úr því, sem nú er. Sannanirnar fyrir þessari skoðun hefir hæstv. ráðh. sjálfur lagt fram hér í þessum sal fyrir nokkrum dögum, er hann víð 1. umr. fjárl. lagði fram skýrslu yfir það, hversu einstakir tekjustofnar ríkissjóðs, og þá einkum verðtollurinn og vörutollurinn, hefðu rýrnað fyr-

ir samandrätt á viðskiptaveltu þjóðarinnar. Ef leið Sjálfstfl. í þessum málum yrði farin, að létta þyngstu sköttunum af framleiðslunni og hjálpa henni inn á ný svið, þegar þau gömlu lokast, mundi það þýða stórum auknar tekjur fyrir ríkissjóð.

Ég skal taka einfalt dæmi til að sýna fram á þetta, — ég þekki það vel, af því að ég er sjálfur við það riðinn. Þetta dæmi sýnir glögglega, hvernig aukið framtak gefur ríkissjóði óbeinar tekjur. Það var byggt ný verksmiðja á Hjaltseyri í vor. Beinir tollar í ríkissjóð af efnivörum til verksmiðjunnar munu hafa numið 60—70 þús. kr. Þetta eru beinar tekjur, sem ríkissjóður fær strax. Með starfrækslu verksmiðjunnar koma einnig miklar tekjur í ríkissjóð. Tollar af því mjóli, sem verksmiðjan framleiddi, voru 40—50 þús. krónur á þessu ári, og tollur af olíu verksmiðjunnar 12—15 þús. krónur. Kolatollur í ríkissjóð frá verksmiðjunni var um 10 þús. krónur á mánuði, eða í þá 70—75 daga, sem verksmiðjan starfaði í sumar, um 25 þús. krónur. Rekstrartollur af þessari einu verksmiðju hafa því numið yfir 80 þús. kr. strax á fyrsta ári.

Þetta er gott dæmi um það, að réttlætlanlegt getur verið að biðja ríkissjóð um styrk til þeirra atvinnufyrirtækja, sem miða að því að auka framleiðslu landsins. Hæstv. ráðh. má ekki gera sig sekan um það oftar að bregða okkur sjálfstæðismönnum um ábyrgðarleysi í þessum efnum. Ég hefi fært fram fyrir stefnu okkar mörg rök, sem sýna, að till. okkar eru byggðar á fyllsta viti og varfærni. Eins og hv. 6. þm. Reykv. tók réttilega fram, eru þetta till. okkar flokks um það, hvernig verja beri fé ríkissjóðs, en þær eru auðvitað miðaðar við það, að takast megi að afgr. tekjuhallalaus fjárlög, þó að þær verði samþ. Þegar þetta frv. kom fyrst hér til umr. í d. í ráðherratið hæstv. fjmrh., bauð ég honum fyrir hönd Sjálfstfl. samvinnu um að leggja á nýja skatta, eða sparnaðartillögur til að mæta þeim útgjöldum og þeirri tekjurýrnun, er frv. okkar til viðreisnar sjávarútvegsins hefðu í för með sér. Sjálfstfl. hefir síðan staðið með útrétta hönd og boðizt til að taka þátt í þeim örðugleikum og óvinsældum, sem alltaf fylgja sparnaði, taka á sig hluta af þeirri ábyrgð, sem stjórnarflokkar verða venjulega að bera einir. — Hæstv. ráðh. má ekki láta það henda sig fram- ar að spyrja, hvort sjálfstæðisflokksmenn séu hér að leika skripaleik; það er svo langt frá því sem mest má verða. Hér er til meðferðar eitt mesta vandamál ísl. þjóðarinnar, á einum hinum mestu erfiðleikatímum, sem yfir land vort hafa komið. Og hæstv. ráðh. ætti að athuga það, að sízt situr á honum að ráðast á okkur sjálfstæðismenn fyrir það, að við berum fram útgjaldatill. án þess að koma jafnframt með tekjuöflunar- eða sparnaðartillögur. Hann leggur sjálfur fyrir þetta þing fjárlagafrv., sem er með 900 þús. kr. tekjuhalla. Jafnframt jatar hann, að í þetta frv. vanti útgjöld til viðreisnar sjávarútveginum, sem þó hljóti að verða að samþ. á þessu þingi, — það sé ekki gert ráð fyrir till. einstakra þm., sem þó auðvitað muni hækka útgjöldin og þar með auka á tekjuhallann. Það er enn fremur staðreynd, að hæstv. ráðh. hefir

ekki gert þær breyt. á sjálfu frv., sem hann veit, að fjv. verður að gera, til að mæta aukinni dýrtíð í landinu, sem vitanlega bitnar einnig á stofnunum ríkisins, og hafa því í för með sér aukin útgjöld á fjárl. Hæstv. ráðh. skilar Alþingi fjárlagafrv., sem gera má ráð fyrir, að sé raunverulega með yfir tveggja millj. tekjuhalla, án þess að gera jafnframt nokkra grein fyrir því, hvar hann hugsar sér að taka það fé, sem vantar. Er það þá óvitahjal hjá hæstv. ráðh., er hann talar um, að hann ætli að eiga þátt í því að gera till. til úrbóta? En á sama hátt ætla sjálfstæðismenn að semja við valdhafana um það, að finna ráð til að afgr. tekjuhalla-laus fjárlög, þó að þær till. um aukin útgjöld og rýrnun á tekjum ríkissjóðs, er við berum fram, nái fram að ganga.

Ég hirði þá ekki um að gera ræðu hæstv. ráðh. að frekara umræðuefni að sinni, en sný mér að ræðu hv. 5. þm. Reykv.

Ef miða ætti við skemmtunina hér á hinu háa Alþingi, þá ber síst að harna hingaðkomu þessa hv. þm. Hann er áreiðanlega sá mesti fimleikamaður, sem á þingi hefir setið. Fyrir nokkrum dögum var hér til umr. till. um, að Ísland gengi í Þjóðabandalagið. Hv. 5. þm. Reykv. talaði fyrir þeirri till. af slíkum krafti, að engu var líkara en að hann teldi inngöngu Íslands í Þjóðabandalagið hið eina nauðsynlega. Fyrirv. samherji hans í Alþfl., hæstv. atvrmrh., gerði þingheimi þá skemmtun að lesa upp grein eftir hv. 5. þm. Reykv., er hann hafði skrifað fyrir nokkrum árum, og var mjög á annan veg en till. hans nú. Hv. þm. afsakaði sig með því, að svo langur tími væri liðinn síðan hann ritaði umrædda grein, að von væri, að vindurinn hefði snúist frá norðri til suðurs á öllum þeim tíma. En við þessar umr. kom í ljós, að hv. þm. þurfti ekki svona langan tíma til þess að snúast. Fyrri daginn, sem till. hans var til umr., lýsti hann því yfir, að hann væri samþykkur því að visa henni til stj., en daginn eftir aftók hann með öllu, að þá aðferð mætti nota við afgreiðslu till. Þessum hv. þm. tókst þarna í þessari einu umr. að brúa bilið milli vindhanans, sem snýst frá norðri til suðurs á nokkrum árum, og hins, sem fer sama snúning á einni nóttu.

Ræðan, sem hv. 5. þm. Reykv. hélt áðan, var merkileg að því leyti, að hefði ég lesið hana í „Speglinum“, og hún hefði átt að vera ræða, sem ég hefði haldið yfir kommúnistum, þá hefði mér þótt hún góð. Aðaládeilan í ræðunni var í því fólgin, að ekki mætti bera fram frv., er bök-uðu ríkissjóði útgjöld, án þess að benda á um leið, hvar ætti að taka féð, er til þeirra þyrfti. Ef hv. þm. vill ganga inn í hv. Ed., eða leita í þingskjölunum sínum að frv., sem form. Kommfl. ber fram í hv. Ed., frv. um breyt. á l. um alþýðutryggingar, þá getur hann séð frv., sem felur í sér aukin útgjöld fyrir ríkissjóð, án þess að nokkursstaðar í frv. sé sýnt fram á, hvar eigi að afla þeirra tekna, sem þarf til að mæta þessum útgjöldum.

Mér þótti það ánægjulegt, að hv. þm. skyldi ekki geta annað en viðurkennt, að hér væri um þarfamál að ræða. En það væri bara svo sorglegt, að landið mundi lenda á hausinn, ef frv. okkar

yrði samþ. Ég hefi þegar sýnt fram á það, að bak við frv. okkar sjálfstæðismanna stendur fullt vit og varfærni í þessum efnum. En ég man ekki betur en að hv. 5. þm. Reykv. þættist ekki vera í neinum vandræðum með það við l. umr. fjárl. að afla ríkissjóði tveggja til þriggja millj. kr. tekna í viðbót við það, sem fyrir væri. Ég verð að segja það, að snúningsliprari mann hefi ég aldrei rekið mig á hér á Alþingi, á þeim 10—12 þingum, sem ég hefi setið. Það verður ekki leiðinlegt hér í vetur, ef hann heldur svona áfram. En líklegt þætti mér, að hann yrði illa úr holdum genginn eftir fyrsta þingið, pólitískt talað, ef áframhaldið verður eftir byrjuninni.

Aftur á móti var það mjög fróðlegt fyrir okkur kjánana í deildinni að fá að vita það svona afdráttarlaust, að ný kreppa væri að byrja. Það hlýtur að vera mjög þægilegt að fá að vita slíkt fyrirfram, en ég efast um, að hægt sé að reikna það nákvæmlega út.

Ég veit ekki, hvort hv. þm. tók eftir því, að það lék bros um varir hv. dm., er hann fór að deila á sjálfstæðismenn fyrir lýðskrum, að þeir bæru fram kröfur án þess að ætlast til, að þær gangi fram, til þess eins að afla sér fylgis. Nú er enginn sá kommúnisti til á Íslandi, að hann sé ekki stöðugt að bera fram kröfur einmitt í þessu augnamiði. Það er því von, að menn brosi, þegar hv. 5. þm. Reykv. fer að deila á sjálfstæðismenn fyrir þetta atriði.

En það var eitt atriði í ræðu hv. 5. þm. Reykv., sem ástæða er til að ætla, að hann hafi meint alvarlega. Hv. þm. taldi það öruggt ráð til viðreisnar sjávarútveginum að þrengja kosti þeirra manna, sem reka verzlun hér á landi. Óeðlilega mikið fjármagn væri komið í verzlunina, borið saman við það, sem stæði í útveginum. Ráðið væri því að þrengja að verzluninni og knýja svo fjármagnið yfir í sjávarútvegin. Ég veit ekki, hve ábyggilegar þær tölur eru, sem hv. þm. fór með, en ég held, að þær séu gamlar og ekki alveg réttar. En við skulum ganga út frá því, að þær væru réttar, ganga út frá því, að of mikið af fjármagni landsmanna standi hlutfallslega í verzluninni. En lengra get ég ekki gengið með hv. 5. þm. Reykv. Það eru engin úrræði fyrir sjávarútvegin, að þrengt sé að öðrum aðilja á öðru sviði atvinnulífsins, til þess að draga úr því fjármagni, sem þar er. Með því er engin bót ráðin á því aðalvandamáli útvegsins, að það fé, sem í þá atvinnugrein er látið, geti borið arð. Viðfangsefnið er fyrst og fremst þetta, að finna þær ráðstafanir, er geti orðið til þess, að það fjármagn, sem nú þegar er í sjávarútveginum, geti borið arð. Aðalviðfangsefnið er að skapa möguleika fyrir fjármagni, sem starfar í sjávarútveginum, og getur starfað þar með samilegum árangri. Aðeins á þann hátt er hægt að bæta úr örðugleikum þeirra manna, bæði á sjó og landi, sem eiga afkomu sína þar. Hitt er aðeins spor á leiðinni niður á við, og ekki spor, sem mér finnst, að þeim flokki, sem hv. þm. tilheyrir, sé ætlandi, þó sá flokkur hafi oft tekið spor, sem miða niður á við, að halda, að það, að rétta hluta eins, verði eingöngu gert með því að minnka hluta annars. Barátta okkar í þjóðmálunum á að vera barátta fyrir því að

bæta hag þess verr stæða, í hvaða stétt þjóðfélagsins, sem hann er, og lyfta honum á hærri stig, en ekki baráttu í þá átt að lækka hluta einhvers frá því, sem hann er, og niður að þeim næsta. Þarna er hinn veigamikli stefnumunur milli flokks hv. þm. og þess flokks, sem ég tilheyrir.

Ég get að öðru leyti verið honum sammála um það, sem hann sagði um gjaldeyrismálin, og látið í ljós ánægju mína yfir því, að hann hefir tekið undir till., sem við sjálfstæðismenn höfum borið fram á undanförunum þingum og munum bera fram nú, þó hann telji, að það sé vandkvæðum bundið í framkvæmdinni að aðhyllast þær till., en þau eru ekki það mikil, að ekki sé teflandi á það, m. a. vegna þess, að ekki verður komið hjá að gera slíkar ráðstafanir, nema þá að stærri og meiri gjaldeyrisráðstafanir verði gerðar.

Ég hygg, að ég hafi nú nokkurn veginn svarað þeim andmælum, sem fram hafa komið gegn þessu frv., því út í einstök smáatriði vil ég ekki fara, þó það geti orkað tvímælis, hvort þau eru þess eðlis, að nauðsynlegt sé að svara þeim. En ég kys heldur að greiða götu frv. heldur en að eiga á hættu að tefja framgang málsins með löngum umr. Ég mun því ekki ræða þau atriði nánar, þó auðvitað mætti hrekja þau gersamlega.

***Fjmrh. (Eysteinn Jónsson):** Ég ætla fyrst að víkja nokkrum orðum að ræðu hv. 6. þm. Reykv. Hann sagði — og eyddi hann til þess mörgum orðum —, að sú aðferð, sem ég viðhafði, er ég gagnrýndi frv. sjálfstæðismanna í heild, væri ósæmmandi. Hann kom aldrei inn á, í hverju það væri fölgð. Það skyldi þá helzt vera, að það væri ósæmmandi að taka þessi frv. alvarlega í heild, eins og þau liggja fyrir. Ég verð að biðja hv. 6. þm. Reykv. afsökunar á því að hafa gert mig sekan í slíku. Ég taldi ekki með í þeim aðaltölum, sem ég nefndi, stofnkostnað Rauðarhafnarverksmiðjunnar samkv. till. sjálfstæðismanna, af því það er ekki rétt að telja hann með á því ári, sem hún er byggð, því stofnkostnaður slíkrar verksmiðju fylgir ekki fjárl. næsta árs, þó bygging hennar verði samþ.

Hv. þm. sagði, að frv. um tekjustofna bæjar- og sveitarfélaga færi ekki fram á nýjar álögur, en það er þó á þriðju millj. kr., sem á að renna til bæjarsjóðanna, en fór áður í ríkissjóð. Hv. þm. hefir ekki reynt að skýra, hvernig mæta eigi þessari skerðingu ríkissjóðsins, nema leggja á nýjar álögur í staðinn. Mér skilst, að annaðhvort verði að skera niður á fjárl. móti þessu frv. á 3. millj. kr., eða nýjar álögur yrðu að koma í staðinn.

Það var merkilegt, að þessi hv. þm. komst í slíka varnar-aðstöðu í sinni ræðu út af frv. sjálfstæðismanna, að hann fór að telja frv. um niðursuðuverksmiðju og hraðfrystihús það til gildis, að styrkurinn myndi ekki verða notaður, sem til þeirra er ætlaður. Mér fannst nokkuð langt seilt til raka þar, þegar hv. 1. flm. frv. um niðursuðuverksmiðjur var búinn að lýsa því sem höfuðnaðsynjamáli sjávarútvegsins, sem mér skildist, að myndi snúa óáran upp í góð-

æri. Svo aðþrengdur um rök var hv. 6. þm. Reykv., að hann reyndi að gera að engu það, sem hv. 1. flm. hafði talið frv. til gildis.

Hv. 6. þm. Reykv. sagði, að það væri einkennilegt, að ég skyldi ekki vita, að Alþ. væri fyrst og fremst kallað saman til þess að sjá fjármálum ríkisins borgið. Já, það er einkennilegt, en finnst þessum hv. þm., að till. Sjálfstfl. hér á þingi beri vott um það, að Sjálfstfl. sé það ljóst, að þingið er kallað saman ekki sízt til þess að sjá fjármálum þjóðarinnar borgið?

Ég ætla ekki að fara út í fleiri einstök atriði í ræðu hv. þm., sem væri þó hægt að hrekja, en snúa mér að tveim aðalatriðum, sem annars komu fram í ræðum beggja þeirra hv. þm., sem töluðu gegn ræðu minni. Þeir halda dauðahaldi í þá fullyrðingu, sem minnst er á í grg. frv., að núv. stjórnarflokkar og núv. ríkisstj. hafi reynt að lækna meinin í fjármálunum og atvinnulífi þjóðarinnar með atvinnubótavinnu og innflutningshöftum. Ég mótmælti því í fyrri ræði minni, og ég mótmæli því enn. Það er athugandi, að hvorugur þessara hv. þm. reyndi að færa rök fyrir þessari fullyrðingu. En þau rök, sem ég færi fyrir því, að þessi fullyrðing sé röng, eru þessi: Í frv. því til fjárl. fyrir árið 1938, sem liggur nú fyrir Alþ., og fjárl. á árinu, sem nú stendur yfir, og eins 1936 og 1935, er meira fé veitt til styrktar atvinnuvegunum, bæði til lands og sjávar, ekki sízt sjávarins, heldur en nokkru sinni fyrr á síðari árum, að undanskildum árunum 1929 og 1930 og ef til vill 1934. Til sjávarútvegsins hefir meira fé verið veitt beint á þessum árum heldur en nokkru sinni fyrr. Stefna stj. flokkanna er m. ö. o. sú, að fyrsta úrræðið sé að styðja atvinnuvegina, en meðan verið sé að framkvæma þann stuðning og verið er að rétta þá við, þá verði ekki hjá því komið að hafa innflutningshöft og veita fé til atvinnubóta. Það kemur úr hörðustu átt, að það skuli koma frá fulltrúa kaupstaðar, eins og hv. 6. þm. Reykv. er, að talið sé eftir, að atvinnubótaféð hækki um 200 þús. kr. á tímabili, sem sá atvinnuvegur, sem framfærsla fólksins í kaupstöðunum byggist aðallega á, en það er sjávarútvegur, hefir orðið fyrir slíkum hnekki, að útflutningurinn hefir lækkað um 9 millj. kr. á árinu. Þegar þessa er gætt, þá má það teljast undarlegt af fulltrúa kaupstaðar að telja eftir 200 þús. kr. hækkun á atvinnubótafé og segja, að aðalúrræði stjórnarflokka felist í því, þó það sé vitað, að meira fé hefir verið veitt til að styrkja atvinnuvegina heldur en áður var.

Það var auðhæytt á hv. þm. G.-K., að hann treysti ekki meira en svo á þær röksemdir, sem hann hefir áður komið fram með. Hann fór að minnast á til viðbótar því, að ekki væri nægilega stutt að atvinnuvegunum af ríkissjóði, að þeim hefði verið íþyngt óbeint með ráðstöfunum framkvæmdarvaldsins á þessu tímabili, þar sem hver einstakur hlutur, sem þyrfti að kaupa til sjávarútvegsins, væri dýrari en áður var. Nú veit hv. þm. G.-K. það mjög vel, að flestar vörur hafa hækkað, ekki fyrir aðgerðir löggjafans, heldur vegna þess, að verðlagið hefir hækkað á erlendum markaði. Hv. þm. veit, að við tolla-

álagningar hefir verið reynt að sneiða hjá því að tolla vörur, sem færu beint til þess að halda uppi atvinnuvegunum, jafnframt því sem þeir hafa verið studdir með auknu framlagi af hálfu þess opinbera. Þetta miðar ef til vill að því, að smærri vörutegundir, sem tollur fellur á, hafa hækkað í verði, en hinar stærri vörutegundir til þessa atvinnuvegar hafa gersamlega sloppið við tollahækkanir og útflutningsgjaldið af sildarafurðum hefir verið lækkað á þessu tímabili.

Hvað það snertir, að vörur til útgerðar hafa hækkað vegna gjaldeyrishaftanna, þá er það fyrst að segja, að gjaldeyrishömlurnar hafa verið viðurkennd nauðsyn af öllum, þó það sé vond nauðsyn. Það hefir heldur ekki verið borið á móti því, að gjaldeyrishömlurnar hafi verið framkvæmdar þannig, að vörur til útgerðarinnar hafi verið látnar sitja fyrir þeim gjaldeyri, sem fyrir hendi hefir verið. Það er engin ástæða til að rengja skýrslur, sem bankarnir hafa gefið í þessu efni.

Það er sama, hvernig þessir hv. þm. reyna að klóra í bakkann. Það stendur sem staðreynd, að þessi frv., sem þeir flytja, eru viðurkenning á því, að sú pólitik, sem rekin hefir verið af núv. stjórnarflokkum um hækkun ríkisútgjalda vegna aukins stuðnings við atvinnuvegina, er rétt. Þessi frv. Sjálfstfl. eru viðurkenning á því, að sú stefna hafi verið rétt, hvernig svo sem þeir reyna að draga úr því, sem liggur augljóst fyrir.

Þá kem ég að hinu aðalatriðinu, eða því ábyrgðarleysi, sem lýsir sér í þeim till., sem Sjálfstfl. hefir borið fram á Alþ., þegar þær eru teknar sem heild, og ég álit, að ég hafi heimild til þess að gera, hvað svo sem hv. 6. þm. Reykv. telur samilegt af mér eða öðrum. Hver flokkur verður að standa ábyrgur sem heild gagnvart þeim till., sem hann gerir. Það er ekki hægt að slíta eitt atriði út úr samhengi. Hver flokkur hlýtur að leggja fram till., sem í heild verða að skoðast sem stefna flokksins. Ef þessar till. verða samþ., sem nú hafa komið fram — og vitanlega er von á mörgum fleirum —, þá myndi fjárl.frv. hækka um $3\frac{1}{2}$ millj. kr., þó hv. 6. þm. Reykv. segi, að þessar tölur séu gripnar úr lausu lofti. Mér er kunnugt um, að langt frá þessari upphæð verður það ekki, sem fjárl.frv. hækkar um, ef till. sjálfstæðismanna verða samþ. Ég hefi hlýtt á andsvör þessara tveggja hv. þm. úr Sjálfstfl., og ég verð að segja, að ég er nákvæmlega jafnnær, eða þó öllu heldur fjær því að skilja, hvernig þeir ætla að vega upp þennan halla eða koma með till. sem gera þessi frv. frambærileg eins og þau liggja nú fyrir.

Ég ætla að fara um þetta nokkrum orðum. Hv. þm. G.-K. sagði, að ekki mætti gleyma því, að mikil möguleikar væru til þess að gera þrennt, að hækka greiðslur fjárl. til nauðsynlegra mála, t. d. þeirra mála, sem Sjálfstfl. vill hækka útgjöldin til, að lækka skatta, eða a. m. k. hækka þá ekki, og að skila hallalausum fjárl. Ég verð að segja, að ef hv. þm. tækist að sanna þetta eða gera þetta líklegt, þá er hér um mjög merkilega uppgötvun að ræða. Röksemdir þær, sem hann færði fyrir þessu, voru þær, að þótt hér væri um að ræða útgjaldaupphæðir fyrir

ríkisjóðinn, þá væru þær þannig, að þær fjörguðu atvinnulífið, svo að tekjur ríkissjóðs af þeim sköttum og tollum, sem nú þegar eru í l., hlýtu að aukast við það, að þessir styrkir væru veittir. Þessi er hugsanagangurinn hjá hv. þm. í þessu máli. Nú veit hv. þm., að langmest af þeim greiðslum, sem færu í þessar $3\frac{1}{2}$ millj. kr., eru ekki þannig vaxnar, að þær auki atvinnureksturinn á næstu árum, svo að þær auki tekjur ríkissjóðs. Hvernig ætti það t. d. að auka tekjur ríkissjóðs af eldri sköttum og tollum, þó kaupstaðirnir og bæjarfélögin fengu rúmar 2 millj. kr. af því fé, sem ríkissjóður fær nú? Það er ekkert, sem bendir til þess, að atvinnulífið myndi fjörgast svo við það, að vænta mætti aukinna tolltekna á næstu árum. Og þó nauðsynlegt sé að verja landhelgina, þá myndu þær 100 þús. kr., sem samkv. frv. sjálfstæðismanna á að verja til aukinnar landhelgisgæzlu, ekki skapa aukna tolla eða skatta á næsta ári, þó það yrði ef til vill óbeint á næstu árum. Jafnvel þó við tökum frv. um hraðfrystihús og niðursuðuverksmiðjur, þá eru þau svo smáfellð og seinvirk, að það eru engar líkur til, að í skjóli þeirra sé óhætt að hækka tekjuáætlanir fjárl. af eldri tollum. Hv. þm. hlýtur að skilja, að þessi útgjöld eru ekki þannig vaxin, að þegar á næsta ári sé hægt að vænta stórkostlegra tekna af þeim sköttum og tollum, sem nú eru í l. Við vitum það vel, að það er ekkert vit í þeirri afgreiðslu fjárl., að hækka útgjöldin á þennan hátt, eða hækka tekjuáætlanir fjárl. að óbreyttum sköttum og tollum, og gera ráð fyrir, að það verði bætt upp í auknum sköttum og tollum af eldri l. þegar á næsta ári. Við vitum vel, að sú aðferð, að hækka útgjöldin til styrktar atvinnuvegunum, hefir verið farin hér, en hún hefir verið farin með því að leggja á tolla á móti, til þess að jöfnuður haldist. Sumstaðar hefir verið farin sú leið, að auka greiðslur án þess að hækka tolla eða skatta á móti. Það hefir alstaðar haft í för með sér, að ríkisbúskapurinn hefir verið rekinn með halla í nokkur ár. Bein afleiðing af röksemdum hv. þm. er sú, að ef við ætlum að láta gömlu skattana halda sér, en auka útgjöldin til stuðnings atvinnuvegunum, þá verðum við að vera búnir við því, að ríkissjóður verði rekinn með verulegum halla fyrstu árin, eða þangað til stuðningurinn við atvinnuvegina er farinn að koma fram í auknum tollum og sköttum. Ef hv. þm. vill hugsa þetta til enda, þá hlýtur hann að komast að þeirri niðurstöðu, að afgr. eigi tekjuhallafjárl. í þeirri von, að síðar verði hægt að jafna hallann.

Þá kem ég að því atriði, að hér er ekki hægt að fara þessa leið, þó það sé hægt í einstökum löndum, þar sem hægt er að fá innlend lán. Fyrir okkur er ekki hægt að fara þá leið, að hafa nokkur ár tekjuhalla á fjárl., vegna þess, að það er ekki möguleiki á því að drifa upp það lánsfé innanlands, sem til þess þarf. Ef við ætlum að reka þessa pólitik í skjóli þess að fara til útlanda og fá þar lán til að greiða tekjuhalla á fjárl., þá mun það verða erfitt, nema við sækjum um leið um lán til nýrra framkvæmda. Það er þess vegna ekki hægt

að reikna með því, að hægt sé að reka ríkisbúskapinn hér um verulegan tíma án þess að skapa jöfnuð á tekjum og gjöldum. Það er fyrir sjáanlegt, að ef við hækkum útgjöldin, þá verðum við að horfast í augu við þá köldu staðreynd, að við verðum að hækka tollana og skattana. Að lækka áætlanir á tekjulíð fjárl. í því trausti, að útgjöldin myndu síðar skapa auknar tekjur, myndi hafa í för með sér áframhaldandi tekjuhallarekstur um ófyrirsjáanlegan tíma, a. m. k. þau ár, sem verið væri að koma hinum nýja atvinnurekstri af stað.

Auk þessa ber að benda á það, sem hv. þm. G.-K. hlýtur að vita, að jafnvel þó við gætum aukið útflutninginn með niðursuðnum fiski og frystum fiski, þá eru meiri en nóg not fyrir það til þess að greiða þann vöruinnflutning, sem nú er, og þær greiðslur, sem við verðum að borga, því það eru engar líkur til, að við gætum lækkað á vöruinnflutningnum á næstu árum, þó það tækist að skapa útflutning með slíkum styrkjum.

Mér virtist hv. þm. G.-K. vera mér sammála um það, að við þyrftum að afgr. greiðsluhallalaus fjárl. Það, sem okkur greinir á um, er, að hann vill treysta á auknar tolltekjur vegna aukinna framkvæmda, og án þess að hækka tollana og skattana. En ég segi, að það sé ekki hægt, jafnvel þó niðursuðuverksmiðja og frystihús væru styrkt, og við yrðum því að hækka tollana og skattana til þess að vega upp á móti nýjum greiðslum, sem samþ. væru á þessu þingi. Það á sér að mínum dómi enga stoð í veruleikanum, að kasta trausti sínu á slíka tolla- og skattaaukningu í náinni framtíð, jafnvel þó þessar till. sjálfstæðismanna, sem hafa í för með sér 3½ millj. kr. aukinn halla á fjárl., væru samþ.

Ég skal svo ekki tefja þessa umr. miklu meira. Ég ætla að segja það að lokum, að mér finnst hv. 1. flm. málsins ekki enn hafa svarað þeim fyrirspurnum til neinnar hlitar, sem ég beindi til hans í fyrri ræðu minni, og ég ætla þess vegna að minnast á þær að nýju. Það, sem ég þarf að fá úr skorið, er það, hvort beri að líta á þau frv., sem hér eru flutt af einstökum sjálfstæðismönnum, sem markleysu, sem í raun og veru er ekki gert ráð fyrir, að verði samþ., eða hvort Sjálfstfl. ætlar sér að vera með nýjum tekjum til handa ríkissjóði til þess að mæta útgjöldum af þessum frv., ef þau yrðu samþ., eða hvort Sjálfstfl. ætlar aðeins að treysta á, að auka megi áætlanir fjárl. í von um, að þessi útgjöld gefi af sér auknar tekjur í ríkissjóði í framtíðinni, og afgreiða þá fjárl. með tekjuhalla. Eða ætlar Sjálfstfl. sér að leggja til, að skorið verði niður á fjárl. til þess að mæta útgjöldum, sem nú þegar nema um 3½ millj. kr.?

Af því að hv. þm. G.-K. byrjaði undir umr. þessa máls að tala almennt um stefnu Sjálfstfl. í atvinnu- og fjármálum, þá taldi ég rétt að taka þátt í þessum umr. á þennan hátt, þó það megj segja, að efni þessa frv. gefi ekki tilefni til að fara svo almennt út í málið. En þar sem hv. þm. hélt hér yfirlitsræðu um stefnu Sjálfstfl. í þessum efnunum, þá taldi ég sjálfsagt að

koma inn á þessi mál, til þess að fá fram vilja Sjálfstfl. í þessum efnunum.

Hv. þm. G.-K. sagði, að það sæti ekki á mér að lýsa eftir skoðun sjálfstæðismanna um það, hvernig þeir ætli að mæta þessum 3½ millj. kr., sem halli fjárl. eykst, ef þessi frv. yrðu samþ., þar sem ég hefði ekki enn lagt fram neinar till. um það, hvernig ég ætli að jafna þann halla, sem nú er á fjárl. Ég svara hv. þm. G.-K. því, að eins og hann veit, þá standa yfir samningaumleitarnir milli Framsfl. og Albfl., svo þess vegna er ekki við því að búast, að einstakir menn úr þeim flokkum sjái ástæðu til að leggja fram slíkar till., sem myndu marka stefnu, fyrr en þær samningaumleitarnir eru til lykta leiddar eða strandaðar. Mér finnst ekki gegna sama máli um afstöðu Sjálfstfl. í þessum efnunum, þar sem mér er ekki kunnugt um, að hann standi í slíkum samningum, og þar sem hann skilar hiklaust sínum till. um aukin útgjöld og skerðingu ríkissjóðsteknanna. En Framsóknarfl. og Albfl., sem eru að reyna samninga, hafa enn ekki lagt fram sínar till. um hækkun ríkisútgjalda. Á sínum tíma munu verða gerðar till. um þetta af þeim, sem að fjárlagafrv. standa, sameiginlega af flokkunum, ef samkomulag næst, en annars sérstakar till. frá hvorum flokki fyrir sig.

Ég get fallið á það, að hv. þm. G.-K. eigi sjálfur rétt á að fá einhvern frest til að svara þessum beinu spurningum, en þess verður að krefjast, að hann svari þeim, áður en þessu þingi lýkur. (ÓTh: Ég er nú búinn að svara þessu tvisvar í dag). Það eru engin svör, og er ómögulegt að fá neinn botn í það, hvað hv. þm. meinar.

Umr. frestað.

Á 10. fundi í Nd., 25. okt., var frv. tekið til frh. 1. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 11. fundi í Nd., 26. okt., var fram haldið 1. umr. um frv.

*Einar Olgeirsson: Ég hefi sitt hvað að athuga við ræðu hv. þm. G.-K. Hann talaði mikið um afstöðu okkar kommúnista til þessa frv., og þótti það koma úr hörðustu átt, að við skyldum mótmæla till. sjálfstæðismanna á þeim grundvelli, að þær yrðu til að minnka tekjur ríkissjóðs og auka útgjöld hans. Fyrst umr. hafa snúizt inn á þá braut að fara að ræða stefnumál almennt, þá vona ég, að hæstv. forseti misvirði það ekki, að ég haldi áfram í sama dúr.

Mér þykir ekki nema eðlilegt, að hv. sjálfstæðismönnum bregði í brún, þegar þeir fá með okkur að gera hér á Alp. og verða að hverfa frá þeirri skrípamynd, sem þeir hafa gert sér af kommúnistum. Í skrifum og ræðum þessara manna hefir okkur verið lýst sem mönnum, er allt vildu rífa niður milli himins og jarðar og gengju með hnifinn milli tannanna í öllum opinberum málum. Ég furða mig því ekkert á því, þótt hv. þm. G.-K. finnst, að við höfum snúizt — frá þessari hugmynd hans og Morgunblaðsins.

Sjálfstæðismenn eru að reyna að halda því

fram hér, að þeir séu hinir einu sönnu verjendur lýðræðisins, og einkum séu þeir sérfræðingar í því að verja íslenzkt sjálfstæði, engir hafi aðra eins ábyrgðartilfinningu gagnvart ríkissjóðnum o. s. frv. Í öllu þessu vilja þeir halda fram, að þeir séu á eins öndverðum með við okkur kommúnista og hægt er. Þeim er því ekkert vel við það, að við skulum nú fá tækifæri til að sýna það og sanna, að þarna er öllu snúið öfugt. Hvað eftir annað á undanförunum árum höfum við séð þess dæmi, að sjálfstæðishetjurnar taka afstöðu gegn lýðræðinu, utan lands og innan. Hvað eftir annað sjáum við, að þeir bera fram á þingi þau ábyrgðarlausustu frv., sem sézt hafa, einungis í lýðskrumsskyni. Hver hefir svo afstaða okkar kommúnistanna verið? Við höfum skilyrðislaust tekið afstöðu með lýðræðinu, utan lands og innan. Við höfum að visu borið fram tilögur um aukin útgjöld úr ríkissjóði, til ráðstafana, er bætt geti hag alþýðunnar í landinu. En við höfum jafnframt sýnt fram á það, hvar eigi að taka féð. Þessi er mismunurinn á afstöðu sjálfstæðismanna og kommúnista til þjóðþrifamála.

Komml. allra landa taka ákveðna afstöðu með lýðræðinu og leggja mikið í sölurnar til að vernda það og endurbæta. Þetta sést greinilega, ef tekin eru dæmi frá þeim löndum, þar sem þróunin er komin lengra en hér á Íslandi, svo sem á Spáni. Þar eru það vinir hv. þm. G.-K., þeir sömu, sem hann hafði með að gera þegar hann var að tolla íslenzka smáútvegsmenn og sjómenn um milljónir króna í mútur handa þessum spönsku vinum, sem gert hafa vopnaða uppreisn gegn hinni löglega kosnu lýðræðisstjórn Spánar. Kommúnistarnir spönsku standa nú í þessari ríkisstjórn og berjast upp á líf og dauða við fasismann, sem er að reyna að tortíma lýðræðinu á Spáni. Það situr því sízt á þessum herrum, eins og hv. þm. G.-K., að bregða kommúnistum um ábyrgðarleysi gagnvart lýðræðinu.

Hv. þm. G.-K. hefði átt að snúa örvum sínum annað, er hann talar um snarsnúning á þingi. Hann hefði átt að vitna í þann fulltrúa Sjálfstfl., sem talaði hér, þegar fjárl. voru til umr., og býsnaðist yfir því, hvað fjárlfrv. væri óskaplega hátt, að hver fjárl. væru öðrum hærri í tíð núv. stj. og að allt væri að fara á höfuðið. Og svo koma þeir nokkrum dögum seinna með till. um að bæta 4 millj. við útgjöldin. Þetta er að snúast, ef það er þá ekki sá háttur að hafa tvö andlit eða fleiri. Ég vil skora á hv. form. Sjálfstfl. að segja álit sitt á því, hvort t. d. Jón Þorláksson, sem áður var form. flokksins, hefði leyft sér slíka framkomu á þingi. Ef hann svaraði þessu rétt, kæmi bezt fram breyting sú, sem orðið hefir á þessum stjórnmalaflokki í seinni tíð.

Hv. þm. sagði, að ég hefði haldið því fram, að engin leið væri til að framkvæma þessi mál, er þeir sjálfstæðismennirnir koma fram með. En ég sagði, að ef þingið samþ. öll þessi frv. þeirra, eins og þeir leggja þau fram, þá yrði ríkið gjaldþrota á skömmum tíma. En því fer fjarri, að ég hafi enga leið talið færa til að

koma þessum málum fram. Ég benti honum á þá leið, að minnka tapið á sjávarútveginum með því að tryggja, að fiskimenn gætu fengið vörur sínar millilíðalaust, á kostnað hringanna. Ég spurði hann, hvort hann þyrði að vera með í því að skerða auð og gróða hringanna og verzlunaraudvaldsins, til þess að bæta með því kjör fiskimanna og smáútvegsmanna. Hann svaraði þessu ekki, en kom í þess stað með heimspeki-legalar hugleiðingar um, að undarleg væri náttúra kommúnistanna, þeir vildu ekki bæta hag neinnar stéttar öðruvisi en með því að þrengja kjör annarar. Þetta fannst honum illt innræti. Það er eins og fulltrúar Sjálfstfl. séu farnir að ganga með þá hugmynd, að allt sé hægt að gera án þess að það kosti nokkurn nokkuð. En slíkt styðst auðvitað ekki við veruleikann. Svo að ég taki dæmi: Hv. þm. G.-K. talaði um oliuokrið. En ef olían á að lækka í verði, eins og orðið getur, ef smáútvegsmenn fá sjálfir að flytja inn olíu sína, þá þýðir það, að gróði oliuhringanna minnkar; þá eru kjör smáútvegsmanna bætt á kostnað hringanna. Þannig er á öllum sviðum, og er þetta einfalt mál. Ef léttu á hinum þunga skatti einokunarhringanna af smáútvegsmönnum, þá verður það að vera á kostnað þessara hringa. Að visu viðurkenni ég, að nokkuð má gera til þess, að þetta komi ekki eingöngu fram sem minnkandi gróði þessara fyrirtækja. Hringarnir geta t. d. tekið upp óðyrari rekstur og sparað þannig nokkuð af útgjöldum sínum. En það er þeirra mál.

En kenning hv. þm. G.-K. um, að hægt sé að koma fram öllum frv. flokks hans, svo að segja án þess að það kosti nokkurn nokkuð, er ekki annað en villukenning, til þess ætluð að breiða yfir sannleikann, sem er sá, að sjálfstæðismenn hugsa sér, að ef þetta kæmist allt í framkvæmd, þá yrði ríkisstj. að gera ráðstafanir til þess, að fjárl. yrðu ekki samþ. með tekjuhalla, að hún yrði því að leggja á almenning hærri tolla og og þannig yrðu þessir peningar teknir. Peningana verður sem sé annaðhvort að taka hjá þeim ríku eða alþýðunni. Sjálfstfl. vill ekki láta taka peningana hjá þeim ríku. En hann vill líka komast hjá því að þurfa að bera fram frumvörp um, að þá skuli taka hjá alþýðunni, því að hann vill spila sig sem mikinn alþýðuvín um þessar mundir. Sjálfstfl. vill, að hæst. fjmrh. taki að sér að bera fram þessi frv. um auknar skatta- og tollalögur og taki á sig óvinsældir af því. Svo gætu sjálfstæðismenn sagt við þjóðina: Allt þetta gáfum við ykkur, og svo tekur fjmrh. allt aftur með tollum.

Hv. þm. sagði að síðustu, að okkur kommúnistum farist sízt að tala um, að sjálfstæðismenn gerðu miklar kröfur, okkur, sem aldrei hefðum gert annað en að bera fram óhóflegar kröfur. Þessar ásakanir hafa frá upphafi verið bornar á verkalyðshreyfinguna, að hún gerði miklar kröfur. Það er því rétt að athuga það, hverjir gera mestar kröfurnar í þessu þjóðfélagi. Verkamennirnir eru það ekki, — það er vist. Verkamennirnir hafa ekki gert kröfur um að fá að búa í fínu „villunum“, sem hér hafa verið reistar, þeir hafa ekki krafizt 20 þús. kr. í árslaun, eins og forstjórar fiskisölusamlags-

ins. Það eru ekki verkamennirnir, sem nú eru að sliga þjóðfélagið með óhóflegum kröfum sínum, heldur þeir mennirnir, sem hv. þm. G.-K. ætti bezt að þekkja, menn eins og heildsalarnir, húsaleiguokrararnir, hálaunamennirnir hjá sölusamlaginu, hringunum og bönkunum, þessir menn, sem eru að sliga verkamannastéttina og þjóðfélagið í heild sinni með sínum óhóflegu kröfum. Áður en þessir menn fara að tala um óhóflegar kröfur annara, ættu þeir að stinga hendinni í sinn eigin barm, því að það eru þeir, sem sumir hverjir hafa upp undir 96 þús. kr. árstekjur, eftir því, sem þeir gefa upp sjálfir. Kröfurnar gera ekki verkamennirnir og sjómennirnir, sem hætta lífi sínu til þess að framleiða verðmætin handa yfirstétt þessa lands. Þeir krefjast yfirleitt ekki annars en að fá að vinna, til þess að geta haldið í sér lífinu. Það kemur því úr hörðustu átt, þegar hinir fara að tala um, að þessir menn geri óhóflegar kröfur.

Finnur Jónsson: Umræður um frv. þetta, sem fyrir liggur, hafa farið mjög á við og dreif, en ég mun hinsvegar halda mér við frv. og ætla mér ekki þá dul að gera upp á milli hv. 5. þm. Reykv. og hv. þm. G.-K., sem deildu mest um það, hvor væri færari í lýðskrumi. (ÓTh: Það er synd, að þessi hv. þm. tekur ekki þátt í samkeppninni, því að hann fengi áreiðanlega 1. verðlaun).

Hv. 6. þm. Reykv. minntist á rækjuverksmiðjunna á Ísafirði og taldi þar engin skilyrði til framkvæmda. Ennfremur sagði hann, að fiskimálan hefði ekki hafið þá tilbreytingu í þessum iðnaði, sem þurft hefði og unnt hefði verið. Hvorttveggja er rangt. Fiskimálan hefir stutt þessa tilraun frá upphafi fyrir atbeina bæjarstj. á Ísafirði. Þar tilraunir væru löngu farnar í hund og kött, ef bæjarstj. hefði ekki notið við. Það hefir sýnt sig, að rækjuíðnaðurinn getur verið undirstaða að starfi svona verksmiðju á Ísafirði. En hann er ekki nægur einn saman til þess að verksmiðjan hafi nóg að gera. Það er því ljóst, að þessa byrjun þarf að auka mikið. Það þarf að auka styrkinn til þessarar starfsemi, taka nýjar tegundir til niðursuðu og fika sig áfram smátt og smátt um það, hvað gefur mesta vinnu, hvaða vara selst best o. s. frv. Ég er hv. flm. sammála um það, að niðursuða er að líkindum sá iðnaður, sem getur gefið okkur tiltölulega mest vinnulaun af öllum hérlandum iðnaði. Það er leitt, að þeir, sem haft hafa forgöngu um sjávarútveginn, skuli ekki hafa komið auga á þetta fyrir nokkrum árum. Þegar allt var að komast í öngþveiti með saltfisksverzlunina, vildu sjálfstæðismenn ekki gera annað en að flytja frv. um fiskiráð, sem var endemi eitt, þar sem ekki var gert ráð fyrir, að sett yrði á stofn annað en ráðleggingarstöð. Núv. stj.-flokkar tóku þetta frv. þó ekki alvarlegar en svo. að í staðinn fyrir þessa ráðleggingarstöð settu þeir á stofn fiskimálan., og hefir hún staðið fyrir miklum framkvæmdum, sem ekki hefðu verið gerðar af þessu fiskiráði. Mér er það ljóst, og ég tek undir það með hv. flm., að það ber að efla niðursuðu hér á landi, en það á þó ekki

að stiga svo stór spor í einu, að stiga þurfi síðar önnur spor og ef til vill stærri aftur á bak. Ef rétt er að farið, má á skömmum tíma ná miklum útflutningi héðan á niðursuðnum vörum. En það á að fela fiskimálan. framkvæmdir í þessu efni; hún hefir lagt mikla vinnu í undirbúning að slíku, og ætti ekki að ónýta þá vinnu með því að ganga framhjá henni.

Í sambandi við árangurinn af störfum fiskimálan. nægir að benda á, að búið er að koma á fót hraðfrystihúsum í Reykjavík, á Ísafirði, Bildudal, Seyðisfirði, Norðfirði og auk þess á Akureyri og Siglufirði. Flest hefir þetta verið gert fyrir tilstilli n. Þetta hefir orðið til þess, að dragnótaveiðarnar, sem heimilaðar voru á síðasta þingi, hafa orðið landsmönnum að miklu gagni þetta ár. Má gera ráð fyrir, að á þessu ári verði fluttur út hraðfrystur fiskur fyrir 1,2 millj. kr. Á það er auðvitað hægt að benda, að nokkuð hafi tapast á tilraunum fiskimálan. En Kveldúlfur tapaði líka á fyrstu tilraun sinni til að flytja út hraðfrystan fisk. Svo er og um allar nýjar tilraunir, og er slíkt engin sönnun fyrir óréttmæti þeirra. Ég get tekið það fram, að rekstrarhalli á rækjuverksmiðjunni á Ísafirði síðastl. ár hefir verið um 6000 kr. Þar með er ekki sagt, að rangt hafi verið að byrja á þessu. Það má heita gott, ef við komumst yfir tilraunastigið á fyrstu 2 til 3 árunum. Það má gera ráð fyrir því, að rækjuútflutningurinn komist að þessu sinni yfir 200 þús. kr. verðmæti, og af þeirri upphæð fer mest í vinnulaun. Þá má og gera ráð fyrir því, að á þessu ári verði fluttur út hertur fiskur fyrir um 600 þús. kr. Svo að útflutningur sá, sem þannig næst fyrir tilverknad fiskimálan., svarar til meira en 2 millj. kr. verðmætis á þessu ári. Þetta er að visu ekki mikill árangur, en hann hefir þó orðið af því, að stj.flokkarnir báru gæfu til að stofna fiskimálanefnd, en settu ekki upp þýðingarlausa ráðleggingarstöð, eins og hv. þm. G.-K. vildi. Tel ég því, að þar sem starf fiskimálan. hefir borið þennan árangur, þá sé rétt að fela henni þessar framkvæmdir og efla svo fiskimálasjóð, að hann geti staðið undir þeim.

*Flm. (Ólafar Thors): Ég mun stytta mál mitt, því að framorðið er, enda þótt ég hafi ástæðu til að svara mörgu, sem fram hefir komið.

Hv. þm. Ísaf. kvaðst ekki ætla að taka þátt í lýðskrumssamkeppni milli hv. 5. þm. Reykv. og mín. Ég gall þá fram í og endurtek hér það, sem ég sagði, að það væri illa farið, ef stofnað skyldi til lýðskrumssamkeppni, að hv. þm. Ísaf. tæki ekki þátt í henni. Það var hérna á árunum, að Skagfirðingar og Þingeyingar, sem báðir eru allmikið á lofti, kepptu um það, hvorir væru montnari. En dómnefndin veitti verðlaunin Siglfirðingum, sem ekki tóku þátt í keppninni. Eins hygg ég, að fara myndi hér, að hv. þm. Ísaf. myndi fá verðlaunin, enda þótt hann keppti ekki.

Ég skal ekki fjölyrða um lofsöng hv. þm. fyrir minni fiskimálan. Hann gerir það í gustukaskyni við þá auðnalausn n. og í annan stað til þess að kveikja hér á Alþingi og í blöðunum deilur um hana, því að hann langar til að leiða

athyglina frá öðrum deilum, ádeilunum á fyrirtæki það, sem hann hefir veitt forstöðu. Því að endemi fiskimálan. hverfa alveg í samanburði við þær hrakfarir, sem hagar þjóðarinnar hefir farið fyrir stj. hans á sildarmálunum. Ég hefi ekki í höndum gögn til að hrekja tölur þær, sem hann nefndi til um afrek fiskimálan. En þó að fluttar hafi verið út vörur fyrir allt að 2 millj. kr., sem á einhvern hátt má klina í samband við fiskimálan., vil ég minna á, að sá aðdráttur er ekki nema lítill hluti þess, sem farið hefdi forgörðum, ef hann og hans nótar hefðu ráðið og fengið því framgengt, að hindruð yrði bygging sildarverksmiðju á Hjalteyri. Hv. þm. má gjarnan hæla sér af því, sem aðrir draga í búið, en fiskimálan. setur svo stimpil sinn á. Þær upphæðir, sem hann nefndi, nema ekki samanlagt því, sem þessi eina verksmiðja hefir framleitt þetta eina ár. Og það hefði ekki annað þurft til að færa það allt í kaf en að hindra byggingu verksmiðjunnar, eins og hann vildi. Deili ég svo ekki frekar við þennan hv. þm.

Þá kem ég að hv. 5. þm. Reykv. Hann deildi á okkur sjálfstæðismenn fyrir það, að við værum einræðisflokkur og berðumst á móti lýðræðinu. Það er nú sagt, að gott sé að hafa tungur tvær, en ég held, að hv. þm. hafi þrjár. Annars fannst mér þriðjungur af ræðu hans vera eftir hestv. fjmrh., þriðjungur eftir sjálfan mig, en þriðjungur venjulegt kommúnistaslúður.

Ég skal benda á, hvað það var, sem fjmrh. hafði kennt honum og hvað ég sjálfur hafði kennt honum. Ég vil segja hv. þm., að það eru aðrir flokkar hér á þinginu en Sjálfstfl., sem hafa með framferði sínu tekið á sig nokkra ábyrgð af því, að menn kunni að hafa misst nokkuð trúna á lýðræðið. Núv. stjórnarflokkar hafa gert sig mjög seka í því að stofna lýðræðinu í hættu. Það er ekki eðli lýðræðisþings, að stjórnarflokkarnir hér á Alþ., sem allt síðasta kjörtímabil fóru með umboð færri kjósenda en Sjálfstfl. og Bændafll. hér á þingi, skyldu ekkert tækifæri láta ónotað til þess að láta okkur, umbjóðendur meiri hl. kjósenda, ef miðað er við flokkana, sem þá voru á þinginu, finna, að við hefðum engin völd á þinginu. Þetta er móðgun við lýðræðið. Ef nokkra þingflokka á að ásaka fyrir að vilja, vitandi vits, troða niður hina eiginlegu hugsjón þingræðisins, þá eru það stjórnarflokkarnir, en ekki Sjálfstfl. En auk þessa hefir þinginu nú bætzt sá flokkur, sem allir vita, að er ekki annað en verkfæri í höndum þess manns, sem minnst metur lýðræðið allra þeirra einræðisherra, sem við vitum um. Það er kunnugt, að það er réttmætt, sem hv. 3. þm. Reykv. og aðrir hans flokksbræður héldu fram fyrir kosningar, að kommúnistar eru ekki annað en umboðsmenn Stalins, hvort sem þeir eru á Íslandi eða annarsstaðar. Form. Kommfl. Íslands er nýkominn af göngu til sinnar Jerúsalem til þess þar að leita samþykkis síns meistara um það, hvort hann mætti ganga inn á samninga, sem þá stóðu yfir milli Alþfl. og Kommfl. Þetta er vitað, og kommúnistar hafa líka játað, að þeir séu ekki aðeins undir beinum og ótvíræðum áhrifum, heldur hlýði

þeir beinlínis valdboði síns yfirmanns í Moskva. Ég þarf því ekki að taka á móti aðdróttun í garð okkar sjálfstæðismanna um það, að við séum andvígir lýðræðinu, hvorki í orðum, verki eða hugsun. Ég tek ekki heldur á móti þeirri aðdróttun, að það sé lýðræðisskrum hjá Sjálfstfl., þegar hann bendir á, að eins og nú sé háttað högum bændu, þá sé hin mesta nauðsyn víða í sveitum á því, að hið opinbera veiti nokkurn styrk til þess að endurreisa sveitabýlin. Þessi mikli mannvinnur, hv. 5. þm. Reykv. — og ég efast ekki um, að hann sé góður maður í venjulegum skilningi þess orðs — mun sjá, ef hann fer um sveitir landsins, að það er rik þörf á, að hið opinbera veiti hjálp til þess að hlúa að landinu, svo það skáni frá því, sem nú er. Ef hann álitur, að slík þörf sé fyrir hendi, þá má hann ekki heldur ganga út frá því, að stærsti stjórnarmálaflokkur landsins beri fram frv. eingöngu til þess að sýnast. Hann má ekki heldur leyfa sér að ganga út frá því, að Sjálfstfl. meini það ekki, þegar hann ber fram hagnýtar till. til úrbóta í atvinnumálum þjóðarinnar, þegar liggur svo að segja við hrúni að því er atvinnuvegi þjóðarinnar snertir. Hv. þm. hefir enga þá þekkingu á hugarfari sjálfstæðismanna til þess að hann megi leyfa sér að bera fram slíkar ásakanir, að þetta sé einungis gert til þess að sýnast. Hann veit, að fullur hugur fylgir þessum málum hjá okkur sjálfstæðismönnum. Ég skal ekki heldur efast um, að hann telji, að ýmsar sínar till. muni verða til mikillar blessunar, þó að ég fyrir mitt leyti telji, að þær muni verða til bölvunar. Við þurfum ekki endilega að álita, að allt sé fífla-háttur hvor hjá öðrum, þó við stöndum á öndverðum meiði í stjórn málu. Till. okkar sjálfstæðismanna um styrkveitingu til frystihúsa, niðursuðuverksmiðja, styrk til bæjar- og sveitarfélaga og landhelgisgjóðs eru allar byggðar á viðurkenndri þörf þjóðfélagsins. Ádeila hv. þm. á okkur sjálfstæðismenn fyrir lýðskrum var byggð á þeirri ræðu, sem hestv. fjmrh. hélt í gær. En það er ekki leiðinlegt fyrir okkur sjálfstæðismenn, sem legið höfum undir því á mæli, að við værum kyrrstöðuflokkur, sem aldrei bæri neitt fram til almenningsheilla, sem borið hefir misjafnlega mikinn árangur, eftir því hvað góðar ástæður kjósendur hafa haft til þess að fylgjast með, ádeila, sem fallið hefir í dauðan jarðveg í Reykjavík, en í frjórri jarðveg þar, sem menn síður geta fylgt með málunum, að þeir kjósendur, sem fyrst lögðu trúnað á þessa ádeilu, mega nú viðurkenna, að þetta sé ekki rétt. En kommúnistar gera bara kröfur og reyna að hengja sig á vinsæl mál til þess að ná lýðhylli.

En ég vil segja hestv. fjmrh., að á meðan hann sjálfur ber fram tekjuhallafrv. með 900 þús. kr. tekjuhalla — því hann hefir játað, að honum hafi láðst að færa til útgjalda á fjárl. það, sem þó þarf til viðréttingar sjávarútveginum, og auk þess koma svo till. einstakra þm —, þá situr ekki á honum að áminna aðra um að gæta varúðar. Ef það er nokkur maður í landinu, sem ber rik skylda til þess að gæta varúðar, þá er það fjmrh., hver svo sem hann er. En ég neita því með rökum, að við sjálf-

stæðismenn séum samábyrgir fjmrh. í þessu. Það sést best, ef menn sundurliða þær tölur, sem hæstv. ráðh. notaði til ádeilu á Sjálfstfl. Hæstv. ráðh. sagði, að við sjálfstæðismenn berum fram frv., sem hafi í för með sér yfir 3 millj. kr. útgjöld, án þess að við komum jafnframt með till. um niðurskurð á fjárl. eða um nýja skatta eða tolla til þess að jafna þetta. Þessar 3—4 millj. fær hæstv. ráðh. þannig, að hann áætla 100 þús. kr. vegna frv. um styrk til frystihúsa, 100 þús. kr. vegna frv. um styrk til niðursuðu, 100 þús. kr. vegna frv. um byggingarsjóð sveitanna, ennfremur niðurfellingu útflutningsgjalds 600 þús. kr. og vegna frv. um tekjur bæjar- og sveitarfélaga 2 millj. og 300 þús. kr. Þegar eðli þessa máls er athugað, þá er þörf bæjar- og sveitarfélaga svo rík, að allir flokkar hafa viðurkennt hana. Mþn. var skipuð í því máli af stj., og lagði hún einróma til, að lagðir væru á nýir skattar til þess að bæta úr þessari þörf. Allir flokkar lögðu þetta til, og er Framsfl. þar ekki undanskilinn, en frá honum var í n. Bernharð Stefánsson. Formaður bankaráðsins, sem er mikilsmetinn framsóknarmaður, hefir einnig skrifað um það, að lagðar væru á nýjar álögur í þessu efni. Það er því ekki deilt um það, hvort afla eigi bæjar- og sveitarfélögum nýrra tekna, heldur hvernig eigi að taka þær tekjur. Það er ágreiningur um, hvort það eigi, eins og við sjálfstæðismenn leggjum til, að taka nokkurn hluta af þeim tekjum, sem nú renna í ríkissjóð, og þá ef til vill að bæta ríkissjóði það á annan hátt, eða hvort á að gera það eins og umboðsmaður Framsfl. í mþn. og form. bankaráðsins hafa lagt til, að leggja nýja tolla á nauðsynjar almennings. Ég álit, að hagfelldasta leiðin í þessu efni sé að deila hinum beinu sköttum ríkissjóðs, en láta ekki bæjar- og sveitarfélögin fara inn á að tolla nauðsynjar almennings. Það liggur í augum uppi, að það styðst við engin iök, að leggja ábyrgðina af þessum væntanlega tekjuhalla á herðar sjálfstæðismönnum. Hitt liggur nær að athuga, hver beri ábyrgð á þeirri tekjuþörf, sem veldur því, að nýja skatta þarf að leggja á, en ábyrgð á henni bera fyrst og fremst núv. stjórnarflokkar, sem með nýrri löggjöf seinni ára hafa gengið inn á þá braut, að leggja nýjar kvaðir á bæjar- og sveitarfélögin. Það eru núv. stjórnarflokkar, sem þessa löggjöf hafa sett, sem eiga fyrst og fremst að taka á sig ábyrgðina. Þessar 2 millj. og 300 þús. kr. geta því ekki skrifast á reikning okkar sjálfstæðismanna. Það má segja, að samkv. eðli málsins eigi þessi upphæð að bætast við þann tekjuhalla, sem þegar er á fjárlfrv., og þá mun láta nærri, að tekjuhallinn á fjárlfrv. sé orðinn á 5. millj. kr. Vill hæstv. fjmrh. nú svara til sakar um það, hvernig standi á því, að hann skuli hafa djörfung til þess að bera fram slíkt frv. án þess að gera nokkra grein fyrir því, hvaða skatta hann ætli að leggja á til þess að ná jöfnuði á frv.?

Ég skal ekki endurtaka það, sem ég hefi áður sagt í ræðu um þetta mál. Það skal ég þó endurtaka, að það er auðleystur vandi að fara að till. okkar sjálfstæðismanna, án þess að baka ríkissjóði óþarfa framlög til frystihúsa, niðursuðu-

verksmiðja og vegna afnáms útflutningsgjalds af sjávarafurðum. Ef farið er að ráðum okkar sjálfstæðismanna og létt undir með framleiðslunni, þá er þessi vandi auðleystur.

Ég hefi þá lokið við að svara þeim kaflanum í ræðu hv. 5. þm. Reykv., sem ég taldi, að hann hefði lært af fjmrh. Þá ætla ég að minnst á þann kafla, sem hann lærði af mér. Hann byrjaði á fyrirspurn til mín um það, hvort ég þyrði að vera með í því að láta minni útgerðarmenn fá gjaldeyri. Hann sagði, að ég myndi ekki þora að svara sér, kjarklaus eins og ég væri. Hann flutti hina þryðilegustu ræðu um það, hver nauðsyn væri á því, að útgerðarmenn fengju gjaldeyri til umráða. En þetta var bara sama ræðan og ég flutti í fyrra sem flm. að frv. um það, að minni og stærri útgerðarmenn fái að nota þann gjaldeyri, sem þeir fá fyrir vöru sína, sjálfum sér til handa, svo þeir geti notað sér þann verðmun, sem kemur fram við það, að þeir fái sjálfir að kaupa sínar vörur, en þurfi ekki að láta hann til annara.

Þetta var skynsamlegasti parturinn af ræðu hv. þm., og þar getum við verið sammála.

Hv. þm. spurði mig, hvort ég héldi, að fyrrv. foringi Sjálfstfl., Jón heitinn Þorláksson, hefði leyft sér að bera fram slík mál. Hann sagði, að það væri áreiðanlega mjög mikil óánægja út af því, að við værum búinir að svikja hans pólitik. Ég þori nú ekki að taka á mig ábyrgðina af því að segja til um það, hvort Jón heitinn Þorláksson myndi geta fallizt á allt, sem þingflokkur sjálfstæðismanna gerir nú. Hitt þykist ég mega fullyrða, að við, sem um mörg ár unnum með Jóni heitnum Þorlákssyni, vorum ekki aðeins ánægðir með þær aths., sem hann gerði við störf okkar, heldur fundum, að það, sem batt okkur við stefnu hans, var, hvað við höfðum svipaðar lífsskoðanir og hann. En um það, hvernig sjálfstæðismenn utan þings líta á okkur í sambandi við stjórnmalastefnu Jóns heitins Þorlákssonar, þá vil ég segja, að á meðan hann lifði, þá réði hann meira um till. þingflokksins en nokkur annar, þó hann væri farinn af þingi. Þetta vissu allir. Hvernig þetta hefir verið síðan hann féll frá, ber mér ekki að dæma um. En kosningarnar síðustu henda í þá átt, að menn séu yfirleitt ánægðir með það, hvernig við, sem nú höfum forystu Sjálfstfl., fetum í fótspor Jóns heitins Þorlákssonar, því aldrei hefir Sjálfstfl. fengið annað eins fylgi og við síðustu kosningar, þegar hann fékk einn 56% af öllum kjósendum í höfuðstað landsins. Það, sem hv. þm. sagði um óánægju kjósenda Sjálfstfl., getur því tæplega verið rétt.

Ég skal svo að lokum segja, að það er rétt hjá hv. þm., að það eru ekki verkamennirnir í þjóðfélaginu, sem fyrst og fremst gera kröfur, það eru aðrir, sem gera meiri kröfur en þeir. Það er einnig rétt, að það eru ekki verkamennirnir, sem bera fram þær kröfur, að verka-kaupið í landinu sé ofviða framleiðslunni. Þeir gera það ekki vegna þess, að þeir vita, að það bitnar fyrr eða síðar á þeim sjálfum. Það eru miklu fremur menn eins og forstjórar, eins og t. d. hv. þm. er, hvort sem það eru nú menn í sildareinkasölu með 12 þús. kr. launum, eins

og hann var, eða forstjórar í S. Í. F. með 15 þús. kr. launum, eins og hann var að vitna í. Það eru slíkir menn, sem bera meira úr býtum en verkalyðurinn. Ég vil biðja hann að minnst þess, þegar hann talar um hálaunamenn, að þá er hann að minna á sína eigin fortíð.

Ég skal svo láta staðar numið hér, þó mörg tilefni séu til að segja meira.

Umr. frestað.

Á 12. fundi í Nd., 27. okt., var enn fram haldið 1. umr. um frv.

***Fjmrh. (Eysteinn Jónsson):** Umr. um þetta mál hafa slitnað nokkuð í sundur vegna þess, að þar hafa staðið yfir marga þingfundir. Þess vegna má vera, að menn hafi gleymt tilefninu til sums af því, sem ég þarf að taka fram. — Þessar umr. hafa snúist nokkuð almennt um stefnur, og var það flm. frv., sem gaf tilefni til þess með ræðu sinni. Í ræðu, sem hv. þm. G.-K. flutti í gær til svars við ræðu minni, sagði hann sem fyrr, að ég hefði átt að flytja fyrirfram till. um, hvernig vega ætti upp á móti halla þeim, sem er á fjárlfrv., og móti útgjaldaaukningu þeirri, sem hugsanlegt væri, að yrði gerð af Alb. Um síðara atriðið er það að segja, að mér bar ekki skylda til að sjá fyrir, hvaða útgjöld myndu bæstast við á Alb., en ef ég eða minn flokkur berum fram till., sem hækka útgjöldin, verða líka lagðar fram á sínum tíma till. um, hvernig eigi að vega á móti því.

Um hitt atriðið vil ég segja það, að þar sem samningar standa yfir um það, hvort núv. stj.-flokkar geti komið sér saman um afgreiðslu mála á Alb., þá er ekki eðlilegt, að ég, að svo stöddu máli, geri ákveðnar till. um þetta. Þetta álit ég nægilegt svar við því, sem hv. þm. G.-K. sagði. En þetta leysir ekki hann eða Sjálfstfl. undan þeirri skyldu, að um leið og þeir bera fram till. um aukin útgjöld, þá ber þeim að bera fram till. um, hvernig vega skuli upp á móti þeim. En það hafa þeir enn látið undir höfuð leggja. Það er hinsvegar ekkert nýtt, þótt hv. þm. G.-K. færast undan slíkum skyldum eða Sjálfstfl., en það, sem er nýtt í þessu máli og því eðlilegt að umr. snúist um, er það, sem hv. form. Sjálfstfl. heldur fram, að það þurfi ekki að sjá fyrir neinum nýjum tekjum til að koma á móti útgjöldum þessa og annara útgjaldafrv., sem Sjálfstfl. stendur að. Þetta atriði er alveg nýtt og því ástæða til að ræða það frekar nú þegar.

Að visu halaði hv. flm. nokkuð í land, þar sem hann sagði í gær, að þar bæri þó að undanskilja frv. um tekjur bæjar- og sveitarfélaga. Ég get gert það fyrir hv. þm., til þess að gera umr. einfaldari, að undanskilja þetta frv. og taka þá skýringu hans gilda, að ef þetta frv. yrði samþ. og þessar 2 millj. og 300 þús. væru teknar úr ríkissjóði, þá þyrfti að afla einhverra nýrra tekna í staðinn. En ég leyfi mér að mótmæla því, sem hv. þm. sagði, að þörf bæjar- og sveitarfélaga fyrir auknum tekjum sé til orðin vegna frv. eða laga frá Alb. á árum núv. ríkisstj. Ég mótmæli þessu og vil um leið benda á, að í tíð núv. ríkisstj. hafa verið aukin

framlög til atvinnubóta, sem um leið hafa létt sveitarframbærslu í bæjum og sveitum. Það getur ekki heldur talizt álag á sveitar- og bæjarfélög, þótt fátækalögin hafi fært frambærsluskulduna nokkuð til milli héraða; það skapar ekki þörf fyrir nýjar tekjur, enda reyndi hv. þm. G.-K. ekki að færa nein rök fyrir þessari staðhæfingu sinni. Það mun vera einn lagabálkur frá þessu tímabili, sem eykur byrðar bæjar- og sveitarfélaganna; það eru tryggingarlögin. En ég hygg, að atvinnubótaframlagið muni vega á móti því, enda lækka framlög ríkissjóðs til trygginganna framfærið hjá sveitar- og bæjarfélögum. Ég skal ganga inn á það, sem hv. þm. sagði, að það mundi að sönnu þurfa að afla tekna á móti þessari upphæð og ekki hægt að treysta þar þeirri skýringu hans, að ný gjöld skapi nýjar tekjur. Bara að hann gleymi því ekki þegar þetta mál verður leyst hér á Alb., að hann viðurkenndi, að það myndi þurfa að bæta ríkissjóði þetta tap á tekjustofni.

En þó er eftir aðalatriði málsins, sem er sú nýja uppfinning, sem hv. form. Sjálfstfl. hefir gert, að að öðru leyti séu útgjaldatill. Sjálfstfl. þess eðlis, að þar muni hafa í för með sér stórkostlega aukningu á tekjum ríkissjóðs. Það þurfi ekki annað en að bæta nýjum útgjöldum á ríkissjóð og hækka svo tollaáætlanirnar, þá hækki tekjurnar af sjálfum sér. Við skulum athuga á ný þessa nýstárlegu kenningu og greiðslur þar, sem fram eiga að fara. Þá er fyrst niðurfelling útflutningsgjalds 600 þús., styrkur til niðursuðuverksmiðju 100 þús., frystihúsabyggingar 100 þús., byggingar í sveitum 100 þús., landhelgisgæzla 250 þús. og aukið framlag til fiskveiðisjóðs 200 þús., eða alls 13—14 hundruð þús. Um þessar greiðslur heldur hv. flm. því fram, að þar muni strax á næstu árum auka svo tekjur ríkissjóðs, að það sé alveg óhætt að bæta þeim á fjárlögin, þar þurfi engar auknar tekjur né nokkurn niðurskurð, það jafni sig allt sjálfkrafa. Eins og nokkrum hv. þdm. detti í hug að trúa því, að afnám útflutningsgjalds á saltfiski muni auka svo gífurlega útgerð og útflutning, að skatttekjur til ríkissjóðs hækki öll ósköp. Ég veit, að engum hv. þdm. dettur í hug að trúa því, að ef þessar 6—7 hundruð þús. væru látnar falla niður, þá mundi það valda stórbreytingum á útgerðinni og auka útflutningsmöguleika. Alveg er sama að segja um það. ef farið væri að styrkja 2—3 hraðfrystihús og svo sem eina niðursuðuverksmiðju; það mundi ekki valda þeim stórbreytingum á tolltekjum, að mikil tekjuaukning yrði að því. Það má vera, þegar málið er að starfa þannig fyrir útveginum á mörg ár, að tolltekjurnar aukist, en að það hafi nokkuð að segja fyrir tolltekjurnar hin næstu ár, býst ég við, að hv. þm. G.-K. sé einn um að halda.

Sama er að segja um landhelgisgæzluna. Hún er talin vera í góðu lagi og engar kvartanir hafa komið um hana utan af landi nú síðustu ár, sem var þó algengt áður. Ég held ekki, að okkur sé nein þörf á því að auka framlög til hennar um 250 þús., og engum mundi detta í hug, að þótt sú upphæð væri sett í fjárlög nú, þá myndi hún koma inn aftur í auknum skött-

um og tolltekjum hin næstu ár. Því myndi enginn treysta; ég efast meira að segja um, að hv. flm. trúi því sjálfur. Það er ekki minnsti vafi á, að ef einhverjum hv. þm. eða þingmeirihl. dytti í hug að veita till. hv. þm. G.-K. fylgi sitt, yrði afleiðingin sú, að hin mikla tekjuaukning, sem hv. þm. reiknar með, myndi alls ekki koma fram næstu ár.

Við ættum að geta verið sammála um, að þessi kenning mundi ekki skapa jafnótt tekjur til ríkissjóðs, væri henni fylgt. Við ættum líka að geta verið sammála um, að þessi kenning er sköpuð út úr vandræðum, þeim vandræðum, að form. Sjálfstfl. virtust engar útgöngudyr færar aðrar en þær, að viðurkenna, að till. hans hér á Alþ. um niðurfelling tekna og aukin útgjöld myndu hækka skatta og tolla og niðurskurð fjárveitinga til atvinnubóta. Formann Sjálfstfl. skortir aðeins kjark til þess að viðurkenna þessa staðreynd, að ekki er hægt að gera allt í einu, að hækka útgjöld og lækka skatta, og því fundið upp þessa fátæku kenningu. Það er ekki hægt að gera allt í senn, lækka skatta og tolla, hækka útgjöld og afgreiða tekjuhallalaus fjárlög.

Það er ýmislegt í framkomu hv. fulltrúa Sjálfstfl. viðvikjandi þessum málum, sem er í raun og veru ákaflega einkennilegt. Við 1. umr. fjárl. var 1. þm. Reykv. fulltrúi Sjálfstfl. Deildi hann þá mjög á núv. stjórnarflokka fyrir það, að útgjöld ríkissjóðs færu alltaf hækkað. Og ekki nóg með það, að hann almennt deildi á stjórnarflokkana fyrir það, heldur slær föstu, að í þessu sé fólgin þjóðnýtingarstefna. En svo kemur hv. 1. flm. þessa máls, form. Sjálfstfl., nokkrum dögum síðar hér fram á Alþingi og segir, að verið sé að stórauка ríkissjóðsútgjöldin til stuðnings við atvinnuvegina, — m. ö. o., að það verði að ganga ennþá lengra í þjóðnýtingunni, sem frsm. flokksins við 1. umr. fjárl. deildi á núv. stjórn og flokka fyrir að hafa framkvæmt. Að ég ekki tali um, að form. flokksins bætti við, að um tekjur þurfi ekki að hugsa, þær komi af sjálfu sér, bara ef gjöldin eru hækkuð nógu mikið. Því að annað er ekki hægt að lesa úr þeim ummælum, sem hv. þm. G.-K. hafði um þetta mál. Hann segir, að ef þess sé aðeins gætt, að greiðslurnar fari til þess að styrkja atvinnuvegina, þá þurfi engar áhyggjur að hafa, peningarnir skili sér aftur. En hvað nú er orðið af þjóðnýtingarkenningunni, það er mér ekki kunnugt.

Að lokum vil ég minnst á þá staðhæfingu, sem sett var hér fram á laugardaginn og í gær, að núv. stjórnarflokkar hefðu nær því ein-skorðað sig við auknar atvinnubætur, sem væru óarðbærar, og að þrengja innflutningshöftin. En engin rök hafa komið fram um þetta síðan á laugardag. Ég hefi sýnt fram á það í umr., að við höfum þvert á móti reynt að auka fram-lög til atvinnuveganna sjálfra. Ennfremur, að útgjöldin til atvinnubóta hafa verið notuð til að draga úr hinum mestu vandræðum meðan væri verið að stuðla að auknum framkvæmdum í sjálfum atvinnuvegunum. Og reynsla okkar undanfarin þrjú ár sýnir það ákaflega vel, hve mikil villukenning þessi nýja kenning hv. þm.

G.-K. er undir núv. kringumstæðum, að með auknum útgjöldum komi alltaf auknar tekjur í ríkissjóð. Því að þótt ráðstafanir núv. stjórn-arflokka síðustu árin hafi óneitanlega orðið að miklu gagni fyrir framleiðsluna og aukði hana í mörgum greinum, þá hefir ekki veitt af þeirri aukningu beinlinis til að vega upp það hrun, sem verið hefir í eldri atvinnugreinum, eins og t. d. saltfisksútgerðinni, og í innflutningi okkar til landsins, sem hefir skert mjög tolltekjurnar. Þetta sýnir ennþá betur en kannske nokkuð annað af því, sem ég hefi tekið fram, hversu mikil villukenning það er hjá hv. þm. G.-K., að það þurfi ekkert annað en auka útgjöld ríkissjóðs til atvinnuveganna, þá skili sér tekjur á móti.

Finnur Jónsson: Herra forseti! Þessar umr. hafa snúizt mjög á við og dreif, og sérstaklega var rætt um það á milli hv. þm. G.-K. og hv. 5. þm. Reykv. í gær, hvor þeirra væri meiri lýð-ræðissinni. Ég skal á engan hátt blanda mér í þær umr. En það er satt að segja dálítið kát-broslegt að heyra hv. þm. G.-K. vera að reyna að slá um sig með því hér á Alþingi, að hann sé mikill lýðræðissinni, því eins og alkunnugt er, komst þessi hv. þm. einu sinni í ráðherrastól um litinn tíma, og eitt af hans aðalverkum þessa fáu daga, sem hann var ráðh., var að láta smíða 400 svartar eikarkylfur með leðuról í, til þess að berja á atvinnuleysingjum hér í Reykjavík, sem bæjarstjórn ætlaði að niðast á með því að lækka kaupið hjá. Þetta er það eina skipti, sem þessi hv. þm. hefir verulega fengið tækifæri til að sýna sinn lýðræðisvilja í verki.

Hv. þm. G.-K. hélt því fram, að ég hefði minnst á fiskimálan. sem heppilega til að hafa forgöngu um niðursuðu framvegis, eins og hún hefir þegar gert, til þess að leiða athygli frá einhverjum deilum um sildarútvegsn. En nú hafa engar slíkar deilur staðið í Alþingi. Að visu hefir verið deilt um starf sildarútvegsnefndar utan þings. En ég þykist ekki hafa verið það verklitill í þeim deilum, að það þurfi að bera mér á brýn, að nokkuð hafi þar staðið upp á mig, þar sem ég m. a. hefi þurft að taka upp vörn fyrir þing-kjörinn fulltrúa Sjálfstfl. í sildarútvegsn. Þá má vera, að hv. þm. G.-K. segi eins og stundum áður, að ég hafi hnýtt þessum fulltrúa Sjálfstfl. aftan í mig í sildarútvegsn. En ég get fullviss-að hv. þm. um, að í sildarútvegsn. háttar þannig til, að hver nm. hefir starfað þar eftir beztu getu og samvizku. Það er fjarri því, að einn eða annar af nefndarmönnum í sildarútvegsnefnd hafi hnýtt hinum aftan í sig. Hitt er það, að hv. þm. G.-K. má vera þess minnugur, að það er bú-ið að hnýta honum aftan í Sjálfstfl., og árangur þeirrar aftanihnýtingar er sá, að Sjálfstfl., sem á fyrstu árum sínum virtist fylgja nokkurn veg-inn vissri stefnu, a. m. k. í orði kveðnu, þeirri stefnu að reyna að spara ríkisé, reyna að hafa útgjöldin sem allra lægst og reyna að gera sem allra minnst, hann kemur nú fram með hverja till. annari meiri um að auka ríkisútgjöldin og um það að láta ríkið skipta sér af fleiri og fleiri þáttum atvinnunnar og um aukin útgjöld ríkis-sjóðs, þó að sjálfstæðismenn hafi að visu ekki

bent á neina tekjuöflunarleið til að veða upp á móti þessum gjöldum. M. ö. o., það, að búið er að hnýta hv. þm. G.-K. aftan í Sjálfstfl., virðist hafa haft sömu áhrif á flokkinn eins og ef hnýtt væri tómri blikkfötu aftan í fælinn hest. Sá fælni hestur myndi taka allskonar stökk í ofsahræðslu út í buskann, vitandi ekki hvert hann færi, og eins hefir farið með Sjálfstfl. síðan búið er að hnýta þessum hv. þm. aftan í hann.

Hv. þm. var að minnast á máttarstoð atvinnulífsins. Hann er nú ein af þessum máttarstöðum atvinnulífsins sjálfur, og eins og allir vita, þá stendur sú máttarstoð þannig undir atvinnulífinu, að skuldir fyrirtækis hans við Landsbankann eru tvöfalt eða þrefalt meiri en allt stofnfé Landsbankans.

Mér þykir ekki ósennilegt, að hv. þm. standi nú hér á fætur og segi, að það muni þurfa að setja sildarúteign. undir eftirlit, og þá sennilega eitthvað svipað og það eftirlit, sem hans fyrirtæki var sett undir. Ég álit, að engin ástæða sé til, að slíkt eftirlit verði haft með sildarúteign, þar sem í n. starfa fyrst og fremst fulltrúi frá Alþýðusambandi Íslands, í öðru lagi fulltrúi kjörinn af útgerðarmönnum, og í þriðja lagi 3 fulltrúar þingkjörnir frá þremur stærstu flokkum þingsins. En það má vera, að eftirlitið, sem sett var á Kveldúlf, sé þannig komið á heila hv. þm., að hann álit, að ekkert fyrirtæki geti starfað í landinu án þess, að yfir það sé settur alveg sérstakur eftirlitsmaður.

Hv. þm. er vitanlega nokkur vorkunn, þar sem hans framkvæmdir í sjávarútvegsmálum hafa nú borið þennan árangur.

Annars vildi ég benda hv. þm. G.-K. á það, að þær tölur, sem ég hefi hér undir höndum um framkvæmd fiskimálanna, eru ekki fyrir árið 1936, heldur fyrir árið 1937. Ég benti á það, að hraðfrysi fiskurinn, sem að mestöllu leyti er frystur í frystihúsum, sem fiskimálan. hefir sett á stofn eða veitt styrk til, myndi nema um 1 millj. 200 þús. króna, og að harðfiskur myndi verða um 600 þús. kr. Af rækjuniðursuðvörum mun útflutningur nema um 200 þús. kr. Hv. þm. G.-K. getur gengið úr skugga um þetta með því að fá bráðabirgðayfirlit um útflutning, og upplýsingar að öðru leyti er hægt að fá hjá fiskimálan., hvað útflutt var af þessum vörum til ársloka. En ég held alveg fast við það, að eins og framkvæmdir fiskimálan. hafa verið, þá sé ekki nokkur ástæða til annars en láta n. hafa framkv. í þessu máli hér eftir eins og hingað til.

Forseti (JörB): Menn hafa nú — og sennilega í byrjun, að mér skilst — vikið allmikið frá því efni, sem ræða átti um við þessa umr., svo að torveldara mun því að binda umr. úr þessu við efni frv. En ég vil biðja um það, að menn blandi ekki inn í umr. óviðkomandi aðiljum. Og hv. þm. ætti að nægja það hér í þingsal að bitast sín á milli. Mér hefir fundizt, að þetta væri orðinn einn allsherjar eldhúsdagur, en hefði búið til, að menn biðu með slíkt til hátíðlegra tækifæris, og vænti nú, að hv. þm. hér eftir stytta svo mál sitt, að þessar umr. megi ljúkast sem fyrst. Hv. þm. G.-K. tekur til máls til að bera af sér sakir.

***Flm. (Ólafur Thors):** Kallast naumast sakir, — úr þessari átt! — Ég þarf reyndar ekki miklu að svara því, sem þessir tveir síðustu ræðumenn hafa beint til mín, því að ég hefi í raun og veru gert það. Og einkum og sérstaklega í þeirri ræðu, sem ég flutti í gær, þegar ég gerði grein fyrir þessu máli eins og það horfir við frá sjónarmiði okkar sjálfstæðismanna. Hæstv. fjmrh. gaf mér þó tilefni til nokkurra málefnaþregra athugasemda, sem ég mun leyfa mér að láta falla innan þess ramma, sem hæstv. forseti vill heimila.

Hæstv. fjmrh. telur, að okkur sjálfstæðismönnum beri skylda til þess að gera þegar grein fyrir því, hvaða tekjuöflun eigi að koma ríkissjóði til handa í hvert skipti sem við berum fram frv., sem af kann að leiða kostnað fyrir ríkissjóð. Almennt talað vil ég segja honum það, að þetta er ekki krafa, sem gerð er á þingi, hvorki þessu þingi né öðrum þingum, að flokkur, sem ber fram einhver umbótafrv. almenningi í landinu til framdráttar, sem kosta ríkissjóð einhver útgjöld, taki þar með á sig skuldbindingu til þess að benda um leið á, á hvern hátt ríkissjóður eigi að fá tekjur, sem hann kynni að þarfnast vegna þeirra útgjalda, sem viðkomandi frv. kynni að leggja ríkissjóði á herðar. Um þetta get ég nefnt óteljandi dæmi. Seinast var til umræðu í gærkvöldi — þeim umræðum var útvarpað — frv. frá kommúnistum um breytingar á tryggingarlögunum, sem, ef það nær lögfestingu, leggur nýjar kvaðir á ríkissjóð, án þess að á nokkurn hátt sé gerð grein fyrir, hvernig afla skuli tekna í staðinn. Og ég heyrði ekki þá frá flokki hæstv. ráðh. neinar sérstakar aðfinnslur út af þessu eða tilmæli um það, að þessi flokkur jafnframt benti á nýjar tekjuöflunarleiðir. Hér var líka í hv. Nd. til umr. í fyrradag frv. sósíalista um sumarvinnuskóla, sem einn voldugur maður þess flokks flutti, frv., sem leggur ný gjöld á ríkissjóð, án þess að nokkur grein sé gerð fyrir því, hvernig afla skuli þeirra tekna.

En segjum nú, að þetta ætti við einhver rök að styðjast, þá leyfi ég mér að spyrja, hvort við stjórnarandstæðingar höfum aðrar og ríkari skyldur í þessu efni heldur en sjálfur fjmrh. Að mínu viti hefir enginn maður í þinginu og utan þings á hverjum tíma jafnar skyldur við fjmrh. til að gæta þessa boðorðs. En hæstv. fjmrh. hefir nú sjálfur lagt fram frv. til fjárlaga, þar sem tekjuhallinn nemur 900 þús. kr. Og þó að hann afsaki sig með því, að hann semji við sósíalista, ef hann nær samningum við þá, þá er það ekki frambærileg af-sökun, vegna þess að það er hann persónulega, sem á að gera opinbera grein fyrir því, hvernig á að afla teknanna. Það eru ekki sósíalistar fyrst og fremst, sem eiga að ráða þessu, heldur flokkurinn, sem á fjmrh., og undir forustu þess manns, sem á hverjum tíma er fjmrh. Þetta hvílir því ómótælanlega á hæstv. fjmrh. öðrum fremur. Og hvort sem hæstv. fjmrh. telur sig hafa einhver rök að færa, þegar hann skýtur fram fyrir sig væntanlegum samningum við sósíalista, þá er hitt þó öllum ljóst, að gegnt þeirri hættu, sem nú er þegar orðin á raunverulegri tekjuþörf ríkissjóðs vegna vax-

andi dýrtíðar, vegna aukinna útgjalda, sem koma fram á útgjaldaliðum fjárl., gegn þeirri hættu á hæstv. fjmrh. að gera uppástungur um tekjuöflun, ef hann vill halda við sína reglu. Því að sennilega eru sósíalistar ekki svo voldugir, þó að þeir semji í náð sinni við hæstv. fjmrh., að þeir geti ráðizt svo á þessa dýrtíð og lækk-að strax útgjöldin, sem nú hafa hækkað, svo að þau falli aftur til fyrra horfs.

Ég vil nú endurtaka það, sem ég áður sagði sérstaklega um þau frv., sem ég nefndi til, og þar með það, sem hér er til umr., að það má vænta þess, að þegar á fyrsta ári eftir að stofn-að er til slíkrar starfsemi í landinu undir for-ustu þar til berra kunnáttumanna, muni ríkis-jóð draga drjúgt af tekjum þeirrar starfsemi. En um þetta efni fór hæstv. fjmrh. skakkt með mín orð. En í öðru lagi er leið að athuga það, að við sjálfstæðismenn höfum alltaf tekið fram, að við erum alltaf reiðubúnir til samninga við hæstv. stj. um afgreiðslu tekjuhallaúsra fjár-laga. En að sjálfsögðu innan þess ramma, að uppástungur okkar um aukin útgjöld ríkissjóðs og uppástungur um það, sem við teljum, að gera eigi almennings til framdráttar, yrðu all-verulega teknar til greina.

Ég veitti því athygli eins og fleiri, að hæstv. fjmrh. var ákaflega samningafús og sáttsfús við mig að því er snertir þessar 2,3 millj., sem hann sakfelldi sjálfstæðismenn um að vilja svipta ríkissjóð af tekjum, sem hann áður hafði. (Fjmrh.: Það var af því, að hv. þm. lofaði að vera með tekjum í staðinn). Það var af öðru, — að hann féllst á rök mín í þessu máli. En mín rök eru þau, að þar sem búið er að viðurkenna af öllum flokkum, að bæjar- og sveitarsjóðir þurfi þessara tekna, og þar sem fjmrh. í hjarta sínu er sammála, að sú leið, sem ég og fleiri höfum bent á, er eðlilegri og farsælegri og í alla staði heppilegri heldur en það, sem annars kemur til greina, — þ. e. að rétt sé að láta þessa sjóði fá nokkurn hluta af þessum tekjum, sem nú falla til ríkissjóðs, heldur en að heimila þeim að koma fram sem sjálfstæðum aðilja við hlöð-ina á ríkissjóði til beinnar tollheimtu af nauð-synjum almennings. Það eru þessi rök, sem hæstv. fjmrh. hefir fallizt á, en ekki komið auga á fyrr en ég færði þau fram. En af því leiðir, að hann finnur sök hjá sér um það, að hafa ekki tekið tillit til þessa við samningu fjárlagafrv. Hann finnur, að þessar 2,3 millj. á ekki að skrifa á reikning okkar, heldur á hans eigin reikning. Og það því fremur, sem það er réttmæli hjá mér, að mikið af þeim útgjöldum, sem hér koma til greina og skapað hafa þessa þörf fyrir sveitar- og bæjarfélögin, stafar af nýrri löggjöf, sem hann og stjórnar-flokkarnir í aðalefnum bera ábyrgð á. Því að það er tvennt, sem hnigur að því einkum, að löggjöf síðari ára hefir skapað nýja þörf á tekjum fyrir bæi og sveitir. Annarsvegur er það, að með þessari löggjöf hefir ríkisvaldið lagt kvaðir á þessa sjóði, sem áður hvíldu ekki á þeim. Það er fleira en tryggingarmálin. Það eru aukin útgjöld til fræðslumála, það eru aukin útgjöld t. d. til lögreglunnar í Rvík og margt annað. En hinsvegur er hitt, að með

þessum breyt. á löggjöfinni á öðrum sviðum og með stórfelldri hækkun á tekju- og eignar-skattinum hefir ríkisvaldið seilzt mjög tilfinn-anlega í einn gjaldstofn, sem áður stóð undir þörf bæjar- og sveitarsjóða, þar sem voru út-svörin. Það liggur í augum uppi, að því dýpra sem ríkissjóður seilist í vasa skattborgaranna með heinum sköttum, þ. e. tekju- og eignar-skatti, því minna geta bæjarsjóðir tekið af þessum sömu borgurum í útsvörum. Það er allt þetta, sem hæstv. fjmrh. viðurkennir. Og ég er ekki hissa á því; hann er það greinagóður maður, að hann sér, að þetta eru rök; þess vegna er hann svo einstaklega þýður í gangi þegar hann — (Forseti: Þetta átti aðeins að vera aths.). Ég er líka að „gera aths.“, hæstv. forseti. Hæstv. fjmrh. sagði, að það væri full-komið ósamræmi í því, að hv. 1. þm. Reykv. væri að finna að hækkun fjárl. og kallaði hækkanði fjárlög aukna þjóðnýtingu, en svo kæmi ég og heimtaði ný útgjöld. Það fer að verða nokkuð vandlifað, ef ekki er hægt að samræma þetta tvennt, að finna að ónauðsyn-legr og vafasamri starfsemi ríkissjóðs, en fara hinsvegur fram á, að ríkissjóður leggi einhver fjárframlög til að auka einkaframtak í landinu. Ég veit, að hæstv. fjmrh. skilur, að þetta eru engin rök frá hans hendi.

Ég skal svo aðeins, til þess að ofbjóða ekki þolinmæði hæstv. forseta, láta nægja að stað-hæfa, að við sjálfstæðismenn höfum í þessum umr. sýnt og sannað, að það er óheilbrigð stefna, sem gerir vart við sig í fjárl., að leggja áherzlu á, að ríkissjóður sé nokkurskonar atvinnubóta-sjóður. Heldur viljum við reyna með fjárafla-lögum, þ. e. a. s. með lögum um tekjustofna ríkisins, að haga öllu þannig, að einkafyrirtæk-in geti sem bezt notið sín í landinu.

Ég hefi þá lokið mínu svari til hæstv. ráðh., og þarf ekki miklu að svara hv. þm. Ísaf., því að það er nú ekki venjulegt, að þeir, sem vilja halda sér að málefnum, þurfi miklu honum að svara. Ég vil mælast til þess, að meðan þessi hv. þm. lifir af beinum og hitlingum, sem hann þiggur af náð núv. stj., þá fari hann ekki í Alþingi að ráðast á hæstv. forsrh. með brigzl-yrðum og ónotum, þegar hann er ekki við-staddur. Því að sannast að segja á það dæmi, sem þessi hv. þm. færði um það, að ég hefði sýnt mig andvígán lýðræðinu, — að ég hefði látið smíða einhverjar kylvur, eins og hann sagði, til að berja á verkalyðnum, alls ekki við mig. Þessi ádeila, ef ádeilu skyldi kalla, er á hæstv. forsrh., því að hann var lögreglustjóri í Rvík þegar ég var dómsmrh. Það var hann, en ekki ég, sem lét smíða kylvurnar. Og ég hafði ekki séð eina einustu þeirra, fyrr en á þingmálafundi á Ísafirði í vor. En þáv. lög-reglustjóri og núv. forsrh. þekkir þær.

Þar sem ég sagði, að þessi hv. þm. væri að vekja deilur til að skýla forstöðu hans fyrir sildarmálunum, þá sagði hann, að sízt væri ástæða til að nefna þetta, því að hann hefði ekki verið svo „verklitill“ — eins og hann orð-aði það — að það standi upp á hann í þessum deilum. Ég veit ekki, hvernig þingmaður á að vera ber að sök í opinberum deilum, ef þessi

hv. þm. er það ekki, því að hann er orðinn það í meðvitund þjóðarinnar svo sem nokkur afbrotamaður getur orðið. Hans vörn var ekki annað en það, að þegar menn eins og Haraldur Böðvarsson og Kristján Einarsson, báðir þjóðþekktir útgerðarmenn, þegar þeir leyfa sér að láta í ljós skoðun sína um öfugstreymi viðskiptanna, sem þeir eigi við að húa, þá svarar hann því einu til, að betra sé fyrir Morgunblaðsritstjórnina að fá einhvern þann til að skrifa um sildarmálin, sem ekki er helmingi vitlausari en þeir sjálfir. Þegar einn af elztu útgerðarmönnum hér á landi, Óskar Halldórsson, skrifar um þetta mál, þá svarar hv. þm. Ísaf. því, að Óskari Halldórssyni sé nú best að þegja um málið, þar sem hann sé nýbúinn að fara á hausinn. Er þetta röksemd? Ég fæ ekki betur séð en að þessi hv. þm. hafi í þessari deilu játað sekt sína á svo átakanlegan hátt, að það verði ekki gert betur. Annars ferst þessum hv. þm. sízt að núna öðrum því um nasir, að þeir fari á hausinn. Ég veit ekki betur en það fyrirtæki, sem hv. þm. veitti forstöðu, hafi kollsteypt með meiri hraða og við minni orðstír en flest önnur fyrirtæki nú á seinni árum, og það varð svo aumt, að það gat ekki borgað meira en 5% af óveðtryggðum skuldum sínum. Ég vil ljúka máli mínu með þeirri yfirlýsingu, að ég tel enga þörf á að setja hv. þm. Ísaf. undir eftirlit. Það á að reka hann tafarlaust frá öllum opinberum störfum, og ef til vill setja hann undir lögregluftirlit. Það er mitt álit.

***Fjmrh. (Eysteinn Jónsson):** Hv. 1. flm. frv. mun nú hafa talað sig dauðan, og ætla ég því ekki að vikja mikið að ræðu hans. — Mér skildist það á hv. 6. þm. Reykv., að hann teldi öll þau útgjöld, er stjórnin setur á fjárlagafrv., vera til eyðslu, eða réttara sagt, til óþarfaeyðslu, en þau útgjöld, sem hann og flokksmenn hans ætlast til, að inn verði tekin, fari öll til eflingar einkaframtakinu. Þessu hefir verið svo rækilega mótmælt, að ekki er þörf á því að endurtaka það nú. En það er dálítið merkilegt, að hv. 1. þm. Reykv. skyldi fyrir nokkrum dögum skamma stjórnina óbótaskömmum fyrir fjárveitingar, sem margbúið er að sýna fram á, að eru sama eðlis og þær fjárveitingar, sem hv. þm. G.-K. leggur til, að upp verði teknar.

Hv. 1. flm. sagði, að ég hefði verið sáttfúsari í minni síðustu ræðu, víðvíkjandi þeim 2200000 kr., sem sjálfstæðismenn ætla að skenkja bæjar- og sveitarfélögum. En deilan um þetta atriði komst að sjálfsögðu yfir á annað stig, þegar hv. þm. var búinn að viðurkenna, að í stað þessara tveggja millj., sem ríkissjóður missti, yrðu að koma nýir tollar og skattar. En það er fjarri því, að ég viðurkenni það sem eðlilega leið til að bæta úr vandræðum sveitar- og bæjarfélaga, að reyta tekjustofnana af ríkissjóði. Enda liggur ekkert fyrir, sem sannar það, að þörf bæjar- og sveitarfélaganna sé sú, sem flm. frv. í hv. Ed. halda fram, að hún sé, þó að ég viðurkenni, að hún muni vera nokkur.

Annars kom hv. þm. G.-K. lítið inn á það, sem er aðalatriðið í þessu máli og hefir nú

valdið því, að talsverðar umr. hafa um það spunnizt, en það er sú spurning, hvernig hægt sé að auka stórum útgjöld ríkissjóðs án þess að tekjurnar hækki að sama skapi. Mér fannst hv. þm. vera að hala inn það, sem hann hélt fram í fyrri ræðum sínum. Nú hélt hv. þm. því fram, að yrðu ráðstafanir þær, er till. sjálfstæðismanna fjallar um, framkvæmdar af kunnáttumönnum, þá yrðu þær áreiðanlega til blessunar. — Hv. þm. ætlar sýnilega að hafa vaðið fyrir neðan sig og kenna þeim um, sem kæmu til með að framkvæma ráðstafanir sjálfstæðismannanna, ef þær reyndust illa. Annars er þetta tal um kunnáttumenn í þessu sambandi heint og beint hlægilegt. Það þarf svo sem ekki neina smáræðis kunnáttu til þess að láta vera að innheimta útflutningsgjaldið!

Ég mun svo ekki orðlengja þetta frekar. Ég hefi sýnt fram á það, hve fáránleg kenning hv. þm. G.-K. er, að hægt sé að auka útgjöld ríkissjóðs að miklum mun án þess að ríkissjóðstekjurnar séu hækkaðar um leið, og samt að afgreiða tekjuhallalaus fjárlög. Ég vona, að ég hafi gengið svo frá þessari fráleitu kenningu, að hún stingi ekki framar upp kollinum.

Finnur Jónsson: Ég sé enga ástæðu til þess að draga nöfn utanþingsmanna inn í deilur þessar, eins og hv. þm. G.-K. gerði, og það ekki, þó að þeir sömu menn hafi gert sig hlægilega með því að þykjast geta selt sild fyrir hvaða verð sem er, og jafnvel meira, eins og þar stendur.

Víðvíkjandi því, sem hv. þm. G.-K. sagði um það, hve mikið Samvinnufélag Ísfirðinga gæti greitt af óveðtryggðum skuldum sínum, skal ég aðeins láta þess getið, að ég mun ekki metast við þennan hv. þm. um það mál. Til þess er ekki kominn tími enn. Það veit enginn, hvað mikið verður til upp í óveðtryggðar skuldir Kveldúlfs, þegar hann verður gerður upp. Og enginn er kominn til með að segja, hve mikið er orðið ónýtt af veðskuldum Kveldúlfs. En ganga má að því visu, að mikill hluti af veðunum sé nú þegar orðinn bráðónýtur. Því verður ekki mótmælt, að aðalástæðan til þess, að ekki er búið að gera Kveldúlf upp fyrir löngu, er sú, að menn hafa ekki þorað að hreyfa við þessu bifflugnabúi vegna þjóðbankans.

Um sildarútvegsn. vil ég segja, að sjálfstæðismönnum væri sáttara að leita umsagnar þess fulltrúa, er þeir eiga sjálfir, þingkjörinn í nefndinni, áður en þeir hefja heiftuðuga árás á n. En þeir hafa haft þverfuga aðferð. Fyrst er herferðin hafin, síðan er þessi fulltrúi sjálfstæðismanna í n. kvaddur hingað suður til þess að gefa upplýsingar. Og það er fyrst eftir að búið er að bera á þennan fulltrúa ærulausar skammir í blöðum Sjálfstæðisfl., eð hann er kallaður til Rvíkur til að standa fyrir máli sínu. Þessi framkoma sjálfstæðismanna gegn hinum þingkjörna fulltrúa sínum í sildarútvegsnefnd er sjálfsagt einsdæmi, en Sjálfstfl. samboðin.

Forseti (JörB): Umr. um þetta mál hafa nú staðið lengi og farið mjög á við og dreif. Ég

sé mig því neyddan til að takmarka ræðutímann niður í fimm mínútur.

***Sigurður Kristjánsson:** Mér þykja fimm mínútur stuttur tími, en mun þó reyna að láta mér þær nægja. Það er ekkert nýtt, þó að reynt sé að þveða svo um frv. okkar sjálfstæðismanna, og það við 1. umr., að þau tefjist vegna málskrafs. En mig undrar það samt, hvað umr. um frv. þetta hefir borið langt af leið, og mun þó hv. síðasti ræðumaður hafa sett met í því efni.

Ég ætla að nota tækifærið til að leiðrétta tvær villur, sem komu fram í ræðu hæstv. fjmrh. Hann taldi framlag ríkisins til fiskveiðasjóðs með þeim till. um útgjaldaukningu, sem við sjálfstæðismenn bærum fram. Þetta er ekki rétt. Samkv. nügildandi lögum á ríkissjóður að greiða fiskveiðasjóði eina millj. króna. Þessi greiðsla hefir ekki enn farið fram, en ég tel vist, að ríkissjóður muni greiða þessa upphæð. Annars er gert ráð fyrir því, að fiskveiðasjóður fái að nokkru tekjur sínar af útgerðinni. Ef útflutningsgjaldið verður afnumið, er tilætlunin, að nokkur hluti þess verði tekinn upp aftur sem tillag til fiskveiðasjóðs.

Annar liður í útgjaldareikningi hæstv. ráðh. var till. um byggingu á nýju landhelgisgæzluskipti. Um það liggur ekkert annað fyrir en till. um að verja því fé, sem fékkst fyrir Óðin, til eflingar landhelgisgæzlunnar.

Út af ummælum hæstv. fjmrh. vildi ég mega spyrja: Hvað hefir verið gert í tíð núv. stj. til að létta undir með sjávarútveginum? Hæstv. ráðh. vitnaði í fiskimálanefnd. Það hefði hann ekki átt að gera, því að mér vitanlega telja útgerðarmenn, að sú n. hafi orðið til bölvunar og eigi að leggjast niður. Fiskimálanefnd hefir fengið mikið fé til að fara með, — fé, sem áreiðanlega hefði getað verið betur varið.

Hæstv. fjmrh. heldur því enn fram, að við sjálfstæðismenn höfum eiginlega engan rétt til að bera fram frv., sem fela í sér útgjöld fyrir ríkissjóð. Við sjálfstæðismenn erum fulltrúar nærfeilt helmings þjóðarinnar og eigum því heimtingu á að hafa hönd í bagga með því, hvernig þeim tekjum ríkissjóðs er varið, sem ekki eru fastar í lögboðnum útgjöldum. Þessum hluta af tekjum ríkissjóðs á Alp. að ráðstafa, og auðvitað hafa fulltrúar Sjálfstfl. sama rétt og aðrir þm. til að gera þar um till. Og ég vil ennþá einu sinni benda hæstv. ráðh. á það, að allar útgjaldatill. okkar sjálfstæðismanna miða að því að efla atvinnuvegina, og yrðu þannig í framkvæmd undirstaða að nýjum tekjustofnum handa ríkissjóði. Það er rétt hjá hæstv. fjmrh., að þetta fé kemur ekki strax. En það eru þó áreiðanlega þarfari útgjöld en margt af þeim eyðslubitingum, sem hæstv. fjmrh. hefir á samvískunni.

***Fjmrh. (Eysteinn Jónsson):** Ég skal ekki fara mikið út í málið, þar sem hv. flm. eru nú dauðir mjög. — Hv. 6. þm. Reykv. sagði, að það væri eðlilegt, að Sjálfstfl. vildi vera með í því að ráðstafa þeim hluta af tekjum ríkissjóðs, sem ekki væri bundinn. Já, þetta getur

verið nógu eðlilegt, en hv. þm. verður að athuga það, að eins og stendur eru allar tekjur ríkissjóðs bundnar. Það fjárlagafrv., sem nú liggur fyrir þinginu, er lagt fram með tekjuhalla. Ef sjálfstæðismenn koma því fram með útgjaldatill., verða þeir jafnframt að sýna fram á, hverjir þeir liðir í fjárlagafrv. eru, sem víkja eigi fyrir þessum nýju útgjöldum, eða þá að koma með till. um nýjar tekjuöflunarleiðir.

Annars þótti mér vænt um, að hv. 6. þm. Reykv. skyldi bera mér vitni gegn röksemdum hv. þm. G.-K. — Hv. 6. þm. Reykv. tók það sama fram og ég hefi gert, að auðvitað kæmu þær tekjur, er leiddi af eflingu atvinnuveganna með slíkum útgjöldum, ekki strax. Þetta er hárrétt, og þetta hafa allir skilið nema hv. þm. G.-K., en hann hefir sagt það níu sinnum, að verði þessar útgjaldatill. sjálfstæðismanna samþ., þá muni tekjur ríkissjóðs stórum aukast, og það strax. En mér þykir vænt um, að við hv. 6. þm. Reykv. skulum vera sammála um það, að þessar auknu tekjur verði ekki látnar í askana á næsta ári.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 21 shlj. atkv. og til sjútnv. með 20 shlj. atkv.

Á 38. fundi í Nd., 29. nóv., var frv. tekið til 2. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 39. fundi í Nd., 30. nóv., var frv. aftur tekið til 2. umr. (A. 25, n. 192 og 195).

Frsm. meiri hl. (Finnur Jónsson): Það gegnir í raun og veru sama máli um þetta frv. og önnur þau mál, sem hér hafa verið rædd í d. í sambandi við breyt. á l. um fiskimálanefnd, útflutning á fiski, hagnýtingu markaða o. fl., sem nú hefir verið afgr. hér til 3. umr. Þessi mál öll hafa verið rædd talsvert hér við fyrri umr., og sé ég ekki ástæðu til að fara frekar út í þær umr. en þegar hefir verið gert, en leyfi mér aðeins að vísa til þeirrar dagskrár, sem meiri hl. sjútnv. hefir borið hér fram, og óska, að hún verði samþ., þar sem málið er afgr. á annan hátt með frv. um breyt. á l. um fiskimálan., og því fé, sem lagt verður til fiskimálasjóðs auk þess, sem áður var.

Frsm. minni hl. (Sigurður Kristjánsson): Það má vel vera, að ástæðulaust sé að auka verulega við það, sem sagt var um þetta mál við 1. umr. þess, því að það virðist vera alveg ákveðið, að mál þetta, eins og önnur þau mál, sem borin hafa verið hér fram til viðreisnar og styrktar sjávarútveginum, fari undir sömu bolóxina, og er á því svipuð afgreiðsla og sagt er að sé með hreingerningarnar hjá Stalin, að þar fer mjög skjótlega fram rannsókn og afgreiðsla.

Þetta mál fór til sjútnv. og var þar 4 vikur án þess að vera rætt. Síðan var það afgr. frá n. án þess að það fengist rétt að nokkru leyti, en það var sent til fiskimálan. til umsagnar, og það er dálítið einkennilegt, að þegar meiri hl. vísar til þess, að fiskimálan. eigi að rækja

það hlutverk, sem farið er fram á í frv., þá skyldi hún ekki sjá ástæðu til að segja álit sitt um málið, hvað þá að fara fram rök með því eða móti, en n. fékkst alls ekki til þess að segja neitt um það. Hv. form. sjútvn. gekk eftir svari frá fiskimálan., en það svar var ófáanlegt.

Af þessu má sjá, að bæði meiri hl. og einnig fiskimálan. eru þeirrar skoðunar, að svona mál eigi ekki einu sinni þann rétt á sér að vera rædd, og vil ég segja, að það sé ekki svo lítið samræmi í framkomu meiri hl. í þessu máli við það, sem verið hefir til ýmissa annara nauðsynjamála sjávarútvegsins.

Ég sé, að hv. frsm. meiri hl. kærir sig ekki um að rökræða málið eða gera grein fyrir afstöðu sinni eða sins flokks til málsins, og ætlast sennilega til þess, að umr. verði sem allra minnst. En það er þó ekki hægt að komast hjá því að rifja dálitið upp, hvaða líkur muni vera til þess, að fiskimálan. muni inna af hendi það hlutverk, sem ræðir um í frv.

Það er búið að ræða í fjarveru minni frv. um fiskimálan., og ég ætla ekki að leiða inn verulega nýjar umr. um þetta mál, þó að það sé því máli viðkomandi. En á það verð ég þó að benda, að sjávarútveginum er að sönnu ætlað að sjá þessari n. fyrir nálega ½ millj. kr. beint og óbeint, og væri því ekki ólíklegt, að þessi atvinnuvegur þættist eiga nokkra hönk upp í bakið á n. En af frv. því um fiskimálan., sem hér var til umr. nú rétt áðan, má sjá, að aðallega er ætlast til þess, að n. fari að gera tilraunir með togaraútgerð, og þar er svo stórt verkefni og fjárfreki, að ákaflega litlar líkur eru til þess, að n. hafi fé afgang til annara hluta, þegar lítið er til þess, hvað henni hefir áður orðið úr því fé, sem henni hefir verið ætlað til umráða. Ég ætla, að hv. frsm. minni hl. hafi í umr. um frv. um fiskimálan. sýnt fram á, að tiltölulega lítið af því, sem n. hefir verið ætlað til umráða, hefir gengið til að styrkja hinar ýmsu framkvæmdir fyrir sjávarútvegin. Meginið hefir farið í ýmsar tilraunir n. sjálfrar, sem virðast hafa gengið ákaflega lélega. Nú liggur þarna fyrir ný tilraun, sem n. mun telja, ef hún verður áfram skipuð svipað og hingað til og þar ræður svipaður hugsunarháttur, að sér beri að leggja höfuðáherzluna á, og það er að reka togaraútgerð, að nokkru leyti sem þjóðnýtingarfyrirtæki. Ráðgert er, að keyptir verði 2 nýtizku togarar, sem varla þarf að gera ráð fyrir, að kosti minna hvor en 800 þús. kr., og 25% af stofnkostnaðinum á að leggja fram til þessa fyrirtækis, og ég sé þá ekki, að neitt geti orðið afgang til þess að styrkja með frystihús og niðursuðuverksmiðjur og annað, sem þarf að styrkja, ef n. verður jafnsrek á ýmsan annan kostnað, svo sem stjórnaðkostnað o. fl., eins og verið hefir hingað til. Ég verð því að álykta, að þessum niðursuðumálefnum verði alls ekki sinnt að neinu gagni, ef frv. okkar verður afgr. með þeirri rökst. dagskrá, sem hér liggur fyrir. En sé svo, að það sé einn þáttur í samningum stjórnarflokkanna að ganga yfirleitt af málefnum sjávarútvegsins, sem fram koma frá sjálfstæðismönnum, dauðum, þá þýðir ekki að deila við dómarann eða hölið. En ég vil enn

vekja athygli á því, að stjórn þess félagskappar, sem útgerðarmenn hafa kosið til að hafa á hendi sölu afurða í félagi fyrir útgerðarmenn, sú stj. hefir sent Alþingi mjög ákveðnar till. um stuðning fyrir sjávarútvegin og sérstaka beiðni um styrk til þess að hefja tilraunir um niðursuðu á sjávarafurðum. Í þessari stjórnarnefnd eru menn úr a. m. k. 3 aðallandsmálaflokkunum hér á þingi, og 2 eru skipaðir í stj. af atvmrh. Báðir þessir menn hafa skrifað undir þetta bréf, sem fylgir nál. minni hl. sem fylgiskjal, og má af því sjá, að þessir fulltrúar flokkanna eru á sama máli og við flm., að þetta sé mesta nauðsynjamál og að Alþingi beri að styrkja það ákveðið, en ekki vísa því frá sér til einhverrar n., sem engin trygging er fyrir, að vilji eða geti sinnt því að neinu verulegu leyti.

Mál þetta var annars að öðru leyti rétt svo ýtarlega við 1. umr. og skýrt svo rækilega frá því, hver nauðsyn ber til að hafizt sé handa um að gera sjávarafurðir verðmætari en þær eru nú, að ég sé ekki ástæðu til að rifja það upp. Það hlýtur að vera öllum hv. þm. ljóst, sem annars vilja hafa opin augu og eyru fyrir nauðsynjamálum þjóðfélagsins, að það, að gera útfluttu vörurnar verðmætari og flytja út unnin verðmæti í staðinn, fyrir hráefni, það er ákaflega mikið nauðsynjamál, ekki einungis fyrir útgerðina sjálfa, heldur og fyrir alla landsmenn. Það er viðurhlutamikið fyrir Alþingi að skella skolleryrunum við slíku málum, og einkalega að slá á framrétta hönd þeirra manna, sem sjálfir vilja hefjast handa og leggja fé og fyrirhöfn í frystitilraunir og annað þess háttar.

Ég vil því alvarlega skora á hv. þdm. að láta ekki flokksblindni eða fastheldni við gamlan málstað gegn kröfum og beiðnum sjávarútvegsmanna ráða atkv. sínu í þessu máli, heldur fella þessa rökst. dagskrá, ef svo skal hana nefna, og greiða atkv. með frv.

Frsm. meiri hl. (Finnur Jónsson): Það er í rauninni óþarft fyrir hv. frsm. minni hl. að kvarta undan því, að þessi mál hafi ekki verið rædd í d., því að í hvert skipti, sem minnst hefir verið á eitthvað viðkomandi sjávarútveginum, hefir verið rétt hér um störf fiskimálan. og þann ágreining, sem er hér milli stjórnarflokkanna annarsvegar og Sjálfstfl. hinsvegar um það, hvornig haga skuli viðreisn sjávarútvegsins. Það er enginn ágreiningur um nauðsynina á að leggja fram fé úr ríkissjóði til viðreisnar sjávarútveginum, heldur aðeins um það, hvornig þessari viðreisn skuli hagað, hvort hún skuli lögð í hendur stj. S. Í. F., eins og sjálfstæðismenn vilja, eða þá í hendur fiskimálanefndar.

Nú er það svo um stj. S. Í. F., að hún er að því leyti skipuð svipað og fiskimálan., að þar sitja menn af öllum flokkum. Þó ber því ekki að neita, að S. Í. F. er ekki annað en söluþyrir-tæki fyrir saltfisk og er ekki stofnað eða starfrækt til annars. Það væri því í hæsta máta óviðkunnalegt, ef ætti að fela einstöku söluþyrir-tæki, eins og stjórn S. Í. F. er, að fara með jafnmargbrotin mál og störf fiskimálan. eru og eiga

eða vera. Ég mundi ekkert verr kunna við, að eitthvert annað sölufyrirtæki, t. d. S. Í. S., ætti að fara með þessi mál.

Hv. þm. Ak. var að kvarta um það, að allir pólitískir flokkar ættu fulltrúa í fiskimálanefnd, og gerði það að sínu höfuðárásarefni á þessa n., þar sem af því leiddi, að enginn einn flokkur bæri ábyrgð á gerðum n., er krefja mætti reikningsskapar á þeim. Var að skilja á hv. þm., að þetta mundi leiða til spillingar og niðurdreps í störfum fiskimálan. Má vel vera, að hv. 6. þm. Reykv. liti eins á þetta og hv. þm. Ak. og telji það skaða, að fiskimálan. skuli vera skipuð mönnum úr öllum pólitískum flokkum; en eins og störfum n. er nú háttað, þá tel ég þetta kost, og einmitt nokkra tryggingu fyrir því, að n. meti fyrst og fremst hagsmuni sjávarútvegsins meir en hagsmuni einstakra flokka, og meðan fulltrúar Sjálfstfl. í fiskimálanefnd vinna á þeim grundvelli að mestu og setja ekki hagsmuni síns flokks ofan hagsmunum sjávarútvegsins í heild. Ef hinsvegar þessir fulltrúar breyta um vinnuáðferð, sem ekki er ólíklegt, að kunni að verða, eftir því hvernig flokkurinn hagar sér gagnvart þeim mönnum, sem vinna meir að hugsmunum sjávarútvegsins heldur en flokksins, þá kann að verða nauðsynlegt að skipa n. eingöngu mönnum úr þeim flokkum, sem bera ábyrgð á stjórn landsins.

Hv. 6. þm. Reykv. tók það réttilega fram, að sjútn. hefði ekki borizt sú umsögn fiskimálan. um þetta frv., sem við óskuðum eftir 12. þ. m., áður en sjútn. afgreiddi frv., en tveim dögum síðar barst sjútn. þessi umsögn fiskimálan., og hefi ég áður skýrt frá þeirri skoðun fiskimálan., að rétt sé, að niðursuðuverksmiðjur fái styrk af opinberu fé.

Hv. 6. þm. Reykv. hélt því fram í öðru orðinu, að það fé, sem hið opinbera legði fram til styrktar sjávarútveginum, væri allt of lítið, en jafnframt, að fiskimálan. væri fengið óforsvaranlega mikið fé til umráða í eyðslu og soun, að því er mér skildist. Nú getur þetta hvortveggja ekki staðizt frá mínu sjónarmiði séð, að fiskimálan. hafi of mikið fé til umráða handa sjávarútveginum, en hinsvegar að sjávarútveginum sé ætlað of lítið. Ég hefði fyrir mitt leyti kosið, að hægt hefði verið að veita meira fé til sjávarútvegsins, en með hliðsjón af fjárhag ríkissjóðs get ég eftir atvikum verið ánægður með þá fjárveitingu, sem stjórnar-flokkarnir hafa orðið ásáttir um í þessu skyni.

Þegar þetta frv. var til 1. umr., rakti ég þá möguleika, sem fyrir hendi eru til þess að styrkja sjávarútvegin með tilliti til frv. um fiskimálan., sem rætt var um hér í d. áðan. Ég sýndi fram á það, að þótt tveir nýir togarar yrðu byggðir á næsta ári og styrktir samkv. því frv., þá færu ekki til þess nema 350 þús. kr. af tekjum fiskimálan., sem nema einni millj. kr. á næstu tveimur árum. Rekstrarkostnaður n. er 60 þús. kr. á ári, eða 120 þús. kr. bæði árin. Þetta verður til samans 470 þús. kr., og hefir n. þá til umráða á næstu tveimur árum 530 þús. kr. til annarar starfsemi, svo sem til þess að styrkja hraðfrysingu fiskjar, niðursuðu, fiskimiðaleit o. fl., eða um 265 þús. kr. á ári. Þegar á það er

litið, að þetta er í fyrsta skipti, að fráteknum 1. um fiskimálan. frá 1935, sem Alþingi veitir sjávarútveginum verulegan styrk, þó hann sé ekki nægilegur, þá verður hann eins og sakir standa að teljast nokkurn veginn viðunandi, og ég tel það alveg rangt hjá hv. 6. þm. Reykv., að ef Samband ísl. fiskframléiðenda reisir niðursuðuverksmiðju, þá geti það ekki átt von á að fá til þess allríflegan styrk, því ég fæ ekki séð, með hvaða rétti hv. 6. þm. Reykv. ætla að útiloka S. Í. F. frá styrk í þessu skyni fremur en aðra, sem slíkar verksmiðjur mundu vilja byggja.

Ég gat þess áðan, að ég sæi ekki ástæðu til að lengja frekar umr. um þetta mál. Það hefir nú verið allýtarlega rætt í þessari hv. d., og mun ég ekki taka oftartil máls við þessa umr. nema sérstakt tilefni gefist.

*Frsm. minni hl. (Sigurður Kristjánsson): Eins og ég tók fram áðan, sé ég ekki ástæðu til að lengja umr. fram úr þessu, en vil þó gera nokkrar aths. við ræðu hv. frsm. meiri hl. sjútn. Það er ekki rétt haft eftir mér, að þetta mál sé ekki nægilega rætt hér í hv. d. Ég sagði, að það hefði ekki fengizt rætt í sjútn., og það er rétt. Það kenndi hjá honum nokkurs misskilnings út af S. Í. F. Hann sagði, að ágreiningurinn væri um það, hvort veita ætti S. Í. F. fastákveðinn styrk eða ekki. En þetta er ekki rétt. Samkv. okkar frv. á að veita styrk til þess að reisa niðursuðuverksmiðjur án tillits til þess, hvort S. Í. F. eða einhverjir aðrir reisa þær. S. Í. F. mundi aldrei verða annað en einn þeirra aðilja, sem sækta um slíkan styrk. Deilan er því alls ekki um það, hvort úthluta skuli S.Í.F. slíkum styrk, heldur um hitt, og það verður hv. frsm. meiri hl. að skilja, hvort ákveða skuli með lögum tiltekinn styrk til þeirra, er reisa vilja niðursuðuverksmiðjur fyrir fiskafurðir, eða hvort fiskimálan. verði fengið í hendur mikið fé, sem hún hefir vald til að fara með eins og henni gott þykir. Á þessu tvennu er reginmunur, og ég ætla, að aðrir hv. þdm. skilji þetta, að það er sitt hvað að veita styrk til ákveðinna hluta eða að fá einhverri n. fé í hendur, sem hún getur farið með eftir sínu höfði.

Hv. þm. sagði, að samkv. 1. S. Í. F. hefði það félag ekki með annað að gera en saltfisksverzlun. Þetta er ekki rétt, og stafar þessi fullyrðing hv. þm. líklega bæði af misskilningi og ókunnugleika. Í fyrsta lagi er það hvergi bannað í 1. S. Í. F., að félagið hafi á hendi sölu á hvaða vörum sem vera skal. Í öðru lagi var það samþ. á síðasta aðalfundi S. Í. F., að félagið skyldi annast sölu á hvaða vörum, sem meðlimir þess óskuðu að selja. Í þriðja lagi get ég upplýst það, að félagið hefir þegar ákveðið að byggja niðursuðuverksmiðju, og það verður ekki hindrað á annan hátt en þann, ef stj. gripi í taumana, eins og stundum hefir komið fyrir, og bannaði félaginu að flytja út þessar afurðir.

Ég vænti, að enginn hv. þdm. hafi skilið orð mín svo, að mér þætti of miklu fé varið til sjávarútvegsins, eins og frsm. meiri hl. vildi túlka mín ummæli. Ég sagði aðeins, að engin trygging væri fyrir því, að það fé, sem sjávarútveginum væri ætlað á pappírnum, kæmi honum að

gagni, þar sem það er fengið í hendur n., sem getur varið því eftir sínum geðþóttu, og hingað til hefir sú n. ekki starfað þannig, að mikils megi af henni vænta.

Það er mjög gott að heyra, að þessi n. hefir nú svarað erindi sjútn., þó að það svar kæmi ekki fyrr en eftir hálfan mánuð, og ekki fyrr en búið er að afgr. málið í sjútn., og enn betra er að heyra, að n. skuli mæla með því, að þessi starfsemi verði styrkt. Mér skildist á frsm. meiri hl., að n. legði til, að þessi styrkur færi til sjávarútvegsins; annars væri svar n. út í hött og ekki samboðið slíkri nefnd.

Ég veit ekki, hvort hv. frsm. meiri hl. hefir skilið það, um hvað ágreiningurinn snýst í þessu máli, en ég veit, að aðrir hv. þdm. skilja það, að minni hl. vill láta veita beinan styrk til niðursuðuverksmiðju, en meiri hl. sjútn. vill það ekki, heldur hitt, að fiskimálan. fái mikið fé til umráða, sem hún síðan fer með eftir sínu höfði. Þessi n. á að ákveða um það, hvort féð fari til þessarar starfsemi eða í eitthvað annað, sem ég hefi bent á, að n. mundi vera hugstæðara en þetta niðursuðumál.

Umr. (atkvgr.) frestað.

Á 40. fundi í Nd., 2. des., var fram haldið 2. umr. um frv.

ATKVGR.

Rökst. dagskráin á þskj. 192, frá meiri hl. sjútn., samþ. með 15:10 atkv.

3. Hraðfrystihús fyrir fisk.

Á 4. fundi í Nd., 18. okt., var útbýtt:

Fr. til l. um byggingu húsa til að hraðfrysta fisk (þmfrv., A. 15).

Á 6. fundi í Nd., 20. okt., var frv. tekið til l. umr.

Flm. (Thor Thors): Þetta frv., sem hér liggur fyrir, var, eins og flestum hv. þm. er kunnugt, flutt á síðasta þingi. Það fékk þá allgóðar undirtektir hjá öllum flokkum þingsins, eins og ég skal síðar víkja að.

Þetta frv. byggist á því, að brýn nauðsyn er á að breyta til um verkun sjávaraflans. Það hefir oft verið bent á þessa nauðsyn, bæði utan þings og innan, svo það er í rauninni óþarfi að fara mörgum orðum um hana. En ef við rekjum ástandið í þeim löndum, sem við höfum aðallega selt saltfisksframleiðslu okkar hingað til, og athugum, hvaða kjör við eigum við að búa nú á þessum stöðum, þá er greinilegt, að það má einskis láta ófreistað til að breyta til á þessu sviði. Við áttum þess einu sinni kost að selja á Spáni yfir 36 þús. smálestir saltfiskjar, og fengum það greitt í frjálsum gjaldeyri. En nú er svo komið, að sá markaður má heita lokaður. Það var svo komið áður en borgarastyrjöldin skall á, að við áttum þess kost að selja þar 6000 smálestir, og urðum að taka spánskar vörur fyrir

þennan innflutning. Við það, að borgarastyrjöldin skall á, raskaðist eðlilega verzlunarsambandið við þessa þjóð. Og þó að við höfum undanfarin ár selt smáslatta til þessarar þjóðar, þá má segja, að allt sé í óvissu um það, hvort nokkur innflutningur tekst til þessa lands á næstunni. Og þó svo fari, sem við verðum að vona, að þessum hildarleik verði brátt lokið, þá er það víst, að ástand þjóðarinnar verður þannig, að það hlýtur að verða mjög erfitt fyrir hana að flytja inn þessa matvöru, og sérstaklega er ástæða til að ætla, að hún hafi ekki ráð á að greiða hana í frjálsum gjaldeyri.

Ástandið á Ítalíu er þannig, að þar sem við seldum þar áður yfir 23 þús. smál., og fengum það gildið í frjálsum gjaldeyri, þá er svo komið, að við getum ekkert selt þangað nema taka ítalskar vörur í staðinn. Það er álitamál, hversu hagkvæm þessi viðskipti eru okkur, en þau eru nauðsynleg meðan svo er ástætt, að saltfisksframleiðslan er sú sama, sem verið hefir undanfarin ár. Eina landið í Suður-Evrópu, sem gildið hefir saltfiskinn með frjálsum gjaldeyri, er Portugal. Við höfum átt þar góðan markað og vaxandi, og íslensk framleiðsla nýtur þar hins mesta álits. En það er sá galli á gjöf Njarðar, að þar verður að selja ódýrt til þess að fá innflutt. Innflutningurinn er þar undir umsjón sérstakrar nefndar, sem er skipuð af ríkisstjórninni þar í landi. Þessi nefnd ræður innflutningsmagninu og einnig verðlaginu. Okkur er því að verulegu leyti skammtað það verð, sem við fáum í þessu eina frjálsa markaðslandi í Suður-Evrópu. Það hefir nokkuð bætt úr á síðustu árum, að við höfum fengið stöðugt vaxandi markaði í Suður-Ameríku og á Cuba. Það er svo komið, að við seljum þangað nokkur þúsund smálestir árlega. En þetta getur samt engan veginn vegið upp á móti því markaðstjóni, sem við höfum beðið í Suður-Evrópu.

Allt þetta sýnir, að það er mjög vafasamt, í samilegu árferði og þegar um samilegan afla er að ræða, hvort tekst að koma saltfisksframleiðslunni í verð yfirleitt, og jafnvel þó hægt væri að selja hana, þá er það þó vitað, að með því að breyta til um framleiðsluhætti, þá getum við átt þess kost að fá meira verð fyrir afurðirnar og átt betri og meiri markaðsstaði en hingað til hefir verið. Saltfiskurinn hefir verið seldur til hins fátækari hluta íbúanna í Suður-Evrópu, en með því að selja fiskinn nýjan eða hraðfrystan náum við til hinna efnaðri neytenda, sem geta gildið fiskinn herra verði. En þegar á að breyta til um framleiðslu, þá verður fyrst á vegi okkar að hraðfrysta fiskinn. Til þess að það sé unnt verður að byggja hraðfrystihús, og það hefir þegar verið gert talsvert að því.

Þetta frv. miðar að því, að ríkið skuli leggja fram ¼ sem óafturkræfan styrk til þessara bygginga, og jafnframt ábyrgjast lán, svo unnt sé að koma þessum fyrirtækjum upp. Við teljum það réttmætt, að þessi ríkisstyrkur sé veittur og óafturkræfur. Við teljum þetta sanngjarnt með tilliti til þess, að þegar nauðsyn var á því að hraðfrysta kjöt til útflutnings, þá var samsvarandi styrkur veittur til byggingar

kælihúsa í þessu skyni. Það verður að teljast sanngjarn, að sjávarútvegurinn njóti sama stuðnings nú, þegar breyta þarf um framleiðslu-hætti, eins og landbúnaðurinn hefir áður notið hjá Alp. Það hafa þegar verið reist frystihús nokkuð víða um landið, og hafa þessi frystihús verið styrkt úr fiskveiðasjóði, en hann er undir umsjón fiskimálanefndar. Það er þegar komið frystihús í Keflavík, sem hefir fengið 10 þús. kr. Þar er líka komið annað frystihús, sem enn hefir ekki fengið styrk hjá n. Á Akranesi hefir verið byggt frystihús, sem hefir fengið 10 þús. kr. styrk, á Bildudal, sem hefir fengið 17 þús. kr. styrk, á Ísafirði, sem fengið hefir 30 þús. kr. styrk, á Húsavík, sem fengið hefir 10 þús. kr. styrk, á Seyðisfirði, sem fengið hefir 5 þús. kr. styrk, og á Norðfirði, sem fengið hefir 25 þús. kr. styrk. Svo hefir verið lófað að veita 10 þús. kr. styrk til að koma upp húsi á Þingeyri, og einnig hefir verið lófað 10 þús. kr. styrk til að koma upp húsi á Þórshöfn. Þetta er að vísu allt veitt sem lán, en það má gæra ráð fyrir, að þeim verði breytt í styrki, þegar athugað er, að allir þingflokkar virtust vera sammála um, að rétt væri, að ríkisvaldið veitti nokkurn styrk til þessara fyrirtækja. Þó að frystihús séu nokkuð víða og von sé á fleirum, þá er takmarkinu samt ekki náð, því húsin verða að vera mjög víða, svo að útgerðarmönnum, einkum hinum smærri, notist að miðunum, sem nærri eru bústöðum þeirra. Ég vil t. d. benda á einn stað, sem ekki hefir fengið neinn styrk ennþá til að koma upp hraðfrystihúsi, enda þótt mjög mikill áhugi sé hjá héraðsmönnum fyrir því. Þessi staður er Ólafsvík. Það er vítað, að út af Ólafsvík eru einhver auðugustu mið landsins af kola og flatfiski yfirleitt, en það er sá verðmætasti fiskur til hraðfrystingar. Einn lítill bátur frá Ólafsvík hefir stundað þessar veiðar í sumar og lagt aflann í Reykjavík inn hjá fiskimálanefnd, og fengið meira en 20 þús. kr. greiðslu fyrir hann. Þessi bátur hefir orðið að fara 10 ferðir til Rvíkur, og hefir það kostað hann í ísnotkun 650 kr., og olíuotkun í þessum ferðum hefir kostað um 1200 kr. Þetta hefir valdið veiðitjóni fyrir þennan litla bát, sem eftir áliti sjómanna hafir numið jafnmiklu og báturinn hefir getað aflað, eða allt að 20 þús. kr. Allir hv. þm. sjá, hversu mikið tjón það er fyrir fátæka útvegsmenn að þurfa að sækja alla þessa leið til þess að koma aflanum í peninga. Þetta tjón verður enn ljósara, þegar það er aðgætt, að á þessum stað eru 8 bátar, sem gætu stundað þessar veiðar, ef hraðfrystihús væri á staðnum. Ef allir þessir bátar hefðu fengið sama afla og þessi eini bátur, eða fyrir 20 þús. kr. hver, þá hafa það verið um 160 þús. kr., sem þetta fátæka sjávarþorp hefir tapað við að hafa ekki frystihús á staðnum.

Á Sandi, sem er næsta veiðistöð, eru 20 bátar, sem gætu stundað þessar veiðar, ef hraðfrystihús væri við hendina, en þeir hafa ekki getað það vegna þess, að þeir eru ekki nógu stórir til þess að geta siglt með aflann til Rvíkur. Ef þessir bátar á Sandi hefðu aflað samsvarandi og þessi eini bátur úr Ólafsvík, eða fyrir 20 þús. kr. hver, þá þýðir það tjón fyrir sjávar-

þorpið, sem nemur 400 þús. kr. Það virðist því vera nægilegur grundvöllur fyrir að koma upp frystihúsi á þessum stað.

Ég tek þetta aðeins sem dæmi, en það kann að vera víðar á landinu eins ástætt, að útvegsmenn eigi þess ekki kost að hagnýta sér aflamiðin vegna þess, að frystihús vantar svo nálægt, að hægt sé að setja aflann á land. Nú er svo komið, að frystihúsum hefir verið komið það víða á fót um landið, að það fer að verða nauðsyn á því að sjá betur fyrir útflutningi fiskjarins en til þessa hefir verið gert. Má svo heita, að það sé svo komið nú, að erfiðleikar séu á því að fá skipsrúm fyrir þennan útflutning, enda þótt í skipum Eimskipafél. séu kæli-rúm, sem taka 1250 smál.

Það er því næsta sporið, sem þarf að stiga í þessum málum, að koma upp kælikipi, sem sæi um flutning þessa fiskjar frá landinu. Hitt sporið, sem verður að stiga, er að hefja eða öllu heldur halda áfram markaðsleitinni erlendis fyrir þessa vörutegund, því það fer varla hjá því, að frysti fiskurinn verði að taka við af saltfisksframleiðslunni á næstunni að verulegu leyti.

Þegar þetta mál var flutt á síðasta þingi, var því vel tekið af sjútnv. Nd., sem fjallaði um málið og skilaði sameiginlegu nál. um það. Sjálfstæðismenn vildu samþ. frv., en voru hinsvegar reiðubúnir til að taka brtt. Alpflmenn sögðust hafa flutt frv. um sama efni, þ. e. frv. um viðreisn sjávarútvegsins, og létu í ljós, að þeir myndu flytja brtt. við þetta frv., ef þeirra frv. næði ekki fram að ganga. Og Framsfl. taldi sig ekki hafa tekið ákveðna afstöðu og vildi biðja áþekta með málið. Síðar á þinginu flutti svo hv. þm. Barð. till. þess efnis, að $\frac{1}{4}$ af stofnkostnaði yrði greiddur úr ríkissjóði.

Þessar undirtektir sýna, að það virðist vera ríkur vilji hjá öllum flokkum, eða a. m. k. hjá öllum þremur stærstu þingflokkunum, til þess að hrinda þessum málum röklega í framkvæmd. Og vegna þessarar framkomu á síðasta þingi leyfi ég mér að vænta þess, að þetta frv. fái nú eins góðar undirtektir og náí fram að ganga.

Ég vel svo mælást til, að málinu verði vísað til sjútnv.

*Héðinn Valdimarsson: Hv. þm. Snæf. hefir talað á við og dreif um þetta mál og nokkuð uppi í skýjunum, en ég mun halda mig við jörðina.

Það er þá fyrst af þessum málum að segja, að það voru auðvitað núv. stjórnarfl., sem komu krafti á þau. Áður en fiskimálanefnd kom til, hafði tiltölulega lítið verið gert á þessu sviði. Var þá eingöngu sænska frystihúsinu til að dreifa.

En nú er þetta mál komið á góðan reksþöl og hefir víða verið komið upp frystihúsum. Það má segja, að markaðurinn sé aðallega takmarkaður við tvö útflutningsfyrirtæki, sænska frystihúsið og fiskimálanefnd. Að vísu hefir lítið eitt verið flutt út til Skotlands frá tveimur öðrum fyrirtækjum. Annað þessara fyrirtækja, sem er á Ísafirði, hefir aðallega flutt út stærsta fiskinn, en það hefir reynzt heldur óheppilegt.

Nú, þegar verið er að athuga framtíð frystihúsanna, þá verðum við fyrst og fremst að aðgæta markaðinn og hvað hægt sé að selja. Það er ekki nóg, eins og hv. þm. Snæf. hugsar sér, að breyta saltfiskinum í hraðfrystan fisk, heldur verður einnig að finna kaupendur að honum. Bretland er nú aðalkaupandinn að hraðfrystum fiski, en ennþá hefir ekki fengið fastur markaður á öðru en flatfiski. Fyrir þær fisktegundir, sem mest er af, hefir ekki fengið markaður. Og þegar um það er að ræða að koma upp frystihúsum, verður að hafa það í huga, hvort markaðurinn geti þolað þau, og því hefir ekki verið svarað á þann hátt, sem maður gæti búizt við eftir ræðu hv. þm. Snæf.

Það er að visu vonandi, bæði að markaðurinn vaxi í Englandi og eins að hægt verði að ná markaði í öðrum löndum, en þetta þarf að hafa sinn tíma. Það er ekki hægt að gera allt í einu. En það virðist af þessu frv., að ekki sé nægilegt tillit tekið til þessa, og sama má segja um ræðu hv. þm.

Fiskimálan. hefir farið þá leið, sem virðist eðlilegust, sem sé að athuga þau frystihús, sem til eru. Hún hefir fengið mann, sem á að þessu leyti að vera sérfræðingur, — þó við getum kannske ekki talað um neinn fullkominn sérfræðing í þessum efnum, — til þess að fara um landið og athuga þau frystihús, sem fyrir eru, og gera till. um það, hvernig megi bæta þau. Síðar kemur svo til álita um það, hvort reisa beri ný.

Viðvíkjandi Ólafsvík vil ég taka það fram, að fiskimálanefnd bauð útgerðarmönnum þar að kaupa af þeim afla þeirra til hraðfrystingar og sækja hann þangað, en útgerðarmenn urðu ekki við þessu.

Hv. þm. minnst á, að það þyrfti að fara að byggja sérstakt skip, til þess að flytja frysta fiskinn til útlanda. Ég hygg, að það sé ekki komið að því, þótt það verði síðar. Ég hygg, að það sé nægilegt í bráð, sem fiskimálanefnd lagði til við Eimskipafélagið, að Brúarfoss yrði látinn ganga í staðinn fyrir Dettifoss. Einnig má geta þess, að fiskimálanefnd styrkti Eimskipafélagið með 25 þús. kr. til að koma upp kæli-rúmum í Dettifossi, og má því segja, að þetta mál sé leyst í bráð.

Við alþýðuflokksmenn höfum borið fram till. áður viðvíkjandi hraðfrystihúsum og munum gera það bráðlega á þessu þingi. En ég lit svo á, að verði farið að setja sérstök lög um þetta, þá ætti að setja frekari takmarkanir en hér er um að ræða. Fyrst og fremst get ég ekki séð, að neina nauðsyn beri til þess að styrkja byggingu frystihúsa undir öllum kringumstæðum; ef fyrirtækið ber sig vel, ætti að nægja lán. Og um einstakra manna fyrirtæki er það að segja, að það er engin ástæða til að gefa mönnum stórfé úr ríkissjóði.

Þá er bráðnauðsynlegt að setja ákvæði um það, að verði slík frystihús seld aftur, þá sé ekki hægt að selja styrkinn. Einnig þarf að setja ákvæði um það, að menn hafi aðgang að þessum frystihúsum og fyrir hvaða verð. Sé hinsvegar um félagsskap, t. d. samvinnufélagskap að ræða, er allt öðru máli að gegna.

Sem sagt, við Alþfl.menn erum mjög fúsir til að afgr. þetta mál á einhvern hátt á þessu þingi, og við væntum þess, að það geti orðið samkomulag um það.

Flm. (Thor Thors): Ég þarf raunar ekki að svara hv. 3. þm. Reykv. mörgu. Ég ætla ekki að svo stöddu að fara út í deilur um það, hvort þetta mál sé núv. stjórnarfl. að þakka eða hver orðið hefir fyrstur til þess að benda á nauðsyn þess. Það er atriði, sem oft hefir verið deilt um og óþarfi er að taka til meðferðar á þessu stigi málsins. En það má bara benda á, að sænska frystihúsið hefir starfað hér í mörg ár og gert ýmsar tilraunir með útflutning á hraðfrystum fiski.

Það er rétt hjá hv. þm., að það verður að athuga markaðsmöguleikana fyrir þessa vörutegund, enda er það skýrt tekið fram í grg. frv., að það sé þýðingarmesta sporið í þessu máli. Það er náttúrlega við erfiðleika að stríða við að útvega þennan markað fyrir frysta fiskinn eins og fyrir saltfiskinn. En þegar sjá má fram á, að saltfisksmarkaðurinn þrengist ár frá ári, fyrir aðgerðir þeirra stjórna, sem sitja að völdum í þeim löndum, sem við skiptum við, þá er ástæða til, að við tökum snöggt viðbragð og reynum að breyta til.

Því er svo varið, sem betur fer, að það eru til fleiri markaðslönd en England, þó megnið af fiskinum hafi farið þangað undanfarið. Og það er ekki rétt hjá hv. 3. þm. Reykv., að það sé engin takmörkun sett um framgang þessa máls í frv. Í 5. gr. er svo ákveðið, að umsóknir um lán eða styrk skuli sendar atvinnumálaráðuneytinu. Það er því í raun og veru atvrmh., sem ræður því, hversu hraðar framkvæmdir verða í þessum málum. Það er heldur ekki rétt hjá hv. þm., að einstakir menn geti ráðizt í framkvæmdir á þessu sviði og heimtað styrk af ríkinu. Í 4. gr. frv. segir svo: „Hlunninda þessara laga geta aðeins notið félög útgerðarmanna og sjómanna, sem stofnuð eru í þessu skyni og eru opin öllum útgerðarmönnum og sjómönnum í þeirri verstöð eða nálægum verstöðvum.“ Það, sem hér vakir fyrir okkur, er það, að aðeins almenningsfyrirtæki eigi rétt á þessum hlunnindum. Hv. þm. gat þess, að fiskimálanefnd lét sérfræðing athuga þau frystihús, sem fyrir eru. Sá sérfræðingur, sem er verkfræðingur, hefir náttúrlega þekkingu á vélum frystihúsa og slíku. En það þarf önnur rannsókn að fara fram á þessu sviði, viðvíkjandi því, hvar staðhættir séu heppilegastir fyrir frystihús, og þá þörf þekkja útvegsmenn bezt sjálfir.

Hv. þm. minnst á Ólafsvík og gat þess, að sjómönnum þar hefði verið gefinn kostur á að selja afla sinn, en fiskimálanefnd hefði átt að sjá um útflutninginn. Þetta boð mun hafa komið svo seint fram, að flestir sjómenn hafi verið búnir að ráða sig til annarar vinnu, enda er þeim ekki nóg að geta selt aflann, heldur þurfa þeir einnig að fá vinnu við hann í pláss-ið, sem hraðfrystihús mundi veita.

Ég talaði ekki um, að það þyrfti endilega að byggja skip nú þegar til þess að flytja á hraðfrysta fiskinn, en ég veit, að þegar frystihús

Hraðfrystihús fyrir fisk.

eru komin víða á fót, þá kemur að því, að það þarf að byggja skip til þessara flutninga.

Það er rétt hjá hv. þm., að fiskimálan. hafi lagt fram styrk til þess að koma upp kæli-
rúmum í Dettifossi, að upphæð 25 þús. kr. En þetta mun alls hafa kostað um 100 þús. kr. fyrir utan þá tóf, sem skipið varð fyrir vegna þess-
rar breytingar.

Hv. þm. tók annars málinu að efni til sæmi-
lega vel, og ég vænti þess, að þessu þingi ljúki ekki svo, að mál þetta verði ekki ákveðið með
lögum, því útvegsmenn þurfa að vita, hvers
þeir mega vænta í þessu máli.

***Héðinn Valdimarsson:** Það eru aðeins tvær
aths., sem ég þarf að gera við ræðu hv. þm.
Snæf. Hann sagði, að það þyrfti að rannsaka,
hvar staðhættir væru heppilegastir fyrir frysti-
hús. Ég veit ekki, hvort á að kalla þetta rann-
sókn, en þetta er hægt að gera hér á staðnum.
Fyrst og fremst má ekki vera mjög langt í
flatfisk, og í öðru lagi þarf að vera brúkleng-
dend og höfn. Og það er vitað, að menn óska
á ýmsum stöðum eftir að hafa frystihús, þar
sem það getur ekki komið til greina.

Hitt atriðið er það, að eftir því sem málið
hefir legið fyrir undanfarið, þá er þörfin fyrir
styrkinn allmismunandi. Ef eingöngu er um
hraðfrystitæki að ræða til húsa, sem þegar eru
starfandi, mun kostnaðurinn sennilega ekki
fara mikið yfir 20 þús. kr. Sé hinsvegar um
það að ræða að reisa ný hús, þarf vitanlega
miklu meira fjármagn, og þar af leiðir, að þörf-
in fyrir styrk verður brýnni.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 19 shlj. atkv. og
til sjútnv. með 20 shlj. atkv.

Á 37. fundi í Nd., 27. nóv., var frv. tekið til
2. umr. (A. 15, n. 189 og 191).

Of skammt var liðið frá úthýtingu nál. —
Afbrigði leyfð og samþ. með 18 shlj. atkv.

Frsm. meiri hl. (Finnur Jónsson): Þar sem
gert er ráð fyrir því í frv. til 1. um breyt. á 1.
um fiskimálan., sem meiri hl. sjútnv. flytur,
að fiskimálasjóður sé styrktur og honum jafn-
framt gert að skyldu að styrkja byggingu hrað-
frystihúsa, þá hefir meiri hl. n. lagt til, að
þetta frv., sem hér liggur fyrir, verði afgr. með
rökst. dagskrá, sem prentuð er á þskj. 191.
Minni hl. vildi hinsvegar, að frv. yrði samþ.
óbreytt, en það gat meiri hl. ekki fallið á.

Í nál. minni hl. er það réttilega tekið fram,
að frv. hafi verið vísað til n. 18. okt. Síðan
hefir n. haldið reglulega fundi á sínum fundar-
dögum, a. m. k. með litlum undantekningum,
og hafa þar verið ýms mál til meðferðar. N.
hafði samþ., að þetta mál yrði tekið fyrir 12.
þ. m. Ég skal geta þess, að einn af flm. frv.,
hv. 6. þm. Reykv., var ekki á fundi, þegar þessi
ákvörðun var tekin. Ég vakti þá máls á því,
hvort rétt væri að taka málið fyrir að honum
fjarstöddum, en hv. þm. Ak. benti þá á, að hann
væri einnig flm. frv. og gæti því ekki verið

neitt því til fyrirstöðu að taka málið fyrir þó
að hv. 6. þm. Reykv. væri ekki á fundi. Það var
þá rétt um frv., og varð það að einróma sam-
komulagi að senda frv. til umsagnar fiski-
málanefndar, með því að í ljós kom, að hv. þm.
Ak. hafði ekki þær upplýsingar á takteinum, sem
aðrir nm. óskuðu eftir. Málið var síðan sam-
dægurs sent til umsagnar fiskimálanefndar með
bréfi. En þó að gengið hafi verið eftir umsögn
fiskimálanefndar, hefir hún ekki komið, og eftir
ósk flm. var svo málið tekið fyrir á fundi
n. 25. nóv. og afgr. á þann hátt, sem segir í nál.
meiri hl.

Ég þarf ekki að fjölyrða um málið, en ég fæ
ekki betur séð en að fyllilega sé séð fyrir
þeirri þörf, sem væntanlega verður fyrir styrk
til hraðfrystihúsa, með heim till., sem lagt er
til að verði samþ. í frv., sem hefir verið lagt
fram af meiri hl. sjútnv. um breyt. á 1. um
fiskimálanefnd.

Frsm. minni hl. (Sigurður E. Hlíðar): Sjútn-
vn. er klofin í þessu máli, eins og þegar hefir
verið tekið fram af frsm. meiri hl. Hvað mína
afstöðu til meðferðar málsins í n. snertir, þá
er það að segja, að þegar ég á fundi n. 12. nóv.
tjáði mig samþ. að senda málið til rannsóknar
fiskimálanefndar, þá var það gert í þeirri barns-
legu einfaldni, að þessi n. væri einmitt sá aðili,
sem fylltar upplýsingar gæti gefið um þessi
mál, en eins og frsm. meiri hl. gat um, þá fekkst
ekki umsögn fiskimálanefndar í þessu litla máli,
og stöðum við því jafnnað hvað snerti þær upp-
lýsingar, sem vantaði. En ég fullyrði, að það,
sem skilur n.hlutana í þessu máli, er ekki mál-
efnið sjálft, því að ég er viss um, að sjútnv. öll
er sammála um, að koma þurfi á fót hraðfrysti-
húsum, heldur eru það leiðirnar til að koma
þessu í framkvæmd, sem skilur n.hlutana. Meiri
hl. hyggur sig geta náð því takmarki, sem hér
er um að ræða, með því að vísa þessu máli til
aðgerða fiskimálanefndar, og skirskotar í frv.,
sem fram er komið um að heimila ríkisstj. að
veita úr fiskimálasjóði lán í þessu skyni til
félaga, sem kynnu að verða stofnuð í því augna-
miði að byggja hraðfrystihús. En það er ekki
rétt hjá hv. frsm. meiri hl., að þetta frv. nái
þessu takmarki, því að þar er aðeins veitt heim-
ild. Það er talsverður eðlismunur á því, hvort
það er skylda l. samkvæmt að veita þessi lán
eða hvort það er aðeins heimilt fyrir ríkis-
stj. að veita lánin. Hún þarf aldrei að nota þessa
heimild. Ég vil hafa þetta skýrt fram tekið
í l., en vil ekki, að því sé skotið til fiskimála-
nefndar og það lagt í hennar vald, hvort styrk-
urinn skuli veittur og hverjir skuli hljóta hann.
Því þegar tekið er tillit til sögu fiskimálanefnd-
ar á undanförunum árum, þá getur maður ímyndað
sér, að þessar 400 þús. kr., sem eiga að koma
úr ríkissjóði, muni fara í allt annað, og sömu-
leidis þetta ½% af útfluttum fiskafurðum, því
eftir því sem flokksblað hv. frsm. meiri hl.
segir, þá má gera ráð fyrir, að til tilrauna með
nýtzku togara fari um 300 þús. kr., og sjá þá
allir, að lítið er orðið eftir til annarar starf-
semi. Þess vegna er engin trygging fyrir því,
að til nokkurra framkvæmda komi í þessu efni

Hraðfrystihús fyrir fisk. — Eftirlit með skipum.

fyrir aðgerðir fiskimálan. Ég sé svo ekki ástæðu til þess að ræða þetta frekar. Ég er þess fullviss, að hv. þdm. skilja það, um hvað sjútvn. hefir klofnað í þessu máli og hvers vegna minni hl. telur sjálfsagt að samþ. þetta frv. óbreytt.

Umr. (atkvgr.) frestað.

Á 38. og 39. fundi í Nd., 29. og 30. nóv., var frv. tekið til frh. 2. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 40. fundi í Nd., 2. des., var fram haldið 2. umr. um frv.

ATKVGR.

Rökst. dagskráin á þskj. 191, frá meiri hl. sjútvn., samþ. með 15:9 atkv.

4. Eftirlit með skipum.

Á 3. fundi í Ed., 14. okt., var útbýtt:

Fr. til 1. um breyt. á l. nr. 93 3. maí 1935, um eftirlit með skipum (þmfrv., A. 8).

Á 4. fundi í Ed., 18. okt., var frv. tekið til 1. umr.

*Flm. (Sigurjón Á. Ólafsson): Herra forseti! Þetta frv., sem ég ber hér fram í hv. d., lá fyrir síðasta þingi, og er það að efni til breyt. á l. um eftirlit með skipum. Frv. náði ekki afgreiðslu þá í þessari hv. d. eða þinginu, af ástæðum, sem kunnar eru. Það lá fyrir hv. sjútvn. þessarar d., sem tók þessu merkilega máli vinsamlega. Að visu hafði verið leitað á-lits æðsta embættismanns hér á landi á þessu sviði, skipaskoðunarstjóra, um frv., og hafði hann komið fram með nokkrar brtt. við frv., sem þá vannst ekki tími til fyrir sjútvn. að taka afstöðu til.

Nú hefi ég ásamt skipaskoðunarstjóra yfirfar-ið frv. á ný, og hófum við gert á því nokkrar breyt., sem ég hirði ekki að telja upp hér, þar sem það eru aðallega orðabreyt. Ágreiningur milli okkar, skipaskoðunarstjóra og mín, er ekki mikill. Hann vill eins og ég, að eftirlit með skipunum sé sem best, og frv. miðar að því að herða á eftirlitinu á þann hátt, sem sjómenn-irnir álíta, að best verði við komið. Eins og ég gat um í ræðu minni á síðasta þingi, á að auka skipaskoðunina með því að skipa skipa-efirlitsmenn auk skipaskoðunarmannanna, sem eiga að verða einskonar eftirlitslögregla, sem á að gæta þess, að lögin um skoðun skipa séu í heiðri höfð. Eins og kunnugt er, fer aðalskoð-un skipa fram aðeins annaðhvert ár, nema stærstu skipa, sem skoðuð eru á hverju ári, ef ekki eru sérstakar ástæður fyrir hendi, svo sem sjópróf, en í frv. er fjölgað aðal- og auka-skoðunum.

Ég verð að telja mál þetta mjög mikilsvert og vænti góðra undirtekta hjá þessari hv. d. Hér eiga hlut að máli um 6 þús. manns, sem langa tíma á ári hverju eiga líf sitt að meira eða

minna leyti undir því komið, hvernig skipin eru úr garði gerð, að ég ekki nefni þann mikla fjölda fólks, sem á lífshamingju og afkomu háða lífi þessara manna. Ég vil því vænta, að hv. Alþingi skilji það, að ekki má spara það, sem mannlegt vit getur bætt útbúnað skipanna.

Verið getur, að því verði haldið fram, að eftir-litið hjá okkur sé ekki verra en gerist hjá öðr-um þjóðum, en hvað sem því líður, þá er það staðreynd, að við biðum miklu meira manntjón vegna skipskaða en aðrar þjóðir. Ég vil ekki segja, að það stafi af því, að okkar skip séu verr viðhöfð en skip annara þjóða, þó reynslan sé því miður þessi, og ef unnt er að gera skipin öruggari en þau nú eru með því að bæta eftir-litið, þá er skylt að gera það, og þess vegna legg ég þetta frv. fram, í þeirri góðu trú, að hv. þing taki það til greina, helzt í öllum atriðum.

Ég læt að svo mæltu nægja að vísa til fram-söguræðu minnar frá síðasta þingi og þeirrar grg., er þá fylgdi frv., og óska, að málinu verði að þessari umr. lokinni vísað til hv. sjútvn.

ATKVGR.

Fr. vísað til 2. umr. með 12 shlj. atkv. og til sjútvn. með 12 shlj. atkv.

Á 40. fundi í Ed., 2. des., var frv. tekið til 2. umr. (A. 8, n. 200 og 209).

*Frsm. meiri hl. (Sigurjón Á. Ólafsson): Mál þetta hefir legið allengi fyrir þinginu og hjá sjútvn. Eins og sjá má á nál. á þskj. 200, hefir ekki orðið samkomulag um málið í n. Meiri hl. leggur til, að frv. verði samþ. með þeim brtt., sem hann hefir borið fram á sama þskj. Hins-vegar er afstaða minni hl. sett fram á þskj. 209 og fer í þá átt, að málið sé afgr. með rökst. dagskrá, sem þar er borin fram. Við meiri hl. í n. litum svo á, að mál þetta sé svo þýðingar-mikið, að ekki sé rétt að draga það lengur án þess að gera því nokkur skil. Það lá fyrir síð-asta þingi, en af ástæðum, sem kunnar eru, varð það ekki útrætt þá, og tel ég því ekki rétt, að það sé svæft á þessu þingi. Tilfni þessa frv. er öllum kunnugt og hve mikil þörf er á að koma því í gegn. Ástæðan, sem minni hl. færir fyrir frekari drætti á því, er aðeins sú, að það sé ekki nægilega undirbúið. Ég hygg, að lengi megi deila um, hvað sé nægilegur undirbúningur mála, en ég verð að segja fyrir mitt leyti, að málið er byggt á margra ára umkvörtunum um, hverju sé ábótavant í lögum um eftirlit með skipum, og málið hefir verið þrautrætt við ýmsa skipstjóra. Hygg ég því, að þótt farið væri að fresta mál-inu nú og leita umsnagnar ýmsra manna, þá komi ekkert fram, sem réttlæti, að þingið fresti öll-um aðgerðum. Brtt. þær, sem bornar eru hér fram, eru byggðar á nákvæmri athugun á, hvað helzt þurfi að lagfæra í nágildandi l., og þær brtt., sem bornar eru fram við frv., hafa orðið að samkomulagi milli mín sem flm. þess og hv. 2. þm. S.-M.

Fyrsta brtt. er aðeins orðalagsbreyt., sem ó-þarft er að tala um. Næsta brtt. er við 5. gr., um að starfstímabil skoðunarmanna sé 4 ár,

en ekki 3 ár, eins og lagt er til í frv., en ég sem flm. hefi gengið inn á þessa breyt. með þeirri rökfærslu, að eftir því, sem menn vinni lengur við skoðunina, verði þeir færari til að gera það af meiri þekkingu.

Næsta brtt. er við 6. gr. og er nokkuð veiga-meiri. Hún gengur í þá átt að láta ekki fara fram árlega skoðun á öllum skipum, eins og frv. gerði ráð fyrir, heldur skuli það aðeins gert á farþega- og flutningaskipum, eða m. ö. o. á öllum skipum, sem sigla að staðaldri til útlanda. Fellur þá niður sú skoðun fiskiskipa, eldri en 12 ára, sem frv. gerir ráð fyrir. Þá höfum við hækkað mark á aldri skipa úr stáli og jární, þannig, að þau skuli skoðuð árlega, þegar þau eru orðin eldri en 20 ára, og rökstyðjum það með því, að þegar járnskip hafi náð þeim aldri, séu þau svo hættuleg, að full ástæða sé til árlegrar skoðunar. Timburskip skal skoða árlega eftir að þau eru orðin 25 ára gömul. Teljum við, að ekki saki, þótt aukaskoðun sé látin niður falla, þar sem aðalskoðunin er svo nákvæm, að hún verður að teljast nægilegt öryggi. Að fenginni reynslu má fullyrða, að eftir að skip eru komin á þennan tiltekna aldur, eru járnskip alltaf hættulegri heldur en tréskip, og tel ég allmikið öryggi fengið með samþykkt þessarar brtt., þótt hún gangi ekki eins langt og frv. sjálft.

4. brtt. er við 7. gr. og er ekki annað en afleiðing af hinum brtt. Sama er að segja um bilið þeirrar till., um að hækka úr 45 dögum í 60 daga. Það skiptir ekki miklu máli.

Við 8. gr. höfum við gert nokkrar brtt. Það er nýmæli, um að skipaskoðunarstjóri hafi eftirlit með flokkun, þegar hún er gerð hér innanlands, og er mikið öryggi í því, að flokkunin byggist sem mest á skoðuninni, einkum ef skipaskoðunarstjóri fær það bundið með lögum. Þá er breyting á því, sem frv. ætlast til, að skipaskoðunarstjóri geti haft eftirlit með flokkun erlendis. Flokkun erlendis heyrir undir flokkunarfélög þar, og álitum við, að þau myndu þykkjast við, ef settur væri maður til höfuðs þeim trúnaðarmönnum, sem flokkunarfélögin hafa valið sér á hverjum tíma, og felldum því niður ákvæðið um, að skipaskoðunarstjóri ætti að vera viðstaddur flokkun erlendis, en aftur á að láta skipaskoðunarstjóra í té nákvæma lýsingu af því, hvernig flokkunin hefir farið fram, og ætti það að verða trygging fyrir því, að ekki væri vikið frá fastsettum reglum um flokkunina, en það eru einkum fiskiskip, sem flokkuð eru erlendis.

Þá kem ég að því, sem sumir álíta stærstu breyt., það er brtt. við 12. gr., sem er um hleðslumerki. Samkomulag fekkst ekki í n. um það, að öll skip ættu að hafa hleðslumerki, og n. hárust mótmæli frá útgerðarfélögum og einstökum mönnum, sem töldu gengið of nærri möguleikum sildarskipa um að færa sildina á land, ef hleðslumerki væru sett á skipin. En margir sjómenn sjá, hve mikil hætta getur stafað af því, að skipin séu hlaðin of mikið, og að ástæða er til, að skorður séu reistar við því, en við álitum, að slíkt mætti gera án þess að þetta ákvæði yrði að lögum, með því að

veita ráðh. heimild til að setja ákvæði þar að lútandi. Þessar ráðstafanir er hægt að gera á fleiri vegu en með því að setja hleðslumerki á skipin. Það má gera með ýmsum öðrum útbúnaði, sem komið getur í veg fyrir, að skip sökkvi oft af ofhleðslu. Hér er gert ráð fyrir, að hleðslumerki verði sett á öll skip, sem sigla til útlanda, smærri sem stærri, enda eru dæmi til þess, að skip um 100 smál. hafi siglt til útlanda og tekið farm til baka. Auk þess siglir togarafflotinn alltaf milli landa hluta úr árinu. Þessi ákvæði eru í samræmi við samþykkt, sem gerð var í London 1930. Meiri hl. var sammála um þetta atriði.

Mér þykir einkennileg afstaða hv. þm. Vestm. í þessu máli. Mér er fullljóst, að hann sem fulltrúi sjómannastéttarinnar hlýtur að vita, hve nauðsynlegt þetta er. Er einkennilegt, að hann skuli vilja tefja málið með því að vísa því til hæstv. ríkisstj. Eina röksemd hans fyrir því er sú, að málið sé ekki nægilega undirbúið og eigi að spyrja farmanna- og fiskimannasamband Íslands til ráða áður en lengra væri gengið. Hv. þm. segir ranglega, að flestir sjómenn og fiskimenn landsins séu í þessu sambandi. Það eru nokkur skipstjórafélög og vélstjórafélög Rvík-ur, sem hafa stofnað það. Frv. er í fyllsta samræmi við skoðanir þeirra manna, sem mynda sambandið.

Mér er kunnugt um, að farmanna- og fiskimannasambandið tók þetta mál til meðferðar og setti nefnd til að athuga það, en hún gerði ekkert annað en að leggja til, að því yrði vísað til millipinganefndar. Ég hefi átt tal við þessa góðu menn, og þeir hafa játað yfirsjón sína í þessu.

Mér finnst það vera of mikil tóf fyrir þessu máli að fara að vísa því nú til ríkisstj. til nánari athugunar. Ég hygg, að það muni ekki vera nema svo sem 5—6 menn af hverri 35 manna skipshöfn, sem vilja láta fresta þessu máli, og ég hygg, að líf þessara 30, sem ég tala hér í umboði fyrir, séu alveg eins dýrmæt eins og hinna. Ég hygg því, að það sé ekki rétt að svipta þessa menn málfrelsi um þetta mál. Ég er nú hræddur um, að það sé annað, sem afstaða hv. þm. Vestm. byggist á, heldur en það, sem fram kemur í nál. minni hl. Ég er hræddur um, að það sé kostnaðarhlíð þessa máls, sem vex honum í augum. Og okkur er það fyllilega ljóst, meiri hl., að af þessu muni leiða talsverðan kostnað fyrir eigendur skipanna. Þessi afstaða hv. þm. er e. t. v. eðlileg, en ég get ekki víðurkennt hana vegna þess, að mér er það ljóst, og ég hygg, að honum sé það einnig ljóst, að það má ekki láta kostnaðarhlíðina tefja þetta mál. Hv. þm. segir, að sumar till. minar gangi svo langt, að þær séu óframkvæmanlegar. Ég sé nú ekki, hvaða till. hv. þm. getur sagt það um, en ég hygg þó, að hann muni eiga hér við hleðslumerkin. Að öðru leyti eru allar minar till. framkvæmanlegar. Þjóðin er búin að hljóta svo mörg áföll af völdum sjóslysa, og oft eingöngu af slæmum útbúnaði skipa, að svo má ekki lengur standa. Ég geri ráð fyrir, að hv. þm. Vestm. muni rökstyðja sína skoðun nánar, og skal ég því biðja með að tala frekar í málinu þangað til ég hefi heyrt hans ræðu.

Eftirlit með skipum.

*Frsm. minni hl. (Jóhann Jósefsson): Ég gat ekki orðið samferða hv. meiri hl. af þeim ástæðum, sem ég hefi tekið fram í nál. á þskj. 209. Ég skal nú fyrst geta þess, að flm. þessa frv. fullyrðir í grg. þess, að þær breyt., sem þar séu fram bornar, séu allar bornar fram í samráði við skipaskoðunarstjóra. Ég ætla, áður en ég vik að sérstökum atriðum frv., að benda hv. dm. á, hversu ráðvandlega hv. frsm. hefir farið að í grg. þessa frv. Ég trúði því auðvitað að öreyndu, að þessar breyt. væru bornar fram í samráði við skipaskoðunarstjóra, en svo mætti skipaskoðunarstjóri á fundi í sjútn., og þá gafst tækifæri til að reyna, að hve miklu leyti hann var samþykkur þessum till., sem flm., hv. 3. landsk., fullyrðir, að séu bornar fram í samráði við hann. Svo var nú byrjað að lesa frv. og það lesið allt í gegn. Í 3. gr. kom strax fram ágreiningur milli skipaskoðunarstjóra og flm., í 4. gr. kom enn fram ágreiningur, sérstaklega hvað snertir það, að Alþýðusambandið skuli hafa tillögurétt um skipaskoðunarumdæmin og skipun skipaskoðunarmanna; einnig kom fram ágreiningur í 5. gr., 7. gr. og 8. gr. Hvað viðvikur hleðslumerkjunum, þá sagði skipaskoðunarstjóri, að það tíðkaðist hvergi að hafa hleðslumerki á svo litlum skipum, sem hér um ræðir. Þetta er í stuttu máli sagan um það, hvernig hv. flm. fer að í grg. frv. Ég skrifaði þetta jafnóðum niður, og ég komst að þeirri niðurstöðu, að skipaskoðunarstjóri var hv. flm. eins mikið ósamþykkur eins og búast mátti við, að ókunnugur maður hefði getað verið, sem aldrei hefði séð frv.

Út af því, sem hv. flm. sagði um það, að ég vildi láta farmannasambandið fá að segja álit sitt um þetta mál og að það væri alls ekki réttur aðili til þess að gera till. í málinu, heldur allur fjöldi sjómanna, þá vil ég segja það, að ég hefi ekki gert neitt til að draga þetta mál úr hendi sjómanna. Meining mín með hinni rökst. dagskrá er það, að ríkisstj. láti fara fram athugun á málinu og að sú athugun fari fram undir handleiðslu skipaskoðunarstjóra, en gerð af fulltrúum frá farmannasambandinu og fulltrúum sjómannafélaganna úr hverjum landsfjórðungi. Með þessu hygg ég, að efnt sé til miklu betri athugunar á málinu heldur en þó að hv. 3. landsk. setji eitthvað niður á pappírinn. Ég sé nú að visu á nál. meiri hl., að samtal það, sem fram fór í sjútn., hefir haft mikil áhrif. Það kemur fram í þeim brtt., sem meiri hl. kemur hér fram með. En þrátt fyrir þessar brtt., þó að þær yrðu samþ., er ýmislegt í frv., sem mér líkar ekki. Þetta hefir hv. 2. þm. S.-M. líka séð, þar sem hann hefir áskilið sér rétt til að koma með áðrar brtt. Fyrir þinginu liggja mótmæli gegn einstökum ákvæðum frv., sérstaklega hleðslumerkjunum, frá deild úr Fiskifélagi Íslands og stóru útgerðarfélagi á Ísafirði. Hv. þm. sagði, að farmannasambandið mundi ekki taka yfir nema litinn hluta af yfirmönnum á íslenskum skipum. Þetta er ekki rétt. Það tekur yfir mestan hluta af skipstjóra-, stýrimanna- og meistarafélögum landsins. Þetta samband var stofnað í ár, og hefir það á fyrsta þingi sínu tekið fyrir ýms merkileg mál, og þar

á meðal líka öryggismál sjófarenda. Hv. 3. landsk. fullyrti, að þetta mál hefði sofnað í n. hjá farmannasambandinu. Ég hefi hér fyrir framan mig þingiðindi frá 1. þingi farmannasambandsins, og þar er þessa máls getið á bls. 8, sem ég vil lesa hér upp, með leyfi hæstv. forseta: „Þá var tekið fyrir öryggi sjófarenda. Frsm. Sigurður Sigurðsson. Frh. 2. umr. Frsm. skýrði frá störfum n. og lagði fyrir fundinn nál., sem hann las upp og skýrði mjög ýtarlega. Var það svo hljóðandi:

Nefndarálit.

Nefnd sú, sem kosin var á 1. þingi Farmanna- og fiskimannasambands Íslands til þess að athuga verkefni sambandsins viðvikjandi öryggismálum sjófarenda, hefir komið saman og rætt um þessi mál til og frá, en þar sem þetta er mjög umfangsmikið mál og tímafrekt að fara í gegnum það, sem fyrir er af 1. og reglum, höfum við komið okkur saman um að benda aðeins á ýms atriði, sem sambandið getur beitt sér fyrir fyrst um sinn. Nefndin leggur til: 1. Að þingið feli stjórninni að láta athuga fyrir næsta Alþ. breyt. á 1. um eftirlit með skipum, nr. 93 3. maí 1935, og geri ákvæðnar breyt. á þeim, og taki einnig til athugunar frv. það, sem nú liggur fyrir Alþ. um breyt. á sömu 1. 2. Tilskipun um eftirlit með skipum og bátum og öryggi þeirra, útg. 20. nóv. 1922. Sérstaklega finnst okkur 161. gr. og 162. gr. nefndra 1. og áðrar gr. í sambandi við þær þurfi athugunar við gagnvart eldri skipum. 3. Að þingið feli stjórninni að leita nú þegar umsagnar meðlima sambandsins og annara stéttarféлага sjómanna, er þurfa þykir og sem hafa meðlimi, er stunda atvinnu á hinum smærri skipum, sérstaklega á sildveiðum, um möguleika fyrir því, á hvern hátt heppilegast yrði að lögfesta ákvæði um hleðslu skipa.“

Það er þetta, sem hv. þm. kallar, að málið hafi verið svæft á þingi farmannasambandsins. Þingið lagði einmitt áherzul á, að leitað yrði umsagnar hinna stéttarféлага sjómanna um það, hvernig helzt eigi að gera öryggisráðstafanir fyrir ofhleðslu. Ég tel, að ég hafi nú rökstutt það nægilega, að það er full þörf, þrátt fyrir yfirborðsþekkingu hv. 3. landsk., að þetta mál sé athugað gaumgæfilega og að sjófarendurnir sjálfir fái að segja sitt álit um það.

Hv. 3. landsk. var að tala um það, að það sæti illa á mér að standa á móti þessu máli, af því að ég væri fulltrúi fyrir sjávarútvegs- kjördæmi, og hann sagði, að það væri af því, að ég tímdi því ekki. Ég kann ekki við að vera að taka þetta illa upp fyrir hv. þm. Ég veit, að þetta hefir gloprast upp úr honum án þess að hann hafi meint nokkuð með því. Annars vil ég aðeins leyfa mér að halda því fram, að ég hafi síðastl. 16—17 ár lagt talsvert persónulegt starf fram, og ef til vill haft nokkur útgjöld, einmitt til þess að vinna verklegt starf fyrir öryggi sjómanna í mínu byggðarlagi. Ég hefi ekki látið annað til mín taka. En við, sem höfum unnið að þessu saman þar, höfum líka haft nóg verkefni við okkar bæjardyr. Ég ætla ekki að fara út í jöfnuð við hv. 3. landsk., en hitt veit ég, að ýmislegt af því, sem þar hefir

verið gert, er eins mikilsvert fyrir öryggi sjómanna í Vestmannaeyjum eins og þó að hv. þm. standi hér á Alþ. og búi til löggjöf um hleðslumerki, sem vitaskuld enginn sjómaður fer eftir, ef afli býðst. Hv. þm. er þannig skapi farinn, að hann lætur sér nægja, ef hann getur sett upp einhver pappírsákvæði um þessa hluti, en ég hinsvegar geri mig ekki ánægðan með slíkt, heldur hefi ég reynt að taka sjálfur þátt í erfiðleikum sjómanna og hafast eitthvað verklegt að til þess að koma í framkvæmd þeim öryggismálum, sem hagkvæmust eru og allir vita frá hinu daglega lífi, að komi sjómönnum að notum.

Ég hefi þá sýnt fram á, að málfræsla hv. 3. landsk. þm. er langt frá að vera sem skyldi. Og ég hefi líka leitt að því nokkur rök, að það muni vera affaraseiðast, að þetta mál fái athugun þeirra manna, sem það varðar mest, sem sé sjómanna, bæði yfirmanna og undirgefina. Og mér virðist, að þar þurfi ekki meiri rökstuðning til.

Af því að hv. 3. landsk. er svo ákaflega fljótur til að segja frá því, hvað hann hefir talað við menn og hvað menn úti í bæ segja um þetta mál, þá vil ég fyrir mitt leyti bæta við, að mér er persónulega kunnugt, að skipaskoðunarstjóri er mjög mótfallinn því, að þetta frv. sé samþ. nú, og hinsvegar samþykkur því, að það fái betri athugun áður en þingið gerir það að lögum. Og um farmannasambandið, sem hér er minnst á í dagskránni, skal ég geta þess, að tveir úr stjórn þess komu beinlínis á fund, ekki sjútnv., heldur nokkurra þm., sem eru við útveg riðnir, og óskuðu þess mjög eindregið, að farmannasambandið eða fulltrúi frá því yrði spurður og tekinn til ráðuneytis um þessi mál áður en endanlega yrði frá þeim gengið.

Ég skal að síðustu geta þess, að í nál. mitt á þskj. 209 hefir slæðzt inn villa. Þar stendur, með leyfi hæstv. forseta: „Minni hl. er fylgjandi því, að með löggjöf um eftirlit skipa og báta séu settar allar þær skorður, sem framkvæmanlegar og óviðráðanlegar eru“ o. s. frv. Eins og hver maður sér, á þarna að standa viðráðanlegar í stað óviðráðanlegar, og bið ég góðfúsa lesendur að athuga það.

En um tillit til kostnaðar skal ég segja það, að þó að hv. flm. fari engan veginn með rétt mál, þegar hann segir, að ég horfi eingöngu á kostnaðinn og vilji þess vegna tefja málið, því að ég hefi bent á þær ástæður, sem liggja að því, að ég vil leyfa réttum aðiljum að athuga þetta mál, þá er þar líka ein grein í þessu kostnaðarinn. Hvorugur okkar getur lokað augunum fyrir því. En það hefir oft endranær kveðið við hjá flm. þessa frv. um ýms nýmæli og breytingar á löggjöfinni, sem hann hefir borið fram og hans flokksbræður, að ekki hafi verið minnst á kostnaðinn einu orði, að kostnaðinn munaði ekkert um. Og miklu af löggjöf síðari ára hefir verið komið í gegn með þeirri forsendu, að sá aukni kostnaður, sem útgerðin yrði fyrir, væri svo litill í hverju tilfelli, að ekkert munaði um. Hitt ættu allir að vita, að kornið fyllir mælinn; og kostnaðarhlíðina á hverju einstöku máli fyrir sig verður líka að athuga, þó að ég á hinn bóginn að því

er snertir þetta atriði vilji engan veginn gera kostnaðarhlíðina að aðalatriði í málinu. Aðalatriðið er að minum dómi, eftir því, sem upplýstst hefir við meðferð málsins hér, að sú sérfræðilega þekking, sem hv. 3. landsk. þykist hafa á þessu máli, er hvergi nægilega fyrir hendi af hans hálfu til þess að þingið fallist á að neita því beinlínis, að menn, sem verulega þekkingu hafa, fái að fjalla um þau. Þetta er aðalástæða mín fyrir því, að ég vil fá betri athugun á þessu máli. Ég treysti ekki sérfræðipækkingu hv. 3. landsk. út af fyrir sig. Og ég hefi því miður ekki ástæðu til að treysta að fullu tilvitnunum hans til einhverra sjómanna og annara úr farmannasambandinu, þar sem hann segir út í bláinn í grg., að skipaskoðunarstjóri sé sér sammála. Þess vegna finnst mér rétt að afgr. málið með þeirri rökst. dagskrá, sem ég hefi hér komið með. Ég fer ekki fram á að tefja málið um tíma og eilíft, heldur að fá þessa sérfræðilegu athugun fram sem fyrst, svo að málið verði lagt fyrir Alþingi í febrúar næstk. Þannig undirbúið, að fullvist sé, að sjónarmið aðilja séu öll komin til greina.

***Ingvar Pálmason:** Eftir því, sem fram hefir komið í sjútnv., hefi ég fulla ástæðu til að halda, að hún standi óskipt um það álit, að eftirliti með skipum sé nú mjög ábótavant og ástæða sé til að bæta úr því. Og eftir því, sem kom fram undir meðferð frv. um sama efni í fyrra, þá er víst, að þannig var áttast í sjútnv. þá, sem skipuð var sömu mönnum og nú, að einum undanteknum. Ég held því, að um það verði ekki deilt, að það sé full þörf að breyta l. um eftirlit með skipum. Og ég vil taka fram strax, að mér er kunnugt um það, að skipaskoðunarstjóri er sömu skoðunar. Og einmitt af þessu er það svo, að ég vil fylgja þessu frv. svo lengi sem ég get. Hitt er auðvitaður hlutur, að ég vil fá á því þær breyt., sem ég tel, að til bóta séu. Og í þá átt hefir allt starf mitt verið við þetta mál fram að þessu. Því er það, að ég hefi getað orðið hv. 3. landsk. samferða um algera breyt. á frv., sem nú liggur fyrir. En hinsvegar vil ég fá frekari breyt. á frv., eins og tekið er fram í nál. okkar, og ég vænti, að svo geti orðið. Því að þótt ég og hv. flm. séum ekki ennþá sammála, þá treysti ég því, að Alþingi muni ljá lið brtt. minum, sem ég hefi ákveðið að flytja við frv. við 3. umr., ef dagskráartill. hv. þm. Vestm. verður felld. Verði hún samþ., þá er ekki nema óþarfa erfiði fyrir mig að setja fram brtt.

Ég held ég sé nú búinn að gera afstöðu mína til málsins nægilega ljósa fyrir deildinni. Og ég get bætt því við, að ég hefi ákaflega litla trú á, að í raun og veru upplýsist málið nokkuð við það að visa því frá með rökst. dagskrá og verði það svo lagt fyrir næsta þing. Því að ég er viss um, að þær till., sem koma fram frá þeim aðiljum, sem málið verður borið undir í millitiðinni, verða mjög ósamstæðar. Svo að þegar til alls kemur, verður það Alþingi, sem verður að taka ákvörðunina og samræma þessa hluti. Á næsta þingi stönd-

Eftirlit með skipum.

um við litlu betur að vígi að leysa þetta mál svo að vel sé heldur en við stöndum nú. Þess vegna er það, að ég greiði ekki atkv. með dagskrártill. hv. þm. Vestm.

Ég ætla ekki að þessu sinni að lýsa þeim brtt., sem ég hefi í hyggju að flytja við 3. umr. En ég get sagt það, að ég hefi fulla von um, að þær brtt. hafi stuðning skipaskoðunarstjóra. Að öðru leyti sé ég ekki ástæðu til að fjölyrða um málið og mun ekki blanda mér í það, sem þeim fór á milli, hv. frsm. sjútn. og hv. þm. Vestm. Þó get ég ekki látið vera að minnst örfáum orðum á það, sem kom fram í ræðu hv. þm. Vestm., af því að mér fundust ummæli hans svona tæplega viðeigandi. Því að þau líktust meir því, sem mál færslumenn flytja fram þegar þeir vilja kleggja á móttöðumanni með vafasömum röksemdum. Hann taldi mjög óvandlega farið með heimildir, þar sem stæði í grg. frv., að þær breyt., sem gerðar hafa verið á frv. frá því að það lá fyrir í fyrra, væru gerðar með fullu samþykki eða í samráði við skipaskoðunarstjóra. En þetta er alveg rétt. Þær eru allar gerðar í samráði við skipaskoðunarstjóra, en hann vildi fá á upphaflega frv. miklu fleiri breyt. Og þetta hygg ég, að hv. þm. Vestm. hefði getað sannfærzt um, ef hann hefði leitað eftir því. (JJós: Má ég spyrja 2. þm. S.-M. að einu? Hvers vegna var þá skipaskoðunarstjóri svona ósamþykkur hinum ýmsu greinum frv.?). Af því að ekki voru teknar til greina þær brtt., sem skipaskoðunarstjóri vildi gera á frv. frá í fyrra. Þær, sem gerðar eru, eru ekki margar, en þær eru allar gerðar í samráði við skipaskoðunarstjóra. (JJós: Hann er bara ósamþykkur). Ekki þeim brtt. (JJós: Frumvarpinu). Menn þurfa ekki að vera ósamþykkir frv. í heild, þó að þeir vilji gera á því breytingar. Annars er það ekki sagt í grg., að frv. sé allt borið fram í samráði við skipaskoðunarstjóra. En ummæli hv. þm. Vestm. hafa hinsvegar verið villandi fyrir þá þdm., sem ekkert hafa fylgt með málinu. Alveg sama gegnir um, að hann er alltaf að klifa á því, að ákvæðin um hleðslumerki á skipum séu óframkvæmanleg. Þetta er ekkert ágreiningsatriði milli mín og hv. þm. Vestm., þau eru óframkvæmanleg, og við leggjum til, að þau verði strikuð út. Því þá að vera að klifa á þessu? Það er nær að athuga þær brtt., sem fyrir liggja. Ég hefi verið mótfallinn mörgu í frv., og er mótfallinn nokkru enn. En mér dettur ekki í hug að láta það verða til að tefja málið, kannske um óákveðinn tíma.

Ég tel rétt að leiðrétta það, sem hv. þm. Vestm. sagði, að skipaskoðunarstjóri væri mótfallinn því, að frv. verði samþ. Ég hygg, að þetta sé alls ekki rétt með farið. En hann er mótfallinn ýmsum atriðum, sem enn eru í frv. Hann hefir viðurkennt við mig — og ég held lýst yfir á fundi í n. — að hann teldi stórra umbóta þörf á l. um eftirlit með skipum. Ég held það sé áreiðanlega álit þeirra manna yfirleitt, sem til þekkja, að eftirliti með skipum sé mjög ábótavant, og að það stafi að miklu leyti af því, að ýmsar heimildir vanti í l. um eftirlit skipa. Ég ætla ekki að fara langt út í

það; en ég vænti þess, að ég verði ekki vefengdur um, að skipaskoðunarstjóri hafi við mig — og ég hygg við fleiri — játað, að svo væri. Og ég fullyrði, að hann er því fylgjandi, að það séu bætt ákvæðin í l. um eftirlit með skipum, og að það er langt frá því, að hann sé á móti því, að frv. um það efni gangi fram, meira að segja á þessu þingi.

Annars sé ég ekki ástæðu til að fjölyrða um málið á þessu stigi. Ég geri ráð fyrir, ef málið fer til 3. umr., að fyrir liggji brtt. frá mér, sem gefa mér tilefni til að tala frekar um málið.

Forseti (EÁrna): Ég vildi skjóta því til hv. frsm. meiri hl., hvort hann gæti fallist á það, að málið væri tekið út af dagskrá nú og tekið á dagskrá á morgun.

Frsm. meiri hl. (Sigurjón Á. Ólafsson): Þar sem mér er kunnugt um, að sjútn. eigi að koma á fund núna með atvnrh., þá get ég fallist á, að málið verði tekið á dagskrá á morgun.

Umr. frestað.

Á 41. og 42. fundi í Ed., 3. og 4. des., var frv. tekið til frh. 2. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 43. fundi í Ed., 6. des., var fram haldið 2. umr. um frv.

***Frsm. meiri hl. (Sigurjón Á. Ólafsson):** Það er orðið nokkuð langt síðan umr. hófust hér í hv. d. Ég er sennilega búinn að gleyma sumu, sem ég þurfti að svara hv. þm. Vestm., en ég verð að rifja upp það, sem ég skrifaði niður, eftir því sem ég get. Hv. 2. þm. S.-M. gat þess í sinni ræðu, að málflutningur hv. þm. væri ekki meira en svo ráðvendslegur, þegar hann var að vitna í mína grg. fyrir frv., og það var rétt, sem hv. 2. þm. S.-M. sagði um það efni. Ég hefi hvergi í grg. sagt annað en það, að þær breyt., sem fyrst og fremst á að gera á frv. frá því, sem það var, þegar það var flutt á síðasta þingi, séu gerðar með fullu samþykki skipaskoðunarstjóra. Annað er ekki sagt, og þetta vil ég, að sé staðfest í þingtiðindunum. Það er því hrakið hjá hv. þm., að ég sé að fara með einhverjar blekkingar fyrir hv. d. og þingi. En það er ekki launungarmál, og það kom fram í n., að ég og skipaskoðunarstjóri erum ekki sammála um allt, sem er lagt til í frv. mínu. Sumt af þeim till. er þess eðlis, að það er skiljanlegt, að skipaskoðunarstjóri hafi vegna embættis síns ástæðu til þess að leggja að einhverju leyti á móti þeim. En eins og hv. þdm. er ef til vill kunnugt, hefir gagnrýni á störfum skipaskoðunarstjóra verið svo hávær, að það væri í rauninni ekki nema greiði fyrir hann, ef á einhvern hátt væri hægt að létta af honum þeirri gagnrýni. Ég tel, að þetta sé nóg til þess að brekja ummæli hv. þm. um ósannsögli og óráðvæðni hjá mér í flutningi máls. Hann gat þess um leið, um hvað ágreiningur hefði verið milli mín og skipaskoðunarstjóra, sem mér skildist hann vilja gera að sínu máli, sinni till. í málinu, þó að hann hafi í

raun og veru ekki gert það, eins og sjá má á þeirri dagskrá, sem hann leggur fyrir hv. d., en hinsvegar vill hann gera litid úr þeim till., sem hér liggja fyrir frá mér, og vill meina, að þær hafi ekki við rök að styðjast. Ég gat þess í minni framsöguræðu, að ég styddist hér við ummæli og reynslu fjölda sjómanna úr öllum starfsgreinum sjómannastéttarinnar um það, hvað menn óskuðu að fá breyt. á. Ég ætla ekki að endurtaka það. Hitt getur verið álitamál, hvað mönnum finnst frambærilegt til þess að ná samþykki, því að um það má deila, hvort þetta eða hitt eigi að lögfesta nú eða síðar. Svo er það t. d. um hleðslumerki, sem í rauninni er óþarft að tala um nú, þar sem ég geng inn á miðlun í þessu máli með það að visa til aðgerða síðar meir, aðgerða ráðh. og þeirra, sem vilja gera breyt. á því, með því að ráðh. setji reglugerð um það, hvernig girt verði fyrir ofhleðslu fiskiskipa. Svo að þetta er í rauninni úr sögunni, þó að ég sé þeirrar skoðunar, að það sé réttmætt að krefjast þess, að hleðslumerki séu á öllum skipum, og því til sönnunar skal ég benda á það, að í Noregi eru núna mjög miklar umræður í blöðum um það, hvort ekki eigi að gripa til þess ráðs. Ég segi ekki, að Norðmenn ætli að lögfesta þetta, en þetta sýnir, að þessi skoðun er ekki einungis hér á Íslandi, heldur einnig hjá nágrannahjóð, sem hefir ekki ólíka aðstöðu með sjósókn og við, þó að hún sé kannske ekki í mörgum stöðum eins og hér, en þetta sýnir, að þeim hefir dottið það sama í hug og ég hefi leyft mér að bera fram. Ég skal svo ekki fjölyrða frekar um þessa hlið málsins, því að ég hefi gengið inn á þessa miðlun, eins og ég tók fram. Hv. þm. gat þess, að þannig ákvæði um hleðslumark þekktust hvergi erlendis. En ef það er nauðsynlegt hér, hverju skiptir þá, þó að það kunni að vera ónauðsynlegt erlendis? Er til nokkur þjóð, sem stundar eins hættulegar fiskiveiðar og við — úti í opnu hafi í náttmyrkri vetrarins, við veðráttu heimskaupsbaugsins, og það, sem biður fleyttunnar, ef út af ber, er brimótt klettaströnd —, á nokkur þjóð önnur svo háskalega þaráttu á sjónum, að manntjónið er hlutfallslega eins og í skotgröfunum í heimsstyrjöldinni? Er þá undarlegt, þó að við þurfum að útbúa farkost okkar betur og gæta meiri varúðar en aðrar þjóðir?

Þá kom hv. frsm. minni hl. inn á farmannasambandið og það, að ekki hefði verið leitað ráða þess um frv. Og hann rökstuddi ummæli sín með því að lesa upp úr þingtiðindum farmannasambandsins það, sem hann áleit vera tillögur þess um málið. En þingið gerði enga endanlega ályktun, aðeins setti nefnd til að rannsaka þessi mál. Og sú n. gerði ekki neitt nema visa þessu til milliþn. Og form. þeirrar n. gerði aftur það, heldur en ekki neitt, að mælast til þess, að Alþingi létu n. athuga málið. Útkoman af aðgerðum farmannasambandsins er því ekki neitt, og það er algerlega út í hött að minna á hana til þess að hrekja ummæli mín. — En ef stjórn farmannasambandsins vildi, gat hún sent Alþingi sérstakar till. til breytinga, eins og ýmsir aðrir aðiljar. Það gerir hún ekki. Það sýnist vera af því, að hún sjái

ekki ástæðu til að óska breyt. á frv. Nú hefir málið legið fyrir tveim þingum, í fyrra og núna, svo að fresturinn hefir verið nógur til að átta sig. — Þessar mótbáru hv. frsm. minni hl. sýna einungis, að hér er verið að gera leik að því að tefja málið einu sinni enn, — til þess að fresta ýmsum liðum frv., sem ég skal játa, að þýða kannske nokkurn aukakostnað fyrir útgerðarmenn.

Hv. frsm. minni hl. minntist á ýmis mót-mæli gegn frv., t. d. frá stórutgerðarfélagum, sem hann kallaði, — þau eiga kannske 2—3 báta. Þær aths. hafa annars verið teknar til greina, eins og ég hefi þegar sagt, og rekast ekki á frv.

Loks var það aðalröksemd hjá hv. þm., að lögin yrðu aldrei framkvæmd til hlítar, þau gerðu ekki gagn, þetta yrðu pappirslög. En við hv. 2. þm. S.-M. vorum á annari skoðun og eins skipaskoðunarstjóri. Hann áleit þetta alveg bráðnauðsynleg lög, og þó að okkur greini á um aðferðir í einstökum atriðum, skiptir það hvergi mjög miklu máli.

Hv. frsm. minni hl. kvaðst vilja vinna að björgunarmálum. Ég skal viðurkenna, að hann hefir unnið gott og nytsamt verk í þágu björgunarmála í Vestmannaeyjum. Því undarlegra er það, að hann skuli vinna á móti þeim málum hér. (J.Jós: Vantreystir þm. ríkisstj.?). Langt frá því. En allur dráttur er skaðlegur. Ég er líka mjög óviss um, að nokkrar till. komi, þó að beðið sé til næsta þings. Ég er ekki trúður á það heldur, að Alþingi gæti fallist t. d. á allar till. skipaskoðunarstjóra.

Talstöðvar fyrir báta eru ekki eins flokks verk. Þær hafa gert gagn og eiga eftir að gera meira. En það er ekki nóg. Bátana þarf engu að síður að gera svo úr garði, að þeir geti hjargað þeim, sem á þeim eru, þó að vélar bili og ýmskonar óhöpp komi fyrir.

Margt er enn ótalið, sem mátt hefði minna á, en ég læt þetta nægja. Ég óska þess, að hv. þd. lofi nú þessu máli að ganga gegnum þingið, eins og meiri hl. n. er sammála um að mæla með. — Eftir því, sem slysinn verða tíðari, verður alltaf að herða á eftirlitinu. Mér dettur ekki í hug, að ekki megi gera betri till. síðar, eftir því sem reyslan kennir, en þá má alltaf bera þær till. fram sem breyt. á lögnum. Ég vona, að hv. þd. felli þá rökst. dagskrá, sem hér er fram borin.

*Frsm. meiri hl. (Jóhann Jósefsson): Hv. frsm. meiri hl. var í raun og veru að glíma við skuggann sinn í allri ræðu sinni, eða við það, sem ekki er til nema í hans eigin ímyndun. Það er ímyndun, að hjá mér sé viðleitni til að hindra framgang málsins. Ég hefi ekki lagzt á móti því að lagfæra lögin og jafnvel herða mjög mörg ákvæði þeirra. Hinu hefi ég haldið fram, að málið væri ekki svo vel undirbúið af honum sem skyldi. Og ég styrktist í trú minni við þann fund, sem ég gat um, þegar skipaskoðunarstjóri, sem hv. frsm. meiri hl. hefir vitnað í sem einskonar meðstarfsmann sinn í þessum efnum, lét það í ljós við sjútvn., að hann væri ósamþykktur flestöllum

helztu breyt., sem gera ætti með þessu frv. (SÁÓ: Það er ekki rétt). Það gerir mig vantrúaðan á, að vel sé unnið, eða að hv. frsm. meiri hl. sé lás fyrir öllu viti í þessum málum. Ef farin væri sú leið, sem ég legg til, og dagskráin samþ., gæfist tóm til að gera frv. betur úr garði. Ef fulltrúar sjómannafélaga t. d. úr öllum fjórðungum landsins segðu álit sitt, kæmu fram miklu fleiri sjónarmið heldur en þó að við hv. frsm. meiri hl. séum að deila um þetta. Og jafnframt vil ég, að menn með sérþekkingu eins og skipaskoðunarstjóri og fulltrúi frá farmannasambandinu beri saman ráð sín um öryggisráðstafanirnar og það, sem þykir vanta í lögin, — þar á meðal um það, hvað hægt er að gera til að varna því, að tjón hljóti af ofhleðslu. Þar kemur margt til greina, misjöfn sjósókn, róðrarlag o. s. frv. Það getur ekki verið neitt móti því, að þeir, sem standa í mannrauninum sjálfir, hafi leggja ráð á með skipaskoðunarstjóra. Það, sem sjómenn leggja til og skipaskoðunarstjóri, hlýtur alltaf að miðast við það, sem kemur að raunverulegu haldi. Okkur, sem ekki stöndum í þessum mannraunum, getur miklu frekar yfirsézt, svo að við gerum það að aðalatriðum, sem í rauninni eru aukaaatriði.

Ég veit ekki betur en tvær óskir hafi komið fram á þessu þingi um að endurskoða siglingalögin, — þó að það hafi ekki komið fram í þessari deild. Hv. þm. segir, að það, sem meiri hl. sjútvn., hann og hv. 2. þm. S.-M., hafi orðið sammála um, megi ganga fram á þessu þingi, og þó að lögin séu sett, megi alltaf afsaka, þótt einhver mistök hafi átt sér stað, og bæta gallana seinna. Því ekki að reyna strax að fyrirbyggja mistökin? En löggjöfin um siglingar bendir því miður ekki á, að hv. frsm. meiri hl. sé óskeikull. Þar er margt, sem virðist þurfa umbóta, þó að erfitt sé viðfangs, þar sem lögin eru svo ný. Það er t. d. hart fyrir ungan mann, sem í 10 ár hefir stundað sjó á kannske 30 tonna bát og þolað allar hættur, sem því fylgja, að hann hefir ekki réttindi til að ganga í stýrimannaskólann. Hvaða réttlæti er í þessu? Eftir þessari lagasetning, sem þessir fróðu menn hafa sett með hv. frsm. meiri hl. fremstan í flokki, eru námskeiðunum fyrir sjómenn þau skilyrði sett, að námskeið varð að falla niður í Vestmannaeyjum í vetur sem leið, út af naglalegum ákvæðum, t. d. um það, að vélstjóri er ekki skoðaður jafngildur háseta hvað reynslu snertir. Ef gert verður út í vetur, verður það mesta þraut að hafa nóga prófmenn. Það er húið að koma því svo fyrir, að allir á bátunum, nema ég held einn maður, verða að hafa eitthvert próf. Svo er þess gætt að hafa ákvæði laganna nógu þröng til þess að ekki sé hægt að halda námskeiðin, — nema þá í lögleysu. En í fyrra treysti stjórnarráðið sér ekki til að brjóta lögin. Þetta vildi ég minna hv. frsm. meiri hl. á til marks um það, að öllum getur skjáltazt.

Ég vil ekki endurtaka fyrri ræðu mína. Þegar hv. frsm. meiri hl. segir, að ég fari villur vegar, þá gerir hann það, en ég ekki. Ég kom með þingtiðindi farmannasambandsins frá þinginu í sumar og las upp úr þeim orð fyrir orð. Hvað hefir hv. þm. að bera fram móti þeirri

heimild, sem farmannasambandið sjálft gefur út? Hann hefir tal af manni, sem verið hefir á þinginu, og orð, sem sá maður lætur falla í viðræðu, eiga að gera það allt ómerkt, sem þingið hefir ályktað! — Það er heldur veik aðstaða að ætla með slíkri sögusögn að ógilda þingtiðindi, sem liggja hér á borðinu. Ég er ekki einn til frásagnar um þetta. Bæði form. farmannasambandsins og einn meðstjórnendanna komu hér í þingið, hittu mig og fleiri úr sjútvn. og fóru opinberlega fram á það, að þeir fengju á formlegan hátt að vera með við það á fundum n. að endurskoða lögin um eftirlit með skipum. Fundarhlé.]

Hv. frsm. veik enn að því, að fyrir mér mundi vaka helzt það, að af þessu eftirliti leiddi kostnað fyrir þá aðilja, sem hlut eiga að máli. Þetta er nú ekki rétt. Það vakir alls ekki fyrir mér. Hinsvegar get ég sagt það, að það er sjálfsagt viðurkennt orðið af þeim mönnum, sem setu eiga á Alþingi, að ég ekki tali um fjölda manna utan þings, að Alþingi hafi undanfarin ár verið allt of ört á lögleiða lagaákvæði, — að visu sumpart nýt, en sumpart líka lítills nýt, — sem hafa í för með sér siaukna skatta fyrir skipastól landsmanna. Og venjulega hefir viðkvæðið verið hjá flm. þessara mála, ef einhver hefir leyft sér að benda á, að hér væri um aukinn kostnað að ræða, að þetta væri nú svo hverfandi lítið. Og það er satt, það hefir oft og tíðum virzt vera hverfandi atriði út af fyrir sig. En allir þessir smáu liðir — þeir eru reyndar ekki allir smáir — eru orðnir samanlagðir ein þung kostnaðarbyrði, stór baggi fyrir þá menn, sem eru að baksa við að halda skipum gangandi á sína fjárhagslegu ábyrgð. Það er svo sem hægurinn nærri fyrir flm. þessa frv. að standa hér og hrópa hátt um það, að hann horfi ekki í þennan og þennan kostnað, þar sem mannlífín séu annarsvegar. Þetta lætur vel í eyrum og er ógnar handhægt vopn; í fyrsta lagi vegna þess, að sá, sem því veifar eins og hv. flm. gerir nú, getur aldrei skorið sjálfan sig á því, og hinsvegar er hægt með þessu tali að drepa á þá viðkvæmu strengi, sem hjá hverjum manni hrærast, að vilja ekki standa í vegi fyrir því, sem að gagni megi verða til að firra sjómenn sjóslysum. En samt sem áður, það verður að halda með varfærni á þessu vopni; jafnvel ber þeim að gera það, sem vita, að það bitnar aldrei á þeim sjálfum.

Hv. þm. hefir misskilið mín orð, ef hann hefir dregið þá ályktun, að ég teldi, að talstöðvar í skipum væru helzta hjálparmeðalið, og væru þær til staðar, þyrfti ekkert annað. Þetta er svo langt frá því að vera rétt skilið. En hvað afskipti þingflokka af þessu máli snertir, held ég þau hafi verið lítil, og það, sem gert hefir verið í þeim efnum, hafi mest verið gert utan áhrifa Alþingis. Þannig voru það alveg privat-ráðstafanir í mínu byggðarlagi, og var lagt fram fé af hálfu þeirra, sem bezt máttu, til hinna máttarminni bátaeigenda til að koma upp talstöðvum. Þetta var vegna þess, að við viðurkennum, að þær eru stórkostleg hjálp. En ég skal og fyrstur manna viðurkenna, að talstöðvar út af fyrir sig eru ekki einhlitar að

þessu leyti. Og yfir höfuð er ég nú þeirrar skoðunar, að margar lagaforskriftir séu heldur ekki einhlítar, heldur sé dugnaður og árvekni og kunnátta sjómanna, samfara góðum farkostum, oftast það öruggasta til bjargræðis.

Hv. frsm. minntist á skipaskoðunarstjóra og hans störf í þessu máli og taldi, að hann lægi jafnvel undir sterku ámæli, að því er mér virtist, fyrir framkvæmdir á sínum störfum. Ég verð að segja, að hv. frsm. tók þarna nokkuð djúpt í árinni. Skipaskoðunarstjóri er að minn dómi og allra, sem hann þekkja, vandaður og samvirkusamur maður. Og þetta mikla ámæli, sem hv. frsm. telur, að á honum liggi, hefi ég ekki orðið var við úr annara munni en þessa hv. þm. Annars eru það alltaf ákaflega hæpin rök í hverju máli sem er, að vitna í það, sem Pétur eða Páll segja á götunni, og jafnvel leggja fram hálfgerðar gróusögur til stuðnings sínu máli, og raunverulega ekki framþæileg rök á Alþingi.

Að frestun á endurskoðun þessara laga samkv. þeim till., sem ég ber fram, get ég sannast að segja ómögulega verið samþ. frsm. um, að stefni málinu og þar með sjálfu örygginu í nokkurn voða. Þeir, sem segja, að samkv. minni dagskrá yrði málinu stefnt í óefni, þeir verða annað tveggja að gera, kannast við, að þeir áliti, að ríkisstj. muni trassa þann vilja Alþingis, sem í dagskránni felst, eða álita, að þeir aðiljar, sem ég bendi á sem hæfasta til að leggja góð ráð, sem eru fulltrúar farmannasambandsins og fulltrúar sjómanna úr hinum ýmsu byggðarlögum, hafi ekki það vit til brunns að bera í þeim efnum, sem að haldi komi. Aðrar ástæður geta ekki legið til grundv. fyrir því að fella mína dagskrá. Því að þessu verki á samkv. henni að vera lokið fyrir næsta þing. Og ef frv. þannig undirbúið er lagt fyrir næsta þing, má vænta, að lög um þetta efni verði komin til fullra framkvæmda fyrir þann tíma, sem sildarvertið hefst á næsta ári. Ég segi sildarvertið vegna þess, að hv. frsm. hefir, a. m. k. í sínu upphaflega frv., miðað öryggisráðstafanir við sildveiðar, og hefir það enda komið fram í umr. um málið, þar sem hann taldi, að hætta á ofhleðslu yrði mest þar.

Hvað það snertir, að sjósókn sé hér framkvæmd undir langverstu skilyrðum að öllu samhlöðu, þá tel ég mig ekki bærán að dæma um, hvar sjósókn kann að vera erfiðust á hnettinum, miðað við skipakostinn, sem menn hafa yfir að ráða. Því að það verður alltaf að taka tillit til þess, ef meta á hættur og erfiðleika. hvaða vörn menn hafa til að mæta erfiðleikum. Hv. þm. kann að vera dómbær í þessu efni — að sínu eigin mati. Ég segi um mig fyrirfram, að ég er það ekki.

Annar þeirra manna, sem komu á fund minn í Alþingi út af þessu máli, var einn af forráðamönnum farmanna- og fiskimannasambands Íslands, ég hygg form. þess, en sá, sem kom á fund sjútn., var núv. skipstjóri á Esju, Ásgeir Sigurðsson. Ég tel nú sannast að segja, að það hefði verið hart að gengið fyrir mig, þegar maður, sem er í slíkri ábyrgðarstöðu, að hann stýrir strandferðaskipi með jafnvel hundruðum farþega kringum strendur landsins yfir

verstu vetrarmánuðina, fer fram á það beinlínis, að hann eða fulltrúar hans fái að taka þátt í undirbúningi þeirra ráðstafana, sem gerðar eru til öryggis skipum, — þegar slíkur maður fer fram á að láta álit sitt í ljós, treysti ég mér ekki til að segja við hann: Þínar skoðanir eru ógrundvallaðar, ég hefi sjálfur fullkomlega vit á þessu og þarf ekki á þinni reynslu að halda. Ég treysti mér ekki að vísa frá framboðnum upplýsingum þess manns, sem hefir svo raunhæfa þekkingu, að hann hefir í mörg ár stýrt skipi á ferðum hringinn í kringum hina lítt upplýstu, vogskornu og hættulegu strönd þessa lands, og þó ekki væri um annað að ræða en sjálf-sagða kurteisi, þá mundi margur vilja gefa þessum manni kost á að láta þingið njóta sinnar reynslu í þessu efni, þar sem líka þessi maður er forráðamaður þess félags sjómanna, sem hér um ræðir í dagskrártíll. minni. Þetta vildi ég segja um annan lið dagskrárinnar.

Þá er það alveg sjálfsagt, að sjómennirnir sjálfir verði spurðir ráða í þessu efni. Ég held, að það sé í fyrsta sinn með þessari dagskrártíll., sem farið er fram á það, að sjómennirnir sjálfir taki þátt í lagasetningu um þau mál, er að sjómennsku lúta, og er það hrein furða, að form. eins sjómannafélags skuli ekki vilja unna sjómönnum þess sóma að vinna að lausn þessa máls, en loka augunum fyrir þeirri staðreynd, að fulltrúar frá sjómannafélögum í hinum ýmsu hlutum landsins geta vissulega gefið mjög þýðingarmiklar upplýsingar og bendingar um það, hvernig haga skuli eftirliti á hinum ýmsu stöðum og hvað gera megi til öryggis skipum og mönnum á hverjum stað.

Ég get svo látið hér staðar numið. Ég vænti, að hv. d. sjái, að full rök eru fyrir því, að þeir menn, sem vísað er til í dagskrártíll., fái undir handleiðslu ríkisstj. að athuga þetta mál, og að öryggi þess er síður en svo stefnt í nokkurt óefni, þó málið fyrir það þurfi að biða næsta þings.

Páll Zóphóniasson: Hv. þm. Vestm. er hér með till. til rökst. dagskrár, sem mér skilst hann hyggi á því, að málið sé ekki nægilega undirbúið. Hann las hér við 1. umr. málsins samþykkt, sem gerð hafði verið á fyrsta þingi farmannasambands Íslands, þar sem í fyrsta lið þessarar samþykktar var gert ráð fyrir, að félagið léti undirbúa og flytja á þessu þingi frv. um eftirlit með skipum. Ég vil nú spyrja hv. þm., hvaða hv. þm. hefir verið beðinn að flytja slíkt frv. fyrir félagið, úr því það hefir ekki komið til sjútn., eða hvort stjórn félagsins hefir daufheyrt við samþykkt þessari og engar till. gert.

Hv. 2. þm. S.-M. taldi, að lítið mundi græðast á því að fresta málinu og að við mundum verða litlu nær. En hvað er þetta litla, sem hann hyggur, að hafast mundi upp úr því að biða? Mér skilst, að það sé þó eitthvað. Hv. sessunautur minn vill samþ. frv. strax og ekki biða eftir neinum frekari upplýsingum. Mér finnst það koma úr hörðustu átt frá honum, þar sem mér virðist hann vanta ýmsar nauðsynlegar upplýsingar í málinu, og þar sem málið á að falla

undir vernd og eftirlit hans ráðh., sem bæði hann og ég treystum til hins bezta til að afla hinna ýtrustu gagna, jafnhliða því, að þá kæmi einnig til álita frv. farmannasambandsins, þá finnst mér, að ekki geti hjá því farið, að það yrði málinu til heilla að biðja með afgreiðslu þess til næsta þings. Að þessu öllu athuguðu finnst mér rétt að samþ. dagskráartill. hv. þm. Vestm.

***Frsm. meiri hl. (Sigurjón Á. Ólafsson):** Ég vil leyfa mér að beina orðáum orðum til hv. 1. þm. N.-M. út af ræðu hans. Það er rétt, sem hann tók fram, að farmannafingrið beindi því til stjórnar farmannasambandsins að flytja brtt. við þessi l., og n. var skipuð í það mál, sem þó ekkert hefir gert. Eins og ég hefi upplýst, þá hefir form. þessarar n. tjáð mér, að hann hafi eiginlega ekkert að athuga við frv. og brtt. minar, en til þess að lástast vilja eitthvað gera, hefir hann lagt til, að málið verði falið millipn. Það er rangt hjá hv. 1. þm. N.-M., að ég hafi sagt, að það vantaði upplýsingar í málinu. Og ég er sannfærður um, að þó afgreiðsla þess dragist til næsta þings, þá kemur ekkert nýtt fram á þeim tíma, nema skipaskoðunarstjóri fái einhverv hv. þm. til að flytja sínar brtt. (JJós: Er hann ekki sammála hv. þm.?). Ég sagði áðan, að milli okkar væri nokkur ágreiningur um smærri atriði, t. d. um það, hvort skipaskoðunarmenn í einstökum héruðum ættu að vera líka trúnaðarmenn. — Annars vildi ég segja það, að ég hélt, að hv. 1. þm. N.-M. væri svo velviljaður því, að öryggið á sjónum yrði sem fyrst tryggt, að ég hélt, að hann vildi ekki tefja fyrir málinu.

Hv. þm. Vestm. sagði í sinni löngu ræðu, að málið þyrfti ekki að tefjast, þó því yrði frestað til næsta þings. Þetta stangast á hjá honum við það, að hann taldi nægilegt, að l. kæmu til framkvæmda fyrir sildartímenn. Það er einmitt ekki nægilegt, því þetta mál snertir allan skipafloðann; það er ekki aðeins hleðslumerkingin, sem hér er um að ræða hvað eftirlit snertir, og það fæst fyrst með því að samþ. till. meiri hl. n. Hann gerir ráð fyrir, að fulltrúar frá öllum sjómannafélögum eigi að koma saman til að gera till. í málinu. Slikt hlýtur að tefja tímenn, og eitthvað kemur það til með að kosta. Ef gengið er út frá venjulegum hraða í slíkum störfum, eru engar líkur til, að sú athugun yrði búin fyrir næsta þing, sem líklega kemur saman um 20. febr. næstk. Með þessu mundi þá hv. þm. Vestm. ná sinum tilgangi, að draga þetta mál á langinn um eitt ár.

Þá var hv. þm. að blanda inn í umr. öðru máli, frv. um atvinnu við siglingar, og sagði, að þar hefði ég ekki reynzt óskekull; eins mundi geta verið í þessu máli. Ég var nú ekki einn um að semja það frv., og ég býst við, að hann taki meira tillit til sumra annara, sem þar lögðu hönd að verki. En ég vil spyrja hv. þm., hvaða l. það eru, sem sett eru og ekki hafi á sér agnúa. Og úr því svo mikið er vitnað í farmannasambandið, þá skal ég taka það fram, að vitanlegt er, að þetta félag vildi ekki láta breyta þeim l., fyrr en þá að meiri reynsla væri fengin.

Hv. þm. var að vitna um þá örðugleika, sem

komið hefðu fram á því, að Vestmannaeyingar gætu sótt námskeið hér í Reykjavík. Hv. þm. veit vel, að það voru ekki þessi l., sem stóðu í vegi fyrir því, að þessir menn kæmust á umrætt námskeið, heldur voru það reglugerðarákvæði, sem stóðu þar í vegi og síðar var breytt. Nei, slíkur málaflutningur sem þessi held ég, að hljóti að hefna sín, en þar sem þetta mál er ekki til umr., ætla ég ekki að svara hv. þm. frekar. Ég hefi ekki orðið var við, að það hafi þurft að brjóta þessi l. síðan þau gengu í gildi. Hann var að tala um, að nú væru fjórir lærðir menn á hverju skipi. En er nokkuð að lasta það, þó islenzku sjómennirnir séu kannske betur færir en tíðkast hjá einhverjum öðrum þjóðum? Þessir menn vinna sín verk á skipunum. Svo segir hv. þm. aftur á móti, að aðalatriðið sé, að mennirnir hafi þekkingu og dugnað til að bera. Þannig stangast hans ályktanir.

Þá segir hv. þm., að hann hafi ekki orðið var við óánægju eða andúð í garð skipaskoðunarstjóra hjá öðrum en mér. Það er merkilegt, eins oft og hann þykist eiga tal við sjómenn, að hann skuli ekki víðar hafa orðið var við gagnrýni á honum. Það hafa þó verið haldnir fundir bæði hér og annarsstaðar á landinu, þar sem mjög hörð gagnrýni hefir fram komið í garð þessa manns, og þó sú gagnrýni hafi ekki alltaf verið að öllu leyti sanngjörn, þá vita allir kunnugir, að hún hefir við nokkuð að styðjast.

Hann ber mjög fyrir sig stjórn farmannasambandsins, og mun það rétt, að einhverjir í henni vilji tefja fyrir málinu, en svo er það líka aðallega annað, sem á bak við vakir hjá hv. þm. Hann segir, að það verði ekki ég, sem verði skorinn í þessu máli; kostnaðurinn af þessu frv. komi á aðra. Það er útgerðarmaðurinn, sem þarna talar; það er budda hans, en ekki nauðsyn málsins, sem hann setur á oddinn. Hér eru ekki aðrar kröfur á ferðinni en þær, sem teknar eru til greina í öðrum löndum, að útgerðarmenn geri skip sín svo úr garði, að lifi og limum þeirra, sem á þeim starfa, sé ekki hættu búin. Það er aðeins þessi sjálfsagða krafa, og það hefir reynzt svo, að einstaklingunum sjálfum væri ekki trúandi í þessum efnun, svo hið opinbera verður að skerast í leikinn og setja reglur og lög um eftirlit með skipunum. Það er hinn mannlegi breyskleiki, sem hér þarf að hafa eftirlit með, og hv. þm. veit, að í útlöndum eru ákvæði um þetta miklu strangari en í þessu frv.

Ég skal ekki fjölyrða um ósk hins mæta manns, skipstjórans á Esju, sem hann á að hafa flutt við hv. þm. Vestm., en mig furðar á því, að hann skyldi ekki snúa sér til n. með sínar óskir, eða mín, því ég hygg, að ég þekki þennan mann betur en hv. þm., og furða mig á því, að hann skuli ganga framhjá mér með sínar óskir, svo að ég legg tæplega fullan trúnað á þær. (JJós: Ég vænti, að hv. þm. sé ekki að væna mig um, að ég segi ósatt. — IngP: Þessi maður hefir staðfest hið sama í viðtali við mig og hv. þm. Vestm. hefir eftir honum). En þó málinu væri nú frestað vegna þessa manns, er engin von til þess, að hann fái tíma til að sinna því. Hann er alltaf í ferðum kringum

landið og mundi því ekki geta tekið þátt í því starfi, sem hv. þm. heldur fram, að eigi að fara fram milli þinga.

Ég vænti, að ég hafi þá svarað því, sem ég þarf að svara úr ræðum hv. þingmanna, en fari svo, að dagskráin verði samþ., þá eru engar líkur til, að sá undirbúningur, sem þar er gert ráð fyrir, verði búinn fyrir næsta þing, ef kalla á saman fulltrúa víðsvegar af landinu. Og ekki allitíð hlýtur það að kosta að stefna þessum fulltrúum hingað til Reykjavíkur og láta þá sitja hér í viku til hálfan mánuð við þessa athugun. Nei, það er allt annað en þetta, sem á bak við liggur hjá hv. þm. Þær ástæður, sem hann færir fram, eru tómar blekkingar. Ef farmannasambandinu er alvara, getur það sent sjútn. sitt álit, en ég get eins vel búið við, að aldrei komi neitt frá þessu sambandi.

Ég hefi svo ekki fleira að segja, nema nýtt tilefni gefist, en óska, að atkvgr. fari ekki fram fyrr en hv. d. er fullskipuð.

***Frsm. minni hl. (Jóhann Jósefsson):** Hv. 1. þm. N.-M. beindi þeirri fyrirspurn til mín, hvernig stæði á því, að Alþingi hefði ekki borizt til-lögur frá farmannasambandinu, grundvallaðar á samþykkt fyrsta sambandsþings þess. Ég er nú ekki neinn málsvari farmannasambandsins og get því ekki svarað fyrir þess hönd, en ég get þess til, að það sé ekki tilbúið með sínar till. En hinsvegar er það skiljanlegt, að þegar þessir menn verða þess varir, að frv. er komið fram á Alþingi um þetta efni, þá koma þeir til mín, og að því er mér skilt einnig til hv. 2. þm. S.-M., og fara fram á, að málinu verði frestað. Annars veit ég það, að hv. frsm. heldur því ekki fram í alvöru, að þessir menn muni ekki hafa talað við mig eða ég skýri rangt frá þeirra óskum. En hv. þm. er undrandi yfir því, að þessir menn skyldu ekki heldur koma til sín. Þarna liggur hundurinn grafinn. Það var kannske tilviljun, að þessir menn hittu ekki hv. þm. hér og hafa svo gert sér að góðu að tala við hv. form. sjútn. og svo aðra minni háttar menn, eins og mig, en þetta er það, sem hv. flm. frv. á erfitt með að þola.

Þá sagði hv. þm., að ef dagskrá min yrði samþ., mundi athugininni ekki verða lokið fyrir næsta þing. Með því gerir hann allt of lítið úr sér og sínu starfi. Bæði frv. hans og brtt., auk þeirra l., sem nú gilda, skoða ég sem ágæt-an grundvöll fyrir þá menn, sem koma til með að fjalla um málið samkv. minni dagskrártill. Ég get upplýst hv. þm. um, að þessu er þannig farið. Það getur verið, að hann hafi ætlað til þess, þegar hann barðist fyrir því að koma þessu ákvæði í l., að þessir menn heimtuðu ekki kaup fyrir að vera lærðir til þessa. En það eru há-værar kröfur frá þessum mönnum um að fá herra kaup en óbreyttir hásetar. Hv. þm. setti mikið fyrir sig, ef kostnaður skyldi verða í sambandi við undirbúning málsins fyrir næsta þing, en hann er á öðrum stöðum ekkert kviðinn um kostnaðinn. Ég hefi ekki talið saman, hvað oft kemur fyrir í frv. hv. þm., að kostnaður af þessu eða hinu greiðist af skipseiganda. Þá set-ur hv. þm. ekki fyrir sig kostnaðinn.

Ég býst ekki við, að skipstjórinn á Esju hafi laumast á bak við nokkurn mann í þessu máli. Ég geri ráð fyrir, að það hafi verið tilviljun ein; að hann hitti ekki hv. flm. þessa frv., þegar hann var hér að tala máli farmannasambands-ins, og því ástæðulaust fyrir hv. flm. að taka þetta nærri sér, eins og kom fram í ræðu hans. En hitt, að hann kom ásamt öðrum manni úr stjórn félagsins og bar fram tilmæli farmanna-sambandsins um, að það mætti eiga hlut að mál-inu, er satt og rétt. Ég skal svo ekki fara lengra út í þetta.

Að því er snertir nágrannalöndin, sem hv. þm. var að tala um, þá mun vera svo um okkur eins og marga fleiri, að hvorugur okkar er óskeik-ull um það, hvað þar er á seiði. Ég hygg, að það muni samt sem áður vera rétt, að ýmisleg á-kvæði, sem hér er verið að setja í l. og látin gilda fyrir hin smærri skip, eru enn ekki lögfest þar, a. m. k. ekki í því nágrannalandi, sem er skyldast okkur hvað sjómennsku snertir, eins og t. d. í Noregi. Það er alveg áreiðanlegt, að þegar setja á reglur um öryggi á sjónum, þá er það þess vert, að þeir menn fái að láta uppi álit sitt, sem sjálfir eru sjómenn og taka þátt í hinu daglega lífi á sjónum. Ég verð að halda því fram, að þau fyrirmæli, sem að haldi geta komið, megi vel setja á grundvelli þeirrar lög-gjafar, sem þegar liggur fyrir, á þann hátt, sem ég hefi lagt til, og þannig, að það geti orðið lögfest á næsta þingi. Ef sú væri ekki, þá væri sú löggjöf, sem fyrir er, ófrjó, og ekki hægt að byggja á henni, og þá ekki heldur það frv., sem hv. þm. hefir borið fram, en ég tel, að hvort-tveggja geti verið góður stuðningur við endur-skoðun l. Það er í raun og veru ekki annað, sem farið er fram á, en að löggjöfin um þessi mál verði endurskoðuð. Í dagskránni hefi ég bent nokkuð á, á hvern hátt það mætti verða, og þó um það megi ef til vill deila, hvort það mætti ekki verða á einhvern betri hátt, þá verð ég að halda fast við það, að sú aðferð, sem ég vil fara í þessu máli, muni geta leitt til góðs árangurs, og sér í lagi, þegar þess er beinlínis óskað af sumum þeim aðiljum, sem nefndir eru í dagskránni.

***Brynjólfrur Bjarnason:** Það er fjarri mér að lengja umr. um þetta mál. Ég vil aðeins gera grein fyrir minni afstöðu til málsins. Annar af flokksbræðrum mínum í Nd., hv. 5. landsk., lagði í byrjun þings fram þáttill. um endur-skoðun á þessari löggjöf fyrir næsta þing. Þegar þetta frv. kom fram, þá ákvað hann að fá henni frestað, og hann mun, þegar málið kemur til Nd., bera fram brtt. við frv. Ég held, að það verði ekki um það deilt, að í þessu frv. frá hv. 3. landsk. séu mjög mikilsverðar endurbætur, en á hinn bóginn er það líka víst, að frá mjög miklum hluta sjómanna hafa komið fram á-kveðnar raddir um það, að frv. sé í mörgum greinum algerlega ófullnægjandi. Ég mun hér taka þá afstöðu til málsins, að ég vil greiða fyrir því, að frv. komi sem fyrst til hv. Nd. og þar fáið það sannprófað, hvort það fær þar viðunandi afgreiðslu. — Ég mun svo ekki hafa um þetta fleiri orð.

Umr. (atkvgr.) frestað.

Á 45. fundi í Ed., 9. des., var enn fram haldið
2. umr. um frv.

Páll Zóphóníasson: Ég legg til, að málinu
verði vísað til stj.

ATKVGR.

Till. frá 1. þm. N.-M. um að vísa málinu til
stj. felld með 7:7 atkv., að viðhöfðu nafnakalli,
og sögðu

já: MJ, PHerm, PZ, ÁJ, BSt, JBald, EÁrna.

nei: SÁÓ, ÞÞ, BSn, BrB, GL, IngP, JJós.

2 þm. (HermJ, JJ) fjarstaddir.

Rökst. dagskráin á þskj. 209, frá minni hl.
sjútvn., samþ. með 9:3 atkv., að viðhöfðu nafna-
kalli, og sögðu

já: JJós, JJ, MJ, ÞÞ, ÁJ, BSt, BSn, BrB, GL.

nei: IngP, JBald, SÁÓ.

PHerm, PZ, EÁrna greiddu ekki atkv.

1 þm. (HermJ) fjarstaddur.

Lagafrumvörp ekki útrædd.

1. Byggingarsjóður sveitanna.

Á 3. fundi í Nd., 14. okt., var útbýtt:

Frv. til l. um byggingarsjóð sveitanna (þmfrv., A. 5).

Á 4. fundi í Nd., 18. okt., var frv. tekið til 1. umr.

Flm. (Jón Pálmason): Eins og flestum hv. þdm. mun kunnugt, þá var þetta frv. flutt á síðasta þingi, en varð þá ekki útrætt.

Frv. byggist á því, að breyta talsvert rækilega l., sem nú gilda um byggingar- og landnámssjóð, þannig, að í fyrsta lagi eru tekin úr þeim l. öll þýðingarlaus ákvæði, sem nú eru þar, svo sem ákvæði um nýbýli og annað slíkt, sem nú er búið að semja sérstök l. um, og í öðru lagi er lagt til að bæta inn í l. ákvæðum um byggingarstyrk og ný framlög og nýjar fjárflyunarleiðir í því skyni.

Það er kunnugt mál, að byggingar- og landnámssjóður hefir orðið vinsæl stofnun úti um sveitir landsins fyrir þá aðstoð, sem sá sjóður hefir veitt fjölda bænda og gert þeim þannig fært að byggja upp á jörðum sínum, sem annars hefði ekki verið hægt. Hinsvegar hefir það komið í ljós, einkum á síðustu árum, að það fé, sem þessi sjóður hefir yfir að ráða, er allt of takmarkað til að fullnægja þeirri þörf, sem fyrir hendi er á endurbyggingum í sveitum landsins. Þar að auki hefir komið í ljós á síðustu árum, þegar meira hefir kreppt að fjárhag almennings í sveitum landsins, að þeir eru talsvert margir, sem eru ekki færir um að byggja upp þrátt fyrir það, að þeir fái lán með þeim kjörum, sem þessi sjóður hefir að bjóða.

Það er kunnugt, að á síðasta þingi voru samþ. l., sem bættu að nokkru leyti úr þeim þörfum, sem hér er um að ræða, og þó að það framlag, sem þar er gert ráð fyrir, komi að talsverðu gagni fyrir einstaka menn, þá er bæði það, að fjármagnið er tekið af því fé, sem byggingar- og landnámssjóður hefir haft yfir að ráða, og þess vegna ekki aukið á fjárframlög til þessara hluta, og er þar að auki bundið þrengri takmörkunum en ætla má, að heppilegt sé nú.

Ég skal ekki fara langt út í frv., því að megintilgangur þess er tekinn fram í grg., en vil þó aðeins minnst á það atriði, sem helzt virtist deiluefni á síðasta þingi, en það er fjárflyunarleiðin, sem stungið er upp á í 4. gr., sem sé að afla fjármuna á þann hátt, að gefa út skulda-

bréf, sem séu undanþegin sköttum og vextir eigi hærri en 3½%. Þessi leið er óneitanlega óviss, en þó er ekki ólíklegt, að nokkurt fé náist á þennan hátt til þessara nauðsynlegru framkvæmda.

Ég sé ekki ástæðu til að fara nánar út í það, hvað vakir fyrir okkur flm. frv., fyrst og fremst af því, að ég á sæti í þeirri n., sem ég óska, að frv. verði vísað til, og gefst þar tækifæri til að leita nánara samkomulags um þau atriði, sem kunna að valda meiri eða minni ágreiningi.

Ég óska, að frv. verði að þessari umr. lokinni vísað til 2. umr. og til landbn.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 18 shlj. atkv. og til landbn. með 22 shlj. atkv.

Á 48. fundi í Nd., 13. des., var frv. tekið til 2. umr. (A. 5, 314, n. 319).

Forseti tók málið af dagskrá, og var það ekki á dagskrá tekið fram.

2. Alþýðutryggingar (frv. GSv o. fl.).

Á 3. fundi í Nd., 14. okt., var útbýtt:

Frv. til l. um breyt. á l. nr. 26 1. febr. 1936, um alþýðutryggingar (þmfrv., A. 7).

Á 5. fundi í Nd., 19. okt., var frv. tekið til 1. umr.

*Flm. (Gísli Sveinsson): Herra forseti! Frv. þetta á þskj. 7 er það sama og borið var fram á síðasta þingi, en dagaði þá uppi. Þegar eftir að frv. þetta var fram borið, kom það í ljós, að hér á Alþingi voru menn sameinaðir um að vera ekki ánægðir með þá löggjöf um alþýðutryggingar, sem þá var nýkomin, og var það að vonum, því að fólk sá og reyndi, að ekki mátti við sum ákvæði þeirrar löggjafar hlíta.

Þetta frv., sem við berum fram nú, miðar að því að lagfæra helztu ágallana, en þeir ágallar eru og viðurkenndir af hinum flokkunum, meður því að brtt. komu fram á síðasta þingi, sem tóku tillit til þessara sömu atriða. Það er því ekki síður tímabært nú en þá að bera þetta mál fram á Alþingi.

Ég skal ekki verða langorður um þetta og læt að mestu nægja að vísa til orða minna, þegar frv. var fram horið í öndverðu. Ég vil aðeins drepa á helztu breytingarnar, en þær eru: Í fyrsta lagi að lagfæra ákvæði um dánarbætur til eftirlifandi ekkju eða ekkils, svo og foreldra. Þær tilheyrðu frekar kaflanum um slysatryggingar, sem voru, áður en alþýðutryggingarnar voru settar, orðnar tiltölulega fullkomnar, og var það ekki nema að vonum, svo langan tíma sem hafði verið um þær fjallað. Ég taldi því, að þær yrði ekki um hætt, enda fór svo, að þeim ákvæðum var eigi breytt í alþýðutryggingalögnum, nema til hins verra. Af voru teknar bætur til eftirlifandi foreldra, sem misst höfðu börn sín, og þá helzt sonu sína, og bótunum var yfirleitt misskipt. Brtt. minar voru þær, að þetta væri fært til sama horfs og áður var, og brtt. Alþf. og Framsfl. miðuðu í sömu átt.

Í annan stað voru þessar brtt. aðallega við ellitrygginga- og lífeyrissjóðskaflann. Það er mikið mál, og vil ég drepa á kosti og galla þeirrar löggjafar og greina aðalstefnuatriðin.

Þetta frv. gerir ráð fyrir, að löggjöfin haldist, en verði endurbætt. Hér voru fyrr lög um einskonar ellitryggingar, sem hétu lög um almenna ellistyrktarsjóði, en ekki var mikið af mörkum lagt samkv. þeim ákvæðum. Sjóðirnir höfðu ekki magn til að miðla miklu til gamalmenna. En þar kom styrkur úr ríkissjóði til viðbótar, og sá styrkur var orðinn allverulegur og mun aði talsverðu til þess að bæta hag manna, og engar kvartanir heyrðust. Síðasta árið, sem ellistyrktarsjóðirnir voru við lýði, 1935, var styrkur veittur á 3. hundrad þús. kr. yfir allt landið. Gefur það að skilja, þar sem honum var úthlutað eftir kunnugastra manna ráði, að hann kom að góðu haldi, og má segja, að sveitirnar hafi unað þessu vel. Sveitirnar vissu, að þær áttu fylgu, sem ekki varð af tekið. Nú kemur það til, að öll þessi fylga, sem í árslok 1935 er orðin hátt á 2. millj. kr., er tekin hertaki af löggjafarvaldinu, enda sætti það miklum mótmælum, að án þess að spyrja héruðin er öllu dembt í sameiginlegan sjóð, og er það verk, sem löggjafarvald á ekki að láta liggja eftir sig. Og það var ekki nóg með, að þessi fylga væri tekin af héruðunum, heldur voru vextirnar líka teknir, og það þó að ákvæði laganna gæfu ekki fullt tilefni til þess. Það má líka segja, að ekkert atriði í löggjöfinni hafi sætt eins almennri óánægju í öllum flokkum um land allt eins og þetta. Þegar til kemur, eiga hrepparnir, ef þeir eiga að hafa von um að fá nokkurn styrk úr hinum sameiginlega sjóði, að leggja fram úr sveitarsjóði á móti, og var það alveg nýtt atriði, og án þess að héruðin væru nokkuð um spurð. Þetta eru allir sammála um, að verður að lagfærast.

Þá er einnig mikið athugavert við þau ákvæði, sem fjalla um gjaldskyldu. Er þá fyrst til að taka, að iðgjöld eru orðin allt of há, og gengur ein brtt. okkar í þá átt að fá þau lækkuð. Einnig er farið fram á, að gjaldskylduauður ellitryggðra sé færður niður í það horf, sem var, nefnilega úr 67 árum í 60 ár. Gjaldskyldutímabilið 18–60 ár var sem sé rýmkað í 16–67 ár, en það þótti m. a. ákaflega ranglátt að láta

menn yfir 60 ára að aldri þurfa að gjalda á ný til hinna nýju sjóða.

Ég þykist ekki þurfa að rekja nánar ákvæði frv., en um leið og ég segi almennt frá því, hvert stefnir í þessu efni, skal ég geta þess, að sjálf-sagt þykir, að vextir ellistyrktarsjóða hreppanna skuli, á því tímabili, sem er milliþilsástand, teljast með í tillagi sveitarsjóðanna og úthlutað af sveitarstjórnunum, en á móti leggi lífeyrissjóður fullt. Menn getur greint á um, hvort vextirnar eigi heinlínis að teljast til tillagsins eða þeim skuli úthlutað sérstaklega, en hvað sem um það er, teljum við skýlaust, að hrepparnir eigi umráðin yfir þessu, og eðlilegt, að það teljist til tillagsins.

Nú telja ýmsir þann milliveg færan, að flytja umráð vaxtanna heim í sveitirnar, og má vel um það ræða, en með því er ekki umráðunum skilað aftur.

Loks vil ég drepa á það, að það þótti hart aðgöngu, þegar alþýðutryggingalögin voru sett, að aðrir lífeyrissjóðir voru líka teknir hertaki, sem sé lífeyrissjóður embættismanna og lífeyrissjóður barnakennara. En til þessara sjóða hafa menn greitt alla sína embættistíð, og hefir það oft verið of þungur skattur, því að þeim er ekki að sama skapi ætlaður riflegur lífeyrir. Það er fúlga, sem alþýðutryggingalöggjöfin ætlast til, að tekin verði og lögð inn undir hinn almenna lífeyrissjóð, og um sinn eiga embættismenn að heyra undir ákvæði eldri laganna, en ekki undir ákvæði nügildandi laga. Sama er að segja um lífeyrissjóð barnakennara, en hann er kominn hátt upp í 1 millj. kr. þann tíma, sem hann hefir starfað, svo að þetta allt saman er geysimikil fúlga, og er ekki vandi að mynda stóran sjóð, þegar heilir sjóðir, sem óheimilt er að taka, eru teknir og þeim er dembt saman. Það er enginn vandi að búa til milljónasjóði, þegar milljón er tekin frá almenningi og héruðum, — og svo eru menn að hrósa sér af þessu. Því verður ekki um þokað, að þetta er gert á þann hátt, að réttlæti í meðferð þessa fjár hefir ekki verið haft að grundvallarreglu. Nú viljum við, sem þetta frv. flytjum, ekki við þetta hlita og ætlum að sjá, hvort hið háa Alþingi vill ekki færa þetta til réttari vegar og láta þessa sjóði halda sér án þess að taka þá sama taki og hina, og er þá tímabært að athuga, að hið árlega gjald lífeyrissjóðs ætti að lækka eftir rétttri reglu, að því er snertir vöxt sjóðsins.

Ég skal nú ekki að sinni hafa þessi orð mín fleiri, en vil vænta þess, að um margt af þessu verði gott samkomulag, með því að menn eru, eins og ég hefi getið um, komnir á þá skoðun, að hér þurfi leiðréttingar við. Í þetta frv. er ekki tekinn einn kafli alþýðutrygginganna, sem sé sjúkratryggingakaflinn, og er það gert af okkur með ráðnum hug, því að við ætlum þeim stöðum, þar sem þau ákvæði koma helst til framkvæmda, kaupstöðunum, að taka málið til ihugunar og bera fram brtt. við þau. Í frv. er lagt til, að 5. kaflinn í 1., sem fjallar um atvinnuleysistryggingar og er óstarfhæfur, verði felldur burt úr 1., og í rauninni er ekki tímabært að fara fram á þau ákvæði, og væntanlega er enginn ágreinigur um það atriði. Ég vil svo að lokum leyfa

mér að leggja til, að frv. verði að umr. lokinni vísað til hv. allshn.

***Atvrmh. (Haraldur Guðmundsson):** Ég sé ekki ástæðu til að hafa um þetta langt mál, en þó voru einstök atriði í raðu hv. flm., sem ég vil ekki láta ósvarað.

Í fyrsta lagi vil ég benda á það, sem hann tók að visu fram að nokkru leyti, að í þessu frv. er gert ráð fyrir að lækka öll iðgjöld til trygginganna; í öðru lagi er gert ráð fyrir að lækka aldur þeirra manna, sem njóta eiga styrks úr lífeyrissjóði, og í þriðja lagi er gert ráð fyrir, að bætur séu í ýmsum tilfellum hækkaðar. Nú er það bersýnilegt, að með þessum till., sem hér liggja fyrir, raskast svo gersamlega á grundvöllur, sem lögin hvila á, að það er ómögulegt, að það geti staðizt, þar sem samtímis á að lækka iðgjaldagreiðsluna og auka álögur stofnunarinnar vegna lækkaðs aldurs og aukins styrks. Hv. flm. taldi, að slysatryggingarnar hefðu verið svo fullkomnar, að ekki yrði um bætt, áður en þessi lög voru samin, sem frv. leggur til, að breytt verði. Þetta er ofmælt hjá hv. þm. Honum er kunnugt um, að ýms atriði í slysatryggingunni, þó að þau séu ekki stórfelld, eru mjög bætt frá því, sem áður var. Hann nefndi eitt atriði, en hann sagði aðeins hálfan sannleikann, og tæplega það. Hann sagði, að réttindi foreldra væru minni í l. nú en í slysatryggingal. áður. Þetta er rangt. Í eldri l. var gert ráð fyrir bótum til ekkna og til barna, en ef börnum var ekki til að dreifa, þá til foreldra. Í nügildandi l. er gert ráð fyrir því, að þó að dáiinn maður láti eftir sig ekkju eða börn, geti foreldrar líka fengið bætur, ef þeir hafa að einhverju leyti verið á framfæri þess látna. Þetta er þein viðbót við það, sem áður var. — En hitt er rétt, að þau ákvæði í lögnum, hvenær foreldrar skuli njóta bóta, hvenær þeir séu á framfæri þess látna, eru þannig úr garði gerð, að full ástæða er til að lagfæra það, og það verður gert í frv., sem lagt verður fyrir þessa hv. d. innan skamms. Á þessu sviði er því um mikla bót að ræða, því að hér er gert ráð fyrir, að auk ekkju og barna geti foreldrar líka komið til greina með dánarbætur, ef þeir hafa notið aðstoðar þess látna til þess að fleyta sér fram.

Þá miklaðist hv. flm. mjög yfir því, hvílikt paradísarástand hefði verið að því er snertir ellistyrkinn áður en nügildandi lög voru samin. Hann sagði, að samtals hefði verið veitt nokkuð yfir 200 þús. kr. úr ellistyrktarsjóðunum til gamalmenna á landinu árið 1935, en árið 1936 var samkvæmt nügildandi lögum veitt nokkuð yfir 900 þús. kr. til hins sama, um 400 þús. kr. úr lífeyrissjóði, en það framlag hrökk ekki nema á móti 75% af því, sem sveitar- og bæjarfélög lögðu fram. Heildarupphæðin, sem úthlutað var árið 1936, hefir því verið 4—5 sinnum meiri en 1935. Hitt er rétt, að þessi úthlutun er hvorki bundin við það, að menn hefðu ekki þegið opinheran styrk né við aðrar þær kvaðir, sem gamli ellistyrkurinn var bundinn. En ég skal jata, að því fer fjarri, að ég sé ánægður með það, hvernig þessari úthlutun hefir verið háttað í mörgum tilfellum. Ég hefi orðið var við — ég sé ekki á-

stæðu til að leyna því — of ríka tilhneigingu hjá einstaka sveitar- og bæjarstjórnnum til þess að líta fyrst og fremst á það, hvernig hægt væri að létta fátækraþyrðinni af viðkomandi sveitarfélagi, þannig að það hefir í sumum tilfellum verið meiri tilhneiging til þess heldur en að líta á þarfir annars fólks, sem fram til þess að úthlutunin fór fram hafði komið af án styrks. Ég álit rétt að endurskoða það atriði, til þess að koma í veg fyrir, að féð sé misnotað á þennan hátt, en hinsvegar er eðlilegt, að af þessum lögum leiði mjög mikla lækun á fátækraframfæri sveitanna vegna þess fólks, sem komið er á þann aldur, sem lögin setja sem lágmark til þess að geta notið styrks.

Þá benti hv. flm. á það, að í nügildandi l. væri gert ráð fyrir því, að vextir af einstökum ellistyrktarsjóðum sveitarfélaganna rynnu til þeirra gegnum lífeyrissjóð, og því aðeins að framlag komi á móti. Hann telur þetta óhæft, en hitt væri sanngjarnt, að þetta fé væri lagt fram af hlutaðeigandi sveitarfélögum og lífeyrissjóður legði fram á móti því. Um þetta atriði hefir verið mjög verulegur ágreiningur einmitt í þessari hv. d., og ég skal jata, að það er ef til vill nokkuð langt gengið að krefjast þess af sveitarfélögnum, að þau leggi fram fé á móti vöxtum af þeim ellistyrktarsjóðum, sem á þeirra vegum starfa, og í því frv., sem bráðlega verður lagt fyrir hv. d. um breyt. á þessum lögum, er gert ráð fyrir, að þetta verði lagað. Hinsvegar tel ég ekki ná nokkurri átt að breyta þessu þannig, eins og hv. flm. gerir ráð fyrir, að vextirnir teljist með í framlagi sveitarfélaganna og síðan eigi lífeyrissjóður að leggja fram fé á móti því, vegna þess að ellistyrktarsjóðirnir eru ekki eingöngu til orðnir fyrir framlög manna í hlutaðeigandi sveitar- eða bæjarfélögum; þeir eru engu síður til orðnir fyrir framlög ríkissjóðs til ellistyrktarstarfseminnar í heild, svo að með þetta fyrir augum mætti telja sanngjarnt, að þetta fé væri lagt til sveitarfélaganna án þess að framlag væri heimtað á móti, hvorki af þeirra hálfu né lífeyrissjóðs. En fyrir þá, sem eiga að njóta styrksins, skiptir það mestu máli, hvaða upphæð úthlutað verður. Ef ekki verður lagt fram af hálfu sveitarfélaganna á móti vöxtunum, en það er upphæð, sem hefir numið 100 þús. kr., þá lækkar það fé, sem lagt er til ellistyrkja, um það, sem þeirri upphæð nemur, 100 þús. kr. á ári. Þetta tel ég óhjákvæmilegt, ef vextirnir verða lagðir til sveitarfélaganna án framlags á móti, svo að ef það yrði gert, þá verður framlag ríkisins til eilauna að hækka um þá upphæð, sem þessum vöxtum nemur, ef hægt á að vera að inna af hendi þessar greiðslur.

Þá sagði hv. flm., að lífeyrissjóður embættismanna og lífeyrissjóður barnakennara væru lagðir undir hinn almenna lífeyrissjóð með alþýðutryggingalögnum. Mér skildist hann meina, að öll fúlga þessara sjóða rynni til hins almenna lífeyrissjóðs. Þetta er mesta fjarstæða. Hinn almenni lífeyrissjóður tekur að visu við þessum sjóðum, en hann tekur líka á sig skuldbindingar um greiðslu ekknalífeyris og eftirlauna til hlutaðeigandi manna, eftir þeim reglum, sem sjóðurinn setur. Ég skal ekki fullyrða, hvort iðgjöldin

til sjóðanna eru áætluð svo rifleg, að eitthvað kunni að verða afgangs, þegar skuldbindingum sjóðanna hefir verið mætt, en það er ekki nema litill hluti af þeirri upphæð, sem hér um ræðir, því að meginhlutinn af tekjum sjóðanna gengur til þess að mæta skuldbindingum þeirra.

Um atvinnuleysistryggingarnar hirði ég ekki að fjölyrða. Hv. flm. telur, að sá kaflí l. sé ekki tímabær. Ég er honum ósammála í því efni, og þykir mér undarlegt, ef margir mundu taka undir þessa skoðun, eins og þessum málum er háttað bæði hér á landi og erlendis. Því miður er ástandið í þessum efnum svo slæmt, bæði hér hjá okkur og eins í flestum löndum, sem við þekkjum til, að það ætti að vera sjálfsagt að reyna að hvetja menn til þess að tryggja sig gegn atvinnuleysi með því að veita þeim réttindi og styrk, en annað er ekki tilætlunin samkv. kaflanum um atvinnuleysistryggingar.

Ég get tekið undir þá till. hv. flm., að málinu verði vísað til hv. allshn., en væntanlega afgreiðir hún það ekki fyrir en hún hefir fengið frv. það í hendur, sem kemur innan skamms til þessarar hv. d.

***Flm. (Gísli Sveinsson):** Herra forseti! Ég þarf ekki að fjölyrða mikið á þessu stigi málsins um þau einstöku atriði, sem hæstv. atvnrh. kom inn á. Það eru sumpart þau sömu atriði og á síðasta þingi, en ég hélt, að búið væri að leiðrétta, að sumt af því, sem hann nú endurtekur, er ekki tímabært, með því að sumpart hefir það ekki stöð í lögum og að sumu leyti hefir það ekki verið framkvæmt, hvorki að því er snertir ellistryktarákvæðin né heldur síðasta kafla alþýðutrygginganna, atvinnuleysistrygginguna. Hæstv. ráðh. talaði um, eins og frv. ber með sér, að það væri ekki aðeins ætlað til þess, að gjaldskyldudaldrinn yrði lækkaður, heldur yrði styrkaldurinn líka rýmkaður, þannig að menn gætu fengið styrk áður en þeir væru komnir á grafarbakann. Það má segja, að þetta sé atriði, sem vel gæti haft áhrif á afkomu lífeyrissjóðs og ellistryktarsjóðanna, en það er mikill misskilningur, ef hæstv. atvnrh. álitur, að við, sem berum þetta frv. fram, séum einir um þetta. Það hafa komið fram till. og verið framkvæmdar með vilja allra flokka, og er það atriði, sem vitanlega gerir það að verkum, að gjaldmátinn breytist. Það er sem sé áreiðanlegt, að í frv., sem lágu fyrir síðasta þingi frá hinum stjórnmálaflokkunum, voru ákvæði um það, að bætur hækkuðu annarsvegar, og hinsvegar var það tekið fram, að úthlutað skyldi úr lífeyrissjóði allmikilli fúlgu, sem sé vöxtum ellistryktarsjóðanna, sem vitanlega gerði það að verkum, að einhversstaðar að yrði að koma meira fé til hvorstveggja en nú er ætlað af hálfu þess opinbera til sjóðsins. En frv., sem lágu fyrir síðasta þingi, bæði frá Alþfl. og Framsfl., fóru einmitt fram á að rýmka bótaskylduna og bótagreiðsluna hjá slysatryggingasjóðnum, þar sem foreldrar áttu að fá viðtækari réttindi en þeir hafa samkv. þessum l., svipuð réttindi og þeir höfðu eftir eldri l., og það eykur vitanlega útborgun hjá slysatryggingasjóðnum. Og eins var það með vexti ellistryktarsjóðanna, að í raun og veru ætluðust

allir flokkar til þess — og mátti nú heyra það á orðum hæstv. ráðh. —, að úthlutun vaxtanna færi hér eftir væntanlega fram óskorað í héruðunum, en samkv. nügildandi l. telur tryggingarstjórnin tilfallna vexti ellistryktarsjóðanna með í sínum framlögum. Það gefur að skilja, að í því falli þyrfti að sjá lífeyrissjóði fyrir tekjum annarsstaðar frá en nú er gert ráð fyrir; m. ö. o., hæstv. ráðh. og stjórnarflokkarnir fallast á að breyta þessu þannig, að gjaldskyldan og útgjöldin verði með öðrum hætti, væntanlega meir af hálfu lífeyrissjóðs en verið hefir, án þess að aukið verði gjaldið, sem til hans rennur. Eins og kunnugt er, ríkir almenn óánægja um öll héruð út af þessu gjaldi, sem nú er komið á hvert heimili og hverja mannesku, sem komin er af blautu barnsbeini, og verður að greiða það fram á elljár. Fyrr eða síðar verður að lækka þessi gjöld, og það enda þótt það hefði þau áhrif, að minna yrði veitt úr lífeyrissjóði og ellistryggingin yrði lægri en hún er áætluð samkv. heim ákvæðum, sem sett hafa verið. Nú er þess að geta, að nákvæm áætlun um það, hvernig greiðslu úr ellistryggingarsjóðnum verður háttað, liggur ekki fyrir hendi, og hefir aldrei legið fyrir, svo að það verður ekki hægt að segja um, hvernig þetta kemur út, fyrir en yfirlit um þetta er fullbúið, enda er tryggingunni ekki ætlað að taka til starfa fyrir en eftir mörg ár. Á ríkinu hvílir sú skylda að veita nægilegt fé til styrktar þessu, þar sem tekinn hefir verið frá sveitunum stofn til frjálsrar úthlutunar á þessu tímabili, sem þær fá hverfandi lítið á móti úr sjóðum tryggingarinnar.

Það er ekki fyrir en eftir 20—30 ár, sem tryggingin kemur til fullra framkvæmda, en á meðan yrði of fjár plokkað út úr almenningi. Þetta var ekki svo áður, og þó að það sé víðurkennt, að sú fúlga væri ekki há, sem ellistryktarsjóðirnir veittu, þá var hún vel þegin, og þá heyrðust ekki um héruðin neinar raddir um breyt. á þessu. Þær raddir eru meira og minna komnar annarsstaðar að en úr héruðunum. Þær hafa ef til vill eitthvað til síns máls, en hóf er best í hverjum máta. Það fékkst ekki í upphafi að athuga málið. Því var neitað á Alþingi, að málið fengi að biða til næsta þings, til þess að hægt væri að leggja málið fyrir héruðin. Öfsinn var svo mikill af hálfu Alþfl., eins og við erum orðnir vanir á síðasta kjörtímabili. Framsfl. varð að lúta í lægra haldi, þrátt fyrir það, þótt hann ætti héruðin að baki sér. Þessi öld er nú að renna til víðar, og ég býst ekki við, að á þessu kjörtímabili þurfi hnefinn í borðið að hræða framsóknarmenn, sem sumir komust inn í Alþingi með nokkrum styrk, frá því að gæta hagsmuna héraðanna. Tillag ríkissjóðs til ellistryktarsjóðanna gömlu var að visu mjög lágt, en í raun og veru kvörtuðu menn ekki yfir því og þótti, sem sú fúlga, er kom til úthlutunar, væri tiltölulega rifleg, og hún var ávallt vel þegin. En það er engin goðgá að ætlast til þess, þegar það opinbera tekur á sínar herðar slíkt bákn, að þá verði það að mestu leyti borið uppi af hinu opinbera, en það er ekki hægt að hugsa sér, að það verði borið uppi með nefskatti um land allt, því að ríkið hefir öll tök á því að afla

tekna til þess að geta staðið undir þeim gjöldum, sem ábyrgir flokkar vilja að sé. Hæstv. ráðh. gat um, hvað það hefði verið, sem aukningin næmi nú á síðasta ári móts við fyrri ára úthlutun, annarsvegar úr ellistryggingarsjóðnum nú og hinsvegar áður úr ellistryktarsjóðnum. Á því sjá menn, að munurinn er hverfandi lítill, að ég ekki segi hlægilega lítill, þegar þess er gætt, hvernig fjár er aflað nú í ellistryggingarsjóð með stórum tillögum af hálfu þess opinbera, með þungbærum sköttum á öllum almenningi, með miklum tillögum úr sveitarsjóðum og með nýjum tekjuskattum. Og svo er úr þessu gerður mikill sjóður, og úr honum eru ekki veittar nema 400 þús. kr. á síðasta ári á móti því, að úr ellistryktarsjóðnum gömlu var veitt á 3. hundr. þús. kr. með þessu litla gjaldi. Þetta er ekki til að hrósa sér af. En hitt er ekki umtalsvert, þó að það hafi verið plokkað á móti úr aðþrengdum sveitarsjóðum, sem hingað til hefir verið neitað um að afla tekjustofna, eins og raun gefur vitni um. Ég held, að hæstv. ráðh. ætti að finna sér eitt-hvað annað og verulegra til þess að hrósa sér af en þetta.

Hæstv. ráðh. gat um það, að sér hefði fundizt of rík tilhneiging hjá héruðunum til að nota þennan nýja styrk til þess að losa fólkið við að komast á sveit, og hann vildi gefa í skyn, eins og reyndar var meir fullýrt á síðasta þingi, þegar rætt var hér um ráð til að komast að bráðabirgðanidurstöðu um viðkvæmt mál, slysbætur óg vexti af ellistryktarsjóðnum, að það hefði verið misbeiting, hvernig sveitirnin hefðu ætlað sér að nota ellistrykinn til þess að losa fólk við að fara á sveit. Hæstv. ráðh. hlýtur að vita, að sjálf alþýðutryggingalögin gefa til kynna, að svo eigi þetta að vera, því að 81. gr. 2. málsg. segir, að þeir, sem séu á sveit, eigi líka að koma til greina. 2. mgr. 81. gr. hljóðar svo (með leyfi hæstv. forseta):

„Til greina við úthlutun koma öll gamlenni sveitarinnar, sem náð hafa hinu tilskilda aldursmarki, og jafnt þau, sem áður hafa þegið sveitarstyrk, sem önnur.“

Að hæstv. atvrmh. hafi missézt í þessu, er ákaflega einkennilegt, eða ef hann er svo þrunginn af tilhneigingu til að verja allt, sem hann og hans flokksmenn hafa gert, ætti hæstv. ráðh. þó að geta þess að rasa ekki um sjálf ákvæði þessara laga. Þetta er ofmælt hjá hæstv. ráðh., því að hann getur á engan hátt hafa haft tök á að rannsaka í hverju tilfelli, hvort þetta fé hafi verið meira eða minna misnotað í sveitunum. Engar skýrslur liggja fyrir, sem á nokkurn hátt geta réttlætt þessar fullyrðingar hæstv. ráðh. Ég fullyrði hinsvegar, að þetta fé hefir ekki verið notað til að létta fátækraframferið í héruðunum, nema að því marki, sem l. sjálf heimila. Og vitanlega var, um það leyti er l. voru sett, hrópað upp með það af Alþf. út um allt land, að löggjöf þessari fylgdi sá höfuðkostur, að með henni ætti að létta af sveitunum svo að segja öllum fátækraakostnaði. Ef svo á að banna sveitarfélögum að leggja sinn hlut þessa fjár til þess fólks, sem mest þarf þess í sveitunum, hver verður þá niðurstaðan? Þá er löggjafinn kominn í mótsógn við tilgang sinn, ef tilgangurinn hefir

verið sá, sem var básúnaður út um landið þvert og endilangt.

Þá taldi hæstv. ráðh., að það væri í sjálfu sér að því er virtist ekki óeðlilegt að hremmsa líka sjóði einstakra stétta, sem þær eru búnar að safna undan blóðugum nöglum sér, til framfæris sér í ellinni. Það verður ekki almennt sagt um embættis- og starfsmannastétt þessa lands, að hún haði svo í rósum, að rétt sé að taka þá fúlgum, sem hún hefir safnað í lífeyrissjóð sinn, hernámi til annara nota en þeirra, sem stéttin ætlaðist til með sjóðstofnun þessari. Hæstv. ráðh. taldi, að það hvíldu svo miklar skyldur á þessum sjóðum, að þegar búið væri að útleysa skyldugreiðslur þeirra, þá væri lítið af tekjum þeirra eftir. Ég verð að segja það, að hæstv. ráðh. getur ekki hafa reiknað þetta út. Menn vita nú, hverjir eru embættismenn í landinu; hvað þeir eru margir. Glöggir menn, sem hafa athugað það, segja, að meginfúlga tekna lífeyrissjóðanna verði eftir, þegar skyldugreiðslur þeirra hafa verið útleystar, m. a. af því, að embættismenn þessa lands hafa, þrátt fyrir sultarlauna, reynt að þjóna embættum sínum fram í andlátíð, eða þangað til þeir hafa verið komnir að fótum fram. Það eru eftir útreikningi kunnáttumanna engar líkur til, að meginhluta þessara sjóða verði varið til að borga lífeyri þessara uppgjafa embættismanna. Það lag, sem haft er á þessu nú, tel ég algerlega óviðeigandi, og ætti að færa þetta í betra horf.

Þá skal ég loks með örfáum orðum drepa á það, sem hæstv. atvrmh. gat um, þ. e. a. s. l. um atvinnuleysistryggingar. Þar hefi ég fyrir mér athafnir hæstv. ráðh. sjálfs. Því að hann, hæstv. atvrmh., með því að geta hvorki né vilja framkvæma neitt af þeim kafla tryggingarl., hefir játað, að ákvæðin um atvinnuleysistryggingar séu ótímabær.

***Sigurður Kristjánsson:** 62. gr. alþýðutryggingal. mælir svo fyrir, að lífeyrissjóðir embættismanna og barnakennara skuli falla undir stjórn tryggingarstofnana ríkisins og hvorir um sig haldast þar sérskildir. Þetta er l. málsg. 62. gr. Hinar tvær málsg. mæla svo fyrir: 2. mgr., að þeim embættismönnum og barnakennurum, sem þess óska, sé heimilt að hætta að tryggja sig í þessum sjóðum og taka heldur tryggingarnar í lífeyrissjóði Íslands, þ. e. a. s. þeim, sem eru innan við 40 ára aldur. En 3. og síðasta mgr. 62. gr. mælir svo fyrir, að þeir af þessum mönnum, sem kynnu að kjósa að tryggja sig í lífeyrissjóði Íslands, megi endurheimta úr fyrri tryggingarsjóðum, embættismenn úr lífeyrissjóði embættismanna og barnakennarar úr lífeyrissjóði barnakennara, það fé, sem þeir hafa gildið í þessa sjóði, en þó án vaxta.

Nú er það flestum hv. þdm. kunnugt frá síðasta þingi, að um þetta urðu allverulegar þrætur hér í hv. d., af því að hæstv. ríkisstj. bar þá fram — í annað sinn, að mig minnir — mjög skyndilega frv. um að fresta ákvæðum þessarar gr. Og tilgangurinn var sá, að koma í veg fyrir, að menn gætu notað sér þann rétt, sem veittur er í 2. og 3. málsg. þessarar gr. tryggingal. Ástæðan fyrir því var aftur sú, að ríkisstj. taldi,

að kröfurnar um endurgreiðslur gætu orðið svo miklar, að sjóðurinn væri ekki við því búinn að fullnægja þeim. Skál ég ekkert fara út í það hér, á hve miklum rökum þetta var byggt eða hver sanngirni mælti með því að knýja þessi skyndilög í gegn eins og gert var. Það liggur ekki hér fyrir, en ég vildi benda á, að þetta ákvæði er inn komið einmitt af því, að tryggingarskylda manna í lífeyrissjóð embættismanna og barnakennara er svo há, að það er með öllu ofvaxið tekjulægstu mönnum að greiða þau iðgjöld. ef þeir hafa fjölskyldu fram að færa. Og því þótti sanngjarnt að setja þessi ákvæði inn í tryggingalögin. En ef þetta frv., sem hér liggur fyrir, verður samþ., þá leiðir af 12. gr. þess, að með samþykkt þeirrar gr. er alveg loka fyrir það skotið, að embættismenn og barnakennara, sem kynnu að vilja og þurfa nauðsynlega að nota sér þann rétt, sem 2. og 3. mgr. 62. gr. alþýðutryggingal. veitir, geti notað sér þann rétt, þar sem 62. gr., sem ákveður réttinn, yrði þá úr gildi felld.

Ég vil nú ekki á þessu stigi málsins lengja þessar umr., en vil beina því til þeirrar n., sem fær frv. til athugunar, sem verður sennilega allshn., að það er mjög mikil nauðsyn á, að hún finni leið til þess að firra þessa menn vandræðum. Og skilst mér, þó að þeim vilja flm. frv. væri fullnægt að leggja ekki lífeyrissjóði embættismanna og barnakennara undir stjórn tryggingarstofnunar ríkisins, að það sé vel hægt að fella þessa gr. að nokkru leyti burt, en láta standa áfram ákvæðin, sem heimila embættismönnum og barnakennurum að endurheimta úr sjóðum þessum fé það, sem þeir hafa í þá gildið.

***Atvmrh. (Haraldur Guðmundsson):** Ég hygg það rétt, sem hv. 6. þm. Reykv. benti á, ef þetta frv. verður samþ., sem ég þó vona, að komi ekki fyrir, að þá væri möguleiki til þess að endurgreiða nokkuð af því, sem í lífeyrissjóði embættismanna og barnakennara hefir verið greitt.

Ég þarf ekki mörgu að svara úr ræðu hv. flm. En hann viðurkenndi réttilega, að ef þær breyt. yrðu samþ. á löggjöfinni, sem frv. gerir ráð fyrir, þá væri ekki nema um tvennt að gera, annaðhvort að minnka þær greiðslur, sem gamalmenni eiga að njóta úr lífeyrissjóði Íslands, eða stórum að auka greiðslur til lífeyrissjóðs úr ríkissjóði. En á hvorugt þetta er bent í frv., og ekki heldur vikið að því í grg. þess.

Þá taldi hv. flm., að það væri hlægilega litill munur á þeim fjárupphæðum, sem varið hefði verið til ellistyrks eða ellilauna fyrir og eftir gildistöku l. um alþýðutr. árið 1936, þegar þess væri gætt, eins og hann útmálaði það, með hvílikri varmennsku gengið væri að fólki í þessu efni. — Ja, hv. þm. verður náttúrliga að hafa sína skoðun um það, sem honum finnst varmennska í þessu efni. En ég tel, að ekki hafi á öðrum tíma orðið meiri breytingar á þessu heldur en einmitt frá því árið 1935, þar sem greitt var í ellistyrk það ár rúmlega 200000 kr., en árið 1936 í sama skyni um 900000 kr. Einhverntíma hefði þótt verulegur munur á þessum upphæðum.

Mér skildist hv. þm. álita, að ég væri því ó-

samþykkur, að ellilaunin yrðu til þess að lækka framfærsluútgjöld sveitarsjóðanna. Ég taldi það á vissan hátt sjálfsgagt, því að ég taldi, að af l. þessum mundi leiða lækkan á fátækraframfæri sveitanna. Það, sem héruðin hafa lagt fram til elli- og örorkubóta árið 1936, eru 530000 kr. Ég tel eðlilegt, að bein framlög þessara héraða til fátækraframfæris gamals fólks hafi lækkað a. m. k. um þessa upphæð. Það tel ég eðlilegt og sanngjarnt. Hinsvegar tel ég, að nokkuð verulegur hluti af greiðslum úr lífeyrissjóði gangi til framfæris þess fólks, sem ætti að njóta styrks, sem ekki væri ellilaun.

Ég tel, að mikið sé fengið fyrir gamalmenni, að fá breytt til þannig, að sá styrkur, sem það fær til framfærslu, sé ekki veittur sem fátækrastrykur, heldur sem ellilaun, af tveimur ástæðum. Í fyrsta lagi eiga ellilaunin að greiðast í einu lagi fyrir allt árið. Þar af leiðandi veit fólkið, hvað það fær, og getur tekið það til greina við öflun tekna af atvinnu til lífsviðurværis síns ásamt ellilauninum, í staðinn fyrir að þegar um fátækraframfæri er að ræða, þá verður það að vera undir mati fátækranefndar komið í hvert skipti, hversu mikinn styrk hlutaðeigandi gamalmenni á að fá til framfæris af opinberu fé, a. m. k. fyrir þá, sem ekki hafa komið á fast framfæri árum saman.

Í öðru lagi er það, að þegar einu sinni er búið að taka upp fastan ellistyrk eða ellilaun til manns, þá er tæplega hægt að gera ráð fyrir, ef engar sérstakar verulegar breyt. hafa orðið á afkomumöguleikum þess manns, að breytt verði upphæð ellilauna hans, þannig að sá maður hefir nokkuð fast til að reikna með.

Hv. flm. lætur sér sama að fullyrða hér, án þess að rökstyðja það neitt, að langmestur hluti af því fé, sem safnað hefir í lífeyrissjóð embættismanna, gangi til hins almenna lífeyrissjóðs. Ég fæ ekki skilið, hvaðan hv. þm. hefir þessa vitneskju. (GSv: Hvaðan hefir hæstv. atvmrh. sinn útreikning?). Þeir útreikningar, sem ég hyggi á, voru gerðir af mönnum, sem hafa verið nákomnari hv. flm. en mér.

Fróðir menn, sem hafa athugað það, segja, að ætla megi, að lífeyrissjóður Íslands sé mjög vel tryggður til þess að mæta sínum skuldbindingum, en um það sé ekkert hægt að fullyrða á þessu stigi málsins, þar sem sjóðurinn hefir ekki starf að svo lengi enn. En hitt er alveg vist, að þær fullyrðingar hv. flm. ná engri átt, að mestur hluti þess fjár, sem nú er í lífeyrissjóði embættismanna, verði ekki notaður til þess að mæta skuldbindingum þess sjóðs, heldur renni í lífeyrissjóð Íslands. Því að mestum hluta þess fjár verður varið til þess að mæta þeim skuldbindingum.

Um atvinnuleysistryggingarnar hirði ég ekki að deila við hv. þm. Á þeim kafla í l. eru ýmsir agnárar. Það hefir verið reynt að sniða þá flesta af, og þeir hafa stafað af ónógum undirbúningi áður en sú löggjöf var sett.

***Flm. (Gísli Sveinsson):** Aðeins örfá orð. — Hæstv. atvmrh. drap nú síðast á atvinnuleysistryggingarnar. Hann hefir viðurkennt, að eðlilegt sé, að ekkert hafi verið gert í framkvæmd-

um þeirra, vegna þess að þær hafi verið samþ. óundirbúið. Ég skal hvorki festa hæstv. ráðh. né reyna að losa hann úr þeim vandræðum, sem hann er í vegna ákvæða l. þessara og væntanlegrar framkvæmdar þeirra í framtíðinni.

En þau ákvæði alþýðutryggingal. er meira tímabært að tala um, sem komin eru til framkvæmda og ekki eru góð. Hitt skal ég ekki ræða frekar að sinni, hvort fullyrðingar hæstv. ráðh. um, að það sé minnstur hluti lífeyrissjóðs emhættismanna, sem renni inn í almenna lífeyrissjóðinn, séu réttar, eða það sé, eins og ég hinsvegar álit, meiri hlutinn.

Ég skal lýsa ánægju minni yfir því, að hæstv. atvmrh. er kominn á aðra skoðun en á síðasta þingi um þessi mál. Hann sagði, að réttlæga hefði í héruðum verið tekið tillit til þess við úthlutun ellilauna, hver væri á sveit eða lægi við það. En ég mótmæli því enn, að sveitarstjórnir hafi notað fé það, sem átti að verja til ellilauna, til að létta fátækraframsferið, fram yfir það, sem l. ákvæða.

Á þessu stigi álit ég málið svo útrætt.

ATKVGR.

Frsv. vísað til 2. umr. með 18 shlj. atkv. og til allshn. með 20 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frsv. var ekki á dag-skrá tekið fram.

3. Raufarhafnarlæknishérað.

Á 3. fundi í Nd., 14. okt., var útbýtt:

Frsv. til l. um Raufarhafnarlæknishérað (þmfrv., A. 9).

Á 5. fundi í Nd., 19. okt., var frsv. tekið til 1. umr.

*Flm. (Gísli Guðmundsson): Á síðasta þingi flutti ég frsv. shlj. þessu, sem hér liggur fyrir. Og á Alþ. 1936 flutti ég sömuleiðis frsv. svipaðs efnis, um það, að stofnað yrði sérstakt læknishérað á þessum sama stað.

Ég hefi flutt þetta frsv. vegna ummæla og áskorana, sem til mín hafa borizt frá íbúum þessa héraðs. Það er svo, að þorpið Raufarhöfn á Melrakkaslétu er ekki í vegasambandi, og það er mjög miklum erfiðleikum bundið að leita læknishjálpar. Héraðslæknirinn, sem fólkið leitar til, er á Kópaskeri, og til þess að ná til hans, verður annaðhvort að fara yfir heiði, eða þá langa leið með bæjum, eða þá í þriðja lagi með mótorbát, sem bæði er erfiðt og mjög svo kostnaðarsamt.

Það, sem sérstaklega mælir með því — jafnframt þeim erfiðleikum, sem eru til staðar um að leita læknis, — er það, að á þessum stað er yfir sumartímenn allmikill iðnrekstur, þ. e. síldarverksmiðja, svo að þarna kemur hinn mesti fjöldi af skipum á sumrin. Og það segir sig sjálft, að þar sem svo stendur á, er bæði talsvert mikil slyshætta og því oft þörf að leita læknis af þeim

ástæðum. Oft er það, að þegar skip koma til hafnar til afgreiðslu, eru þau með veika menn, sem þurfa læknishjálpar. Og þar sem ekki er hægt að fá hana þarna, getur það kostað það, að skipin þurfa að fara með þessa menn á aðrar hafnir til læknis. Ef Raufarhöfn yrði gerð að sérstöku læknishéraði ásamt þeim hluta af Presthólahreppi og Svalbarðshreppi, sem lagt er til í frv., þá myndi láta nærri, að í þessu læknishéraði yrðu um 400 manns. Ég hefi orðað ákvæði þessa frsv. þannig, að í þessu héraði skuli stofnað sérstakt læknishérað jafnskjótt sem landlæknir telji það henta. En til bráðabirgða verði gerð sú ráðstöfun, að læknir verði um sumartímenn á Raufarhöfn, þ. e. a. s. þann tímenn, sem læknis er mest þörf. Þar væri úr þeirri þörfinni bætt, þó að hinsvegar sé því ekki að neita, að yfir hinn tímenn, veturinn, eru erfiðleikar fyrir íbúana einna mestir að ná til læknis.

Það hefir ekki lánast á þeim tíma, sem frsv. um þetta hefir legið fyrir, að koma því fram, en ég vænti þess, að það gangi betur á þessu þingi, og að hv. þingmenn fallist á það, að það er ekki ófyrirsýnjanlegt, sem farið er fram á þetta, heldur er hér rík nauðsyn fyrir hendi.

Ég legg til, að frsv. verði að lokinni umr. vísað til 2. umr. og allshn.

ATKVGR.

Frsv. vísað til 2. umr. með 19 shlj. atkv. og til allshn. með 21 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frsv. var ekki á dag-skrá tekið fram.

4. Greiðsla verkkaups.

Á 3. fundi í Nd., 14. okt., var útbýtt:

Frsv. til l. um breyt. á l. nr. 28 19. maí 1930, um greiðslu verkkaups (þmfrv., A. 11).

Á 5. fundi í Nd., 19. okt., var frsv. tekið til 1. umr.

Flm. (Ísleifur Högnason): Herra forseti! Lög þau, sem gilda nú um greiðslu verkkaups, eiga rót sína að rekja til frv., sem samþ. var á Alþingi 1899 og lagt var fram af Jens Pálssyni, þm. Dal. Í meðferð þingsins á málinu var það mjög lemsrað. Ákvæði í frv., sem mælti svo fyrir, að kaup skuli skilyrðislaust og án undantekningar greitt í peningum, var umhverft, og í þess stað kom inn ákvæði, þar sem margt er tiltekið um það, að semja mætti um það, hvernig kaupgreiðsluskyldunni skuli háttáð. Orðrétt niðurlag fyrstu málsg. hljóðar svo, með leyfi hæstv. forseta:

„Óheimilt er að greiða þessum mönnum (þ. e. daglaunamönnum) verkkaup með skuldajöfnuði eða öðru en peningum, og eru allir samningar ógildir, sem þessu eru gagnstæðir.“ Ennfremur var í frv., 3. málsg., ákvæði um refsingu, ef út af var brugðið. Þetta frv., svona lemsrað, var

þó samþ. á þinginu, en þegar til stjórnarinnar kom, þá sýnjaði hún um staðfestingu á frv., og varð það því ekki að lögum.

Árið 1901 bar Skúli Thoroddsen frv. fram af nýju í sama formi og Jens Pálsson 1899. Í ræðum, sem hann flutti um frv., rökstuddi hann nauðsyn þess, að það nái fram að ganga. Kemur hann þar að ýmsum atriðum, sem ég ætla að leyfa mér að vitna til nú, vegna þess að þau hafa gildi fyrir þetta mál enn þann dag í dag, með því að það hefir færzt mjög í aukana, að atvinnurekendur, og sérstaklega verzlaniir úti á landi, noti sér þetta ákvæði laganna, undanþáguna um að geta greitt með vörum og skuldajöfnuði, að við slíkt verður ekki lengur unað. Skúli Thoroddsen minnst á það í framsöguræðu sinni með frv. 1901, að frv. hafi verið mjög ófullkomið eins og það var afgr. af þinginu 1899. Höfuðgallann áleit hann hafa verið þá breytt., að þessi kaupgreiðsluskýlda gildi aðeins, ef ekki væri öðruvísi um samið. Ennfremur segir Skúli Thoroddsen í sambandi við það, að andstæðingar frv. héldu fram, að það gengi of nærri samningsfrelsi manna, með leyfi hæstv. forseta:

„Háttv. sami þingmaður kom enn með hina gömlu mótbáru sína gegn málinu, að hér væri gengið of nærri samningsfrelsi manna. En þess er að gæta, að það er naumast um samningsfrelsi að ræða, þar sem svo ólíkt er á komið með málspörtum, að annarsvegjar eru atvinnuþurfandi fátæklingar, en hinsvegjar auðugir atvinnurekendur. Þar komast ekki að frjálsir samningar, heldur nauðungarsamningar, verkamaðurinn verður að sætta sig við það, sem honum er boðið.“

Þessi partur úr ræðu Skúla Thoroddsens hefir enn í dag sama gildi. Að visu má segja, að til séu samtök verkamanna, sem ekki voru til þá. En hvað einstökum verkamönnum viðkemur, þá er það þannig, að þeir hafa ekki sömu réttarstöðu í þjóðfélaginu, verkamennirnir og atvinnurekendurnir. Þó að þeir hafi það að lögum, þá er það ekki í veruleikanum. Sömu réttindin hafa hér vitanlega ríkir og fátækir til þess að liggja undir brúm og á götu úti á nóttunni. En þegar verkamaðurinn er atvinnuþurfi með sína fjölskyldu, þá er það hann, sem verður að beygja sig undir atvinnurekandann. Þetta gildir enn í dag, og það mælir með því, að hv. Alþingi afnemi úr lögum ákvæðið, sem ég fer fram á, að numið verði burt.

Hvaða afstöðu bændur hefðu til þessa máls, tók Skúli einnig fyrir í ræðu sinni með frv. 1901. Hann segir m. a., með leyfi hæstv. forseta:

„Það væri full ástæða til þess, að bændur ættu öðrum fremur að vera máli þessu hlýntir, því ekki svo lítið af peningum, sem verkamennirnir fengju, mundi ganga til þeirra fyrir ýmskonar landvöru, og þannig dálítið greiðast úr peningaskorti þeirra.“

Enn í dag er það þannig, að verzlaniir, sem greiða kaupgjald í vörum eða með ávisunum á vörur — einmitt þessar verzlaniir, sem oft og tíðum eru okurverzlaniir — þær verzla ekki með landsafurðir bænda. Og er það af þeirri ástæðu, að álagið má ekki vera hærra en 15%, og kjósa þær því heldur að greiða með vörum, sem meira er lagt á. Ég veit um verzlaniir í Vestmanna-

eyjum, sem greiða þannig kaupgjald í vörum, að þær hafa ekki þessar innlendu vörur á boðstólum. Og það er enginn vafi á því, að eftir því sem minna er af peningum milli handa verkamannsins, því minna neytir hann kjöts og annara landafurða. Þess vegna vænti ég þess, að þeir, sem telja sig sérstaklega fulltrúa bændastéttarinnar á þingi, verði með því að nema úr lögum ákvæðið frá 1901, að atvinnurekendur geti skotið sér undan að greiða kaup í peningum.

Enn má geta þess, að á þinginu 1927, þegar Alþfl. flutti viðauka við þessi lög um greiðslu kaupgjalds, þá var till. þeirra í því fölginn að fá vikulega kaupgreiðslu í peningum. En andstæðingarnir fengu þá fellt inn í lögin viðskeyti, sem hafði samskonar hljóðan og þetta, sem ég fer fram á að fella burt. Jón Baldvinsson, núv. forseti sameinaðs þings, sagði þá, með leyfi hæstv. forseta:

„Ég verð að segja það, að mér þykir hv. allshn. ætla sér að breyta frv. til hins lakara, því að í brtt. sinni hefir hún sett inn eina setningu, er verða má til þess, að lítið gagn verði að frv., og er það niðurlagssetningin þessi: „nema öðruvísi sé um samið“.“

Ég fjölyrði svo ekki frekar um þetta atriði, en óska þess, að málinu sé vísað til allshn. og 2. umr.

ATKVGR.

Fr. vísað til 2. umr. með 20 shl. atkv. og til allshn. með 20 shl. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dagskrá tekið frammar.

5. Vinnudeilur.

Á 4. fundi í Nd., 18. okt., var útbýtt:

Fr. til 1. um vinnudeilur (þmfrv., A. 16).

Á 6. fundi í Nd., 20. okt., var frv. tekið til 1. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 8. fundi í Nd., 22. okt., var frv. aftur tekið til 1. umr.

Flm. (Thor Thors): Þetta mál, sem hér liggur fyrir til umr., er nú orðið hv. þdm. svo kunnugt, að það er í raun og veru óþarfi að hafa langa framsöguræðu um það. Það hefir verið flutt tvisvar áður á Alþ. Auk þess hafa farið fram sérstakar útvarpsumr. um efni frv. í til-efni af því frv., sem Framsfl. flutti á síðasta þingi um svipað mál. Ég get þó ekki komizt hjá því að fara nokkrum orðum um þetta mál og ýms ákvæði þessa frv.

Eins og kunnugt er, er nú þessum málefnum, um deilur milli aðilja á sviði atvinnulífsins, alstaðar um hinn menntaða heim skipað með lög-gjöf. Ekkert þjóðfélag í hinum síðaða heimi (annað en Ísland) lætur sér sæma að láta þetta

mikla svið þjóðfélagsins afskiptalaust af löggjafans hálfu. Og í þeim löndum, þar sem ríkisvaldið er afskiptamest af málefnum einstaklinganna í þjóðfélaginu og þjóðfélagsins í heild, eins og í Ítalíu, Þýskalandi og einræðisríkinu Rússlandi, þar eru fyllst og ákveðnust ákvæði um þessi deilumál.

Það verður ekki komið hjá vinnudeilum. Þær hljóta að risa milli aðilja á sviði atvinnulífsins. Það er óhjákvæmilegt, að ágreiningur risi um skiptingu arðsins, hvernig henni eigi að vera varið. En stjórnarvöldin geta látið þetta mál til sín taka á þann hátt að setja löggjöf í þá átt, að reynt sé í lengstu lög að afstýra því, að vinnudeilur leiði til vinnustöðvunar. Því að reynslan, bæði hér á landi og um allan heim, sýnir, að vinnudeilur eru oftast aðiljum sjálfum, sem í þeim eiga, til tjóns, og ætíð þjóðfélaginu í heild sinni til ófarnaðar. Þess vegna hefir löggjafarvaldið skyldu til þess að vernda eftir megni þjóðfélagið gegn því tjóni, sem af vinnustöðvunum leiðir. Þetta frv. miðar að því að reyna að afstýra vinnustöðvunum. Réttur verkamanna til að knýja fram kröfur sínar með verkfalli er látinn haldast, og réttur vinnuveitenda til þess að knýja fram sínar kröfur með vinnusviptingu einnig látinn haldast. Hér er hinsvegar lagt til, að settar verði ákveðnar reglur fyrir því, að þjóðfélagið skuli leitast við að setta í vinnudeilumálum, áður en til vinnustöðvunar komi.

Eins og hv. þdm. er kunnugt, er þetta frv. sniðið eftir því, sem nágrannabjóðir okkar á Norðurlöndum, þar þjóðir, sem okkur eru skyldastar, hafa ákveðið hjá sér. Því að í þessum löndum, Danmörku, Noregi og Svíþjóð, er þessum málum skipað með löggjöf. Og allir ábyrgir stjórnsmálaflokkar í þessum löndum hafa getað fylgt að í því ýmist að setja þessa löggjöf eða láta hana haldast.

Í þessu frv. eru í fyrsta lagi ákvæði um samninga milli verkamanna og vinnuveitenda, og þess er krafist, að vinnusamningar séu jafnan skriflegir og ákveðinn samningstími og uppsagnarfrestur í hverjum samningi. Ennfremur eru svo sett ákvæði, sem banna að skella á vinnustöðvun út af ágreiningi um gildi samninga og efni þeirra eða út af réttarágreiningi aðilja, sem aðeins tekur til þess, hvort annarhvor samningsaðili sé að svíkja gerðan samning, heldur skuli slíkur ágreiningur vísað til sérstaks óhlutdrægs dómstóls, þar sem báðir aðiljar eiga sína talsmenn.

Ennfremur eru sett ákveðin skilyrði fyrir því, að unnt sé að koma fram vinnustöðvun, hvort sem um er að ræða verksviptingu af hendi vinnuveitenda eða verkfall af hendi verkamanna. Eftir frv. þarf til slíkra vinnustöðvana samþ. í félögum þessara aðilja atvinnulífsins. Þessi ákvæði, sem er að finna í I. kafla frv., eru sömu skilyrði og nú gilda í Danmörku og hafa gilt þar frá því 5. september 1899, er báðir aðiljar, verkamenn og vinnuveitendur, gerðu með sér hina svo kölluðu septembersetti. Sú sett hefir staðið fram til þessa dags og verið einskonar stj.skr. fyrir öllum vinnudeilum þar á landi.

Þá eru í frv. okkar ákvæði um sáttatilraunir

í vinnudeilum. Þau ákvæði eru mjög aukin frá því, sem nú er í gildandi íslenskum l. Samkv. frv. skal atvnrh. skipa einn ríkissáttasemjara og þrjá héraðssáttasemjara, sem skulu vera búsettir (héraðssáttasemjarar) á Ísafirði, Akureyri og Seyðisfirði. Eins og í núgildandi löggjöf um sáttatilraunir í vinnudeilum, frá 27. júní 1925, er þeim ætlað að fylgjast nákvæmlega með í því, sem gerist á sviði atvinnulífsins, einkum ef líklegt má telja, að vinnustöðvun sé yfirvofandi. Sáttasemjurum þessum er ætlað að standa í sambandi hverjum við aðra, þannig að ef héraðssáttasemjari heldur, að vinnustöðvun sé í aðsigi, þá sé honum skylt að tilkynna ríkissáttasemjara ástæður fyrir því í ýmsum atriðum. Einnig er ríkissáttasemjara heimilað að krefjast skýrslna af aðiljum, sem hlut eiga að máli, þar sem honum þykja horfur á, að vinnustöðvun verði framkvæmd. Sáttasemjari getur bannað vinnustöðvun meðan á sáttatilraunum stendur, en aldrei lengur en 10—14 daga. Þetta eru samskonar ákvæði og nú gilda og lengi hafa gilt í Noregi. Frestsákvæði þessi eru vitanlega sett til þess, að hægt sé að afstýra vinnustöðvun meðan á sáttatilraunum stendur.

Loks eru í III. kafla frv. þessa ákvæði um stofnun sérstaks dómstóls, sem nefnist Vinnudómstóll Íslands og á að hafa það hlutverk með höndum að skera úr um réttarágreiningu aðilja. Eins og hv. þm. er kunnugt, getur hér komið til greina tvennskonar ágreiningur. Annarsvegar ágreiningur um það, hvað felist í gerðum samningum milli þessara aðilja. Hinsvegar hagsmunaaagreiningur, eða ágreiningur um það, hver skuli vera kjör aðilja. Þessum dómstóli er aldrei ætlað að skipta sér af deilum út af slíkum hagsmunaaagreiningi. Það er því algerlega rangt, sem komið hefir fram frá andstæðingum þessa frv., bæði í blöðum og á fundum, að þennan dómstól eigi að setja til höfuðs hagsmunum verkalyðsins og hann eigi að skammta verkalyðnum kjörin. Þessi dómstóll á ekkert skylt við gerðardóm í vinnudeilum, og hann á aldrei að skipta sér af því, hvaða kaup verkamönnum er greitt. Það er eins og ég tók fram, aðeins þegar um réttarágreiningu er að ræða, að þessi dómstóll á að láta til sín taka og skera úr um það, hvort gildandi samningar séu haldnir af aðiljum og hvað felist í þeim. Dómstóllinn er þannig skipaður, að hæstiréttur tilnefnir 3 menn, sem allir eiga að vera lögfræðingar og ekki mega hafa þá aðstöðu, að þeir geti talizt vilhallir í málum milli vinnuveitenda og verkamanna. Auk þess skulu skipa þennan dómstól 2 menn, sem tilnefndir eru einn af hvorum aðilja, Vinnuveitendafélagi Íslands og Alþýðusambandi Íslands.

Afstaða stjórnsmálaflokkanna til þessa máls hefir á undanförunum þingum komið greinilega í ljós. Framsfl. hefir að efni til tekið þessu máli samilega. Hæstv. forsrh. hefir hvað eftir annað í áheyrn alþjóðar talið beina nauðsyn á því, að löggjöf verði sett um þetta efni. Og hann hefir staðhæft það hér á Alþ., að þær till., sem við höfum borið fram í þessu frv., séu þess eðlis, að líklegt sé, að ná megi einhverju samkomulagi út frá þeim um þessi mál. Flokksþing Framsfl. á síðasta vetri tók mjög ákveðið á þessu máli og

skoraði á þingflokk Framsfl. að heita sér fyrir því, að nú þegar yrði löggjöf sett um þessi mál. Frv. þau, sem Framsfl. bar fram á síðasta þingi, voru spor í rétta átt í þessu máli. En að áliti okkar flm. þessa frv. náðu þau of skammt, þar sem þess var ekki nægilega gætt að skerpa vald sáttasemjara, svo sem aðrar Norðurlandþjóðir hafa gert, til þess að reyna að tryggja það, að hann næði sáttum áður en til vinnustöðvunar kæmi. En vegna þessara frv. Framsfl. og framkomu þess flokks í málinu yfirleitt vil ég leyfa mér að vænta, að á þessu þingi verði hægt að ná samkomulagi um þetta mál.

Alþfl. hefir tekið þessu máli með litlum skilningi. Má það einkennilegt kallast, svo mjög sem sá flokkur vill þó láta í veðri vaka, að stefna hans sé hin sama og sósíalistiskra flokka annara Norðurlanda. Þeir hafa sett löggjöf um þessi málefni og álita hana feng fyrir verklyðssamtökin. Afstaða sósíalista hér hefir verið andstaða þessu máli. En eftir að við síðast ræddum þetta mál á Alþ., hefir verið stigið eitt þýðingarmikið spor í þessu máli einmitt af sjálfum verklyðsfélögunum. Það var á síðasta sumri, þegar Verkamannafélagið Dagsbrún gerði samning við Vinnuveitendafélag Íslands um taxa fyrir kaupgreiðslu í Reykjavík. Þá var í þann samning tekið upp eitt ákvæði, sem var algert nýmæli í sambandi við slíka samninga, sem sé í 9. gr. þess sáttmála, þar sem svo er ákveðið, að skipuð skuli sérstök sáttanefnd, tilnefnd af samningsaðiljum og lögmönnum í Reykjavík. Þessi sáttanefnd á að reyna að jafna þann ágreining, sem kemur fram út af gerðum samningum, eða m. ö. o. hafa með höndum samskonar verkefni, er við ætlumst til, að Vinnudómstóll Íslands hafi með höndum, að skera úr um réttarágreining milli aðilja og reyna að jafna hann. Ákvæði þessarar 9. gr. samningsins hljóða svo (með leyfi hæstv. forseta):

„Vinnustöðvun skal óheimil út af slíkum ágreiningi fyrr en viku eftir að sáttastarf hófst.“

Hér er möguleiki til þess, að hægt sé að fresta vinnustöðvun meðan á sáttatilaunum stendur. Ég tel þetta þýðingarmikið spor stigið þarna af hálfu verklyðsfélaganna til þess að koma á skynsamlegri, þjóðheillavænlegri löggjöf um þessi mál. Ég vil vænta þess, að verklyðsfélög þessa lands haldi áfram á þessari braut. Reyndar hefir það komið fyrir, eftir að þetta ákvæði var samþ., að stofnað hefir verið af hendi þessa sama verkamannafélags, Dagsbrúnar, til verkfalls, sem við mjög litil rök hafði að styðjast, út af deilu kyndara við gasstöðina. Skal ég ekki fara nánar út í það atriði að sinni. En ég ætla að fullyrða það, að hefði skynsamleg vinnulöggjöf verið þá til hér á landi, þá hefði slíkt verkfall aldrei verið háð, sem gert var út af þessu máli síðastl. sumar.

Það er oftsinnis talað um það í umr. um þetta mál, að það sé ekki tímabært enn hér á landi að setja vinnulöggjöf. Það mál þurfi meiri undirbúning og betur að skýrast, áður en slík löggjöf verði sett. En ég held, að allur frestur á þessu máli sé þjóðfélaginu hættulegur. Og ég held, að einmitt nú væri rétt að reyna til hins ýtrasta til að ná einhverju samkomulagi um

málið, vegna þess að nú eru yfirvofandi miklar deilur um kaupgjald upp úr næstu áramótum. Það væri þjóðfél. mjög þarflegt, ef hægt væri að leiða þær deilur til lykta án þess að til vinnustöðvunar kæmi, sem búast má við þá. Og vinnulöggjöf, eins og hinar Norðurlandþjóðirnar hafa, ætti einmitt að vera nokkur trygging fyrir því, að ekki kæmi til slíkrar vinnustöðvunar.

Það hefir sýnt sig í okkar þjóðfélagi, að hér er engu síður en annarsstaðar í hinum menntaða heimi nauðsyn á því, að þjóðfélagið láti þessi málefni til sín taka. Og ég vænti þess því ennþá, að hv. þm. liti til reynslu annara þjóða í þessum efnum og reyni nú að afstýra þeim voða, sem framundan kann að vera í okkar atvinnulífi, ef ekkert skipulag er á þessum málum og engin tilraun gerð af hálfu hins opinbera til þess að sættir megi haldast.

*Einar Olgeirsson: „Fátt er frá Dönum, sem gæfan oss gaf, og glögg er það enn, hvað þeir vilja“, held ég að verkalyðurinn megi segja um það, sem íhaldið býður. Þessir herrar koma með vinnulöggjöf, en það einkennir dálítið afstöðu þeirra til vinnu og verkalyðs, hvað það er, sem þeir hafa áhuga fyrir í vinnulöggjöf. Íhaldsfulltrúarnir hafa alla sína tíð á þingi aldrei lagt fram neina till. um neina löggjöf, sem miði að því að tryggja kjör verkalyðsins. Aldrei hefir komið úr þeirra hóp frv. til laga um stytting vinnutímans eða um tryggilegri aðbúnað í verksmiðjum, eða til þess að hindra slysahættu, og annað þessu líkt. Aldrei hefir komið frá fulltrúum Sjálfstfl. eitt einasta frv., sem miði að því að tryggja verkamönnum réttindi til vinnu, réttinn til að geta lifað. Þegar þessir menn hugsa um vinnu, þá er það fyrst og fremst eitt, sem virðist vaka fyrir þeim, — að takmarka við verkalyðinn þann eina rétt, sem honum er eftir látinn í þessu þjóðfélagi. Verkamennirnir í þessu þjóðfélagi, það eru þeir menn, sem ekkert eiga, sem eru bornir í þennan heim án þess að geta á nokkurn hátt haft ofan af fyrir sér nema selja sitt vinnuaf. Þeirra vinnuaf. verður að ganga kaupum og sölum eins og þrælarnir gengu forðum daga milli manna. Þessir menn eru í raun og veru réttlausir í þjóðfélaginu. Þeir eiga allt undir náð mannanna, sem eiga atvinnutækin, um það, hvort þeir vilja kaupa vinnuna eða ekki.

Eini möguleikinn, sem verkamannastéttin þess vegna hefir í þessu þjóðfélagi til þess að knýja fram sínar kröfur, er að neita að selja vinnuaf. sitt. Og hverju verður hann að fórnar til þess? Því, að standa jafnvel tómhentur uppi og svelta á meðan, nema ef hann hefir skapað sér það sterk samtök og sjóði af þeim litlu aukum, sem hann vinnur sér inn, að hann geti haldið sér uppi meðan á verkfalli stendur. Þetta er eina vopnið, sem verkalyðsstéttin hefir til að heita í sinni hagsmunabaráttu. En hverskonar vopn hefir ekki atvinnurekendastéttin til að beita á móti? Ég er hissa á, að menn, sem bæði eru lögfræðingar og telja sig sjálfstæðis-menn, skuli geta flutt á þingi frv., þar sem gengið er út frá, að vinnuveitendur og verkamenn séu jafnréttiháir aðiljar. Þeir eru það ekki í þessu þjóðfélagi, og þeir verða það ekki með svona löggjöf.

Við skulum bara hugsa okkur aðstöðumuninn í einu tilfelli. Frv. vill takmarka rétt verkamanna til að leggja niður vinnu, gera þeim sem erfiðast að heita þessu eina vopni til þess að fá sínum kröfum framgengt. En er réttur atvinnurekenda til þess að stöðva fyrirtækin nokkuð takmarkaður? Felst í þessu frv. nokkur trygging fyrir verkamenn um það, að eigendur framleiðslutækjanna haldi áfram að nota þau? Nei. Það hafa aldrei komið fram frá fulltrúum iðaldsins neinar tillögur um það, að hindra eigendur framleiðslutækjanna í því að hætta að nota þau. En við sjáum það í þessu þjóðfélagi, að menn, sem hafa oft og einnig sölsað undir sig atvinnutækin, stöðva þau. Ekki þurfa þeir að gera það með verkbaunni, — nei, bara að segja þetta: Það borgar sig ekki að reka framleiðslutækin, og við reukum þau ekki. Þetta er einstaklingseign, þó að þúsundir manna lifi af fyrirtækinu. Togaraeigendur þurfa ekki að gera neina „lockout“ til þess að svelta verkafólkið í Reykjavík. Þeir geta bara sagt: Við leggjum upp togurumum, það borgar sig ekki að reka þá. Þeir eru privaatign. Þó að nokkur hundruð alþýðufjölskyldna í Reykjavík verði að svelta eða búa við bág kjör, það kemur þeim ekki við. Þeir geta gert það, sem þeim þóknast. Þetta vald er ekki lagt til að takmarka. Það á að vera óskert framvegis.

Frv. þetta er því í augum verkafólksins fyrst og fremst spursmál um mannréttindi, það er spursmál um áras á mannréttindi hans. Innihaldið í þessu frv. er í raun og veru það, að verkamaðurinn hefir ekki rétt til að hætta að vinna hjá atvinnurekanda þegar honum þóknast. Honum er fyrirskipað með sérstaklega margbrotnum lögum, að hann verði í sérstökum kringumstæðum að halda áfram að vinna nauðugur. Í fyrsta lagi verður hann að halda áfram meðan þessi svokallaði fyrirvari stendur, 10—14 daga. Í öðru lagi, svo framarlega sem samþykkt er gerð um þetta, þá er hún svo langt frá að vera á lýðræðisgrundvelli. Það, sem þarna er um að gera, er það, að verkamenn leggi niður vinnu. En stranglögfræðilega skoðað er verkamaðurinn gerður að þræli þennan tíma, gerður ófrjáls verka sinna með sérstökum lögum og skyldaður til að halda áfram að vinna nauðugur. Það er verið að svipta þennan verkamann þeim rétti, sem hann annars hefir til að hætta að selja sína vinnu. Þess vegna eru þessi ákvæði alveg beint brot á mannréttindum og í öðru lagi þeim réttindum, sem verkafólksstéttin hefir innan þjóðfélagsins. Það er ekki hægt með neinum rétti, en það er hægt með þvingunar- og þrælalögum að fyrirskipa verkafólki að halda áfram vinnu þegar hann sjálfur hefir ákveðið að leggja niður vinnu. Atvinnurekandinn hinsvegar má stöðva vinnu þegar honum þóknast. Það er ekkert í þessum lögum, sem hindrar það. Ekki þarf að heita verkbaunni, heldur bara segja, að reksturinn borgi sig ekki. Atvinnurekandinn getur farið í kringum þetta eins og honum þóknast. Þess vegna er það hlægilegt að sjá talað um, að það sé verið að gera verkamenn og atvinnurekendur jafnréttiháa. Í fyrsta lagi eru þeir það ekki í þjóðfélaginu, og misréttið verður ennþá meira en áður með þessum lögum.

Alpt. 1937. C. (52. lögjarfarþing).

Þá eru þessi lög beinlínis höft og fjötur á verkafólksamtökin hér á landi alveg sérstaklega, vegna þess að hér hagar þannig til, að vinnan er að mjög miklu leyti vertiðarvinna, sem stendur mjög stutt. Ef verkamenn ætla að knýja fram sínar kröfur á þessari stuttu vertið, er það alveg afgerandi, hvort hægt er að draga verkfall 10—14 daga eða ekki. Undir fjöldamörgum kringumstæðum hér á landi er úr sögunni það mál, sem verið er að deila um, á svo löngum tíma, og jafnvel á fjórum dögum, t. d. uppskipun o. fl. Ef verkamönnum er skipað að halda áfram að vinna að uppskipun farms, sem ætlað er að gera verkfall við út af sérstökum kringumstæðum, þá er bara hægt, samkv. þessu frv., að láta skipa þessum farmi upp. Og þá eru verkamenn búnir að missa það vald, sem fólst í því, að ekki væri hægt að skipa farminum upp, þegar loks til þess kemur eftir 14 daga að gera verkfall. Það er ekki til neins að fara í kringum það, að verkafólkurinn er sviptur þeirri aðstöðu, sem hann hefir til að neyta þess valds, sem felst í hans verkfallsheimild. Þessi fyrirvari þýðir það, að a. m. k. í helming af öllum þeim tilfellum, sem ég þekki úr sögu verkfallanna á Íslandi, myndi þetta eyðileggja gersamlega verkfallsrétt verkamanna. Hinu skal ég ekki neita, að það koma fyrir önnur tilfelli, þar sem þetta þarf ekki endilega að koma að sök, sérstaklega þegar um er að ræða menn, sem hafa fasta vinnu allt árið í kring. En í þeirri vinnu hér á landi, sem verkföll eru tíðust, mundi frv., ef að lögum yrði, einmitt þýða sviptingu verkfallsréttarins fyrir verkamenn.

Í öðru lagi brjóta þessi lög algerlega í bága við allan þann grundvöll, sem tíðkast annars um lýðræði. — einmitt í 21. gr. — (en annars ætla ég ekki sérstaklega út í greinarnar við þessa umr.), en þar er m. a. ákvæði um það, að ef sáttasemjari kemur með tillögu og enginn samþykki greiðir atkv. með till., en 25% á móti, þá er hún samt samþ. Það er sem sé hægt að knýja verkamannafélög í slíkum kringumstæðum til að ganga inn á að gera að bindandi samningi till. frá sáttasemjara, sem ekki einn einasti félagsmaður er með. Þetta nær auðvitað ekki nokkurri átt. Hér er verið að skapa bókstaflega einræði fyrir sáttasemjara og þverbrjóta lýðræðið í verkamannafélögunum og í þjóðfélaginu. Ennfremur er í frv. algerlega verið að taka sjálfsákvörðunarréttinn af einstökum verkafólksfélögum með 32. gr. Nú lendir eitt slíkt félag í deilu, en það er jafnframt samningur fyrir 10—20 önnur félög. Við skulum segja, að sáttasemjari gangi út frá, að það liti vel út með atkvgr. hjá þessum félögum öðrum; þá má hann ákveða, að sameiginleg atkvgr. fari fram milli allra félaganna. Hann getur beitt valdi sínu til að nota augnabliks hagsmuni eins hluta verkafólksins móti öðrum hluta hans, sem stendur í deilu um kjarabætur. Ef t. d. múrarar eða einhver sérstök iðnaðarstétt er að berjast fyrir bættum kjörum, þá er hægt að eyðileggja baráttu þeirra með því að tengja hana við baráttu járnsmiða og prentara, sem ekki eru í augnablikinu að berjast fyrir bættum kjörum, og myndu þess vegna greiða atkv. móti verkfalli í svipinn. Með þessu er algerlega verið að svipta

einstök félög öllum sjálfsákvörðunarrétti, og svipta menn, sem vinna í ákveðnu fagi, gersamlega réttinum til þess að ákveða sjálfir, hvort þeir vinna eða vinna ekki.

Það er þess vegna alveg auðséð, að þetta frv., eins og það liggur fyrir, brýtur alveg í bága við allt, sem við erum vanir að skoða grundvöll fyrir okkar nútíðarþjóðfélagi, fyrir lýðræðinu. Það er þvert á móti þeirri reglu, að meiri hlutinn yfirleitt ráði í félögum. Það eyðileggur sjálfsákvörðunarrétt einstakra félaga, sem mynduð eru til að varðveita hagsmuni sérstakra manna og stétta, og sviptir verkamenn rétti þeim, sem þeir hafa til að ráða því sjálfir, hvort þeir vinna eða ekki.

Hv. flm. þessa frv. ættu nú að vita það frá undanförunum þingum, að slík lög eru í algerðri mótsögn við öll réttindi og alla hagsmuni verkalyðsstéttarinnar í landinu, enda hafa verkalyðsamtökin alstaðar í landinu, bæði einstök félög og heildarsamtök þeirra, Alþýðusambandið, mótmælt þessu frv. um vinnudóm og hverju frv., sem hefir farið í líka átt. Það er gefið, að það þýðir ekki að þjóða íslenskum verkalyð upp á nein þvingunarlög. Hann lætur sér ekki lynda að glata því frelsi, sem hann hefir innan þessa þjóðfélags, á hvern hátt sem verður reynt að svipta hann því. Hann lætur ekki gera sig að þrælum, þó að það sé reynt með löggjöf. Hann mun halda fast við þann grundvöll, sem skapast hefir innan þjóðfélagsins fyrir hans rétti til að beita sínum samtökum og beita þeim eina möguleika, sem hann hefir til að knýja fram bætt kjör, en það er að neita að selja sína vinnu. Enda veit ég ekki til þess, að hv. sjálfstæðismenn hafi komið með frv. um að takmarka rétt kaupmanna um það, hvaða verði þeir megj selja sínar vörur og annað slíkt.

Hv. flm. minnstist á í framsöguræðu sinni, að það væru einhver sérstök lög um vinnudeilur m. a. í sovétríkjunum. Ég er hræddur um, að hv. þm. fari eitthvað villur vegar. Til eru lög um vinnudóm þar, að svo miklu leyti sem atvinnurekendur og launþegar ennþá eru til þar. En það hefir ekki verið í þeim tilfellum, þar sem útlendir auðhringar áttu í hlut og höfðu sérstakar ívilnanir, eins og fyrir nokkrum árum. Þar hafa verkamenn haft sinn frjálsa verkfallsrétt, eins og í öllum sovétríkjunum. En hitt gefur að skilja, að maður heyrir ekki mikið um það, að verkamenn geri verkfall á móti sjálfum sér. Það er rétt eins og á því tímabili þegar t. d. járnsmiðurinn vann einn í sinni litlu smiðju. Hann gerði ekki verkfall á móti sjálfum sér. Það er ekki hætt við verkföllum þar, sem verkamenn eiga sjálfir tækin, og verða jafnvel óþekkt þar, sem sósíalisminn ræður.

Hv. flm. hefir tekið fram, að skapast hafi á Íslandi á síðasta tíma þjóðfélag, sem myndar andstöðu á milli þeirra, sem eiga framleiðslutækin, og verkamannanna, sem leggja fram vinnu sína við þau. En þeir ganga út frá skipulagi, sem kallað er auðvaldsskipulag. Einkenni þess eru þessar tvær stéttir. Aftur á móti þar, sem þessar tvær andstæður eru ekki til, þar er aðeins ein stétt, hin vinnandi stétt, sem sjálf á framleiðslutækin. Þar er líka eðlilegt, að þau

fyrirbrigði, sem hv. flm. var að lýsa og fylgja þessu þjóðfélagi, séu ekki til. Þess vegna er ekki rétt af hv. flm. að setja í sama flokk þessi sósíalistisku ríki, þar sem stéttaskiptingu er útrýmt, og önnur ríki eins og hann minnstist á, svo sem Þýskaland og Ítalíu, þar sem auðmannastéttin hefir sérstaklega skörp þvingunarlög gagnvart verkalyðnum til þess að fyrirbyggja, að hann beiti sínum samtökum, — og ganga það langt í þessari þvingunarlöggjöf, að sjálf verkalyðsamtökin eru algerlega bönnuð, yfirleitt öll samtök þegnanna til á nokkurn hátt að bæta sín kjör.

Hv. flm. talaði ennfremur um, að vinnustöðvun væri til tjóns. Jú, það er margskonar vinnustöðvun í núv. þjóðfélagi. Ógurlegasta vinnustöðvunin er sú, að mikill hluti framleiðsluafllins er látinn vera ónotaður. Þeir menn, sem eiga framleiðslutækin, stöðva þau um lengri tíma og láta alls ekki nota þau og láta verkalyðinn, sem er upp á þá kominn um atvinnu, vera atvinnulausan. Þeir, sem ráða í þjóðfélaginu, eyðileggja þannig meginhlutann af framleiðsluafllinu, sem þjóðfélagið byggist á. Og þetta er og hefir verið einkenni auðvaldsskipulagsins. Hv. flm. talaði ekki um hin sorglegu áhrif þeirrar vinnustöðvunar og hvað það þýðir fyrir verkamenn og þjóðfélagið allt, þegar framleiðslan minnkar stórkostlega og þjóðin verður að upplifa hörmungar, líkt og þegar styrjöld eða drepstótt geisar, — það fyrirbrigði, sem við köllum kreppu.

Það eru þessar vinnustöðvanir, sem eru miklu hættulegri þjóðfélaginu heldur en nokkur tíma binar, sem getur leitt af verkföllum. Þetta eru þær vinnustöðvanir, sem hvað eftir annað hafa ætlað að riða þjóðfélaginu að fullu. Við upplifum í nútímanum hvað eftir annað, að helmingur af öllu framleiðsluafli eins lands er stöðvaður, að helmingur verkamanna er atvinnulaus, — að helmingur verksmiðja eða annara framleiðslutækja, sem gætu verið í gangi, er látinn ónotaður. Ef hv. flm. væri illa við vinnustöðvanir, eins og hann vill vera láta, þá eru þetta vinnustöðvanir, sem hann ætti að vinna að því að banna með lögum.

Við munum best eftir því fyrir tveimur árum, þegar einmitt það hlutafélag, sem hv. flm. þekkir mjög vel, Kveldúlfur, stöðvaði alla sína togara og lagði þeim upp. Kveldúlfur gat gert það, sem honum þóknaðist við sína togara, hann gat látið vinnu stöðvast heilt ár, ef honum þóknaðist. Og ég heyri alls ekki, að sjálfstæðismönnum hafi verið sérstaklega illa við slíka vinnustöðvun. Ég get trúað, að slík vinnustöðvun hafi verið í ætt við slík fyrirbrigði, sem þekkjast frá Frakklandi og víðar, þar sem er ríkisstjórn, sem auðmönnum og atvinnurekendum er illa við, þá stöðva þeir fyrirtækin í stórum stíl, til þess að þjóðfélagið og stjórn þjóðfélagsins skaðist. Og jafnvel mun vera tilhneiging til slíks hér á landi.

Það eru þessar vinnustöðvanir, sem ætti að setja lög á móti og hindra. Ég býst við, að atvinnurekendur mundu þá segja: Hvernig á að skipa okkur að halda áfram atvinnurekstrinum, þegar okkur finnst hann ekki borga sig? — En hvar er þá jafnréttið? Geta verkamennirnir þá

ekki sagt: Hvernig á að skipa okkur að halda áfram að vinna, þegar okkur finnst það ekki borga sig? — Það er ekki til neins að tala um neitt jafnrétti í sambandi við þetta frv.; það er bara hræsní. Það, sem farið er fram á, er að hneppa verkalyðinn að svo og svo miklu leyti í þrældóm, innleiða þrælhald og eyðileggja verkalyðssamtökin.

Viðvíkjandi þeirri reynslu, sem hv. flm. vitnaði í frá verkalyð í öðrum löndum, — sem ég mun fara nánar út í við 2. umr., ef frv. kemst svo langt, — skal ég geta þess, að reynslan á Norðurlöndum er öðruvísi en hv. flm. vill vera láta. Því að slík vinnulöggjafarfrv. í Svíþjóð voru felld, vegna mótspyrnu verkalyðsins. Og það, sem samþ. var í Noregi, er ekkert annað en pappírshlað, sem verkalyðurinn „respekterar“ ekki, hefir brotið og gert að engu. Það er ekki til neins að svipta stétt eins og verkamannastéttina í einu þjóðfélagi rétti sínum, þó að hægt sé að fá utan um það einhvern meiri hl. í svipinn. Verkamannastéttin mun ekki frekar láta svipta sig verkfallsréttinum heldur en bændur á Íslandi mundu láta svipta sig réttinum til að hafa sín samvinnufélög. Vinnustéttirnar á Íslandi eru það þroskaðar, að þær vita, hvað samtakaréttindin gilda, og eru jafnan staðráðnar í að vernda þessi samtakaréttindi sín óskert, eins og þær eru staðráðnar í að vernda hagsmuni sína og líf sitt. Þess vegna er ekki til neins að bjóða þeim upp á þetta. En að visu má í fyrsta lagi slá því föstu, að Alþingi mun aldrei samþykkja svona lög. Hitt er alveg víst, að hin vinnandi stétt á Íslandi er of sterk og of frelsiselsk til þess að hún léti framkvæmd slíkrar löggjafar þolast.

***Héðinn Valdimarsson:** Þetta frv. er gamall draugur. Ég man ekki, hvað það hefir oft verið borið fram og aldrei náð samþykki. Og það er áframhald þeirrar tilraunar, sem er gerð af hálfu Sjálfstfl. og fyrirrennara hans, Íhaldsfl., til að setja takmarkanir á rétt verkalyðssamtakanna í landinu. Því hefir verið svarað áður af alþýðuflokksmönnum á svipaðan hátt eins og hv. 5. þm. Reykv. talaði. Og ég veit, að verkalyðsfélögin í landinu eru þeirrar skoðunar, að ekki sé hægt að setja löggjöf um þetta mál á móti þeirra vilja. Þessi skoðun hefir oft komið fram og er margyfirlýst af hverju einasta verkalyðsfélagi á landinu. Og ég hefi þá trú, að Alþingi muni ekki færa sig í fang að setja löggjöf um mál, sem varðar svo mikið öll lífskjör svona 20—30 þús. manna, ef ekki fleiri, beint á móti þeirra vilja, meðan aftur á móti aðrar stéttir þjóðfélagsins fá meiri og meiri forráð um sín mál. Ég vil benda sérstaklega á landbúnaðinn, sem á síðustu árum hefir fengið forráðin mjög til Búnaðarfél. og annars félagskapar bænda. Að mörgu leyti er sama hægt að segja um samvinnufélög bænda. Það hafa komið fram af hálfu þess flokks, sem ber fram þetta frv. — sérstaklega áður — ýmsar till. um skerðingu á rétti bændu, og því hefir verið svarað af hálfu samvinnufélaganna og fulltrúa þeirra á þann hátt, að samvinnubændur álíta, að það ætti aðeins að gera þá löggjöf um þau mál, sem þeir álíta sér vera réttláta og hag-

kvæma. Og það var gert með samvinnulögunum og þeirri viðbót, sem síðar var gerð.

Ég hefi þá trú, að eins og Alþingi er nú skipað, þar sem þessi flokkur er í minni hl., að honum muni ekki takast að koma fram vilja sínum í þessu máli frekar en áður. Honum mun ekki takast betur með það en tilraunirnar með ríkislögreglufrumvarp hér á árunum.

Ég mun ekki fara út í einstök atriði frv. Fulltrúar Alþfl. hafa áður lýst yfir afstöðu sinni til þeirra, og stendur hún óbreytt. Ég hefi áður, einmitt í sambandi við þetta mál, talað um þann aðstöðumun í þjóðfélaginu, sem er á atvinnurekendum og verkamönnum. Það er aðeins í orði, sem þessar tvær stéttir hafa sama rétt. Það má segja, að á uppboði hafi allir viðstaddir sama rétt til að bjóða í og kaupa þá muni, sem á boðstólum eru. En þeir einir geta neytt þess réttar, sem hafa peninga í vösum. Þannig er það víðar. Þó að atvinnurekandi og verkamaður eigi að hafa jafnan rétt í vinnudeilum, þá verður reyndin öll önnur, eins og hv. 5. þm. Reykv. tók réttilega fram.

Annars furða ég mig á því, að hv. flm. skuli enn koma með þetta frv. sitt inn í þingið. Þeir vita það vel, að það er unnið að málinu af millipinganefnd. Sú nefnd hafði ekki lokið störfum á síðastl. vori, en mun nú langt komin í starfi sínu.

Verkalyðssamtökin munu aldrei telja það réttmæt lög, sem sett væru um þetta efni gegn vilja þeirra. En verkalyðssamtökin gætu hugsað sér að láta skipa þessum málum með lögum, en þau yrðu að vera á þá lund, að réttur verkalyðsfélaganna yrði meiri og tryggðari en nú er, og aðstaða verkalyðsins í þjóðfélaginu betri. Þar mættu einnig vera ákvæði, sem takmörkuðu rétt atvinnurekenda til að stöðva atvinnutækin, hvenær sem þeim sýnist, og aðrar þær kvaðir á félagskap atvinnurekenda, sem miðuðu að því að minnka aðstöðumuninn fyrir atvinnurekendur og verkamenn. Á þessum grundvelli gætu verkalyðssamtökin athugað, hvort ekki væri rétt að setja löggjöf um þessi mál. En hitt kemur ekki til mála, að setja löggjöf, þar sem verkfallsrétturinn er skertur og á annan hátt gengið á hluta verkalyðssamtakanna.

Flm. (Thor Thors): Það þarf engan að undra, þó að hátt láti í kommúnistum um þetta mál. Þeim eru vinnudeilur ekkert hryggðarefni, heldur reyna þeir þvert á móti stöðugt að ala á vinnudeilum, auka óánægjuna, auka fátæktina. Þeir vita, að allt þetta verður til þess að auka fylkingar kommúnistaflokksins. En það þýkir mér undarlegt, að þessi hv. þm., sem í einu og öllu fer eftir fyrirskipunum frá Moskva, skuli vera svo eindregið á móti vinnulöggjöf hér á landi. Sjálfur Stalin, sem mun vera æðsti húsbóndi þessa hv. þm., er ekki feiminn við að skipa þessum málum með löggjöf.

Ég hefi hér í höndum bók, er nefnist „Collective agreements“ og gefin er út af verkamálaskrifstofu Þjóðabandalagsins. Í henni er rakin vinnulöggjöf flestra ríkja í heiminum, og í lok bókarinnar er skrá yfir slíka löggjöf í hinum ýmsu löndum. Þar má sjá, að ekkert ríki

hefir á síðari árum sett eins margvisleg lög um vinnuna og einmitt sovétríkin. Ég skal lána hv. 5. þm. Reykv. þessa bók, svo að hann geti lesið kaflann um vinnulöggjöf í sovétríkjunum. Ég tel vist, að hannengi ekki bókin, þar sem hún er gefin út af þeirri stofnun, er þessi hv. þm. hrósaði svo mjög fyrir nokkrum dögum, nefnilega Þjóðabandalaginu. Kaflinn um vinnulöggjöfina í sovétríkjunum er einar tólf blaðsíður; ég get því ekki lýst henni ýtarlega, en skal þó drepa á nokkur atriði.

Rísi ágreiningur um kaup eða vinnukjör hjá ríkisfyrirtæki, er málinu vísað til sáttanefndar, og er úrskurður hennar bindandi fyrir báða aðila. Ekki mega verkalýðsfélögin í sovétríkjunum gera verkfall, vegna sameiginlegra hagsmuna fólksins. Allar deilur á að jafna með sáttanefndum og gerðardómum, og er úrskurður þeirra jafnan bindandi. Sé brotið gegn ákvæðum löggjafarinnar, er höfðað sakamál á hendur lögbrjótunum. Ég vil nú spyrja hv. 5. þm. Reykv.: Er verkalýðurinn sælli, ef hann lifir við sultarkjör undir einhverjum einvaldsherra, t. d. hv. 5. þm. Reykv., en ef hann lifir við sæmileg kjör og vinnur hjá einkaafvinnurekanda? Það er hægrinn hjá að segja, að verkalýðurinn í Rússlandi geti ekki gert verkfall gegn öðrum en sjálfum sér, en ég er hræddur um, að hann megi lengi bíða eftir þeirri kauphækkun, sem kæmi af auknum gróða fyrirtækjanna.

Ég hefi hérna aðra bók, um kjör verkalýðsins í sovétríkjunum, sem hv. 5. þm. Reykv. hefði einnig gott af að lesa. Hún er eftir franska hagfræðinginn André Gide. André Gide var kommúnisti áður en hann fór til sovétríkjanna og kynntist ástandinu þar af eigin reynd. Hann lýsir því mjög greinilega, hvernig blekking það sé, sem kommúnistar halda fram, að engin stétta-skipting sé lengur til í sovétríkjunum. Þar er þvert á móti mjög greinilegur munur á hinni nýju yfirstétt, leiðtogum kommúnistaflokksins, og undirstéttunum. Verkamenn fá mjög mismunandi laun, sumir fá 16 rúblur á dag, aðrir ekki nema 5—6 rúblur. Og þegar aðgætt er, hvernig dýrtíð ríkir í sovétríkjunum og hve kaupmáttur rúblunnar er litill, þá mun óhætt að fullyrða, að kjör verkafólksins þar eru sízt betri en í auðvaldsríkjum.

Ég furða mig á því, að hv. 5. þm. Reykv. skuli ekki hafa kynnt sér betur, hvað er að gerast í landi því, sem hann sífellt er að dásama, — ég þekki það frá skólaárum okkar, að hann er bezti námsmaður og ætti að geta lært það.

Þegar þess er gætt, hver kjör verkalýðurinn hefir í því ríki, sem hv. þm. vill alltaf hafa sem fyrirmynd, verður lítið úr slagorðum hans um það, að verkalýðurinn eigi að hafa rétt til að gera verkföll, að frv. sé árás á mannréttindi verkalýðsins, er ekki megi hrófla við. Í sovétríkjunum á verkalýðurinn ekki þau einföldu mannréttindi að mega gera verkfall. Þá erum við þó betri; við leggjum til, að verkalýðurinn hafi þennan rétt, en við viljum, að þjóðfélagið geri það, sem í þess valdi stendur, til að afstýra vinnustöðvunum. Hv. þm. talaði um, að það væru aðrar vinnustöðvanir, sem þyrfti að afnema með lögum. Því ekki að setja lög um að afnema

kreppuna? Ég geri ráð fyrir, að enginn flokkur yrði á móti slíku frv., ef líkindi þættu til, að hægt yrði að framfylgja slíkum lögum. Ég skora á hv. þm. að bera fram frv. í þessa átt. En ég er hræddur um, að ákvarðanir frá Alþingi hefðu ekki mikil áhrif á kreppurnar. Þær eiga sér dýpri rætur en svo, og það er erfitt að henda reiður á þeim; um þær hefir verið sagt, að þær væru eins og vindurinn, enginn vissi, hvaðan þær kæmu eða hvert þær færu.

Hv. þm. sagði í ræðu sinni, að vinnulöggjöfin í Noregi væri ekki virt af verkamönnum. Ég veit ekki betur en að lögin séu þar í fullu gildi og hafi hvað eftir annað haft ágæt áhrif. Fyrir nokkrum dögum jafnaði sáttasemjari allviðtækar vinnudeilur þar með miðlunartillögu. Á þessari löggjöf hefir engin breyting verið gerð síðan verkalýðsstjórnin komst að völdum, nema hvað svonefnd „tukthúslög“ voru afnumin, en það var aðeins breyting á einni grein hegningarlöggjöfanna, sem átti að tryggja vinnandi mönnum vernd, þó að verkfall stæði yfir.

Ég þarf ekki að fara nánar út í ræðu hv. 5. þm. Reykv. Hún var eins og ég bjóst við, enda veit ég ekki, út af hvaða málum hv. þm. ætti að þenja sig hér á Alþingi, ef ekki málum sem þessum. Eðsti valdadraumur þessa hv. þm. er sá, að verða litill Stalin hér á landi. Og verkalýðurinn þarf ekki að vera í miklum vafa um það, hvern veg hv. 5. þm. Reykv. mundi skipa lögum um vinnudeilur. Hann reyndist fyrirmyndinni trúr í því sem öðru.

Ræða hv. 3. þm. Reykv. kom mér ekki heldur á óvart. Hann verður að leggja sig allan fram til þess að hafa í fullu tré við hv. 5. þm. Reykv., — samkeppnin lifi á því sviði! En það er þó einkennilegt, að hv. 3. þm. Reykv., sem er í Alþfll, skuli beinlínis vísa til ræðu hv. 5. þm. Reykv., eins og hann gerði nú. Hvergi annarsstaðar á Norðurlöndum mun það tíðkast, að sósíalistar og kommúnistar eigi sameið um þessi mál. Það væri óhugsandi alstaðar annarsstaðar en hér, að sósíalistar gerðu kommúnista að talsmanni sínum í þessum málum.

Hv. 3. þm. Reykv. fór um það mörgum orðum, að verkalýðsfélögin væru andvig þessari löggjöf. Á það hefir lítið reynt. Kommúnistum tókst í byrjun að fá nokkur mótmæli samþ. og send Alþingi. En ég efast ekki um það, að eftir því sem verkamenn kynna sér þessi mál betur, verði þeir þeim fylgjandi, ekki síður en í öðrum löndum. Og það er vist, að mikill meiri hl. þjóðarinnar heimtar löggjöf um þessi mál, — löggjöf, sem getur bundið enda á það stjórnsýslu, sem nú ríkir í þessum efnum.

Þaði hv. 3. þm. Reykv. og hv. 5. þm. Reykv. hafa talað um það, að réttur atvinnurekanda væri meiri en réttur verkamannsins. En í frv. þessu eru gerðar samskonar takmarkanir á rétti atvinnurekanda til þess að gera verkabann (lockout) og verkamanna til að gera verkfall (strike). Sáttasemjari á að fylgjast með öllu því, sem gerist á þessu sviði, og grípa inn í hvenær sem hann sér verkfall eða verkabann yfirvofandi. Ef þessum hv. þm. finnst, að skilgreiningin á því, hvað sé verkfall og hvað verkabann sé ekki nógu ljós í frv., þá er hægrinn hjá

að bæta úr því. Við flm. höfum marglýst því yfir, að við erum reiðubúnir að taka til athugunar allar þær skynsamlegar brtt., er fram kunna að koma. Fyrir okkur er það aðalatriðið, að þjóðfélagið geri það, sem í þess valdi stendur, til að afstýra vinnustöðvunum og því tjóni, sem af þeim leiðir.

***Einar Olgeirsson:** Það var eftirtektarvert, að hv. þm. Snæf. kom ekki nálægt því, sem var aðalatriðið í ræðu minni. Hann reyndi ekki að hrekja það, að í frv. þessu eru ákvæði, sem beinlínis miða að því að brjóta oddinn af sterkasta vopni verkalyðsins. Og það er ekki nema eðlilegt, að hv. þm. legði ekki út í að reyna að hrekja þetta. — Frv. er samið og flutt til þess eins að takmarka verkfallsréttinn. Það er því langt frá því að vera óeðlilegt, að kommúnistar og jafnaðarmenn standi saman um þetta mál, þar sem hér er um að ræða eitt grundvallaratriði verkalyðsbaráttunnar í heiminum. Það stendur enn óhrakið, sem við hv. 3. þm. Reykv. höfum sagt um það, hvernig ákvæði frv. brjóta í bág við rétt verkalyðsins í þjóðfélaginu, — miða að því að gera honum erfiðara fyrir í hagsmunabaráttu sinni.

Hv. þm. Snæf. söng hér gamla sóninn um mennina, sem væru æstir í vinnudeilur, — kommúnistana, sem vilja út af lifinu stofna til verkfalla, í þeim tilgangi að skapa eynd og óánægju hjá alþýðunni. Mig langar til að vitna í það, sem Krapotkin sagði einu sinni, að þessi hugmynd um launaða æsingamenn, er standi fyrir verkföllum, sé hvergi til nema í hugum þeirra manna, sem engin kynni hafa af verkföllum. Nei, — þessi hv. þm. getur verið viss um það, að verkamönnum er engin ánægja að því að gera verkföll. Verkföll, sem hvorki á til hnifs eða skeiðar, fer ekki út í verkföll eins og hvern annan leik, sér til skemmtunar, eins og hv. þm. virðist ætla. Veit hann, hvað það þýðir fyrir fátækt fólk, að verða að standa í verkfalli vikum og jafnvel mánuðum saman, og hafa ekkert sér til hjargar nema þá verkfallssjóði, sem þeir sjálfir hafa skapað með því að reyta af sínum fáu aurum árum saman? Veit hv. þm. Snæf., hvílik eldraun hvert einasta verkfall er fyrir stéttarþroska verkamannsins, fórnfýsi hans fyrir heildina, stéttarbræður sína, hve það reynir á hugrekki hans, manngildi og þrautseigju? Ef hann vissi þetta, hv. þm. Snæf., ef hann hefði séð þann eldmód, fundið þá fórnarlund, sem verkalyðurinn á, og sem reynir á í hverju einasta verkfalli, þá kæmi hann varla fram með svona barnalegar hugmyndir um það, hvernig verkföll verða til og hvað þau eru. Verkföllin eru barátta milli verkalyðsins og atvinnurekenda, og í þeirri baráttu stendur verkalyðurinn langtum verr að vígi. Öðrumegin eru bláfátækir, allslausir verkamenn, hinumegin forríkir atvinnurekendur, sem aldrei þurfa að líða, hvað lengi sem verkfallið stendur, — þeir geta gengið í Landsbankann og sótt sér þangað peninga, ef í hart fer. Það er varla hægt að hugsa sér barnalegri skýringu á verkföllum, — skýringu, sem frekar lýsi algerðu þekkingarleysi, en þá, að þeim sé komið af stað af kommúnistum eða öðrum „æsingamönnum“

til þess að skapa óánægju. Barna eru alveg höfð hausavíxl á hlutunum. Verkföllin rísa af óánægju, sem fyrir er, óánægju verkalyðsins með aðstöðu sína og kjör í þjóðfélaginu. Verkföllin eru vopn, sem verkalyðurinn beitir í baráttu sinni fyrir samilegu lífi, — en það er algerður misskilningur á þeirri baráttu, að halda, að verkamenn beiti þessu vopni gálauslega. Þeir eiga of mikið á hættu. Hvað eftir annað þýðir það atvinnumissi að heita sér fyrir eða standa framarlaga í verkfalli. Hvað eftir annað sér maður dæmi þess, að þeir verkamenn, sem standa fremst í verkföllum, eru útilokaðir frá vinnu, ekki bara á einum stað, heldur eltir hefd atvinnurekenda þá um allt landið. Hvað eftir annað fórna stéttvísir verkamenn tiltölulega öruggri afkomu til þess að berjast fremst í flokki stéttarbræðra sinna fyrir bættum kjörum. Verkföll eru alltaf alvarleg barátta, háð af mönnum, sem eru að reyna að rétta sinn hag. Það var alvarleg barátta, þegar bændurnir í Þingeyjarsýslu voru að skapa sín samtök móti einokunarkaupmönnum. Þeir urðu að fórna miklu til þess að koma samtökunum á stað. Ég býst við, að Guðjónsenarnir á Húsavík hefðu getað talað um launaða æsingamenn, sem ynnu að því að róa undir, alveg eins og sjálfstæðismenn tala nú um í garð sósi-alista og kommúnista. En það er annað, sem um er að ræða. Það er undirokuð stétt, sem er að rísa upp á móti órétti, sem hún er beitt, og það er atriði, sem flm. getur ekki komizt í kringum, þó hann feginn vildi.

Það væri eitt af því ánægjulegasta, sem skeð gæti, ef hægt væri að fá þm. Sjálfstfl. til að ganga inn á að taka eitthvað upp af þeim rétti, sem hinum vinnandi stéttum er tryggður á Rússlandi. Ég hefi því miður ekki hjá mér bók, sem ég gæti lánað hv. þm. Snæf., ef á að koma á stað bókalánum hér á hv. Alp. Það er ekki ómerki-legri bók en sjálf stjkskr. sovétríkjanna. Það er gr. í stjkskr., að hver maður hafi rétt til atvinnu, að hver maður skuli hafa rétt til að fá atvinnu, og það atvinnu, sem er svo vel borguð, að hann geti lifað af henni, og það sé jafnframt atvinna við hans hæfi. Það væri gaman að vita, hvort hv. þm. Snæf. vill taka sig til og fá settan í stjkskr. Íslands þennan rétt í viðbóð við þau mannréttindi, sem þar eru fyrir, svo að það atvinnuleysi, sem nú er í Reykjavík, væri talið stjkskr.-brot, — þannig, að í stjkskr. væru ákvæði um, að sektir lægju við, ef maður kæmi til atvinnurekanda eins og t. d. Kveldúlfs og væri neitað um atvinnu. Það liti einkennilega út í auðvaldsheiminum að setja þess háttar ákvæði, því það er vitað, að það, sem gerir það að verkum þar, að menn treysta sér til að lækka launin, er einmitt það, að atvinnuleysið er nægilegt til þess, að það eru alltaf svo margir, sem bjóða sig fram, að launakjörin eru alltaf þess vegna á hungurstiginu. Rétt til atvinnu er ekki hægt að tryggja í núv. skipulagi, eða auðvaldsskipulaginu. Það er ekki hægt nema með því að afnema eignarrétt nokkurra manna á framleiðslutækjunum og fá hann í hendur hinum vinnandi stéttum. Þegar hinar vinnandi stéttir hafa sjálfar tekið framleiðslutækin í sínar hendur, þá er hægt að útrýma atvinnuleysinu, og þá getur stjkskr. tryggt

hverjum manni réttinn til atvinnu. Þetta getur hv. þm. Snæf. athugað sjálfur, ef hann ferðast til þessa lands, sem hann var að tala um. (TT: Á þetta að skiljast sem heimboð?). Hv. þm. getur sjálf sagt fengið að ferðast þangað alveg eins og fjöldinn allur af fólki fer þangað á hverju ári. Á hverju einasta sumri fer þangað fjöldi af frægustu vísindamönnum Norðurlanda, svo ef hv. þm. hefir áhuga fyrir að kynna sér, hverskonar ríki það er, sem verkalyðurinn hefir skapað þar á 20 árum, þá mun hann geta komist þangað.

Ef ég á að halda áfram að vitna í Rússland, en hv. þm. var einmitt að tala um, hvernig Stalin skipaði málum þar, þá má geta þess, að þegnunum er þar tryggður réttur til þess að ganga í skóla, eins langt og þeir vilja. Það er ekki eins og hér heima, að menn séu útilokaðir frá því, eins og t. d. að ganga í æðri skólana hér. Það er ekki nóg með það, að mönnum sé tryggður þessi réttur á pappírnum, heldur er mönnum tryggður styrkur, ókeypis húsnæði og annað, sem þarf til þess að geta lifað á meðan verið er í skóla, svo að fátækum nemendum á Íslandi, sem verða að hætta við skólanám af efnaleysi eða af því, að þeir fá ekki inngöngu, myndi þykja munur, ef þeim væri hér tryggður réttur til að mennta sig, svo að hver maður fengi inntöku og jafnframt styrk til að geta lifað á meðan hann stundaði skólanám.

Ég veit ekki, hvort hv. þm. Snæf. vill, að ég haldi áfram að telja upp þau réttindi, sem verkamenn hafa í Rússlandi, en ég get bætt því við, að þar hafa menn ókeypis læknishjálp, lyf og ennfremur ókeypis vist á hvíldarheimilum og spítölum. Ætli verkamönnum, sem verða að barga í sjúkrasamlagið eða fá hjálp hjá bönnum vegna veikinda, myndi ekki þykja munur að fá alla læknishjálp ókeypis? — Ef hv. þm. vill, að ég haldi áfram, þá má nefna það, að verkamönnum í Reykjavík, sem þurfa að barga $\frac{1}{3}$ eða $\frac{1}{2}$ af kaupum sínu í húsnæði, myndi þykja munur, ef það væri ákveðið með l., hvað mikið þeir skyldu greiða í húsnæðisleigu, og það væri ekki yfir $\frac{1}{10}$ af launum þeirra, og enn minna af hinum lægstu launum. Hv. flm. þessa frv. til l. um vinnudeilur ætti ekki að vera að vitna í það, hvernig kjör verkalyðsins eru í því landi, þar sem hann ræður sjálfur, því þar verður samamburðurinn herfilegastur fyrir þá stétt, sem ræður hér á landi.

Ef farið er út í launakjör, þá hafa launakjörin í sovétríkjunum ferdaldast á sama tíma, sem launakjörin hafa staðið í stað hér á landi. Og það er ekkert undarlegt. Orsökina er einmitt sú, að á sama tíma sem kreppan hefir gengið yfir auðvaldsheiminn, sem hv. þm. heldur, að enginn geti ráðið við, þá hefir þessi kreppa ekki verið til í sovétríkjunum. Ef hv. þm. vill bera saman, hvað framleitt er í hinum kapitalistiska heimi 1937 og hvað framleitt var 1929, þá mun hann komast að raun um, að það er svo að segja jafnmikið 8 árum eftir að kreppan skall á. Frá 1929 til 1932 gekk það niður á við, en síðan hefir það gengið upp á við, svo að nú er framleiðslan komin í sama horf og hún var í 1929. En hvernig hefir það verið í sovétríkjunum á meðan kreppan stóð

yfir í auðvaldsheiminum? Þar hefir þessi kreppa ekki verið til, og því hefir iðnaðarframleiðslan getað ferdaldast. Hún er nú fjórum sinnum meiri en hún var 1929, eftir skýrslum Þjóðabandalagsins. Þetta er munurinn á því skipulagi, sem byggt er á sósíalísmannum, og því skipulagsleysi, sem ríkjandi er í auðvaldslöndunum.

Hv. þm. var að tala um, hvort ég myndi vilja bera fram frv. til l. um að afnema kreppuna. Það væri hægt, en frv. um það myndu verða yfirgripsmikil. Þau myndu fela í sér stórfelldar breyt. á stj.skr. og atvinnuháttum í landinu. En þau myndu geta afnumið kreppuna. Það væri hægt með því að leiða sósíalísmann í l. á Íslandi, því með öðru móti er það ekki hægt. Á meðan eignarréttur einstakra auðmanna er viðurkenndur í auðvaldsríkjunum, þá verður kreppan til, vegna þess að þeir, sem eiga framleiðslutækin, reka þau ekki til annars en að græða á þeim. Þar verða því kreppur, atvinnuleysi og hverskonar vandræði.

Ég vona, að hv. þm. Snæf. fari ekki oftar á Alþ. að tala um, að í landi sósíalísmans hafi verkalyðurinn ekki hin einföldustu mannréttindi. Það eru hvergi til fullkomnari mannréttindi en þau, sem verkalyðurinn hefir þar. Í okkar lýðræðislandi, sem er þó það skársta, sem til er í auðvaldsSKIPULAGI, eru þau í raun og veru ekki meiri en það, að verkalyðurinn getur verið fyrir sínum hagsmunum, og það eru þau réttindi, sem verkalyðurinn er að vernda, þegar hann er að berjast á móti frv. til l. um vinnudeilur. Það er enginn réttur í þessu þjóðfélagi, sem tryggir verkalyðnum atvinnu eða brauð eða hvíld eða lækningu við sjúkdómum.

Hv. þm. talaði um bók eftir mann að nafni André Gide, sem hefði verið í Rússlandi. Hann talaði um, að hann væri hagfræðingur, en hann er nú skáld og rithöfundur.

Ég skal lána hv. þm. bók eftir hagfræðing, sem ekki er kommúnisti, og er þar að auki þekktur fyrir óhlutdrægar og nákvæmar rannsóknir á þjóðfélagsmálum í Evrópu, en það er Sidney Webb. Þau Webbhjónin eru bæði meðal hinna elztu og þekktustu forvígismanna Alþfl. í Englandi. Þau fóru til Rússlands og kynntu sér fyrirkomulagið, sem verkalyðurinn á við að búa þar. Þau skrifuðu bók um ástandið í Rússlandi, og er sú bók skrifuð af hinni vísindalegustu nákvæmni. Það væri mjög gott fyrir hv. þm. að kynna sér þessa bók og það, sem hún segir um ástandið í Rússlandi. Það eru ekki ferðaáhrif, sem móttækilegt skáld hefir skrifað, heldur er bókin byggð á rannsókn vísindamanna, sem eru sérfræðingar á þessu sviði.

Hv. flm. lauk ræðu sinni með því, að hann vonaðist eftir, að þetta frv. kæmist í gegn, því það væri að miklu gagni. En spurningin er, að gagni fyrir hverja? Það, sem hv. flm. er að berjast fyrir, er að koma á löggjöf, sem sé að gagni fyrir fámenna stétt, atvinnurekendur á Íslandi, en til bölvunar fyrir verkalyðinn á Íslandi. Þess vegna berjumst við á móti því, og þess vegna stendur verkalyður Íslands sem heild á móti því. Ég veit líka, að bændurnir á Íslandi standa ekki með þvingunarlögunum á móti verkalyðnum. Þeir vita of vel, hvaðan hætta stafar

fyrir þeirra eigin frelsisbaráttu. Þeir vita, hverjir ráða í samvinnuhreyfingu þeirra. Þeir muna á-rásir heildsala og stórkaupmanna undanfarin ár og þær tilraunir, sem gerðar hafa verið til að hnekkja þeim. Þeir vita, að það er sami óvinurinn, sem verkamenn og bændur verða að stríða á móti, og að þessar tvær stéttir þurfa að koma sér saman, svo þær fái notið arðsins af vinnu sinni og haldið samtökum sínum óskertum til þess að berjast móti óvinum sínum. Þess vegna standa þessar stéttir saman.

***Atvmrh. (Haraldur Guðmundsson):** Hv. þm. Snaf. má ekki vera undrandi yfir því, þó að með nokkurri tortryggni sé tekið frv., sem hans flokkur flytur um vinnudeilur. Saga hans flokks í þessu efni er sú, að hún hlýtur að hvetja alla til þess að taka með varúð, að ég ekki segi tortryggni, þeim till., sem koma úr þeirri átt um þessi efni.

Ég efast ekki um, að hv. þm. er þess minnugur, að flokkur hans hefir nokkrum sinnum flutt frv. til 1. um ríkislögreglu og barizt fyrir því. Hv. þm. er líka sjálfsgafl minnugur þess, að hans flokkur hefir tvisvar flutt frv. um dóm í vinnudeilum. Síðara frv. var flutt 1929 af 3 mikils-megandi mönnum í Sjálfstfl. ásamt 2 mönnum öðrum, en þar var gert ráð fyrir, að þessi dómur skyldi dæma um, hvað vera ætti kaup verkamanna. og þeim dómi væru verkamenn skyldir að hlíta í tvö ár frá því að dómurinn væri uppkveðinn. Það er m. ö. o. fullkomin svipting á rétti verkamanna til þess að hafa með vinnustöðvun áhrif á kaup. Ég verð að segja, að þegar athuguð er saga hans flokks í þessum málum, þá getur hv. þm. ekki undrazt, þó menn vilji hafa fyllstu varfærni, að ég ekki segi meira, áður en þeir ganga inn á það, sem hann eða hans flokkur kann að flytja í þessum málum. Það er eðlilegt, að menn eigi almennt erfitt með að trúa því, sem mér skildist, að hv. þm. vildi boða með ræðu sinni áðan, að þetta frv. væri fyrst og fremst flutt vegna áhuga á því að tryggja og bæta kjör verkalýðsins í landinu. Annars hygg ég, að við lestrur frv., sem ég skal ekki við þessa umr. fara út í sérstaklega, komi það í ljós, að það eru önnur sjónarmið, sem eru ríkar í huga flm. en þetta.

Hv. þm. sagði, að það væri oft sagt um þetta frv., að það væri ekki tímabært. Hann sagðist aftur á móti telja ríka nauðsyn á því að afgr. málið nú á þessu þingi, og benti hann á í því sambandi, að búast mætti við, að eftir næstu áramót yrðu stórfelldar kaupdeilur. Ég veit, að Sjómannafélag Rvíkur hefir sagt upp samningi við atvinnurekendur, og eitt annað félag, sem hefir nokkuð marga meðlimi. En ég vil benda hv. þm. á, að þó þetta frv., sem hér liggur fyrir, yrði að 1., þá myndi það ekki hafa áhrif á það, hvort úr þeim kaupdeilum yrði eða ekki. Ég hygg, að það sé ekki líklegt, að það muni á nokkurn hátt verða til þess að minnka þá hættu, sem kann að vera á því, að til kaupdeilu komi eftir áramót. Ég veit ekki betur en að Sjómannafélag Rvíkur og hitt félagið líka hafi haft samninga við atvinnurekendur, þar sem ákvæði eru um uppsagnarfrest og margt annað, og þeim ákvæðum

hafi verið fullnægt við uppsögn samninganna. Ég fæ ekki séð, að neinar líkur séu til þess, að verkföll, sem kynnu að rísa út af deilum við þessa aðilja, yrðu talin ólögleg verkföll, og því heft vegna þessara 1. Hér er ekki að ræða um ágreining út af skilningi á samningum, heldur hefir samningunum verið sagt upp, en það er það eina, sem dómstóllinn samkv. frv. á að fjalla um. Ég fæ ekki séð, að það þurfi að hafa nein áhrif á þetta mál, þó svo sé ástætt í vinnu-málum eins og tekið hefir verið fram.

Ég sagði áðan, að ég myndi ekki fara út í einstök atriði, en get þó ekki stílt mig um að benda á, að skýrgreiningin á verkbanini er, eins og hv. 3. þm. Reykv. drap á, mjög ófullnægjandi. Það er rétt, að samkv. frv. eins og það er nú, þá getur atvinnurekandi stöðvað mikið af sínum rekstri án þess að lýsa yfir formlegu verkbanini. Það er nauðsynlegt, að um þetta verði miklu skýrari ákvæði en þau, sem í þessu frv. eru.

Þá vil ég benda á, að í frv. er mjög vísað til löggjafar um þessi efni í öðrum löndum, og þá sérstaklega á Norðurlöndum. En í því frv., sem hér liggur fyrir, er engin viðleitni sénd til þess að mæta ólíkum aðstæðum hér við þær, sem þær eru. Hér er mikill hluti verkamanna, sem ekki er fastráðinn til vinnu ákveðinn tíma, en stundar lausavinnu nokkra klukkutíma eða daga. Lausavinnan er svo mikill þáttur í allri vinnu hér, en annarsstaðar er hún miklu minni þáttur. Löggjöfin um vinnudeilur í öðrum löndum er sníðin með þetta fyrir augum.

Það veldur að sjálfsgöðu miklu í þessu sem öðru, hver á heldur. Á Norðurlöndum eru verkalýðsflokkarnir sterkir og öflugir flokkar, sem eru þar miklu ráðandi eða öllu ráðandi um stjórnarframkvæmdir, og því ekki óeðlilegt, að verkalýðurinn í heild búist við betri framkvæmdum á 1., sem slíkar stj. hafa með höndum, heldur en sú stj., sem verkalýðurinn á engan eða lítinn þátt í. — Þetta eru atriði, sem óhjákvæmilegt er að taka fullkomlega til greina.

Ég skal svo geta þess, að snemma á þessu ári var sett mþn. af mér sem atvmrh. til þess að athuga, hvort finnanlegur væri sameiginlegur grundvöllur, sem þeir flokkar, sem menn eiga í n., gætu fallizt á. Þessi n. hafði innt nokkuð af störfum af hendi á síðasta þingi, en var þá ekki sammála. Einn maður úr n. flutti frv. á síðasta þingi, sem ekki náði fram að ganga, og varð þá ekki meira af störfum n. Nú fyrir skömmu hefir n. tekið til starfa aftur, og innan skamms mun sjást, hvort grundvöllur fæst, sem hægt er að sameinast um.

Ég tel mikið óráð að setja löggjöf um þetta efni án þess að fyrst sé leitað álits verkalýðs-samtakanna í landinu. Þetta frv., sem hér liggur fyrir, er samið að mestu af framkvæmdarstjóra Atvinnurekendafélags Íslands. Ég tel, að það nái engri átt að afgr. lagasetningu um vinnudeilur án þess að fyrst sé leitað álits verkalýðssamtakanna, og algert óráð að setja lagasetningu um þetta efni, sem er gegn vilja meiri hluta verkalýðsins í landinu. Það er vist, að slíkt er á engan hátt til þess að draga úr böli vinnudeilna í landinu. heldur þvert á móti til þess að magna það.

Hinsvegjar er ástæða til að ætla, að mikill hluti verkalyðsins kjósi, að til séu reglur um þetta efni, ef þær reglur eru þannig, að ekki sé gengið á rétt verklyðsfélaganna, heldur sé tryggður réttur og aðstaða þeirra í þjóðfélaginu.

Ég mun að sjálfsögðu ekki setja mig gegn því, að þetta mál náði að ganga til n., en ég vil mega vænta þess, að sú n. afgr. ekki málið fyrr en annaðhvort er komið til hennar það frv., sem ég geri ráð fyrir, að unnt verði að semja áður en langt um líður, eða séð verður, hvort ekki er hægt að ná samkomulagi um slíkt frv.

***Garðar Þorsteinsson:** Ég skal ekki tefja þessa umr. um málið með mörgum orðum. — Það, sem ég vil fyrst minnst á, eru þau ummæli hæstv. ráðh., þar sem hann sagði, að það væri fullkomin ástæða til að taka málinu með tortryggni, af því það væri komið þaðan, sem það er komið. Mér finnst, að þetta sé ljós vottur um heldur slæma samvirkju hæstv. ráðh. í þessu máli. Eftir að málið hefir legið á Alp. þrjú þing í röð og eftir að málið hefir verið sent til Alþýðusambands Íslands til umsagnar og til þess að ná við það samkomulagi um málið, þá segir hæstv. ráðh. nú, að fullkomin ástæða sé til að taka málinu með tortryggni, af því að það kem þaðan, sem það kemur. Hæstv. ráðh. hefir þó haft tíma til þess að athuga málið sjálfur, enda er það léleg vörn hjá hæstv. ráðh., ef hann heldur, að málið hafi ekki jafnmikinn rétt á sér, ef það er á annað borð gott mál, hver svo sem ber það fram. En andstaða sósíalista gegn þessu máli hefir fyrst of fremst byggt á því, að það eru sjálfstæðismenn, sem bera það fram. En þeir eiga erfitt með að berjast gegn þeirri hugsun, sem felst í frv., þó þeir geti barizt móti einstökum ákvæðum þess. Þeir eiga erfitt með það, þar sem sannað er, að í frv. er ekki annað en það, sem margra ára reynsla er fyrir á Norðurlöndum, en það hefir verið lagað eftir staðháttum þeim, sem hér eru, og það tekið, sem bezt á við íslenska staðhætti. Hæstv. ráðh. hefir ekki aðra vörn gegn málinu en að segja: Þið skuluð vara ykkur á því, af því það eru þessir menn, sem bera það fram. — Það hefði allt verið ágætt, ef það hefði bara verið hv. 3. þm. Reykv., sem hefði borið fram frv. um þetta mál. Það hefði aldrei átt að dæma um málið eftir því, hverjir komu með það, heldur um það sjálft, eins og það liggur fyrir. Slíkar varnir og slíkur málflutningur sýna aðeins, hve fátt þessir menn hafa gegn málinu að segja.

Hæstv. atvrmh. drap á þrjú atriði, sem hann hafði sérstaklega á móti þessu frv. Hann taldi, að skilgreining þess á verkþanni væri ófullnægjandi. Bæði hann og hv. 3. þm. Reykv. beittu því sem ástæðu móti frv., að útgerðarmenn t. d. gætu sagt: „Það borgar sig ekki að gera út. Það verður að leggja skipunum upp“ — og að þetta gæti verið dulbúið verkþann af þeirra hálfu. Það var alls ekki hugsun mín, að frv. væri þannig útbúið, að ekki gæti hugsazt, að komast mætti kringum ákvæði þess. Þeir, sem að slíku finna, geta þá komið með lagfæringar, sem tryggja, að ekki sé hægt að komast kringum þau. Þess vegna eru þetta engin rök gegn

málinu sjálfu, aðeins má e. t. v. segja, að smíðagallar séu á frv.

Í öðru lagi sagði hæstv. atvrmh., að svo væri ástatt um atvinnuvegi hér á landi, að mikið af atvinnunni væri hlaupavinna og ekki sambærileg við atvinnu almennings annarsstaðar á Norðurlöndum. Ég held, að það sé ekkert einstakt fyrir okkar atvinnuvegi. Það er eins á Norðurlöndum, að mikið er um hlaupavinnu. Hvað er það þá, sem skilur Íslendinga svo í þessu efni frá öðrum Norðurlandþjóðum? — Ég sé það ekki, get hvergi fundið það. — Og þó að svo væri, yrði afleiðingin ekki önnur en að það yrði að bæta við nánari ákvæðum, sem ættu sérstaklega við hér. Þetta eru þess vegna engin rök fyrir því, að frv. eigi ekki rétt á sér, aðeins svolitil viðbára.

Út af því, sem hæstv. atvrmh. og hv. 3. og hv. 5. þm. Reykv. héldu fram sameiginlega, að hér væri verið að taka fram fyrir hendur verkamannanna sjálfra með auknu valdi sáttasemjara og stofnun vinnudómst., vil ég minna á það, að hæstv. atvrmh. veit bezt sjálfur, hver fjarstæða það er, þar sem hann hefir sett á laggir mþn. til að gera till. í sömu átt. Það er ekki stafur fyrir því í þessu frv., að vinnudómstóllinn — eða félagsdómurinn, ef einhverjir vildu heldur kalla hann því nafni — eigi að ráða kaup verkamannanna. Verkamennirnir eiga sjálfir að ákveða kauphæðina. Sú hugsun, sem í stórum dráttum liggur bak við frv., er aðeins sú, að ríkisvaldið, sem mikið á í húfi í vinnudeilum, geti gert sitt ýtrasta til, að þeim verði lokið á sem skemmstum tíma og að þær verði sem minnst til tjóns. Það, sem frv. fer fram á, er, að sáttasemjari ríkisins í Reykjavík og öðrum einstökum sáttasemjum sé gefið auklið vald. Enginn ber lengur móti því, að sáttasemjari hafi þegar gert mikið gagn í kaupdeilum, borið saman við ástandið áður en lög in stofnun þess embættis voru sett. — Það er alger blekking að gefa í skyn, að vinnudómstóll eða sáttasemjari geti sagt til um, hvort verkamaðurinn eigi að vinna fyrir 1,36 kr. eða 1,45 kr. á klst., heldur að sáttasemjari, eins og verið hefir, að greiða fyrir samningagerðum og vinnudómstóll að skera úr, hvort gerðir samningar hafa verið brotnir. Áður hefir orðið að leita til almennra dómstóla til að fá úr slíku skorið. En þeir eru seinvirkir og óhagkvæmir, svo að hér er valin þessi sérstaka leið. Í þennan dóm er sérstaklega valið í samræmi við hlutverk hans, og það er þýðingarlaust að bera móti því, að það hlutverk sé nauðsynlegt.

Hér í frv. er því líka slegið föstu, að rétturinn til vinnusamninga sé í höndum beggja aðilja; engir samningar verði teknir í gildi án þess, að hver verkamaður hafi átt kost á að lýsa afstöðu sinni sem aðili. Það er því léleg vörn, þegar hæstv. atvrmh. og samherjar hans í þessu máli reyna að læða því inn hjá almenningi, og þá sérstaklega verkamönnum, sem ekki geta kynnt sér málið sjálfir, að þarna sé verið að setja lög um, að dómur skuli ákveða kaup þeirra og kjör, með dómsúrskurði séu þeir e. t. v., áður en þeir vita af, gerðir þrælur. Þessi ástæða er léleg, af því að hún er ósönn.

Þegar þeir hv. 3. þm. Reykv. og hv. 5. þm. Reyk-

v. rísa upp með þeirri fullvissu, að þeir tali fyrir hönd alls verkalyðsins, geta menn farið að efast. Ég hefði gaman af að sjá það, hvort þeir hafa allan verkalyðinn með sér. Sú atkvgr., sem fór hér fram í sumar, sannar eitthvað annað en að þeir hafi allan verkalyðinn bak við sig. Af hverju hefir verkalyðurinn snúist? — Hafa þeir alla sjómenn bak við sig? — alla iðnaðarmenn? — alla aðra verkamenn? — Nei, það er eitthvað töluvert af þessum mönnum, sem hefir yfirgefið þá til fulls. Það sýnir sig, að þó að þeir fallist í faðma hv. 3. þm. Reykv. og hv. 5. þm. Reykv., þó að samfylkingin komist á, hafa þeir ekki nema hálfan verkalyðinn bak við sig. Á meðan ættu þeir ekki að tala eins og þeir hefðu hann allan. Það er hálfömurlegt, þegar þessi stóri og sterki pólitíski garpur, 3. þm. Reykv., ris hér upp og segir: Það, sem ég ætlaði að segja, það hefir nú kommúnistinn tekið fram í minn stað. — Það er svo sem auðheyrt, hvað maðurinn á bág. Hann er eins og maður á áralausum bát og er á flæðiskeri staddur með sig í sínum flokki um þessar mundir.

Hv. 5. þm. Reykv. sagði, að vinnulöggjöfin væri áráð á mannréttindi alþýðunnar og að löggjöfin setti hér takmörk fyrir verkfallsrétti verkamanna. En ég vil, að hann bendi mér á eitthvert dæmi um löggjöf, sem ekki takmarkar sjálfræði manna. Það skyldi vera, að sjálf stjórnskráin gerði það ekki líka. Það er ég hræddur um. Hvernær hefir hv. þm. talað um, að lög yrði að banna af þeim orsökum, eða á þá að banna stjkskr. ríkisins? — Það fellst vist hver maður á, að undir vissum kringumstæðum verði að taka einn eða annan rétt af mönnum. Það getur ekki verið ágreiningur um, að frv. á að þessu leyti fullan rétt á sér, — þar er aðeins um að ræða, hvort einstaklingsrétturinn eigi að takmarkast eða minnka vegna almenningsheilla.

Það er nú vitað, að Framsf., sem lagði fram tvö frv. um þessi mál á síðasta þingi, muni einnig leggja fyrir þetta þing frv. um vinnulöggjöf. Þessi tvö frv. voru annað um félagsdóm, en hitt um sáttatilaunir í vinnudeilum. Það er rétt, sem andstæðingar þessa frv. munu telja þeim til gildis, að þau frv. gengu styttra en það. Engu að síður sýndu framsóknarmenn með þessu vaxandi skilning á nauðsyn málsins, og það skyldi gleðja mig, ef af því sæist meiri árangur.

En ef hv. 3. og hv. 5. þm. Reykv. vilja fyrirfram slá því föstu, að engin vinnulöggjöf eigi rétt á sér, er það vist, að þá fá þeir engan hljómgrunn hjá sjálfstæðismönnum né framsóknarmönnum, né yfirleitt hjá verkalyðnum í landinu.

Og því betur sem þetta mál er útskýrt fyrir þeim, sem verið hafa andstæðingar þess, því ákafari verða þeir að lokum sjálfir um það, að lög verði sett til verndar vinnufriðnum. Þess er skemmst að minnast frá síðustu verkfallsdeilu verkamannafélagsins Dagsbrúnar, hvernig óhlutvandr og ráðrikir menn geta stofnað til vinnudeilu sjálfum sér og félagsskap sínum til skammar. Það er ekki undarlegt, þó að verkamenn vilji fá lögvernd til að setja í friði fyrir þeim, sem sitja um hvert tækifæri til þess að stofna til óeirða og verkfalla.

Alpt. 1937. C. (52. löggjafarþing).

*Héðinn Valdimarsson: Ég ætla ekki að fara langt út í þetta mál. Báðir ræðumenn Sjálfstfl. segjast hneykslast á því, að Alþf. og Kommfl. eru sammála um, að þetta frv. sé óhæfa og gert í þeim einum tilgangi að spilla aðstöðu verkalyðsins. Þetta er ekkert undarlegt. Við alþýðuflokksmenn höfum stjórn á hendi í nærri öllum verklyðsfélögum landsins, — a. m. k. þeim, sem eru í Alþýðusambandinu —, og það er réttur þeirra félaga, sem er í húfi. Kommúnistar hafa sjálfir skýrt frá sínum ástæðum gegn frv.

Þá talaði hv. 8. landsk. um það, að við hefðum ekkert umboð til að koma hér fram fyrir hönd verkalyðsins í þessu máli. Það er hlægilegt að heyra þennan mann, sem hefir vist aldrei á æf-inni komið á fund í verklyðsfélagi, bollaleggja um það, hverjir fari með umboð verkalyðsins. En hann ætti eftir prófum sínum að dæma að vera læs og geta lesið ákvarðanir alþýðusambandsþings, þar sem einmitt er vikið að þessu frv., sem hér er um að ræða, og geta séð, hvaða umboð okkur fulltrúum Alþf. er falið í þessu máli fyrir hönd verkalyðsfélaganna. (Gþ: Verkamanna, sagði ég). Það er svo skýrt til orða tekið í ályktun alþýðusambandsþings, að ekkert er um að villast. Og ég hygg, að í öllum verklyðsfélögum landsins, — a. m. k. þeim, sem eru í Alþýðusambandinu —, hafi verið tekin ákveðin afstaða í málinu, gegn þessu frv. Neitun á þeirri staðreynd sýnir varla annað en það, hversu lausir fulltrúar Sjálfstfl. eru við það að vita nokkurn skapaðan hlut um afstöðu alþýðunnar. — En þegar þeir eru að skjóta því inn, að vilji verkamanna sé annar en vilji verkamannafélaganna, koma þeir bara upp um innsta tilgang sinn með vinnulöggjöf, þann, að þeir vilja samtök alþýðunnar feig.

Hitt er annað mál, að það er sjálfsagt hægt að búa til vinnulöggjöf, sem yrði að virkilegu gagni, — á sama hátt og þegar samvinnulöggjöfin varð til. Íhaldsflokkurinn — faðir Sjálfstfl. — vildi beita samvinnufélögin þvingunarlögum. Samvinnumenn tóku sjálfir upp löggjafarbaráttu og tryggðu réttarafstöðu félaganna. Á sama hátt hygg ég, að hægt væri að setja inn í vinnulöggjöf ákvæði um réttindi verkalyðsins, þannig að hver maður gæti séð, að hans afstaða batnaði við þau, og breytingarnar yrðu til augljósra framfara yfirleitt.

Nú hefir nefnd manna starfað að rannsókn þessa máls. Tillögur frá henni eru væntanlegar. Það er líka vitað, að alþýðusambandsþing kemur bráðlega saman og tekur málið til athugunar. Þó verð ég að lýsa því yfir, að ég álit alls ekki nóg að leggja slíka löggjöf fyrir alþýðusambandsþing; það þarf að leita álits félaganna kringum allt land. — Ég tala ekki um slíka vinnulöggjöf, sem í þessu frv. felst, heldur löggjöf, sem gerð væri af þekkingu og betri vilja til að leysa vandann. — Sjálfsákvörðunarréttur verklyðsfélaganna í þessum málum þeirra á að vera óskerðanlegur. Það eitt er í samræmi við rétt hinna stóru stétta. Og jafnvel Sjálfstfl. hefir heimtað slíkan rétt fyrir stéttirnar, t. d. fyrir útgerðarmenn, sem eru aðeins nokkur hundruð manna, ef þeir eru teknir með, sem eiga hlut í skipum. — Verkamannastéttin þarf hinsvegar

ekki að halda á umhyggjusemi þeirra, sem standa að þessu frv. Verkamannafélagin þurfa ekki að skapa sér neina æðri stjórn til þess að ekki verði verkföll. — þau ráða því sjálf.

Flm. (Thor Thors): Það eru aðeins nokkur orð í ræðum hv. andmælenda frv., sem ég þarf að tala um. Hv. 5. þm. Reykv. vildi enn halda því fram, að þetta frv. eigi að brjóta niður verkfallsrétt verkamanna. Hann þarf ekki annað en lesa frv. til að sjá, að hann fer með rangt mál. Verkfallsrétturinn er látinn haldast; það er aðeins reynt að fresta og koma í veg fyrir misbeiting hans, en það þarf á engan hátt að verða til þess, að verkfall nái ekki tilgangi sínum. Þeir forsprakkar, sem vildu koma fram verkfalli, yrðu aðeins að taka það ráð í tíma.

Það er enn fremur rangt, að þetta sé á nokkurn hátt til þess að rýra vald verkamannasamtakanna. Þvert á móti. Verkamannasamtökin eru hér gerð aðili í öllum sínum málum. Í 2. gr. frv. er ákveðið, að ef vinnuveitandi og verkamaður gera vinnusamning, sem er í ósamræmi við samning milli vinnuveitenda- og verklyðsfélaga, sem þeir eru meðlimir í, þá sé slíkur samningur ógildur. M. ö. o.: Allur samningarétturinn er í höndum hinna tveggja aðilja, — eins og nú er.

Hv. 3. þm. Reykv. sagði, að Alþfl. og Kommfl. stæðu saman gegn þessu frv. af eðlilegum og sjálfsögðum ástæðum. Hann ætti að líta á, hvernig þetta er á öðrum Norðurlöndum, þar sem sósíalistar hafa einmitt komið á samskonar löggjöf, en kommúnistar barizt á móti, eins og hv. 3. þm. Reykv. hér. Það er algerlega einsdæmi hér, ef Alþfl. vill standa við hlið kommúnista í þessu máli.

Hv. 5. þm. Reykv. vildi láta í það skina, að kommúnistar reyndu sem lengst að forðast verkföll með öllu því böli, sem þau færa verkamönnum, forðast klæðleysið, sultinn, kuldan og myrkrið og allt þetta, sem hann sýndi með mörgum fögrum orðum, að leiddi af verkföllum. Þetta ætti reynslan að skýra bezt.

Það er rétt, að það eru verkamennirnir, sem færa þessar fórnir. Af því að okkur flm. þessa frv. var það fyllilega ljóst, fundum við okkur knúða til að kröfjast með frv. ráðstafana, sem vernda verkamenn fyrir því að þurfa að færa slíkar fórnir. Hv. 5. þm. Reykv. sagði, að vinnuveitendur gætu látið fara vel um sig þrátt fyrir verkföll. Eru ekki til aðrir menn, sem geta látið fara vel um sig, meðan yfir standa verkföll? Skortir forsprakkana nokkur þægindi fremur fyrir það, þó að verkamenn, sem þeir hafa steypt út í verkfall, vanti viðurværi, fatnað og eldsneyti? — Nei, þeir geta hreiðrað sig í skrifstofustólum sínum, ollusalarnir hv. 5. og hv. 3. þm. Reykv. (GP: Þeir fleggjá oliunni á eldinn). Já, þeir fleggjá henni á eldinn. — Þannig liggur málið fyrir. Það er hér tvennskonar réttur, réttur verklyðsins, sem leggur á sig þessar fórnir með vinnustöðvunum, og svo er réttur forsprakkanna, sem nota vinnustöðvanirnar sjálfum sér til pólitíks framdráttar. Þetta frv. miðar að því að vernda verkalyðinn gegn ofstopafullum forsprökum, sem vilja steypa honum út

í vinnudeilur, sem hafa slíkar fórnir í för með sér sem þessar, er hv. 5. þm. Reykv. réttlæga lýsti.

Hv. þm. talaði mikið og fagurlega um rétt verkamanna í Rússlandi og vildi beina athygli minni að stjórnarskrá Rússlands. Hann þarf ekki að lána mér það plagg, ég hefi átt kost á að kynna mér það. Þar eru mörg slagorð, en reynslan í Rússlandi er ekki sú sama og ætla mætti af þeim stóru orðum, því að kjör manna eru þar mjög mismunandi, og kjör verkalyðsins eru þar ekki betri en í öðrum löndum, þar sem einstaklingsframtakið nýtur sín. Og því gat hv. þm. ekki mótmælt, að kjör verkalyðsins í Rússlandi eru í þessum málum einmitt þau, að honum er varnað að gera verkfall. Hann á ekki þennan dýrmæta verkfallsrétt, og honum er fyrirskipað, ef hann er óánægður, að setta sig við ákvæði, sem gerðardómur kveður upp í þessum málum.

Hv. þm. spurði: Hverjum til hagnaðar er slík löggjöf? Löggjöf eins og þessi, sem miðar að því að afstýra vinnustöðvunum, er þjóðfélaginu til hagnaðar, og líka verkalyðnum, að því leyti sem hún forðar honum frá að færa þær fórnir, sem hann hlýtur að færa í sambandi við vinnustöðvanir. Allir þeir, sem viðurkenna, að vinnustöðvanir séu til tjóns, hljóta einnig að viðurkenna, að löggjöf, sem miðar að því að afstýra vinnudeilum, er þjóðfélaginu til hags.

Ég þarf ekki að svara hæstv. atvrmh. mörgu; hv. 8. landsk. hefir þegar gert það. Hæstv. ráðh. hafði tilhneigingu til að blanda saman óskyldum málum, og verð ég að virða honum það til vorkunnar, því að þeim sósíalistum er ekki kleift að ræða þetta mál rökrétt og málefnslega. Þeir hafa hingað til haft þá aðstöðu að þyrta upp ryki og blanda inn í umr. málefnum, sem eru þessu máli óviðkomandi.

Hæstv. ráðh. spurði mig, hvort ég teldi, að þetta frv., ef að 1. yrði, gæti haft nokkra þýðingu til að afstýra vinnustöðvunum, sem komið gætu nú upp úr áramótunum. Ég tel, að svo gæti orðið, ef þessari löggjöf væri nú flýtt, því að þar með yrðu skyldur sáttasemjara auknar verulega frá því, sem nú er, og réttur hans einnig við þetta sáttasemjarastarf. Nú er þetta aukaverk manns, sem er öðrum störfum hlaðinn. Starf hans yrði nú fast starf í þágu þjóðfélagsins. Ef slíkur starfsmaður væri nú til, mundi hann nú þegar byrja sáttatilaunir í sambandi við alla kaupsamninga, sem líklegt er, að sagt verði upp um áramót. Ef lítið er á, hver reynsla fengizt hefir að undanförunni af slíku starfi sáttasemjara, þá má vanta þess, að starf hans verði til farsældar, þegar vald hans er aukið.

Ég vil einnig benda hæstv. ráðh. á, að í okkar frv. er ætlað til, að sáttasemjum sé fjölgað, þannig að sáttasemjari sé á Ísafirði, Akureyri og Seyðisfirði. Nú er vitað, að miklar kaupgjaldsdeilur standa fyrir dyrum á Akureyri. Öllum samningum í verksmiðjum hefir verið sagt upp, og kaupdeilur virðast vera yfirvofandi milli aðalatvinnurekandans þar, Kaupfélags Eyfirðinga, og verksmiðjufélagsins. Nú er þar enginn sáttasemjari til. Ef þetta frv. væri orðið að 1., mundi hann vera þar, og að sjálfsögðu mundi

hann nú þegar láta þetta mál til sín taka og reyna að koma á samningum áður en til verkfalls kæmi.

Hæstv. atvmrh. færði fram þrjú atriði gegn þessu máli. Hv. 8. landsk. hefir nú þegar svarað tveimur þeirra, en þriðja atriðið var: Það veldur, hver á heldur. Hver mundi aðallega hafa með þessi l. að gera, ef ekki atvmrh.? Og þá er annaðhvort svo, að núv. hæstv. atvmrh. býst ekki við, að hann verði miklu lengur í valdasessinum, eða þá að þetta er sérstakt vantraust á sjálfum honum, og finnst mér það í talsverðu ósamræmi við framkomu hæstv. ráðh. annars daglega, því að ég hyggt, að það verði ekki vantraust hans á sjálfum honum, sem fellir hann.

Það er alls ekki rétt, sem hæstv. ráðh. heldur fram, að þetta sé sérstakt frv. vinnuveitenda. Þetta mál hefir lengi verið á döfinni í Sjálfstfl., allt frá 1931, en því var fyrst hreyft af mér í þingflokki sjálfstæðismanna 1934. En þessar till. eru ekki eingöngu upp runnar frá félögum vinnuveitenda í Reykjavík, og ekki heldur frá okkur flm. sjálfum. Þetta eru reglur, sem gilda á Norðurlöndum og hafa lengi gilt, sem við tökum hér upp.

Hæstv. ráðh. endaði ræðu sína á sama hátt og hann hefir alltaf gert, þegar þetta mál hefir verið til umr., að það eigi að biða eftir till. þessarar mþn., og ekkert megi gera í málinu, fyrr en þar komi fram. Till. þessar komu fram að nokkru leyti á síðasta þingi, þar sem voru till. Framsfl., og erum við því það nær markinu, að við vitum afstöðu Framsfl., en ég verð því miður að leyfa mér að hafa grun um, að þessi sífellda tilvísun sósíalista til ákvörðunar verkalýðsfélaganna sé ekki nema undandrættur, tilraun til að gera þetta mál að eilífðarmáli. En nauðsynin er svo rík og hefir sýnt sig svo greinilega, að ekki verður komizt hjá að taka afstöðu til þessa máls.

Hv. 3. þm. Reykv. fann ekki ástæðu til þess að hneykslast á sambúð sósíalista og kommúnista, og ég veit, að hann álitur enga ástæðu til þess. Hann leitar uppreisnar undir verndarvæng kommúnista eftir þann mikla ósigur, sem hann beið við kosningarnar í vor. En eftir er að vita, hversu mikill hluti Alþfl. fylgir honum á þessari braut; það verður væntanlega skýrt á þessu þingi. Annars er það engan veginn svo, að þessi ályktun síðasta alþýðusambandsþings hafi vísað þessu máli með öllu frá. Þar var einmitt samþ., að vinnulöggjöf mætti komast á, en hún ætti að auka rétt verkalýðsfélaganna. En ég fæ ekki séð, hvernig hægt er að auka rétt verkalýðsfélaganna frá því, sem nú er. Þau hafa allan þann fyllsta rétt, sem hugsad getur í þjóðfélaginu.

Þessar umr. hafa fátt nýtt leitt í ljós. Afstaða kommúnista hefir greinilega komið hér fram. Það er í fyrsta sinn hér á þingi, en hún kom engum á óvart. Afstaða hv. 3. þm. Reykv. hefir einnig greinilega komið fram, þar sem hann visar til kommúnista til þess að gera grein fyrir sinni skoðun. En æskilegt hefði verið, að komið hefði fram greinilegar en ennþá er orðið, hvort hæstv. atvmrh. einnig hlítir fyrir sögn kommúnista í þessu máli, og einnig hefði verið mjög æskilegt, að hæstv. forsrh. hefði viljað skýra frá, hvort afstaða Framsfl. kemur einnig fram í ræðum

kommúnista. (EÖl: Heldur hv. þm., að hann sé sér rannsóknardómari?). Sérhver þm. er rannsóknardómari yfir öðrum þm. Allir þm. hafa rétt til að reyna að komast að raun um, hverja skoðun aðrir þm. hafa á málum, og þann rétt hefir þessi hv. þm. einnig. — Það væri gott, ef það sýndi sig nú, hvort Framsfl. ætlar að láta fyrirskipunum kommúnista að þessu leyti. Geri hann það, þori ég að fullyrða, að það er gegn vilja þeirra manna, sem kusu framsóknarmenn á þing.

Umr. frestað.

Á 9. og 10. fundi í Nd., 23. og 25. okt., var frv. tekið til frh. 1. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 11. fundi í Nd., 26. okt., var fram haldið 1. umr. um frv.

*Ísleifur Högnason: Það er nú orðið alllangt síðan þetta mál var síðast til umr., en ég vildi bæta nokkrum orðum við það, er þá hafði verið um málið sagt.

Í fyrsta kafla þessa frv., er hér liggur fyrir, rekst maður oft á orðin „verksvipting“ og „verkfall“. Í fyrirsögn þessa kafla eru orðin skýrð með erlendum orðum, „lockout“ og „strike“. En því þarf að skýra þessi orð með útlendum orðum? Vegna þess, að orðið „verksvipting“ er nýyrði í íslenzku máli, — þetta fyrirbæri, lockout, er svo að segja óþekkt hér á landi. Ég veit ekki nema um eitt eða tvö dæmi þess, að atvinnurekendur hafi sagt verkamönnum sínum upp vegna þess, að þeir hafi gert of háar kröfur. Verkföll eru aftur á móti algeng, þau eru varnarráðstafanir verkalýðsins til þess að tryggja forsorgun sína og sinna. Svo er það t. d. nú, þegar dýrtíðin eykst stöðugt, þá gengur líka verkfallsalda yfir landið. Verkamenn hafa ekki annað ráð til að hækka kaup sitt, — ekki gera atvinnurekendur það af sjálfssdáðum.

Það má merkilegt heita, ef nú er allt í einu svo mikil þörf á því að setja löggjöf um verksviptingu, sem má heita óþekkt fyrirbæri hér á landi. Hvers vegna koma hv. flm. með þessi ákvæði um verksviptingu? Ég geri ráð fyrir, að takmarkanirnar á rétti atvinnurekenda til verksviptingar eigi að vega upp á móti þeim réttindum, sem verkalýðurinn afsalar sér. Það lætur betur í eyrum, þegar verið er að banna verkamönnum með lögum að leggja niður vinnu í 14 daga frá því að þeir ákveða verkfall, að taka það fram, að atvinnurekendur megi ekki heldur stöðva vinnuna fyrr en eftir 14 daga frá því að þeir tilkynna þessa fyrirætlan sína. Þessi ákvæði eru tekin með eingöngu í þeim tilgangi að gera lögin aðgengilegri, fá verkalýðinn til þess að kyngja bitanum.

Út af einstökum atriðum í ræðu hv. þm. Snæf. vildi ég segja þetta: Hann sagði m. a., að réttur verkalýðsfélaganna, réttur verkamanna í íslenzku þjóðfélagi, væri svo vel tryggður, að það yrði ekki gert betur. Þessi fullyrðing stangast við það, sem hv. flm. halda fram í grg. frv. Þar stendur, með leyfi hæstv. forseta:

„Það er þó vitað nú, að fjöldi verkamanna æskir þeirrar réttarverndar, sem frv. þetta færir þeim, og er því hlýnnur, enda gætir frv. í því

vetna réttar þeirra, engu síður en vinnuveitenda.“

Ég segi fyrir mig, að ég veit ekki til þess, að nokkrir verkamenn eða nokkur verkalýðsfélög hafi borið fram óskir um löggjöf sem þessa. En ég veit, að þúsundir verkamanna eru andvígir því, af því að þeir vita, að frv. er stefnt gegn atvinnufrelsi verkalýðsins.

Hv. flm. sagði í framsöguræðu sinni, að þessi löggjöf væri fyrst og fremst verkalýðnum til hagsbóta, en þar næst yrðu þau þjóðfélaginu til blessunar, og sjónarmið þjóðfélagsins yrði að setja ofar öllu. En hv. flm. minnstist ekki á það, að frv. er flutt að tilhlutun atvinnurekendafélagsins í þeim eina tilgangi að skerða rétt verkalýðsins til verkfalla.

Hv. flm. varð tíðrætt um það, að kommúnistar blésu stöðugt að verkföllum og ættu sök á þeim. Þetta stangast einnig við grg. frv. Þar stendur, með leyfi hæstv. forseta:

„Stéttaskipting hefst í þjóðfélaginu. Aðiljar framleiðslunnar verða tveir, annarsvegar atvinnurekendurnir, er ráða yfir framleiðslutækjunum, hinsvegar verkamennirnir, er lifa á vinnu sinni. Og hér á landi, eins og um gervallan heim, skapast hagsmunaágreiningur milli þessara aðila. Deilur rísa um skiptingu arðsins, og leiða oft til vinnustöðvana,“ o. s. frv.

Þetta er rétt, svo langt sem það nær. En þessi skýring getur ekki samrýmt því, að það séu einstakir menn, sem leiki sér að því að koma á vinnustöðvunum. Þá er það einnig brotleg vöntun á yfirlætisleysi, er hv. flm. segja í grg., að þannig sé ástandið „um gervallan heim“, þó að hvert skólubarn viti, að þeir atvinnuhættir, sem leiða af sér þessa árekstra, eru ekki lengur ríkjandi „um gervallan heim“.

Fyrirbærið „lockout“ má heita óþekkt í íslensku þjóðlífi. Og að setja löggjöf sem þessa álit ég, að samrýmist ekki 64. gr. stjkskr., þar sem tekið er fram, að ekki megi skerða atvinnufrelsi manna nema almenningsheill krefji. Í þessu tilfelli er það síður en svo, að almenningsheill krefjist þess, heldur er það einungis hagsmunamál atvinnurekendanna. Ég verð því að lýsa yfir eindreginni andstöðu minni við frv. og mun greiða atkv. gegn því þegar við þessa umr.

ATKVGR.

Fr. vísad til 2. umr. með 16:7 atkv. og til allshn. með 16:1 atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dagskrá tekið frammar.

6. Jarðhiti.

Á 4. fundi í Nd., 18. okt., var útbýtt:

Fr. til l. um eignar- og notkunarétt jarðhita (þmfrv., A. 17).

Á 6. fundi í Nd., 20. okt., var frv. tekið til 1. umr.

Flm. (Bjarni Bjarnason): Efni þessa litla frv. mun hafa komið til meðferðar hér í Alþingi áður, en um þetta mun þó ekkert hafa verið lögfest.

Jarðhita hefir til skamms tíma verið litill gaumur gefinn, en á síðustu árum hefir þó skýrzt fyrir mönnum, hversu mikils virði jarðhitinn er til margskonar nota. Og einmitt þegar þessi skilningur manna vex á gildi jarðhitans, virðist eðlilegt, að einhver ákvæði, helzt lagaákvæði, séu til, mönnum til styrktar og leiðbeiningar. Það er allmikil hætta á því, að deilur geti risið upp einmitt í sambandi við jarðhita, sem menn sjá nú, hversu mikill fjársjóður er fyrir þar jarðir, sem hann hafa.

Með þessu frv. er gert ráð fyrir ýmsum atriðum, sem líkleg væru til þess að valda erfiðleikum og deilum, og reynt að koma í veg fyrir, að þær geti orðið varanlegar. Það er t. d. ákveðið hér, að ekki megi undanskilja hverahita, ef jörð er seld, og eignin sé frá því sjónarmiði ekki rýrð. Það tíðkast mjög mikið, að eignir séu rýrðar, eftir því sem þær ganga oftar kaupum og sölum. Á þetta ekki hvað sít við um veiðirétt.

Þá er gert ráð fyrir því, að ríkinu sé boðinn forkaupsréttur, þegar um sölu er að ræða. Þetta gæti tryggt tvennt. Í fyrsta lagi, að ríkið ætti greiðari aðgang að því að eignast slík svæði, og í öðru lagi ætti það að geta ráðið nokkru um það, að þessi hlunnindi færu ekki að ganga kaupum og sölum með óhæfilegu verði. En það er enginn efi á því, að á þessu er mikil hætta, eftir því sem skilningur manna vex á notagildi jarðhitans. Menn fara að reyna að gera sér óeðlilega mikið fé úr honum. Og einmitt með þetta fyrir augum er gert ráð fyrir því, að ríkisstj. geti fylgt með því, hvað gerist í þessum málum. Í frv. er gert ráð fyrir því, að sé slík eign tekin eignarnámi, þá væri samt sem áður tryggður réttur eigandans til nægilegrar orku til heimilisþarfa hans.

Ég vildi svo að lokum óska þess, í fyrsta lagi, að þetta frv. gæti orðið að l. á þessu þingi, svo að hægt yrði að taka svolitla fjárhæð upp í fjárlög í því augnamiði, að frekari rannsóknir geti farið fram og þekking þannig aukizt á þessu sviði, sem útlit er fyrir, að geti verið mikils virði fyrir þjóðina í framtíðinni.

Ég sé svo ekki ástæðu til að fara um þetta fleiri orðum að sinni, en vil mælast til, að frv. verði vísað til 2. umr., að lokinni þessari umr., og til landbn.

ATKVGR.

Fr. vísad til 2. umr. með 17 shlj. atkv. og til landbn. með 18 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dagskrá tekið frammar.

7. Lágmarksverð á sauðakjöti innanlands.

Á 4. fundi í Nd., 18. okt., var útbýtt:

Fr. til l. um lágmarksverð á sauðakjöti í innanlandssölu (þmfrv., A. 18).

Á 6. fundi í Nd., 20. okt., var frv. tekið til 1. umr.

***Flm. (Sigurður Kristjánsson):** Herra forseti! Ég get verið stuttur, sökum þess, að mál þetta lá líka fyrir síðasta þingi og er þess vegna hv. þm. kunnugt. Það yrði nokkuð löng saga, ef farið væri að rekja þá ágalla, sem komið hafa fram á skipun kjötsölunnar. Ætla ég því að leiða það hjá mér á þessu stigi málsins, ef ekki gefst til þess sérstakt tilefni. Ég vil þó rifja það upp, að þegar kjötsölulögin voru sett og ég fékk ekki að koma að þeim breytt, sem ég og fleiri álitu nauðsynlegar til þess að firra vandræðum og til þess að gera l. skilmerkileg, tók ég það fram, að ég myndi ekki, vegna kjarna málsins, berjast á móti l., en að ég vænti þess, að reynslan myndi sýna, hvernig l. ættu að vera úr garði gerð, og myndu menn þá beygja sig fyrir dómi reynslunnar. Ég hefi í þessu efni orðið fyrir vonbrigðum, því að l. hafa staðið í 4 ár, og er þess vegna 3 ára reynsla a. m. k. að baki þeirra. Reynsla þessi hefir leitt í ljós ýms mjög eftirtektarverð atriði. Tilgangur l. var sá, að kjötframleiðendurnir gætu fengið hærra verð fyrir vöruna án þess að það kæmi niður á neytendum. Þetta var þannig hugsað, að milliliðakostnaðurinn kynni að geta lækkað við betri skipun þessara mála; í öðru lagi, eins og fram er tekið í nafni laganna sjálfra, áttu þau að verða til þess að auka kjötneyzluna innanlands. Nú var utan um þetta fléttað miklum kransi af allskonar fyrirskipunum, meira og minna óljósum. Það var sett meira og minna í vald þeirra, sem l. áttu að framkvæma, hvernig það færi úr hendi. Um þessi tvö atriði hefir reynslan orðið sú, að kjötgreiðslan til framleiðendanna hefir komiðt allra hæst upp í 80—90 aura pr. kg. En þeir, sem kaupa kjötið daglega til neyzlu, hafa orðið að greiða, a. m. k. þegar kemur fram á veturinn, 1.80—2.00 kr. pr. kg. Nákvæmar tölur er vissulega hægt að fá yfir þetta. En bilið milli hins útborgaða verðs til framleiðendanna og þess, sem neytendur verða að greiða, fer heldur stækkandi heldur en minnkandi. Um kjötneyzluna innanlands er til aðeins ein skýrsla. Það er skýrsla nefndar þeirrar, sem kölluð hefir verið Rauðka. Þessi skýrsla sýnir, að kjötneyzlan hefir hrapað um 41%. Þetta er afskaplega mikil minnkun, og þó hún að einhverju leyti stafi af skorti neytendanna, þá er þetta eflaust að verulegu leyti af óheppilegri framkvæmd l. Það er einmitt það atriði, sem ég benti á í sambandi við þessa lagasetningu, sem ég tel, að hafi valdið þessari minnkun. Sem sé það, að í staðinn fyrir að greiða fyrir sölu sláturfjárafurða hafa verið settar skorður við þessari sölu með takmörkuðum sláturleyfum og banni gegn sölu, nema eftir mjög ströngum reglum. Þá hefir og algert bann verið lagt við sölu beint frá framleiðendum, nema á hangikjöti. Sem sagt, það er slitið það viðskiptakerfi, sem myndast hafði á fjölda mörgum árum úti um allt land. Það er þetta, sem eflaust hefir minnkað svona stórkostlega kjötneyzluna. Mér dettur ekki í hug að halda því fram, að hægt verði að laga þetta aftur á stuttum tíma. Það mun sennilega verða erfitt að kippa þessu í lag, a. m. k. hvað snertir saltkjötsneyzluna, sem er að mestu búin að vera. Það er enginn efi á því, að ef framleiðendurnir verða látnir sjálfir um að selja sínar afurðir inn-

an hæfilegra takmarka, verður kjötneyzlan það mesta, sem hún getur orðið, og miklu meiri heldur en ef nokkrir útvaldir eiga að hafa það á hendi. Ég hefi þess vegna sniðið þetta frv. þannig, að slátrun og sala verði sem allra frjálust. Ég skal ekki fara út í einstakar gr. frv., en kjarni þess er sá fyrst og fremst, að lágmarksverð verði sett á kjötið, til þess að fyrirbyggja niðurboð, og svo að bændur, sem við lakari aðstöðu eiga að búa, fái uppbætur gegnum verðjöfnunargjaldið.

Ég skal ekki hafa þessi orð fleiri, en óska þess að frv. verði, að lokinni þessari umr., vísað til 2. umr. og landbn.

ATKVGR.

Fr. v. vísað til 2. umr. með 17 shlj. atkv. og til landbn. með 20 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dagskrá tekið framár.

8. Útflutningsgjald af sjávarafurðum.

Á 4. fundi í Nd., 18. okt., var útbýtt:

Fr. v. til l. um afnám útflutningsgjalds af sjávarafurðum (þmfrv., A. 22).

Á 8. og 9. fundi í Nd., 22. og 23. okt., var frv. tekið til 1. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 10. fundi í Nd., 25. okt., var frv. enn tekið til 1. umr.

Flm. (Ólafur Thors): Ég sé ekki ástæðu til að fjölyrða um þetta frv., bæði af því, að það hefir verið flutt á undanförunum þingum, svo það má vera kunnugt öllum hv. þm., sem setið hafa á þingi áður, auk þess eru fyrir þessu frv. mjög hin sömu rök og færð hafa verið fyrir frv. okkar sjálfstæðismanna um ríkisstyrk til byggingar niðursuðuverksmiðja fyrir fisk, því bæði þessi frv. eru borin fram sjávarútveginum til framdráttar. Auk þess geri ég ráð fyrir, að afdrif þessa máls velti á öðru fremur en umr. hér í þessari hv. d., og læt mér því nægja að vísa til fyrri grg. með þessu frv. og umr. um það annað frv. okkar sjálfstæðismanna, er ég nefndi. Óska ég svo, að frv. verði að lokinni þessari umr. vísað til 2. umr. og sjútvn.

Finnur Jónsson: Það er rétt hjá hv. flm. þessa frv., að afdrif þess muni velta á öðru en umr. hér í hv. þd. Það er kunnugt, að frv. fjallar um eitt af þeim málum, sem samningar standa nú yfir um milli stjórnarflokkanna, b. e. a. s. hve mikið skuli niður fella af útflutningsgjaldi af sjávarafurðum. Það er þess vegna sama máli að gegna um þetta frv. og önnur frv. sjálfstæðismanna, sem þeir eru nú að burðast með í auglýsingaskyni, vitandi það, að um þau mál standa nú yfir samningar milli stjórnarfl. og að þessi frv. þeirra eru aðeins kaflar úr þeim samningum.

Flm. (Ólafur Thors): Ég get tekið undir með hv. þm. Ísaf. um það, að lítið þýði yfirleitt að

Útflutningsgjald af sjávarafurðum. — Skemmtanaskattur til sveitarsjóða. — Landhelgisjóður Íslands.

ræða frv. okkar sjálfstæðismanna hér í hv. þd., en ég vil í því sambandi skjóta því fram, hvort ekki væri einlægast að fresta hreinlega þinginu meðan stendur á þessum samningum milli stjórnflokkanna, með því frv. þau, sem tekin eru fyrir í þessari hv. d., eru hvort sem er öll frá okkur sjálfstæðismönnum.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 18 shlj. atkv. og til sjútnv. með 20 shlj. atkv.

Á 36. fundi í Nd., 26. nóv., var útbýtt nál. frá sjútnv., á þskj. 188 frá minni hl. og á þskj. 199 frá meiri hl., en frv. var ekki á dagskrá tekið fram.

9. Skemmtanaskattur til sveitarsjóða.

Á 8. fundi í Nd., 22. okt., var útbýtt:

Frv. til l. um breyt. á l. nr. 30 19. júní 1922 [Skemmtanaskattur] (þmfrv., A. 36).

Á 10. fundi í Nd., 25. okt., var frv. tekið til 1. umr.

*Pétur Ottesen: Ég vil aðeins óska þess, að þetta mál fái að ganga til 2. umr. og menntmn. Ég ætla, að það hafi komið fyrir þá n. á síðasta þingi. Það fékk ekki afgreiðslu að því sinni hér í deild.

Um ástæður fyrir frv. nægir að vísa í grg. þess. Samkv. lögum er hægt að skattleggja héraðsmót ungmennafélaga um allt að 20% af brúttótekjum þeirra. Af því leiðir, að félögin geta komist í hreinustu ógöngur. Þetta hefir verið framkvæmt í Borgarfirði, og það eru svð þungar búsfjar fyrir ungmennafélög þar í sýslum, að það verður mesta hindrun fyrir allri starfsemi þeirra. Á þessum mótum er verið að afla fjár til íþróttastarfsemi, fræðslu, heimilisíðnaðarnáms og ýmsiskonar menningarþarfa. Ef hægt er að taka ½ af tekjum héraðsmótanna til hreppsfélaganna, þar sem mótin eru haldin, verður svo lítið eftir — að kostnaði fráðregnum —, að þetta er félögunum óbátanlegur hnekki.

Á síðasta þingi náði frv. fram að ganga í Ed., og ég vænti þess, að nú fái það einnig framgöngu hér.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 20 shlj. atkv. og til menntmn. með 17 shlj. atkv.

Á 16. fundi í Nd., 1. nóv., var frv. tekið til 2. umr. (A. 36, n. 76).

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

1. gr. samþ. með 17 shlj. atkv.

2. gr. samþ. með 18 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Frv. vísað til 3. umr. með 18 shlj. atkv.

Á 18. fundi í Nd., 3. nóv., var frv. tekið til 3. umr.

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Frv. samþ. með 18 shlj. atkv. og afgr. til Ed.

Á 18. fundi í Ed., s. d., skýrði forseti frá, að sér hefði borizt frv. frá Nd., eftir 3. umr. þar.

Á 21. fundi í Ed., 6. nóv., var frv. tekið til 1. umr.

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 9 shlj. atkv. og til menntmn. með 9 shlj. atkv.

Á 16. fundi í Sp., 18. des., var útbýtt frá Ed. nál. frá minni hl. menntmn., á þskj. 446, en frv. var ekki á dagskrá tekið fram.

10. Landhelgisjóður Íslands.

Á 8. fundi í Nd., 22. okt., var útbýtt:

Frv. til l. um landhelgisjóð Íslands (þmfrv., A. 37).

Á 10. fundi í Nd., 25. okt., var frv. tekið til 1. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 11. fundi í Nd., 26. okt., var frv. aftur tekið til 1. umr.

*Flm. (Sigurður Kristjánsson): Ég hefi í raun og veru ekki miklu við það að bæta, sem stendur í grg. þessa frv.

Við flm. höfum viljað ná þeim tilgangi með frv., að til yrði alltaf nokkurt reiðufé í landhelgisjóði til þess að sjá um nauðsynlega endurbýggingu varðskipastólans og útbúnaðar hans eftir þörfum og kröfum tímans, sem hætt væri við, að farizt gæti fyrir eða dregizt úr hófi fram á langinn, ef rikissjóður ætti að sjá fyrir því.

Það er ekki hægt að neita því, að efnahag landhelgisjóðs hefir hrakað ákaflega mikið, og auðvitað stafar það af því, að horfið var að því ráði að láta sjóðinn standa straum af rekstri varðskipanna, að svo miklu leyti sem fé hrökk til. Það er ekki mjög langt síðan landhelgisjóður átti um 1½ millj. kr. í reiðufé. Í árslok 1926 og 1928 var efnahagur sjóðsins sá, að hann átti Óðin, virtan á 475 þús. kr., Þór, virtan á 95 þús. kr., og Ægi, sem þá var í smiðum og búið var að borga í 371 þús. kr., og reiðufé 1331 þús. kr. Allar eignir sjóðsins voru því 2284 þús. kr. En eftir síðustu reikningum, sem fyrir liggja, eru eignirnar nú komnar niður í 1 millj. kr. og hafa því minnkað um meira en helming.

Ég veit, að það munu koma fram raddir um það, að hér sé verið að stofna til tekjurýrnunar fyrir rikissjóð, þar sem sektarféð gangi ekki beint til rikissjóðs. En úr þessu þarf ekki að gera mjög mikið. Þannig standa nú sakir, að

sektarféð hefir alltaf farið minnkandi, og á árunum 1935 og 1936 var það ekki nema eitthvað á annað hundrað þús. kr. Það verður líklegtalsvert meira á yfirstandandi ári, en þetta fé er, eins og menn vita, mikið að minnka. En nú á sjóðurinn eftir frv. okkar ekki aðeins að sjá fyrir nýbyggingu, heldur og viðhaldi skipanna og nauðsynlegum tækjum þeirra. Ég skal játa, að það er ekki fullrannsakað af okkur, hvort sjóðurinn geti þetta, eða réttara sagt, hvort þá verði nokkuð afgangur til þess að byggja sjóðinn upp. En þetta ætlast ég til, að rannsakað verði í n., sem fær þetta frv. til meðferðar. Ég hefi hér rekstrarreikning skipanna, og er nokkuð hægt að sjá þetta af þeim, þó að alltaf verði það nokkuð ágizkanir, hvað sjóðnum áskotnast mikið. En það gefur að skilja, að viðhald skipanna verður nokkuð mikið og flokkun þeirra ekki undir 50—60 þús. kr., en hún fer fram fjórða hvert ár. Ég held þess vegna, að ekki sé rétt að gera mjög mikið úr því, sem óbeint yrði dregið út úr rekstri ríkissjóðs, en þó að það yrði ekki nema 50—100 þús. kr. á ári, þá mundi það á löngu árabili verða álitlegur sjóður og þess megnugur að innna af hendi það hlutverk, sem við flm. höfum ætlað til, að hann gerði með þessu frv.

Eins og hv. þdm. sjá, höfum við ekki lagt til, að allt það fé, er inn kemur fyrir björgun, verði látið renna til landhelgisjóðs, heldur aðeins helmingur þess. Ég get getið þess, að forstjóri skipaútgerðar ríkisins, sá maður, sem mest hefir haft með þessi mál að gera á undanförunum árum, hefir ekki talið það óheppilegt, að þessi leið væri farin.

Ég þarf ekki að flytja langa ræðu um nauðsyn þess að hafa landhelgisgæzlufлотann sem oflugastan; það er svo almennt viðurkennt mál. Ég læt því þessi orð nægja, en vil mælast til, að frv. verði, að aflokinni þessari umr., vísað til 2. umr. og hv. sjútnv. — Hæstv. fjmrh. vill ef til vill heldur, að málið verði sett í hv. fjhn., en ég held, að það eftir eðli sínu eigi frekar heima í hv. sjútnv.

***Fjmrh. (Eysteinn Jónsson):** Ég þarf ekki að halda langa ræðu, þar sem þetta er mjög einfalt mál. Það hefir verið svo undanfarin ár, eins og hv. frsm. sagði, að ríkissjóður hefir óbeint fengið sektarféð, og hefir það verið látið ganga til rekstrar varðskipanna. Kostnaður við rekstur varðskipanna á þessu ári verður um 600000 kr., en verður á næsta ári, eftir áliti forstjóra skipaútgerðar ríkisins, ekki minni en 650000 kr., miðað við svipaða gæzlu og haldið hefir verið uppi undanfarið. Stafar þessi hækkun m. a. af því, að nýi varðbáturinn, er þá verður tekinn til notkunar, verður dýrari í rekstri en leigubátur sá, sem nú er notaður, ennfremur af almennri verðhækkun á öllum þeim vörum, er til þarf. Það má því reikna með, að kostnaður við gæzluna verði 650000 kr. á næsta ári. Þetta er svo há upphæð, að ríkissjóði verður nær ókleift að standa straum af henni, ef ekkert kemur á móti. Þó að landhelgisjóður greiði 150000 kr. af sektarfénu, verður ríkissjóðstillagið að vera 450000 kr. Á næsta ári verður þessi upphæð að hækka. Þá kemur upp sú spurning, hvort menn treysta sér

til þess að hækka framlagið á fjárlögum til landhelgisgæzlu og láta tilsvarendi upphæð af sektarfénu renna til endurnýjunar sjálfrar skipanna. Ég vil mælast til þess, að sú nefnd, sem fær þetta mál til meðferðar — ég hefi ekkert á móti því, að það verði hv. sjútnv. —, hafi náð samband við hv. fjvn. um afgreiðslu þess, og athugi það gaumgæfilega, hvort þess sé kostur, að eitthvað af sektarfénu verði látið renna í endurnýjunarsjóð. En ég er daufrúa á það, að hægt sé að auka framlag ríkissjóðs til sömu gæzlu og nú er viðhöfð um 150000 kr., þó að ekki verði jafnframt rýrðar tekjur ríkissjóðs af sektum og björgunarstarfsemi. Ég tel þá mjög áriðandi, að náin samvinna verði höfð við hv. fjvn. um afgreiðslu málsins, þar sem hún hefir bein áhrif á þá upphæð, sem áætluð verður í fjárlögum til landhelgisgæzlunnar.

Annað mál er það, ef menn vildu leggja svo mikla áherzlu á að ná fé í endurnýjunarsjóð, að þeir til þess vilji draga eitthvað úr þeirri gæzlu, sem nú er, t. d. að setja Þór upp í fjöru, þangað sem hann einu sinni var. En ég lít svo á, að upphæðin í fjárlagafrv. sé svo há, að erfitt verði að sjá af nokkrum verulegum tekjum í endurnýjunarsjóð á næstunni. Ég man ekki, hvað landhelgisjóður á í reiðufé eftir að búið er að borga bátinn, sem nú er í smíðum, en hann mun eiga fyrir tveimur slíkum bátum, jafnstórum, og má þá halda áfram að byggja slíka báta, eða a. m. k. bæta einum við bráðlega, án þess að endurnýjunarsjóðurinn vaxi.

Ég orðlengi svo ekki frekar um þetta, en vona, að hv. sjútnv. taki frv. til rækiegrar athugunar.

Ísleifur Högnason: Í sambandi við þetta mál vil ég leyfa mér að gera þá fyrirsögn til hæstv. ríkisstj., hvernig á því standi, að tekjur landhelgisjóðs af sektum hafa rýrnað svo mjög þessi síðustu ár og hv. 6. þm. Reykv. skýrði frá. Stafar þetta af því, að erlend veiðiskip virði nú landhelgina meira en áður, eða er það vegna ákvæða í milliríkjasamningum, t. d. þýzku samningnum svokölluðu, að þessar tekjur hafa rýrnað? Samkv. upplýsingum, sem ég hefi fengið frá bæjarfógetanum í Vestmannaeyjum, hafa miklu færri veiðiskip verið handtekin einmitt síðan þýzku samningarnir voru gerðir. Þetta er ekki óeðlilegt, ef það er rétt, að í þessum samningum séu ákvæði þess efnis, að þýzkum togurum, sem teknir séu í landhelgi án þess að vera beinlínis staðnir að veiðipjófnaði, skuli sleppt með aðvörun. Þetta getur verið ástæðan fyrir því, að tekjur ríkissjóðs af sektum hafa svo stórlega minnkað. En sé þetta ákvæði í milliríkjasamningum, t. d. í þýzku samningnum, þá er um leið búið að gera landhelgisgæzluna að hreinasta skripaleik.

***Atvmrh. (Haraldur Guðmundsson):** Ég heyrði ekki almennilega fyrirsögn hv. þm. En mér skildist, að hún hefði verið um það, hvort þýzk veiðiskip sættu sérstakri meðferð við landhelgisbrot hér við land. Ég get ekki skýrt frá efni þýzku samninganna, þar sem samkomulag hefir orðið um að birta þá ekki. En ég get upplýst það, að þýzki togarar sæta sömu meðferð hér við

land og enskir togarar, og er það eðlileg afleiðing þess, að báðar viðkomandi þjóðir njóta beztu-kjara viðskipta við Íslendinga. Frekari upplýsingar um þetta get ég ekki gefið.

ATKVG.

Frv. vísað til 2. umr. með 21 shlj. atkv. og til sjútvn. með 21 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dag-skrá tekið framar.

11. Vigt á sild.

Á 8. fundi í Nd., 22. okt., var útbýtt:

Frv. til l. um breyt. á l. nr. 36 19. maí 1930, um vigt á sild (þmfrv., A. 39).

Á 10. fundi í Nd., 25. okt., var frv. tekið til l. umr.

Flm. (Finnur Jónsson): Þetta frv. er flutt til þess að bæta úr misrétti. — Þegar bræðslusildin er í sumum verksmiðjum mæld, en vigtuð í öðrum, hlýtur að verða ósamræmi úr því og skiljanleg óánægja þeirra, sem selja. Nú mun koma nokkuð í einn stað niður meðan sildin er ný, hvort hún er mæld eða vegin, en þegar hún er orðin 2—3 daga og farin að þjappast saman í stórum förmum, minnkar rúmmálið svo, að kunnugir telja, að það muni um 8 af hundraði, hvort sildin er há vegin eða mæld. Nú hafa tvær stærstu verksmiðjur í einstakra manna höndum tekið upp þá aðferðina að mæla bræðslusild. Það mun hafa skaðað seljendur sildarinnar um allt að 200 þús. kr. á síðasta sumri, og kannske meira. Þó verður að geta þess, að löndunartæki þessara verksmiðja hafa þann kost, að þau taka sildina í sjálfum skipunum og sjómenn losna við illa og erfiða vinnu við löndunina. — Nú mun í ráði, að flestar verksmiðjur setji upp sjálfvirk löndunartæki fyrir næstu vertíð, og þá má búast við, að almennt verði tekin upp mæling í stað vogar, ef ekki verður áður búið að lögbjóða vigt á sild. Með því verði, sem var í sumar á bræðslusild, mundi það muna nálægt 600 þús. kr., sem sjómenn og útgerðarmenn mundu skaðast á því næsta sumar. Þar sem hér er að ræða um allstórar upphæðir og ranglæti, vona ég, að frv. fái fylgi, því að vitanlega er það ekki rétt, að sumar verksmiðjur greiði 60—70 aukum minna en aðrar fyrir sildarmálið.

Ég legg til, að frv. verði vísað til 2. umr. og sjútvn.

*Ólafur Thors: Ég ætla ekki við þessa umr. málsins að fara mjög langt út í það, m. a. af því, að enn hefi ég ekki öll þau gögn, sem æskilegt væri að leggja fram í þessu máli. Ég vil þó beina því til þeirrar hv. n., sem væntanlega fær frv. til athugunar, að röksemdirnar í grg. þess eru, að því er mér virðist, mjög úr lausu lofti gripnar. Sumpart sést þetta með því að lesa sjálfa grg., sumpart sést rannsókna á öðrum hliðum málsins.

Það er t. d. ekki sérlega rökfast, að tveir þriðju hlutar þeirrar sildar, sem seld var í bræðslu í sumar og mæld af kaupanda, hafi verið gömul, samanþjöppuð sild. Þetta hugsa ég, að sé langt frá að vera rétt.

Annars er ég vantrúður á, að það sé rétt, sem í frv. er tekið sem gefið, að einu gildi fyrir kaupanda, hvort hann fær t. d. 150 kg. af nýrri sild eða 150 kg. af gamalli. Ég get vel skilið, að það kunni oft að vera betra fyrir móttakanda að fá ákveðið mál af gamalli sild heldur en sama mál af sildinni nýrri, af því að hún þjappast saman. En ég er líka hræddur um, að það sé verri að fá gamla sild eftir vigt heldur en nýja. Þegar maður litur út yfir leguna, þar sem skipin biða losunar, flýtur lýsið úr sildinni um allan sjó, — það er brák um allan pollinn. Mér skilst, að þegar sild er búin að liggja þannig 2—3 daga, sé tiltölulega langtum meira eftir af því efni, sem mjöl fæst úr, heldur en af lýsi. Ég vil reyna að fá nánari upplýsingar um þessi efni fyrir 2. umr.

Það, sem n. verður að gera, er að rannsaka, hvort hægt er að koma við í þeim nýtzku verksmiðjum, sem um er að ræða, hagkvæmum tækjum til vigtunar á sild. Ég held, satt að segja, að það sé erfitt viðfangs eða alls ekki hægt. Ég vil beina þeirri fyrirspurn til hv. flutningsmanna þessa frv., hvar við getum keypt vogir, sem hægt er að koma við í þessum verksmiðjum. — Verksmiðjurnar hafa sjálfvirk löndunartæki, sem hafa kostað sjálfsagt ein 40—50 þús. kr. Félögin hafa eignast þessi dýru tæki til þess að nota þau. Það yrði því hart aðgöngu að fá ekki að nota þau. — og hart fyrir sjómenn og sildveiðiskip að tefjast, meðan skipað væri upp með gömlu aðferðunum. Það sjá allir menn, sem eru eitt-hvað kunnugir útgerðarmálum, og það ætti hv. 1. flm. að vera, að það er ákaflega stórvægilegt tjón fyrir sjómenn, ef þeir eiga að lúta því, að losa sildina eins og gert er við sildarverksmiðju ríkisins og aðrar gamaldags verksmiðjur. Það er mikið tjón miðað við að losa með þessum nýju tækjum. Við í Kveldúlfí höfum tvær verksmiðjur, og hefir önnur þeirra þessi nýju tæki, en hin ekki. Við losum á 3 tímum í þeirri verksmiðjunni, sem þessi tæki hefir, það, sem tekur sólarhring með hinni losuninni.

Nú skulum við taka skip, sem veiðir t. d. 16000 mál. Það mundi ekki þurfa að liggja inni nema rúman sólarhring, ef það væri losað með nýju aðferðinni, en 8 sólarhringa, ef það væri losað með hinni aðferðinni, og oft er það svo, að tafir eru helzt, þegar aflabrogð eru bezt.

Ég vil leiða athygli hv. n. að því, að það, sem athuga þarf, er í fyrsta lagi, að ég hygg, að það séu ekki rétt rök, að einu gildi fyrir viðtakanda, hvort hann fær ákveðna þyngd af gamalli sild eða nýrri, og í öðru lagi, hvort er hægt að fá hraða á losun með því móti, að sildin sé vegin, í staðinn fyrir að mæla hana, eins og gert er með þessum tækjum. Viðvíkjandi fyrri liðnum í þessu efni vil ég leiða athygli hv. n. að því, að þótt það væri satt, sem ég hygg, að sé ekki satt, að einu gildi, hvort keyptir eru 170 litrar af gamalli sild eða nýrri, — jafnvel þó að það sé satt, þá er samt sem áður undir flestum kring-

umstæðum miklu meiri skaði fyrir kaupendur að taka á móti gamalli sild en nýrri, vegna þess að það, sem hefir háð mjög verksmiðjunum hér, er að þurfa að liggja með mikla sild og vinna úr henni gamalli.

Ég held, að frv. þurfi miklu frekari athugunar við en það enn hefir fengið, og ég vænti, að þeir flm. þess, sem flytja það ekki í ákveðnum tilgangi, taki til athugunar þessi og önnur gögn, sem ég fyrir mitt leyti mun leggja fram áður en málið verður afgr. frá n.

Ég vil í þessu sambandi leyfa mér að gera þá fyrirspurn til hv. 1. flm. frv., sem um leið er form. sildarbræðslustj., hvort ekki sé hægt að koma við losunartækjum á bryggju bræðslustöðvar ríkisins á Siglufirði og víðar, og ef svo er, hvernig á því standi, að það hefir ekki verið gert, og hvort hann geti gefið upplýsingar um, hvað það valdi miklu tjóni að losa með þessari gömlu aðferð á móti því að hafa nýmóðins tæki, og hvort hann telji hyggilegra að beina fjármagni verksmiðjunnar til þess að kaupa slík losunartæki eða til þess að smíða þá þró, sem hefir nú verið byggð á Siglufirði fyrir reikning ríkisverksmiðjanna og orðið allkostnaðarsöm, án þess þó að hafa komið að tilátluðu gagni.

Til þess að gefa mönnum samanburð á nýju og gömlu losuninni, vil ég geta þess, að ég rakst á útgerðarmann hér fyrir utan, og hann sagði mér, að þegar sjómenn væru búnir að losa afla úr einni veiðiför línuveiðara, þá væru þeir búnir að fara 150 ferðir upp og niður bryggju sildarverksmiðjunnar á Siglufirði, sem væri 150 m. á lengd, og ef það er rétt, þá er það 45 km. göngutúr, sem þeir fá í ofanálag á það erfiði, sem þeir verða að leggja á sig til þess að afla sildarinnar. Og þó að ég sé ekki alveg eins mikill mannvinnur og hv. 1. flm., þá hefi ég fundið til þess, þegar sjómenn hafa komið þreyttir að, þá skuli allra verstí þrældómurinn biða þeirra í landi við að landa sildina. Þeir hafa aldrei kvartað undan erfiðinu á sjónum, — þau störf eru svo samgróin þeirra eðli —, en hitt er ekki eftir þeirra eðli, að vera í landi í öðrum eins þrældómi og það er að losa skipin, því að það er þrældómi að verða að vera kannske 24 tíma að losa skipið. Þannig biður þeirra það allra versta eftir á, þegar þeir hafa lokið við að afla sildarinnar. Það hafa líka sagt mér sjómenn, sem hafa skipt við verksmiðjuna á Hjalteyri, að síðan vélar komu í snurpibátana, og þó einkum vegna þeirra löndunartækja, sem þar eru, séu sildveiðarnar leikur einn. Þetta finnst mér stórt atriði, og sem sagt, þau rök, sem færð eru fram með þessu frv., virðast mér alls ekki örugg og kannske ekki heldur rétt.

Ég held í öðru lagi, að höfuðáherzlan sé ekki lögð á það, sem mestu máli skiptir, en það er hraði í losun, því að það er höfuðhagsmunamál útgerðarmanna og sjómanna. Og ég er hræddur um, að ef hv. 1. flm. og hans samherjar geta ekki fært sönnur á, að hægt verði að koma við vigt í þessum losunartækjum, þá þvíð ekki að samþ. þetta frv. Það verður ekki samþ., ég trúí því ekki á hv. þm., að þeir leggi því lið. En ef þeir samþ. það, þá taka sjómenn þar fram fyrir hendurnar á þinginu.

Alpt. 1937. C. (52. löggjafarþing).

Flm. (Finnur Jónsson): Ég gat þess í fyrri ráðu minni, að í ráði væri að setja upp sjálfvirk löndunartæki í svo að segja allar sildarverksmiðjurnar, sem starfa hér, einmitt næsta sumar, og er því nauðsynlegt að setja öllum verksmiðjum með lögum reglur um það, hvernig sildin skuli afhent.

Hv. þm. G.-K. vildi rengja það, að um $\frac{2}{3}$ af þeirri sild, sem kom í verksmiðjurnar á síðasta ári, hafi verið 2—3 daga gömul. Ég skal honum til upplýsingar, af því að hann er sildarmálum svo ókunnugur, benda honum á, að þótt sildarskipin komi oft, þá eru þau þó sjaldan úti minna en 2—3 daga í einu til að fylla sig. Það er því ekki fjarri lagi að áætla, að a. m. k. $\frac{2}{3}$ af sildinni sé 2—3 daga gamalt. Þetta þarf ekki að útskýra fyrir þeim, sem eru eitthvað kunnugir sildveiðum. En nú er sildin ekki verri til bræðslu 2—3 daga gömul, heldur þvert á móti betri. — Reynslan sýnir, að ný sild bræðist verr en sild, sem er 2—3 daga gömul. Ég sé ástæðu til að upplýsa þetta, því að það lítur út fyrir, að hv. þm. G.-K. sé þessu ókunnugur, þrátt fyrir afskipti hans af sildarverksmiðjum.

Ég sé ekki ástæðu til að fara út í önnur eins smáatriði og það, hvar fitan sé mest á sildinni. Hv. þm. G.-K. virðist álita, að hún sé mest utan á kviðnum og þaðan renni hún fyrst. Ég held, að allir, sem einhverntíma hafa borðað sild, viti, að fitan er fyrst og fremst á hryggnum á sildinni, en ekki kviðnum. Annars er þetta smáatriði, en það sýnir, hvað hv. þm. veit lítið um það, sem sild viðkemur. Hann heldur, að sildin sé eins og istrupjaki með fituna utan á kviðnum.

Ástæðan til, að þetta frv. er fram komið, er fyrst og fremst sú, að ég geri ráð fyrir, að allar sildarverksmiðjur hér á landi setji upp sjálfvirk losunartæki á næsta ári, og þá er rétt að lögð hjóða nú þegar vigtun í stað mælingar. Ég er viss um, að ef það verður ekki gert, verður verfall hjá sjómönnum á sildveiðinni, því að þeir gera sig ekki ánægða með mælingu, þegar sjálfvirk tæki eru í öllum verksmiðjum. Það kemur til að sýna sig, ef frv. nær ekki fram að ganga, sem ég vona, að komi ekki fyrir.

Það hefir alltaf frá því fyrsta verið óánægja út af mælingu á sildinni, bæði hjá útgerðarmönnum og sjómönnum, og það sýndi sig meðan sildinni var skipað upp í venjulegum málum, að þá voru málin ekki alltaf rétt. Þarf ekki að minna hv. þm. G.-K. á, að þessi mál fengu á sín um tíma það nafn, að þau voru kölluð Hesteyrarmál. Nú er almennt viðurkennt, að mikið hagræði er að því fyrir sjómenn, að sildinni sé skipað upp með sjálfvirkum losunartækjum, svo mikið hagræði, að sjómenn hafa ennþá þagað við því, þó að þeir hafi verið talsvert snuðaðir á því, en þegar búið er að taka þetta upp almennt, þarf enginn að gera sér hugmynd um, að svo verði framvegis. Hv. þm. G.-K. spurði mig, hvers vegna væri ekki enn búið að setja upp sjálfvirk tæki við ríkisverksmiðjuna á Siglufirði. Hann spurði mig að þessu sem stjórnanda í verksmiðjunum. Ég kom þar fyrir 2 árum í fyrsta skipti, og var þá sildarvertið að byrja, og þá var enginn tími til þess. Mér hafði verið sagt, og ég lagði trúnað á, að ekki væri hægt að koma slíkum tækjum

fyrir nema þar, sem væri alveg ládault, en það er oft úfinn sjór á Siglufirði. Við höfum samt í verksmiðjustj. verið að rannsaka þetta mál og erum nú komnir að þeirri niðurstöðu, að þessi erfðakenning, að ekki sé hægt að skipa upp á Siglufirði með sjálfvirkum tækjum, sé röng. Nú er forstjóri verksmiðjunnar utanlands til að fá tilboð í sjálfvirk losunartæki af nýrri gerð, sem hann hefir að nokkru leyti fundið upp. En við-vikjandi því, að einhverjir verkfræðilegir örð-ugleikar séu á að vigta sild, sem skipað er upp sjálfvirkt, umfram mælingu, þá hefir kunnur verkfræðingur sagt mér, að það komi ekki til neinna mála. Forstjóra sildarverksmiðjanna hefir verið fyrirlagt að fá tilboð í tækin þannig, að sildin verði vigtuð, en ekki mæld. Og ef það er rétt, sem ég fyrir mitt leyti álit, að enginn vandi sé að koma fyrir sjálfvirkum losunartækjum á Siglufirði, þá er vitanlega enginn vandi að koma slíkum tækjum fyrir við aðrar verksmiðjur, sem hafa mælt sildina.

Þegar þetta frv. var til umr. hér á fyrri árum, þá var sildin mæld í flestöllum verksmiðjum nema ríkisverksmiðjunum. Síðan hafa aðrar verk-smiðjur fallið frá mælingu, nema Alliance, sem byggði sérstaka verksmiðju með sjálfvirkum losunartækjum á Djúpuvík, og Kveldúlsverk-smiðjurnar á Hjalteyrri og Hesteyri. Allir aðrir hafa vigtað sildina. Verksmiðjurnar, sem hafa mælt sildina, hafa tekið við sildinni að mestu leyti af sínum eigin skipum, og þess vegna hefir ekki verið gert eins mikið veður úr þessu eins og annars hefði verið gert, og ennfremur eins og hv. þm. G.-K. tók réttilega fram, þá hafa verið svo mikil þægindi fyrir sjómenn, hvað los-un sildarinnar hefir gengið fljótt. En það rétt-lætir ekki það misræmi, sem er í vigtun og mælingu sildarinnar, og það réttlætir ekki, að sumar verksmiðjurnar fái að taka upp á einu ári tvöfalt eins mikið og þessi tæki kosta, gegnum það, að mæla sildina, en vigta ekki.

Ég skal ekki fara langt út í að ræða um bygg-ingu nýju sildarþróarinnar á Siglufirði. Það hefir sýnt sig, að það er hægt með góðum árangri að geyma sild með því að kæla hana með snjó og salti. Í sumar var að visu ekki gerð tilraun nema með 1100 mál, en hún tókst svo vel, að við, sem höfðum trú á þessu, höfðum ekki gert okkur von um svo góðan árangur, sem raun bar vitni. Ég held því að eitt af því, sem verksmiðjurnar þurfa að gera í náinni framtíð til þess að þurfa ekki að standa uppi marga daga án þess að hafa nokkra sild til að bræða, sé það, að koma upp kæliþróum til þess að geyma sildina í.

Ég skal geta þess, af því hv. þm. G.-K. var að tala um það af svo miklum fjálgleik, eins og von var til, af því að hann hefir alltaf borið hag sjómanna svo mjög fyrir brjósti, hvað löndunin væri erfið á Siglufirði, að leiðin í nýju þróna þar er ⅔ styttri en í þær gömlu. Það er 25 m. leið, sem þarf að aka í þessa nýju þró.

Ég skal svo ekki orðlengja frekar um þetta. Hér er um mjög mikið réttlætismál að ræða, sem er vel framkvæmanlegt, og þar sem í ráði er, að a. m. k. allar ríkisverksmiðjurnar, Krossa-nesverkmiðjan og Dagverðareyrarverkmiðjan taki upp sjálfvirk losunartæki, þá vona ég, að

Alþingi sjái svo um, að þessu verði kippt í lag með slíkri löggjöf, sem hér er flutt, þannig að þessar verksmiðjur viti það nógu snemma, að þær eiga að vigta en ekki mæla bræðslusildina.

***Ólafur Thors:** Ég ætla ekki að fara að blanda stjórnsildarmálanna hér á landi inn í þessar umr., þó að hún hafi verið mikil hneykslunar-hella öllum, sem um það mál hafa hugsað.

En ég verð að láta í ljós óánægju mína yfir þessu svari, ef svar skyldi kalla, sem hv. 1. flm. frv. gaf við fyrirspurnum mínum.

Eins og vant er, er erftitt að deila við þennan hv. þm. og ræða við hann á þinglegum grund-velli, því að hann er allur í útúrtnúningum, aukaatriðum og illkvítni. Hann gerði það að stóru atriði, að ég héldi, að sildin væri feittust á kviðnum eins og sósíalistaburgeisarnir. Mér hefir aldrei dottið það í hug. Ég þekki þessi mál vel og var farinn að fást við sildarútgerð löngu áður en hv. flm. var falið nokkuð slíkt. Ég hefi nú starfað að þessum málum í 25 ár og þori því vel að tala við hann um sild.

Það var útúrtnúningur, þegar hann ætlaði að fræða mig á því, að sildarskipin væru 2—3 daga að fylla sig, og því væri öll sildin 2—3 daga gömul, eins og skipin fái allan sinn afla um leið og þau koma á mið og liggja svo hinn tímann til þess að sildin verði hæfilega gömul. Ég veit, að 2—3 daga gömul sild fer ekki illa í bræðslu, en ég veit líka, að sildin getur verið orðin það gömul, að hún sé ekki aðeins verri, heldur með öllu ónýtt. Þetta er því ekkert nema útúrtnúningur hjá hv. þm.

Hitt er aðalatriðið, að ég spurði hv. þm. ann-arsvegur að því, hvort hann treysti sér að neita, að þessi sjálfvirka losun hefði orðið sjómönnum til mikilla þæginda og útgerðarmönnum og sjómönnum til hagnaðar, og hvort hægt væri að breyta þessum sjálfvirku tækjum frá mælingu til vigtar, og hvort hægt væri að fá ný losunartæki, sem losuðu með sama hraða, þar sem væri vegið í staðinn fyrir að mæla. Undan að svara þessu hefir hv. þm. skorast. Það ætti þó að vera lágmarkskrafa til þess manns, sem gerist 1. flm. og hnýtir aftan í sig öðrum sér ófróðari mönn-um, að hann gefi upplýsingar um, hvort hægt sé að fá þessi tæki, sem hann ætlast til, að keypt verði í staðinn fyrir þau tæki, sem hafa öllum reynzt til blessunar. Það minnsta, sem hægt er að krefjast af þessum hv. þm., er það, að hann segi, hvar hægt sé að fá þessi tæki, sem hann er að tala um. Aðalatriði málsins er þetta: Á að hanna útgerðarmönnum og sjómönnum að nota sjálfvirku tækin? Og við þeirri spurningu hefi ég ekkert svar fengið. Ég skora á hv. þm. Ísaf. að svara ekki tómum skætingi og per-sónulegri illkvítni, en segja mér í þess slæð, hvar hægt sé að fá þessi tæki, sem hann er að tala um, svo að ég geti fengið mér einhverjar upplýsingar um kostnað og annað þeim viðvikj-andi. Ég mun því ekki beina fleiri orðum til hv. flm. nú, en vona, að hann haldi sig við aðal-efni málsins, en láti ekki tal sitt allt lenda í öðru.

Flm. (Finnur Jónsson): Eins og ég hefi þegar tekið fram, liggur fyrir álit verkfræðings um

það, að vandalaust muni að koma vigtnum fyrir í sjálfvirkum tækjunum. Hinsvegar sé ég enga ástæðu til þess að fara að gera hv. þm. G.-K. tilboð í tæki á þessu stigi málsins. En ég skal heita honum því, að áður en skilizt verður við frv. þetta héðan á þinginu skal ég útvega honum tilboð í vigtir í sjálfvirkum losunartækin hans.

***Bergur Jónsson:** Hv. þm. G.-K. lét þau orð falla, að hv. 1. flm. þessa frv. hefði hegt okkur meðflm. sína aftan í sig. Ég vil benda hv. þm. G.-K. á það, að áður hefir farið fram á þingi harðvitug deila um þetta mál, og áttust þá einkum við hv. þm. G.-K. og núv. hv. þm. N.-Ísf. Um það var deilt, hvort ætti að veita alla sild við löndun, eða gefa það til leyfis, að hún væri sumstaðar mæld. Við hv. þm. Mýr. vorum sammála hv. þm. Ísaf., þá, að ein regla skyldi alstaðar höfð um þetta atriði, og höldum því fram, að taka ætti upp þá reglu að veita sildina. Hv. þm. Ísaf., sem nú er, átti þá ekki sæti á þingi. Ef á því að tala um það, hver tógi annann af flm. þessa frv., þá er réttara að segja, að við meðflm. togum hann, því að við höfðum haldið þessari skoðun fram fyrir hér á Alþ. Aðalatriðið er þetta, að ég tel það nokkurnveginn sjálfsagt, að þessi vara eins og aðrar vörur hliti sömu reglum, hver sem kaupandinn er og hver sem seljandinn er, svo ekki þurfi að koma til tortryggni eða efasemdir hlutaðeigenda um það, að þeir sæti ekki alstaðar sömu kjörum um mótöku sildarinnar.

Pólt ég sé gamall sildarmatsmaður, þá treysti ég mér ekki til að skera úr því, hvort mikið er betra fyrir seljendur, að sildin sé vegin heldur en mæld, en ég álit, að hér sem í öðrum greinum viðskiptanna eigi það sama að ganga yfir alla, svo ekki sé alið á grunsemdum og óánægju út af þessu ár eftir ár, eins og nú á sér stað.

Ég vil geta þess, að aðalástæðan fyrir því, að ég hefi gerzt meðflm. þessa frv., er sú, að ég hefi heyrt fjölda sjómanna halda því fram, að þeir fari verr út úr sölu á sild þar, sem sildin er mæld, heldur en þar, sem hún er vegin. Það er sú sama ástæða og verið hefir fyrir fylgi mínu við þetta frv. á fyrri þingum allt frá 1932. En svo ég sleppi þeim almennu aths., sem hér hafa komið fram, skal ég víkja að því, sem hv. þm. G.-K. var að ræða um sjálfvirku tækin, að þau væru sjómönnum til svo mikils hagræðis, þar sem þau fría þá við að aka sildinni sjálfir, að þeirra vegna mundu þeir setta sig vel við það, að sildin verði mæld. Ég er hv. þm. sammála um það, að sjálfvirku losunartækin létta mjög undir með sjómönnum, en það er einungis tekniskt spursmál, hvort þessi tæki er aðeins hægt að nota þar, sem sild er mæld, eða hvort þau eru einnig nothæf þar, sem sild er vegin. Og eftir því, sem ég bezt veit, er sú aðferð að veita sildina betri og áreiðanlega vinsælli. Ef það hinsvegar sýndi sig, að sjálfvirku tækin yrðu ekki notuð þar, sem sildin er vegin, vildi ég vinna það til að láta mæla sildina, svo hægt væri að nota þessi tæki, en það virðist ekki í fljótu bragði vera hægt að sjá, að þetta tvennt geti ekki farið saman, sjálfvirk losunartæki og vigt-

un á sildinni; en geti hv. þm. G.-K. hinsvegar sýnt fram á það, að þetta sé tekniskt ómögulegt, þá býst ég við, að ég mundi ekki binda mig við vigtunina, eins og ég hefi þegar tekið fram.

Ég vil svo að lokum taka það fram, að ég tel það óviðeigandi, sem hv. þm. G.-K. var að sveigja að okkur meðflm. hv. þm. Ísaf. að þessu frv., að við værum einhverjir „attaniossar“ þessa hv. þm. í þessu máli, því við höfum áður hér á Alþingi haft hina sömu afstöðu til málsins og nú.

***Ólafur Thors:** Ég ætla ekki að fara út í neina harða deilu við hv. síðasta ræðumann út af því, hvort hann sé taglhnýtingur hv. þm. Ísaf. í þessu máli eða ekki. Ég get vel skilið það, að hann telji það engan söma að vera slíkt, og vegna þess að alltaf hefir verið vingott með mér og hv. þm. Barð., þá vildi ég óska þess mjög eindregið, að slíkt yrði ekki um hann sagt með réttu. En það er bara svo, að þegar maður hefir fært sterk rök fyrir einhverju, þá verður maður oft á að trúa rökunum, enda þótt þau kunnse hafi ekki við raunveruleik að styðjast. Og um þetta vil ég svo láta nægja að segja það, að ég óska þess heitt, að hvorki hv. þm. Barð. eða aðrir hv. flm. þessa frv. hafi látið hnýta sér aftan í hv. þm. Ísaf., því slíkt væri engum þeirra til heiðurs. Ég get líka að sumu leyti látið nægja að taka undir rök hv. þm. Barð. um þetta mál, en vil þó segja það, að ég tel enganveginn sjálfsagt að vigta sildina, þó hægt væri að samræma þá aðferð sjálfvirkum tækjunum. Ég er ekki viss um, að sú aðferð sé betri, hvorki fyrir sjómennina eða verksmiðjurnar. Hv. þm. treysti sér ekki heldur til að slá þessu föstu, þó hann væri gamall sildarmatsm., eins og hann sagði, en einmitt þetta ætti að vera honum alvarleg bending í þá átt, að rétt sé fyrir hann að gæta fullkominnar varúðar um fylgi við hv. þm. Ísaf. í þessu máli, og ég get verið ánægður með yfirlýsingu hv. þm. Barð. um það, að krafa hans um vigtun standi því aðeins, að vigtun verði við komið samhliða sjálfvirkum losunartækjum. Hinsvegar verð ég að telja það ekki sanngjarn af honum að heimta það, að ég verði að sanna, að þetta sé ekki hægt. Það eru hv. flm. frv., sem vilja lögbjóða vigtun á sild og einnig vilja láta nota sjálfvirk losunartæki, sem verða að sanna það, að þetta geti farið saman, en ekki mitt að sanna það, að svo sé ekki. Og það er upplýst, að flm. geta ekki sannað þetta nú, eins og skylda þeirra var þó jafnframt því, sem þeir flytja þetta frv. Hv. þm. verður að viðurkenna það, að hv. 1. flm. gat ekki svarað, þegar ég spurði hann, hvar hægt væri að fá vigtunartæki, sem nota mætti í sambandi við sjálfvirku tækin, og hvað þau kostuðu. Hv. þm. Ísaf. svaraði einungis því, að einhverjir verkfræðingar hefðu sagt sér, að þetta væri hægt, en sagðist ekki sjá neina ástæðu til að gefa það upp, hvaða verkfræðingar þetta væru, eða hvar mundi vera hægt að fá þessi tæki.

Ég veit, að hv. þm. Ísaf. veit, að við höfum það álit hvor á öðrum, að svona umsagnir verða ekki teknar trúanlegar okkar í milli, og með minum kunnugleika af þessum hv. þm. mun ég draga minar eigin ályktanir. Hinsvegar var hv. þm. Ísaf. að bjóðast til að útvega mér tilboð um þessi

vigtunartæki áður en frv. yrði afgr. frá þessu þingi, en vilji hann eitthvað greiða fyrir mér í þessu efni, þá mundi ég biðja hann að útvega mér heldur einhver önnur sambönd, því mér heyrir flestir, sem það hafa reynt, telja það litla gróðaleið að gera viðskipti í gegnum þennan hv. þm. — Ég get svo látið þetta nægja; ég lét mér vel líka ummæli hv. þm. Barð., en framkoma hv. þm. Ísaf. var eins og við var að búast af honum.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 21 shlj. atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já: ÁÁ, BJ, BjB, EE, FJ, GG, GSv, HelgJ, ÍslH, JPálm, PHann, PO, SEH, SkG, StSt, StgrSt, SvBH, TT, VJ, ÞBr, JörB.

JakM, ÓTh greiddu ekki atkv.

10 þm. (BÁ, EOL, EmJ, EystJ, GP, HG, HV, PHalld, SK, ÞorbÞ) fjarstaddir.

Frv. vísað til sjútvn. með 20 shlj. atkv.

Á 50. fundi í Nd., 15. des., var útbýtt nál. frá minni hl. sjútvn., á þskj. 358, en frv. var ekki á dagskrá tekið fram.

12. Teiknistofa landbúnaðarins.

Á 8. fundi í Nd., 22. okt., var útbýtt:

Frv. til l. um teiknistofu landbúnaðarins (þm-frv., A. 42).

Á 11. fundi í Nd., 26. okt., var frv. tekið til l. umr.

Flm. (Steingrímur Steinþórsson): Ég flyt hér ásamt hv. þm. Mýr. á þskj. 42 frv. um teiknistofu landbúnaðarins. Frv. þetta er flutt samkv. ósk landbrh., og hefir hann látið undirbúa það. Ég vil leyfa mér að segja örfá orð um það hlutverk, sem þessari stofnun er ætlað.

Undanfarin ár hefir verið starfrækt teiknistofa Búnaðarbankans, og hefir hún látið í té leiðbeiningar og gert teikningar að byggingum, sem fé hefir verið lánað til úr Búnaðarbankanum. Það er vist, að það eftirlit hefir orðið að mjög miklu gagni og hjálpað til þess, að byggingarnar yrðu vandaðri en ella hefði orðið, en hitt er jafnvist, að þörf er á að auka þetta eftirlit. Það er öllum vitanlegt, að í byggingarmálum okkar hafa orðið margvísleg mistök, sem stafa af því, að við erum enn svo ungir og óreyndir á þessu sviði. Nú er það svo, að varið er að segja má stórfé til bygginga í sveitum á ári hverju. Það lætur nærri, að það muni vera 600—800 þús. kr. árlega, auk þess fjár, sem bændur leggja fram sjálfir. Og það er vist, að enn meira fé verður lagt fram á næstu árum í þessu skyni, því að mikill hluti bæja á landinu er bókstaflega að falla í rústir. Ef ekkert verður að gert, liggur ekki annað fyrir en að býlin leggist í eyði. Þess vegna verður ekki hjá því komizt að leggja fram meira fé til bygginga í sveitum á næstu árum en að undanförmu, en um leið verður að vanda sem bezt til eftirlitsins með því

verki. Við, sem að þessu frv. stöndum, litum svo á, að rétt sé að lögfesta stofnun, sem hafi þetta eftirlit með höndum. Og helztu hlutverk hennar eru þessi:

Í fyrsta lagi að gefa leiðbeiningar um byggingu bæja og gera uppdrætti að þeim. Um leið skal það lögfest, að enginn geti fengið fé að láni eða styrk, nema hann leiti ráða hjá teiknistofunni og fari eftir fyrirmælum hennar.

Í öðru lagi er ætlað til, að teiknistofan hafi forgöngu um, að reynt verði að sjá um, að hægt verði að smíða húsbúnað við hæfi fólks í sveitum, ódýran og hentugan. Gömlu baðstofurnar voru sérkennilegar og höfðu sinn húsbúnað í sinum stíl, nefnilega rúmin og fleira í stíl við þau. En með hinum nýju byggingum, sem nú rísa upp, er sá húsbúnaður einskis virði. Þess vegna er svo að segja enginn húsbúnaður til í sveitinni nú og herbergin því alveg snauð í hinum nýbyggðu húsum. Nú vita allir, að hér eru til mörg verkstæði, sem framleiða húsgögn, en húsgögnin eru bara allt of dýr. Hugmynd okkar er því, að teiknistofan hafi forgöngu um að finna hentuga húsgagnagerð, sem hæfir sveitaheimilum. Síðan stuðli hún að því að koma upp verkstæðum í sveitum, sem smíði haganleg húsgögn. Slik verkstæði væri t. d. hægt að hugsa sér í sambandi við alþýðuskóla og bændaskóla. Alþýðuskólinn á Laugum hefir verið búinn islenzkum húsgögnum og vefnaði, og er þar mjög þrýðilega frá öllu gengið og til fyrirmyndar. — Ég er sannfærður um, að hér er um mjög merkilegt hlutverk að ræða og menningarmál. Hér er mikið verkefni fyrir okkar listamenn, og mætti stofna til samkeppni á meðal listamanna okkar um teikningar af húsbúnaði.

Í þriðja lagi á teiknistofan beinlínis að gera rannsóknir og tilraunir um húsagerð. Það er tæpast forsvaranlegt, að ekki séu gerðar tilraunir um, úr hvaða efni mundi hlýjast og heppilegast að byggja hér. Hvort halda á áfram með steinsteypuna eingöngu, eða hvort okkar gamla og góða byggingarefni, torfið, skuli notað að einhverju eða miklu leyti, því að enginn vafi er á, að það hefir marga kosti.

Að lokum vil ég aðeins geta þess, að ekki er ætlað til sérstaks fjárstyrks úr ríkissjóði í sambandi við þetta frv., heldur á Búnaðarbankinn eða þær deildir hans, sem leggja fram fé til bygginga í sveitum, að standa undir kostnaðinum. Vil ég svo leggja til, að frv. verði vísað til 2. umr. og landbn.

***Héðinn Valdimarsson:** Ég get í aðalatriðum fallizt á þetta frv., en það nær bara of skammt, þar sem það nær aðeins til bænda. En það er ekki minni þörf til leiðbeininga í byggingarmálum verkamanna í kaupstöðum. Byggingarfél. verkamanna eru aðeins á 2—3 stöðum, og það er allt of lítið. Aftur á móti fær allur sá fjöldi manna, sem ekki byggir samkv. l. um verkamannabústaði, engar leiðbeiningar.

Þá finnst mér, að þær teikningar, sem teiknistofan tæki gildar, yrðu eftir samkeppni á meðal húsameistara, því að betur sjá augu en auga, og á þann hátt er reynt að sjá fyrir því, að fram komi það bezta, sem völ er á. Eftir frv. er

teiknistofunni gefið alræðisvald í öllum byggingarmálum bænda, en ég vil, að hennar úrskurði megi alltaf skjóta til viðkomandi ráðh.

Um húsgögnin er það sama að segja og um húsin sjálf, að hía alþýðufólki í bæjum vantar líka góð og ódýr húsgögn. Það hefir nokkuð verið hugsað um þetta af húsgagnameisturum, en aldrei orðið neitt úr framkvæmdum, að maður geti sagt.

Ef það ráð yrði tekið, að gera þetta að heildarlöggjöf fyrir sveitir og bæi, kæmu líka til greina aðrir sjóðir frá bæjanna hálfu, sem stæðu undir kostnaðinum hvað þá snerti.

Ég vænti, að hv. n. taki tillit til þessara aths., einkum þess, hvort ekki er hægt að færa sviðið út og láta löggjöfina líka ná til alþýðufólks í kaupstöðum. Þess vegna finnst mér eðlilegra, að frv. verði vísað til allshn., og það vil ég leggja til, að gert verði.

Flm. (Steingrímur Steinþórsson): Hv. 3. þm. Reykv. telur, að frv. náí of skammt, þar sem það nær ekki til kaupstaða. Ég vil geta þess, að þetta frv. er sett upp í beinu sambandi við Búnaðarbankann og starfsemi hans og er því eingöngu ætlað að taka til bygginga í sveitum. Hitt veit ég, að er satt, að ekki er síður þörf á leiðbeiningum í kaupstöðum, en það er mál út af fyrir sig, og ég fast um, að rétt sé að setja þetta tvennskónar eftirlit undir sömu stofnun. Skilyrðin eru svo ólík í bæjum og sveitum. En þetta mætti taka til athugunar í n.

Hv. þm. talaði um, að teiknistofunni væri gefið alræðisvald. Vitanlega verður hún að hlíta stjórn þess ráðh., sem um er að ræða. En það mætti æra óstöðugan, ef ætti að hlaupa til ráðh. með allt, er snertir daglegt eftirlit með byggingum úti um allt land.

Ég get ekki fallist á, að þessu máli verði vísað til allshn. Það er borið fram sem landbúnaðarmál og á heima í landbn. Hinsvegar veit ég, að landbn. muni vera fús til að ræða við hv. þm. um málið og athuga till. hans.

***Héðinn Valdimarsson:** Það er aðeins stutt aths., sem ég vildi gera við það, sem hv. 2. þm. Skagf. sagði, að teiknistofan heyrir undir viðkomandi ráðh. Ég tel ekki nema sjálfsagt, að hægt sé að áfrýja til hans og að hann geti fellt úrskurð í málum þeirra stofnana, sem heyra beinlínis undir hann. Hér í Reykjavík er svo langt gengið með þetta, að fullt leyfi er til að áfrýja til ráðh., ef menn eru ekki ánægðir, og finnst mér ekki neina eðlilegt, að sama gildi um húsbýggingar í sveitum.

***Forsrh. (Hermann Jónasson):** Þetta frv., sem hér liggur fyrir, er í raun og veru aðeins nánari fyriræli um, hvernig starfrækja skuli teiknistofu þá, sem Búnaðarbankinn nú starfrækir. Þessi teiknistofa hefir, eins og kunnugt er, starfað hin síðustu ár að því að teikna þau hús og byggingar, sem þeir sjóðir hafa lánað til, sem heyra undir stjórn bankans og nefndir eru í þessu frv. Teiknistofan hefir starfað að því að bæta úr vandræðum þeim, sem stafa af því, að í sveitunum er völ á færri fagmönnum í þessum

greinum en í kaupstöðunum, og auka öryggi fyrir þá sjóði, sem lánin veita til bygginganna. Ef þetta frv. gengur ekki fram, þá væri ráðh. heimilt, í samráði við bankastjóra Búnaðarbankans, að gefa út reglugerð um fyrirkomulag teiknistofunar, sem færi í þá átt, sem frv. gerir ráð fyrir.

Ég álit, að það eigi ekki að ganga svo frá þessu frv., að farið verði að blanda saman við starfsemi teiknistofu Búnaðarbankans teikningum á öðrum byggingum en þeim, sem sjóðir þeir, er nefndir eru í frv., lána fé til. Ef þær stofnanir, sem lána fé til bygginga í kaupstöðum, vilja taka upp svipað fyrirkomulag, þá er þeim það heimilt, en ég býst ekki við, að þær lánsstofnanir kæri sig um það; a. m. k. mundi þurfa að leita álits allra slíkra lánsstofnana um, hvort þær vildu kosta sameiginlega teiknistofu. Teikning húsa fyrir sveitirnar er sérstakt verkefni út af fyrir sig, og því eðlilegt, að því verði haldið sérstöku út af fyrir sig, eins og undanfarið. Ég álit það misskilning, að eigi að áfrýja úrskurði teiknistofunnar til ráðh., af því að einmitt þær lánsstofnanir, sem lána fé til bygginganna, ættu að hafa úrskurðarvald þar um, eins og nú er gert, þar sem teikningarnar eru gerðar í samráði við bankastjóra Búnaðarbankans, sem lánar féð til bygginganna. Um byggingar í kaupstöðum er öðru máli að gegna. Þar er yfirleitt meiri völ á byggingarfróðum mönnum, og þær byggingar, sem telja má hliðstæðar þeim, sem um ræðir í þessu frv., eru verkamannabústaðirnar, og teikningarnar að þeim fá verkamenn sér að kostnaðarlausu, og líka eftirlitsmann, sem sér um, að húsin séu vel gerð. Hér kemur það sama til greina og við húsbýggingar í sveitum. Ríkið sér ástæðu til, þar sem af þess hálfu er svo mikið fé lagt fram, að hafa eftirlitsmann við byggingarnar og sjá verkamönnunum fyrir ókeypis teikningum. Þess vegna gildir raunverulega það sama fyrir verkamannabústaði og hér er ætlað til um byggingar í sveitum, sem lán er veitt til úr þessum sjóðum. Um þær byggingar, sem ekki fá fé þaðan, gilda almennar reglur, og sama er að segja um byggingar þær í kaupstöðum landsins, sem ekki fá fé úr byggingarsjóðum verkamanna. Það er rétt, sem hv. flm. sagði, að þetta mál er hreint landbúnaðarmál og á því að fara til landbn. Ég tel, að það megi segja, að nú þegar sé húið að athuga þetta mál svo mikið og reyna það svo í framkvæmd, að tæplega komi til mála, að farið verði að blanda þessari teiknistofu saman við aðra, sem aðrir sjóðir vilja e. t. v. koma upp fyrir kaupstaðina. Teiknistofan hefir nú þegar nóg að gera og mun verða að bæta við starfskröftum eftir því, sem byggingar aukast í sveitunum, og yrði því enginn sparnaður að því, þótt önnur teiknistofa yrði sett upp í sambandi við þá, sem frv. fjallar um.

ATKVGR.

Fr. v. vísað til 2. umr. með 24 shlj. atkv. og til landbn. með 24 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dagskrá tekið frammar.

13. Landaaur og verðlagsskrár.

Á 9. fundi í Nd., 23. okt., var útbýtt:

Frv. til l. um landaura og verðlagsskrár (þm-frv., A. 44).

Á 11. fundi í Nd., 26. okt., var frv. tekið til 1. umr.

*Flm. (Jón Pálmason): Þetta frv., sem hér liggur fyrir, er í raun og veru gamall kunningi hér á Alþ., því það er shlj. frv., sem lá fyrir síðasta Alþ., en fékk ekki afgreiðslu. Í grg. er tekið fram, hvaða tilgangur það er, sem fyrir mér vakir með flutningi þessa frv., og hann er að fá úr því bætt, sem áfátt er um samningu verðlagsskráa, svo að grundvöllur sá, sem þær eiga að byggjast á, sé réttur og sýni verðlag hjá okkur til sjávar og sveita á hverjum tíma. Um margar aldir var aðalverðmæli okkar Íslendinga landauraverðmælinn, og var þá ákveðið í vörum, hvað greiða skyldi fyrir vinnu og vörur. Ég geri ekki ráð fyrir, að hægt verði að koma þessu aftur í svipað horf, en ég býst við, að ef hægt væri að koma samningu verðlagsskrárinnar á réttan grundvöll, þann, að byggt væri á raunverulegu verðmæti framleiðsluvaranna, þá mætti nota þann verðmæli til að sanna, hvað væri rétt verð á hverjum hlut, sem gæti haft mikla þýðingu í okkar viðskiptalífi. Þetta frv. er því byggt á ákveðinni fjármálaskoðun, sem sé þeirri, að það, sem gjöld aukast frá ári til árs, eigi að míðast við hag framleiðslunnar, og hagar framleiðslunnar byggist á þeirri verðbreytingu, sem verður á okkar aðalframleiðsluvörum. Allt annað, sem kemur fram í þessu frv., er aukaatriði í raun og veru, ef þetta fengist fram.

Það má búast við, að nokkrar deilur verði um það, hvaða aðferð á að hafa til þess að finna þann rétta grundvöll. Eins og tekið er fram í frv., er það gert í samráði við hagstofustjóra. Það geta komið fram skiptar skoðanir um, hver sé sú rétta leið í þessu máli, en ég álit, að ekki verði skiptar skoðanir um, að aðalhugsunin í þessu frv. sé rétt, sú, að gjöld byggist á þeim breyt., sem verða á verðlagi framleiðsluvara okkar.

Ég skal ekki fara fleiri orðum um frv. við þessa umr.; ég geri ráð fyrir, að hv. þdm. hafi lesið grg. fyrir því, en leyfi mér að óska eftir, að því verði vísað til 2. umr. og hv. landbn.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 20 shlj. atkv. og til landbn. með 21 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dagsskrá tekið fram.

14. Sumarvinnuskóli alþýðu.

Á 9. fundi í Nd., 23. okt., var útbýtt:

Frv. til l. um sumarvinnuskóla alþýðu (þmfrv., A. 45).

Á 11. fundi í Nd., 26. okt., var frv. tekið til 1. umr.

*Flm. (Héðinn Valdimarsson): Við hv. þm. N.-Ísf. höfum flutt þetta frv. sem framhald af þeim frv., sem flutt hafa verið af Alþfl.mönnum á síðustu þingum. Þó er farið hér nokkuð inn á nýjar brautir. Þau frv., sem áður hafa verið flutt, hafa aðallega verið tvennskonar. Önnur eru viðvikjandi sumarvinnu unglinga án sambands við beina kennslu, og þá aðeins í smáflokkum; má þar benda á vinnu þá, sem unnin var bæði við Sogið og í nágrenni Reykjavíkur. Eins og í frv. því, er Sigurður Einarsson flutti hér á síðasta þingi, er gengið inn á nýja braut í þessu frv., sem er að koma upp atvinnunámi fyrir unglinga. Er þar bent á bændaskólanám, nám í sjómennsku o. fl. Í þessu frv. er aðallega gert ráð fyrir því, að heilir árgangar af unglingum á aldrinum 16—20 ára geti komið fyrir innan ramma þess og unnið að ýmsum þjóðnytjaverkum, sem annars mundi ekki fást fé til í fjárlögum, og að þeir vinni undir umsjá valdra manna, í sambandi við bóklegt nám og íþróttanám, og er þar bent á sumt sem nauðsynlega íþrótt fyrir sjómannaþjóð eins og okkur, og hinar félagslegu íþróttir, en ekki lögð stund á metakeppni, eins og nú tíðkast. Af þeim framkvæmdum, sem bíða og alltaf er hægt að gripa til og lítið framlag þarf til í fjárlögum, er margt talið upp, eins og t. d. fjallvegirnir, sem við höfum orðið að láta sitja á hakanum vegna veganna í byggðum, og aðrar ferðamannaleiðir, sem nauðsynlegt er að gera sem fyrst færar, þegar útlendir ferðamenn eru nú farnir að koma hingað með erlendum og íslenskum skipum. Þá er skógræktin, sem lítið annað hefir verið gert að, þótt hér hafi verið skógræktarstjóri, en að girða blett og blett. Þar er mikið verkefni framundan, sem óvist er, að fengist til fé í fjárlögum á annan hátt, en skemmtilegt verk fyrir unga menn. Þá er bent á sandgræðsluna, áveitur og fyrirhleðslur, nýbýlarækt, sem gert er ráð fyrir, að yrði fyrir þá menn, sem í bæjunum eru, vernd og viðhald náttúruminja, aðstoð við vísindalegar rannsóknarferðir, sem búast má við, að aukist þegar komin er upp rannsóknarstofnun fyrir atvinnuvegina, því menn munu gera sér far um að finna, hvaða efni eru hér í jörðu. Það er gert ráð fyrir, að nemendur annist sjálfir umhirðu og matreiðslu alla, en einhver yrði vitanlega að vera til að hafa eftirlit og yfirumsjón með því.

Svo er gert ráð fyrir hjálparstarfsemi, eins og þegar fjárpest, eins og sú, er nú er, eða óþurrkar geisa, að þá megi gripa til vinnuflokka með samþykki ráðh., til þess að hjálpa þeim, sem verst verða úti. Það er gert ráð fyrir, að vinnutími verði 5 klst. á dag og að nemendum verði látin í té hlífðarföt, verkamannaföt og skófatnaður, en kaupgjald yrði mjög lágt, eða að þeir fengju ekki nema kr. 1.50 fyrir hvern virkan dag, og yrði það greitt í lok námstímans. Nám og ferðalög yrðu ókeypis, svo að unglingarnir hefðu, er þeir kæmu frá náminu, um hundrað krónur í vasanum. Í bóklega náminu er, sem eðlilegt er, gert ráð fyrir, að lögð verði helzt stund á þjóðleg fræði og mönnum kennt að þekkja sögu lands og þjóðar, þekkja frelsi þjóðarinnar og hera virðingu fyrir því og lýðræðinu,

þannig að þessir ungu menn verði betri þjóð-félagsborgarar en annars.

Þetta mundi að visu kosta allmikið fé. Ef um 500 unglingar kæmu á hverju sumri, sem er líkleg tala, ef eins og í frv. stendur, þeir unglingar, sem þarna kæmu, fengju forgangsrétt fram yfir aðra jafnaðra sína, sem ekki hafa notfært sér þetta nám, um alla opinbera vinnu eftir á. En með þessu mundi miklu böli af létt, þótt það kosti nokkurt fé. Vegamálastjóri hefir gert lauslega áætlun um, hvað þetta mundi kosta; ég hefi hana því miður ekki hjá mér, en hann gerði ráð fyrir, að ef um 500 unglingar yrðu í þessum flokkum, mundi það kosta sem næst 250 þús. kr. Og þegar menn athuga, hvernig atvinnuleysi unglinga fer fyrst og fremst með þá sjálfa, þegar þeir ganga langtímum saman án þess að snerta á vinnu, og þegar það er athugað, hvernig það fer með heimili þeirra að hafa þá gangandi þar atvinnulausa, mundi þessu fé ekki illa varið, ef það gæti minnkað atvinnuleysið og gert þessa ungu menn að betri og fullkonnari borgurum en þeir nú eru.

Ég leyfi mér að leggja til, að málinu verði vísað til menntmn. að lokinni þessari umr.

Thor Thors: Hugmyndin, sem liggur á bak við þetta frv., hefir oft verið rædd hér áður, þar sem bornar hafa verið fram af ýmsum flokkum till. um að reyna að draga úr atvinnuleysi unglinga. Eins og flm. sagði, þá er varla alvarlegra bál til í okkar þjóðfélagi en atvinnuleysið, en þó er atvinnuleysi unglinga e. t. v. hættulegast af öllu, þar sem það getur haft svo mikil áhrif á framtíð þeirra ungu manna, sem við það búa. Á síðasta Alp. var borið fram frv. af hálfu sjálfstæðismanna um allsherjarfrankvæmd á slíkri vinnu, sem frankvæmd hefir verið undanfarin ár. Það frv. dagaði uppi, sem og frv. Sigurðar Einarssonar, en var afgr. með þáttill. í Nd., sem var byggð á till. hv. 2. þm. Árn., en Gunnar Thoroddsen bar fram brtt. við hana, sem var samþ. og var um það, að stofna nefnd, þar sem hver stjórnmálaflokkur ætti einn fulltrúa, og átti hún að rannsaka þetta mál og gera till. um, hvaða ráð mundu vera bezt til að ráða fram úr atvinnuleysi ungra manna. Í till. þessari segir, með leyfi hæstv. forseta: „Skal nefndin meðal annars miða till. sínar við það, að unglingar hljóti verklega og bóklega kennslu og verði fyrir hollum uppeldisáhrifum, að stofnað verði til sjálfbodaðavinnu við þjóðnytjaverk, og að ráðstafanir vegna atvinnulausra unglinga dragi sem minnst úr atvinnumöguleikum fullorðinna manna.“

Þessi nefnd var skipuð, og það er einn fulltrúi frá hverjum stærsta stjórnmálaflokkinum í henni. Nefndin hefir enn ekki skilað álitinu, enda er þess ekki að vænta; það er úr miklu að vinna og nefndin mun hafa haft takmarkaðan tíma, en ég hefi heyrt, að hún hafi skrifað mörgum hreppstjórum og skólastjórum landsins og spurt, hvort atvinnuleysi meðal unglinga ætti sér stað þar, sem þeir þekktu til, og beðið um till. þeirra til að ráða bót á því.

N. mun ætla að leggja till. sínar og álit fyrir næsta Alp., sem mun koma saman í febrúar

næstkomandi. Áður hefir komið fram mikill áhugi fyrir þessu máli og fullt samkomulag hefir náðst um tilraunir til þess að ráða fram úr þessu vandamáli. Tel ég því athugandi, hvort afgreiðsla þessa máls ætti ekki að biða eftir till. n. á næsta Alp. Það ætti ekki að gera þessu frv. neitt til, þar sem þar er aðeins um sumarátvinnu að ræða og næsta Alp. gæti því afgr. það nægilega tímánlega.

Það er ekki heldur þörf nú bráðrar lausnar þessa máls vegna samskonar vinnu og þeirrar, sem Reykjavíkurbær hefir látið framkvæma undanfarið í þessu skyni. Því að einmitt þessa dagana er verið að safna skýrslum í bænum um atvinnulausa unglinga, og það er meiningin, að vinnuskóli þeirra taki til starfa nú eftir mánadámótin. Ég get annars sagt það, að mér líkar vel sú hugmynd, sem fram er komin í þessu frv., þar sem rik áherzla er lögð á það, að þau áhrif, sem unglingarnir verði fyrir í þessari vinnu, verði sem heillavænlegust, og keppt er eftir að glæða áhuga þeirra á félagslífi og samtökum og kenna þeim að hera virðingu fyrir vinnunni, frelsi þjóðarinnar og lýðræðinu. En það er svo um þetta talað í 6. gr. þessa frv. En ég kemst ekki hjá því að geta þess, að þessi hugmynd um frjálsa vinnu unglinganna er nokkuð svipuð því, sem tíðkast í Þýskalandi. Þar er að visu um vinnuskyldu unglinga að ræða, „Arbeitsdienst“, en upphaflega var þetta á frjálsum grundvelli. Og það hefir einmitt verið lögð sérstaklega rik áherzla á að glæða ættjarðarást þessara unglinga og virðingu fyrir því ríki, í hvers þágu þeir vinna, alveg eins og ætlazt er til í þessu frv., að virðing unglinganna sé glædd fyrir okkar stjórnháttum og lýðræði. Þessi vinna unglinganna í Þýskalandi hafir gefizt mjög vel, að því er talið er. Og við þurfum ekki að fyrirverða okkur fyrir að sækja fyrirmyndina þangað, enda þótt mér komi nokkuð einkennilega fyrir, að hv. flm. skuli sækja hugmyndir þangað. En það er að sjálfsögðu rétt að taka góða hluti, hvaðan sem þeir koma. Það má t. d. geta þess, að hinn frjálslyndi stjórnmálajöfur Lloyd George, sem ferðaðist um Þýskaland fyrir tveimur árum, dád-ist sérstaklega mikið að því, hvað þessi vinna unglinganna væri þroskarík fyrir þá og hefði góð uppeldisáhrif, jafnframt því sem þeir ynnu fjölmörg þjóðnytjastörf, sem að öðrum kosti yrðu að biða.

En það fer ekki hjá því, að af frankvæmd þessarar hugmyndar leiðir verulegan kostnað fyrir ríkissjóð. Hv. 1. flm. talaði um 250 þús. kr. Ég hafði verið að leggja þetta niður fyrir mér og fannst ekki, að um minna gæti verið að ræða en 200 þús. Ef um 500 unglingar stunda þessa vinnu, er kaupgjald þeirra samtals 67500 kr. Fatnaður til þeirra verður aldrei minna en 50 kr. á hvern einstakling, eða 25 þús. kr. samtals, því að það er ætlazt til, að þeim sé lagður til skófatnaður, verkamannaföt og hlífðarföt. Ennfermur eiga þeir að fá ókeypis fæði, en það verður varla reiknað lægra en 75 kr. á mánuði, eða 37500 kr. á mánuði samtals, en á þriggja mánaða námskeiði samtals 112500 kr. Þetta allt er samtals yfir 200 þús. kr., og þá er eftir að reikna kennslu, ferðir vinnuflokka og ýmislegt annað,

svo að sennilega er það varlega reiknað hjá vegamálastjóra að telja kostnaðinn af þessu verða um 250 þús. kr.

En nú höfum við fengið að heyra það, þingmenn sem borið höfum fram frv., sem fela í sér einhver útgjöld fyrir ríkissjóð, að við séum að fremja þar skripaleik nema við samtímis bendum á einhverja tekjuaukning fyrir ríkissjóð. Ég verð þess ekki var, að í þessu frv. sé bent á neinar nýjar tekjur til að rísa undir þessum útgjöldum. Við sjálfstæðismenn höfum líka fengið það framan í okkur, að okkur þýði ekki að bera fram frv., af því að öll mál væru í samningum milli stjórnflokkanna. Nú vil ég spyrja, hvort um þetta mál sé þegar samið milli stjórnflokkanna, eða hvort flm. eru að fremja samskonar atferli og okkur sjálfstæðismönnum er borið á brýn, þegar við berum fram frv. um atvinnufyrirtæki, sem þarfnast nokkurs styrks úr ríkissjóði.

Annars er um þetta frv. að segja, að það leysir ekki nema að nokkru leyti úr þessu vandamáli. Því að hér er eingöngu miðað við sumarvinnu unglunga. En nú hagar svo til í okkar þjóðfélagi, að það er kannske einna auðveldast fyrir unglunga að fá atvinnu yfir sumartímann, einkum þegar síldveiði er mikið stunduð, og enn fremur munu margir þeirra eiga kost á vinnu í sveit. Atvinnuleysi unglunga verður einna tilfinnanlegast að haustinu og yfir veturinn. Og þetta frv. bendir ekki á neina lausn á því ófremdarástandi, sem verið hefir á þessu sviði um þetta leyti árs. Ég tel þessa hugmynd vera góða, það sem hún nær, og til heilla horfa. En ég tel eðlilegt, að menntmn., sem væntanlega fær mál þetta til meðferðar, setji sig í samband við millipn. þá, sem síðasta Alþingi skipaði til að rannsaka þessi mál. Og ég tel það einnig eðlilegt, að Alþingi reyni að leysa þessi mál í heild. Ég er flm. algerlega sammála um það, að miklu böli verði aflétt, ef hægt væri að bæta úr því ástandi, sem verið hefir í þessum málum. Og ég tel fyrir mitt leyti fyllilega þess vert, að ríkissjóður kosti nokkru til þess. En mér finnst, að ríkið gæti tryggt sér meira á móti heldur en þetta frv. gerir ráð fyrir. Það mætti láta þessa unglunga vinna að nytjastörfum, sem meira eru aðkallandi og fyrr koma í hag heldur en ýms þau atriði, sem tilgreind eru í 4. gr. þessa frv. Við vitum, að það eru ákaflega mörg nytjaverk, sem biða úrlausnar hér á landi og þarfnast bráðra aðgerða. Mörg þeirra mætti láta unglunga vinna án þess að atvinnuöguleikar fulltiða manna séu nokkuð skertir. Við skulum taka til dæmis vegalagnir og sveitum. Fjölmargar sveitir eru í megnustu vandræðum vegna ónógra samgangna. Nú er árlega á fjárlögum varið smávegis fjárveitingum til vegalagninga hér og hvar, oft svo lítillfjörlegum, að það kemur varla að nokkru gagni. Því mætti ekki láta þessa vinnuflokka vinna eitthvað að því að leggja vegi — jafnvel þjóðvegi — um landið? Það kemur ekki í bága við atvinnuöguleika hinna fulltiða manna. Þessi verk yrðu aðeins óunnin, ef ekki er hægt að láta hina ungu menn sinna þeim. Og ef farið yrði inn á það að leyfa þessum vinnuflokkum að sinna verkefnum, sem fljótlega koma ríkinu og þjóð-

inni að gagni, þá kæmi meira á móti því fé, sem ríkissjóður leggur fram, og gæti jafnvel nálgast það, að ríkið fengi fulla greiðslu fyrir þá fjármuni, sem það leggur fram í þessu skyni. Mætti samtímis ná alveg eins þeim tilgangi, sem mjög virðist vaka fyrir flm., að hafa heilavænleg uppeldisáhrif á unglungana. Vinnutíminn er að sjálf-sögðu takmarkaður í frv., enda vinnan ekki nema annar þáttur þessa máls. Kennslan og uppeldið, sem hér ber að leggja stund á, er engu síður merkur þáttur. Og ég vil svo enda mál mitt með því að lýsa yfir fylgi mínu við þá hugmynd, sem í frv. felst, en vænti þess, að menntmn. taki málið fyrir á almennari grundvelli.

***Bjarni Bjarnason:** Það skýrist æ betur, eftir því sem tími líður, hversu nauðsynlegt það er og í raun og veru algerlega óhjákvæmilegt að gera eitthvað verulegt til þess að æskumenn séu ekki atvinnulausir. Kynnist maður eitthvað ástandinu hér í Reykjavík, sem mun vera lakast á öllu landinu — þó er ég ekki viss um það í hlutfalli við fólksfjölda —, þá vitum við, að nefndir og ráð starfa hér í bænum að því markmiði að komast fyrir afbrot unglunga og gera tilraunir til að afstýra þeim. Barnaverndarráð hefir þegar sett á stofn skrifstofu og fengið í sína þjónustu lærðan uppeldisfræðing til að kynna sér það t. d., að hve miklu leyti afbrot ungtra manna í Reykjavík stafa af fávítahætti meðfæddum, og hvað kynni að stafa af uppeldisskorti og afskiptaleysi. Þetta er mjög gagnlegt, því að það er mjög mikilsvarðandi í þessu máli, hvort afbrot unglings stafar af meðfæddum vanþroska eða þá af uppeldisskorti. Þá hefi ég rekið mig á það, að lögreglustjóra er fyrirskipað af dómsmrn. að greiða einum kennara í Reykjavík nokkur laun mánaðarlega til þess að fylgjast með afbrotauglingum hér í Reykjavík. Þessi dæmi með mörgum fleirum sýna það, að hér er um ekkert hégómamál að ræða.

En það, sem sérstaklega hefir vakið athygli mína í sambandi við þetta mál hér í Alþingi, er þessi togstreita, sem ómögulegt er að fá úr afskiptum Alþingis af þessu unga fólki, vandræðabörnum og atvinnulausum unglungum. Það er auðvitað langt frá, að atvinnulausir unglingar séu yfirleitt vandræðaunglingar, en að ég nefni þessa tvo hópa saman, stafar af því, að atvinnuleysið dregur margan ungling út á villigötur.

Þrátt fyrir það, að ég hefi á tveimur undanfórnum þingum gert það, sem í mínu valdi stendur, til þess að leysa þetta mál úr togstreituaðstöðunni, þá hefir það ekki tekið. En ég fullyrði reyndar, að lengst komst í þá átt á síðasta þingi. Eins og hv. þm. Snæf. tók fram, flutti ég þáttill, sem samþ. var með brtt. frá þáv. 11. landsk., um að skipa nefnd, sem í væru menn úr öllum flokkum. Þessi nefnd var skipuð þeim Sigurvin Einarssyni af hendi Framsfl., Gunnari Thoroddsen af hendi Sjálfstfl. og Vilhjálm Vilhjálmssyni af hendi jafnaðarmanna. Nú skyldum við halda, að áður en flutt væri frv. á Alþingi, hefði verið talað við nefndina og grennslazt um, hvað hún hefði gert og hvað hún hygðist að gera. En ég fullyrði, að hv. flm. þessa frv. hafa ekki talað við nefndina. Þeir hafa ekki talað við sinn

eiginn mann í nefndinni; þetta hefir Sigurvin Einarsson sagt mér, og ég veit það sama einnig frá Vilhjálm. Svo að það virðist vera sami einlægi vilji þessara hv. flm. að taka málið á þessu þingi eins og gert var á s. l. þingum, þegar Sigurður Einarsson, þáv. 9. landsk., flutti málið og gerði pólitískt, svo að jafnaðarmenn gætu haft sérstakan heidur af að leysa það. Ég segi þetta að gefnu tilefni, en ekki til áreitni. Þannig liggur málið fyrir og er augljóst, og sanna það þau dæmi, sem ég hefi nefnt. Nú hefi ég talið það skynsamlegra vegna lausnar þessa ágæta og nauðsynlega máls, að ekki verði farið inn á togstreitu-leiðina aftur, og að nefndin, sem skipuð var á síðasta þingi mönnum úr öllum flokkum, verði kölluð til viðtals og reynt að leysa málið ópólitískt. Það stendur nú í grg., að nefndin muni hafa litið starfað. Þetta er náttúrulega að nokkru leyti rétt, — að því leyti, að fulltrúi Sjálfstfl. mætti ekki á fundum, og hann fór svo úr nefndinni, hr. Gunnar Thoroddsen. En í hans stað var skipaður Jóhann Möller. Ég held ég megi fullyrða, að hann hafi annaðhvort aldrei eða sjaldan mætt í nefndinni. Og það er vandræði af sjálfstæðismönnum, að tryggja ekki, að maður starfaði í slíkri nefnd. Aftur á móti hafa hinir oft talað saman, og þeir hafa gert sér algerlega grein fyrir, hvernig þetta mál ætti að leysa. Þetta hafa þeir að sjálfsögðu vitað, hv. flm. frv. En það bendir í þá átt, að málið eigi ekki að leysa í samstarfi við framsóknarmenn. Og af því að spurt var, skal ég upplýsa það, að engin samvinna hefir verið um þetta mál í þingflokkunum. Af því að ég átti nokkurn þátt í að þoka þessu máli áleiðis til lausnar á síðasta þingi, þá lýsi ég því yfir, að ég tel þetta illa ráðið, að ekki hefir verið haldið áfram samkomulagi um lausn málsins.

Í grg. er sem sagt fullýrt, að nefndin hafi litið starfað og muni aðallega hugsa til skólalælds í handiðnum og búfræði og þess háttar. Ég veit, að þessir tveir nm. hafa oft talað um þessi atriði. En ég get fullýrt, að þeir hafa talað um margt fleira, — og yfirleitt flest þau atriði atvinnulegs eðlis, sem um er að ræða í okkar þjóðfélagi.

Eftir að ég hefi nú átalíð það, að frv. er komið fram án þess að flm. hafi talað við þingskipaða nefnd, sem starfað hefir í heilt ár, þá skal ég geta þess, að ég mun vinna að því, að lausn þessa máls nái fram að ganga á einhverjum grundvelli. En ég held það hljóti að vera öllum ljóst, að um svo stórt og vandasamt mál er það algert höfuð-atriði, að það verði leyst með vilja og samkomulagi allra flokka.

Nokkurs barnaskapar gætir í frv., og er ekki óeðlilegt í þessu sambandi, þar eð hv. flm. hafa ekki nákvæmar hugmyndir um það, hvernig hjá bændum hagar til. Það er gert ráð fyrir því í 4. gr., að þegar sérskaklega stendur á vegna óþurrka, sé heimilt, með samþykki ráðh., að láta hjálp í té fátækum bændum til að bjarga heyi undan. Þetta er nú einskonar fjóður í hattinn, til þess að gera málið vinsælla hjá okkur, sem erum bændafulltrúar. En ég get upplýst hv. flm. um það, að það er ekki til neins í óþurrkum að kalla menn úr annari atvinnu til að bjarga heyi. Það dugir ekki annað en snarræði þeirra, sem á hverjum tíma eru á staðnum. Svo að þessi fjóður er litils

virði frá sjónarmiði þeirra, sem þekkja nokkuð til. Ef um langvarandi þurrka er að ræða, svo að tími er til að flytja fólk til, þá er heldur ekki þörf fyrir það.

Verði þessu máli vísað til menntmn. (ég tók ekki eftir, hvort flm. gerði till. um það), þá gefst mér tækifæri til að fjalla um það seinna. En ég vil nú að lokum endurtaka það enn einu sinni og beina til hv. flm. frv., hvort ekki sé ráðlegt frá sjónarmiði þeirra, sem heilir eru í því, að hætta togstreitunni og hafa samkomulag um það á þeim grundvelli, að nefndin, sem skipuð hefir verið, a. m. k. sá hluti hennar, sem starfað hefir, sé kallaður til ráða og viðtals.

*Flm. (Héðinn Valdimarsson): Þeir hafa tekið mjög svipað í þetta mál, hv. þm. Snæf. og hv. 2. þm. Árn., og þó get ég sagt, að hv. þm. Snæf. hefir tekið betur í það, því að í öllum aðalatriðum hefir hann sagzt fella sig við þessa lausn, þó að hann að sjálfsögðu færi ekki inn á einstök atriði í málinu, og kann ég honum þakkar fyrir.

Ég held það sé ekki rétt, að hægt sé að segja, að þessi hugmynd sé komin frá Þýzkalandi, frá sjálfboðavinnu þeirri, sem er hjá nazistum. Sjálfboðavinna og þegnaskyldvinna meðal ungs fólks hefir verið vakandi hugmynd um langan aldur, meðal annars hér á landi, en hér var gert ráð fyrir skyldu. Og fyrir stríð var slíkri vinnu sumstaðar komið á. Í Þýzkalandi er þannig frábrugðið, að vinnan er að forminu til sjálfboðavinna, en í raun og veru skylda og framkvæmd þannig, að í raun og veru er þrælahald fyrir yfirstéttirnar í landinu. Stórbændunum eru sendir stórhópar ungra manna til þess að vinna fyrir þá án þess að fá nokkuð fyrir. Og ef þeir vilja ekki fara, þá eru þeir sama sem útlagar úr landinu. Og að bera þetta saman við þá hugmynd, sem hér er um að ræða, það nær náttúrulega ekki nokkurri átt.

Þá gat hv. þm. Snæf. um það, að við hefðum ekki talað um neina skatta í þessu sambandi. Það segir sig sjálft, þar sem við erum annar stjórnsræðisflokkurinn, að við munum á sínum tíma — ef þetta helzt allt saman — gera nauðsynlegar ráðstafanir til þess að láta fjárlögin standast og þar með þann kostnað, sem samþykktur er af okkur. Svo að það þarf enginn að óttast um það, að við munum ekki vera með því að gefa nauðsynlega heimild til að afla fjár í þessu skyni, sem við álitum nauðsynlegt.

En jafnvel þó að þeim málum skipist á annan hátt, þá erum við fúsir til að hafa fullt samkomulag um auknar tekjur í ríkissjóð eða sparnað á öðrum sviðum sem þessu svarar.

Hv. þm. Snæf. talaði um, að þetta væri ein-göngu sumarátvinna. Það er rétt. En við gerum ráð fyrir, að á veturna yrði haldið áfram með annari löggjöf, og einnig haust og vor; en þá yrði meir leitað til bæjanna til að standast kostnað við það.

Ég get ekki almennilega skilið, hvað hv. þm. átti við, þegar hann sagði, að hægt væri að láta þessa vinnu fara þannig fram, að ríkissjóður fengi meira í aðra hönd, og gat hann þar um vegagerðir, en þó eiga þessar atvinnuframkvæmdir ekki að verða í vegi fyrir atvinnuþörf ann-

ara, nauðsynlegri atvinnu, sem ríkissjóður yrði að láta framkvæma. Hvernig er hægt að framkvæma það, að ríkissjóður fái meira í aðra hönd en gert er ráð fyrir í frv., ef unnin eru verk, sem annars yrðu ekki unnin? Þetta er þess vegna það sama og í frv., því að fara inn á almennar vegagerðir fylgir sú hætta, að lagt er inn á svið þeirra, sem nú hafa þá vinnu. En vegavinnumenn eru nú bæði úr kaupstöðum og sveitum. Því að eins og sakir standa er mikill hluti allra vegavinnumanna úr sveit, enda er mjög mikla atvinnubótavinnu fyrir sveitirnar að hafa í vegagerð.

Þá er að víkja að kostnaðinum við þetta frv. Ég hefi nú fengið það bréf frá vegamálastjóra, sem ég hefi beðið eftir, og mun láta það fylgja til n. Þar er gerð grein fyrir ýmsum kostnaðarliðum.

Ég vil þá snúa mér að hv. 2. þm. Árn. Mér finnst alleinkennilegur hans hugsunarháttur um það, hvaða hlutverk þm. hafa, ef þeir ekki mega flytja mál hér á Alþ., sem pólitísk togstreita geti orðið um. Nú er þetta mál ekki lagt þannig fyrir á neinn hátt, að vegna þess þurfi að verða pólitísk togstreita, en það getur vitanlega af ýmsum ástæðum farið svo, að það verði það, og er þá ekkert við því að gera.

Það er algerlega rangt hjá þessum hv. þm., að við flm. höfum alls ekki fylgt með því, hvað n. hefir gert í þessum málum. Það er að visu rétt, að við höfum ekki talað við þann mann, sem hv. þm. vitnaði í, en okkur er ákaflega vel kunnugt um hans starf í n. En ég skal geta þess, að sjálfstæðismenn hafa aldrei frá upphafi mætt í n., svo að sá mikli áhugi, sem er fyrir því að leysa atvinnuleysi unglinga, hefir a. m. k. ekki komið frá fulltrúum sjálfstæðismanna í n. Hinir fulltrúarnir hafa rannsakað málið á breiðum grundvelli, gert athaganir um atvinnuleysi og þess háttar, en það vil ég fullyrða, að þeir hafa ekki talað um málið á þeim grundvelli, sem í þessu frv. felst, og er það ástæðan til þess, að við flytjum þetta frv.

Ég get þess vegna alls ekki skilið, hvers vegna hv. 2. þm. Árn. er svo ergilegur yfir því, að við skulum flytja þetta frv., sem þó undir öllum kringumstæðum verður til þess að setja málið á breiðari grundvöll og nær til margfalt fleiri manna heldur en þau frv., sem áður hafa komið fram um þetta efni, því að þetta frv. á að geta snert hvern einasta ungan mann í landinu. Ég vænti því, að hv. 2. þm. Árn. sjái að sér, þegar til n. kemur, og verði með afgreiðslu þessa máls, ekki „á einhvern hátt“, eins og hann sagði, heldur á svipuðum grundvelli og það hér liggur fyrir.

Það er alveg óþarfi fyrir hv. 2. þm. Árn. að vera að snúa út úr frv. á þann hátt að tala um, að í 12. lið 4. gr. standi „í óþurrkum“, eins og hann komst að orði, þar sem stendur „vegna óþurrka“. Hann kann ekki meir til heyskaparverka heldur en við flm.; við höfum ábyggilega unnið eins mikið að slíkum störfum og hann. (BjB: Ég þori að bjóða ykkur út, þó að þið kæmuð báðir saman!). Ég hygg, að s. l. sumar, þegar menn voru í vandræðum með hey sín, þá hefði a. m. k. mörgum smábóndanum þótt þægi-

legt, ef komið hefði vinnuflokkur til þess að hjálpa honum við að þurrka heyin, þá sjaldan sólskinsdagar komu. Ég veit, að félagsskapur, sem þessi hv. þm. tilheyrði einu sinni, gerði þetta í sumum sveitum landsins á sínum tíma, þ. e. a. s. ungmennafélögin, — og hvi skyldi ekki mega nota þessa hugmynd, ef um slíkan sumarvinnuskóla væri að ræða?

Forseti (JörB): Ég vil biðja hv. þm. að gæta þess, þó þeir víki að því, sem gerist í þessum málum hjá erlendum þjóðum, að hafa ekki um það óviðurkvæmileg orð.

*Fjmrh. (Eysteinn Jónsson): Það er í sjálfsu sér enginn vafi á því, að þetta er stórmál, sem þarf að gera skil, enda var Alþ. sammála um það í vor, er það skipaði millipinganefnd til þess að rannsaka það. En þó að menn hafi vakandi auga fyrir þessu, þá verður samt að gæta hins, að ekki sé svo langt gengið í þeim ráðstöfunum, sem gerðar yrðu, að unga fólkið yfirleitt dragist frá því að vinna að framleiðslustörfum eða atvinnuvegum landsmanna og hylltist meira að þeirri vinnu, sem hér er verið að tala um. Mér finnst sem sagt, að allir þeir möguleikar, sem standa í sambandi við atvinnurekstur landsmanna, verði fyrst og fremst að notast, og að þær ráðstafanir, sem síðar eru gerðar, séu miðaðar við það, að þeir möguleikar séu notaðir til fulls. Ég hefi ekki heyrt á það minnst hér við þessar umr., hvernig unga fólkinu hafi gengið í sumar sem leið að komast í vinnu. Og ég hefi ekki heldur heyrt frá hv. flm., sem kannske er ekki von, þar sem um þetta mál hefir ekki verið svo mikið rætt ennþá, á hverju það er byggt, að 500 unglingar skuli eiga kost á þessari skólavist, þegar þetta mál kemur til framkvæmda.

Það hefir heldur ekkert verið á það minnst hvort vinnumiðlunarskrifstofan í Reykjavík hafi orðið þess vör, að ekki væri hægt að útvega þeim unglungum vinnu, sem um það sæktu. En það finnst mér vera aðalatriðið í þessu máli, því að ég skil ekki, að það kapphlaup um að greiða fyrir ungu fólki eigi að ganga svo langt, að ekki sé gert ráð fyrir því, að það starfi eftir því sem mögulegt er að framleiðslustörfum. Og mér skilst, að það geti ekki verið æskilegast, að allir unglingar fari á þá stofnun, sem hér er um að ræða, heldur hljóti það frekar að kallast neyðarúrræði, og er ég þó ekki að gera lítið úr nauðsyn þessa máls.

Mér er kunnugt um það, að sá maður, sem mest hefir sett sig inn í þessi mál, Lúdvík Guðmundsson skólastjóri, er þeirrar skoðunar, að eins og sakir standa sé ekki tímabært að setja um þetta framtíðarlöggjöf, því að málið sé enn það mikið á tilraunastigi. Og leikur mér grunur á, að hann hafi haft samband við millipinganefndina, sem um þetta mál hefir fjallað, og mætti ef til vill rekja til þess orsökina, að n. hefir ekki ennþá séð ástæðu til að skila álit. Þetta eru að visu bara getgátur einar hjá mér. Þessi maður hefir nú í hyggju að sigla til þess að kynna sér frekar framkvæmd þessara mála erlendis, og hefir ríkisstj. fyrir sitt leyti heitið

honum nokkrum stuðningi til þess. Og ég hefi lagt það til, að ekki sé einungis haft samráð við millipinganeftndina, heldur sé beinlinis beðið eftir till. frá þeirri n. um þetta mál, áður en þingið lætur nokkuð frá sér fara um það, því að mér finnst það varla sæmandi, að Alþ. skipi millipinganeftnd, en biði svo ekki eftir álit hennar, þar sem hún hefir ekki setið lengur á rökstólum en síðan í vor. Ég vil sem sagt hvetja til þess, að beðið sé eftir till. mþn., og helzt einnig eftir till. þess manns, sem mest hefir kynnt sér þessi mál, Lúðvíks Guðmundssonar.

*Pétur Ottesen: Það er nú æðimargt, sem bendir til þess, að menn hér á landi séu meir og meir að tapa trúnni á það, að hægt sé að bjarga atvinnumöguleikum þjóðarinnar með því að efla og styrkja atvinnuvegina, sem vitanlega verða að bera uppi allar þarfir manna. Í þessu trúleysi er verið að gripa til ýmskonar bráðabirgðaráða, til þess að bæta úr því erfiðleika-ástandi, sem við nú um nokkurt skeið höfum átt við að búa. Það má telja margt upp í gerðum þess opinbera, sem bendir í þessa átt. Ég mun þó ekki gera það nú, en einn liðurinn í þessu er vitanlega þetta frv. Það hefir þann tilgang að freista þess að afla unglingum atvinnu, þó að ekki sé nema um þriggja mánaða skeið á árinu. — Þetta frv. hefir líka annan tilgang, sem ég vildi minnst sérstaklega á áður en málið fer til n. Þessi tilgangur felst í 9. gr. frv. og er sem sé sá, að afla þeim mönnum, sem kæmu til með að ganga á þennan sumarskóla, forgangsréttar að allri opinberri vinnu í framtíðinni, bæði erfiðisvinnu og annari, sem unnin er fyrir hið opinbera. Nú er það vitað, að atvinnuleysi yfir sumarmánuðina er eingöngu að heita má i kaupstöðum þessa lands. Þeir, sem á þennan skóla mundu fara, yrðu því nær eingöngu úr kaupstöðum, og er það athugunarvert, bæði hvað vegna og brúargerðir snertir, því að hingað til hafa sveitamennt haft talsverða atvinnu af slíkum framkvæmdum, og hefir það komið sér mjög vel á þeim erfiðleikatímum, sem íslenzkir bændur hafa átt við að búa nú á síðustu árum. Ég vildi sem sagt benda á, að sá tilgangur, sem í þessari gr. frv. felst, að afla þeim, sem á þennan sumarskóla ganga, forgangsréttar að opinberri vinnu, kemur mjög hart niður á bændum og búaliði þessa lands. Það er gert ráð fyrir því, að ekki færri en 500 unglingar geti komist í þennan sumarskóla ár hvert, svo að það er augljóst, ef þátttakan verður jafnalmenn og gert er ráð fyrir, að þess verður ekki langt að biða, að þeir einir, sem á þennan skóla hafa gengið, sitja fyrir allri opinberri vinnu. Ég vænti þess, að n., sem fær þetta frv. til meðferðar, geri sér grein fyrir því, hvaða breytingar gæti leitt af þessum aðstöðumun manna til þeirrar vinnu, sem hið opinbera hefir með höndum, ef þetta frv. næði fram að ganga.

*Atvmrh. (Haraldur Guðmundsson): Mér skildist það á hæstv. fjmrh., að hann teldi, að ef frv. þetta yrði samþ., þá væri hætt við, að unglingarnir dragjást frá framleiðslustörfunum. Ég held, að þetta sé misskoðað. Kaupgjaldið, sem

gert er ráð fyrir, kr. 1.50 á dag, er ekki svo hátt, að ástæða sé til þess að ætla, að þeir, sem völdu eiga á annari atvinnu við framleiðslustörfin, hverfi frá þeim og leiti í þess stað í sumarvinnuskólann.

Það er rétt hjá hæstv. fjmrh., að ennþá liggja ekki fyrir neinar skýrslur um atvinnuleysi unglinga á þeim aldri, sem frv. nær yfir, og ekki heldur frá vinnumiðlunarskrifstofunni um það, hversu margir hafa leitað atvinnu án þess að fá hana á þessum tíma árs. En þó að svo sé ekki, þá er það vitað, að einmitt hjá unglingum á þessum aldri er atvinnuleysið mest, vegna þess að þar, sem um atvinnubóta- og opinbera vinnu er að ræða, mun þeirri reglu yfirleitt hafa verið fylgt að halda vinnunni til þeirra, sem hafa fyrir öðrum að sjá, og leiðir af því, að unglingarnir hafa orðið að sitja á hakanum.

Hæstv. fjmrh. gat réttilega um það, að ríkisstj. hefði heitið Lúðvík Guðmundssyni styrk til þess að kynna sér þessi mál í nærliggjandi löndum, og skildist mér helzt á honum, að hann teldi rétt að slá öllum aðgerðum á frest í þessum efnum þangað til hann hefði skilað sínu álit. Þetta yrði til þess, að engar ráðstafanir yrðu gerðar, sem til framkvæmda gætu komið á næsta sumri. Ég býst ekki við því, að Lúðvík Guðmundsson geti farið utan fyrr en undir áramót, og gerir hann ráð fyrir að vera úti til vors, og er þá orðið of seint að gera ráðstafanir fyrir næsta sumar.

Hv. þm. Borgf. taldi mjög varhugavert ákvæði frv. um forgangsrétt þeirra unglinga til vinnu, sem á þennan skóla hefðu gengið. Mér skildist hann líta svo á, að sá forgangsréttur næði til allra opinberra starfa. Ég hefi ekki skilið frv. svo, en það kemur að sjálfsögðu greinilega fram við nánari meðferð málsins. Ég skal jata, að ef um er að ræða nokkuð takmarkaðan fjölda unglinga, sem þetta vinnunám stunda, þá geti þetta verið athugavert. En þetta verður að sjálfsögðu athugað af þeirri n., sem fær þetta frv. til meðferðar.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 10 shlj. atkv. og til menntmn. með 17 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dagskrá tekið fram.

15. Bókhald.

Á 10. fundi í Nd., 25. okt., var útbýtt:
Frv. til l. um bókhald (þmfrv., A. 50).

Á 12. fundi í Nd., 27. okt., var frv. tekið til l. umr.

Flm. (Skúli Guðmundsson): Lög þau um verzlunarbækur, sem nú gilda, eru orðin aldarfjórðungsgömul og að ýmsu leyti orðin úrelt og ófullnægjandi, vegna þeirra miklu breytinga, sem

orðið hafa á atvinnu- og viðskiptalífi þjóðarinnar. Þetta er ástæðan til þess, að ég ber hér fram frv. til 1. um bókhald, sem í ýmsu er frábrugðið núgildandi l.; t. d. verða fleiri bókhaldsskyldir en áður, ef frv. nær samþykki. Ennfremur er gert ráð fyrir tvöfaldri bókfærslu, en þó eru gerðar undantekningar, þannig að smáatvinnurekendur geta fengið leyfi fyrir ákveðinn tíma í senn til að komast hjá því að færa bækur sínar eftir reglum tvöfalds bókhalds. En yfirleitt er hægt að færa svo tvöfalt bókhald, að það hafi lítinn eða engan meiri kostnað í för með sér en það fyrirkomulag, sem nú er lögboðið. Og kostir þess yfir einfalt bókhald eru mjög miklir. Það er þýðingarmikið fyrir atvinnurekendur að geta hvenær sem er haft greinilegt yfirlit yfir atvinnurekstur sinn, en það er ekki hægt nema með glöggu bókhaldi.

Ég tel ekki þörf á því að útskýra frv. nánar, en vísa til grg. Legg ég svo til, að frv. verði vísað til 2. umr. og allshn.

ATKVG.

Fr. vísað til 2. umr. með 24 shlj. atkv. og til allshn. með 25 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dag-skrá tekið fram.

16. Raftækjasala rafmagnsveitu Reykjavíkur.

Á 10. fundi í Nd., 25. okt., var útbýtt:

Fr. til 1. um tímabundna heimild handa rafmagnsveitu Reykjavíkur til innflutnings og sölu á rafmagnstækjum (þmfrv., A. 51).

Á 12. fundi í Nd., 27. okt., var frv. tekið til 1. umr.

*Flm. (Pétur Halldórsson): Herra forseti! Hv. þdm. er það kunnugt, að nú eru að verða tímamót í raforkumálum Reykjavíkurbæjar, við það, að Sogsvirkjunin er fullbúin. Ég þarf ekki að lýsa því, hve gagnlegt það er, ekki aðeins fyrir bæjarbúa, heldur einnig þjóðhagslega, að sú orka, sem þarna er framleidd, nýtist sem best. Og þá er ekki hvað sízt um að ræða orkuna á heimilunum, og í Reykjavík einkum orku til suðu á heimilunum. Bæjarstj. Rvíkur hefir ákveðið að gera allt, sem í hennar valdi stendur, til þess, að rafmagnsnotkun á heimilum í Rvík geti aukizt bratt, og til þess að gera bæjarstj. þetta mögulegt, er frv. borið fram. Hér er farið fram á það, að ríkisvaldið gefi bæjarstj. heimild til þess að sjá um útvegum og sölu á helztu rafmagnstækjunum, er til greina koma, um nokkurt tímabil, — í frv. eru til teknir 14 mánuðir. Bæjarstjórnin mundi áreiðanlega nota slíka heimild þannig, að hún yrði öllum að gagni. Eins og nú er, er sala á þessum tækjum tekjustofn fyrir ríkissjóð. Hér er í rauninni ekki farið fram á annað en það, að ríkissjóður falli frá því að hafa

tekjur af sölu þessara tækja um stund, meðan verið er að koma á aukinni notkun þeirra. En aukin notkun tækjanna þýðir einnig auknar tekjur af sölu þeirra í framtíðinni.

Ég vil þess vegna beiðast þess, að hv. þm. taki þessu frv. vinsamlega og afgreiði það fljótlega úr hv. d., því satt að segja er þetta orðið í seinna lagi, að hafizt sé handa um þetta. Það tókst ekki að fá frv. samþ. á fyrra þingi þessa árs, en ef það er afgr. fljótlega nú, þá sýnist mér, að það megi hafa mikið gagn af því enn, ekki aðeins fyrir Reykjavík, heldur allan almenning í landinu.

Mig minnir, að frv. væri hjá fjhn. á fyrra þinginu, og vil þess vegna leggja til, að frv. verði vísað til 2. umr. og fjhn. til fljótrar og góðrar fyrirgreiðslu.

*Fjmrh. (Eysteinn Jónsson): Þetta frv., sem hér liggur fyrir, fer fram á tvennt: Annarsvegar fer það fram á það, að raftækjaeinkasala ríkisins hafi ekki innflutning á rafmagnseldavélum, eins og verið hefir, heldur hafi rafmagnsveita Rvíkur hann, og hinsvegar að tollar og önnur innflutningsgjöld, sem renna í ríkissjóð af rafmagnstækjum, falli niður. Ástæðan er talin sú, eins og hv. 1. flm. gerði grein fyrir, að flm. telja, að með þessu móti fáiist ódýrari tæki fyrir þá, sem þau þurfa að nota. Ég verð að segja, að mér finnst engin frambærileg ástæða vera fyrir því, að þetta frv. er fram komið. Ég byggi það á því, að núv. verðlag á rafmagnseldavélum er þannig, að miðað við annað verðlag í landinu, er ekki hægt að koma með neinar rökstuddar kvartanir út af því. Sú, tegund rafmagnseldavéla, sem algengust er, er samkv. því, sem ég hefi fengið upp gefið frá raftækjaeinkasöluinni, seld á 245 kr. Það má segja, að þetta gefi mönnum ekki fullkomna hugmynd um, hvað eðlilegt væri að selja hana fyrir. En ég vil geta þess, að samkv. upplýsingum raftækjaeinkasöluinnar er samskonar vél seld í útsölu á 320 kr. í Noregi. Fyrir atbeina raftækjaeinkasöluinnar er verðið því eins lágt og bent hefir verið á. Það má kannske segja, að það sé hæpin fullyrðing, að ef raftækjaeinkasalan hefði ekki verið, þá hefði verðið verið hærra, en ég ætla að leyfa mér að fullyrða, að ef hún hefði ekki verið, þá hefði verðlagið á þessari vöru verið miklu hærri. Það má segja, að það séu getsakir að segja, að þá væri ekki jafnmikill áhugi fyrir því að fá verðið lækkað, en það ætla ég þó að gera. Ég byggi það á því, að mér vitanlega hefir ekkert komið fram frá þeim, sem standa að þessu frv., um það, að rafmagnsveita Rvíkur ætti að hafa með höndum verzlun á öllum tækjum, sem menn þurfa að kaupa til þess að geta notfært sér rafmagnið, því það þarf meira en að kaupa rafmagnseldavélar. Það þarf líka að kaupa ný áhöld á þessar vélar, eftir því sem mér er tjáð, og það eru allháar upphæðir, sem þarf að leggja út fyrir slíka hluti. Af þessu leyfi ég mér að draga þá ályktun, að þetta frv. sé sérstaklega komið fram vegna þess, að það er raftækjaeinkasala ríkisins, sem á hér hlut að máli. Ég vil beina því til þeirrar n., sem fær málið til meðferðar, að hún athugi þá hlið á því, sem snýr að þeim hlutum, sem

verzlað er með í svokallaðri frjálsri samkeppni. Mig grunar, að það sé meiri ástæða til að snúa þangað geiri sínum heldur en til raftækjaeinkasölnunnar.

Um ástæður fyrir því að fella niður innflutningsgjöld, þá vil ég geta þess, að ég hefi ekki skýrslur um, hvað þau eru há, en há eru þau ekki, og ég sé enga ástæðu til þess að ganga inn á þessa braut með þessi tæki. Til þess að halda uppi ríkisbúskapnum þarf að taka innflutningsgjöld af ýmsum vörum, sem æskilegt væri, að engin gjöld væru tekin af, og ég sé ekki, að rafmagnstæki hafi þar neina sérstöðu, sem geri það eðlilegt, að innflutningstollur sé afnuminn af þeim. (SK: Hvað er álagning verzlunarinnar mikil?). Ég hefi það nú ekki í höfðinu. En ég vil benda fyrirspyrjanda á þá staðreynd, að vélar, sem eru seldar á 245 kr. hér, eru seldar í Noregi á 320 kr. (SK: Það sannar ekkert). Það sannar einmitt miknið, því í Noregi er það verzlunarfyrirkomulag, sem Sjálfstfl. telur æskilegast, en það er hin frjálsa samkeppni. Það er víst, að kostnaðurinn við að flytja tækin frá Þýskalandi til Noregs er ekki meiri en að flytja þau til Íslands, svo verðmunurinn getur ekki byggt á því, heldur hinu, að raftækjaeinkasalan hefir forðað mönnum frá álagningu, sem þeir hefðu annars orðið fyrir.

Þá vill ég geta þess, að raftækjaeinkasalan mun væntanlega innan skamms geta gefið mönnum kost á verulegum gjaldfresti á þessum tækjum, og ætla hún að reyna að ná samvinnu við rafmagnsveitu Rvíkur um, að hún innheimti fyrir hana. Raftækjaeinkasalan vill gera allt, sem hún getur, til þess að gera mönnum fært að eignast þessi tæki.

Ég mun ekki mæla á móti því, að málið fari til n., og er þá rétt, að það fari í fjhn.

***Emil Jónsson:** Ég skal ekki fara um málið mörgum orðum við 1. umr., en langar aðeins til að láta nokkur orð fylgja því til þeirrar n., sem fær það til meðferðar. Höfuðtilgangur frv. er sá, að tryggja það, að sem flest tæki fáiist í notkun hið fyrsta, til þess að auka rafmagnsnotkunina til hagsbóta fyrir orkuverið og eins fyrir almennung, sem þessa orku á að nota. Um þetta höfuðsjónarmið frv. er gott eitt að segja, og ég er því samþykkur, að allar leiðir séu farnar, sem færar eru til þess að tryggja það, að þessi tæki komi hið fyrsta á markaðinn, bæði ódýr og örugg. En það getur verið dálitið álitamál, og frá mínu sjónarmiði er það allmikið álitamál, hvort sú leið, sem hér er stungið upp á, sé heppilegust eða öruggust til þess að ná meiri markaði heldur en sú leið, sem þegar hefir verið farin. Mér hefir verið sagt, bæði af raftækjaeinkasölnunni og eins mönnum, sem kunnugir eru verzlun með þessi tæki erlendis, að hið lága verðlag, sem fengið hefir hér gegnum raftækjaeinkasölnuna, — en það er lægra en verð á tilvarandi tækjum á erlendum markaði — hafi fengið að verulegu leyti við það, að raftækjaeinkasalan gæti keypt í einu lagi og verzlað við eitt firma, svo að þar kemst ekki samkeppni að. Þegar rafmagnsveita Rvíkur fer að verzla fyrir sig, þá mun hún ekki taka allan innflutninginn.

Kaupstaðirnir, Ísafjörður, Seyðisfjörður, Hafnarfjörður og Akureyri, mundu ekki verða þar með. Þeir myndu annaðhvort fara sömu leiðina og Rvík eða tryggja sér verzlunina gegnum raftækjaeinkasölnuna. Þá væri innflutningurinn kominn á fleiri hendur og þá myndi minnka sá „kvantum rabbat“, sem raftækjaeinkasalan fær á sínum vélum. Verzlunargróðinn miðast að miklu leyti við það, hvað mikið er keypt, en um það atriði vil ég ekki fara fleiri orðum að sinni. Ég geri ráð fyrir, að þetta verði athugað í n., og þá fær sú n. allar upplýsingar þessu viðvíkjandi.

Það er annað atriði, sem ég vil gera aths. við. Í 3. gr. frv. er gert ráð fyrir, að tollar og innflutningsgjöld ríkissjóðs af þessum tækjum verði felld niður. Nú stendur svo á, að hér á landi er tekin til starfa verksmíðja, sem býr þessi tæki til, og er því ósanngjarnnt að afnema með öllu þann litla toll, sem er á þeim tækjum, sem flutt eru hingað tilbúin, en láta haldast toll og viðskiptagjald, sem er á efninu, sem við þurfum að kaupa til þess að framleiða þessar vélar hér. Það þyrfti því að vera svo, að ekki aðeins væri felldur niður tollur af tilbúnu vélunum, heldur væri líka felldur niður tollur og innflutningsgjald af því efni, sem fer í þessar vélar. Ég treysti því, að hvað sem Alþ. gerir í þessu máli, þá styðji það ekki það óréttlæti, að við, sem erum að reyna að framleiða þessi tæki, séum látnir borga fullan toll af efnivörnunni á sama tíma sem fullbúnu vélarnar sleppa tollfrjálsar. Það verður því að taka fram í frv., að auk þess sem þessar fullbúnu vélar séu undanþegnar tolli, þá séu efnivörurnar það líka, ef sanngirni á að vera í málinu.

Ég þarf svo ekki að hafa þessi orð fleiri. Ég vil aðeins benda á eitt atriði enn, sem til greina kemur í þessu efni. Til þess að kaupa þessi tæki þarf mikinn útlendan gjaldeyri, og mér hefir skilzlt, að það væri gjaldeyrisskortur hjá bönkunum, svo þeir yrðu að takmarka við sig það, sem þeir gætu látið til hvers eins. Ég vil í því sambandi benda á, að ef þessi innlenda verksmíðja, sem hér er að risa á fót, fær tækifæri til þess að keppa við hina erlendu keppinauta á markaðinum á heilbrigðum grundvelli, þannig, að hún fái tækifæri til að selja sína vöru, sem hún telur sig geta á samkeppnisfærum grundvelli, þá mun sparast við það mikill gjaldeyri. Efnid, sem þarf að kaupa til vélanna, mun vera um helmingur þess, sem þær kosta fullbúnar. Ef um það er að ræða að fá sem flest tæki fyrir sem minnstan gjaldeyri, þá verður það bezt gert með því, að þessi tilraun yrði ekki kæfð í fæðingunni.

***Flm. (Pétur Halldórsson):** Herra forseti! Hæstv. fjmrh. sagði það sem aðalröksemd móti frv., að núv. verðlag á tækjunum gæfi ekki ástæðu til umkvartana. Ég held, að það sé rétt, að þessi rafmagnstæki séu ekki seld, eftir að verðlækkun varð á þeim í sumar, við mjög háu verði. Ég þarf það heldur ekki á raftækjaeinkasölnuna í minni ræðu. En það er ekki fullnægjandi mótbára gegn þessari heimild, sem hér er farið fram á. Ég er sannfærður um, að sú aðferð, sem hér er stungið upp á til þess að auka sölu

Raftækjasala rafmagnsveitu Reykjavíkur. — Húsmæðrakennaraskóli og húsmæðraskóli í Reykjavík.

tækjanna, er mjög mikilsverð og gagnleg, jafnvel þó lítið væri hægt að lækka verð á tækjunum frá því, sem nú er. Í sambandi við þetta hlyti að verða sett upp sérstök stofnun til þess að leggja kapp á að hvetja bæjarbúa til að eignast þessi tæki. Rafmagnsveita Reykjavíkur mun leggja kapp á að auka söluna, ekki aðeins með því að lækka nokkuð verð tækjanna, heldur líka að auka um leið skilning manna á því að nota þessi tæki og örva menn til þess að taka þau sem fyrst í notkun. Ég er viss um, að þetta tækist miklu betur, ef útsala tækjanna væri í höndum rafmagnsveitu Rvíkur. Það er stórt atriði, að rafmagnsveitan hafi þetta með höndum fyrst um sinn, og menn viti, að þangað sé að leita eftir bestum kjörum og þar sé hægt að kaupa tækin við bestu verði, um leið og menn fá upplýsingar um notkun þeirra. En ég er líka viss um, að það má lækka nokkuð verðið á tækjunum frá því, sem nú er.

Hæstv. ráðh. sagði, að hér væri lægra verð heldur en í Noregi, og mundi það stafa af því, að hér væri einkasala á þessari vöru, og vildi lýsa því sem sinni skoðun, að það væri að þakka muninum á frjálsri verzlun og einkasölu, og einkasölufrirkomulagið væri því sýnilega heppilegra en hin frjálsa verzlun. Þetta sagði hann aðeins til þess að nota þetta sem tilraun til að verja sína afstöðu í málinu, en það getur varla verið meining hans almennt, að þessu sé svo farið. Hann hefir sennilega gleymt að taka tillit til þess, að ef raftækjaeinkasalan selur ódýrara heldur en í Noregi, þá er það áreiðanlega vegna þess, að hún hefir viðskipti sín þar, sem samkeppnin kemur til greina og hefir áhrif á verðlagið.

Ekki vildi hæstv. ráðh. fallast á það, sem ég bentí á, að þó að rafmagnsveita Rvíkur hefði þessa heimild um eins árs skeið, þá kynni að mega vænta þess, að ekki yrði veruleg rýrnun á tekjum ríkissjóðs af innflutningi á þessum tækjum, þó fellt væri niður um þetta tímabil innflutningsgjald af þessum tækjum. Ég verð að halda því fram, að því örur sem tekst að kenna mönnum að nota rafmagn til suðu, því meiri tekjuvon er fyrir ríkissjóðinn í framtíðinni af innflutningsgjöldunum. Það er ekki hægt að reikna með því, að það takist að selja öllum heimilum í Rvík tæki á því eina ári, sem samkv. frv. á að fella gjöldin til ríkissjóðs niður. Ég mundi kjósa, að það væri hægt, en það er alveg vonlaust, að því verði komið til leiðar.

Hv. 7. landsk., sem jafnframt er kollega minn, var svo mildur, að hann sagðist ekki vilja fjandskapast við málið við 1. umr. Ég hélt, að hann myndi taka öðruvísi í þetta mál, ef hann vill hafa hagsmuni bæjarmanna í Hafnarfirði fyrir augum, því strax á næsta ári mun Hafnarfjörður nota rafmagn frá Soginu. Hann mótmælti því ekki, að þessi aðferð til þess að auka söluna á rafmagni til gagns fyrir virkjunina og almenníng í landinu væri líkleg til þess að gefa þann árangur, sem vænt er, enda sagði hv. þm., að það væri gott eitt að segja um höfuðtilgang þessa frv. Ég hélt, að kollega minn myndi halda áfram í sama tón og mæla með frv., en ég varð fyrir miklum vonbrigðum, þegar hann sneri við blaðinu í ræðu sinni og fór að draga kjark úr hv.

þdm. með að gefa frv. fylgi sitt. Ég get ekki neitað því, að í þessu sambandi datt mér í hug, að það er ekki heppilegt að vera bundinn af öðru heldur en því, sem er til almenningsheilla, hér í þingsölunum. Ég vil þó ekki segja, að hv. þm. hafi visvitandi annan tilgang en þann, að gera hið bezta í þessu sambandi. En þar sem hann sagði, að það væri gott eitt að segja um höfuðtilgang frv., þá vil ég, að hann taki afleiðingunum af því og fylgi frv.

Hv. þm. sagði, að hið lága verðlag á þeim tækjum, sem raftækjaeinkasalan selur, komi af því, að hún kaupí í einu lagi og vegna þess, hvað hún kaupí mikið. Hann hélt, að ef rafmagnsveita Reykjavíkur fengi að flytja inn nokkurn hluta af þessum tækjum, þá myndi hverfa ástæðan til hins lága verðs. Ég óttast það ekkert, því ég sé ekkert því til fyrirstöðu, að hún fái tækin frá sama firma og einkasalan skiptir við. Ég sé ekkert því til fyrirstöðu, að það væri samvinna við raftækjaeinkasöluna um þetta, ekki sízt ef það kæmi í ljós, að báðir aðilar hefðu hagnað af því.

Svo kom hv. þm. að því, að hér væri komin á fót verksmiðja, sem framleiddi nokkuð af þessum tækjum, en það er verksmiðjan í Hafnarfirði. Það er rétt, en hún má ekki verða til þess, að öll rafmagnstæki, sem notuð eru í landinu, verði dýrari. Hún verður að vera samkeppnisfær, og mér skilst líka, að hún sé það. Ég treysti þess vegna því, að það verði ekki til verulegra vandæða fyrir hana, þó þetta frv. nái fram að ganga. Það mætti jafnvel hugsa sér, að við hana yrði samið, ef hún gæti boðið þau kjör og varan væri samkeppnisfær.

Ég vona, að þrátt fyrir þær mótbáru, sem hér hafa komið fram, þá fallist hv. þm. á að veita þessa heimild, sem hér er farið fram á, því það er augljóst, án verulegrar rannsóknar á þessu máli, að ef þessi heimild nær tilgangi sínum, þá verður hún öllum aðiljum til gagns. Hún verður til gagns fyrir Sogsvirkjunina, alla viðskiptamenn hennar og væntanlega fyrir ríkissjóðinn líka, því að því kemur, að þessi heimild fellur niður.

ATKVGR.

Fr. vísad til 2. umr. með 17 shlj. atkv. og til fjhn. með 17 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dagskrá tekið frammar.

17. Húsmæðrakennaraskóli og húsmæðraskóli í Reykjavík.

Á 11. fundi í Nd., 26. okt., var útbýtt:

Fr. til 1. um stofnun húsmæðrakennaraskóla Íslands og húsmæðraskóla í Reykjavík eða nágrenni hennar (þmfrv., A. 52).

Á 13. fundi í Nd., 28. okt., var frv. tekið til 1. umr.

Enginn tók til máls.

Húsmæðrakennaraskóli og húsmæðraskóli í Reykjavík. — Húsmæðrafræðsla. — Byggingarsamvinnufélög.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 20 shlj. atkv. og til menntmn. með 20 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dag-skrá tekið framar.

18. Húsmæðrafræðsla.

Á 13. fundi í Nd., 28. okt., var útbýtt:

Frv. til l. um húsmæðrafræðslu (þmfrv., A. 66).

Á 15. fundi í Nd., 30. okt., var frv. tekið til 1. umr.

Flm. (Steingrímur Steinþórsson): Ég skal ekki tala langt mál um þetta frv.

Eins og grg. ber með sér, er frv. flutt að tilhlutun hæstv. landbrh., sem hafði látið undirbúa það áður en síðasta þing kom saman. Lá frv. fyrir því þingi, en náði ekki afgreiðslu. Er það því flutt aftur eftir tilmælum hæstv. ráðh.

Frv. er borið fram í þeim tilgangi, að setja l. um húsmæðrafræðslu á svipaðan hátt og nú er og hefir verið lengi um bændafraðslu hér. Hér er miðað við húsmæðrafræðslu í sveitum, og að því leyti er þetta hliðstætt við bændafraðsluna. Það er nú svo, að þótt á síðari árum hafi risið upp nokkrir húsmæðraskólar, þá hefir engin lög-gjöf verið til um þá og engar fastar reglur til að fara eftir um fjárveitingar til þeirra. Þessu frv. er ætlað að bæta úr slíku, svo að framvegis verði kerfisbundið skipulag á þeim. Fyrri kaflinn fjallar um þá húsmæðraskóla í sveitum, sem nú eru starfandi, og gerir einnig ráð fyrir, að komið verði upp skóla í Reykholti í Borgarfirði, er verði undir þessum l. Síðari kaflinn er um húsmæðrakennaraskóla, sem gert er ráð fyrir, að verði á Laugarvatni.

Ég sé ekki ástæðu til að hafa þessa framsögu lengri. Vil ég leyfa mér að mælast til, að hv. d. samþ. frv. til 2. umr., og geri ég það að till. minni, að því verði vísað til landbn. Gæti verið athugamál að vísa því til menntmn., en það er borið fram sem húsmæðrafræðsla fyrir sveitirnar, og legg ég því til, að það fari til landbn., en geri það þó ekki að neinu kappsmáli.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 17 shlj. atkv. og til landbn. með 19 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dag-skrá tekið framar.

19. Byggingarsamvinnufélög.

Á 13. fundi í Nd., 28. okt., var útbýtt:

Frv. til l. um byggingarsamvinnufélög (þmfrv., A. 68).

Á 15. fundi í Nd., 30. okt., var frv. tekið til 1. umr.

Flm. (Gísli Guðmundsson): Þetta frv. var flutt á síðasta þingi, en varð þá ekki útrætt og er því flutt nú á ný. L. um byggingarsamvinnufélög eru frá 1932, en síðar hafa verið gerðar á þeim lítilsháttar breyt., en þetta frv. er flutt sem frv. til nýrra byggingarsamvinnul., af því að eðlilegast þótti, að l. um byggingarsamvinnufélög yrðu öll felld saman í eina heild. Skal ég nú stuttlega gera grein fyrir þeim aðalbreyt., sem í þessu frv. felast.

Aðalbreyt. er í því fölginn að gera ráð fyrir, að í hverju bæjarfélagi sé aðeins eitt félag. Það getur naumast verið vafamál, að á ýmsan hátt er heppilegast fyrir þessa starfsemi, að aðeins eitt félag sé á hverjum stað, því að reynslan mun vera sú, að upp risa fleiri smáfélög, sem byggja aðallega fyrir þá, sem upphaflega hafa stofnað þau. Með þessum hætti eru minni líkur til, að félögin hafi starfsfé heldur en ef um eitt allsherjafélag er að ræða, auk þess sem óviðkunnanlegt er, að ríkisábyrgð, sem l. gera ráð fyrir, að félögin hafi, sé veitt svo mörgum aðiljum heldur en að veita hana einu félagi. Hinsvegar verður að sjá svo um, að þeir, sem verið hafa í félagi, verði ekki fyrir órétti vegna þessarar breyt. Því er svo ákveðið í frv., að þeir, sem gengið hafa í byggingarfélag, eigi rétt á að ganga inn í það allsherjafélag, sem verður á hverjum stað, og koma inn í það í sömu röð og þeir hafa komið inn í sitt eigið félag. Í sambandi við þetta er svo önnur breyt. í frv., þar sem gert er ráð fyrir, að innan félagsins megi stofna sérdeildir, sem hver í sínu lagi taki lán til sinnar starfsemi, og sú samábyrgð, sem l. gera ráð fyrir, nái aðeins til hvernar deildar fyrir sig.

Þá er lagt til, að stofnsjóðsgjaldið verði fellt niður. Verður ekki séð, að nein þörf sé á þessu gjaldi, þar sem ekki er um neinn smaeiginlegan rekstrarkostnað að ræða, heldur ber hver hús-eigandi kostnað af viðhaldi síns húss.

Þetta eru aðalbreyt., sem frv. gerir ráð fyrir á núgildandi l. um þetta efni.

Ég varð ekki var við á þingi í fyrra, að fram kæmu nein andmæli gegn frv., og held ég, að menn hafi verið þeirrar skoðunar, að breyt. væru sanngjarnar, og ég held líka, að þær séu ótvírætt til bóta.

Ég legg svo að lokum til, að frv. verði vísað til 2. umr. og allshn.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 17 shlj. atkv. og til allshn. með 17 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dag-skrá tekið framar.

20. Bifreiðalög.

Á 13. fundi í Nd., 28. okt., var útbýtt:
Frv. til bifreiðalaga (þmfrv., A. 69).

Á 15. fundi í Nd., 30. okt., var frv. tekið til 1. umr.

***Flm. (Bergur Jónsson):** Þetta frv. er flutt að beiðni hæstv. dómsmrh. Hefir hann látið semja það og undirbúa.

Frv. er ætlað að koma í staðinn fyrir núgildandi 1. um bifreiðar, og hefir verið við samningu frv. höfð hliðsjón af dönskum og norskum bifreiðal., og hefir ákvæðunum verið breytt eftir því, sem þótt hefir við eiga eftir íslenskum staðháttum.

Þetta er allmiklu ýtarlegri bálkur en núgildandi 1. um notkun bifreiða, og er stefnt í þá átt að fá meira öryggi í notkun og meðferð bifreiða en áður hefir verið.

1. kaflinn er aðallega almenn ákvæði um útbúnað bifreiða. Þar er t. d. það nýmæli, að settar eru reglur um útbúnað á stýri og hemlum, hvernig ljóskerin skuli vera og spegill til þess að bifreiðarstjóri geti séð aftur fyrir sig, ennfremur ákvæði um, að í hverri bifreið skuli vera spjald, er sýni framleiðsluverksmiðju og framleiðslunúmer bifreiðarinnar.

Í 2. kafla eru ýtarlegri ákvæði um tilkynningu, skoðun og skrásetningu bifreiða en áður hafa gilt, þó að það hafi verið að miklu leyti framkvæmt eftir eldri 1. Í þessu sambandi vil ég geta þess, að það verður yfirleitt að tilkynna í háðum stöðum, bæði þar, sem bifreiðin er flutt inn, og þaðan sem hún er flutt, afskráð á öðrum staðnum, en lögskráð á hinum, og sett takmark um það, hvenær þarf að skrásetja og hvenær ekki.

Þá getur dómsmrh. sett reglur um geymslu og meðferð á benzini og öðrum eldfimnum efnum.

3. kaflinn er um bifreiðarstjóra. Þar er nýmæli, að til bifreiðaprófs skuli menn hafa nægilega þekkingu á meðferð benzins og annara eldfimra efna, sem notuð eru í sambandi við bifreiðar. Hefir reynslan sýnt, að þetta er nauðsynlegt. Ennfremur eru ákvæði um kennslu í bifreiðaakstri, sem hafa ekki fyrr verið í lögum.

Í ákvæðunum um bann gegn áfengisnotkun við bifreiðaakstur er það nýmæli, að refsivert sé að reyna að aka bíl, þegar menn eru undir áhrifum áfengis. Ennfremur, að skylt sé að taka blóðsýnishorn til að ganga úr skugga um, hvort maðurinn hefir brotið eða ekki. Þá er veitingamanni og þjónum á opinberum veitingastað gert að skyldu að hindra, að menn, sem svona er ástatt fyrir, aki eða reyni að aka bifreið.

Þá eru þarna einnig ákvæði um annað ástand manna, ef það telst hættulegt í sambandi við bifreiðaakstur, svo sem ef bifreiðarstjóri neytir einhverra æsandi eða deyfandi lyfja, er syfjaður, þreyttur um of eða sljór, og er bann lagt við, að maður í slíku ásigkomulagi stjórni bifreið.

Um akstur á vegum, götum og öðrum svæðum eru einnig nýmæli og ýtarlegar reglur. Enn-

fremur er það nýmæli, að reglur eru settar um, að enginn óþarfa hávaði eða óþefur stafi af bifreið í sambandi við akstur hennar.

Loks eru gerðar mikilvægar breyt. viðvikjandi skaðabótaskyldunni, ef tjón verður á mönnum eða munum. Almenna reglan er sú, að menn eru ekki skaðabótaskyldir nema þeir hafi unnið tjón annaðhvort af ásettu ráði eða að einhverju leyti af gáleysi. En í 34. gr. þessa frv. er gengið það lengra í þessu efni, að sá, sem ber ábyrgð á bifreið, verði að bæta tjónið að fullu, þó að það verði eingöngu fyrir tilviljun. Er þetta í fullu samræmi við þá réttarskoðun, að sá, sem stundar hættulegri atvinnurekstur, beri þyngri skaðabótaskyldu. Annars eru sérstakar reglur um allar yfirsjónir, sem bifreiðarstjórar kunna að gera við akstur. Þá er hækkuð tryggingarupphæð vegna slysa, sem skylt er að tryggja bifreiðir fyrir, og skal allt tjón af slíkum bilslysum bætt. Lágmark trygginganna skal vera fyrir tvíhjóla bifreiðir 15 þús. kr., og fyrir fjórhjóla bifreiðir 30 þús. kr., og fyrir bifreiðir, sem ætlaðar eru til fólksflutninga, skal tryggingarupphæðin aldrei vera lægri en sem svarar 5 þús. kr. á hvern farþega, sem heimilt er að flytja í bifreiðinni. Þá er ennfremur að nokkru leyti gert léttara að koma fram skaðabótakröfum en áður var.

Loks er kaflinn um refsingu fyrir brot á lögum, og er hún nokkuð aukin, sérstaklega í sambandi við brot við akstur. Þó hefir dómari óbundnari hendur en áður hvað refsidóma snertir. Aftur er nokkuð slakað á ákvæðunum um sviptingu ökuleyfis að fullu fyrir óleyfilegan akstur o. s. frv. og dómara gefið meira svigrúm heldur en í gildandi lögum til að taka málshættur til greina, þannig að svipta ekki ökuleyfi að fullu. Einnig getur dómsmrh., þegar 3 ár eru liðin frá sviptingu ökuleyfis, ef sérstakar ástæður mæla með því, t. d. ef hlutaðeigandi hefir ekki neytt áfengis þann tíma, ákveðið, að hlutaðeiganda skuli veitt ökuleyfið, þó sá tími sé ekki útrunninn, sem hann hafði verið sviptur ökuleyfinu. Að endingu eru ný ákvæði um erlendar bifreiðir, sem notaðar eru hér á landi. Ennfremur er hægt með dómi að svipta bifreiðarstjóra ökuleyfi, sem sætt hefir refsingu erlendis fyrir þau lögbrot, sem varða sviptingu ökuleyfis, og skal þá lítið á þau lögbrot eins og þau hefðu verið framin hér á landi. Ég vil svo leggja til, að máli þessu verði vísað til 2. umr. og allshn. að lokinni þessari umr.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 21 shlj. atkv. og til allshn. með 22 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dag-skrá tekið framár.

21. Landhelgislögregla.

Á 14. fundi i Nd., 29. okt., var útbýtt:

Frv. til 1. um landhelgislögreglu (þmfrv., A. 70).

Á 16. fundi i Nd., 1. nóv., var frv. tekið til 1. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 17. fundi i Nd., 2. nóv., var frv. aftur tekið til 1. umr.

Flm. (Gísli Guðmundsson): Þetta frv. á þskj. 70 er, eins og segir í grg. þess, flutt að tilhlutun hæstv. dómsmrh. Það felur í sér löggjöf, sem ætl-
azt er til, að komi í staðinn fyrir núgildandi lög um varðskipin og skipverja á þeim. — Ég sé ekki ástæðu til að fjölyrða um málið á þessu stigi. Ég skal láta mér nægja að vísa til grg. þess, þar sem á það er bent, hver aðalatriðin séu. En aðalatriði þessa frv. eru í stuttu máli að ákveða um störf þeirra manna, sem á varðskip-
unum vinna, og ráðning þeirra, þar sem þeir eru gerðir að föstum starfsmönnum, og um launakjör.

Ég vil leggja til, að frv. verði vísað til 2. umr. og sjútvn.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 16:2 atkv. og til sjútvn. með 17 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dag-
skrá tekið framur.

22. Menntun kennara.

Á 14. fundi i Nd., 29. okt., var útbýtt:

Frv. til 1. um menntun kennara (þmfrv., A. 75).

Á 18. og 19. fundi i Nd., 3. og 4. nóv., var frv. tekið til 1. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 20. fundi i Nd., 5. nóv., var frv. enn tekið til 1. umr.

***Frsm. (Ásgeir Ásgeirsson):** Þetta frv. er flutt af allri menntm., en einstakir nm. hafa þó fullt sjálfræði um flutning á brtt. við það.

Upphaf þessa máls er það, að það hefir tvisvar, ef ekki þrisvar, verið samþ. á þingi barnakennara, að komið yrði á háskólamenntun i uppeldisvísindum fyrir kennara og kennara-
skólanum breytt i samræmi við það. Síðan hefir verið flutt þáttill. i Ed. um þetta mál og skip-
uð millipn. til að athuga það og gera sínar till. um það, sem svo skilaði áliti, sem prentað er á þskj. nr. 154 frá fyrra þinginu i ár. Þessu þskj. hefir að tilhlutun n. verið útbýtt til þm., til þess að ekki þyrfti að endurprenta álit milli-
þn. nú um þetta.

Við höfum nú i 30 ár búið við óbreytta lög-
gjöf um menntun kennara. Á þessum tíma hafa orðið stórfelldar breyt. á íslenskri menningu

og þjóðháttum. Það er alkunnugt, að i sveitum landsins er orðin rík óánægja með farkennsluna i sveitum, sem löggjöf var sett um árið 1907. Það er og komin sterk hreyfing um að fjölga barnaskólum i sveitum, og það verður gert svo fljótt sem fjárveitingar til þess leyfa. Þessir skólar heimta meiri kennaramenntun en átt hefir sér stað meðal barnakennara þessa lands almennt. Og það er mjög afdrifaríkt fyrir sveita-
menninguna i landinu, að menntun þessara kennara verði sem best.

Ekki hafa síður orðið breyt. á menningu og þjóðháttum i bæjunum en i sveitunum. Og i bæjunum hrakar uppeldi fólksins frá því, sem var i sveitunum áður, nema gerðar séu af því opinbera ráðstafanir til þess að tryggja upp-
eldið. Í þéttbýlinu er miklu meiri þörf opinberra ráðstafana i þessu skyni heldur en i strjálbýl-
inu. Í strjálbýlinu gerir það alltaf nokkuð að verkum, að börnin ganga með foreldrum sin-
um að verkum og læra á þann hátt og alast upp i skóla lífsins með allt öðrum hætti heldur en börn i kaupstöðum. Í kaupstöðum og kaup-
túnum verður þörfin á uppeldisstofnun ríkis-
ins meiri með hverju árinu, sem líður, og auk-
ning kennaramenntunar er bara önnur hliðin á allri þeirri ríku nauðsyn. Á þessu landi hafa líka risið upp margir skólar, bæði unglingaskól-
ar og sérskólar, síðan kennaramenntuninni var skipað með 1. árið 1907. Héraðsskólum og gagn-
fræðaskólum hefir ekki verið séð fyrir neinni sérstakri menntun kennara til þeirra skóla með löggjöf. Þar ríkir hinn mesti glundroði nú. Sú kennarastétt, sem kennir við þá skóla, er ó-
samstæð og skipt. Nú er kennarabörfin til þessa-
ra skóla það mikil, að það verður vafalaust ódýrast fyrir okkur að sjá þeim kennurum fyrir menntun innanlands. Og sú kennaramenntun, sem veitt er innanlands, bæði barnakennurum og kennurum við unglingaskóla, ræður úrslitum um það, hvernig aðrir skólar gefast. Undir þeim kostnaði, sem varið er til kennaramenntunar til barna- og unglingaskóla, er kominn árangur-
inn af öllu því fé, sem veitt er til skólastarfsins yfirleitt i landinu.

Ég hygg það líka höfuðnauðsyn fyrir okkar íslensku menningu, að kennaramenntunin i landinu sé samstæð, þannig að kennarastéttin i landinu líti á sig sem eina og sömu stétt, allt neðan frá ungbarnafræðslu og jafnvel upp i háskólanám. Það er eitt og sama barnið og unglingurinn, sem á að njóta kennslunnar, og einn kennarinn á þar að taka við af öðrum að kenna; fyrst barninu, sem svo verður ungling-
ur, er vex til fullorðinsára. Kennararnir vinna i raun og veru sama starfið, stig af stigi. Það er auk þess frá öllum sjónarmiðum æskilegt, að ekki ríki klofningur innan menntamanna-
stéttar landsins. Ef þetta frv. yrði samþ., yrði menntamannastétt landsins ein stétt og óskipt, að öðru leyti en því, sem menn skiptast til ýmissa starfa.

Það virðist liggja i augum uppi, að það verði að fella inn i kennaramenntunina, að því er snertir þá kennara, sem taka að sér unglinga-
fræðslu, háskólamenntun i uppeldisvísindum. Enda hafa verið gerðar ráðstafanir til þess, að

kennari í uppeldisvísindum verði við háskólanum, bæði með l. frá Alp., um að sjá fyrir húsrúmi í háskólanum til þess, og einnig með þeirri teikningu, sem búið er að gera af háskólanum og að nokkru leyti er búið að byggja eftir. Þannig hafa vissir þættir til framkvæmda þessa nauðsynjamáls verið ákveðnir, og það, sem við, sem flytjum þetta frv., viljum gera ráð fyrir, er, að haldið verði áfram á þeirri braut, sem hæstv. Alp. hefir þegar lagt út á.

Hagnýt uppeldisfræði nútímans er mikil vísindagrein, sem ekki hefir þó verið hægt að leggja stund á, svo neinum verulegum árangri nemi, í kennaraskólanum, sem er aðeins þriggja ára skóli, þar sem fólkið er hlaðið störfum frá morgni til kvölds. Hagnýta fræðslu í uppeldisvísindum þurfa kennarar að fá, og það er engin stofnun í landinu eins sjálfsgöð til þess að halda uppi rannsóknarstarfsemi og kennslu í þeirri grein eins og einmitt háskólinn. Hann á að sjá hinum skólum landsins fyrir góðum kennslukröftum. Þetta er höfuðatriði í till. n., að kennaraskólanum verði breytt á þann hátt, að aukið verði við hann eins árs námi. En þá verður hann líkastur 4 ára lærðómsdeild, ef gerðar verða þær inntökukröfur, að nemendur standist próf, er samsvarar gagnfræðaprófi, eða hafi gagnfræðaprófsskírteini. En þær kröfur er óhætt að gera, vegna þess að víða um land er kostur á þriggja ára menntun, sem samsvarar gagnfræðamenntun, þannig að það nám getur orðið nemendum að kostnaðarlítlu. En í þessum kennaraskóla þarf að kenna með öðrum hætti heldur en í öðrum skólum, því að þar eiga kennarar að stunda sitt lokanám í þeim námsgreinum, sem þeir síðar eiga að kenna. Þar að auki hafa kennaraefni nokkuð ólíkar þarfir til að stunda nám eða stúdentar. Kennaraefni þurfa varla að leggja stund á nokkurt annað tungumál en Norðurlandamálín og svo að vera læsir á þýzku og ensku, því með þeim hætti yrðu þeir færir um að stunda nám í uppeldisvísindum þeirra þjóða.

Þessi þróun, að hafa lokanám kennaraefna í háskóla, er víða þegar orðin í löndum á síðustu áratugum, eða eftir stríðið. Hún hófst í Ameríku. En eftir stríðið færðist þessi alda yfir mörg Evrópulönd, og virðist það liggja í loftinu, að stöðugt fjölgi þeim löndum, sem taki upp þennan hátt.

Samkv. frv. er kennaraefnum ætlað að stunda háskólanám mismunandi langan tíma. Því að við byrjun háskólanámsins skiptast leiðir, þannig að barnakennaraefni hafa numið það mesta, sem þeir þurfa um almennar námsgreinar, en leggja í háskólanum aðallega stund á uppeldisfræði. Það eru einmitt barnakennararnir, sem þurfa að leggja mesta stund á uppeldisvísindi og sálarfræði, því að kennsla er því erfiðari, því meiri munur sem er á aldri kennara og nemendanna. Þetta nám er samkv. frv. til reglugerðar um nám og próf kennaraefna við Háskóla Íslands ætlað til, að standi í fimm háskólamissiri, eða tvö og hálft ár. Ég skal ekki segja, nema hægt sé að komast af með skemmri tíma, a. m. k. til að byrja með. Aftur á móti er kennaraefnum héraðsskólanna og gagnfræða-

skólanna ætlað 7 missira nám við uppeldisdeild háskólans. Þeir kennarar geta komið af með minni menntun í sálarfræði og uppeldisvísindum heldur en barnakennarar. En þeir þurfa að stunda meira nám í öðrum fögum, sem kennd eru í unglinga- og gagnfræðaskólum. Það er í frv. til reglugerðar um þetta lagt til, að kennaraefni héraðsskóla og gagnfræðaskóla leggi mesta stund á tvær námsgreinar, sem þeir kenni svo í unglinga- eða gagnfræðaskólum.

Ég efast ekkert um, að eftir 5 ár (sbr. 20. gr. frv.) verði þetta komið í betra horf heldur en nú að því er snertir Háskóla Íslands. Enda er auðvelt fyrir skólann að bæta við kennurum, sem kostar ekki mikið, til þess að fullnægja þessari ríku þörf. Með þessu breytta fyrirkomulagi mundi hann færast nær því að verða þjóðskóli með þeim hætti, sem gerist í öðrum löndum. Og sú stúdentafjölgun, sem talið er, að af þessu fyrirkomulagi muni stafa, er ekki hættuleg, því að stöðum og störfum fyrir þá mundi fjölga að sama skapi sem þarna yrði um að ræða fjölgun á stúdentum. Þeim stöðum mundi nefnilega fjölga um allar kennarastöður við íslenzka skóla. Ég segi þetta vegna þess, að þeir kennarar, sem ætla að kenna við menntaskóla og slíkar hærri menntastofnanir, mundu líka við þessa stofnun þurfa eins til tveggja ára nám í uppeldisfræði til þess að öðlast kennararéttindi. En hingað til hefir verið skortur á fræðslu um uppeldismál fyrir þá menn.

Aðalkostnaður, sem af þessu frv. leiðir, ef að l. verður, er fyrst og fremst sá, að bæta við einni deild í Kennaraskóla Íslands. Það yrði þriðjungshækkun á kostnaði við þann skóla og kostnaður, sem því fylgdi að bæta við tveimur prófessorum í uppeldisfræði. En hinn þriðji gæti einnig verið prófessor í heimspeki og forspjallsvísindum, sem nú starfar við háskólann. Nú verður bætt við uppeldisfræðikennslu í háskólanum, hvort sem þetta frv. verður samþ. eða ekki, þannig að það þarf ekki að reikna með þessum tveimur prófessorum sem viðbótarkostnaði við það, sem annars mundi verða, ef frv. yrði ekki samþ. Ég tel, að í því sambandi beri ekki að telja nema annan prófessorinn. Aðalkostnaðaraukinn, sem leiddi af samþykkt þessa frv., mundi stafa af lengingu námstímans fyrir nemendur. Og það þyrfti vitanlega að hækka nokkuð námsstyrk til þessara fátæku áhugasömu nemenda, sem þarna koma til greina, og það þyrfti að koma upp heimavist fyrir þetta fólk.

Ýmsir hafa kvartað yfir því, að ekki væri lagt til í frv., að þessi menntaskóli kennara væri heimavistaraskóli í sveit. Þetta var ákveðið svo vegna þess, að n. hikaði við að leggja til, að veitt væri fé nú þegar til byggingar slíks skóla. En ef menn hafa trú á, að slík fjárveiting fengist, þá munu þeir, sem að þessu frv. standa, líka fallast á þá till. En þar sem lítil von er um þá fjárveitingu, þá tel ég, að sú leið, sem hér er stungið upp á, að breyta kennaraskólanum eins og gerð hefir verið grein fyrir, sé mjög aðgengileg og kostnaðarlítill fyrir það opinbera.

Vil ég svo að öðru leyti um þetta mál vísa til þess nál., sem útbýtt hefir verið á þessum

fundi, og vænti, að þessu máli verði vel tekið af hæstv. Alp.

Að síðustu vil ég geta þess, að öll barna-kennarastétt landsins og sú n., sem kennarar hafa skipað til þess að undirbúa mál þetta, var óskipt í till. sínum um það.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 17 shlj. atkv.

Á 27. fundi í Nd., 15. nóv., var frv. tekið til 2. umr. (A. 75).

***Fjmrh. (Eysteinn Jónsson):** Ég var því miður ekki viðstaddur, þegar þetta mál var til 1. umr. og veit ekki, hvað upplýstist um málið. Eftir því, sem mér sýnist við lauslega athugun, er hér farið fram á að setja á fót sérstaka menntastofnun fyrir kennara í Reykjavík í stað kennaraskólans, sem starfi hliðstætt við lær-dómsdeildir menntaskólanna. Eftir því, sem mér virðist, hlýtur þessi breyt. á fyrirkomulagi fræðslunnar að hafa stóraukinn kostnað í för með sér frá því, sem nú er. Eftir því, sem ég veit bezt, er kennaraskólinn nú 3 vetra skóli, en þetta yrði 4 vetra skóli. Ég hefi ekki átt kost á að bera saman kennslu, sem gert er ráð fyrir í þessum skóla, við kennslu í kennaraskólanum, en ég efast ekki um, að hún hljóti að vera meiri og dýrari. Ég ætla ekki að fara út í það, hvort þetta fyrirkomulag yrði heppilegra, því að til þess skortir mig forsendur, en ég vil spyrjast fyrir um, hvern aukinn kostnað leiði af 1. kafla frv., ef að 1. yrði, og fá það sem greinilegast upplýst. Í II. kafla frv. er gert ráð fyrir því, að á eftir kennslunni í kennaramenntaskólanum komi háskólafræðsla fyrir kennaraefni, og það virðist leiða af sjálfu sér, að það hafi verulegan kostnað í för með sér, og vil ég spyrjast fyrir um það hjá hv. frsm., hvað sá kostnaður yrði mikill. Það má vel vera, að í þeirri grg., sem í aths. við þetta frv. er vísað til, séu upplýsingar um þetta atriði. En ég verð þá að biðja afsökunar á því, að mér hefir ekki unnizt tími til að fara gegnum þá grg., og ég býst við, að svo sé um fleiri hv. þm. Væri því gott að fá þetta upplýst undir umr. um málið.

***Frsm. (Ásgeir Ásgeirsson):** Í grg. þeirri, sem vísað til til í grg. þessa frv., er það ekki talið í tölum, hvaða kostnað mundi leiða af því að samþ. þetta frv. En það er skýrt frá því, að kennaraskólinn mundi aukast um eina deild. Og með því að byggja á núv. kostnaði við kennaraskólann, mun mega gera ráð fyrir, að sú aukning mundi kosta um 8000 kr. á ári. Þetta ákvæði, um að bæta við þessari deild, kemur þó ekki til framkvæmda fyrr en á fjórða ári frá því, er l. ganga í gildi, því að þangað til að því ári kemur er skólinn aðeins starfandi í þremur deildum.

Annar aðalkostnaður, sem af þessu frv. leiðir, ef að l. verður, stafar frá kennarafjölgun við háskólann. En í frv. er gert ráð fyrir, að fjölga þurfi kennurunum þar um tvo, því að einn kenn-

arinn, sem getið er um í frv., mun verða sá kennari í sálarfræði og forspjallsvisindum, sem nú starfar við háskólann. Nú geri ég ráð fyrir, að þó að þessi uppeldisfræðikennsla verði ekki flutt til háskólans, muni samt einhverntíma á næstunni verða bætt við prófessor í uppeldisfræði við háskólann, þannig að um það má deila, hvort kostnaður, sem af þessum l. mundi leiða, mundi nema einum prófessor eða tveimur við háskólann. En þessi breyt. kemur heldur ekki til framkvæmda fyrr en eftir 4 ár frá því er l. þessi hafa verið samþ. Kennarafjölgun þessi við háskólann mundi, ef l. þessi gengju í gildi nú í haust, ekki koma til framkvæmda fyrr en árið 1941 eða 1942. Auk þess mundi náttúrlega nokkurn kostnað leiða af sérgreina-kennslu við háskólann fyrir unglingaskólakennara. En þann kostnað er ekki hægt að áætla nákvæmlega, enda geri ég ekki ráð fyrir, að það mundi nema neinum stórum upphæðum.

Þá vildi ég í þriðja lagi nefna þann kostnað, sem af þessum l. mundi leiða, en það yrði nokkuð aukinn námsstyrkur og húsaleigustyrkur til þeirra manna, sem húa sig undir að verða kennarar.

Þessir þrír eru aðalliðir þess aukna kostnaðar af hálfu þess opinbera, sem þetta frv. hefir í för með sér, ef það verður samþ. Í fyrsta lagi viðbótin við kennaraskólann. Í öðru lagi tveir prófessorar við háskólann og nokkur aukning við háskólann við það, sem nú er. Og í þriðja lagi aukning á styrkjum til þeirra manna, sem stunda kennaranám.

Ég skal ekki frekar en í frv. er gert telja þetta saman í tölum, enda er nokkuð langt þangað til þetta kemur til framkvæmda, og a. m. k. þrjú ár þangað til nokkur kostnaður af þessum l. kemur til greina.

***Bjarni Bjarnason:** Frv. þetta er flutt af menntmnn., en þess er getið í grg. þess, að nefndarmenn hafi óbundnar hendur um einstök atriði þess.

Það er að visu leiðinlegt að þurfa að afgr. málið þannig, að ekki hafi komið fram brtt. við það, sem fyrirhugaðar eru. Þegar það er til 2. umr. En ég verð, úr því sem komið er, að láta þess getið, að fyrir því eru í raun og veru tvær ástæður. Önnur er sú, að ég, sem er einn af flm., hefi haft svo miklar annir nú undanfarið, og því hefi ég ekki haft tíma til að athuga frv. sem skyldi. Hin ástæðan er sú, að einn af nm., einmitt samflokksmaður minn, hv. l. þm. Skagf. (PHann), hefir verið veikur og því ekki getað sinnt þingstörfum nú um tíma, eins og hv. þm. vita. Vil ég því lýsa því yfir hér, að við munum koma með brtt. við þetta frv. fyrir 3. umr. Vænti ég, að þær ástæður, sem ég tilfærði fyrir því, að brtt. eru ekki tilbúnar nú, verði teknar til greina, þó að það sé að visu lakara að hafa þær ekki til nú við 2. umr.

ATKVGR.

1. gr. samþ. með 17 shlj. atkv.

2.—11. gr. samþ. með 17 shlj. atkv.

12.—18. gr. samþ. með 17 shlj. atkv.

19.—20. gr. samþ. með 17 shlj. atkv.

Fyrirsögn frv. og fyrirsagnir kafla þess samþ. án atkvgr.

Fr. vísað til 3. umr. með 17 shlj. atkv.

Á 32. og 35. fundi í Nd., 22. og 25. nóv., var frv. tekið til 3. umr.

Forseti tók málið af dagskrá, og var það ekki á dagskrá tekið frammar.

23. Fóðurmjölsmiðjurnar o. fl.

Á 16. fundi í Nd., 1. nóv., var útbýtt:

Fr. til 1. um fóðurmjölsmiðjurnar o. fl. (þm-frv., A. 77).

Á 17. fundi í Nd., 2. nóv., var frv. tekið til 1. umr.

Og skammt var liðið frá útbýtingu frv. — Afbrigði leyfð og samþ. með 18 shlj. atkv.

*Flm. (Þorsteinn Briem): Það er talið, að hingað til hafi jafnan 10. hvert ár verið fjárfellisár hér á landi, og ef lítið er yfir sögu landsins, kemur í ljós, að helmingur af þessum árum hafa verið mannfellisár. Flest fjárfellis- og mannfellisár stafa beint eða óbeint af fódurskortum, sem hefir verið eitthvað mesta bölvort síðan á landnámsöld. Þó er enn í gildi það, sem Hannes Finnsson ritaði fyrir 100 árum, að ég ætla, að slæm nýting heys væri háskalegri en heyleysi. Enda hefir hún verið háskalegri skaðvaldur landsbúum en sjálfur heyskorturinn. Svo var árið 1887, er jafnvel nautpeningur féll og fé féll 30% frá því, sem verið hafði 1881. Voru þess þá mörg dæmi, að peningur félli, enda þótt menn hefðu heybirgðir, vegna slæmrar nýtingar. Svo var og í fjárfellinum 1914.

Þegar við þetta er að stríða fyrir íslenskan landbúnað, að hey nýtast ekki, er ekki annað til ráðs en að bæta upp heyin með fódurbæti. Hrakinn hey vantar lífefni þau, sölta og annað, er nauðsynlegt er, og það veldur því, að kolvetnin nýtast ekki, þar sem eggjahvitan nær ekki því lágmarki, að kolvetnin komi að notum. Oft þarf ekki að bæta við nema litlu af efnum þeim, er vantar, til þess að skepnunum verði bjargað. Þar, sem fé er fódrað á léttum heyjum, svo sem mýrgresi, má spara 5 þyngdir með dagsgjöf af fódurmjöli, sem fer ekki yfir 25—40 gr. Af hröktu heyi má spara 6—7 þyngdir með sömu gjöf af sildarmjöli. Ef um töðugjöf er að ræða, nemur sparnaðurinn hinsvegar ekki svo miklu.

Á landinu er talið að sé um 700 þús. fjár, og ef hverri kind eru gefin 25—40 gr. af fódurbæti yfir gjafatímann, eða samtals 25 kg., þyrfti 3500 tonn af sildarmjöli alls, en það myndi svara til 175—200 þús. kg. af hrakningsheyi. Þetta dæmi sýnir, hve gott væri að geta tryggt, að þessi fódurbæti væri alltaf til, en hann svarar til 2000 heyhesta.

Oft koma fyrir ár, þegar tryggja þyrfti bændum þetta magn, og stundum meira, eins og eftir

lökustu sumur. En nú hefir það komið fyrir, að þegar bændur vilja fá sildarmjöl til upp-bótar heyjum sínum, hafa sildarverksmiðjurnar verið búnar að selja mestallt sildarmjöl sitt, svo að gripa varð til bráðabirgðal. til að hefta frekari útflutning, en þá var ekki eftir annað en 3. flokks vara.

Þetta frv. er fram borið til að koma í veg fyrir slíkt. Er til þess ætlazt, að treysta megi því, að alltaf séu til í landinu þær birgðir fódurmjöls, sem nauðsynlegar eru á hverjum tíma. Frv. ætlast til, að ríkisstj. sjái svo um, að verksmiðjurnar hafi jafnan þær birgðir fyrirbyggjandi, sem Búnaðarfélag Íslands telur þörf á. Og til þess er ætlazt, að það verði jafnan 1. flokks vara. En 1. flokks vara til þessarar notkunar svarar ekki æfinlega til þess, sem er 1. flokks vara til útflutnings. Búnaðarfélaginu er falið að hafa eftirlit með því, að þessu ákvæði sé framfylgt. Þetta er aðalmarkmið frv.

Undanfarið hafa komið fram allmargar kvartanir frá bændum um það, að fódurmjöl það, sem sildarverksmiðjurnar hafa selt þeim, væri ekki svo gott sem skyldi. Þessar kvartanir hafa verið lagðar fram á búnaðarþingi, og stj. Búnaðarfélagsins hefir verið falið að bæta úr þessu. En það hefir ekki tekið, og er því full þörf á að setja 1. um þetta.

En jafnframt því, sem frv. vill tryggja bændum nægar fódurmjölsmiðjurnar, eru í frv. ýms ákvæði, sem lúta að því, að hægt sé að selja þetta fódurmjöl bændum og sveitarfélögum með sem lægstu verði. Þar að lýtur t. d. ákvæðið um, að ríkið taki að sér að greiða verksmiðjunum vinnulaun, sem greidd yrðu í sambandi við geymslu mjölsins. Í öðru lagi er ákvæðið, að verksmiðjurnar skuli selja mjölið við kostnaðarverði. Þá er í frv. ákvæði um, að umboðsmaður Búnaðarfélagsins skuli eiga aðgang að gögnum verksmiðjanna, til þess að geta komið að raunverulegu kostnaðarverði. Hinsvegar er ákvæðið, að tryggja skuli verksmiðjurnar gegn skaða, er þær kunna að verða fyrir, ef verðbreytingar verða á mjölinu. Og til að tryggja verksmiðjurnar gegn slíkri áhættu, er svo fyrir mælt, að mjölið skuli greitt þeim við móttöku. Auk þess er ríkisstj. heimilað að greiða úr ríkissjóði kostnað við að flytja mjölið á hafnir, sem Eimskipafélagsskipin og önnur skip, sem styrkt eru af ríkinu, koma á. Má gera ráð fyrir, að mest af þeim flutningum muni fara fram með þeim skipum, og er þetta því ekki mikill ábaggi á ríkissjóð. Og þar sem Eimskipafélagið og flóabáturinn eiga hlut að máli, mætti vafalaust komast að góðum kjörum um þetta, þar sem ríkið styrkir þessi skip.

Það er varla vafi á því, að einmitt á þennan hátt verður með kostnaðarminnstu móti hægt að styðja landbúnaðinn í því að afla sér fódurbætis til þess að tryggja bústofn sinn. Þá eru í frv. tekin upp hliðstæð ákvæði við þau, sem nú eru í l. frá 1917, um það, að ríkissjóður taki að hálfu leyti þátt í vaxta- og geymslukostnaði þess forða, sem fódurkaupafélög, hreppa-, sýslu- eða bæjarfélög vilja tryggja sér með samningum við verzlánir um það, að þær hafi nægar birgðir af þessum vörum fyrirbyggjandi frá 1. des. til maí-

mánaðarloka. Þó að þessi ákvæði séu mjög svipuð þeim, sem eru í núgildandi lögum, þótti samt rétt að taka þau hér upp og koma þeim fyrir í einfaldara formi en gert er í l. um kornforðabúr frá 1917, því reynslan hefir sýnt, að þau margbrotnu ákvæði þeirra um samþykki og ýms ytri form hafa heft það, að þessi lög kæmu að notum. Þess vegna þótti flm. fara betur á því að taka upp í einfaldara formi þau ákvæði þeirra laga, sem helzt koma að notum, og fella lögin sjálf úr gildi að öllu leyti.

Viðvíkjandi þeim kostnaði, sem af þessu mundi leiða, þá er fyrst að líta á það vaxtatap og geymslukostnað, sem yrði að bæta sildarverksmiðjunum upp, ef þær yrðu að geyma eitthvað af sildarbirgðum sínum fram yfir áramót vegna ákvæða laganna.

Það má vitanlega gera ráð fyrir því, að þegar sérstök hallærisumur koma, verði þessi kostnaður mikill, en í meðalári þarf ekki að búast við honum svo ýkjamiklum. Það má telja, að þessi geymslukostnaður myndi nema um 10 þús. kr. á hver þús. tonn. Ég geri ekki ráð fyrir, að eftir meðalsumur yrðu það mörg þús. tonn, sem sildarverksmiðjunum væri ætlað að geyma fram yfir áramót, og yrði þá kostnaðurinn ekki tilfinnanlegur. Aftur á móti yrði þessi kostnaður meiri í sérstökum hallærum, en ég hygg, að enginn sé svo skapi farinn, að hann myndi þá sjá eftir þessum kostnaði.

En á það er að líta, að nú fyrir tveimur þingum voru sett lög um fóðurtryggingasjóð, sem gerði ráð fyrir útgjöldum úr ríkissjóði, sem næmu 75 þús. kr. árlega. Nú mun reynslan hafa sýnt, að þess mun ekki að vænta, að þau lög verði svo mikið notuð sem búizt var við, þegar þau voru sett. Nú er ekki kunnugt um það í atvinnunni, að neinn aðili hafi gert undirbúning að því að nota sér þau lög. Má því vænta þess, að meðan svo er sparist þessar þús. algerlega. Og þó að riflega yrði áætlað, geri ég ekki ráð fyrir því, að þessi lög myndu verða kostnaðarsamari en svo, að þau myndu í mesta lagi taka sem svarar $\frac{2}{3}$ af þeim útgjöldum, sem nefnd lög gera ráð fyrir. A. m. k. myndi það ekki verða nema þegar um sérstök harðærisumur væri að ræða.

Ég geri ekki ráð fyrir því, að menn vilji endilega haga fóðurtryggingalögnum á þá leið, að ná sparnaðinum með því að haga lögunum þannig, að enginn hafi gagn af þeim, heldur að ná sem mestum sparnaði jafnhliða því, að þau geti komið landbúnaðinum að sem mestum notum. Þá leið höfum við viljað fara með þessu frv., hvornig svo sem það hefir tekið.

Viðvíkjandi þeim kostnaði, sem af þessu kann að verða, vil ég að lokum vitna í orð Torfa heitins frá Ólafsdal, sem hann ritar árið 1914, þar sem hann segir: „Það er að spara eyrinn en fleygja krónunni að skera við neglur sér tillag landssjóðs til hallærisvarnanna. ... Það er langsamlega tilvinnandi að leggja hann fram.“ Ég ætla, að það sé tilvinnandi fyrir þjóðfélagið, að ríkissjóður leggi fram þann kostnað, sem þetta frv. hefir í för með sér.

Að svo mæltu vil ég óska þess, að þetta frv. verði látið ganga til 2. umr. og landbn.

*Finnur Jónsson: Þetta frv. lýtur að því að tryggja það, að sildarmjöl verði ekki flutt úr landi, ef þörf kynni að verða á því til fódurs handa búpeningi landsmanna. Nú eru þegar fyrir í lögunum ákvæði, sem tryggja, að slíkur útflutningur fari ekki fram, þannig, að ákvæði frv. virðast í því efni vera alveg óþörf. Ég hygg, að hv. flm. þessa frv. hljóti að vera kunnugt um, að það má ekki flytja sildarmjöl úr landinu nema með leyfi stj., og hún hagar þeim leyfisveitingum þannig, að hér liggi nægar birgðir fyrir af sildarmjöli til fódurs. Þetta frv. gengur að visu það skemmra, að það virðist eiga að ná aðeins til sildarverksmiðja ríkisins, en núgildandi l. ná líka til verksmiðja einstakra manna, og þar sem sildarverksmiðjurnar eru dreifðar um landið, þá sýnist vera meiri trygging í þeim ákvæðum, sem nú eru í l. um þetta, en í þeim, sem hv. flm. leggja til, að verði lögfest.

Ég sé, að hv. flm. hafa tekið upp í þetta frv. ákvæði um það, að mjölið skuli jafnan selja með kostnaðarverði. Þetta ákvæði er einnig í núgildandi l. um sildarverksmiðjur ríkisins, en það er ákvæði, sem aldrei hefir verið framkvæmt og virðist óframkvæmanlegt. Ég sé ekki ástæðu til að fara nákvæmlega út í það mál, en vil benda á, að árið 1935, ef þessu ákvæði hefði verið framfylgt, hefði kostnaðarverð sildarmjölsins verið svo hátt, að enginn hefði getað keypt það til fódurbætis. Þetta virðist að nokkru leyti hafa vakað fyrir hv. flm., því í 4. gr. frv. segir: „Þó eigi yfir samsvarandi verði á erlendum markaði“.

Ég vil skjóta því til n., sem fær með þetta mál að gera, ef hún leggur til, að það nái samþykki, að hún taki út úr þetta með kostnaðarverðið í frv., því það er ákvæði, sem hefir sýnt sig, að ekki er hægt að framkvæma. Þetta gæti e. t. v. orðið bændum til einhvers gagns viss ár, en annan tíma gæti það líka orðið til þess, að þeim væri ómögulegt að kaupa neitt sildarmjöl. Ef ríkisverksmiðjurnar fá minna verð fyrir lýsi en gert hefir verið ráð fyrir, þá verður verðið á mjölinu svo hátt, að það verður ókaupandi.

Ég get vel felld mig við það, að í l. sé tiltekið, að verðið eigi að miðast við samsvarandi verð á erlendum markaði, en ég vil eindregið beina því til hv. flm. og n., að taka burt úr l. þetta ákvæði um kostnaðarverð, af þeim ástæðum, sem ég hefi þegar tilgreint.

Ég hefi þegar bent á, að núgildandi l. eru í rauninni viðtækari en þetta frv., og ég vildi sömuleiðis óska, að hv. landbn. tæki þetta til athugunar, þar sem nú má ekki flytja út sildarmjöl frá verksmiðjum einstakra manna, nema leyfi ríkisstj. komi til.

Það er gert ráð fyrir því í þessu frv., að ríkisverksmiðjurnar einar verði skyldaðar til að geyma fóðurmjöl. En það virðist ástæðulaust að láta þessa skyldu ekki ná til annara verksmiðja einnig, ef svo vildi við horfa. En jafnframt verður að krefjast þess, að bæði þeim og öðrum verksmiðjum, sem lagðar eru þessar skyldur á herðar, verði tryggt fullt verð fyrir sínar afurðir. Þetta er ekki fullkomlega tryggt í þessu frv., þó gert sé ráð fyrir, að verksmiðjunum verði greiddur geymslukostnaður og vaxtatap, því slík

geymsluskylda getur líka haft í för með sér verðfall á sildarmjólinu, og það er alveg ástæðulaust að leggja sjávarútvegnum slíkt tap á herðar.

Annars vil ég leiða athygli að því, sem ýmsir hafa haldið fram bæði fyrr og síðar, að það getur verið varasöm ráðstöfun að banna útflutning á sildarmjóli, en leyfa ekki innflutning á erlendum fóðurbæti, því sildarmjólið er ekki gott eingöngu t. d. fyrir kýr. Og það hafa margir bændur haldið því fram, sem kunnugir eru þessum málum, að það borgi sig eins vel að flytja inn nokkuð af erlendum fóðurbæti og aftur á móti meira út af sildarmjóli. Annars skal ég ekki um þetta dæma, en ég vil leggja áherzlu á það, að Alþingi lögfesti ekki nein ákvæði, sem þegar hafa sýnt sig vera óframkvæmanleg, og leggi hvorki sildarverksmiðjum ríkisins né einstakra manna þær skyldur á herðar, sem gætu haft fjárútlát í för með sér, með því að gera þeim að skyldu að vera fóðurfordabúr fyrir landbúnaðinn, án þess að full greiðsla komi fyrir.

***Flm. (Þorsteinn Briem):** Hv. þm. Ísaf. gerði nokkrar aths. við þetta frv. og minntist í því sambandi á 1. frd 1935, sem ná til allra sildarverksmiðja, og taldi hann þau næg í þessu efni. Ég geri ráð fyrir, að þau l. yrðu enn í gildi og til þeirra yrði gripið, þegar sildarverksmiðjur ríkisins gætu ekki látið nægilegt fóðurmjöl af hendi í þessu skyni, en menn sneru sér fyrst til ríkisverksmiðjanna. Vegna ýmsra ákvæða, sem eru í þessu frv., þá er miklu auðveldara að eiga þar við stofnun ríkisins sjálfs en einkafyrirtæki. T. d. eru hér ýms ákvæði um eftirlit, sem mundi verða miklu auðveldara að koma fyrir gagnvart ríkisfyrirtæki en fyrirtækjum einstakra manna.

Hv. þm. Ísaf. talaði um það, að hér væri verið að þrengja kost ríkisverksmiðjanna og nefndi sérstaklega, að ríkisverksmiðjurnar gætu orðið fyrir miklum skaða af verðfalli. Ég skal minna hann á 3. málsg. í 4. gr. frv., þar sem einmitt er sett undir þann leka, að sildarverksmiðjurnar verði fyrir nokkrum skaða af verðfalli. Það á að bæta þeim það, svo að þær verði skaðlausar af. Þess á einmitt að gæta við verðlagningu næsta ár, að sildarverksmiðjurnar fái upp þann halla, sem þær kunna að hafa orðið fyrir vegna verðbreytinga á birgðum fyrra árs, svo að sá agnúi er tilefnislaus. En m. a. í sambandi við þessa uppbót, sem verksmiðjunum er ætluð, er auðveldara að binda þessi ákvæði að mestu við sildarverksmiðjur ríkisins, vegna þess, að það er hægra að eiga reikninga við ríkisfyrirtæki en einkafyrirtæki, og gæti orðið af þessu málshöfðun og annað slíkt, ef einkafyrirtæki ættu í hlut. Það er ein af ástæðunum til þess, að þetta frv. er að mestu bundið við sildarverksmiðjur ríkisins.

Annars hafði, að því er mér skildist, hv. þm. Ísaf. það sérstaklega við þetta frv. að athuga, að hér væri haldið þeim ákvæðum, sem nú eru í l. um það, að verksmiðjurnar skuli selja mjólið með kostnaðarverði. Það er nú svo ákvæðið í núgildandi lögum, en hér er þeim ákvæðum breytt þann veg, að verðið skuli þó ekki vera hærri en samsvarandi verð á erlendum markaði.

Það má vel vera, að það kosti nokkur óþægindi fyrir verksmiðjustj. að reikna út það raun-

verulega kostnaðarverð. En ég hygg þó, að jafnan verði þess kostur að komast nokkuð nærri því, þó ekki náist það nákvæmt. Og til tryggingar því, að bændur verði ekki beittir órétti í þessu efni, þá er einmitt ákvæði um heimild handa Búnaðarfélagi Íslands til að hafa eftirlit með því. Hv. þm. er kunnugt, að það verðlag í sumum verksmiðjunum, sem stundum hefir verið sett á mjöl, hefir valdið óánægju og tortryggni meðal almennings, enda munu þess dæmi, að verksmiðjurnar hafi leiðrétt það verð, sem húið var að setja fyrir mjög skömmu, nokkrum vikum, og þetta sýnir, að það er full þörf, að þarna sé öðrum aðiljanum, eða fulltrúa landbúnaðarins, veittur réttur til þess að hafa þar nokkurt eftirlit.

Það, sem hv. þm. talaði um nauðsynina á erlendum fóðurbæti, þá er það aldrei nema rétt hjá honum, að gagnvart sumum búpeningi verður varla komið hjá því að hafa erlendan fóðurbæti, ef gefa á fóðurbæti svo miklu muni. En að sá fóðurbæti sé ekki útilokaður með ákvæðum frv., getur hv. þm. komið að raun um, ef hann les 8. gr. frv., þar sem eru ákvæði, er snerta erlendan fóðurbæti og þáttöku hins opinbera í því að gera mönnum sem viðráðanlegast að afla hans og eiga nægar birgðir af honum.

Annars get ég getið þess, fyrst ég stóð upp, að það hefir fallið úr í prentun í fyrstu málsg. 8. gr. frv. orðið bæjarfélag. Það er vitanlega meiningin, að bæjarfélögin hafi sama rétt og njóti þeirra sömu hlunninda og hreppa- og sýslufélög, sem gr. gerir ráð fyrir.

***Finnur Jónsson:** Það er rétt hjá hv. þm. Dal., að mér hefir skotizt yfir 3. málsg. 4. gr. frv., þar sem talað er um verðbreytingu á fóðurmjóli. En ég vildi minnst dálitið nánar á þetta kostnaðarverð sildarmjòlsins. Ég gat þess áðan, að þessu ákvæði hefði aldrei verið framfylgt vegna þess, að menn í rauninni geta ekki reiknað út, þegar farið er að selja sildarmjólið, hvað kostnaðarverðið er. Og þetta ákvæði, sem er í núgildandi l. um sildarverksmiðjur, mun hafa verið tekið upp úr eldri l., án þess að flm. hafi gert sér ljóst, hvað þetta kostnaðarverð er. Ég vil taka af þessu dæmi. Ef kostnaðarverð sildarmjòlsins á að vera það verð, sem þarf að vera á mjólinu, til þess að ríkisverksmiðjurnar rétt svari kostnaði, en gefi ekki neinn ágóða, þá getur verðið, ef lýsisverðið hækkar eitthvað frá því áður, orðið ákaflega lágt. Ef hinsvegar lýsisverðið skyldi lækka mjög mikið eða verksmiðjurnar fá litla síld, þannig að reksturinn bæri sig ekki, gæti kostnaðarverðið farið upp úr öllu valdi. Þess vegna er það óheppilegt, bæði fyrir verksmiðjurnar og bændurna, að þessu ákvæði sé haldið í l. Í öðru lagi vil ég benda á, að þau atvik koma fyrir á hverju ári, að ekki er hægt að reikna út kostnaðarverð mjòlsins fyrr en húið er að selja það allt, ef á að fylgja þeirri reglu, að selja mjólið svo ódýrt, að sá ágóði, sem kann að vera af rekstri verksmiðjanna, gangi allur til þess að lækka mjòlverðið.

Nú eiga verksmiðjurnar alls um 3800 tonn af sildarlýsi, en ekki nema um 700 tonn af sildarmjóli. Nú getur verið, að þetta sildarlýsi verði ekki selt fyrr en húið er að selja allt mjólið.

Meðan svo er, er ekki hægt að reikna út neitt, sem heitir kostnaðarverð á mjölinu. Það verður að miða algerlega við verð á erlendum markaði, og það er það, sem hefir verið gert.

Hv. þm. Dal. gat þess, að sildarmjòlsverðið hefði verið leiðrétt í ár. Þetta er ekki rétt. Sildarmjòlsverðið var fyrst ákveðið þannig, að það var miðað við verð á erlendum markaði og við það, að sildarverksmiðjurnar þyrftu að geyma mikið af mjóli fram eftir vetrinum og létu mikið af því án staðgreiðslu. Það, sem gerist, þegar mjòlverðið er reiknað út, er ekki annað en það, að tekið var tillit til vaxtataps og geymslukostnaðar, sem hv. þm. með þessu frv. leggur til, að verði gert. Nú fóru fram ýms samtök bænda um það, að kaupa sildarmjòlið gegn staðgreiðslu að loknum sildveiðitímanum, þannig, að það féll ekki á það neinn geymslukostnaður eða vaxtatap. Þá var sett sérstakt verð á mjòlið, miðað við þesskonar afhending. Annað hefir ekki gerzt á þessu ári viðvikjandi mjòlverðinu. Það hefir komið fyrir oft áður, að sildarmjòl frá verksmiðjum ríkisins hefir verið selt innanlands herra verði en fékkst fyrir það á erlendum markaði. Það er full ástæða til að setja ákvæði, sem hindri, að það sé gert. Hinsvegar hefir þetta ekki átt sér stað síðan núv. verksmiðjustjórn tók við völdum, heldur hefir verið farið svo nærri kostnaðarverði sem föng eru á.

Ég vil ítreka þau tilmæli mín við hv. landbn., að hún felli niður þetta ákvæði um kostnaðarverð, en setji í staðinn, að mjòlið verði selt innanlands tilvarandi sama verði og erlendis, að frádregnum geymslukostnaði og útflutningsgjaldi.

*Flm. (Þorsteinn Briem): Hv. þm. Ísaf. viðurkenndi, að sér hefði skotizt yfir atriðin, sem ég benti honum á, svo að ég ætla ekki að tala meira um það. En hann berst enn á móti réttlætiskröfunni um kostnaðarverð og færir það til málsbóta, að þessum ákvæðum laganna yrði aldrei framsýlt; það sé svo langt frá því, að það hafi nokkurn tíma verið hægt, að sildarmjòl hafi oft verið selt herra verði hér á landi en hægt hafi verið að fá fyrir það erlendis. Það er einmitt þetta, sem sýnir bezt þörfina á slíkum ákvæðum, sem sett eru í frv., þar sem gert er ráð fyrir að selja mjòlið, komið í skip á verksmiðjuhöfn, við kostnaðarverði, þó eigi yfir samsvarandi verði á erlendum markaði. Þarna er sleginn varnaglinn við því, sem hv. þm. Ísaf. segir, að komið hafi fyrir. Þó að hann segi, að það hafi ekki viljað til síðan hann kom þar til valda, mun það ekki þykja nægileg trygging fyrir því, að það komi aldrei fyrir í framtíðinni. Hann telur ýmis tormerki á því, að hægt sé að reikna út rétt kostnaðarverð fyrr en búii sé að selja alla framleiðslu sumarsins. Ég hygg, að það væri þó alltaf hægt að reikna út kostnaðarverðið árið á undan, og síðan mætti áætla hækkun eða lækkun frá því „prósentsvís“ og eftir þeim líkum fara nærri um kostnaðarverðið. A. m. k. ættu ákvæði frv. að vera næg trygging þess, að slíkt hneyksli komi ekki oftast fyrir, að þessi vara sé seld herra verði hér en erlendis, að menn noti sér neyð íslenzkra bænda á slíkan hátt í gróðaskyni.

Ég hygg því, að þessi ákvæði séu alveg nauðsynleg.

*Finnur Jónsson: Hv. þm. Dal. hefir skotizt yfir það, að ég tók vel undir, að það væri nauðsynlegt ákvæði, að sildarmjòlið skyldi ekki selt hér herra verði en fengist erlendis, að frádregnu útflutningsgjaldi og kostnaði við geymslu, flutninga o. þ. h. Hitt atriðið hefi ég bent honum á, að ómögulegt sé að framkvæma. Þá er það eina rétta að miða við erlenda verðið. Það eitt er réttlætandlegt, þegar reikna á út verðið, sem greitt er fyrir sildina til útgerðarmanna og sjómanna. Hv. þm. Dal. sýndist verða alls hugar feginn, þegar ég fræddi hann um það, að einhvern tíma hefði komið fyrir, að mjòlið hefði verið selt bændum dýrar en útlandingum. Hann má það. En ég benti honum ekki á það til þess að kasta rýrð á fyrrv. verksmiðjustjórn. Orsökina var aðeins sú, að það var ekki hægt og er ekki hægt að reikna þetta út svo, að ekki verði einhverjum aðilja gert rangt til. Hverri verksmiðjustjórn verður það eðlilega fyrst fyrir að reikna þetta kostnaðarverð fyrirfram nógu hátt, til að fyrirbyggja tap. Ég álit það óviðeigandi ummæli hjá hv. þm. Dal. að láta sér um munn fara, að fyrrv. verksmiðjustjórn hafi þarna viljað nota sér neyð íslenzkra bænda.

Meinið var, að verksmiðjustjórnin hafði fyrir sér loðin lagaákvæði, sem enginn getur skýrt út. Eða vill hv. þm. Dal. gefa skýring á því, hvað meint er með þeim? Og ætlast hann nú til þess, ef ágóði verður á verksmiðjurekstri ríkisins eitt hvert sumar, að hann yrði notaður til þess næsta ár að setja niður verð til bænda, þannig að sjómenn borguðu þeim þeinan styrk til fóðurbætiskaupar?

*Forsrh. (Hermann Jónasson): Án þess að fara að ræða um þetta frv. vil ég segja frá því, að þetta mál er í undirbúningi hjá Framsfl., og var það þegar í þinghyrjun. Því það hefir sýnt sig, að ákvæðin, sem nú eru í lögum um þetta, eru óframkvæmanleg. En það eru eiginlega þau gömlu ákvæði, sem mér skilst, að þetta frv. eigi að staðfesta. — Tveir af þm. Framsfl., hv. þm. Mýr., Bjarni Ásgeirsson, og hv. 2. þm. Skagf., Steingrímur Steinþórsson, hafa samið frv. um málið og höfðu það fullbúið fyrir viku. Ég býst við, að það verði bráðlega borið fram hér í d. — Það er alveg rétt hjá hv. þm. Ísaf., að ákvæðin um kostnaðarverðið eru óframkvæmanleg. Það þurfa að vera gefnir nógu margir „faktorar“ í dæminu til þess, að hægt sé að reikna það. Auk þess ræki þetta sig á önnur ákvæði, sem alls ómögulegt yrði þá að framkvæma, sem sé, að sildarverksmiðjur ríkisins kaupi sildina líkt og samvinnufélög og borgi hana síðar í hlutfalli við það, sem fæst fyrir afurðirnar á erlendum markaði. Ef sú regla væri tekin upp samkv. lögum, yrði aldrei hægt að reikna út kostnaðarverð. Þegar vel seldist, yrði þannig þeim mun herra verði til sjómanna og útgerðarmanna. Ákvæði um kostnaðarverð er óleyfilegt að setja í lög af því, að þau stríða gegn þessu. En hvort sem væri, eru þau óframkvæmanleg. — Núna liggur mikið af afurðunum óselt. Þess vegna er alls ekki hægt

að segja bændum, hvað mjólið ætti eiginlega að kosta. En það hefði valdið óánægju, ef ekki hefði verið ákveðið verð, þó raunar megj segja, að það hafi orðið að ákveða það út í bláinn.

Annað, sem hv. þm. Ísaf. benti réttilega á, var munurinn, sem frv. gerir á sildarverksmiðjum ríkisins og öðrum. Sildarverksmiðjur ríkisins einar yrðu látnar leggja til tugi þúsunda í styrk til fóðurbætiskaupa. Það mundi geta numið a. m. k. 80 þús. kr. á ári, að því er þeir, sem kunnugastir eru, telja. Þess vegna er farið fram á það í frv. þeirra hv. þm. Mýr. og hv. 2. þm. Skagf., að sú skylda verði lögð á allar sildarverksmiðjur, sem fyrir eru í landinu. Ég álit það stórum réttara en að leggja byrðina á sildarverksmiðjur ríkisins einar, til að gera þeim erfitt að standast samkeppni.

*Flm. (Þorsteinn Briem): Hv. þm. Ísaf. talaði enn um kostnaðarverðið og segir, að ákvæðin séu ekki framkvæmanleg. Ég benti á, að það er alltaf hægt að reikna út kostnaðinn árið á undan og miða við hann. Þá mundu vera gefnir nægilega margir „faktorar“ til þess að mega reikna nokkurn veginn hækkun eða lækkun á kostnaðarverði sildarafurða. Vitanlega ætti að hafa kostnaðarverðið svo hátt, að verksmiðjurnar séu skaðlausar af. — Mér skildist, að aðallega vekti fyrir hæstv. forsrh. að setja flokksstimpil á málið, og því ætla ég ekki að fara inn á það, sem hann sagði — (Forsrh.: Ég var bara að tala um, að annað frv. kæmi fram bráðlega. — Etlí hv. þm. Dal. hafi ekki séð frv. hjá Bjarna?). — Hæstv. forsrh. hefir fyrir leikið þann leik, þegar einhver andstæðingur hans hefir flutt gott mál, að eigna það sínum flokki, nota það sem fjöður í sinn þrúða hatt. Ég skipti mér ekkert um það flokkslega tillit, sem hann setur ofar öllu. — Þegar þessi skylda var bundin við ríkisverksmiðjurnar, var það vegna þess, að þeim voru í upphafi gefin mikil hlunnindi. Þær hefðu aldrei risið af stofni án ríkisaðgerða. Það er ekkert óeðlilegt, að því fylgi skyldur. Ég get ekki talið óeðlilegt, þó að þessi skylda sé sérstaklega miðuð við þær verksmiðjur, sem mestra hlunninda hafa notið. Annars skal ég ekki vera móti því, að sett verði ákvæði um aðrar verksmiðjur, ef þörf þykir.

ATKVGR.

Fr. vísar til 2. umr. með 17:1 atkv. og til landbn. með 17 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dag-skrá tekið fram.

24. Jarðræktarlög (frv. ÞBr og StSt).

Á 17. fundi í Nd. 2. nóv. var útbýtt:
Fr. til jarðræktarlaga (þmfrv., A. 78).

Á 20. fundi í Nd., 5. nóv., var frv. tekið til 1. umr.

Flm. (Þorsteinn Briem):* Herra forseti! Frv. þetta hefir áður verið flutt hér á þingi, þó að

*) Handrit ræðunnar hefir glatazt, og birtist hér því ágrip hennar, að nokkru eftir grg. frv. — Þ. Br.

það hafi ekki verið flutt fyrir hér í þessari hv. deild. Frv. er einn liður í þeirri viðleitni af hálfu þess flokks, sem það flytur, í þá átt að vinna að því, að landbúnaðurinn fái borið sig. Í því efni skiptir hvað mestu, að framleiðslukostnaðurinn fái lækkað. Til þess að ná því marki er m. a. nauðsyn á, að vinnukostnaður við öflun heyja fái lækkað. En til þess munu vart aðrar leiðir færar en aukin ræktun.

Í greinargerð frv. eru færð rök að því, að helmings allra heyja í sveitum verður að afla af lélegum útslaggjum eða af svo þýfðu túni, að ekki borgar full vinnulaun, miðað við að keypt vinnuafli. Er ljóst, að framleiðslukostnaðurinn fær ekki lækkað meðan svo er, að meðalbóndinn verður að afla helmings heyja sinna með undirmálsskaupi fyrir sig og vinnufært skyldulið sitt. Fátt er því meir aðkallandi fyrir sveitir landsins en að auka það land, sem gefur full vinnulaun. Er þá fyrst fyrir að fullslétta túnin, sem þegar eru til.

Með núgildandi jarðræktarlögum var í þessu efni sporið stigið aftur á bak, þar sem styrkurinn fyrir túnasléttur er lækkaður, jafnvel hjá þeim, sem minnst hafa áður ræktað og versta hafa aðstöðu. Úr þessu er hin mesta nauðsyn að bæta nú þegar. Og er það ein ástæðan til þess, að þetta frv. er flutt.

Hér er því lagt til, að styrkur fyrir allar sámléga vandaðar túnasléttur verði eigi lægri en hann áður var, og jafnframt gert ráð fyrir hækkun frá því, sem var áður, á styrk á fullunnar og vandaðar sáðsléttur, en styrkur fyrir sáðsléttur með eins árs jarðvinnslu aftur lækkaður að sama skapi. Sú reynsla er m. a. staðfest af hinum merku tilraunum Ræktunarfélags Norðurlands, að sáðsléttur gefa stórum mun betri arð en aðrar sléttur.

Kostnaðarmunur er hinsvegar allverulegur á sáðsléttu og græðsléttu, og er því lagt til, að nokkur hluti þess aukakostnaðar komi fram í styrk, þegar um sáðsléttur með þriggja ára jarðvinnslu er að ræða.

Því meiri arð gefur ræktunin, því betur endist hún og því minni er áburðarþörfin, sem jörðin er oftast unnin. En hingað til hefir enginn munur verið á gerður í styrk, hvort um eins árs eða fleiri ára jarðvinnslu á sáðsléttu væri að ræða. Þetta er hvorki sanngjarnt né heppilegt fyrir ræktun landsins. Er því lagt til, að styrkurinn fari stighækkandi fyrir hverja ársjarðvinnslu.

Þykir sjálfsagt að örva menn sem mest til að gera vandaðar sáðsléttur, með því að sú vinnsluáðferð á án efa framtíðina fyrir sér, eigi sízt er oss lærist betur að nota sáðskipti eins og aðrar þjóðir.

Jafnframt þótti réttmætt að veita bændum, sem áður hafa notað ódýrari túnasléttunaraðferð og því ekki náð fullum árangri af ræktuninni, styrk til að endurbæta tún sín með fullkominni endurræktun. Er því lagt til að veita styrk fyrir slíka endurræktun, svo að sá styrkur ásamt fyrri styrk nemi samtals þeim styrk, sem er veittur fyrir sáðsléttur.

En jafnhliða því, sem frv. þetta gerir ráð fyrir hækkun á styrk fyrir túnasléttun upp í það,

sem áður var, og meiri hækkun fyrir vönduðustu sáðslétturnar, er hér stefnt að því að skapa **straumhvörf** í ræktunarframkvæmdum á þeim býlum, þar sem ræktunin er skemmst komin. Er því lagt til, að á næstu 10 árum verði veittur 20% viðbótarstyrkur fyrir vandaðar sáðsléttur til þeirra býla, er hafa minni kúgæfan heyskap af véltæku túni eða áveituengi en sem svarar meðaleftirtækju af 6 ha. túni, að dómi Bf. Ísl.

Enn er ræktun sveitanna eigi lengra komið en svo, að í flestum sauðfjársveitum a. m. k. mundi það kallast meðaljörð, er hefði 6 ha., eða 19 dag-sláttna fullræktað véltækt tún, og nægilegt beitiland, þó aðrar slægjur væru litilfjörlegar eða litlar. Er því með þessu ákvæði að því stefnt, að hvert byggilegt kot fái orðið að meðaljörð, eftir þeim mælikvarða, sem nú er víðast, en njóti síðan venjulegs styrks til frekari umbóta.

Er þá til þess ætlað, að er bóndinn fær aflað þessara kúgæfu heyja af véltæku landi, þá gefi heyskapurinn honum meiri tíma afgangis til framhaldsræktunar. Verður sú ræktun þá frekar unnin í heimavinnu manna og hesta, svo að sá áfanginn ætti að verða bóndanum léttari, sem eftir er þangað til hann getur framfleytt öllum þeim búpeningi, er fjölskylda hans þarf til framfæris, á heyjum af véltæku landi. En að því verður að stefna, að svo verði sem víðast.

Fela verður trúnaðarmönnum að gera jafn-öðum og þarf þær mælingar, er leiðir af þessu ákvæði, þar til fullkomnar tünamælingar hafa fram farið. En nánari ákvæði um eftirlit af þeirra hálfu eiga heima í reglugerð.

En um leið og styrkur til ræktunar er hækkaður þótti okkur flm. ekki verða hjá því komið að lækka nokkuð árshámark ræktunarstyrks til hvers býlis. Er þó styrkur til framræslu og votheyslööðubygginga undanþeginn hámarksákvæðum, svo að framfærslukostnaðurinn fæli menn síður frá að taka frjóefnaríkasta landið til ræktunar og til að jafna aðstöðu milli jarða, er hafa mismunandi framræsluþörf, og að því er tekur til votheyslööðubygginga að skapa eigi misrétti milli héraða, er hafa mjög ólíka þörf fyrir votheyslööður vegna veðráttu.

Áburðurinn er grundvallarskilyrði allrar ræktunar. Áburðarþörfina má nokkuð marka af því, að þrátt fyrir viðskiptahömlur og gjaldeyrisvandráði hefir innfluttur áburður numið um 450 þús. kr. hin síðari ár, og mun þó áburðarþörfinni alls ekki hafa verið fullnægt sem vera þurfti, ef fé hefði verið fyrir hendi til meiri áburðarkaupa.

Þessi áburðarkaupa gætu hinsvegar minnkað að mun, ef hirðing heimafangens áburðar kæm-ist í það lag, sem vera á, því að búfénaðurinn framleiðir næga fosfórsýru og kalí til viðhalds allri þeirri ræktun, sem nú er í landinu, og ½ þess köfnunarefnis, sem ræktun landsmanna þarfnast. Bera skýrslur Búnaðarfélags Íslands þess gleggstan vott, hve vér erum skammt á veg komnir um þessi efni. En þótt sýnt sé, hver þörf er bráðra umbóta í þessu efni, þykir samt eigi fært að þessu sinni að hækka styrk fyrir aðrar áburðargeymslur en safnþrær, og er hann hækkaður í frv. þessu um kr. 0,50 — kr. 1,50 á m.³ eftir gerð.

Alpt. 1937. C. (52. löggjafarþing).

Í fáu er ræktun vorri eins tilfinnanlega áfátt sem um nægilega framræslu. Áburðurinn og frjóefni jarðvegsins sjálfs notast því illa. Töðufall og föðurgildi verður miklum mun minna, og jarðabæturnar endast verr. Svo rammt kveður að víða, að allmikill hluti töðunnar getur ekki talizt kúgæft afurðaföður, vegna ónógrar framræslu.

Á þennan lið ræktunarinnar verður því að leggja hina mestu áherzlu. Og það því fremur, sem islenzkt mýrlendi hefir að dómi kunnáttumanna ýmsa mikilsverða kosti til ræktunar fram yfir mýrlendi nágrannalandanna, sem svo miklu er kostað til framræslu á. Í jarðvegsdjúpu mýrlendi eigum vér það ræktunarland, sem minnstu þarf að kosta til áburðar á, ef nógu vel er ræst fram.

Er því í frv. þessu lagt til, að styrkur fyrir opna skurði verði hækkaður um 50 aura á hverja 10 m.³ og styrkur fyrir lokræsi um 30—80 aura á hverja 10 m. eftir gerð.

Vegna hinnar brýnu nauðsynjar landsmanna að verða sjálffærir um framleiðslu garðávaxta, er hér lagt til að hækka styrk fyrir matjurtagarða um 20 aura á hverja 100 m.² Og til að ýta undir menn um kornyrkjutilraunir er öðrum sáðreitum ætlaður sami styrkur.

Eigi þótti rétt að sleppa allri flokkun girðinga, svo sem gert er í gildandi jarðræktarlögum. Munu netgirðingar með 1—2 strengjum yfir vera um fimmtungi dýrari en venjulegar gaddavirsgirðingar, þó þeim sé nú ætlaður sami styrkur. Hefir þótt rétt að miða styrkveitingu fyrir þessar tvær gerðir girðinga meir við stofn-kostnað en gert er nú í lögum, og er því lagt til, að styrkur fyrir vírnetsgirðingar verði færður upp í það, sem hann var áður en hin nýju jarðræktarlög voru sett.

Fátt léttir meir starf einyrkjans vetur og sumar en hlöður yfir heyfenginn. Og í vangæfri heyskapartíð geta hlöður yfir þurrhey og vothey verið bjargráð. Hér er því lagt til, að styrkur fyrir þurrheyslööður sé hækkaður um 25—50 aura á m.³ og fyrir steypur votheyslööður ójárnbentar um 50 aura á m.³, en allmiklu meira, ef um vönduðustu gerð er að ræða. Jafnframt er lagt til, að á vel gerðar votheyslööður úr öðru efni sé og veittur nokkur styrkur. Getur verið rétt að styrkja þá gerð votheystöfta, þar sem eigi hafa enn verið tök á að skipa svo vel peningshúsum sem nauðsynlegt er, svo og þar, sem illt er um steypuefni eða efnahagur leyfir eigi dýrari gerð.

Með því að eigi hafa á undanförunum þingum fengizt samþykkt lög um alhliða tilraunastarfsemi í þágu landbúnaðarins, er lagt til í þessu frv., að lögbundið verði árlegt framlag til Bf. Ísl. til kerfisbundinna jarðvegsrannsóknna og tilrauna í hverri grein jarðræktarinnar og í þeim jarðvinnsluáðferðum, er þar að lúta, og séu reglur um gerð og tilhögun styrkhæfra jarðabóta miðaðar við niðurstöður tilraunanna á hverjum tíma. Eru framhaldstilraunir í þessu efni svo mikið grundvallaratriði í ræktunarmálum landsins, að sjálfsagt þykir, að sett séu ákvæði um þetta í jarðræktarlögum, meðan eigi fást sett lög um alhliða tilraunastarfsemi í

þágu landbúnaðarins. Þá eru í þessu frv. númer burtu þau ákvæði gildandi jarðræktarlaga, er mestri óánægju valda meðal bændanna, svo sem hin óvinsæla kvöð, sem lögð er á ræktunarstyrkinn með 17. greininni, og önnur þau ákvæði, er skerða eignarrétt manna á því landi, sem ræktað er. Hefir svo mikið verið rætt og ritað um það efni, að ég get geymt mér að vikja að því nánar þar til tilefni gefst.

Breytingar þær, sem ég hefi víkið að, eru allar við II. kafla gildandi jarðræktarlaga. Voru breytingar þessar bornar upp fyrir jarðræktarnefnd síðasta búnaðarþings, og var hún þeim fylgjandi með nokkrum smábreytingum, er ég þegar tók til greina. Þessi kaflar var síðan ræddur sérstaklega á búnaðarþinginu, eins og hann liggur nú fyrir, og fékk hann þar einróma fylgi.

Greinargerð frv. fylgir tafla, er sýnir samanhurð á styrk skv. eldri jarðræktarlögum og þeim, er nú gilda, og skv. því, sem lagt er til í þessu frv. Get ég vísað til hennar um þær aðalbreyt. og nýmæli, er felast í þessum kafla frv.

Með því að samkomulag náðist um I. kafla laganna og þær breytingar hafa þegar verið gerðar, er mestu þóttu skipta, höfum við flm. ekki lagt til, að þeim kafla væri breytt.

Skal ég þá með örfáum orðum vikja að þeim höfuðbreytingum, er felast í síðari köflum frv.

Í III. kafla eru sett ýmis nánari ákvæði um félagsræktun en nú eru í lögum, svo sem um formlega stofnun ræktunarfélaga, samþykktir þeirra og staðfestingu á þeim. Þá hefir og þótt rétt að setja ákvæði um iðlutunnarrétt sveitar- og bæjarstjórna, er sérstaklega stendur á. Ennfremur um afstöðu ræktunarfélags til annara aðila, er lönd eiga að því landi, sem tekið er til félagsræktunar, o. fl.

Við IV. kafla gildandi jarðræktarlaga eru þessar breytingar helztar í frv. okkar:

1. Fé verkfærakaupasjóðs skiptist milli hreppabúnaðarfélaga að hálfu eftir lögbýlafjölda, en að hálfu eftir tölu jarðabótamanna í búnaðarfélögum.
2. Styrkhæfum verkfærum fjölgað.
3. Heimilað að veita kvenfélögum styrk til tövinnuvélakaupa.
4. Ákvæði sett um, að þeir búnaðarfélagar skuli jafnan ganga fyrir um styrkveitingar, er áður hafa fengið minnstan styrk.
5. Ákvæði um, að verkfæri til heimavinnu að ræktun, heyskap og tövinnu gangi fyrir stærri verkfærum um styrkveitingu.

Þessar breytingar munu vart þurfa skýringa. Þó skal ég vikja nokkrum orðum að þeirri breytingu, sem hér er lagt til, að verði gerð á gildandi ákvæðum um skiptingu á fé verkfærakaupasjóðs.

Til hennar liggja þær ástæður, að í kaupstöðum hafa menn þegar aflað sér þeirra jarðræktarvéla, sem mest eru notaðar. Hinsvegar henta ýmis heimilisverkfæri, svo sem hestaverkfæri, þar miður og eru lítt eða ekki notuð, nema þar, sem einn maður eða fleiri afla sér þeirra til að skapa sér sérstaka atvinnu með þeim í vinnu hjá öðrum, svo sem plægingarmenn við plægingu matjurtagarða, og þeir, er taka að sér vélslátt fyrir aðra sem atvinnu.

Einstaklingunum verður þar of dýrt að eiga sjálfir verkfærin, þó styrk fái, af því að notin verða lítil hjá hverjum vegna landsmæðar. Fé hefir því safnast fyrir frá ári til árs í verkfærakaupasjóði hjá sumum kaupstaðabúnaðarfélögum án þess að koma að notum. Verkfærakaupabörfin fer því hlutfallslega minnkandi í kaupstöðunum, þó að ræktun haldi þar áfram að aukast.

Í sveitum verða hinsvegar jafnan erfiðleikar á að eiga heimavinnuverkfæri í félagi. En þörfin á þeim vex eftir því, sem ræktun er víðar hafin. Og þar sem tilgangur sjóðsins hefir frá upphafi verið sá, „að létta undir með bændum“, þykir það nær tilganginum að miða við tölu lögbýla en félagatölu, sem ekki er einu sinni bundin við neinar landsnytjar eða þátttöku í ræktun. Er hér því lagt til, að hlutdeild hvers búnaðarfélags í fé verkfærakaupasjóðs fari að hálfu eftir tölu lögbýla og að hálfu eftir tölu jarðabótamanna ár hvert, en ekki að nokkru eftir félagatölu, eins og nú er í lögum.

Við V. kafla gildandi laga eru litlar breytingar. En þar sem eigi verður komið hjá miklum halla af kaupum á nýjum vélum til tilrauna og af starfrækslu þeirra meðan á tilraunum stendur, þykir eigi verða hjá því komið að ætla vélasjóði nokkurt rekstrarfé í fjárlögum. Og eru því ákvæði, sem þar að lúta, tekin upp í þetta frv.

Í VI. kafla eru nokkrar breytingar. Búferlaflutningur að opinberri tilhlutan tekur svo mjög inn á atvinnusvið þeirra bænda, er fyrir verða, að gæta verður allrar varúðar áður en þau ráð eru tekin. Verður að treysta sveitarstjórnnum bezt til að gæta réttar einstaklinga og heildar í því efni, og þótti því rétt að veita sveitar- og héraðsstjórnnum meira vald um þessi mál en nú er í lögum. Það má og telja sanngjarnt, að ábúandi jarðar, sem svipt hefir verið jarðabótastyrk, fái nokkru meiri bætur en nú er í lögum fyrir skaða sinn, og þó einkum meiri tryggingu fyrir því, að fjölskylda hans fái fremur upp borið kostnað hans við stofnun nýbýlis, ef hann sjálfur fellur fljótlega frá eftir stofnun þess. En að því lúta helztu breytingarnar við þennan kafla.

Í VII. kafla frv. eru allmargar breytingar frá því, sem nú er í lögum. Miða sumar þeirra að því að tryggja rétt heildarinnar, svo sem um rétt bæja og kaþtúna til leigulands, sem síðar þarf á að halda undir byggingarlóðir, ef byggð vex örur en fyrir varð séð. Aðrar breytingar lúta hinsvegar að því að styrkja aðstöðu einstakra ræktenda, t. d. ef leiguhafi ræktunarlands fær eigi af hverjum ástæðum ræktað það, sem tilskilið er á ári hverju. Þá hefir og þótt ástæða til að setja nánari ákvæði um nokkur þau atriði, er reynsla síðari ára í þessu efni gefur tilefni til, svo sem um viðhald ræktunarmannvirkja á erfðaleigulöndum og rétt sveitar- og bæjarstjórna, ef vanefndir verða. En fyrir þessum breytingum öllum er gerð allnákvæm grein í athugasemdum við einstakar greinar frv., og skal því eigi að þeim víkið nánar.

Við VIII. kafla eru eigi aðrar breytingar en þær, að með því að eigi þykir ástæða til að

setja hér refsíákvæði um brot starfsmanna Búnaðarfél. Íslands gegn öðrum reglum, sem þeim eru settar í erindisbréfi, en þeim, sem settar eru vegna l. þessara, er lagt til, að þessu sé breytt.

Því skal ekki neitað, að breytingar þær, er í frv. felast, hafa nokkur aukin gjöld í för með sér. Fyrrv. búnaðarmálastjóri Sigurður Sigurðsson gerði á sínum tíma áætlun um, hve mikið jarðræktarstyrkur mundi hækka, ef breytingar þær, sem í frv. felast, næðu fram að ganga. Komst hann að þeirri niðurstöðu, að hækkanin næmi 54 þús. kr., en þá var 20% viðbótarstyrkurinn að visu eigi meðtalinn. Er það að visu nokkur fjárhæð. En þegar þess er gætt, að þetta er mun lægri upphæð en sú, sem varið er af opinberu fé til hinnar nýju ferðamannaskrifstofu ríkisins, svo að eigi séu fleiri dæmi talin, þá ætla ég, að engum fái blandast hugur um það, að þessu sé verjandi til að efla ræktun landsins meir en nú er.

Jarðræktin verður að teljast farsælli atvinnuvegur og þjóðhollari en að stjarna undir erlent ferðafólk, að þeirri þjónustu ólastaðri. Við flm. frv., og sá flokkur, er að því stendur, erum ekki í vafa um, að sú skoðun muni sigra, þó síðar verði, að jarðræktin sé önnur aðalundirstaðan, er þjóðfélagið verður að hvíla á, og að það sé miklu til þess kostandi, að sú undirstaða verði sem traustust.

Við flm. erum fúsir til samvinnu við hina ráðandi þingflokka um öflun tekna eða um sparnaðarframkvæmdir til að standast þann útgjaldaauka, sem í frv. felst. Væntum við þess, að ef vilji er þar fyrir hendi, þá meg þá vel takast að spara ríkissjóði fyllilega fé á móti þeim útgjöldum. Ég leyfi mér að leggja til, að frv. verði að lokinni þessari umr. vísað til 2. umr. og hv. landbn.

ATKVGR.

Fr. vísð til 2. umr. með 18 shlj. atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

Já: ÁÁ, BÁ, EE, GP, GSv, HelgJ, ÍslH, JakM, PO, SK, SkG, StSt, StgrSt, SvBH, TT, ÞorbP, ÞBr, JörB.

15 þm. (BJ, BjB, EOL, EmJ, EystJ, FJ, GG, HG, HV, JPálm, ÓTh, PHann, PHalld, SEH, VJ) fjarstaddir.

Fr. vísð til landbn. með 18 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dagskrá tekið fram.

25. Laun embættismanna.

Á 19. fundi í Nd., 4. nóv., var útbýtt:

Fr. til l. um breyt. á l. nr. 71 28. nóv. 1919, um laun embættismanna (þmfrv., A. 85).

Á 21. fundi í Nd., 6. nóv., var frv. tekið til 1. umr.

Flm. (Vilmundur Jónsson): Þetta litla frv. þarf engrar skýringar við, eða a. m. k. er nægi-

legt að gera grein fyrir því við 2. umr. Ég læt mér því nægja að þessu sinni að fara fram á, að því verði vísað til 2. umr. og fjhn.

ATKVGR.

Fr. vísað til 2. umr. með 17 shlj. atkv. og til fjhn. með 17 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dagskrá tekið fram.

26. Aðför.

Á 19. fundi í Nd., 4. nóv., var útbýtt:

Fr. til l. um breyt. á l. nr. 18 23. júní 1932, um breyt. á l. nr. 19 4. nóv. 1887, um aðför (þmfrv., A. 86).

Á 21. fundi í Nd., 6. nóv., var frv. tekið til 1. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 23. fundi í Nd., 9. nóv., var frv. aftur tekið til 1. umr.

*Flm. (Einar Olgeirsson): Herra forseti! Það, sem um er að ræða í þessu frv. til l., er að gera hið opinbera ekki rétt hærra en einstaklinga, þegar krefja á menn um skuldir. Eins og kunnugt er, þá er löggjöfin um aðför þannig, að ef aðför er gerð vegna skuldar við einstaklinga, þá má undanskilja 500 króna virði eða allskonar verðmæti, svo sem föt, húsgögn og önnur verðmæti. Hinsvegar gildir þessi réttur ekki, þegar er að ræða um aðför vegna skatta og skyldna til þess opinbera. Nú hlýtur maður að finna það óviðkunnalegt, að hið opinbera gangi harðar eftir sköttum og skyldum hjá þeim fátækustu en einstakir skuldaeigendur, og það virðist þess vegna vera réttmætt, að þessu ákvæði sé sleppt.

Við skulum athuga, hverjir eiga í hlut, þegar um þetta er að ræða. Það er óhugsandi að nota þetta ákvæði nema í sambandi við þá allra fátækustu í þjóðfélaginu, þegar um er að ræða að innheimta skatta og útsvör hjá þeim. Þeir fátækustu eiga ekki annað en föt, rúmstæði og hin nauðsynlegustu húsgögn. En þess eru dæmi, að hið opinbera, sérstaklega í bæjum, gangi það harðvituglega eftir útsvörum, að það hafi tekið slíka muni af mönnum. Nú er það vitanlegt, að slíkir munir verða því opinbera oft og tíðum ekki til neins gagns. Það er venjulega svo með slíkar eignir fátæklinga, þegar þær eru teknar upp í útsvör, að þær eru geymdar þar, sem þær fúna niður, og verða svo óseljanlegar á uppboði eða seljast fyrir svo að segja ekki neitt. Með því að halda þessu ákvæði er því verið að vinna tjón hinum fátækustu, án þess að hið opinbera hafi nokkurt gagn af því. Það er því ekkert vit í að halda þessu ákvæði, og því hefi ég flutt þetta frv. til l. um breyt. á þessu, sem ég vona, að finni náð fyrir augum þingsins. Ég vona, að menn kæri

síg ekki um að halda ákvæði, sem ríkið hefir ekkert gagn af, en fátækir þegnar þjóðfélagsins hafa tjón af, því þetta eru aðeins leifar gamla tímans.

Ég vona, að ég þurfi ekki lengri framsögu viðvíkjandi þessu máli. Það kann að vera, að það þurfi meiri orðabreyt. í síðari málsgr., en ég vona, að sú n., sem fær frv. til athugunar, athugi það. Ég vil svo leyfa mér að leggja til, að frv. verði vísað til 2. umr. og allshn.

***Bergur Jónsson:** Þetta frv. er um breyt. á aðfararl., sem voru sett 1887 og eru einn af stærri liðunum í réttarfarslöggjöf okkar. Það hefir verið þannig með þessu l., að það hefir yfirleitt ekki þótt ástæða til að breyta þeim, vegna þess, að þau hafa verið og eru enn í samræmi við ákvæði, sem gilda í öllum menningarlöndum viðvíkjandi fjárnámi. Eins og lögfræðingum er a. m. k. kunnugt, þá eru þau líka notuð, eftir því sem við á, við lögtök. Það er ein gr. í l., sem hefir verið breytt á síðari tímum, og aðallega af þeim sömu ástæðum og hv. flm. telur sig hafa fyrir því að flytja þetta frv., að gera l. nokkuð mannúðlegri. 1932 var 27. gr. aðfararl. breytt þannig, að í stað þess að sá, sem aðför var gerð hjá, mátti ekki undanskilja nema 20 kr. virði, og ef um fjölskyldumenn væri að ræða 120 kr. í nauðsynlegustu áhöldum og hlutum frá fjárnámi, þá má eftir l. frá 1932, sem þetta frv. vill gera breyt. á, undanskilja allt að 500 kr. að virðingarverði, þar sem heimilisfadir á í hlut, og svo 100 kr. fyrir hvert barn á skylduframfæri, en 100 kr. ef maður hefir ekki heimili, og sama ákvæði, ef einhver börn eru honum áhangandi. En jafnframt því, að með l. frá 1932 var gerð breyt. á 27. gr. l. frá 1887, þá var ekki breytt því ákvæði, að rétturinn til þess að benda á muni — því hér er aðeins að ræða um rétt til þess að benda á muni, sem skuldunautar óska eftir, að ekki sé gert fjárnám í — næði ekki til skatta og gjalda, sem hér um ræðir.

Ég veit, að hv. 5. þm. Reykv. er ekki nægilega kunnugur erfiðleikum á því fyrir embættismenn ríkis og bæja að ná inn opinberum gjöldum, til þess að hann sé dómbær um það án þess að fá upplýsingar frá þeim mönnum, sem meiri reynslu hafa í þessum málum. Það er fullkomin ástæða til að gera mun á því tvennu, hvort það eru einstaklingar, sem eiga skuldina, eða hið opinbera, því í flestum tilfellum ganga einstaklingar harðar eftir skuldum en hið opinbera, hvort sem það er ríkissjóður eða bæjar- og sveitarsjóðir, sem ganga þar eftir gjöldum, sem hverjum manni eftir getu sinni er skylt að greiða. Ég vil upplýsa hv. þm. um það, að eftir minni reynslu sem embættismaður fyrir það opinbera, eru það yfirleitt ekki þeir menn, sem erfitt eiga með að greiða gjöldin, sem láta vera að greiða þau. Þeir, sem aðallega reyna að koma sér undan því að greiða opinber gjöld, eru menn, sem hafa þesskonar aðstöðu, að það er vont að ná til þeirra, t. d. einhleypingar, sem fara stað úr stað og reyna að láta ekki skrifa sig neins-

staðar. Þannig er ástatt um fjölda lausafólks, og það er sérstökum erfiðleikum bundið fyrir ríki og bæi að innheimta gjöld hjá þessu fólki. Það er misskilningur hjá hv. 5. þm. Reykv., ef hann heldur, að hann sé að vinna fyrir mannúðina með því að ætla að gera þessum mönnum hægara fyrir með að koma sér undan því að borga opinber gjöld. Það er alger misskilningur hjá honum.

Það er líka misskilningur hjá honum, að svo miklu leyti, sem ég þekki til, að nokkurntíma sé gengið með harðneskju að fátæku fólki, sem getur ekki borgað opinber gjöld. Það er yfirleitt ekki gert hér á landi. Það er farið linar í sakirnar þar heldur en þegar einkaskuldeigendur eiga hlut að máli, menn, sem hafa hagsmuna að gæta í því að ná skuldunum.

Þess vegna tel ég, að það, sem þetta frv. hefir að geyma, sé í raun og veru alls ekki til neinna bóta frá því, sem nú er í löggjöfinni.

En ég verð að benda á, að það er einkennilegt hjá hv. flm., sem er talinn skýr maður, að hann virðist vera úti á þekju með það í grg. frv., hvaða breyt. hann er að fara fram á með frv. í 27. gr. l. frá 1932 er fyrsti málsli. um það, að það megi undanþiggja fjárnámi rúm og sængurföt, sem nauðsynleg eru skuldunaut, konu hans og börnum, og svo íveruföt. Næstu 2 gr. eru svo um rétt manna til þess að benda á muni, allt að 500 kr., og 100 kr. fyrir hvert barn, sem ekki megi taka fjárnámi. Samkv. frv. er aðeins farið fram á að fella niður undanþágueimild hins opinbera til þess að meina mönnum þessar undanþágur, sem gefnar eru í 2. og 3. málsgr. Undanþágueimildin um íveruföt og sængurföt samkv. 1. málsgr. þessara l. stendur óhöggugu eftir sem áður, en undanþágan í 27. gr. byggist á því, hvort um er að ræða skuldakröfur einstakra manna eða þess opinbera. Ég ætla að biðja hv. flm. að lita á lagagr., sem hann hefir hugsað sér að breyta, og lesa svo 1. málsgr. í grg. frv., sem er algerlega út í loftið, vegna þess, að hún ræðir um undanþágu, sem skilyrðislaust er gefin fyrir allar skuldir, hvort sem það eru skattar eða gjöld eða skuldir einstakra manna, og hafa alltaf verið gefnar samkv. aðfararl.

Ég sé ekki ástæðu til að gefa hv. flm. ráð um það, hvornig hann skuli fara að því að breyta þessu. Þetta sýnir, að hann hefir ekki skyggnzt nógu vel í lagagr., sem hann sá ástæðu til að breyta. Hann segir í grg., með leyfi hestv. forseta: „Það virðist engin sanngirni mæla með því. að hið opinbera gangi svo ríkt eftir gjöldum hjá þeim fátækustu, að það taki af þeim rúm, sængurföt og fatnað og annað, sem þeir geta ekki án verið“. Þetta er skilyrðislaust bannað, hver sem í hlut á. Svo segir enn fremur: „Hinu opinbera er að þessu lítið gagn, því eignir þessar eru næsta litils virði og eyðileggjast oft, meðan þær eru geymdar til uppbóðs.“ Ég er ekki viss um, að þetta skemmist frekar en aðrir munir, sem eru geymdir. Ég held, að matvæli og jafnvel fin húsgögn skemmist frekar við langa geymslu. En það skiptir ekki máli. En þetta er alveg fyrir ofan garð

og neðan, því það kemur ekki frv. við og ekki l. heldur, vegna þess, að l. setja þetta skilyrðislaust upp sem undanþáguheimild, og það meira að segja heimild, sem fólgeta er skylt að gæta, þegar hann gerir lögtök. Ég held þess vegna, að úr því hv. flm. hefir í grg. aðallega lagt áherzlu á að ráðast á draug, sem er alls ekki til, þá sé litil ástæða til þess að samþ. þetta frv. Ég vil jafnframt vísa til ástæðu, sem ég gat um áðan, að ég held það sé mis-skilningur hjá hv. flm., þó felldur séu niður 2. og 3. málgr. l. frá 1932, að þá verði nokkur meiri mannúð sýnd frekar eftir en áður. Það verður aðeins til þess, að erfitt verður fyrir hið opinbera að ná réttmætum tekjum hjá mönnum, sem af þrjókku en ekki getuleysi borga ekki.

***Flm. (Einar Olgeirsson):** Ég býst við, að það sé rétt hjá hv. þm. Barð., að það hafi fallið burt úr byrjuninni, en það ætti að vera auðvelt að laga það. En um hitt, sem hv. þm. Barð. var að tala um, hvort þessi réttur, sem þar um ræðir, væri notaður, þá gat hann þar talað fyrir munn þeirra, sem hafa með höndum að innheimta gjöld ríkisins. Ég þekki til þess, að hér í Reykjavík hefir verið gengið mjög stift eftir gjöldunum. Ég þekki til þessa, því mér hafa borizt margar kvartanir frá fólki út af því, að munir hafa verið teknir frá því, sem það hefir þurft á að halda, t. d. kommóður og ýmislegt fleira. Ég er því ekki í nokkrum vafa um, að það er ekki vanþörf á að athuga þetta mál.

Það má vera, að það sé þannig um ýmsa menn, að það sé erfitt að ná inn hjá þeim gjöldum. En það eru ekki þeir, sem fyrst og fremst er verið að hugsa um í þessu sambandi. Það eru þeir, sem teknir hafa verið af hlutir, án þess að þeir megi missa þá.

Það mun vera rétt, að þarna sé formgalli, sem ég skal laga um leið og ég athuga þetta betur í sambandi við l. Ég vil svo ítreka beiðni mína um, að málinu verði vísað til allshn.

***Bergur Jónsson:** Ég vil geta þess, að hv. flm. sagði, að stift væri gengið eftir opinberum gjöldum hér í Reykjavík. Mér er ekki kunnugt um, hversu hart er gengið eftir í því að innheimta gjöld til Reykjavíkur eða þau gjöld fyrir ríkissjóð, sem hér eru lögð á. En mér er fullkunnugt um, að það er mjög erfitt fyrir okkur embættismenn úti á landi að senda innheimtur hingað til Reykjavíkur á hendur fólki, vegna þess, að venjulega hefir svarið verið — ef ekki hefir verið sagt, að maðurinn fyrirfyndist ekki, þó vist væri að maðurinn væri í þænum —, að það er oft krotað á skjölin, að maðurinn sé eignalaus og lögtak hafi verið árangurslaust, án þess að það hafi verið reynt lögum samkvæmt. Þetta sýnir, að ekki er gengið hart eftir gjöldum, sem krefja á inn fyrir embættismenn utan af landi. Þau hafa ekki verið innheimt hér með harðýðgi. Því það er oft ekki hægt að sjá, að fulltrúinn eða embættismaðurinn, sem í hlut á, hafi farið á staðinn til að vita, hvort hlutaðeigandi eigi nokkuð.

Ég get í þessu sambandi bent á, að það er í raun og veru góð leið fyrir þá, sem ekki vilja borga sín gjöld og ekki kæra sig um að láta ná þeim hjá sér, að eiga ekki í orði kveðnu neina muni, sem hægt er fyrir fólgetann að festa hendur á, þeir geta átt svo og svo mikið af peningum, sem enginn veit um. Þeir geta líka átt eignir, sem eru á nafni hinna og þessara. Ég sé ekki, að það sé nein sérstök ástæða fyrir Alp. að fara að draga úr þeim möguleikum, sem ríkissjóður og bæjar- og sveitarsjóðir hafa til þess að ná sínum gjöldum, því ef þessir menn komast undan því að borga, þá verða skilamennirnir að borga hærri. Það yrði bara heimað hærri af þeim heldur en væri, ef allir borguðu. Það gæti komið sér illa fyrir ýmsa menn, sem hv. 5. þm. Reykv. vildi gjarnan að fengju mannúðlegri meðferð.

Ég vil benda hv. þm. á, að þar sem talað er um virðingarverð allt að 500 kr. í l., þá er það ekki svo lítið eftir almennu mati við fólgetagerðir. Venjulega er matið við fólgetagerðir miklu hærri heldur en þegar að því kemur að selja hlutina og fá upp í gjöldin.

Ég er sem sagt þeirrar skoðunar, að ekki sé neinn hagur að því að fá þetta frv. samþ. Það kæmi í bága við þá viðleitni Alþingis, hvernær sem fyrirmæli um opinber gjöld hafa verið gefin út, að reyna að búa svo um hnútana, að ekki sé hægt að komast hjá að borga.

Hv. 5. þm. Reykv. er fylgjandi beinum sköttum, en ekki tollum. Hann mun vita, hve stranglega óbeinu skattarnir eða tollarnir eru innheimtir, — að það er ekki hægt að afhenda vöruna eigandanum, fyrr en tolli er skilað, annars verður innheimtumaður ábyrgur fyrir tollinum. Svo ómannúðlega er farið að þar, enda er ólíkt, hve miklu minna tapast af óbeinum sköttum en beinum. Hvernig getur hv. 5. þm. Reykv. varið það að vilja breyta öllum álögum í beina skatta — að visu að nokkru leyti aðra en nú eru, svo sem stóribúða- og háleiguskatt —, þegar hann vill fyrst kippa burt möguleikanum til þess að innheimta beinu skattana?

Hv. flm. virtist algerlega misskilja mig, þegar hann hélt, að ég vildi gera einhverjar lagfæringar á frvgr. hans. Það var ekki, heldur var það grg. frv., sem mér virtist algerlega út í hött og bersýnilegt, að hann hefði ekki beitt sinni venjulegu greind við samning hennar.

***Flm. (Einar Olgeirsson):** Viðvíkjandi þessu síðasta spursmáli hv. þm. Barð. verð ég að segja, að ég held, að ráðin til þess að ná í skattskylda peninga, þar sem þeir eru faldir standi ekki í neinu sambandi við þessa innheimtuðferð, sem frv. ræðir um. Ég held, að eftirlit með skattsvikum verði ekkert léttara, þó að núv. ákvæði um innheimtur fái að standa. Það eru allt aðrar aðferðir, sem menn nota til þess að sleppa við að borga, þótt þeir eigi peninga, og ef við eigum að ræða möguleikana til að ná þeim eignum, þarf að vita fyrst, hvar þeir peningar eru aðallega fólgnir, þegar menn ætla sér að sleppa við að gefa þá upp. Hv. þm. Barð. talaði um fólk, sem ætti kannske mikla peninga í sparissjóði, en lítill

og léleg húsgögn heima fyrir, svo að þeim væri sama, þó að það drasl væri tekið. Alveg rétt. Það geta verið ríkir menn, sem láta ekki eiga neitt. En ég hygg, að það standi í býsna litlu sambandi við lögin um aðför. Fölgirnir peningar nást ekki með aðför. Það verður bara að ná þeim þar, sem þeir eru geymdir, mest undir launnöfnum í sparisjóðsbókum og í bankavxtabréfum. Eftir því, sem ég bezt veit, hafa skattanefndir, eða a. m. k. skattstjóri í Reykjavík, rétt til að fá að vita um innstæður og raunverulega eigendur þeirra. En vel má vera, að ekki séu þær upplýsingar allar fúslega gefnar. Kunnugir menn gizka á, að það séu ekki minna en 10—20 millj. króna, sem þannig eru árlega sviknar undan skatti hérna á Íslandi. Við þingmenn Kommfl. munum koma inn á aðferðir til þess að ná til þeirra eigna í frv., sem við munum leggja fram á þessu þingi. — Ég mótmæli því, að þarna sé með frv. verið að glata möguleikum ríkisins til að ná inn sköttum. Þar er aðeins farið fram á að afnema ómannúðlega aðferð við það að ná sköttunum af þeim fátæku.

ATKVG.R.

Fr. vísar til 2. umr. með 17 shlj. atkv. og til allshn. með 18 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dagskrá tekið fram.

27. Fasteignaskattur.

Á 20. fundi í Nd., 5. nóv., var útbýtt:

Fr. til l. um breyt. á l. um fasteignaskatt, nr. 66 27. júní 1921 (þmfrv., A. 93).

Á 22. fundi í Nd., 8. nóv., var frv. tekið til 1. umr.

*Flm. (Einar Olgeirsson): Þetta frv., sem við höfum hér lagt fram, er ekki sérstaklega röttaekt, en það stefnir þó í þá átt, sem við álitum, að stefna eigi viðvikjandi tekjuöflun. Ég býst við, að við munum síðar á þessu þingi koma fram með fleiri frv., sem stefna í líka átt, og þess vegna ætla ég nú að fylgja þessu frv. úr garði með nokkrum orðum um þá stefnu, sem við álitum réttast að hafa á þessum málum.

Allir munu vera sammála um það, að brýn þörf sé á að útvega ríkissjóði meira fé til þeirra framkvæmda, sem ríkið þarf að hafa með höndum. En spursmálið er, hvar eigi að taka það. — Eftir því, sem fram hefir komið í þessum málum enn sem komið er á þessu þingi, þá virðist sú skoðun vera ríkjandi, að ekki sé um aðra leið að gera til þess að afla ríkissjóði tekna en að leggja á nýja tolla í einni eða annari mynd. Nú er það vitanlegt, að nýir tollar þýða það fyrst og fremst, að lagðar eru þyngri byrðar á herðar alþýðu landsins, einmitt á herðar þeirra, sem mestar byrðarnar bera fyrirfram og

þess vegna mega sízt við, að þar sé nokkru við bætt. Ennfremur er það vitanlegt, að allir þeir tollar, sem lagðir eru á nauðsynjar manna, leggjast í raun og veru beinlínis á atvinnulífi sjálft, auka dýrtíðina í landinu og gera þannig sjálfan atvinnureksturinn erfiðari, því að það liggur í augum uppi, að að sama skapi sem dýrtíðin vex, hljóta allir verkamenn að krefjast hærri launa. Við álitum þess vegna, að það, sem verður að finna út, sé tekjuöflunarleið, sem ekki hvilir þyngst á alþýðu manna, og sem um leið ekki verður til þess að íþyngja atvinnulífinu, heldur jafnvel frekar til þess að létta undir með því. Við álitum, eins og við höfum svo oft sagt, að réttlátustu skattarnir séu þeir, sem lagðir eru á þá ríku, enda er það sú í orði kveðnu viðurkennda stefna, sem viðhafa eigi í skattálagningu.

Þetta frv., sem við hér leggjum fram til breyt. á l. um fasteignaskatt, miðar sérstaklega í þá átt að hækka skattinn á lóðum, og ég held, að af öllum þeim sköttum, sem lagðir eru á þá ríku, sé skatturinn á dýrum lóðum sá réttlátasti og eðlilegasti til þess að íþyngja ekki atvinnulífinu. Ef við athugum, hvernig verðið, sem nú er á lóðunum yfirleitt, er skapað, þá sjáum við, að það er fyrst og fremst braskverð, það verð, sem ekki er skapað fyrir vinnu þeirra, sem lóðirnar eiga, heldur fyrir vinnu annara og aðgerðir þjóðfélagsins. Þessar lóðir hafa vaxið í verði án þess að nokkur skapaður hlutur hafi verið við þær gerður af hálfu eigendanna. Þetta er beint braskverð, sem er tekið frá þeim mönnum í þjóðfélaginu, sem ýmist stunda atvinnurekstur eða vinna að honum. — Það mun líka vera almennt viðurkennt, að hið háa lóðarverð og landleigan verði beinlínis til þess að íþyngja atvinnulífi þjóðfélagsins. Við þekkjum þetta sérstaklega hér í Reykjavík. Hér eru eftir síðasta fasteignamati lóðirnar metnar á 21 millj. kr., og það samisvarar því, ef maður tekur hið raunverulega verð, sem venjulega er um 50% hærra en fasteignamatsverðið, að Reykjavíkurtorfan sé 33 millj. kr. virði. Þetta verð hefir skapað og nokkrum áratugum fyrir þróun þjóðfélagsins, án þess að þeir, sem þessar lóðir eiga, hafi í raun og veru sjálfir lagt nokkuð verulegt fram til þess. Hinsvegar er öllum vitanlegt, að þetta háa lóðarverð og landleigan eftir það íþyngja öllum atvinnurekstri hérna. Hún gerir húsbýggingar og húsnæði sérstaklega dýrt, og eins allan atvinnurekstur og sérstaklega verzlunina. Enda sér maður, ef þetta er reiknað út í huganum, að hin árlega landleiga hér í Reykjavík af þessum 33 millj. kr., sem Reykjavíkurborgarþinginn eiga að reikna á að minnsta kosti, er 2 millj. kr., og er það ekki litill skattur á atvinnulífinu og íbúunum hér. Það er þess vegna vitanlegt, að allt þetta verðmæti, sem í þessum lóðum og löndum liggur, hefir þjóðfélagið sjálft skapað, og á það þess vegna fullan rétt og kröfu til þess. Það verður þess vegna ekki séð, að annar skattur sé réttlátari en sá, sem að einhverju leyti reynir að taka þennan rétt til þjóðfélagsins aftur. Það væri þess vegna mjög rétt og eðlileg leið að smáhækka skatt-

inn á þessum lóðum, þannig að það væri að lokum sem samsvaraði landleigu. Það yrði náttúrulega að gerast á nokkuð löngum tíma, t. d. á einum mannsaldri, til þess að það komi ekki hart niður á einstaklingunum. Nú eru komin 16 ár síðan fasteignaskattinum var breytt, og ætti þess vegna að vera kominn tími til þess. Og við álitum, að á þessum tímum, þegar ríkið er í vandræðum með fé og þegar alþýðunni er íþyngt með tollum og sköttum, þá sé sjálfsagt að fara þá leið að leggja skattana fyrst og fremst á þá ríku, sem sitz hafa til þess unnið að hafa ágóða af því verðmæti, sem þeir hafa með höndum, og það eru jarða- og lóðabraskarar hér í Reykjavík og annarsstaðar á landinu.

Þetta hefi ég viljað taka fram til þess að réttlæta þetta frv., án þess þó að ég vilji gefa í skyn, að í því felist nokkurt fullkomið réttlæti í þessum efnum, né að með því sé virkilega verið að taka riflegan part landleigunnar til þjóðfélagsins. Þessi mín rökfærsla er því í rauninni að því leyti miklu róttækari heldur en frv. sjálft, því að það er í rauninni miðað við það, sem hugsanlegt væri, að Alþ. mundi fáanlegt til að samþ., en ekki hitt, hvað nauðsynlegt eða réttlátt væri, enda er ég hræddur um, að slíkt hefði ekki byr innan þessara veggja.

Það, sem þetta frv. fer fram á í einstökum atriðum, er í fyrsta lagi, að fasteignaskatturinn verði stighækkandi miðað við dýrleik lóðanna. Fasteignaskatturinn til ríkissjóðs er í raun og veru tiltölulega lágur, en við útsvarsálagningu er tekið þó nokkurt tillit til fasteigna og lagt nokkuð hátt á þær, en ekki miðað sérstaklega við lóðaverð. Í 1. gr. er því farið fram á það að taka aukreitisskatt af þeim lóðum, sem eru sérstaklega dýrar, sem hæst hafa verið sprengdar með lóðabraski. Þetta aukagjald skal verða 1% af þeim lóðum, þar sem fermetrinn er að fasteignamati 10 kr., og hækka um 1% við hverjar 10 kr., sem við fasteignamatsverðið bætist. Þetta þýðir, að af öllum dýrari lóðum í Reykjavík mundi þessi viðbót komast upp í 1,6%, og þar, sem grunnskatturinn er 3%, 1,9%, eða tæp 2% af allra dýrustu lóðunum. En það er rétt að geta þess, að meginhlutinn af öllum lóðum, bæði í Reykjavík og annarsstaðar, sleppur við þessa hækkun, því að meginhluti þeirra er að fasteignamati undir 10 kr. fermetrinn. Það eru því aðeins hinar dýrari lóðir, sem brakið hefir náð til, sem þetta fyrst og fremst leggst á, og það verður líka að teljast réttmætt.

Þá er lagt til í 2. gr., að fasteignaskattinum, sem leggst á hús, sé að nokkru leyti breytt. Að visu er hann látinn haldast eins og hann er, 1½%, á húsum, sem notuð eru til íbúðar og atvinnurekstrar, en hækkaður á þeim húsum, sem notuð eru til verzlunar- eða skrifstofuhalds. Það er öllum vitanlegt, að tiltölulega er of mikið húsnæði, bæði hér í Reykjavík og stærri kaupstöðum landsins, notað til verzlunar- og skrifstofuhalds, og væri það því mjög heilbriggt, ef hægt væri að knýja það fram, að það minnk- aði nokkuð, en væri aukið til íbúðar og atvinnu-

rekstrar, því að á sama tíma, sem mikið húsnæði er notað til verzlunarhalds, er skortur á húsnæði til að búa í.

Þá er í 3. gr. gert ráð fyrir sérstökum skatti á óbyggðum lóðum í kaupstöðum landsins. Það er þó nokkuð títt fyrirbrigði, að einstakir menn kaupi upp eða eignist einhvern veginn byggingarlóðir og liggi með þær í braskskyni jafnvel árum saman, haldi þeim í háu verði og geri þannig illmögulegt að byggja á þeim. Og er þessi skattur sérstaklega miðaður við það að koma í veg fyrir slíkt. Við álitum, að þetta sé það réttasta og heppilegasta til þess að auka húsbýggingar og örva yfirleitt atvinnulíf og til þess að fyrirbyggja brask með byggingarlóðir, svo að hver, sem vill byggja, eigi aðgang að lóðum með hæfilegu verði. Þess vegna förgum við fram á það í þessu frv., að leggja háan skatt á þessar dýru lóðir.

Ég þori ekki að gízka á, hvað mikið þetta frv., ef að 1. yrði, drægi ríkissjóð. Það er ekki sérstaklega mikið, svo hóflega sem í sakirnar er farið. Það mætti nefna 150—200 þús. kr., varla meira. En hinsvegar, ef mönnum litist á þetta „princip“, mætti ganga lengra í þessu, og þá mætti slá tvær flugur í einu höggi: tryggja ríkissjóði meiri tekjur, án þess að íþyngja atvinnulífina, heldur bókstaflega hjálpa til að örva það.

ATKVGR.

Fr. vísar til 2. umr. með 21 shlj. atkv. og til fjhn. með 19 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dag-skrá tekið framár.

28. Mjólkursala og rjóma o. fl. (frv. SEH).

Á 21. fundi í Nd., 6. nóv., var útbýtt:

Fr. til l. um breyt. á l. nr. 1 7. júní 1935, um meðferð og sölu mjólkur og rjóma o. fl. (þmfrv., A. 94).

Á 22. fundi í Nd., 8. nóv., var frv. tekið til 1. umr.

*Flm. (Sigurður E. Hlíðar): Ég skal ekki þreyta hv. d. á löngu máli, því að brtt. mínar, sem hér liggja fyrir á þskj. 94, munu segja til um það, hvert stefnt er.

Þegar mjólkursölulögin komu til framkvæmda á Akureyri síðastl. sumar, komu ýmsir agnúar á þeim í ljós, sem öllu mikilli óánægju meðal mjólkurframleiðenda í bænum, og eru það þessir agnúar, eða tveir þeirra, sem ég hefi tekið hér upp til breytinga.

Það er þá fyrst og fremst þetta, að menn kunna því illa að mega ekki neyta þeirrar mjólkur, sem þeir sjálfir framleiða, án þess að greiða verðjöfnunargjald fyrir.

Í 2. gr. 1. er skýrt kveðið á um það, að þetta verðjöfnunargjald sé gjald, sem lagt er á alla neydzumjól og rjoma, sem seld er. Menn hengu fast við þennan lagabókstaf og héldu, að þeir mættu drekka sína eigin mjól, án þess að lagður væri skattur á. En þegar til framkvæmdanna kom, urðu menn að greiða verðjöfnunargjald af allri mjól, hvort sem hún var seld eða hennar var neytt í heimahúsum, og var þar skotið sér undir ákvæði 5. gr. 1., sem í rauninni tekur aftur það, sem gefið er með 2. gr. Það hefir verið leitað álits lögfróðra manna, og hafa skoðanir þeirra verið nokkuð á reiki með það, hvernig bæri að skilja þetta atriði, en ofan á varð sú skoðun, að þessar tvær greinar stönguðust á. Auðvitað væri hægt að heimta dóm í málinu, en það hefir hingað til ekki verið gert. Þess vegna datt mér í hug, hvort ekki mundi vera hægt að fá samkomulag um þetta atriði hér á Alþ., þannig að mjólkurframleiðendur gætu fengið að neyta sinnar eigin framleiddu mjólkur til síns heimilis, án þess að greiða af henni verðjöfnunargjald.

Hitt var ákvæðið um meðalársnyt kúa, sem verðjöfnunargjaldið ætti að miðast við. Var hún ákveðin 3000 litrar, sem vitanlega er langt fyrir ofan meðallag. Það eru ekki ýkja mörg ár síðan opinberar skýrslur Búnaðarfélagsins sýndu, að meðalársnyt kúa væri 2500 litrar.

Ég hefi í frv. mínu sett fram tvær brtt. við mjólkurl. Sú fyrri fer fram á, að orðin í 5. gr. 1.: „Tekur þetta einnig til þeirrar mjólkur, sem undanþegin er verðjöfnunargjaldi samkv. 2. gr. 2. málsg.“ falli niður. Hin er um það, að í stað þess að miða verðjöfnunargjaldið við 3000 lítra ársnyt úr hverri kú, skuli það miðast við meðalársnyt kúa á verðjöfnunarsvæðinu, þó aldrei meira en 2500 lítra ársnyt úr hverri kú. Ég hefi orðið þess var, að menn hafa hnotið um þetta. Gæti verið, að heppilegra væri að miða við lögsagnarumdæmi, og er mér þetta atriði ekki sérstakt kappmál. Ég hefi með brtt. mínum reynt að raska 1. sem minnst, til þess að fremur væri hægt að fá fram þessar litlu breytingar.

Ég stefni hér að því að fá kippt í lag ágalla á 1., þannig að smærri mjólkurframleiðendur, sem ekki hafa nema eina eða tvær kýr, fái að njóta sjálfir mjólkurinnar úr þeim, án þess að þurfa að greiða verðjöfnunargjald af henni, og í öðru lagi að verðjöfnunargjaldið miðist við meðalársnyt kúa á ákveðnu verðjöfnunarsvæði, en ekki tölu, sem sé fyrirfram ákveðin í eitt skipti fyrir öll. Meðalársnyt er mjög ójöfn, eftir staðhættum. Þess er t. d. að gæta, að í kaupstöðum, þar sem lítið er um kálfauppeldi, verða oft ör skipti á kúm, og ég hefi reynslu fyrir því, að ársnyt kúa, sem keyptar voru af góðum sveitaheimilum, þar sem þær höfðu alizt á góðri töðu, féll stundum mjög, er þær voru fluttar í kaupstaði, þar sem þær fengu lélegra fóður. Af þessu er ljóst, að þessi tala, sem 1. miða verðjöfnunargjaldið við, er of há, þegar lítið er á heildina.

Mér hefir verið bent á, að fara mætti skemmra en í brtt. mínum er farið. Gæti verið, að hægt væri að ná markinu á einfaldari hátt, t. d.

með því að gefa heimild til undanþágu á verðjöfnunargjaldi fyrir þá mjól, er menn neyta sjálfir. Þetta mætti athuga.

Að lokum leyfi ég mér að óska þess, að málinu verði vísað til landbn. og 2. umr.

***Sveinbjörn Högnason:** Ég er því ekki mótfallinn, að mál þetta fái athugun í n., en bendi þó á það, að von er á brtt. við mjólkurl. hér á þessu þingi, og eru þær undirbúnar í samræmi við þá reynslu, sem fengizt hefir af framkvæmd 1. hér og með öðrum þjóðum. Þar verður tekið til athugunar það atriði, sem mér virðist vaka fyrir hv. flm., að koma í veg fyrir, að smáframleiðendur á bæjarlöndum verði hart úti. Hann á hér sérstaklega við Akureyri, en þetta hefir ekki komið svo mjög fram hér í Reykjavík t. d. Hinsvegar vil ég benda hv. n. á, að ef 1. gr. frv. verður samþ., þá er búið að fella niður allar skyldur, sem hvila á mjólkurframleiðendum á bæjarlöndum. Þeir njóta þá verndarinnar, en hinir utan bæjarlandanna standa undir öllum skyldum og kvöðum. Ég held, að þetta vaki ekki fyrir hv. flm., heldur hitt, að koma í veg fyrir, að þessir menn á bæjarlöndunum verði órétti beittir.

Það, sem stendur í grg., að fátækir mjólkurframleiðendur á Akureyri megi ekki neyta sinnar eigin mjólkur án þess að greiða af henni verðjöfnunargjald, er á nokkrum miskilningi byggt. Þeir þurfa ekki að greiða slíkt gjald, ef þeir leggja mjólkina inn í mjólkursamsöluna. Það liggur í hlutarins eðli, að maður, sem hefir aðeins eina kú, hefir litla mjól til sölu, svo að það getur ekki bargað sig fyrir hann að fá undanþágu til að mega selja mjólkina beint. Hann á einmitt að leggja afganginn inn í mjólkursamsöluna. Árssala hans getur varla farið yfir 400—500 lítra, og getur því ekki bargað sig fyrir hann að greiða verðjöfnunargjald af heilli kýrnyt.

Í sambandi við síðari brtt. vil ég benda á það, að þegar 1. voru sett, var meðalársnyt í Reykjavík 3500 litrar. Var það gert í samráði við mjólkurframleiðendur á Reykjavíkarsvæðinu að miða gjaldið við 3000 lítra. Þá vil ég benda á það, að ekki er rétt að miða við meðalársnyt á verðjöfnunarsvæðinu öllu, heldur á að miða við lögsagnarumdæmi það, þar sem undanþágurnar gilda.

Ég teldi æskilegt, að till. þessar væru látnar biða hjá hv. landbn., þar til aðalbrtt. við mjólkurl. verða lagðar fyrir þingið, þar sem þetta verður tekið til athugunar.

ATKVGR.

Fr. v. vísað til 2. umr. með 18 shlj. atkv. og til landbn. með 18 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dagskrá tekið fram.

29. Sildarverksmiðjur ríkisins (frv. SK).

Á 22. fundi í Nd., 8. nóv., var úthýtt:

Frv. til l. um breyt. á l. nr. 14 9. jan. 1935, um sildarverksmiðjur ríkisins (þmfrv., A. 96).

Á 24. fundi í Nd., 10. nóv., var frv. tekið til 1. umr.

*Flm. (Sigurður Kristjánsson): Eins og hv. dm. sjá, þá er hér á ferðinni aðeins lítið frv. Það hefir orðið nokkur ágreiningur um það, sérstaklega nú í seinni tíð, hvort rétt sé að hafa það ákvæði áfram í lögum um sildarverksmiðjur ríkisins, að ekki megi byggja nýjar sildarverksmiðjur eða auka við gamlar, nema sérstakt stjórnarráðsleyfi komi til í hvert skipti. Það mun nú óhætt mega fullyrða, að sú skoðun sé alltaf að verða meira og meira áberandi, að nauðsyn beri til að hafa svo margar verksmiðjur, að þær geti unnið úr öllum þeim afurðum, sem sildarflotinn getur aflað.

Þegar lögin um sildarverksmiðjur ríkisins voru sett, var það ekki komið í ljós eins vel og nú, hversu mörg skip voru látin stunda sildveiðar. Þó að mikil reynsla hafi fengist í því efni síðan, þá er hún alls ekki fullnægjandi eða tæmandi; má því ganga út frá, að enn geti sildarflotinn aukist, og þá sérstaklega ef verksmiðjunum fjölgaði svo, að þær gætu unnið úr meira. Reynsla undanfarinna sumra hefir orðið sú, að þrátt fyrir það, þó að töluvert hafi vantað á, að allur veiðiflotinn gengi á sildveiðar, þá hefir gengið svo treglega fyrir þann hluta flotans, sem sildveiðar hefir stundað, að fá sig afgreiddan, að til stórtjóns hefir verið fyrir alla, sem þar hafa átt hlut að máli. Að ekki skuli hafa verið reynt að ráða bót á þessu ástandi, er þeim mun undarlegra, þegar þess er gætt, að varla hefir verið um annað meira talað en það, að okkur riði það á öllu, að auka sem mest útlutt verðmæti. Það verður því að teljast merkileg ráðstöfun af því opinbera, að svo gott sem banna mönnum að afla þeirrar útlutningsvöru, sem nægur markaður er fyrir, en það er gert með því að banna mönnum að byggja sildarverksmiðjur eftir því sem þörfin krefur.

Eins og ég gat um í upphafi máls míns, þá virðist sú skoðun alltaf vera að vinna meira og meira á, að sildarverksmiðjur eigi að reisa eftir því, sem þörfin krefur. Ég vænti því, að hv. þdm. geti fallist á, að ákvæði 1. gr. 1. frá 9. jan. 1935 um sildarverksmiðjur ríkisins sé óþarft, ef ekki beinlínis skaðlegt, og samþ. því þá breyt., sem hér er farið fram á, að gerð sé á þessum lögum, sem sé, að 1. gr. þeirra verið felld niður.

Að síðustu vil ég svo leyfa mér að óska þess, að frv. þetta fái að ganga til 2. umr. og sjútvn.

*Atvmrh. (Haraldur Guðmundsson): Ég vissi því miður ekki fyrr en nú, að mál þetta væri til umr. í dag; verða því ýmsar upplýsingar, sem ég vildi gefa hv. þd., að biða næstu umr. Samkv. frv. þessu er gert ráð fyrir að fella

Alpt. 1937. C. (52. löggjafarþing).

niður 1. gr. laga frá 9. jan. 1935 um sildarverksmiðjur ríkisins. Hvað þessa lagabreyt. snertir, þá hygg ég, að það þurfi vel að athuga ýmislegt í sambandi við hana, áður en að henni verður horfið.

Eins og nú standa sakir, þá munu afköst sildarverksmiðjanna vera frá 25—27 þús. mál á sól- arhring, og nú liggja fyrir beiðnir um byggingu verksmiðja, sem mundu koma til með að afkasta álíka miklu, ef þær yrðu byggðar. Afköst verksmiðjanna næsta ár myndu því verða um 50 þús. mál á sól- arhring, ef þær verksmiðjur yrðu byggðar, sem sótt hefir verið um leyfi til að byggja. Annars má að sjálfsögðu gera ráð fyrir, að þó að hin umbeðnu leyfi yrðu öll veitt, þá yrðu ekki allar verksmiðjurnar byggðar; suma umsækjendanna myndi án efa skorta fé til þess að koma verksmiðjunum upp. Hvað snertir byggingu þessara nýju verksmiðja, þá teldi ég mjög varhugavert, að svo stórt spor yrði stigið, að byggja jafnmargar verksmiðjur og sótt hefir verið um leyfi til þess að byggja. Reynslan frá síðastl. sumri mun vera sú, að nokkrar tafir hafi orðið fyrir veiðiskipin sakir þess, hve seint gekk með löndunina, þegar mest barst að, og get ég verið sammála hv. flm. um það, að vegna þessara tafa hafi tapazt nokkurt verðmæti, sem ekki er hægt að gízka á, hversu mikið hafi verið. En þrátt fyrir þennan annmarka tel ég ekki hyggilegt að auka afköst verksmiðjanna um helming frá því, sem nú er. Af því myndi óhjákvæmilega leiða það, að sumar verksmiðjurnar myndu standa auðar, eða verða lítið notaðar um lengri eða skemmri tíma. Aftur á móti er ég sammála hv. flm. um það, að auka þurfi nokkuð afköst verksmiðjanna, en sú aukning verður að mínum dómi að miðast við það, sem reynslan bendir til um að sé skynsamlegt.

Þá vildi hv. flm. halda því fram, að ef sildarverksmiðjunum yrði fjölgað, þá myndu fleiri skip stunda sildveiði en nú. Þetta held ég, að sé vafasöm fullyrðing, því að síðastl. sildarvertið stunduðu flest veiðiskip okkar sildveiði; það munu aðeins hafa verið 2—3 togarar, sem stunduðu aðra veiði. Það kann að vera, að sumir haldi því fram, að það geri ekkert til, þó að islensku skipin geti ekki aflað nægilega mikið fyrir verksmiðjurnar til þess að vinna úr; það megi alltaf kaupa til viðbótar af erlendum skipum. En slíkt teldi ég ekki heppilegt.

Ég mun svo fyrir 2. umr. þessa máls athuga, hvaða áhrif það kynni að hafa til þess að auka afköst hinnar einu norsku sildarverksmiðju, sem hér er, ef horfið yrði að því að leyfa skil- yrðislaust stækkun verksmiðjanna.

*Flm. (Sigurður Kristjánsson): Aðeins örfá orð út af ræðu hæstv. atvmrh. Það er ekki frekar hægt fyrir mig heldur en hann að vita, hvort það hafi verið mörg eða fá skip, sem ekki stunduðu sildveiðar síðastl. sumar vegna skorts á verksmiðjum til þess að vinna úr afl- anum. En hitt er vist, að skipastóllinn, sem sildveiðar stundar árlega, fer alltaf vaxandi, og það þarf þá að auka við verksmiðjurnar sem svarar aukningu veiðiflotans. Annars fæ ég

ekki skilið, hvernig ríkið getur verið forsvari einstakra manna um það, hve stórar verksmiðjur þeir eigi að byggja; það er sama og fara að segja t. d. bændum, hversu stórar heyhlöður þeir skuli byggja. Nei, hér verða atvinnurekendurnir sjálfir að segja til um stærð verksmiðjanna; þeir fara næst um það, hversu stórar þær þurfa að vera. Það var að sjálfsögðu rétt hjá hæstv. ráðh., að það má ekki reikna með því, að hægt verði að byggja allar þær verksmiðjur, sem sótt hefir verið um leyfi til að byggja, því að fyrst er að fá leyfið til þess að byggja, og því næst er að útvega féð.

Annars geri ég ráð fyrir, að það myndi ekki fjarri lagi, að hér væru sildarverksmiðjur, sem afköstuðu helmingi meiru en þær verksmiðjur, sem til eru nú, og byggja ég þessa skoðun mína á reynslunni frá síðastl. sumri. Veðráttan var þá frekar óhagstæð, en samt urðu skipin að biða meira og minna eftir afgreiðslu. Þannig varð t. d. eitt skipið að biða alls nær helming veiðitímans, eða 21 dag alls eftir löndun.

Skal ég svo ekki fjölyrða frekar um þetta að sinni.

***Atvmrh. (Haraldur Guðmundsson):** Ég vil aðeins benda á, að það var ekki rétt hjá hv. flm., að veðráttan fyrir Norðurlandi hafi verið frekar óhagstæð til síldveiða síðastl. sumar. Hún var þvert á móti frekar hagstæð. Hitt þori ég ekkert að fullyrða um, hvort rétt hafi verið hjá hv. þm., að eitt veiðiskipanna hafi orðið að biða alls hálfan veiðitímann eftir löndun. Hafi það orðið að liggja svona lengi inni, þá hygg ég, að einhverjar fleiri ástæður hafi valdið en tregða á lönduninni.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 20 shlj. atkv. og til sjútvn. með 20 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dag-skrá tekið fram.

30. Jarðræktarlög (frv. GSv og TT).

Á 23. fundi i Nd., 9. nóv., var útbýtt:

Frv. til l. um breyt. á jarðræktarlögum, nr. 101 23. júní 1936 (þmfrv., A. 100).

Á 25. fundi i Nd., 12. nóv., var frv. tekið til l. umr.

Frv. of seint fram komið. — Deildin leyfði með 18 shlj. atkv., að það yrði tekið til meðferðar.

***Flm. (Gísli Sveinsson):** Herra forseti! Frv. á þskj. 100 er um efni, sem ekki er ókunnugt þessari hv. deild. Eins og i grg. segir, er farið fram á það, að breytt verði nokkrum höfuðatriðum i jarðræktarl. frá 1936. En þetta eru líka atriði, sem almenningur i landinu vill breyta. Nú liggur hér fyrir þinginu annað frv.,

á þskj. 78, þar sem einnig er farið fram á breytingar á þessum sömu l., og má segja, að sumt af því, sem farið er fram á i frv. okkar, sé að efni til það sama og fyrir kemur á vissum stöðum i frv. á þskj. 78. En okkur og fleirum þótti hlýða að bera þetta fram sérstaklega, til þess i fyrsta lagi að gera aðgengilegra að breyta þessum ákvæðum l., sem ekki verður deilt um, að almenningur hefir lýst fylgi sínu við að breytt yrði, og i annan stað þykir rétt, að það komi fram, að það eru einkanlega þessi ákvæði l., sem vænta má, að geti orðið nokkur samvinna um að breyta.

Ég þarf ekki nú að fara inn á höfuðefni þessa máls, sem mjög hefir verið rætt um allt land og einnig hér á þinginu, sem sé þau ýmsu ákvæði jarðræktarl., sem deilt hefir verið um og rædd hafa verið af þar til kvöddum mönnum i útvarpi og öllum landsmálafundum og kosningaundirbúningsfundum hvarvetna um landið.

Það er kunnugt, að það er mikil óánægja með þau nýju ákvæði, sem er að finna i 11., 12. og 13. gr. jarðræktarl. um hámarksstyrk til búnaðarframkvæmda. Og það verður ekki á móti því mælt, að þau ákvæði, eins og þau eru, hafa möguleika til þess, og jafnvel þegar framkomna, að gera það að verkum, að framkvæmd jarðræktarl. verður ekki svo sem skyldi og ætlað var til. Má ekki hvað sízt segja þetta um 17. gr. l. Þessi gr. hefir vakið óvild mikils hluta bænda og þeirra, sem framkvæma jarðrækt i landinu. Hún hljóðar um það, eins og kunnugt er, að þeir sjálfir verði ekki áfram eigendur þessara umbóta, sem þeir hafa framkvæmt. Þegar þessi l. voru fyrst borin fram fyrir landslýð, var að visu nokkur meiningarmunur hjá mönnum um það, hvernig bæri að skilja þessa gr., en allt bar það að sama brúnni, að eignarrétturinn væri ekki hjá þeim, sem framkvæmdu. Sumir hafa haldið því fram, og það með nokkrum rétti, að þetta yrði eign hins opinbera, ríkisins, en aðrir hafa haldið fram hinum svo kallaða millieignarétti, sem sé, að býlin sjálf gætu talið sér þetta, þótt það standi ófugt við það, sem áður hefir gilt um eignarrétt. En hvað um það, þetta ákvæði hefir öðrum fremur orðið til þess, að menn hafa ekki ráðið i jarðabætur eða ekki hirt um að telja þær fram og fá styrk út á þær. En hvorttveggja þetta er vitanlega gagnstætt því, sem ætlað er til með þessum l., og þess vegna er ekki víðlitt að ganga þegjandi fram hjá þessu ákvæði ár eftir ár, án þess að gera tilraun til að fá því breytt.

Ég tel svo ekki þörf á því að fara frekar út i þetta mál, nema sérstakt tilefni gefist, en get vitnað til þeirra ástæðna, sem eru færðar fram fyrir líkum eða sömu breytingarákvæðum i frv. til jarðræktarlaga á þskj. 78.

Tilgangurinn með þessu frv. er að gera það auðveldara að komast að rétttri niðurstöðu um að breyta þessum l., og vænti ég, að á það verði fallið.

Vil ég svo leyfa mér að leggja til, að þessu máli verði vísað til 2. umr. og landbn.

Steingrímur Steinþórsson: Jafnvel þó að þetta mál fari sennilega til þeirrar n., sem ég á sæti

í, og ég geti þar fengið aðstöðu til að taka afstöðu til þess, álit ég rétt að segja örfá orð við þessa umr.

Hv. flm. þessa frv., þm. V.-Sk., hélt því fram, að þetta frv. væri fram borið vegna þess, að kunnugt væri um megná óánægju meðal bændna almennt út af ýmsum höfuðatriðum í ákvæðum jarðræktarl., eins og þau eru nú. Hv. flm. reyndi að visu ekki til þess að rökstyðja þessar fullyrðingar á neinn hátt, enda hygg ég, að hann geti það ekki, og virtist það koma fram í því, sem hann sagði í sinni ræðu.

Það voru tvö atriði, sem hann telur, að einkanlega hafi valdið mikilli óánægju og orðið þess valdandi, að því er hann segir, að til stórmuna hafi dregið úr jarðabótum hér á landi. Annað ákvæðið er um hámarksstyrk og hitt er ákvæði 17. gr., sem miðar að því að hindra það, að jarðræktarstyrkurinn verði gerður að braskfé, eins og oft hefir orðið um það fé, sem lagt hefir verið fram til endurbóta á jörðum.

Nú er það vitanlegt, að það fór fram glögg atkvgr. um þessa hluti, því einmitt jarðræktarl. var vísað til búnaðarfélaganna í landinu, og meiri hl. þeirra tjáði sig samþykkan þeim höfuðbreyt., sem gerðar voru með þeim l. Þetta er ómótmælanlegt, og skal ég, ef hv. flm. vill, leggja fram skýrslu með fskj. til að sanna þetta. Hér er því um fullyrðingu að ræða, sem ekki styðst við neitt í veruleikanum, þegar hv. flm. heldur því fram, að það hafi orðið megn óánægja hjá meiri hl. bændastéttarinnar yfir þessum l. Þetta var alveg öfugt. Það var einmitt meiri hl. bændastéttarinnar, sem á sínum tíma tjáði sig fylgjandi þessum l. í aðalatriðum. En mér dettur ekki í hug að mótmæla því, að nokkur hluti bændastéttarinnar tjáði sig mótfallinn þessum l. Þetta var atriði, sem um var deilt.

Ég hygg, að það sé allt of fljótt fyrir hv. flm. að segja nokkuð um það, hvort dregið hafi úr jarðabótum vegna þessara l. Jarðabæturnar í fyrri voru svipaðar og árið áður. Styrkuppþæðin óx dálítið. Ekki bendir það í þá átt, að framkvæmdir hafi minnkað.

Ég veit, að í vissum hlutum landsins hefir mjög dregið úr jarðabótum í ár. En það eru aðrar ástæður, sem hafa valdið því, eins og erfitt tíðarfarar í vor um mikinn hluta landsins. Þá hefir dregið úr jarðabótum þar, sem fjárpestin hefir geisað, eins og í Borgarfirði og Húnavatnssýslu.

Ég ætla ekki að koma inn á einstök atriði í þessu máli. Þó verð ég að mótmæla fullyrðingum hv. flm. í þessu sambandi. Hv. þm. talaði mikið um óvinsældir 17. gr., en þar eru ákvæðin um það, að ekki sé leyfilegt að braska með jarðræktarstyrkin, þegar jarðir ganga kaupum og sölum eða eru afhentar sem erfðagóss og skipta um eiganda. Ég verð að segja það, að mér finnst það einkennilegt, að þessi hv. þm. og ýmsir af hans flokksmönnum skuli hafa tjáð sig andviga þessum ákvæðum, þar sem þeir eru sjálfir farnir að bera fram hliðstæð ákvæði um þá beinu styrki, sem veittir eru úr ríkissjóði til hagsbóta fyrir almenning. Ég vil benda á ákvæði í frv. til l. um byggingarsjóð sveitanna.

sem er flutt af flokksmönnum þessa hv. þm., hv. þm. Borgf. og hv. þm. A.-Húnv. Þar eru mjög miklar hömlur lagðar á það, að hægt sé að selja þar byggingar, sem voru styrktar eða lánað var út á. Og yfirleitt er það svo, að það er búið að setja slíkar hömlur á einn eða annan hátt á svo að segja alla þá styrki, sem veittir eru úr ríkissjóði, hvort sem þeir eru til ræktunar eða bygginga, og nú einnig á jarðræktarstyrkinn samkv. jarðræktarl. En það er svo einkennilegt, að það er þetta eina ákvæði í jarðræktarl., sem menn vilja nema burt aftur. Ég vil leyfa mér að fullyrða, að þetta er eingöngu sprottið af pólitisku ofurkappi. Það sýnir afstaða Bændafll. til þessa máls. Sá flokkur hefir áður borið fram harðari till. um þetta ákvæði en er í 17. gr. jarðræktarlaganna, í nýbýlafrv. sínu. Og svo vilja þessir sömu þm. nema burt ákvæði 17. gr. Hér er um mikið ósamræmi að ræða, og ég skil ekki, hvernig er hægt að taka afstöðu þessara manna alvarlega, þegar þeir ganga þannig algerlega í hring með skoðanir sínar.

Mér dettur ekki í hug að mæla gegn því, að þetta frv. fari til n., og ég mun hafa aðstöðu til að taka þar afstöðu til frv. En ég vil strax lýsa því yfir, að ég mun leggja gegn því, að ákvæði 17. gr. jarðræktarl. verði felld burt, af því að ég veit, að þau eru til blessunar fyrir islenska bændur, en verði þau numin burt, kemur það þeim einum að gagni, sem vilja selja jarðir sínar og reyna að spenna upp kaupverðið. Og það er best fyrir hv. þm. V.-Sk. að túlka þetta mál á réttan hátt fyrir bændum landsins, en vera ekki að reyna að koma upp óánægju hjá nokkrum hluta þeirra yfir þeim ákvæðum, sem eru til hagsbóta fyrir þá sjálfa. Og því er betur, að meiri hl. bændastéttarinnar er kominn á þessa skoðun, eins og ég hefi sannað með því að skýra frá samþykktum hreppabúnaðarfélaganna. Og við síðari umr. þessa frv. get ég lagt fram fyllri sannanagögn fyrir mínu máli en ég hefi nú.

Jón Pálmason: Ég get sagt eins og hv. 2. þm. Skagf., að þetta mál fer sennilega til n., sem ég á sæti í. Ég ætla því ekki að ræða málið sjálft, en hinsvegar voru nokkur atriði í ræðu hv. síðasta ræðumanns, sem ég vildi vikja að, af því að ég fann, að þar var rangt með staðreyndir farið.

Í fyrsta lagi var það rangt, að það hefði komið í ljós, að meiri hl. bændna hér á landi hafi samþ. 17. gr. núgildandi jarðræktarl. Þvert á móti kom í ljós, að mikill meiri hl. var andvígur henni. Atkvgr. í búnaðarfélagunum átti fyrst og fremst við fyrsta kafla jarðræktarl. Og það er rétt, að meiri hl. var með því að láta hann standa. Hvað 17. gr. snertir, er öðru máli að gegna. Og ég furða mig á því, að hv. síðasti ræðumaður, búnaðarmálastjórinn, sem hlýtur þó að hafa verið kunnugt um, hvernig atkvgr. fór fram, skuli halda því fram, að meiri hl. hafi verið fylgjandi 17. gr. Hinsvegar verður að jata, að það var ekki í öllum búnaðarfélagunum tekin föst afstaða til 17. gr. og hún ekki tekin fyrir til atkvgr. sérstaklega.

Hitt atriðið, sem ég vildi mótmæla, er það, að í frv. minnu og hv. þm. Borgf. séu samskonar ákvæði og þessi í jarðræktarl. Þar er tekið fram, að meðan skuld hvílir á viðkomandi jörð fyrir byggingu, megi ekki fara með jörðina nema eins og þar er tilskilið, og það sjá allir, að þar er um gerólíka hluti að ræða. Í því sambandi vil ég geta þess, að við töldum ekki ástæðu til að koma með brtt. við þá gr., sem um þetta fjallar, því sannleikurinn er sá, að ekki hefir komið í ljós í starfsemi byggingar- og landnámsjóðs, að hún hafi hindrað menn í því að nota sér þau hlunnindi, sem sjóðurinn hefir að bjóða. Ég vil mótmæla því, að þarna sé um hliðstætt atriði að ræða.

Að öðru leyti ætla ég ekki að fara fleiri orðum um þetta frv., því að mér gefst síðar tækifæri til að ræða þau atriði, sem ég hefi komið hér inn á.

*Flm. (Gísli Sveinsson): Herra forseti! Ég verð að segja það, að ég bjóst ekki við því, að þetta margrædda mál færi svo í taugarnar á hv. 2. þm. Skagf., sem er búnaðarmálastjóri og fæst þar af leiðandi mikið við þessi mál, og raun ber vitni um. Ég hélt, að hann mætti vera þess minnugur, að þegar núgildandi jarðræktarl. voru í uppsiglingu, var undirbúningur hans og þeirrar stj., sem hann fylgir, ekki þann veg, að það væri til að monta af. Það var farið með þessi mál eins og stolinn hlut, eða jafnvel eins og mannsmorð, sem bændur landsins máttu hvorki sjá né heyrna neitt um.

Þessu máli var ungað út í skipulagsn. hér, sem hv. þm. mun hafa átt sæti í og ekki mun hafa fengið veglega grafskrift; ég vænti þess, að hún sé liðin. Síðan kom til kasta ríkisstj., sem henti málinu inn í þingið með þeim ummælum, að það yrði að afgreiðast, án þess svo mikið sem þm. hefðu nægilegan tíma til að athuga það. Hitt mátti ekki nefna, að þessir hans menn, — þ. e. 2. þm. Skagf., sem þá var ekki á þingi, en stóð þar að, — bændurnir í landinu, fengu nokkuð um þessa löggjöf að vita eða nokkur afskipti af henni að hafa, fyrr en búíð var að samþ. hana sem l. frá Alþingi. Bændum landsins var meinað af þessum hv. þm., búnaðarmálastjóranum, hæstv. ríkisstj. og Alp. að fá nokkra hlutdeild í afgreiðslu þessa máls, fyrr en allt var klappað og klárt. Ég hélt því, að þessi hv. þm. mundi hafa lágt um sig hér, þótt komið væri inn á það að breyta nokkrum höfuðatriðum að visu, en þeim ákvæðum, sem hafa verið meðfarin þannig, að bændur landsins hafa talið þau óhæf. Og þar sem þessi ákvæði hafa sýnt sig vera óvinsæl, þá væri ekki nema eðlilegt, að þessi forsvarsmaður bændanna tæki þessari till. með þökkum og styddi hana. En hann vill það ekki. Hann sér ekki annað en þetta fóstur sitt, sem hann kann vel við, og sér ekki annað en það eigi að lifa og dafna, e. t. v. á kostnað framkvæmda bændanna í jarðræktarmálum.

Hv. þm. sagði, að óánægjan hefði svo sem engin verið. Nú mega það heita firn mikil, að bera slíkt fram hér á Alp. af þeim manni, sem óð um landið til þess að reyna að fá fólk eftir

á til að samþ. þetta. Og það kom fram megn óánægja um land allt, þótt ýmsir væru með, því þessi hv. þm. og stj. höfðu þau tök, að allir bændur létu ekki í ljós sína óánægju. Það er líka kunnugt í sumum sýslum, hvað gert var til þess að fá bændur til að greiða atkv. rétt um þetta. En nú fullyrði ég, eftir þeim rökum, sem fram hafa komið, að hefði þetta mál verið borið undir þá aðilja, sem að því áttu að standa, áður en frv. var lagt fyrir Alþingi, þá hefðu ákvæði 17. gr. og einnig hámarks-ákvæðin ekki átt neinum fögnuði að sæta meðal bændna. Ég veit ekki til, að bændur hafi látið í ljós fyrirfram, að þeir vildu afsala sér þessum styrk. En ég veit, að meðan frjálst var að framkvæma jarðrækt eftir gömlu l., gerðu bændur mikið og af fúsum vilja, og þeir gerðu það í þeirri vissu, að þeir fengju þann styrk, sem þeim hafði verið lofað. Hvort getur hv. þm. komið með skýrslur um það, að bændur hafi fyrirfram óskað þess, að styrkurinn yrði tekinn af þeim? Ég skora á hann að gera það. Ekki um, hvað hægt er að fá menn af vissum stjórnmálaflokkum til að greiða atkv. með. En komi hann með þær óskir, sem lágu fyrir frá öndverður.

Hv. þm. hefir gert sér að keppikefli að ræna bændur þessum löglega styrk, sem þeir áttu að fá. Visvitandi fór hann í þessa ránsferð, og færi hann nú rök fyrir því, hvort hann gerði það að vilja bændanna, — og hvar er hann skráður?

Hv. þm. sagði, að það væri rangt, að það hefði dregið úr framkvæmdum á sviði jarðræktarinnar af þessum sökum. Nú veit ég, og það vita fleiri, að bændur hafa með hangandi hendi unnið að jarðabótum og látið taka þær út, eftir að l. gengu í gildi, og spurt hverjir aðra að því, hvort þeir ættu ekki að vonast eftir því, að þessu yrði breytt, og biða með að láta taka út. Það eru góðir bændur, sem elska sínar jarðir, og hafa sýnt það í verki víða. Ég þekki þá, og ef hv. 2. þm. Skagf. sem búnaðarmálastjóri hefði kynnt sér þetta og vildi þekkja einstaklinga þá, sem hér um ræðir, eins og hann talar um heildina, þá mundi hann þekkja þessa menn og vita, að þeir vilja ekki missa það, sem þeir einu sinni eiga og elska og vilja hlynna að. Nú vænti ég þess, að hv. þm. hneykslist ekki, þó að ég telji, að bændur elski óðul sín, og það hefði hann átt að skilja áður en hann færðist í fang að láta þessi ákvæði öðlast gildi, sem hann síðan heldur fram, að séu þannig vaxin, að ekki megi við þeim hreyfa. Ég hélt, að það væri farin að renna af hv. þm. þessi jarðrænsvima og að hann mundi fús til að leiðrétta þetta, en það er ekki á honum að heyrna, og verður þá ekki neitt um það að fást. Ég vil snúa við þeirri áskorun, sem hann beindi til mín. Hann fór fram á, að ég færi um þann hluta landsins, þar sem ég helzt hefi tök á fólkinu, og færi að prédika blessun 17. gr. jarðræktarlaganna. Ég veit ekki, hversu mikinn rétt hv. þm. hefir til þess að gera slíka ósk til mín. Hann veit mína skoðun í þessu. Það lægi honum nær að bæta ráð sitt, þar sem hann er í þeirri stöðu, að það verður ekki aðeins að telja, að menn eigi óskir á hendur honum,

heldur verður að telja, að honum sé skylt að vinna á þann hátt, sem til blessunar getur talizt og samkv. yfirlýstri ósk bænda færi best á. Þess vegna vil ég óska honum þess, að honum auðnaðist að prédika blessun fyrir bændur á annan hátt heldur en að ræna þá rétti, því að ég fullyrði, að eins og lögin voru og eins og andi laganna er og á að vera, ef rétt er með þau farið, þá eigi þeir heimtingu á að fá þennan styrk, og að þeir eigi einnig heimtingu á því að eiga sínar jarðir og eignir eftir sem áður samkv. slíkri löggjöf, þó að þeir vinni að jarðræktarframkvæmdum.

Ég tel að svo stöddu ekki ástæðu til að fara lengra út í þetta. Hv. þm. A.-Húnv. hefir tekið af mér ómakið og sýnt fram á, að búnaðarmálastjóri, hv. 2. þm. Skagf., er búinn að gleyma þessum skýrslum, sem gerðar voru um atkvgr., og er varla nema ár síðan þær voru birtar fyrir alþjóð, og flestir, sem með málið höfðu að gera, muna, og þar á meðal var það, sem hv. þm. A.-Húnv. tók fram og merkilegt er, að hv. 2. þm. Skagf. skuli blanda saman við annað, að eftir framkomnum atkv. var vafalaust meiri hl. á móti 17. gr. l., en af ýmsum ástæðum greiddu þessir aðilar ekki alltént og alstaðar atkv. um það, því að eins og tekið hefir verið fram, kom til mála, hvort breyta skyldi, vegna Búnaðarfélags Íslands og afskipta þess, í kafla jarðræktarlaganna, m. a. hvort búnaðarmálastjóri ætti að vera verkfari í höndum pólitíks ríkisvalds eða trúr þjónn þeirrar stofnunar, sem hann er settur yfir. Þetta hélt ég, að hv. þm. væri minnisstætt, því að í rauninni voru greidd atkv. um örlög hans sjálfs. Ég hélt, að honum væri það svo minnisstætt, að hann blandaði ekki óskyldu atriði saman við það, sem að visu er í sömu löggjöf, en er annars eðlis.

Steingrímur Steinþórsson: Hv. flm., þm. V.-Sk., gerði mikið úr því, að þetta frv. mundi hafa farið í taugarnar á mér, en sjálfur hefir hv. þm. viðhaft þvílíkt orðbragð í sinni ræðu, að einsdæmi mun vera í sölum Alþingis, þar sem hann talar um, að ég hafi farið um sem ræningi. Ég hygg, að þau orð, sem ég sagði í fyrstu ræðu minni, hafi farið svo í taugarnar á hv. þm., að hann hafi ekki vitað, hvað hann sagði, því að ég geri ráð fyrir, að samkv. þeirri menntun, sem hann hefir fengið á yfirborðinu, kunni hann þá mannsaði, að hann viti, hvernig menn eigi að haga orðum sínum hér á þingi.

Ég skal ekki fara frekar út í þá hluti, því að mér er hjartanlega sama, hvaða álit hv. þm. V.-Sk. hefir á mér og mínu starfi, og ég tek ekkert mark á því, hvort hann kallar mig ræningja eða þjóf og öðrum slíkum nöfnum.

Ég ætla fyrst að segja örfá orð viðvikjandi því, sem hv. þm. A.-Húnv. sagði. Hann hélt því fram, og hv. þm. V.-Sk. líka, að það væri mjög rangt, sem ég hafði sagt, að meiri hl. búnaðarféлага landsins hefði talið sig samþykkjan jarðræktarl. í höfuðatriðum. Þessir hv. þm. sneru báðir við mínum orðum. Ég nefndi í þessu sambandi ekki sérstaklega 17. gr. jarðræktarl., heldur höfuðatriðin, sem falizt hefðu

í nýju jarðræktarlögunum. Ég verð að taka það fram aftur, að þetta er rétt, og þessir hv. þm. geta ekki mótmælt því. Hv. þm. V.-Sk. var að tala um einhverja skýrslu, sem gefin hefði verið út um þessa atkvgr., og þar hefði sýnt sig, að mikill meiri hl. hafi verið á móti 17. gr. laganna. Þetta er alrangt. Það var mjög litill hluti við atkvgr. á móti 17. gr., ekki yfir 25%. Það voru ekki greidd atkv. um 17. gr. sérstaklega nema í einstaka tilfelli, en það er rétt, að þegar greidd voru atkv. um 17. gr. sérstaklega, þá voru heldur fleiri á móti en með, en í flestum samþykktunum var komizt þannig að orði t. d., að fundurinn telji sig fylgjandi jarðræktarl. í meginatriðunum og telur þau til bóta frá því, sem áður var. Þetta tel ég fylgi við 17. gr., og ég hygg, að þessir hv. þm. geti ekki neitað því. Þess vegna var skýrslan um 17. gr. alröng, því að hún segir rangt til um niðurstöðu málsins. Ég held því ákveðið fram, að af því atkvæðamagni, sem fram kom í hreppabúnaðarfélagunum, hafi verið innan við 1/3 hluta undvígur 17. gr. Þess vegna vísa ég algerlega á hug þeim svigurmælum, sem báðir þessir hv. þm. höfðu í frammi, að ég hafi farið með rangt mál í þessu efni.

Þá var það ekki rétt haft eftir hjá hv. þm. A.-Húnv., að ég hefði sagt, að það væri samskonar ákvæði í frv. hans um byggingarsjóð sveita eins og í 17. gr. jarðræktarl. Ég sagði aldrei, að það væri samskonar ákvæði, heldur ákvæði, sem stefndi að því sama, að því að hindra, að fé, sem rikið leggur til umbóta sem styrk eða vaxtalaust framlag, væri hægt að nota til þess að braska með, þannig að hægt væri að gera það að lánsfé aftur. Þetta sagði ég. Það er sorgleg saga, að fé, sem veitt hefir verið til umbóta í sveitum, hefir flutzt aftur til kaupstaðanna. Fjármagnið streymir úr sveitunum gegnum jarðasöluna; bændur selja jarðir sínar og fara með fjármagnið í kaupstaðina og byggja sér þar hús. Það er þessi fjárflótti úr sveitunum til kaupstaðanna, sem hefir verið mesta bölvun og mein fyrir íslenzkan landbúnað á undanförunum áratugum. Þangað til menn eru búnir að fá augun nægilega opin fyrir þessu og vinna að því, að þessi fjárstraumur verði stíflaður, er ekki um verulega viðreisn að ræða fyrir sveitirnar. 17. gr. jarðræktarl. stefnir einmitt að þessu ásamt ýmsum öðrum ákvæðum í lögum, sem sett hafa verið á síðustu árum. Það eru jafnvel ýmsir menn í Sjálfstfl., eins og t. d. hv. þm. A.-Húnv., farnir að sjá þetta, og þess vegna hefir hann borið fram ákvæði í frv. sínu eins og það, sem hér um ræðir. Ég ætti ef til vill að vísa til þeirra umr., sem urðu á sínum tíma um byggingar- og landnámsjóð. Það hefði sjálfsagt þótt saga, ef það hefði verið sagt, að þm. úr Íhaldsfl., eins og hann hét þá, mundi 8—9 árum síðar flytja alveg samskonar till. eins og var í þessari frægu 9. gr. byggingar- og landnámsjóðslaganna, sem mest var skammast út af á sínum tíma. En svo langt er komið, að Framsfl. hefir tekizt að ala upp réttan skilning á þessu máli hjá andstöðuflokki okkar, Sjálfstfl.

Þá verð ég að segja dálítið út af ræðu hv.

þm. V.-Sk., sem var að vísu ekkert annað en fullyrðingar og sleggjudómar, án þess að nokkursstaðar væri reynt að koma nálægt kjarna málsins, kryddað með persónulegum svivirðingum. Það, sem hann sagði, var rangt. Hann sagði t. d., að þessu jarðræktarfrv. hefði verið ungað út í skipulagsnefnd, eða Rauðku, sem ekki hefði fengið góða grafskrift. Þetta er alrangt hjá hv. þm., og ég vil segja honum, að það hefði verið miklu betra fyrir hann að afla sér réttar upplýsinga um málið áður en hann stendur upp hér á Alþingi til þess að segja hluti, sem hægt er að sanna strax á eftir, að eru algerlega rangir. Skipulagsnefnd hafði aldrei með málið að gera. Frv. var samið af nefnd, sem skipuð var af forsrh., og í henni voru Jörundur Brynjólfsson, Gunnar Þórðarson, bóndi í Grænumýrarungu, og Jón Hannesson, bóndi í Deildartungu. Það er rétt, að ég var meðinn um að aðstoða n. við að athuga frv. Þessi n. undirbjó frv., og engin önnur. Þetta veit hv. þm., en svo stendur hann upp og heldur ræðu um það, að þessu frv. hafi verið ungað út í skipulagsnefnd. Hv. þm. V.-Sk. fullyrti, að 17. gr. hefði verið felld, ef hún hefði verið borin undir atkv. bænda landsins áður en lögin voru sett, og einnig gekk ræða hans mikið út á það, að bændur landsins hefðu ekki þorað að segja skoðun sína á lögunum, af því að þingið hefði verið búið að setja þau. Þeir hefðu samb. þau, hvort sem þeir voru þeim samþykkir eða ekki. Meiri litilsvirðing á bændum landsins en þetta hefir aldrei heyrt hér á þingi, að bera það á bændur, að þeir séu svo miklar höfðingja-sleikjur, eða hvað maður á nú að segja, að þeir þori ekki að segja sína skoðun á gerðum Alþingis. Ég er hissa á því, að þessi hv. þm., sem er þm. fyrir bændakjördæmi, skuli leyfa sér að koma með slíka aðdróttun í garð bændastéttarinnar eins og þessi ummæli eru.

Þá var það rangt, eins og annað, að ég hefði haldið því fram, að það hefðu aðeins nokkrir menn í landinu verið óánægðir með jarðræktarlögin nýju. Það hefir mér aldrei dottið í hug að segja, en hv. þm. hefir fundizt rétt að hagræða orðum mínum, svo að hann gæti búið til endileysu úr þeim. Ég tók það fram, að meiri hl. hreppabúnaðarfélaganna hefði talið sig samþykkan meginstefnu jarðræktarl. Þetta voru mín orð. Ég veit vel, að það var allmikill minni hl., sem var andvigur jarðræktarl.

Hv. þm. talaði um, að ég hefði visvitandi farið einhverja ránsferð um landið í sambandi við þessi jarðræktarlög. Ég skil ekki þennan hugsanagang hjá hv. þm., og verður ef til vill að virða mér það til vorkunnar. Ég veit ekki, hvað hann meinar með þessu, en ég hefi alltaf heyrt, að með ránsferðum væri átt við það, að menn stælu, líkt eins og ég hefði farið um landið, rekið saman kvikfénað bænda, stolið peningum eða öðru slíku, og ef þetta hefði ekki verið sagt hér á þingi, geri ég ráð fyrir, að ég hefði látið hv. þm. staðfesta orð sín annarsstaðar, en ég legg ekki svo mikið upp úr ummælum hans, að ég vilji biðja þingið um að leyfa mér að leita réttar mins utan þings, þrátt fyrir þetta.

Þá skoraði þessi hv. þm. á mig að koma með skýrslu um það, hvernig hugur bænda hefði verið gagnvart jarðræktarlögunum áður en þau voru samb. Þetta er einkennileg spurning og sýnir, í hvilikt öngþveiti hv. þm. er kominn, svo að hann veit ekki, hvað hann segir. Hvernig á nokkur maður að koma með skýrslu um það, hvernig bændur hafi verið „stemmdir“ gagnvart þessum lögum áður en þau voru samb.?

Svo var hv. þm. með ráðleggingu í minn garð í lok sinnar ræðu. Í sambandi við það vil ég segja það, að ég held, að þessi hv. þm. hefði fulla þörf fyrir að glöggva sig betur á því máli, sem hér liggur fyrir, því að ég er sannfærður um það, eftir því sem hann talaði hér, að hann hefir ekki glöggvað sig á höfuðatriðum þeim, sem liggja til grundvallar 17. gr. jarðræktarl. Hann lætur einungis pólitískt ofurkapp hafa sig út í það að viðhafa önnur eins ummæli og hann hefir gert hér. Hann var að tala um, að mér væri skylt vegna stöðu minnar að vinna fyrir bændastéttina. Ég held, að sú skylda sé fyrst og fremst í því fölgín að fylgja fram þeim málum, sem maður álítur rétt, og ég er eftir 20 ára athugun á ýmsu, sem landbúnað snertir, kominn að þeirri niðurstöðu, að það, sem fyrst og fremst þarf að gera íslenskum landbúnaði til viðreisnar, er að hindra það, að fé streymi gegnum fasteignasölu úr sveitunum til kaupstaðanna, eins og milljónir hafa streymt á síðustu áratugum. Ákvæði 17. gr. eru litill liður í þeirri viðleitni, að stifla þann fjárfloтта. Mér virtist óþarft af hv. þm. V.-Sk. að vera með svona mikil svigurmæli í sinni ræðu. Min raða gaf alls ekki tilefni til þess, og það var síður en svo, að ég kæmi inn á nokkuð persónulegt. Ég tók það fram, að ég væri því fylgjandi, að málið færi til n. til athugunar. Ég veit, að það kemur ekki til mála, að ég fylgi till. hv. flm. um að fella niður 17. gr. jarðræktarl., en hitt skal ég geta um, að á flokksþingi Framsfl. í fyrravetur, þar sem þetta mál var tekið til umr. og á annað hundrað bændur úr öllum héruðum landsins sátu, taldi flokksþingið sig einróma fylgjandi nýju jarðræktarl. og höfuðbreytingunum; sem á þeim gömlu höfðu verið gerðar. Var þó um leið samb. að taka til athugunar og endurskoðunar öll atriði, sem eru hliðstæð ákvæðum 17. gr. l., eins og ákvæðin í lögunum um byggingar- og landnámskjóð, nýbýlalögunum og annað, sem stefnir að sama marki. Það er því alls ekki svo, að ég telji, að 17. gr. l. þurfi endilega að vera áfram í því formi, sem hún er nú í. Það má vel vera, að það megi finna annað form, en það á þá að stefna í þá átt, að þessi ákvæði nái enn betur tilgangi sínum, eins og flokksþing Framsfl. orðaði það í fyrra, þeim tilgangi að hindra, að það fé, sem veitt er sem vaxtalaust framlag til landbúnaðarins, sé gert að lánsfé aftur, sem þeir, sem nota eiga fasteignirnar, verða að borga fulla vexti af um aldur og æfi, og kemur ekki að notum öðrum en þeim, sem fyrst hafa hlotið það af einhverri tilviljun. Mér er það ljóst, að það er þýðingarlaust fyrir mig að samb., að málið fari til n., af því að ég sé því fylgjandi, að þetta ákvæði verði numið burt,

en ég get haft samvinnu við menn um það að finna annað form, ef tilganginum verður að einhverju leyti betur náð með því.

Hv. þm. V.-Sk. tók það óstínt upp fyrir mér, að ég skyldi leyfa mér að segja þau orð, sem ég sagði í fyrra skiptið, en ég verð að segja, að ég hygg, að það sé þingmannsréttur minn, eins og annara, án tillits til þess, hvort það er hv. þm. V.-Sk. eða einhver annar, sem flytur mál, að segja um það mína skoðun, og þess vegna þykir mér undarlegt, að hv. þm. skuli vera með ónot, þó að ég á kurteisan hátt segði skoðun mína um mál, sem hann flytur.

Fyrst ég er staðinn upp, er bezt að reka allt niður í hv. þm., sem hann sagði. Hann tók það fram, að þegar atkvgr. fór fram í hreppabúnaðarfélagunum um jarðræktarlögin, þá hafi aðeins verið greidd atkv. um I. kaflann. Hvaðan hefir hv. þm. þessa vitzu? Þarna er hann aftur að tala um hlut, sem hann veit ekki um. Það voru gerðar fjölmargar samþykktir, og ég skal ekki segja nema einhverjar af samþykktum hreppabúnaðarfélaganna hafi eingöngu fjallað um I. kaflann, en langsamlega meiri hlutinn fjallaði um jarðræktarlögin í heild, og lögum um var einmitt vísað út í sveitirnar til atkvgr. sem heild. Þess vegna er það ekki annað en tilbúningur hjá hv. þm., að það, sem greidd voru atkv. um, hafi verið staða mín í búnaðarfélaginu. Það er einn af þeim tilbúningum, sem þessi hv. þm. hefir gert sig sekan um í þessum umr.

Ég sé svo ekki ástæðu til þess að hafa orð mín fleiri að sinni, en af því að hv. þm. V.-Sk. tók það svo óstínt upp, að ég leyfði mér að segja nokkur orð út af frumræðu hans, áleit ég rétt að svara því dálítið rækilega.

Umr. frestað.

Á 26., 27. og 28. fundi í Nd., 13., 15. og 16. nóv., var frv. tekið til frh. 1. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 29. fundi í Nd., 17. nóv., var fram haldið 1. umr. um frv.

***Forsteinn Briem:** Herra forseti! Þetta frv. er þannig til komið, að tekin hafa verið út úr 3 atriði úr öðru frv., er liggur fyrir þessari hv. d. Ég sakna þess, að þeim tveim lögfræðingum, sem standa að frv., hefir láðst að gera á l. vissar breytingar. Viðvíkjandi hámarksákvæðinu um styrk til jarðabóta hefði í niðurlagi 23. gr. þurft að gera breytingar, og einnig á l. málsg. í niðurlagi 51. gr. l., þar sem rætt er um það, að ef hið opinbera tekur land eignarnámi, þá skuli allur opinber styrkur, er veittur hefir verið, dreginn frá endurgjaldinu. Í frv. á þskj. 78 hefir þetta verið athugað, og hefði ég vænt þess, að það yrði einnig gert í þessu frv. Þegar frv. á þskj. 78 var til 1. umr., var létt tekið á ýmsum ákvæðum hér að lútandi, svo sem ákvæðinu um 17. gr., af því að okkur var kunnugt um það, sem gerzt hafði á flokksþingi Framsfl. Þeir, sem stóðu að lög-gjöfinni, áttu þar í vök að verjast og urðu að gefa hálgildings loforð um, að þessari gr. skyldi breytt. Fengu þeir því aðeins meðmæli

með l., að því væri lofað að breyta þessu. Ég veit t. d. um einn bónda, sem sagðist eiga það eitt erindi á flokksþing Framsóknar að segja sig úr flokknum, og hann gerði það ekki vegna þess eins, að loforð var gefið um að breyta 17. gr.

Ég átti því von á bót og betrun, og ég vildi gera flokknum auðvelt að gera þá yfirbót. Í framsögu fyrir frv. á þskj. 78 vildi ég ekki egna illt skap, og fór ég því ekki við l. umr. mörgum orðum um 17. gr., því að það er eins og að koma við viðkvæmt sár að minnst á þessa 17. gr. við suma framsóknarmenn. Ég vildi ekki ýfa sárin, en lofa þeim að iðrast í einrúmi.

En nú hafa umr. snúist á annan veg. Það er komið í ljós, sem ég vissi, að framsóknarmönnum myndi reynast erfitt að stilla skap sitt, ef komið væri við þetta sár. Það er ef til vill illa farið, að þetta sár var ýft, fyrr en séð var, hvort efndir yrðu. Má vera, að réttara hefði verið að taka mýkri höndum á því, meðan ekki var víst um afstöðu flokksins, því að ekki er rétt að taka hart á mönnum, meðan þeir eru að sjá að sér, ella geta þeir fallið til baka. En það hefir komið í ljós, að iðrun þeirra var ekki eins mikil og við hefði mátt búast. A. m. k. virðist sem hv. 2. þm. Skagf. hafi nú fallið til baka og yfirgefið málið, og var hann þó einn þeirra fyrstu, er sáu að sér í málinu, því að hann jataði á aukabúnaðarþingi 1936, að 17. gr. næði ekki tilgangi sínum eins og hún er nú. En það var ekki að heyra á hv. þm., þegar hann talaði hér síðast.

Það vill verða svo stundum, þegar menn fá slík „tilbakaföll“, að menn verða hálfu verri en fyrr. Og þetta er einmitt það, sem hefir skeð hér, því þessi sami þm., sem jataði það á aukabúnaðarþinginu, að 17. gr. næði ekki tilgangi sínum, kvað svo fast að orði í sinni síðustu ræðu, að 17. gr. væri hvorki meira né minna en sett til þess að rétta við sveitirnar. Það á að rétta við sveitirnar með 17. gr. Dettur mér í því sambandi í hug jörð, sem ég kom á síðastl. sumar, frekar afskekkt jörð, þar sem erfitt er um aðdrátt. Bóndinn og faðir hans höfðu lagt á 4. þús. kr. í réktun jarðarinnar. Bóndinn sagði mér, að þyrfti hann að selja jörðina, myndi hún seljast um 600 kr. meira vegna þessara jarðabóta. Nú þótti honum hart, að það skyldi vera lögð kvöð á þennan ½ hluta, sem hann fengi úr ríkissjóði. Mér heyrðist hann ekki telja það hvatningu, að lögð væri kvöð á þennan ½ hluta, sem hann fengi fyrir framlagt fé og unnið verk á jörð sinni. En með þessari hvatningu ætlar Framsfl. að rétta við sveitirnar.

Það sýnir kannske ekki mikið, að koma með fordæmi af þessum eina bónda. En ég get tekið bændur í heild. Bændur landsins leggja fram árlega um ½ millj. dagsverka í umbætur á jörðum sínum. Ef meta á hvert dagsverk á 5 kr. fyrir utan styrkinn, þá verða þetta um 2½—3 millj. árlega, eða 25—30 millj. á hverjum 10 árum, eða á þeim tíma, sem liður milli fasteignamats.

Ég geri ekki ráð fyrir, að jarðirnar hækki í verði um meira en ¼—½ af þessari upphæð.

Ög er ekki nóg, að bændurnir verði að afskrifa ¾ hluta, eða um 20 millj. á hverjum 10 árum, af því fé og þeirri vinnu, sem þeir hafa lagt fram til umbóta á jörðum sínum, þótt ríkið taki ekki, eins og kúaráðunauturinn vildi vera láta, ½ af því? Ég spyr. Það er réttasti skilningurinn á jarðræktarstyrknum, að hann sé einmitt þátttaka af hálfu ríkisins í þeirri nauðsynlegu afskrift, sem þarf að gera á jarðabótum á hverjum tíma.

Það er venja hjá hverju fyrirtæki, sem ber sig, að bókfæra þær umbætur, sem gerðar eru, með kostnaðarverði fyrst og verja síðan hluta af ágóða hvers árs til að afskrifa. En það er augljósara en um það þurfi að ræða, að þetta geta islenzkir bændur ekki gert. Og eftir því, sem fram hefir komið af opinberum reikningum, hafa jafnvel ekki þeir, sem stærst hafa búin og bezta afstöðu á allan hátt, getað afskrifað sínar jarðabætur. Þetta sýnir, að ræktunarstyrkurinn hefir fullan rétt á sér einmitt sem þátttaka hins opinbera í afskrift á þeim jarðabótum, sem gerðar eru.

Svo er á eitt að líta. Hver, sem ætlar að gera jarðabætur, á samkv. l. ræktunarstyrk visan upp að vissu marki. Allir hafa jafna aðstöðu til að notfæra sér þennan jarðræktarstyrk. Og hvaða ástæða er þá fyrir kaupanda jarðar að borga þann styrk, sem hann sjálfur á visan, ef hann gerir jarðabætur? Ég get tekið hliðstætt dæmi. Ríkið styrkir bændur til áburðarkaupa, og það allríflega, allt að 3 kr. á sekk fyrir nokkru síðan. Varð þess vart, að menn bröskudu með þann styrk? Nei, allir áttu jafnan rétt á honum, og því var ekki braskað með hann, þegar áburðurinn gekk kaupum og solum. Þessu er alveg eins háttað með jarðræktarstyrkin. Menn selja ekki þau verðmæti, sem allir eiga jafnan rétt á. Það er því alger hugsunarvilla og blekkingarrök að komast svo að orði eins og hv. 2. þm. Skagf., að menn gætu braskað með jarðræktarstyrkin. En viðvíkjandi ákvæðum 17. gr. er og á það að líta, að eigi að setja slíkar kvaðir á framlag ríkisins til umbóta og aukningar á þjóðarauðnum, eins og ræktunin er, yrdi vitanlega samræmis vegna að elta uppi öll framlög, sem það opinbera veitir og kynnu að hafa aukningu verðmæta í för með sér. Ég get nefnt jörðina, sem ég dró dæmi af áðan. Bóndinn taldi, að jörðin myndi hækka um 600 kr. fyrir þá ræktun, sem þar hafði farið fram. En það er ekki ólíklegt, að kæmist sú jörð í gott vega-samband, þá mundi hún hækka um aðrar 600 kr. í söluverði, og það án þess að bóndinn hefði lagt fram einn eyri til að skapa þá verðhækkun. Þá kemur það alihlálega við, að bóndinn sleppur kvaðalaus og fær kvaðalaust í hendurnar verðmætisaukningu, sem hann hefir ekki lagt eyri til, en hinsvegar fær hann allhåa kvöð á verðmætisaukningu, sem hann hefir skapað með fimmföldu framlagi við það, sem hann fær.

Þess hefir verið getið til, að ákvæði 17. gr. séu upphaflega komin frá samstarfsflokki Framsf. um stjórnaðstöðu. Og sé svo, þá er tilgangur þessara l. nokkurn veginn auðsær og ekki sá, sem uppi er látinn, heldur sá, að fá bændurna til að láta af hendi einn fingur til

þess opinbera, til þess síðan að ná allri höndinni. Það er augljóst, að eins og frv. var fyrst lagt fram af n., þá var beint stefnt að því, að hið opinbera eignaðist allt að 5 þús. kr. í hverri jörð á landinu.

Hv. þm. vitnaði í það, að atkvgr. hefði farið fram um þetta. Ég hygg, að atkvgr., sem fór fram um 17. gr., hafi verið alveg vafalaos. Ég veit ekki betur en að þar hafi atkv. fallið á þessa lund, að með 17. gr. voru greidd 898 atkv., en á móti 1558 atkv., m. ö. o., nálega ¾ af þeim bændum, sem greiddu atkv. um þessa gr., greiddu atkv. á móti ákvæðinu. Þar að auki má geta þess, að þó að ýms búnaðarfélag gæfu einskonar loðin meðmæli með þessum l., þá má taka tillit til þess, að það komu fram allmiklar hótanir um það, jafnvel af hálfu hins opinbera aðilja, að bændur skyldu hafa verra af, ef þeir gengju ekki að jarðræktarl. eins og þau voru. Og það var tekið eftir því, þegar atkvgr. fór fram, að víða, þar sem stjórnaarsinnar voru í meiri hl., var ekki leyfð leynileg atkvgr., en þar, sem hinsvegar leynileg atkvgr. var höfð, munu atkv. yfirleitt hafa fallið á móti l. Þar, sem atkvgr. aftur á móti féll á þá lund, að fundurinn t. d. teldi sig í höfuðatriðum meðmæltan l., þá mun ekki hafa verið fyrst og fremst átt við 17. gr., heldur þær raunverulegu endurbætur, sem gerðar voru með l. Á ég þar við þau atriði, sem eru að nokkru leyti tekin upp úr frv., sem Bændafll. hefir flutt á undanfórnum þingum, t. d. um áburðarkaup, framræslu o. fl. Þessi ákvæði töldu bændurnir stefna í rétta átt og vildu veita þeim viðurkenningu.

Hv. þm. sneiddi að Bændafll. í sinni ræðu og sagði, að hann hefði komið fram með, í sínu nýbýlafrv. 1934, hliðstæð ákvæði og eru í 17. gr. Ég vil algerlega mótmæla þessu, og hv. þm. veit vel, að það er mikill munur á ákvæðum þessa frv. og ákvæðum jarðræktarl. Samkv. frv. Bændafll. átti ríkið að leggja fram hálfu jörðina og hálfu ræktun og hús á þeim helmingi, og þar sem ríkið átti þennan helming og hafði lagt hann fram að öllu leyti, þá var allt öðru máli að gegna með þetta en þann líta styrk, sem veittur er til ræktunar. Ríkið á víða hálfar jarðir, og kostar þó ekki hálfu ræktun á þeim, eins og gert er ráð fyrir í nýbýlafrv., heldur veitir styrk til hennar, og ríkið afhendir þar ekki land það, sem þessi styrkur er veittur til ræktunar á. Það á landið áfram og hefir sínar stóru kvaðir á því, við að greiða árlegt afgjald. En samkv. nýbýlafrv. átti það land að lánast endurgreiðslulaust, en vitanlega ekki að vera heimilt að selja það. Og það getur ekki talizt athugavert, þó að ríkið afhendi ekki það land, sem það hefir sjálft keypt og kostað ræktun á, frekar en hægt er að ætlast til þess, að ríkið afhendi þær jarðir, sem það á að öllu leyti. Ef ríkið keypti hálfar jarðirnar af bændum, þá horfði málið öðruvísi við, og væri ekkert við því að segja, þótt einhverjar kvaðir fylgdu. En nú er þetta ekki í jarðræktarl. og þau því á engan hátt sambærileg við nýbýlafrv. Jarðræktarl. taka til allra í landinu, sem rækta, en nýbýlafrv. aðeins til fárra manna, sem verða að uppfylla viss skilyrði. Nýbýlafrv. veitir fá-

um einstaklingum hlunnindi, sem aðrir eiga ekki kost á, og því er ástæða til að hafa sérákvæði um slíkt. Ef því væri svo varið með jarðræktarstyrkinn, að ætlað væri til, að örfáir menn fengju notið hans, þá væri öðru máli að gegna, þótt menn yrðu að taka á sig einhverjar kvaðir. En nú taka jarðræktarl. til allra ræktenda í landinu, og styrkurinn er ekki veittur fáum útvöldum eins og í nýbýlafrv., og þess vegna er ekki ástæða til að leggja kvaðir á þann styrk. Og eins og ég tók fram áðan, þá kaupir enginn maður jarðræktarstyrk, sem hann á kost á að fá ókeypis.

Þetta gæti að visu horft öðruvísi við, ef það væri meiningin að afnema ræktunarl. og ræktunarstyrkinn. Þá mætti líta á 17. gr. sem undirbúning til þess að jafna fyrirfram aðstöðu þeirra jarða, sem hafa notið styrksins, og hinna, sem hafa ekki notið hans. Þær raddir hafa heyrt frá einum flokki hér innan þingsins, að jarðræktarl. mætti afnema. En þó að Framsfl. hafi stundum gengið erinda þeirra manna, sem hafa borið landbúnaðinn lítt fyrir brjósti, þá hygg ég, að flokkurinn hafi ekki vitandi vits undirbúið afnám jarðræktarstyrksins með 17. gr. Og ég vil vænta þess, að Framsfl. taki til greina þau mótmæli, sem komið hafa fram gegn 17. gr., og geri annaðhvort, að afnema ákvæði hennar eða breyta þeim, svo að þau verði óskaðleg. Þá fyrst getur maður sagt, að flokkurinn sýni í verki þá afstöðu til þessa máls, sem honum er samboðin.

*Flm. (Gísli Sveinsson): Þegar þetta mál var til umr. síðast, þeirrar sömu og nú, en fyrr á þinginu, þá bar það til, að andmælandi minn, hv. 2. þm. Skagf., komst nokkuð út í það, hvernig á því stæði, að hann neyddist til að taka málið eins og hann gerði. Hann taldi sem sé, hvað málefnið snertir, að það væri í minum orðum og grg. fyrir frv. farið rangt með það, að óánægja hefði verið meðal bænda út af ákvæðum jarðræktarlaganna, og þá einkanlega 17. gr.

Í annan stað taldi hann sér mjög misboðið í þeim orðum, sem ég lét falla. Ég var dálítið hissa á því, hvað þessi þm., sem áður hefir átt sæti hér á þingi og ætti að hafa vanizt umr. um almenn mál, var viðkvæmur fyrir þessum réttlátu ummælum mínum. Hann virtist annað veifið hrósa sér af því að hafa átt þátt í samningu þessara l., en annað veifið var hann svo viðkvæmur, að hann vildi lítið við ákvæði þeirra kannast. Þessi hv. þm. má vitanlega hafa sína skoðun, en ég hefi fullt leyfi til þess, og mér ber skylda til að segja, hvernig mér kemur hans skoðun fyrir sjónir, því þetta eru ákvæði, sem varða alþjóð. Og það er sannast sagna, að það hefir ekki tekizt og mun ekki takast að hrekja það, að mikill hluti af því fólki, sem sérstaklega á undir þessum l. að búa, er ekki einungis óánægður með þau, heldur heimtar, að þeim verði breytt.

Hv. þm. sagði það skýrum stöfum í umr. síðast, að það sé visvitandi til ætlað, að 17. gr. komi þessu svo fyrir, að bændur ættu ekki og gætu ekki eignast þann hluta, sem hún und-

anskilur, vegna jarðræktarstyrksins. Það land, sem þannig kæmi fram, yrði ekki eign bændanna. Ég vitti þetta í sjálfu sér og minnti hv. þm. á, að þetta ákvæði hefði hlotið nafnið jarðránsákvæði, og að það væri ekki hrósvort fyrir hann, í þeirri stöðu, sem hann væri, að hafa verið einn af aðalhvatamönnum þess, að koma þessu ákvæði í framkvæmd. Út af þessu varð hv. þm. svo aumur, að hann taldi sér borið á brýn, að hann færi þjófs- og ræningjahendi um byggðir og ból og væri vis til að hnúpla lausafé sem fasteignum. Ég vona, að hv. þm. hafi setzt í geði síðan og sé farinn að átta sig á því, að hann verður ekki, hvorki af mér né öðrum tekinn sérstaklega hátiðlega, ef hann ber slík rök fram og þetta. Og hann getur verið rólegur yfir því, að hann fær að heyra það, hvað hann verðskuldar fyrir afskipti sín af opinberum málum.

Það eru til menn, sem eru svo aumur yfir því að vera ámælt fyrir afskipti sín af opinberum málum, að þeir flýja í það skjól, að verið sé að fara með persónulegar svívirðingar um þá. Þetta hefir verið talið veikleikamerki, að geta ekki rætt um almenn mál án þess að vikja þeim inn á sína eigin persónu og reyna að vekja meðaumkun með henni.

Þá kem ég að því, sem hv. þm. talaði um málið sjálft eins og það liggur fyrir, og þeim einstöku ákvæðum jarðræktarl., sem er verið að breyta. Hv. þm. taldi, að ég hefði farið rangt með það, að atkvgr. hefði aðallega verið um fyrsta kafla l. Þótt ég hafi að visu ekki komizt alveg svona að orði, þá getur þetta vel staðizt. Ég vil meina, að það sé sannanlegt, ekki aðeins það eins og hann sagði, að atkvgr. hefði átt að fjalla um einstök ákvæði l., því hún fjallaði nær einungis og mætti segja aðallega um fyrsta kaflann. Til sönnunar þessu, sem skiptir ekki miklu máli, nema hvað það snertir, hvernig málið var undirbúið, vil ég benda hv. þm. á plagg, sem hann hefir vafalaust staðið að; það er bréf, sem sent var út 16. nóv. síðastl. ár, eða sama sem sent út af honum og minni hluta Búnaðarfélagsins og búnaðarþingsstj. Þetta bréf hefir orðið alkunnugt, af því að það leyndi sér ekki, að þetta var einskonar neyðaróp, sem þessir menn gáfu frá sér, eftir að þeir höfðu orðið í minni hl. á búnaðarþinginu. Innihald þessa bréfs er einskonar hótun til bænda um það, að hallað muni á Búnaðarfélag Íslands og af þeim öll ráð tekin, nema þeir marki rétt. Og það er skýrt tekið fram, hvað það er, þ. e. að fallast á jarðræktarlögin eða 1. kafla þeirra.

Ég hefi þetta bréf hér fyrir framan mig. Það er ljótt bréf. Það er svo langt, að ég vil ekki ónáða hv. þdm. með því að lesa það upp. En ég vænti þess, að menn muni kannast við það, þó að þeir, sem að því standa, kæri sig ekki um, að það sé dregið fram í dagsljósið.

Það má vel vera, að þessir nm., búnaðarþingsmenn og búnaðarstjórnarmenn hafi haft sitt aðalskjól ekki frá sjálfum sér, en frá öðrum valdamiklum aðiljum, sem þeir hafa farið með þetta mál í umboði fyrir, og má rekja sumt þaðan. En það, sem þeir vilja fá fram,

er þetta, að hreppabúnaðarfélagin greiði atkv. með jarðræktarlögum.

Nú má vel vera, að þessir menn og búnaðarmálastjóri hafi ekki haft þetta allt frá sjálfum sér, heldur öðrum valdameiri aðiljum. Það, sem atkvgr. var fyrst og fremst látin snúast um, er I. kaflinn, — um það, hvort Búnaðarfélagi eigi að fara áfram með framkvæmd jarðræktarlaganna. Á þessu glæptust ýmsir, og því varð útkoman í atkvgr. eins og hún varð, og ekki af neinu öðru. En þar sem fram fór atkvgr. um önnur ákvæði I., svo sem hámark styrks og jarðránsákvæði 17. gr., kom næstum alstaðar í ljós, að meiri hl. bænda var þeim fráhverfur. En að meiri hl. bænda hafi greitt atkv. með jarðræktarl. í heild, má til sanns vegar færast á þeim grundvelli einum, að þeir trúðu því, sem líka var vigorð Framsóknar við þessar kosningar, að hér væri um sjálfstæði Búnaðarfélagsins að ræða.

Hv. 2. þm. Skagf., núv. búnaðarmálastjóri, fullyrði með ekki alllitlum þjósti, að það væri rangt eftir sér haft, að meiri hl. bænda hefði greitt atkv. gegn 17. gr. Ég vil nú skrifa þessi ummæli hv. þm. og ýmsa aðra framkomu hans í þessu máli á reikning þess sálarástands, sem hv. þm. Dal. kallaði „iðrunarstigið“, en eins og kunnugt er, eru menn oft uppstökkir og viðkvæmir á því stigi og gæta þá ekki staðreynda sem skyldi. Hitt er fullkomlega víst, að 17. gr. jarðræktarl. fékk meiri hl. bænda á móti sér. Hv. 2. þm. Skagf. sagði, að atkvæðaskýrslur um þetta hefðu verið falsaðar, enda samdar af bændaflokksmönnum. En þess var einmitt getið um atkvæðaskýrslu þessa, að hún væri frumskýrsla, og því gætu tölur raskast nokkuð, áður en úrslitatölur fengjust, sem og varð að nokkru leyti, en hitt stóð óhrakið eftir sem áður, að meiri hl. bænda hafði látið í ljós vanþóknun sína á 17. gr. við atkvgr.

Mér finnst því, að hv. 2. þm. Skagf., núv. búnaðarmálastjóri, eigi ekki að vera að stökkva upp á nef sér, þótt við bjóðum honum nú hjálp okkar til að breyta þeim ákvæðum, sem meiri hl. bænda hefir þegar lýst sig óánægðan með. Það er alþingunna, að flokkur hans hefir samb. á þingi sínu að fá lögunum breytt, og úti um héruðin er það alþingunni, að framsóknarmenn, ekki síður en aðrir, vilja láta fella greinina eða breyta henni stórum.

Hv. búnaðarmálastjóri sagði, að þessi gr. væri sett í lög til að vernda bændur fyrir verðhækkun, er leiða kynni af „braski“ með jarðir, sem hækkað hefðu í verði vegna styrkja frá hinu opinbera, og sagði, að sin vegna hefði ekki þurft að visa málinu til nefndar. En nú vil ég hjálpa honum til þess að fá hinum óvin-sælustu ákvæðum laganna breytt í nefndinni, og ég veit, að hann leggur þar lið sitt fram í því skyni, hvað sem hann segir nú, á þeim grundvelli, sem markaður er í frv., eða öðrum enn breiðari. Hv. búnaðarmálastjóri sagði, að 17. gr. væri til þess sett í lög til að verjast fjárflotta úr sveitunum, þar sem mjög hefði borið á því, að bændur hefðu selt jarðir sínar háu verði og flutt síðan til kaupstaðanna með andvirðið. En ég leyfi mér að fullyrða, að þótt

eitthvað hafi kveðið að þessu um tíma, þá er þessi viðbára nú að mestu eða öllu leyti orðin hábilja. Einstöku menn hafa að visu getað selt jarðir sínar samilega, en fágætt, að þar hafi verið um braskverð að ræða, og undantekning, að þessir menn hafi flutt sig til Reykjavíkur á eftir. A. m. k. hefir sízt kveðið svo mjög að þessu, að ástæða sé til þess að kalla bændur braskara þess vegna, og goðgá getur það varla talizt, þótt einn og einn bóndi flytji sig í kaupstað, þótt slíkt geti verið varhugavert, ef mikið kveður að því. En yfirleitt má segja, að eins og nú er komið séu slíkar sölur, og þá um leið slíkir flutningar orðnir ógerningur, svo illa sem jarðir seljast nú og mikið hvilir á þeim. Þessi ástæða getur því ekki haft það gildi lengur, að réttmætt sé að skera alla bændur niður við sama trop og taka af þeim mikinn hluta verðlaunastyrksins.

Ég sé, að hv. búnaðarmálastjóri er nokkuð laus við hér í deildinni og vill gjarnan komast hjá því að hlusta á mig. Ég vona þó, að orð mín berist til hans, svo að hann geti svarað því með rökum næst, sem hann svaraði síðast með útúrsmúningi, þ. e. því, hvaðan löggjafanum hafi horizt kröfur um efni 17. gr. Hve margir skyldu þeir bændur vera, sem hafa óskað þess ákvæðis? Ég ætla, að ekki muni Bf. Ísl. heldur hafa verið að því spurt. Úr þeirri átt var einmitt farið fram á það, að hrpa ekki að samningu jarðræktarl., en slíkt fékk engar undirtektir hjá stjórnarflokkunum. Ég spurði í þessu efni aðeins um kröfur bænda um einstök ákvæði löggjafarinnar, 17. gr. o. fl., og getur hv. búnaðarmálastjóri gefið skýrslu um þau at-riði, ef slíkar skýrslur eru nokkrar til.

***Sveinbjörn Högnason:** Ég get ekki annað en látið í ljós undrun mína á því, að hér skuli nú eiga að fara að leika sama skrípaleikinn um jarðræktarlögin og gert var fyrir og kringum atkvgr. þá, þar sem meginhluti bænda lýsti yfir því, að hann væri lögunum fylgjandi. Þetta sýnir það eitt, að þeir menn, sem slíkum bardagaóðferðum beita, virða í raun og veru álit bændanna, sem þeir eru þó alltaf að visa til, að vettugi. Það er sannarlega ógeðslegt, að hér á Alþingi skuli vera haldið uppi baráttu til þess að halda uppi tortryggni um mál, sem bændur eru þegar búnir að láta í ljós álit sitt á, enda sjá menn bezt, af hvílkri alvörufefni þetta mál er flutt hér og rétt, ef þeir virða fyrir sér andlitíð á hv. flm. (GSv).

Hv. þm. Dal. var í sambandi við þetta mál að tala um iðrun og afturhvarf, svo sem tíðkast um oss presta. Vegna afstöðu hans í þessu máli verð ég að leggja sérstakan skilning í þessi orð hans. Hann hefir á allan hátt reynt að tortryggja jarðræktarlögin, eins og aðra umbótastarfsemi síns fyrra flokks á síðari árum, og hefir alls ekki látið skipast við fortölur fyrri samherja sinna um að koma aftur í fylkingar okkar og vinna með drengskap að þeim umbótamálum, sem fyrir liggja. En við atkvgr. um jarðræktarlögin mun hann hafa séð vilja bænda í þeim málum, og því mun iðrun og afturhvarf hans nú vera fölgjandi í þeirri ósk, að

vægilega verði á honum tekið af þeim mönnum, sem hann hefir brugðist í þessu máli sem fleirum, meðan hann er að iðrast. Ég veit, að það er þungt fyrir hann að fá slíka áfelliðsdoma hjá bændum sem atkvgr. ber vott um, en þótt við trúum ekki enn hverju hans orði, skal ég lofa honum því, ef hann sýnir einlaga viðleitni til betrunar, að létta honum afturhvarfið eins og hægt er. Annars get ég sagt honum það um leið, að í flestum málum er dómur bænda sá, að ekki beri að treysta liðhlaupum þeim, sem skreiðst hafa undir pilsfald Sjálfstfl., sem virðir vilja og atkvgr. bænda að vettugi. En þó skal ég lofa hv. þm. Dal., að ég skal reyna að styðja hann með nærgætni út af þeirri braut, þegar ég sé, að honum er álvara.

Um 17. gr. er það að segja, að það er vilji fjölda bænda, að hún verði skýrar orðuð en nú er, svo að öruggt sé, að styrkir til ræktunar verði ekki til að hækka jarðirnar í verði. Ég hefi ekki heyrt aðrar raddir um þá grein en slíkar, og mér er óhætt að fullyrða, að Framsfl. mun ekki bregðast skyldum sínum í þessu efni.

Hv. flm. (GSv) segir, að sú tíð sé nú löngu liðin, að menn braski með jarðir sínar. Mér er þó kunnugt um eina jörð, hér ekki alllangt frá, þar sem eigandinn krefst 100 kr. fyrir dag-sláttu, sem ríkissjóður hefir lagt í 60—70 kr. til að rækta. Fari slíkar sölur fram, er auðsætt, að sá, er við jörðinni tekur, væri betur settur með þeim hætti, að engar framkvæmdir hefðu áður verið á jörðinni gerðar. En allmörg slík dæmi þekki ég, bæði úr minni sveit og öðrum. Það er því fullkomið ábyrgðar- og skilningsleysi að fara að hafa róg um þetta ákvæði á ný.

Ég vænti þess því, að þeir hv. þm., sem farið hafa af stað í þessu skyni, sjái að sér, áður en það er um seina. Ég reyni að hafa von um það, að hv. þm. Dal. sé á iðrunarleið, því að a. m. k. talar hann mikið um iðrun, en eins og kunnugt er, er það ávallt fyrsta sporið til betrunar, að hugsa um sinn innri mann. Ég vona því, að sú stund komi, að þessi vinur minn sjái að sér.

Thor Thors: Mér virðist, að þessar umr. séu komnar á allbreiðan grundvöll, þegar hv. 1. þm. Rang. er farinn að tala um vináttu sína og hv. þm. Dal., skilnað þeirra og væntanlega endurfundi.

Þetta mál er þannig til komið, hvað sem hv. 2. þm. Skagf. segir, að grundvöllur þess var lagður af þeirri alkunnu skipulagsnefnd atvinnumála, þeirri n., sem stjórnarflokkarnir buðu þjóðinni upp á eins og allsherjar sáluhjálparatriði út úr kreppunni. Árangurinn af starfi þessarar n., þar sem ýmsir leiðtogar stjórnarflokkanna áttu sæti, hefir nú orðið ein merkileg og stór skýrsla, og annað ekki. Þjóðin átti þó áður nóg af skýrslum um sitt eigið sáluástand, og því engin hjálp, þó að hún fengi eina þar í viðbót. En þetta varð árangurinn af starfi þessara miklu manna, sem tóku að sér að aflétta afleiðingum kreppunnar og útrýma atvinnuleysinu. En í þessari n. er þetta mál fyrst upp tekið. Það kemur beinlínis fram í skýrslu n., að hún hefir haft þetta mál til athugunar og

látið gera skýrslur um, hvernig jarðræktarstyrkurinn hefir fallið á landinu. Og til þess að breiða yfir, að sú sósíalistíska stefna, sem réði í þessari n., hafi þarna fengið að njóta sín, eru teknir tveir bændur og látnir ganga frá því frv., sem n. var búin að útbúa. En það er á allra vitorði, að ákvæðið um breyt. á jarðræktarstyrknum er komið inn í l. fyrir atbeina sósíalista.

Hv. 1. þm. Rang. leyfir sér að rísa hér upp og belgja sig upp um, að hér sé skripaleikur á ferðinni. Þegar við leyfum okkur að taka upp eitt af þeim málum, sem hafa nú upp á síðkastið verið helztu ágreiningsmálin í stjórn-málunum, þegar við leyfum okkur beinlínis að taka eitt grundvallaratriðið í stjórn-málalabaráttunni á þinginu, þá ætla þessi maður að rífa af vandlætingu. Veit þessi hv. þm. það þá ekki, að hér er verið að berjast um sósíalisma eða ekki sósíalisma? Þetta ákvæði er þannig, að eftir 20 ár verður ríkið búið að eignast í jarðeignum bænda um 10 millj. kr. Hér er ástæða til að vera á verði fyrir þá, sem berjast gegn sósíalisma. Það eru engin undur, þó að hv. 1. þm. Rang., sem hefir slampast inn á þing á atkv. sósíalista, sé að verja þetta mál, en hann þarf ekki heldur að vera undrandi, þó að við séum að vernda jarðirnar í eigu bændanna og hindra, að ríkisvaldið sé að leggja fingur sína og klær inn á þetta svið. Maður verður meira undrandi, að þegar fram kemur á þessu þingi, sem búið er að sitja á annan mánuð án þess að hafa gert nokkurn skapaðan hlut annað en að vera sér til skammar, þar sem þingfundir hafa verið fjórðungstundur til hálf-tíma, af því að þingið er óstarfhæft og ekkert unnið í n., en búið að eyða í þinghald um 200 þús. kr., — að þegar þá kemur fram stórt ágreiningsmál, þá skuli þessi hv. þm. leyfa sér að tala um skripaleik. Mig furðar á slíkri framkomu hjá þeim manni, sem hefir átt sæti á þingi áður.

Það er eitt atriði, sem enn er ósvarað. Hverjir voru það, sem höfðu beðið um 17. gr.? Voru það bændur landsins? Jarðræktarstyrkurinn var upphaflega veittur sem verðlaun og í vitund þess, að þegar bændur eru að vinna á jarðabótum, oft fyrir lægra kaup en nokkur önnur stétt, þá eru þeir að vinna að því að gera landið byggilegra fyrir komandi kynslóðir. Þess vegna áleit ríkið rétt að veita þessi verðlaun. Nú má það ekki eiga sér stað, heldur á þetta að vera framlag ríkisvaldsins til þess að tryggja því meiri umráðarétt yfir jörðunum í landinu. Ég ætla að fullyrða, að það voru ekki bændur landsins, sem báðu um þetta. Andstæðingar halda því fram, að bændur hafi viljað viðhalda þessari gr. Þeir geta þó ekki mótmælt því, að við þá atkvgr., sem fram fór, þrátt fyrir það, hvernig hún var undirbúin og með hvaða hætti hún fór fram, þá voru 1558 bændur á móti 17. gr., en aðeins 858, sem voru með þessu ákvæði. Þessu geta þeir ekki mótmælt, og hv. 1. þm. Rang. ætti að athuga það, að í því kjördæmi, sem hann á að heita fulltrúi fyrir, eru 119 bændur á móti 17. gr., en aðeins 63 með henni.

Þá vildi hv. þm. tala um það, að við kosning-

arnar í sumar hefði vilji bændanna í þessu máli komið í ljós. Ójá, það var kosið um margt annað en 17. gr., þótt vitanlega jafnstórt principmál skipti miklu. En ég vil benda hv. þm. á það, að Sjálfstfl. fékk um 24500 atkv., meðfram vegna harðvitugrar baráttu sinnar gegn þessari gr. og Bændafll., sem einnig barðist gegn þessu ákvæði, fékk um 5 þús. atkv. En þessi flokkur, sem hv. 1. þm. Rang. er fulltrúi fyrir, fékk aðeins 14500 atkv., og er þó vitað, að mikið af því fylgi er lánað frá sósíalistum og kommúnistum. Kosningaúrslitin síðustu kveða því engan ákveðinn dóm upp um 17. gr., nema þá á þann hátt, að bændur hafa ennþá greinilegar en áður sýnt fylgi sitt við sjálfstæðisstefnuna.

Þessir hv. þm. hafa ekki heldur getað komið hjá því, og ég er viss um, að þeir hafa orðið þess varir á kosningafundum og í viðtali við bændur úr Framsfll., að jafnvel þeim líki ekki þetta ákvæði og þeir óski breyt. á því. En það sýndi sig þó á flokksþingi framsóknarmanna s. l. vetur, að þeir menn utan af landsbyggðinni, sem vildu halda við þeim forna rétti bændanna í þessu efni, fengu ekki notið sín fyrir Reykjavíkuváldinu og þeim í flokksnum, sem helzt eru tengdir sósíalistum.

Það þarf engan að undra, þó að þetta mál sé tekið upp hér á þingi, og hvað sem þessir hv. þm. hafa um þetta að segja, verður þessari baráttu haldið áfram hér. Hér er vissulega ekki um skripaleik að ræða, heldur er það hreint principmál, eitt af þeim málum, sem ræður því, hvernig menn fylkja sér í flokka. Hvernig sem fer um afdrif þessa frv., þá verður haldið áfram baráttunni um málið, bæði hér á Alþingi og utan þings.

***Bjarni Ásgeirsson:** Ég hafði upphaflega ekki hugsað mér að taka til máls, vegna þess að þetta frv. fer sennilega til þeirrar n., sem ég á sæti í, en út af ýmsum ummælum, sem hér hafa fallið, sérstaklega hjá hv. þm. V.-Sk., vil ég segja nokkur orð.

Ég vil þá byrja á að færa fram sönnun í því, sem hv. 2. þm. Skagf. hélt fram, en hefir verið vefengt, að í raun og veru fór fram atkvgr. um l. meðal bændanna, bæði 1. og 2. kafla þeirra. Því til sönnunar skal ég lesa upp úr bréfi, þar sem þessi atkvgr. er lögð fyrir búnaðarfélögin. Þessi kaflar er þannig, með leyfi hæstv. forseta:

„Enda þótt búnaðarþing tæki ekki afstöðu nema til l. kafla laganna, þykir rétt að biðja um athugun og umsögn um lögin í heild eða um öll þau atriði, sem félagi yðar þykir nokkru máli skipta að fá breytingar á. Því sé svo, að meiri hluti óski breytinga á lögunum, mun búnaðarþing og stjórn félagsins taka þær til athugunar og að svo miklu leyti, sem búnaðarþingið telur sér fært, reyna að fá þeim framgengt á næsta Alþingi“.

Það er því sýnt og sannað, að atkvgr. fór fram í raun og veru um öll l., þó að fyrir búnaðarþinginu hefði legið sérstaklega 1. kafla þeirra.

Þá vil ég fara nokkrum orðum um hið al-kunna og fræga bréf, sem hv. þm. V.-Sk. kall-

aði hótunarbréf, sem hann sagði, að minni hl. búnaðarþingsins hefði sent. Hann sagði, að þetta væri ljótt bréf og þar fram eftir götunum. Það er sennilegt, að það hafi komið illa við hann að sjá þau rök og þær skýringar, sem voru lagðar fram fyrir kjósendur í þessu bréfi. Hann hélt, að við mundum ekki óska eftir, að farið yrði að rifja það upp. En ég skal segja honum, að hann má okkar vegna lesa bréfið í áheyrn hvað margra sem hann vill, og við mundum nú senda út sama bréf með sömu rökum, ef sömu ástæður lögju fyrir og þá, því að það, sem hann kallar hótun, það voru þær skýringar, sem við gáfum kjósendum búnaðarfélaganna um, hvernig málið lá fyrir. Það lá þannig fyrir, að ríkisvaldið hafði lagt fram skilyrði fyrir búnaðarfélagsskapinn í landinu fyrir því, að hann færi áfram með framkvæmd jarðræktarlaganna. Það lá fyrir búnaðarfélagsskapnum að taka þessum aðalskilyrðum eða afhenda ríkisvaldinu meðferð jarðræktarlaganna. Og það var svo, að ef hann hefði neitað að taka við jarðræktarlögunum, þá var ekki annað fyrir hendi fyrir ríkisvaldið en að taka þau til sín og setja upp sérstaka skrifstofu í ráðuneytinu, sem hefði haft með höndum meðferð þessara mála. Nú er það viðurkennt, af ef ríkisvaldið hefði tekið þessi mál til meðferðar, þá hefði það einnig orðið að taka við framkvæmd allra annara l., sem það hafði falið Búnaðarfélaginu, því að um tvískiptingu gat ekki verið að ræða. Nú vildum við brýna fyrir mönnum, að þótt þeir hefðu eitthvað við skilyrðin að athuga, þá væri viðurhlutamikið að neita að taka við framkvæmd jarðræktarlaganna, því að það hlýti að leiða til þess, að taka yrði þessi mál af Búnaðarfélaginu og leggja undir sérstaka skrifstofu. Við töldum hyggilegra fyrir búnaðarfélagsskapinn að taka við l. heldur en í eitt skipti fyrir öll að kasta þessu öllu frá sér. Og ég hygg, að þessar skýringar hafi orðið þess valdandi, að bændur sáu sig um hönd. (GSv: Hverjir sáu sig um hönd?). Bændurnir, búnaðarfélagsskapurinn sá sig um hönd og gekk að skilyrðunum, svo að ef hér er um hótun að ræða, þá væri það eins hótun, ef hv. þm. V.-Sk. vísaði ókunnugum ferðamanni til vegar yfir stórvatnsfall, sem nóg er af í Skaftafellssýslu, og segði við hann: „Ef þú ferð þarna yfir ána, þá getur þú drukknad, en ef þú ferð þarna á vaðinu, þá mun þér farnast vel“. Þetta ætti þá að vera hótun eins og ef sagt væri: „Ef þú ferð þarna, þá skaltu farast“. (ÓTh: Hver ætti að búa bændum þennan voða?). Það var sá voði, sem hv. þm. V.-Sk. segir, að hafi verið búinn bændum í þessu máli.

Hv. þm. Snæf. segir, að þetta mál sé í eðli sínu aðaldeilumálið í landinu, það sé deilt um sósíalisma og ekki sósíalisma. Ég skal viðurkenna, að orðið sósíalismi er teygjanlegt, en hv. þm. skýrði þetta þannig, að ef þessi ákvæði yrðu látnin standa óbreytt, mundi fara þannig, að ríkið eignaðist svo og svo mikinn meiri hl. í jörðunum í náinni framtíð. Þetta nær vitanlega engri átt. Fyrst og fremst hefir það verið margsannað, að með þessu er ekki verið að seilast til yfirráða af ríkisins hálfu yfir þeim

hluta, sem jarðræktarl. geta gert kröfu til í þessum jörðum, heldur fellur það undir yfirmumsjón og við getum sagt eign hvers búanda á hverjum tíma. Hver þessara manna, sem býr á jörðinni, hann á þennan hlut, aðeins með því skilyrði, að hann má ekki selja hann og ekki veðsetja. Ríkið getur því á engan hátt gert tillall til hans. En svo er líka þess að gæta, að þetta getur aldrei orðið stór hluti, vegna þess að það á að afskrifa þetta eins og aðrar umbætur á jörðinni, svo að það getur þurrkæzt burt. Þessi afskrift er gerð í hvert skipti, sem mat fer fram á jörðinni, og þar sem umbæturnar eru ekki varanlegar, þá fellur gildi þeirra smám saman niður og verðmætið sömuleiðis, og þar með minnkar þessi hluti jarðanna, sem má ekki selja eða veðsetja. En ef þetta er sósíalismi, þá er margt orðið sósíalismi hér á Alþingi. Ég veit ekki betur en að alveg samskonar ákvæði, og sterkari þó, hafi verið samb. af öllum flokkum, þar á meðal Bændafll. og Sjálfstfl. í nýbýlal., og í frv., sem hér liggur fyrir um byggingarsjóð sveitanna; þar eru nákvæmlega samskonar ákvæði að efni til, en þó ekki eins hörð, því að í nýbýlal. er svo ákveðið um það framlag, sem ríkissjóður leggur fram til nýbýla, að sá, sem við býlinu tekur, skuli skila því með sama verðmæti og megi ekki veðsetja það og ekki selja. En í 17. gr. er þó tekið tillit til eðlilegrar fyrningar á þessum hluta, og hann er afskrifaður eftir því sem hann fyrnist, en í nýbýlal. er ekki gert ráð fyrir, að nein fyrning verði á þeim hluta, sem svarar framlagi ríkissjóðs, heldur verður hann að vera með sama krönuverðmæti, og ég verð að viðurkenna, að þarna er of langt gengið, og stafar það af van-gá n., sem með þetta mál fór á þingi, og þetta verður að laga. En mér þykir einkennilegt, að þeir, sem samb. þetta einum rómi, skuli nú ætla að springa af hneykslun út af ákvæðum 17. gr., sem eru þó ekki nema skuggi af þessum ákvæðum. Það er eins og þeir, sem notuðu skorpíón og hneyksluðust af að sjá aðra nota svipur.

Annars hafa hv. andmælendur talið þetta ákvæði hafa ýmislegt til sins máls, en aðal-röksemdin var, að það væru svo fáir menn, sem nyttu nýbýlal., en 17. gr. væri óréttmæt, vegna þess, að hún kæmi svo almennt við, þar sem svo margir bændur nyttu jarðræktarstyrksins. En ef þetta er réttmætt gagnvart fáum mönnum, þá er það jafnréttmætt gagnvart öllum þeim, sem svipuð friðindi fá af hálfu þess opinbera.

Ég skal svo ekki lengja umr. meira. Ég býst við, að þetta mál komi til þeirrar n., sem ég er í, og e. t. v. aftur til umr. hér í þinginu, og mun ég því geyma mér frekari umr.

Steingrímur Steinþórsson: Ég mun ekki hafa nema stuttan ræðutíma, en verð þó að segja örfá orð.

Vil ég þá fyrst aðeins vikja að hv. þm. Snæf. Það var alls ekki rétt, sem hann hélt fram, að frumdrög þessa frv. hefðu verið samin af skipulagsn. atvinnumála. Þetta er alrangt hjá honum. Hitt er rétt, sem hann nefndi, að skipulagsn.

samdi skýrslu um það, hvernig jarðræktarstyrkurinn hefði skipzt á býli landsins, en það er annað mál. Ég veit, að hv. þm. V.-Sk. situr í bankan. Ég geri ráð fyrir, að hún safni skýrslu um viðsvegar að, og mætti með sama rétti segja, að hagstofan semdi þau frv., sem n. kynni fram að bera, fyrir það, að n. notaði skýrslur frá hagstofunni. Meira vil ég svo ekki segja um það atriði.

Hv. þm. V.-Sk. var öllu gætnari í máli nú en í síðustu ræðu og dró svo úr stóryrðum sínum og svigurmælum, að ég get vel við unað og þarf þess vegna ekki að taka það frekar fram, því að hann hefir í raun og veru tekið aftur sín fyrri mótmæli.

Hv. þm. Mýr. hefir nú sannað rækilega, að það var ekki rétt, sem hv. þm. V.-Sk. og hv. þm. Dal. héldu fram, að atkvgr. hafi verið lögð þannig fyrir, að aðeins hafi verið greidd atkv. um 1. kafla jarðræktarl., og sannað þá um leið með því að lesa hér bréf frá stj. Búnaðarfélagssins, að það voru jarðræktarl. í heild, sem lögð voru fyrir búnaðarfélaginu úti um land. Þetta hefði mátt upplýsa þessa þm. um áður, svo að þeir hefðu ekki farið með svona alrangt mál og ásakanir.

Þá vil ég minnst á skýrslu hv. þm. Dal. um atkvgr. um 17. gr. og í sambandi við það ummæli hv. þm. V.-Sk., þar sem hann tók svo fram, að „17. gr. fékk á móti sér mikinn meiri hl. af öllum greiddum atkv.“ Þetta voru hans óbreytt orð. Við atkvgr. um 1. komu fram um 4700 atkv., en á móti 17. gr. voru 1558 atkv. samkv. þeirri skýrslu. Sjá nú allir, hvað mikill sannleikur er fölginn í því, að mikill meiri hl. allra greiddra atkv. hafi verið á móti gr. (GSv: Þetta er visvitandi útúrsnúningur). Nei, þetta er ekki útúrsnúningur, það er blákaldur sannleikur; ég skrifaði þessi ummæli þingmannssins eftir honum. Nei, það er ekki nema tæplega $\frac{1}{4}$, sem tjá sig á móti 17. gr. Þessu er ekki hægt að mótmæla, enda hefir hv. þm. Dal. sannað það með skýrslu sinni. Hitt er annað mál, að það náðist ekki samkomulag um, að þetta væri rétt uppgerð á atkvgr. um 17. gr. Þegar sagt er, að 898 hafi verið með gr., en 1558 á móti, þá er ekki tekið tillit til annars en þess, þegar bein atkvgr. fer fram um 17. gr., en fjöldamargir fundir tjá sig fylgjandi þeim höfuðbreyt., sem gerðar voru á l. Þetta eru hvergi talin meðmæli með 17. gr., þó að allir menn, sem þetta mál athuga, hljóti að sjá, að svo hlýtur þó að vera samkv. eðli málsins, þar sem 17. gr. er mesta nýmælið í l., og ef atkvgr. er athuguð á þessum grundvelli, þá eru álíka margir með 17. gr. og á móti, og þeim, sem hafa haldið öðru fram, er heimilt að sjá frumgögn þessa máls, til þess að geta sannfært sig um þetta.

Þá vil ég með fáum orðum snúa mér að hv. þm. Dal., og vænti ég, að hæstv. forseti sýni mér þolinmæði, þar sem ég verð að svara löngum ræðum andmælenda minna. Hv. þm. talaði um þær samþykktir, sem voru gerðar á flokksþingi Framsfl. Ég hygg, að þessi hv. þm. hafi lítið vitað, hvað fram fór á flokksþinginu, enda sannaði hann það með ummælum sínum. Hann sagði, að þar hafi komið fram harðvítug mót-

máli gegn 17. gr. Hann segir, að flokksþingið hafi knúið leiðandi menn flokksins til þess að hverfa frá 17. gr. Hann segir, að þingflokkurinn hafi orðið að kaupa sér frið með því að lofa að breyta svo 17. gr., að hún yrði meinlaus, en þar með meinar hann, að hún verði afnumin. Ég vil nú, með leyfi hæstv. forseta, lesa upp úr þingtiðindum flokksþings Framsfl., sem ég skal svo lána hv. þm. Dal., samþykkt um 17. gr., því að það, sem hv. þm. sagði, var alveg þverófugt við staðreindirnar. Sannleikanum var svo gersamlega snúið við, eins og þessi hv. þm. því miður er svo oft vanur að gera, a. m. k. þegar hann er utan prédikunarstólsins. Þessi samþykkt flokksþingsins hljóðar þannig:

„Flokksþingið lítur þannig á, að með ákvæðum 17. gr. jarðræktarl., svo og hliðstæðum ákvæðum annara laga, svo sem nýbýlslaganna, laga um erfðabúð og óðalsrétt o. fl., þar sem unnið er að því að koma í veg fyrir óeðlilegar verðsveiflur og verðhækkanir á fasteignum bænda, sé stefnt að réttu marki, sem nauðsynlegt sé fyrir landbúnaðinn að ná. Það sér ekki í neinum þeirra ákvæða nokkra ástæðu til eignarumráða í téðum fasteignum af hálfu ríkisvaldsins, og lýsir vanþóknun á málf lutningi þeirra manna, er reynt hafa að halda slíku fram. Hinsvegar telur það rétt að endurskoða öll þessi ákvæði og reyna að finna þeim það form, að þau nái enn betur tilgangi sínum og útiloki jafnframt, að þau geti orðið hártoguð og notuð í áróðurskyni“.

M. ö. o., flokksþingið vill herða á þessum ákvæðum í stað þess að slaka til, eins og hv. þm. Dal. segir. Það er nú ekki hægt betur en þetta að snúa sannleikanum við.

Áður en ég lýk máli minnu, vil ég aðeins geta þess út af því, að hv. þm. V.-Sk. itrekaði, að ég skýrði frá því, hvaðan komið hefðu kröfur um, að 17. gr. yrði breytt, að þar komu frá bændum, sem undirbjuggu löggjöfina. Þeir vissu, að sá straumur var svo sterkur, að rétt var að koma með ákvæði eins og þetta, enda hefir reynslan síðan sannað, að það var rétt. Framsóknarmenn munu alls ekki hopa þar á hæli, heldur gera ákvæðin enn skýrari.

*Þorsteinn Briem: Hv. þm. Mýr. var að tala um hótunarbréfið, sem minni hl. búnaðarþings og búnaðarfélagsstj. sendi út, og vildi afsanna, að nokkuð væri óviðfelldið í því. Það er kannske ekki óviðfelldið í hans eyrum, að bændum séu sendar slíkar hótanir. Því var hótad að taka strax af bændum úthlutun jarðræktarstyrksins, og flytja í stjórnarráðið, nautgripa-ræktarstyrksins, hrossaræktarstyrksins og sauðfjárræktarstyrksins. Búnaðarfél. átti ekki að fá að veita eftirlitsmönnum nautgripa-ræktarfél. fræðslu. Það átti að taka sandgræðsluna og alla hina fjölþætta ráðunautsstarfsemi af Búnaðarfél., ef bændur beygðu sig ekki. Það átti að limlesta þann félagsskap, sem bændur hafa haft með sér í heila öld, ef þeir létu ekki undan. Það var ekki einungis, að þessu væri hótad, heldur átti að taka af Búnaðarfél. úthlutun styrks til búnaðarsambanda, og jafnvel að neita um styrk til búnaðarnáms.

Þegar allt þetta var gefið í skyn í áliti minni hl., var vonlegt, að margir litu svo á, að við strangan væri að stríða og dygði vist ekki annað en láta í minni þokann.

Hv. þm. tæpti á því, sem ég hafði sagt um ákvæði nýbýlal. Samkv. frv. okkar um nýbýli átti landið að leggja fram hálfra jörðina, og það mun engum þykja óeðlilegt, þó að það legði þá einhverjar kvaðir á.

Hv. 2. þm. Skagf. vildi bera í bætifláka fyrir sig og sagði, að annað hefði farið fram á flokksþingi framsóknarmanna en fréttir komu um til andstæðinganna, og las upp samþykkt, sem þar var gerð, en samþykktin sýnir einmitt tvískinnunginn, sem var á þinginu. Ýmist voru menn með 17. gr. til þess að þóknast sósíalistum eða með endurskoðun 17. gr. til þess að þóknast bændum. Hv. þm. gat ekki hrakið það, sem ég sagði um atkvgr. um 17. gr.

Mér þótti hv. 1. þm. Rang. færa góð rök fyrir mínu máli. Hann sagði í sambandi við einhverja umsókn, sem lög fyrir þinginu um kaup á tiltekinni jörð, að í sundurliðuðu tilboði væri talad um 100 kr. verð á slættaðri dagsláttu í túninu, og þetta fannst honum einhver ósköp. En honum er eflaust kunnugt um, að almennt er talið, að ræktun á ha. kosti 900—1200 kr. Það er 300 kr. á dagsláttu. M. ö. o. fer þessi bóndi, sem hér er um að ræða, aðeins fram á ½ af tilkostnaðarverði. Þá tilgreindi hv. þm., að í Fljótshlíðinni væru ýmsir bændur, sem mundu þakka fyrir að fá jörð, sem ekkert væri búið að gera á. Þetta sýnir aðeins, að mönnum finnst ekki ástæða til að kaupa jarðræktarstyrkinn. Þeir vilja heldur eiga hann í vændum, enda kemur það heim við þá almennu skoðun í hans kjördæmi, þar sem upp undir ¾ atkv. féllu á móti 17. gr. jarðræktarl. Að öllu athuguðu verð ég að taka mér mjög til inntekta þau dæmi, sem hv. þm. dró fram.

*Sveinbjörn Högnason: Ég vil gera svolitla aths. við ræðu hv. þm. Dal., enda þótt síðustu ummæli hans sýni, að það er ekki hægt að eiga í rökræðum við hann. Þm. leyfir sér að halda því fram, að meiri hl. bænda hafi greitt atkv. á móti jarðræktarl., og að ¾ bænda í Rangárvallasýslu hafi greitt atkv. á móti 17. gr. þeirra. Ég hefi þessa atkvgr. fyrir framan mig. 130 voru með, en 108 á móti. Hv. þm. leyfir sér að segja, að 108 séu ¾ af 238. Að hv. þm. ber annað eins og þetta fram á Alþ. án þess að blikna, vitandi, að hægt er að afsanna það undireins, sýnir, hversu tamt honum er að fara með blekkingar. Ég sé, að hv. þm. bregður illa við þetta. Það átti að vera sú fyrsta krafa, sem gerð verður til þm., að þeir geri sér grein fyrir, hvað það er, sem þeir eru að halda fram.

Hvernig heldur hv. þm., að jarðaverð bænda yrði hér, ef hver dagsláttu, sem styrkur er veittur til, yrði seld fyrir 100 kr., ofan á fasteignamat? Hv. þm. segir, að það kosti 900—1200 kr. að rækta hvern ha. Það má vera í sumum tilfellum, en hv. þm. Dal. gerir sér ekki ljóst, að bændur ætlast ekki til að fá greitt upp í topp. Ég veit, að hér um bil hver bóndi

á Íslandi gerir jarðabæturnar til þess að fá meiri afkrastur af jörðinni. Annað eru þeir ekki að hugsa um. Ég vil spyrja hv. þm. Dal., hvort hann álíti það hollt fyrir isl. landbúnað, ef hver ræktaður ha. væri seldur fyrir 900—1200 kr. Ætli það væri mikill velgerningur við kynslóðina, sem á að koma á eftir okkur? Það er undarlegt, að hv. þm. skuli ekki hugsa út í þetta. Það er gefinn hlutur, að það er í þágu bændastéttarinnar, að jarðaverðinu sé haldið lágu, en hitt er aðeins í þágu einstakra manna, sem braska með jarðirnar, að þær séu í dýru verði. Hinsvegar verðum við þm. að hafa það sjónarmið, sem bezt er fyrir hag heildarinnar og framtíð lands vors.

Það kemur mér ekki á óvart, þó að hv. þm. Snæf. sé ekki um það gefið, að ekki megi selja jarðræktarstyrkinn. Hann er sonur stórbónda í Mosfellssveit, sem hefir fengið 48 þús. kr. í jarðræktarstyrk. Ég leyfi mér að fara hér með staðreyndir, þó að þær geti komið illa við einstaka hv. þm. Ég veit ekki til, að í söluþilboði bóndans í Mosfellssveit hafi verið dreginn frá jarðræktarstyrkurinn, enda kemur það mér svo sem ekkert undarlega fyrir sjónir, þó að hann vilji ekki skila aftur 48 þús. kr. Það er manlegt, þó að við getum verið sammála um, að það sé ekki til hagsbóta fyrir neinn nema þennan eina mann, Thor Jensen, að hann megi selja þessar umbætur aftur. Þetta er höfuðatriðið í þessu máli, hvort ráða á sjónarmið einstakra manna, sem eingöngu líta á sérhagsmuni og stundarþágu, eða hvort okkar kynslóð á að byggja upp framtíðarmenningu í þessu landi.

Hv. þm. Snæf. sagði, að það væri verið að gera landið byggilegra með ræktuninni. Já, að vísu, en hana má kaupa of dýrt. Svo dýrar geta jarðirnar orðið, að mönnum finnist aðgengilegra að taka lítt ræktaða jörð og hefja þar ræktun.

Hv. þm. talaði um, hvernig atkvgr. um jarðræktarl. hefði verið undirbúin. Ég á bréf frá skrifstofustjóra Sjálfstfl., sem hann sendi á laun til flokksmanna sinna, þar sem þeir eru beðnir um að vera á verði. Sjálfstæðismenn hugsa bara um að gera þetta mál að flokksmáli sér til framdráttar við kosningar. En við erum ánægðir með uppskeruna af okkar baráttu á móti sérhagsmunapolitik sjálfstæðismanna. Árangur þeirrar baráttu kom fram í sigri okkar við kosningarnar í vor. Þeir hafa sagt í hvert skipti, að þeir væru alltaf að vinna, og hv. þm. Snæf. segir líka núna, að þeir séu að vinna. Hvers vegna tapa þeir þá alltaf? En það er gott fyrir nægjusamar sálir að geta fengið eitthvað sér til afþreyingar í því volæði, sem þessir menn virðast eiga við að búa, til þess að geta „strammað“ sig upp, og ef þeir geta gert sér það að góðu, þá er það gott.

Ég skal ekki lengja umr. um þetta atriði. Ég er sannfærður um, að hér eftir, eins og hingað til, fá þeir makleg málagjöld, sem reyna að rægja þetta mál bændanna, sem er mikið framtíðarmál, og þeir fá því verri útreið, því oftar sem þeir reyna að eyðileggja þetta mikla hagsmunamál bændanna.

***Þorsteinn Briem:** Hv. 1. þm. Rang. var mjög hávær út af því, að ég hafði sagt, að í hans kjördæmi hefðu verið greidd fleiri atkv. á móti 17. gr. jarðræktarl. heldur en með henni. En ég hefi fyrir mér skýrslu, sem er gerð af einum starfsmanni Búnaðarfélagsins, og þar segir, að með 17. gr. hafi í Rangárvallasýslu greitt 63 menn atkv., en á móti hafi greitt 119. Þó að það sé ekki nákvæmlega upp á brot, þá ætla ég, að 119 af 181 sé ekki mjög fjarri því að vera nærri $\frac{1}{2}$, en satt að segja lagði ég ekki á mig að reikna þetta nákvæmlega í broti handa hv. þm. Hv. þm. reyndi að rugla atkvgr. um 17. gr. saman við aðra atkvgr. um lögin að öðru leyti, en það kemur ekki þessu máli við, og ætla ég ekki að taka mér nærri vanstillingu hv. þm. í sambandi við það. Að því er snertif dæmið, sem hv. þm. tilnefndi, að bóndi einn hefði reiknað sér 100 kr. fyrir hverja dagsláttu í túni, sem hann hefir gert síðan síðasta fasteignamat fór fram, þá sýndi ég fram á, að almesta kostnaðarverð fyrir 1 ha. væri 900—1200 kr., eða að meðaltali 1000 kr., og almesta kostnaðarverð fyrir sléttun dagsláttu væri 300 kr. Ég fór þeim orðum um þetta, að þar sem bóndinn teldi sig þurfa að fá 100 kr. fyrir hverja dagsláttu, sem hann sléttaði síðan síðasta fasteignamat var gert, þá sýndi það aðeins, að hann væri ekki að braska með jarðræktarstyrkinn, því að hann færi ekki fram á að fá framlagðan kostnaðinn fyrir sléttunina, heldur aðeins kringum $\frac{1}{3}$, svo að hann gerir ekki kröfu til þess að fá sin eigin verk endurgreidd nema að $\frac{1}{3}$, og er því langt frá, að hann sé að gera tilraun til þess að selja þennan ræktunarstyrk, sem hann hefir fengið. Hv. þm. endurtók það enn í þessari ræðu, að margir bændur vildu heldur fá jarðir, sem ekkert væri búið að gera á, heldur taka að sér að vinna að ræktuninni sjálfir og njóta ræktunarstyrks. Þetta get ég vel skilið, og það kemur alveg heim við mína skoðun, og það sýnir ljóslega, að það er langt frá því, að menn almennt vilji kaupa ræktunarstyrkinn, heldur kjósa þeir miklu fremur að fá að gera jarðabæturnar sjálfir, enda væri þá meiri trygging fyrir því, að þær væru vel unnar. Þetta styður allt mitt mál, hvernig sem hv. þm. reynir að snúa því við.

***Sveinbjörn Högnason:** Hv. þm. Dal. var að reyna að snúa sig frá þessum fölsuðu tölum hér áðan, en hann gat það ekki, því að hann hafði tekið þær eftir hv. þm. Snæf., sem hafði líka leyft sér að fara með slíkar tölur, og eins og hv. þm. tóku eftir, gekk hv. þm. Dal. áðan til hv. þm. Snæf. og spurði hann, hvernig á þessu stæði, og hv. þm. Snæf. hafði ekki önnur svör en þau, að hann tók „Framsókn“, því að sem von var hafði hv. þm. Snæf. trúað „Framsókn“, og hv. þm. Dal. trúði hv. þm. Snæf., en allt bar að sama brunni, að þetta var runnið undan rifjum hv. þm. Dal. Þetta sýnir, hvað mönnum getur orðið hált á því, eins og hv. þm. Snæf., að trúa nokkrum staf í „Framsókn“. Þessu hafa fleiri flaskað á.

Hv. þm. Dal. segir, að þó að bóndi meti á 100 kr. umbætur á hverja dagsláttu síðan síð-

asta fasteignamat fór fram, þá sé ekkert við það að athuga. Ég hefi ekki talað um slíkt. Hv. þm. verður að laga hlutina í hendi sér til þess að geta farið með fals og blekkingar. Ég sagði, að þessi bóndi vildi ofan á fasteignamatíð selja á 100 kr. hverja dagsláttu, sem hann hefir slétt-að, og það er dálitið annað. Þetta er ekki nema eðlilegt, því að það getur vel hafa kostað hann svona mikið, en það er boðið mál, að ef engin takmörk eru sett fyrir þessu í framtíðinni, þá stíga jarðirnar meir og meir, og þess vegna eiga þeir menn, sem að þessu standa og vilja halda þessu ákvæði, að mega sprengja verð jarðanna sem mest upp og koma þeim í hendur braskara, að hverfa frá villu sins vegar. Ég veit ekki betur en að ein mest metna jörð á landinu hafi verið boðin banka, ef hann vildi taka hana, og ekki stóðu sósíalistar að henni. Hvað væri sú jörð nú nema þjóðnýtt. ef þessu tilboði hefði verið tekið? Þannig hefir farið um fleiri jarðir, þó að ekki hafi komið slíkt tilboð, og það er gefið, að ef jarðirnar eiga að hækka í verði fyrir allt, sem í þær hefir verið lagt, að meðtöldum jarðræktarstyrk, sem það opinbera leggur fram, þá verða fleiri og fleiri jarðir þjóðnýttar hér á landi, eins og hv. þm. Snæf. vildi láta gera við Korpúlfsstaði síðastl. vor.

*Flm. (Gísli Sveinsson): Herra forseti! Mig undrar nokkuð, hvaða erindi sá hv. þm., sem nú settist niður, hefir talið sig eiga í þessari umr., þegar litið er á ummæli hans, eins og hann hefir sett þau fram hér í hv. d. Mér virðist hann ekki hafa lagt neitt til málanna annað en að snúa út úr fyrir þeim, sem hafa talað, með raka-lausum áburði, sem er þannig vaxinn, að það er einkennilegt, að hann, sem er í þessari stöðu, sem hann er í, og var að tala um, að hv. þm. Dal. væri líka í, skuli leyfa sér aðra eins málsmæðferð. Að visu hefir verið sagt, að þessi hv. þm. ætti vanda til að vera nokkuð æstur, og sumir segja, sem ég vil ekki trúna, að hann tæki þátt í umr. til þess að vera illkvittinn. En það er leiðinlegt, þar sem hann hefir áður verið þm., að hann skuli ekki enn hafa lært, að það er ekki nóg að vera bara illkvittinn, og að það eru ekki gild rök, þegar hann ber embættisbróður sínum á brýn fölsun og blekkingar og að síðan hann fór úr Framsf. hafi hann ekki haft annan atvinnuveg en að rægja og blekkja. Þegar slík orð og ummæli koma frá þessum hv. þm., sem er vígður, þá verður manni á að ætla, að það séu fleiri í þessari stöðu, sem ættu að fá ámæli, heldur en sá, sem hann vill ámæla, sem er „kollega“ hans. Það er annars áberandi að hlusta á þá tvo vígðu menn, sem hér eru, tala. Það hefir ekki orðið annars vart en að sá, sem átt hefir sæti hér á þingi nú um langt skeið, hv. þm. Dal., talaði með stillingu og rósemi. Hann meiðyrðir ekki menn, þó að hann geti verið einbeittur, en þegar hv. 1. þm. Rang. telur sig eiga erindi til þess að ávita og koma með aðdróttanir í garð hv. þm. út af skoðanamun, þá ætti hann að líta í sinn eigin barm. Nú gat hann ekki talað öðruvisi við hv. þm. Snæf. en svo persónulega

að bera það fram, að hans skoðun í þessu efni, og líklega Sjálfstfl. yfirleitt, væri miðuð við það, hvernig föður hans á Korpúlfsstöðum reiddi af. Þetta hefði getað staðið í verstu sorpgrein í blaði, en það hefir ekki borizt inn í þingið fyrr en þessi hv. þm., sem er vígður, vill messa yfir þeim texta hér í hv. d. Hv. þm. er annað veifið að tala um tölur, sem hann snýr öllum við, eins og henti hv. 2. þm. Skagf., þegar hann var að greina frá atkvgr. um 17. gr. Það er óvefengjanlegt, að í atkvgr. um 17. gr. greiddi mikill meiri hluti atkv. á móti. Þegar búið er að tala um, hvernig atkvgr. um gr. fór og endurtaka, hve mikill hluti þeirra, sem greiddu atkv., hafi verið á móti, þá standa þessir menn upp og segja, að það hafi verið greidd atkv. um öll lögin. Þó að við séum að tala um eitt atriði, þá leyfa þeir sér að snúa þannig út úr því, þó að enginn, sem vildi ræða málið, mundi dirfast að gera það í alvarlegum umr., og svo er hv. 1. þm. Rang. að tala um, að menn tali ekki nógu alvarlega. Ég hefi talað af fullri alvöru um þetta mál, en þegar ég talaði við hv. 2. þm. Skagf. um þetta, þá sýndi ég á andliti, að ég tók ekki allt hátiðlega, sem hann sagði. En það er óviðkunnalegt, að hv. 1. þm. Rang. skuli vera að setja sig upp á háan hest, eins og hann hefir látið ljós sitt skína miður en skyldi í þessum umr. Það er annars í sjálfu sér nokkur vottur um það, hvernig málstaðurinn er, þegar þm. taka upp á slíku, og er það ekki að furða, því að ég veit ekki betur en að í Framsf. sé mikil óánægja með ýms ákvæði 1., ekki sízt 17. gr. Nú þykist hv. 2. þm. Skagf. ætla að rökstyðja sinn málstað með því að lesa upp niðurstöðu flokksþingsins um þetta efni, en hv. þm. veit vel, að það, sem gerðist á fundinum, kemur ekki nema að litlu leyti fram í ályktuninni. (StgrSt: Hvernig getur hv. þm. sannað þetta?). En það, að ályktunin er gerð um málið, sýnir, að málið var uppi á fundinum, og svo geta menn aflað sér ýmsra heimilda um, hvað hafi gerzt á fundinum. Hv. þm. gat ekki hrakið það, að margir framsóknarmenn úti um land hafa verið óánægðir með 17. gr. Þetta er því í rauninni ekki flokksmál, þó að Framsf. hafi barizt um þetta mál við kosningarnar. Það er misskilningur, að hér sé um að ræða fáa menn, sem hv. 1. þm. Rang. á sínu máli kallar braskara. Ég fullyrði, að þetta sé fyrir bændastéttina almenn, því að það kemur niður á öllum, sem ræktun stunda, því að þeir hafa af óeigingjörnum hug unnið að ræktun á sinni jörð og vilja eiga sína jörð, og það er engin goðgá. Þeir hafa eftir fyrri lögum fengið jarðræktarstyrkinn óskoraðan, og svo er þetta tekið af þeim. Þessu ána þeir illa. Hefði þetta verið nýtt ákvæði, þá væri það sök sér, en það var búið að gefa þennan styrk í lögum áður, og menn treystu því og unnu í þeim anda, að þetta mundi standa; þá er hart, að þetta skuli vera tekið af þeim. Þessir hv. þm. skulu verða varir við þetta hjá bændum og flokksmönnum sínum alltaf, þangað til leiðrétting fæst.

Að síðustu vil ég taka það fram í sambandi við svar hv. 2. þm. Skagf. við spurningu minni um það, hvaðan kröfur hafi komið til þeirra,

sem undirbjuggu lögin, um að setja þessi ákvæði 17. gr., hvort þær hafi komið frá bændum, hverjum bændum og hvað mörgum, að hv. þm. segir, að þetta sé alls ekki komið frá neinum að utan; hann segir, að þetta sé komið frá þeim mönnum, sem undirbjuggu lögin.

Thor Thors: Hv. þm. Mýr., sem af andstæðingunum helzt ræddi málið með rökum, vildi ekki viðurkenna, að hér væri nein deila um sósíalísma í sambandi við þetta mál. En þegar hann aðgætir það, að jarðræktarstyrkurinn, sem numið hefir um 500 þús. kr. árlega, verður eftir 20 ár, ef ákvæðið helzt óbreytt, 10 millj. kr. í jarðeignum bænda, þá verður hann að viðurkenna, að hér er um verulega takmörkun að ræða á eignum þeirra. Jarðræktarstyrkurinn hefir fram til þessa verið hrein verðlaun, en nú er hann orðinn takmörkun á eignarréttinum. Ég þarf ekki að svara hv. þm. viðvíkjandi því, að samskonar ákvæði sé komið áður í gildandi löggjöf. Það eru aðrir hv. þm. búnir að gera, en mér þótti einkennileg rökfærslan hjá hv. þm., þegar hann vildi réttlæta þetta ákvæði 17. gr. með því, að fyrir handvömm þm. sjálfra skyldi svipað ákvæði vera komið inn í nýbýlalögin; m. ö. o., hv. þm. vildi réttlæta þetta með annari vitleysu, sem þingið hafði framkvæmt.

Ég skal ekki fara langt út í svar hv. 1. þm. Rang. Ræða hans var, eins og ég bjóst við, aðallega persónuleg illkvittni. Hann talaði mjög mikið um þá ógurlegu hættu, sem yfir landbúnaðinum vofði vegna verðhækkunar á jörðunum. Reynslan á undanförunum árum bendir ekki á hættu á verðhækkun jarðanna. Fyrir tilstilli þessa hv. þm. m. a. er svo komið, að jarðarverðið hefir farið fallandi, vegna þess að jarðarverð er, eins og önnur verðmæti þjóðfélagsins, háð lögmálinu um framboð og eftirspurn, og jarðarverðið byggist fyrst og fremst á því, hvort hægt er að ávaxta fé í landbúnaðinum, en nú er svo komið, að búskapurinn hefir ekki borgað sig, og þess vegna hafa jarðirnar ekki hækkað í verði, eins og hv. þm. var að útmála, að væri svo hættulegt, heldur hafa þær fallið, og það er leit á mönnum, sem vilja leggja fé í jarðakaup. En ef slík hættu er á ferðum fyrir landbúnaðinn, því þá ekki að koma með eitthvað stærra heldur en þetta ákvæði? Því ekki að koma með hámarksverð á jarðirnar, ef það er nauðsynlegt? Því minnst þessi hv. þm. ekki annara verðmæta, sem í landbúnaðinum standa og látin eru ganga frá manni til manns, skepnanna? Því minnst hann ekki kúnna, þessi sérstaki kúavinur, sem kosinn var fyrir umhyggju sína í garð kúnna í Rangárvallasýslu? Því kemur hann ekki með það að setja hámarksverð á kýrnar? Ef það er hættulegt fyrir þróun landbúnaðarins, að jarðirnar hækki í verði, þá er eins hættulegt, að önnur verðmæti í landbúnaðinum hækki í verði. Hvers vegna er þessi verðhækkun hættuleg aðeins á sviði landbúnaðarins? Er hætta ekki á öðrum sviðum? Byggist þetta tal hv. þm. ekki á því, að hann getur ekki hugsað sér, að nein verðmæti í einka eign fari vaxandi? Er það ekki sósíalistinn, sem þarna kemur fram hjá honum? Það var

einkennilegt, þegar hv. þm. var að halda því fram, að allar þær jarðir, sem mest væri búið að gera við, hefðu fallið í hendur ríkisins. Ef þetta er rétt, þá sýnir það, að fé er ekki leggjandi í landbúnað; það sýnir, eins og annað, að þeir, sem hafa tekið að sér öðrum fremur að vernda hagsmunum bændanna, hafa búið þannig að landbúnaðinum, að það er ekki hægt að leggja fé honum til framkvæmda. Þegar hv. þm. beitir þessum rökum, þá er hann að gefa sjálfum sér og sínum flokki eftirminnilegan kinnhest. Hv. þm. minntist á jörð, sem faðir minn á hér í Mosfellssveit, og það átti að vera höfuðröksemdin gegn mér, að faðir minn ætti jörð, sem ekki borgar sig. Faðir minn hefir drýgt þá höfuðsýnd að vera manna hjartasýnastur á framtíð islenzks landbúnaðar. Hann hefir lagt hundruð þúsunda króna til þess. Hv. þm. talaði um, að hann hefði fengið 48 þús. kr. í jarðræktarstyrk. Það kann vel að vera. Hann hefir ekki sótt um það sérstaklega, og jarðræktarlögin voru ekki sett til þess að styrkja hann. Þeim var breytt aðeins vegna þess, að honum hlotnaðist nokkur styrkur til sinnar ræktunar. Það er komið svo einmitt vegna löggjafans, að það eru erfiðleikar á því að reka þenna búskap, sem byggðist sérstaklega á persónulegum dugnaði, sem hægt var að koma við í þágu þessa búrekstrar áður en löggjöfin hindraði það, og það mætti hv. 1. þm. Rang. vita. Það þarf ekki að vera ásökunarefni, þó að þessi jörð hafi verið boðin banka til sölu. Það voru sérstök atvik, sem lágu til þess. Það eru sérstakar aðstæður í okkar þjóðfélagi nú fyrir aðgerðir ríkisvaldsins, sem valda því, að þessa jörð er betur hægt að hagnýta af hinu opinbera. Þá væri hægt að viðurkenna þau sérstök atvik, sem nauðsynlegt er, til þess að þessi búskapur fái notið sin.

Ég skal ekki fara frekar í atkvæðatölurnar, sem hv. þm. talaði um. Þetta eru tölur starfsmanna Búnaðarfélagsins, sem ég tek miklu frekar trúanlegar en það, sem þessi hv. þm. les upp úr einhverjum pæsa, sem hv. 2. þm. Skagf. fær honum. Hv. þm. var að tala um uppskeru úr kosningunum. Hann getur fagnað því, að hann slampaðist á þing, vegna þess að sósíalistar kenndu í brjósti um hann og sáu aumur á honum eftir að hann hafði tvisvar fallið í þessu kjördæmi, en aðalniðurstæða kosninganna var þannig, að fylgi Sjálfstfl. kom mjög glæsilega í ljós. Hann fékk 24500 atkv., þó að hann fengi ekki nema 17 þm., en Framsfl. fékk 14500 atkv., enda þótt hann fengi 19 þm. Þetta sýnir aðeins, að lýðræðið nýtur sín ekki fullkomlega í okkar þjóðfélagi, en ég sé ekki, að nein ástæða sé fyrir framsóknarmenn að fagna sérstaklega yfir því. Hv. þm. var að tala um, hverjir hefðu legið undir í kosningunum nú í vor. Ég vil spyrja, hverjir það eru, sem hafa legið undir í islenzkum stjórnmálum undanfarin 10 ár. Eru það ekki framsóknarmenn, sem hafa verið undirlægjur sósíalista mörg undanfarin ár? Og í Nýja dagblaðinu í dag er einmitt visir til áframhalds í sömu átt. En ef hv. þm. finnst þetta svo sérlega gott, þá hann um það, en ég hélt, að hann mundi ekki vilja hæla sér af útreið þeirri, sem framsóknarmenn hafa fengið hin síðustu ár.

Og hann þykist vist hafa veitt okkur makleg málágjöld, sem höfum tekið málstað bænda í þessu máli. Hann má grobba eins og hann vill af sínum afskiptum af þessu máli og öðrum, sem bændum viðkoma, en röksemdir hans sanna aðeins það, sem hann annars hefir reynt að leynd, að hér er hreinræktaður sósíalisti á ferðinni. Það sýnir öll hans stjórnmalabaráttu. Okkur er ánægja að því, að hann láti það sem oftast í ljós í opinberum umr.

Ég veit ekki, hvort ég tek aftur til máls við þessa umr., en ég veit, að hvort sem jarðræktarstýrkurinn verður nú veittur sem verðlaun til bændanna, eða hann leggur kvöð á þá, að baráttunni um það mun haldið áfram þar til bændur hafa fengið fullan sigur í sínu máli.

Forseti (FJ): Það væri mjög æskilegt, að umr. um þetta mál yrði lokið sem fyrst, en þar sem 2 þm. eru enn á mælendaskrá, verður þeim veittur tími til stuttra aths.

Þorsteinn Briem: Ég mun falla frá því að bera sakir af sjálfum mér, en ég vil bera sakir af opinberum starfsmanni Búnaðarfélagsins, að því er viðvikur skýrslum hans, og beina þeim ásökunum heim til föðurhúsanna.

***Sveinbjörn Högnason:** Ég kann ekki við þá aðferð, sem hv. þm. Snæf. hefir, að nota þingsalinn til þess að bera lof á föður sinn. Það hefir hingað til ekki þótt bera vott um mikilmennsku að nota hvert tækifæri til þess að upphæfja sjálfan sig. Ég skal ekki deila um, hvort það er heppilegt eða ekki, en ég tel það ósmekklegt, og svo veit ég, að er um fleiri.

Hv. þm. telur mig valdan að því, að jarðabætur hafi farið minnkandi í seinni tíð. Ég veit ekki, hvaða ástæðu hann hefir fyrir því, nema ef það skyldu vera afurðasölulögin, sem ég var nokkuð viðriðinn, en þau hafa gert það að verkum, að bændur fá nú meira verð fyrir afurðir sínar en áður og búskapurinn þar af leiðandi borið sig betur, og ég skil ekki, að það geti orðið til þess, að jarðirnar lækki í verði.

Ég hugsa, að hann sé einn um þann hugsunarhátt, en ég hefi orðið hans var fyrr, þegar rætt hefir verið um afurðasölulögin. Það hefir komið fram áður í sambandi við jarðræktarstýrkinn, að menn eins og hann hugsa aðeins um, að hann verði þeim til hagsbóta, en hugsa aldrei um, að þúsundir manna gætu fengið betri aðstöðu, væri honum breytt. Ég vildi segja hv. þm., að ég býst við, að jarðir hafi lækkað í verði í hans kjördæmi áður en ég fór að skipta mér af þessum málum. Hvað kemur til, að sumar jarðir, sem eru í eigu fjölskyldu hv. þm., standa í eyði? Er það fyrir mitt tilstilli eða þeirra sósíalistisku hugsjóna, sem hann talaði um?

Hv. þm. var að tala um, að það væri vegna umhyggju minnar fyrir kúnum í Rangárvallasýslu, sem ég hefði verið kosinn á þing. Þetta getur e. t. v. staðizt, það mun vera vegna umhyggju minnar um búskapinn og tilraunir til að hann geti borið sig betur, því ég tel vist, að hv. þm. hafi ekki talið þá kjósendur naut-

gripaættar, sem undanfarið hafa kosið flokksmenn hans í Rangárvallasýslu.

Ég skal ekki orðlengja um þetta frekar. Það, sem barizt er um í þessu máli, er hin gamla barátta milli sérreittinda og eigin hagsmuna og hags alþjóðar, eins og hv. þm. viðurkennir sjálfur, þar sem hann segir, að búskapurinn t. d. á Korpúlfsstöðum mundi bera sig betur, ef hann nyti þessara sérreittinda, sem ríkið gæti veitt. En þessi barátta um sérreittindin mun aðeins enda á einn veg, þann, að hagar almennings mun bera sigur úr býtum.

Thor Thors: Mér þykir það einkennileg drengskaparkenning af manni, sem a. m. k. stundum ber hempu, að halda, að hann geti ráðizt hér á föður minn án þess að ég svari því nokkru. Um það ætla ég svo ekki að fara fleiri orðum.

Hv. þm. reyndi að snúa út úr því, sem ég sagði, að það væri vegna aðgerða Framsfl., að jarðirnar hefðu lækkað í verði. Það virðist auðsætt, að það er ekki vegna aðgerða þeirra í einu einstöku máli, eins og afurðasölulögunum, heldur vegna þess, að þeir hafa völdin í landinu og ráða því mestu um afkomu manna til lands og sjávar. Hv. þm. talaði um sérreittindi í þessu sambandi. Ég sé ekki, að það séu nein sérreittindi, að menn fái að halda jörðum sínum og jarðræktarstýrkurinn verði veittur sem verðlaun, því að þeir eru allir jafnir fyrir lögunum, og verða það, hvort sem jarðræktarstýrkurinn heldur áfram að vera verðlaun til þeirra eða kvöð.

ATKVGR.

Fr. visað til 2. umr. með 17 shlj. atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu
já: SkG, StSt, StgrSt, TT, VJ, ÞBr, ÁÁ, BJ, BÅ, EE, FJ, GSv, HelgJ, ÍslH, JGM, PO, SEH.

SvbH greiddi ekki atkv.

15 þm. (Þorþ, JörB, BJ, EOI, EmJ, EystJ, GP, GG, HG, HV, JakM, JPalm, ÓTh, PHann, SK) fjarstaddir.

Fr. visað til landbn. með 18 shlj. atkv.

Á 43. fundi í Nd., 6. des., var útbýtt nál. frá minni hl. landbn., á þskj. 226, og á 44. fundi deildarinnar, 8. des., nál. frá meiri hl. n., á þskj. 278, en frv. var ekki á dagskrá tekið frammar.

31. Einkaleyfi til bæjarrekstrar.

Á 23. fundi í Nd., 9. nóv., var útbýtt:

Fr. til l. um heimild fyrir ríkisstjórnina til að veita bæjarfélögum, er þess óska, einkaleyfi til bæjarrekstrar (þmfrv., A. 101).

Á 25. og 26. fundi í Nd., 12. og 13. nóv., var frv. tekið til 1. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 27. fundi í Nd., 15. nóv., var frv. enn tekið til 1. umr.

Fr. of seint fram komið. — Deildin leyfði með 17 shlj. atkv., að það yrði tekið til meðferðar.

Flm. (Ísleifur Högnason): Herra forseti! Eins og vitað er, standa bæjarstjórnarkosningar fyrir dyrum um allt land í byrjun næsta árs, og það er vitað, að ýmsir flokkar munu berjast fyrir því við kosningar að fá einkaleyfi til bæjarrekstrar fyrir bæjarfélögin. Þetta frv. er fram komið í fyrsta lagi af því, að mér þykir sanngjarnt, að þau bæjarfélög, sem hafa lagt mikið í kostnað við að gera hafnir, geti notið þeirra tekna, sem hægt er að hafa af mannvirkjum þessum. Nú er svo komið málum víða, að það eru 1—2 firmu um hverja höfn, sem hafa afgreiðslu skipanna, og hafa þau víðast hvar, ef ekki alstaðar, komið sér saman um sama taxa fyrir upp- og útskipun, svo að það má heita, að þessi fyrirtæki hafi einokunaraðstöðu, og á þennan hátt hafa þau stórgrætt víðast hvar. Þau hafa lagt óhæfilega mikið kapp á út- og uppskipun vara, og er það álit margra, að bæjarfélögunum beri að taka þetta úr höndum einstaklinga og reka það sjálf. Það er nokkuð hliðstætt því, að víða erlendis eru samgöngutækin rekin af bæjarfélögum til ágóða fyrir þau, til þess að afla bæjarfélögum tekna og til þess að hafa samgöngumálin í betra horfi en þegar einstaklingar hafa þau með höndum. Þetta mál mun hafa komið fyrir áður í þinginu, svo að hv. þm. munu hafa myndað sér skoðun um það, og er því ekki þörf á að fjölýrða frekar um það.

Í 3. gr. frv. er gert ráð fyrir, að þeim bæjarfélögum, sem þess óska, verði leyft að taka að sér einkaleyfi til sölu á kolum eða öðrum nauðsynjavörum, enda hefir reynslan sýnt það, að á ýmsum stöðum hafa verzanir, sem með þessar vörur verza, t. d. kol, ekki haft vörurnar til og ekki getað fullnægt þörf viðskiptamanna. Ég vil sérstaklega benda á dæmi úr Vestmannaeyjum. Tvö undanfarin ár hefir þar verið um allan tíma horgull á þessari nauðsynjavöru, svo að það hefir orðið að flytja hana frá Reykjavík, en við það hefir varan orðið miklu dýrari en vera þyrfti. Það er óhæfilegt, að slíkt skuli koma fyrir, og ef heimild væri í landslögum fyrir því, að bæjarfélög gætu tekið þetta að sér, þá ætti það a. m. k. að vera aðhald fyrir þá, sem með þessa vöru verza, að hafa hana á boðstólum, til þess að það valdi ekki skaða þeim, sem vöruna þurfa að nota.

Ég fjölýrði svo ekki meira um þetta frv., en óska, að því verði vísað til 2. umr. og allshn. að þessari umr. lokinni.

ATKVGR.

Fr. vísað til 2. umr. með 17 shlj. atkv. og til allshn. með 22 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dagskrá tekið fram.

32. Verklegar framkvæmdir í Vestmannaeyjum.

Á 23. fundi í Nd., 9. nóv., var útbýtt:

Fr. til 1. um framlög úr ríkissjóði til Vestmannaeyja til verklegra framkvæmda (þmfrv., A. 102).

Á 25. og 26. fundi í Nd., 12. og 13. nóv., var frv. tekið til 1. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 27. fundi í Nd., 15. nóv., var frv. enn tekið til 1. umr.

Fr. of seint fram komið. — Deildin leyfði með 18 shlj. atkv., að það yrði tekið til meðferðar.

Flm. (Ísleifur Högnason): Herra forseti! Eins og kunnugt er, hafa Vestmannaeyjar þá sérstöðu, að þær eru ekki í sambandi við vegakerfi landsins, en samgöngur við Vestmannaeyjar eru að visu sæmilegar, því að með því tillagi, sem veitt hefir verið árlega í fjárlögum til strandferða, má segja, að Vestmannaeyjar hafi ekki alveg verið undanskildar framlögum úr ríkissjóði til samgöngumála. En þó er við það að athuga, að meiri hluta ársins, a. m. k. á sumrin og einnig oft á vetrarlagi, er farrýmið oft svo upptekið á skipum, sem fara á milli Reykjavíkur og Vestmannaeyja, að Vestmannaeyingar verða venjulega að hirst á þilfari að nátturlagi, og að sjálfsögðu er það ekki nema brot af öllum flutningi milli Vestmannaeyja og meginlandsins, sem ríkisskipin annast. Á fjárlögum fyrir árið 1938 er gert ráð fyrir rökstri 1½ millj. kr. alls til vegamála. Þessu fé er varið til vegagerða og brúargerða viðsvegar um landið, en Vestmannaeyjar eru einar undanskildar. Það gefur að skilja, að það er afar mikill styrkur fyrir þær sýslur og bæjarfélög, þar sem vegagerð og brúargerð er framkvæmd, að fá slíka atvinnubótavinnu fyrir verkamenn þá, sem þar eiga heima. Þessar atvinnubætur fer verkalýðurinn í Vestmannaeyjum algerlega á mis við, svo að það er engin furða, þó að afkoma verkamanna í Vestmannaeyjum sé rýr, þar sem svo mikill hluti af þessu fé fer alveg fram hjá þessum bæ. Það er dálítið einkennilegt, að í jafnmiklu aflaplássi og í Vestmannaeyjum skuli meðaltekjur manna vera lægri árin 1929—1932 þar samkv. skýrslu launamálanefndar heldur en í öllum öðrum kaupstöðum landsins, og þó er þetta tímabil stöðugt uppgangstímabil í sjávarútveginum og veltiár. Tvö síðustu ár hafa verið mjög erfið í Vestmannaeyjum. Það hefir verið aflalítið og mikið atvinnuleysi, og ef nú væri tekin skýrsla um meðaltekjur manna þar, þá kæmi í ljós, að þær væru miklu lægri en nokkursstaðar í öðrum kaupstað á landinu. Þetta kemur líka til meðfram af því, að atvinnutímabilið er mjög stutt. Vertiðin er þar ekki nema 2—3 mánuðir, og önnur vinna er af mjög skornum skammti. Fiskþurrkun hefir minnkað mjög mikið, og ástandið meðal verkalýðsins í Vestmannaeyjum er í stuttu máli sagt að verða óþolandi, enda flytja þaðan margar

fjölskyldur á ári til annara landshluta. Ég ef-ast ekki um það, eins og ég tók fram, að það á sinn þátt í þessu, að Vestmannaeyingar hafa verið alveg afskiptir að því er snertir framlög úr ríkissjóði til vegagerða, því að það munaði ekki litlu, ef hægt væri að stofna til slíkrar atvinnu í Vestmannaeyjum að tiltölu við aðra landshluta. Það mundi áreiðanlega muna því, að meðaltekjur verkamanna yrðu 200—300 kr. hærri á ári en nú. Þegar ofan á þetta bætist svo, að í ríkissjóð rennur árlega sem skattur af byggingarlóðum í Vestmannaeyjum milli 20 og 30 þús. kr., auk þess sem ég hefi áður nefnt, þá má segja, að ríkissjóður fari með Vestmannaeyjar eins og nýlendu. Vestmannaeyjar hafa þá sérstöðu, að af hverri 240 m² lóð verður að borga 30 kr. ársléigu í eftirgjald, sem rennur til ríkissjóðs.

Ég vona, að hv. þm. taki þessi mál til alvarlegrar yfirvegunar, því að það er enginn vafi á því, að ástandið í Vestmannaeyjum er verst af öllum kaupstöðum landsins, og ég tel, að m. a. sé það ein aðalástæðan, hvernig ríkissjóður fer með þessa sýslu umfram aðrar sýslur eins og nýlenda væri.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 18 shlj. atkv. og til fjhn. með 19 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dag-skrá tekið frammar.

33. Strandferðasjóður.

Á 24. fundi í Nd., 10. nóv., var útbýtt:

Frv. til l. um strandferðasjóð (þmfrv., A. 108).

Á 26. fundi í Nd., 13. nóv., var frv. tekið til 1. umr.

Frv. of seint fram komið. — Deildin leyfði með 21 shlj. atkv., að það yrði tekið til meðferðar.

Flm. (Þorbergur Þorleifsson): Frv. þetta um strandferðasjóð, á þskj. 108, er flutt til þess að reyna að tryggja það, að samgöngur á sjó með ströndum fram haldist í góðu horfi, einkum með tilliti til smærri og lakar settra hafna. Eins og allir vita, er afardýrt að halda uppi strandferðum, og má búast við því, að þegar illa árar, verði dregið úr framlögum ríkissjóðs, þannig að ekki verði hægt að halda uppi strandferðunum fyrir það fé, sem hægt er að veita í fjárl., og mundi það fyrst koma niður á þeim höfnum, sem lakast eru settar um samgöngur.

Forstjóri skipaútgerðar ríkisins, sem er manna kunnastur strandferðamálum okkar, hefir oft látið í ljós, þegar hann hefir átt tal við fjvn. um þetta efni, að það væri nauðsynlegt að hafa einhvern jöfnunarsjóð til þess að gripa til, þegar illa gengi.

Við samanburð á því, hvað mikið fé fór úr

ríkissjóði til strandferða árin 1931—1936, að báðum árum meðtöldum, kemur í ljós, að það er mjög misjafnt, hvað til strandferðanna fer hvert árið:

1931	er framl. ríkissj. til strandf.	524 þús. kr.
1932	— — — — —	385 — —
1933	— — — — —	294 — —
1934	— — — — —	544 — —
1935	— — — — —	371 — —
1936	— — — — —	427 — —

Hæst er framlagið 1931 og 1934, ca. 520 þús. kr. 1931 og ca. 540 þús. kr. 1934, en lægst 294 þús. kr. árið 1933, enda voru samgöngur þá mjög slæmar. Vitanlega verður að miða við getu ríkissjóðs á hverjum tíma. Þegar illa árar, hlýtur að draga úr framlögum til strandferða, ekki siður en til annars, en eins og ég hefi bent á, kemur það fyrst niður á þeim höfnum, sem laklega eru settar. Virðist því ekkert öruggt ráð annað en að mynda sjóð til hjálpar strandferðunum, eins og hér er gert ráð fyrir.

Ríkissjóður hefir að meðaltali lagt fram til strandferða — fyrir utan tillag til flóabáta — um 440 þús. kr. á ári í þessi 6 ár, sem ég miða við. Oftast hefir orðið halli frá fjárl.-áætluninni, en þó var afgangur árið 1935. Þá voru áætlaðar 400 þús. kr., en eyddust um 370 þús. Mismunurinn, 30 þús. kr., hefði þá runnið í strandferðasjóð, ef slíkur sjóður hefði verið fyrir hendi. Hinsvegar hefir flest árin orðið halli, og sjóðurinn hefði því orðið að greiða helming hallans, en til þess að sjóðurinn geti vaxið, þarf að áætla svo mikið fé, að líkindi séu til, að afgangur verði. Þegar áætlað verður fé til strandferða í framtíðinni, er réttast að miða við jafnaðarupphæð þessara 6 undanfarinna ára.

Hv. þdm. munu spyrja, hversu háar tekjur megi vænta, að sjóðurinn hafi á ári. Beinarn tekjur sjóðsins eiga að vera 10% af öllum farm- og fargjöldum á milli hafna hér innanlands. Að svo komnu er ekki hægt að segja nákvæmlega, hversu mikil upphæð það yrði, þar sem engin áreiðanleg statistik er til í þessu efni. En það má leggja til grundvallar þá upphæð, sem kæmi í sjóðinn af fargjöldum með ríkisskipunum. 1936 námu þau 430 þús. kr. Mundi sjóðurinn því þaðan fá 43 þús. kr. Hvað mikið kæmi frá öðrum skipafélögum, er ekki hægt að segja nákvæmlega, en þeir, sem því eru kunnugastir, álita, að það muni ekki vera meira en ½ af öllum farm- og fargjöldum, sem fellur til hjá ríkisskipunum. Ef við miðum við ½, þá yrði framlag til sjóðsins frá hinum skipafélögum um 86 þús. kr. Beinarn tekjur ættu því að verða um 130 þús. kr. á ári.

Ég gæti trúað, að fundið yrði til foráttu þessu fyrirkomulagi, að það mundi hækka fargjöldin, en ég geri ekki ráð fyrir, að það þurfi að verða, a. m. k. ekki hjá hinum innlendu skipafél., og útlendu skipafélögin, sem eru keppinautar hinna innlendu, mundi þá ekki heldur geta hækkað gjöldin hjá sér, því að þá stæðu þau verr að vigu í samkeppninni, og yrði því þetta frekar til þess að hjálpa innlendu félögum. En jafnvel þótt fargjöld kynnu að hækka eitthvað, á frv. eins mikinn rétt á sér samt, því að það er

Strandferðasjóður. — Tekjuskattur og eignarskattur (frv. SK). — Endurbýgging á sveitabýlum.

ekkert við því að segja, þó að þeir, sem nota samgöngurnar, borgi líka fyrir þær. Það er hliðstætt því, þegar menn borga bíla- og benzin-skatt til þess að fá bætta vegi.

Hinar einstöku gr. frv. þurfa ekki mikillar skýringar við. 1. gr. er um höfuðmarkmið frv., sem sé að stofna sjóð til að styrkja strandferðirnar með fjárframlögum, einkum með tilliti til þeirra hafna, sem lakast eru settar. Það eru margar hafnir, sem alltaf er hætt við, að verði útundan, t. d. í Skaffafellssýslum, Múla- og Þingeyjarsýslum, Skagafjarðarsýslu, við Húnaflóa, í Dalasýslu og víðar.

2. gr. er um tekjur sjóðsins og hvernig þær skuli innheimtar. Aðaltekjurnar eru 10% af öllum far- og farmgjöldum, afgangur, sem kann að verða af áætlðu ríkisframlagi, en varla er hægt að gera ráð fyrir, að hann verði mikill, svo og hverskonar aðrar tekjur, sem ekki er heldur hægt að gera ráð fyrir, að verði miklar. Þó gæti hugsast, að sjóðnum áskotnuðust gjafir eða áheiti. Það er nú orðin mikil tizka að heita á þjóðþrífastofnanir. (TT: Aðallega Strandarkirkju). Já, það væri verst, ef þetta yrði til að rýra tekjur Strandarkirkju. (Einhver: Það er sama, hvort „strandið“ er).

Ég sé þá ekki ástæðu til að ræða gr. frv. nánar. Að visu hefir einstaka maður látið í ljós við mig, að hann skildi ekki, hvað átt væri við með því, að 10% af öllum far- og farmgjöldum, greiddum og ógreiddum, skyldu renna í sjóðinn, og skal ég því skýra það nánar. Þetta er miðað við það, hvar og hvernig gjaldið er innheimt. Það er t. d. algengt, að vörur séu sendar gegn póstkrofu, þannig að innheimta fer fram eftir á. Það er hætt við því, ef ekki er skýrt tekið fram um það, að sá, sem sendir vörurnar, mundi reyna að skjóta sér undan að greiða gjaldið.

Aðrar gr. frv. þurfa ekki sérstakrar skýringar við, en ég vil geta þess, að inn í 1. gr. frv. hafa slæðzt 2 málvillur. Þar er 3 orðum ofaukið á einum stað og einu á öðrum stað. Vænti ég, að hv. n. muni leiðrétta það.

Að svo mæltu vil ég óska þess, að frv. verði vísað til 2. umr. og samgmn.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 22 shlj. atkv. og til samgmn. með 18 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dag-skrá tekið fram.

34. Tekjuskattur og eignarskattur (frv. SK).

Á 24. fundi í Nd., 10. nóv., var útbýtt:

Frv. til l. um breyt. á l. nr. 6 9. jan. 1935, um tekjuskatt og eignarskatt (þmfrv., A. 110).

Á 26. fundi í Nd., 13. nóv., var frv. tekið til 1. umr.

Frv. of seint fram komið. — Deildin leyfði með 17 shlj. atkv., að það yrði tekið til meðferðar.

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 21 shlj. atkv. og til fjhn. með 22 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dag-skrá tekið fram.

35. Endurbýgging á sveitabýlum.

Á 27. fundi í Nd., 15. nóv., var útbýtt:

Frv. til l. um breyt. á l. nr. 40 13. júní 1937, um framlög ríkisins til endurbýggingar á sveitabýlum (þmfrv., A. 127).

Á 29. fundi í Nd., 17. nóv., var frv. tekið til 1. umr.

Frv. of seint fram komið. — Deildin leyfði með 18 shlj. atkv., að það yrði tekið til meðferðar.

Flm. (Sveinbjörn Högnason): Frv. þetta er ekki efnismikið, en það fer fram á að veita til bráðabirgða undanþágu, þannig, að styrkurinn til endurbýggingar á sveitabýlum verði ekki einskorðaður við jarðir, sem eru í sjálfsábúð, eða jarðir, sem heimilt er að byggja í erfða-ábúð, með tilliti til þess, að l. nr. 87 frá 1933 koma ekki til framkvæmda, að því er þetta snertir, fyrr en á miðju næsta ári. En um þennan styrk hafa þegar sótt margir leiguliðar, sem bjuggust við að geta fengið hann samkv. l. frá síðasta þingi. Ég tel mjög sanngjarnt að veita þessa undanþágu nú í þetta eina sinn, þannig að stj. fái heimild til að veita þessum mönnum nokkurt lán til endurbýggingar húsa á jörðum, þar sem þeir búa. Ég hefi bætt því við í frv., að ríkissjóður eigi kröfu til fullrar endurgreiðslu á sínum hluta stofnkostnaðar byggingarinnar.

Ég vænti þess, að Alþingi líti með sanngirni á þetta mál, því að verði þessi undanþága ekki veitt, geta nokkrir menn orðið allhart úti. Óska ég, að frv. verði vísað til landbn. og 2. umr.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 20 shlj. atkv. og til landbn. með 17 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dag-skrá tekið fram.

36. Vegalagabreyting.

Á 33. fundi í Nd., 23. nóv., var útbýtt:
Frv. til l. um breyt. á vegalögum, nr. 101 19.
júni 1933 (þmfrv., A. 169).

Á 35. fundi í Nd., 25. nóv., var frv. tekið til l. umr.

Frv. of seint fram komið. — Deildin leyfði með 25 shlj. atkv., að það yrði tekið til meðferðar.

Flm. (Pétur Ottesen): Ég leyfi mér að vísa til grg. frv. Þar er allt tekið fram, sem segja þarf á þessu stigi málsins. Ég legg til, að málinu verði vísað til samgmn.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 23 shlj. atkv. og til samgmn. með 22 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dag-skrá tekið fram.

37. Tekjuöflun fyrir ríkissjóð til atvinnuaukningar o. fl.

Á 34. fundi í Nd., 24. nóv., var útbýtt:
Frv. til l. um tekjuöflun fyrir ríkissjóð til atvinnuaukningar o. fl. (þmfrv., A. 175).

Á 36. fundi í Nd., 26. nóv., var frv. tekið til l. umr.

Frv. of seint fram komið. — Deildin leyfði með 21 shlj. atkv., að það yrði tekið til meðferðar.

*Flm. (Einar Olgeirsson): Herra forseti! Það mun vera einróma álit allra hv. þdm., að full þörf sé á því, að þetta þing geri það, sem hægt er að gera til atvinnubóta og styrktar smáútvegsmönnum og bændum. Það mun ekki vera neinn ágreiningur á milli þdm. um, að þetta sé nauðsynlegt. En það, sem deilt er um, er, hvar eigi að afla fjárlins.

Nú hefir komið fram frv. um það hér á þinginu, að bæta nýjum tollum á þjóðina, sem koma til með að hvíla þýngst á þeim, sem fátækastir eru. Ef á að fara þá leið til að hjálpa þeim, sem verst eru staddir, að taka peningana af þeim, sem minnst eiga af þeim, þá er þingið að taka með annari hendinni það, sem það gefur með hinni. Og þó að það sé gott að auka verklegar framkvæmdir í landinu, þá er það enginn vafi, að það myndi verða alþýðunni til meira gagns, ef féð til þess væri ekki tekið hjá henni sjálfri. Eina ráðið til þess að geta náð þessum peningum í ríkissjóð, án þess að það komi fyrst og fremst niður á alþýðunni, er að sjá til þess, að þessi tekjuöflun lendi á efnaðri stéttunum, haga tollunum þannig, að tekið sé af þeim, sem geta borgað,

sem hafa tekjurnar og eiga eignirnar, en ekki af hinum, sem ekkert eiga.

Þetta frv., sem við kommúnistar hér í d. höfum lagt fram, er fyrsta frv. frá okkur í d. átt að leggja á nýja skatta, sem fyrst og fremst séu lagðir á herðar efnastéttunum. Ég býst við, að við munum bera fram síðar á þinginu fleiri frv., sem fara í sömu átt.

Ég geri ráð fyrir því, að ef hv. dm. vilja athuga þetta frv., þá muni þeir sannfærast um það, að hér er verið að fara inn á nýja leið í tekjuöflun, sem ekki hefir verið reynd hér áður, en sem hefir verið reynd með öðrum þjóðum og ýmsir hv. þm. hafa áður bent á, þótt hún hafi ekki verið farin. Og ég vonast til þess, að þegar hv. þdm. fara að athuga þetta frv., þá komist þeir að þeirri niðurstöðu, að full ástæða sé að rannsaka það vel, hvort ekki eigi að fara þá leið, sem hér er bent á, og geti orðið sammála um hana.

Frv. það, sem hér er ræðir, skiptist í 3 aðalkafla. I. kafla er um stóribúða- og háleiguskatt. Þarf ég ekki að gera ýtarlega grein fyrir honum, því það er gert í frv. sjálfu. Þessi skattur er í fyrsta lagi stóribúðaskattur, sem miðaður er við þær íbúðir, sem metnar eru á yfir 18 þús. kr. að fasteignamati. Þessi skattur er stighækkandi, en er ekki sérstaklega há. Hann leggst eingöngu á þær íbúðir, sem eru stórar. Venjuleg þriggja herbergja íbúð með eldhúsi mun ekki kosta meira en 10 þús. kr. að fasteignamati.

Í öðru lagi er lagt til að taka sérstakan háleiguskatt, eða leggja skatt á þá húsaleigu, sem nemur meira en 15% af kaupverði húseignarinnar. Svo framarlega sem það er rétt að leggja skatt á nokkuð, þá er það sérstaklega á þá háu húsaleigu, sem húseigendur taka hér í Reykjavík. Og þegar leigan er komin yfir það að vera 15% af kaupverði húseignarinnar, þá er það orðið svo risavaxið, sem hún gefur af sér til eigandans, að það er ekki nema sanngjarnt, að hann borgi skatt til ríkisins. Þetta snertir ekki þá, sem eiga litil hús og leigja þau út, og ekki heldur þá, sem búa í þokkalegum íbúðum, að ég ekki tali um þá, sem búa í slæmum íbúðum. Það snertir eingöngu hinar efnuðu stéttir þjóðfélagsins.

Það hefir verið álit ýmsra mætra þm., að rétt væri að leggja svona skatt á. Á þinginu 1932 og 1933 voru flutt frv., er gengu í sömu átt og þetta, sem ég skal nefna. 1932 var flutt frv. til l. um stóribúðaskatt af þeim Jónasi Þorbergssyni, Bergi Jónssyni, Hannesi Jónssyni, og Sveinbirni Högnasyni. Á sama þingi var einnig flutt frv. um háleiguskatt af Steingrími Steinþórssyni, Halldóri Stefánssyni, Jónasi Þorbergssyni og Sveinbirni Högnasyni. Og á næsta þingi á eftir, 1933, voru þessi tvö frv. felld saman í eitt, sem var frv. til l. um stóribúða- og háleiguskatt til húsnæðisbóta og borið var fram af þeim alþýðuflokksmönnum Haraldi Guðmundssyni, Héðni Valdimarssyni og Vilmundi Jónssyni, og þetta sama ár voru bæði þessi frv. borin fram af Jónasi Jónssyni.

Það er vitanlegt um þennan kafla, sem tekinn var svo að segja óbreyttur upp af sósíalístum,

að hann hefir áður notið hylti margra þm. núv. stjórnarflokka. Ég hefi því fyllstu ástæðu til að vona, að þeir þm. taki vel í þetta frv. Þeir áætluðu þá, að tekjur af þessum skatti yrðu 150 þús. kr. Ég býst við, að óhætt væri að áætla, að skatturinn mundi nú nema 200 þús. kr.

Þá er það II. kafli, um vaxtaskatt. Þessi skattur er nýmáli hér á Íslandi, og býst ég við, að það verði að ýmsu leyti erfitt að koma á svona skatti. Málið þarf að rannsaka vel, og er margt, sem kemur til greina í sambandi við álagningu þessa skatts.

Ég ætla þá fyrst að renna huganum yfir það, hvornig nú er háttað með tekju- og eignarskattinn og álagningu hans. Ég álit, að það sé engum efa bundið, að það er mikill hluti eignamanna, og sérstaklega skuldlausar eignir stóreignamanna, sem eru beinlínis sviknar undan skatti. Stóreignamenn eiga mikið fé inni í sparisjóðum og bönkum undir hinum og þessum gervinöfnum, sem e. t. v. aðeins bankastjórnir þekkja, og skattanefndirnar fá alls engar upplýsingar um þetta fé. Það eru raunar til fyrir-máli í l. um það, að skattanefndir eigi að fá upplýsingar um innstæður manna í sparisjóðum og bönkum, ef þær óska þess. En þetta hefir ekki komið að gagni. Það hefir sýnt sig í reyndinni, að þegar þær hafa farið fram á að fá þetta upplýst, þá hafa þær alls ekki fengið það. Og það er vitanlegt, að hér í Reykjavík fær skattanefndin eða skattstjórnin alls ekki þær upplýsingar, sem þörf er á.

Alveg sama máli gegnir um verðbréfin. Þau eru dregin undan skatti á þann hátt, að menn gefa þau ekki upp. Bankavaxtabréf eru því eftir-sótt hér í Rvík. Þeir, sem eiga peninga, kaupa þau og liggja með þau til þess að geta komið fé sínu undan skatti.

Það er ekki gott að áætla, hversu mikið fé er dregið undan skatti á þennan hátt. Ég veit ekki til, að það hafi verið rannsakað hér á landi. En ég veit, að í nágrannalöndunum, t. d. Noregi, hefir farið fram rannsókn á þessu sviði, og þar hefir verið áætlað, að 44% af skuldlausum eignum séu dregin undan skatti. Mér er því nær að halda, að ekki sé ofætlað, þótt gizkað sé á, að hér í Rvík geti jafnvel verið um 20 millj., sem ekki koma til framtals og eru beinlínis faldar í bönkum og sparisjóðum, í bankavaxtabréfum og öðrum verðbréfum.

Þessi vaxtaskattur, sem hér er lagt til að verði lagður á, er miðaður við það, að reyna að skattleggja þá menn, sem þannig komast undan öðrum sköttum, sem þeir eiga að borga. Þessi skattur er því skattur á vaxtatekjur. Hvernig við hugsum okkur innheimtu hans, er skýrt tekið fram í frv., svo að ég tel mig ekki þurfa að fara frekar en þar er gert inn á það atriði nú. Það mun vera áætlað, að sparifé manna, geymt í bönkum og sparisjóðum, muni nema allt að 60 millj. kr., auk 40—50 millj. í banka-vaxtabréfum. Hvað bankavaxtabréfin snertir, þá er það vitanlegt, að þau eru keypt með meiri og minni afföllum, svo að hinir raunverulegu vextir, sem eigendur bréfanna fá, eru oft miklu hærri en þeir vextir, sem bréfin hljóða

upp á, og er því í frv. reynt að ná einnig til þessa vaxtaauka. Þá er og gert ráð fyrir í frv. að skrásetja, hverjir séu eigendur bréfanna, til þess að girða fyrir, að unnt sé að draga þau undan skatti, eins og við hefir viljað brenna til þessa. Með því að setja þetta ákvæði í lög myndi því áreiðanlega koma til skattframtals miklu meira af verðbréfum en áður, og ríkissjóður því á þann hátt einnig fá auknar tekjur.

Það er vitanlegt, að fjármagn það, sem fæst til húsabygginga fyrir bankavaxtabréf með stórum afföllum, er okrra auðmagn, og má því búast við, svo fremi sem frv. þetta verður að lögum, að nokkuð myndi draga úr byggingum, og því höfum við bent á, að nýr veð-deildarflokkur, eða annar þvílíkur lánaflokkur þyrfti jafnframt að taka til starfa, til þess að vega á móti því, sem draga kynni úr byggingum fyrir þessar sakir.

Það vill nú svo vel til, að það hafa komið fram till. um að leggja á vaxtaskatt, enda þótt þær hafi ekki komið fram í frumvarpsformi hér á Alþingi. Á ég þar við skrif Jóns Árnasonar framkvæmdarstjóra í Nýja dagbl. í fyrra, þar sem hann lagði til, að lagður yrði á 25% vaxtaskattur. Er þar nokkuð lengra gengið en hjá okkur, þar sem við förum ekki herra en í 10%, með litilsháttar hækkun. Jón Árnason gerði ráð fyrir, að 25% vaxtaskattur myndi nema allt að 1,2 millj., en við gerum ráð fyrir, að 10% skatturinn okkar gefi um ½ millj. kr. í tekjur. Áftur á móti gerði Jón ráð fyrir, að fasteignaskatturinn, sem nemur um 300 þús. kr., félli niður, en það leggjum við ekki til, því að slíkt myndi aðeins verða til þess að hlífa þeim ríku. En þrátt fyrir það ganga till. Jóns lengra en okkar og myndu gefa meiri tekjur í ríkissjóðinn, ef þær yrðu að lögum, heldur en við förum fram á í okkar till.

Ég vil nú vona, að þessar höflegu till. okkar fái góðar undirtektir hér í þinginu, þegar maður, ekki röttækari en Jón Árnason er, leggur til, að miklu lengra sé gengið á þessari braut en við förum fram á.

Verði það úr, að við athugun þessa máls komi það fram, að skali sá, sem við leggjum til að verði tekinn upp, þyki of lágur, þá er að sjálfsögðu hægt að fá okkur til þess að vera með að hækka hann.

Þá er í III. kafla frv. farið fram á að setja á verðhækkunarskatt. Eins og öllum er kunnugt, þá eiga verðhækkanir sér oft stað, bæði á fasteignum og öðrum hlutum, án minnsta tilverknadnar eigendanna. Til grundvallar verðhækkunum á ýmsum eignum liggja oft ráðstafanir sveitar- og bæjarfélaga, og einnig þess opinbera. Þegar svo vill til, að t. d. verklegar framkvæmdir ríkisins verða til þess að stórhækka í verði eignir einstakra manna, með öllu án þeirra tilverknadnar, þá er ekki nema rétt, að ríkissjóður fái eitthvað af því fé, sem eignin eykst um að verðmæti fyrir framkvæmdir hans.

Ég verð nú að segja hið sama um þetta atriði eins og vaxtaskattinn, að ég vænti þess, að það fái góðar undirtektir í þinginu, því að ég man ekki betur en að það hafi til þessa verið í stefnuskrá framsóknar- og jafnaðarmanna að

leggja verðhækkunarskatt á lóðir, enda þótt honum hafi aldrei verið komið á.

Ég er þess fullviss, að svo framarlega sem þessi skattur hefði verið kominn á fyrir nokkuð löngu síðan, þá væri hann búinn að hafa góðar afleiðingar, bæði fyrir ríkissjóðinn og þjóðfélagið í heild, því að dæmin um verðhækkanir á lóðum hér í Reykjavík eru deginum ljósari um það. Allar lóðir hér í Reykjavík munu nú vera metnar á ca. 21 millj. kr., en það svarar til, að söluverð þeirra sé um 30 millj. En fyrir nokkrum tugum ára hefðu þær ekki verið metnar nema á nokkra tugi þúsunda. Nú er það vitanlegt, að öll þessi verðhækkun hefir orðið fyrir þjóðfélagslega þróun, en ekki fyrir aðgerðir Reykjavíkurbæjar. Gleggsta dæmið þessu til sönnunar höfum við svo gott sem fyrir augunum. Útlend stofnun, kaþólska trúboðið, fékk fyrir allöngu síðan eignarhald á töluverðri landspildu hér í Reykjavík, fyrir sáralítið verð, en hefir svo á síðari árum selt lóðir fyrir fleiri hundruð þúsunda, og svo langt hefir þetta lóðakur hins útlenda félags gengið, að nú fyrir nokkru, þegar Reykjavíkurbær keypti allstóra spildu af trúboðinu, þá fékk það tryggt í samningunum, að öll verðhækkun, sem kynni að verða á lóðunum næstu 35 árin, eða á meðan bærinn er að borga þær, skyldi falla til þess. Hefði nú slíkur skattur, sem hér er farið fram á að lögleiða, verið kominn á áður en trúboðið byrjaði að selja lóðir sínar, hefði ríkissjóður fengið alldrjúgar tekjur í gegnum lóðasölu þess.

Að sjálfsögðu getur skattur þessi komið til með að gefa töluverðar tekjur fyrir utan Reykjavík og kaupstaðina, því að um allt land geta verðhækkanir á eignum átt sér stað, án þess að þær stafi af umbótum eigendanna. Þannig minnir mig t. d., að ekki alls fyrir löngu hafi jörð hér í nágrenninu, Bessastaðir á Álftanesi, sem keypt var á 50 þús., verið seld á 120 þús. eftir mjög stuttan tíma. Um ákvæði 16. gr. þarf ég ekki að ræða; þau skýra sig sjálf. Með ákvæði 17. gr. er verið að reyna að ná til þess gróða, sem menn fá fyrir lönd, sem þeir hafa á leigu frá ríkinu, en leigja aftur öðrum sem lóðir fyrir herra gjald en þeir þurfa að greiða sjálfir í leigu til ríkisins fyrir landið. En eins og menn vita, þá getur það verið algengt, að slíkt komi fyrir, að lönd séu leigð til langs tíma, jafnvel allt að 99 árum, og svo leigð út í lóðir, garða o. fl.

Það er að sjálfsögðu erfitt að ætlast á um það, hvað miklu þessi skattur geti komið til með að nema, þar sem hér er um að ræða algert nýmæli í lögum. Þá má og búast við því, að ýmsir formgallar frá lagalegu sjónarmiði geti verið á þessum kafla frv., og jafnvel á frv. í heild, þar sem hér er svo mjög farið inn á nýjar leiðir. Við flm. munum því taka fúslega við öllum upplýsingum og leiðbeiningum, sem mega verða til umbóta á því.

Hvað snertir tekjur af frv., þá höfum við gert ráð fyrir, að þær geti orðið allt að 800 þús. kr. Með því að fá slíkan tekjuauka myndi ríkissjóður geta sinnt ýmsum kröfum, sem til hans eru gerðar um auknið fé til atvinnubóta, um aukna hjálp til bænda vegna mæðiveik-

innar, og til þess að bæta eitthvað úr mestu erfiðleikum smábátaútvegsins.

Ég leyfi mér svo að óska þess, að frv. þetta fái að ganga til 2. umr. og fjhn., — og ekki aðeins til fjhn., heldur einnig að það komi frá henni aftur, því að þó að það sé að sjálfsögðu ánægjulegt að fá málum sínum komið til nefndar, þá er hitt þó betra, að sjá þau koma þaðan aftur. Ég tel mig nú mega hafa beztu vonir um, að vel verði á móti frv. tekið, a. m. k. af stjórnarflokkunum, þar sem fyrir þinginu liggja skattafrv. frá þeim, er leggja þungar byrðar á hinar vinnandi stéttir landsins og eru því í fyllsta máta andstæð margyfirlýstum stefnum þeirra beggja. Er því ekki óhugsandi, að þeir athugi þær leiðir, sem hér er bent á til tekjuöflunar fyrir ríkissjóðinn og eru óneitanlega meira í samræmi við yfirlýstar stefnur þeirra í skattamálum en þeirra eigin frv.

Ég vil svo enda þessi orð mín með þeirri von, að enda þótt stjórnarflokkarnir vilji ekki ganga að öllu leyti inn á þær leiðir, sem bent er á í frv., þá athugi þeir þó, hvort ekki megnota þær að einhverju leyti.

ATKVGR.

Fr. v. vísað til 2. umr. með 17 shlj. atkv. og til fjhn. með 17 shlj. atkv.

Nefndarálit komi ekki, og frv. var ekki á dagskrá tekið fram.

38. Bifreiðaskattur o. fl.

Á 34. fundi í Nd., 24. nóv., var útbýtt:

Fr. til 1. um. breyt. á l. nr. 84 6. júlí 1932, um bifreiðaskatt o. fl. (þmfrv., A. 178.)

Á 36. fundi í Nd., 26. nóv., var frv. tekið til 1. umr.

Fr. of seint fram komið. — Deildin leyfði með 17 shlj. atkv., að það yrði tekið til meðferðar.

Ísleifur Högnason: Ég mun ekki eyða mörgum orðum að frv. þessu. Það stefnir að því sama og frv. það, sem síðast var til umr., að afla ríkissjóði tekna hjá þeim, sem eitthvað eiga og geta borgað, en ekki hinum fátæku og efnalausu, sem ekkert geta borgað. Hér er farið fram á að taka nokkurn skatt af einkabifreiðum til tekna fyrir ríkissjóðinn, sem nemi 100 kr. af hverri bifreið, auk 30 kr. í þungaskatt af hverjum 100 kg. af þunga þeirra. Eins og kunnugt er, þá er mikið hér til af einkabifreiðum, sérstaklega í Reykjavík, svo hér gæti orðið um töluverðan tekjustofn að ræða fyrir ríkissjóðinn.

Hvað snertir atvinnu bifreiðarstjóranna, ef frv. hefði þau áhrif, að einkabifreiðum fækkaði, þá hygg ég, að ekki þurfi að gera ráð fyrir, að hún minnkaði neitt sem um munaði, því að fólksflutningurinn myndi bara aukast með leigubifreiðunum, að sama skapi sem hann minnkaði með hinum.

Að umr. lokinni óska ég frv. visað til 2. umr. og fjhn.

ATKVGR.

Fr. v. visað til 2. umr. með 17 shlj. atkv. og til fjhn. með 18 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dag-skrá tekið fram.

39. Háskóli Íslands.

Á 34. fundi í Nd., 24. nóv., var útbýtt:

Fr. v. til l. um breyt. á l. nr. 21 1. febr. 1936, um Háskóla Íslands (þmfrv., A. 181).

Á 40. fundi í Nd., 2. des., var frv. tekið til l. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 41. fundi í Nd., 3. des., var frv. aftur tekið til l. umr.

*Flm. (Sveinbjörn Högnason): Frv. það, sem hér liggur fyrir og flutt er að tilhlutun Framsfl., þarf ekki mikilla skýringa við fyrir hv. þdm. Þetta frv. er þegar mikið rætt og umtalað, bæði í blöðum og annarsstaðar og er auk þess ákaflega einfalt og auðskilið að formi og efni, þeim sem hafa lesið það.

Ég verð að segja það, að mig undrar, hversu sumir skýrendur þessa frv. hafa getað fengið mikið út úr því, frekar en þar standa efni til og fyrir okkur flm. hefir vakað.

Innihald frv. er í fáum dráttum í raun og veru tvennt. Í fyrsta lagi, að heimilt sé, eftir ósk nemenda í vissri háskóladeild, að láta fráfandi kennara kenna og prófa stúdenta við embættispróf, ef ástæður og möguleikar eru fyrir hendi. Það ætti að vera öllum skiljanlegt, hversu sjálfsagt slíkt er, þegar því verður við komið, eins og oft getur verið.

Tilfnið til þessa nú er, eins og kunnugt er, það, að séra Björn Magnússon var fyrirvaralaust látinn fara frá embætti sínu við háskólann, sem er bæði nemendum hans mjög bagalegt og töluvert harkalegt fyrir hann sjálfan, eins og á stóð. Það virðist alveg óþarfi að baka mönnum slík óþægindi og þessi, hvað sem segja má um önnur ágreiningsatriði þessarar embættisveitingar.

Þá er það hitt atriðið, sem er megintilgangur frv., að það myndist leið í l. háskólans til þess, að vissir hæfileikamenn geti kennt við hann og hann þannig styrkt betur og meir að starfskröftum en nú er, því eins og kunnugt er, er að lagast með húsnæði fyrir skólann. Það hefir verið komið upp atvinnudeild, og það hafa á allan hátt skapast betri skilyrði fyrir aukna starfskrafta. Slíkt ætti að geta verið í mörgum tilfellum alveg kostnaðarlaust fyrir þjóðfélagið. Það má hugsa sér, að sumum embættum hér í bænum fylgdi sú kvöð, að hlutaðeigandi yrði að kenna vissan stundafjölda við háskólann, ef hann teldi það æskilegt.

Alpt. 1937. C. (52. löggjafarþing.)

Í öðru tilfelli er hægt að hugsa sér menn, sem hefðu þá sérstöku aðstöðu, að geta starfað í nokkurskonar þegnaskyldu við háskólann, eins og allmargir myndu vilja gera. Slíkt gæti vafalaust verið mjög heppilegt í mörgum tilfellum. M. ö. o., með þessu frv. er beinlinis stefnt að því að skapa ný starfsskilyrði fyrir háskólann og að starfskraftar hans megi aukast með hinu góða húsrúmi, sem hann á í vandum að fá. Frv. miðar eingöngu að því, að auka hag skólans, að það verði betri skilyrði til að fá fyllri starfskrafta að honum. Og eins og hver maður getur séð, þá er það mjög æskilegt, þar sem skólinn er nú skipaður fáum og fábrotnum starfskröftum, að hægt sé að bæta úr þessu.

Ég vil svo óska þess, að þessu frv. verði visað til 2. umr. og menntmn.

*Atvmrh. (Haraldur Guðmundsson): Ég get ekki mælt með því, að þetta frv., sem hér liggur fyrir, verði samþ. Hinsvegar skal ég ekki mæla því í gegn, að það gangi til n., og þá að sjálfsögðu menntmn.

Ég tel, að ýms ákvæði í frv. séu varhuga-verð og lítt hugsuð. Mér skilst, að eftir frv. geti háskólinn eða einhver deild innan hans, með samþykki háskólaráðs, kallað menn til að kenna við skólann án samþykkis yfirboðara hans, og á sama hátt geti kennslumálaráðh., ef hann fær samþykki hlutaðeigandi deildar, einnig kallað menn til kennslu við skólann.

Í frv. er ekki gerð grein fyrir því, hver eigi að greiða laun þessara manna, en ætlun mín er sú, að ríkinu sé ætlað að greiða þau. Ef svo er, þá er ljóst, að fjárveitingavaldið er að verulegu leyti tekið úr höndum Alþingis, ná þetta fram að ganga.

Ennfremur er gert ráð fyrir, að til þess að hafa slíkan kennslurétt, þurfi hlutaðeigandi ekki annað en hafa haldið uppi kennslu í þessari fræðigreini um þriggja mánaða tíma. Þetta má skilja svo, að ekki sé nauðsynlegt, að sú kennsla hafi farið fram í háskólanum. Ekki er heldur neitt skilyrði sett um það, að menn hafi ákveðin próf, að öðru leyti en því, að þeir þurfi að vera háskólagengnir. Bendi ég á þetta til að sýna, að full ástæða er til að athuga þetta frv.

Ég get verið sammála hv. flm. um það, að brýn þörf sé á því að endurskoða ákvæði l. um reglugerð háskólans. Hefi ég sjálfur vikið allmjög að þessu. Í niðurlagi þeirrar skýrslu, sem kennslumálaráðuneytið gaf út í tilefni af veitingu í dósentembætti guðfræðideildar, er kveðið svo að orði, með leyfi hæstv. forseta:

„Það er því orðið enn ljósara en áður, að fullkomið óvit er að leggja óskorað veitingarvald í hendur háskóladeildanna, eins og þær hafa krafizt að hafa í framkvæmdinni. Og þar sem það er einnig vitanlega ofrausn — og ætti að vera meiri ofrausn — að treysta pólitískum ráðherrum, sem með kennslumál fara, til þess að geta staðið á verði um það í hvert sinn, sem embætti er veitt við háskólann, að háskólinn gerist ekki sjálfsníðingur í þessum efnum, verður ekki hjá því komizt að endurskoða rækilega

þær reglur, sem nú gilda um þetta, og setja aðrar nýjar, betri og tryggilegri, er bindi hendur háskólans og veitingarvaldsins sem allra fastast við það eitt að velja jafnan hina hæfustu menn, sem í hvert skipti er völ á, til kennslustarfa við þessa æðstu menntastofnun landsins, henni til vegs og þjóðinni til gengis. Mun háskólinn bráðlega fá nánar um þetta að heyra frá ráðherranum“.

Í framhaldi af þessari skýrslu var svo háskólaráði skrifað frá kennslumálaráðuneytinu 20. nóv. síðastl., þar sem ráðuneytið beindi því til háskólaráðs, að það tæki reglugerð skólans til rækilegrar endurskoðunar, einkanlega með tilliti til kennaraskipunar við háskólann, sbr. einnig hina opinberu skýrslu ráðuneytisins.

Í bréfinu segir ennfrumur: „Það er eindreginn vilji ráðuneytisins, að sem allra tryggilegast sé búið um það með skýrum ákvæðum í reglugerðinni, að kennaraembætti við háskólann verði jafnan veitt hinum hæfustu lærdómsmönnum, sem í hvert sinn er völ á, og að þar með verði tekið sem rækilegast fyrir það vansæmandi framferði, sem svo mjög hefir verið tíðkað við val kennara að háskólanum undanfarið og hámarki náði með hinu síðasta samkeppnisprófi og úrslitum þess frá hendi guðfræðideildarinnar“.

Þá er í bréfinu bent á ýms atriði, sem ráðuneytið telur, að æskilegt væri að hafa í huga við væntanlega endurskoðun reglugerðarinnar í þessum atriðum. Og að lokum segir svo í bréfinu:

„Að svo miklu leyti sem ákvæði á borð við þetta, og þá sérstaklega takmarkanir þær á rétti veitingarvaldsins, sem hér er stungið upp á, kunna að ganga lengra en stoð eigi í háskólaögunum, er ráðuneytið við því búið að leggja til við Alþingi, að l. verði breytt að því leyti“.

Þetta bréf er ritað háskólaráði 20. nóv., og hefir ekki enn borið svar við því.

Ég get fagnað því, að fleiri en kennslumálaráðuneytið eru þeirrar skoðunar, að þörf sé á að endurskoða gildandi ákvæði í l. um reglugerð háskólans. Og ég vil taka undir það með hv. 1. flm., að um leið og sú endurskoðun er tekin fyrir, þá séu ákvæðin um aukakennara og kennsluréttindi þeirra jafnframt endurskoðuð. Um það hygg ég, að ekki séu önnur ákvæði gildandi en 55. gr. reglugerðar háskólans frá 1912. Þar segir svo:

„Hver sá, sem hlotið hefir doktorsnafnbót, hefir rétt til að halda fyrirlestra í visindagrein sinni, en tilkynni það háskólaráðinu. Háskólaráð getur veitt öðrum en doktorum samskonar leyfi“.

Hér er sýnilega átt við það eitt, að menn séu kallaðir til fyrirlestrahalds í ákveðinni sérgrein, en ekki að þeir haldi uppi reglulegri kennslu. Það sýnist mér aftur á móti vaka fyrir hv. flm. þessa frv., og get ég sem sagt á það fallið, að þau atriði séu tekin til athugunar.

Þó að hv. flm., og ég að nokkru leyti, hafi aðallega talað um þessa hlið málsins, eins og frv. bendir til, þá er þó ekki þess að dyljast, að aðaltílefni frv. mun nú, eins og kom fram í ræðu hv. flm., vera nokkuð annað, sem sé það, að það er flutt vegna óska um það, að fyrrv. dósent, séra Björn Magnússon, þurfi ekki fyrir-

varalaust að hverfa frá kennslustörfum við háskólann, sennilega bæði með tilliti til hans og einhverra nemenda deildarinnar.

Ég skal játa, að séra Birni Magnússyni er nokkur vorkunn, þótt hann hafi ekki búið við þeim úrslitum, sem urðu í þessum málum, ef eingöngu er litið til úrskurðar dómnefndarinnar og till. guðfræðideildar; en ég vil mótmæla því eindregið, að hér sé hægt að gefa veitingarvaldinu nokkra sök á. Ég hefi jafnan látið ákveðið í ljós við séra Björn, að ákvörðun um skipun í dósentsembætti yrði ekki tekin, fyrr en fyrir lægi álit þess sérfræðings, sem leitað var umsagnar hjá. Þar sem mér er hinsvegar kunnugt um, að séra Björn Magnússon telur sér mjög óhagfelld á ýmsan hátt að verða fyrirvaralaust að láta af störfum, og nokkrir nemendur hafa óskað eftir því, að þurfa ekki að skipta um kennara á þessu skólaári, tel ég fyrir mitt leyti, að rétt sé að taka nokkurt tillit til þessarar sérstöku aðstöðu séra Björns Magnússonar og óska nemendanna. Ég get því fyrir mitt leyti fallið á, ef Alþingi veitir fé til þess á fjárl., að ráða séra Björn Magnússon til loka þessa háskólaárs, til þess að halda uppi kennslu við deildina fyrir þá nemendur, sem þess óska nú í vetur, og sjá um, að hann fái aðstöðu til þess að útskrifa þá af þeim, sem kandidatspróf taka á þessu tímabili í kennslugreinum hans.

Ég sé svo ekki ástæðu að svo stöddu til þess að hafa um þetta fleiri orð, en eins og ég hefi sagt áður, geri ég ráð fyrir, að frv. fari til n., og væntanlega til menntm., og sennilega verður að gera ráð fyrir, að málið komi aftur fyrir í hv. d. Ég mun þá — ég get ekki annað en borið þá ósk fram strax — óska eftir, að útvarpsumr. verði hafðar um málið. Ég veit, að þetta mál hefir vakið töluverða athygli úti um land; það hefir mjög verið um það rétt og ritað, og þó að bæjarbúar eigi að sjálfsögðu nokkurn kost á að fylgjast með í þessum umr., þá hefir þorri landsmanna ekki átt þess kost vegna lélegra samgangna, og tel ég því rétt, að 2. umr. verði útvarpsumr., og ber ég það undir hæstv. forseta.

Gísli Sveinsson: Herra forseti! Það má kannske á þessu stigi málsins láta sér nægja fá orð um þetta frv. á þskj. 181, ef svo verður, sem nú eru líkur til, að þetta mál verði fullt svo mikið rétt við 2. umr., þar sem óskað er eftir útvarpsumr. um það. Þó verður ekki hjá því komið að geta um nokkur atriði í sambandi við þetta mál. Frv. það, sem verið er að ræða um, sem sé frv. til l. um breyt. á háskólal., gengur einfaldlega út á það, eins og kunnugt er, að hægt sé með eða án samþykkis kennslumálaráðs. að kalla sérstakan kennara til kennslu í háskólanum með fullum réttindum, sem sé kennara eða dósent til þess að prófa til embættisprófs í einhverri deild. Þetta frv. er því nokkuð almennt, og eru rök færð fyrir því, að það sé hentugra, að þessu fyrirkomulagi verði komið á, að fleiri geti orðið kennarar við háskólann en þeir, sem fastir eru. Það er líka kunnugt, að tílefnið til þessarar lagasetningar er ekki það,

að fram hafi komið sérstakar óskir um að fjölga almennt kennurum við háskólann. Tilefni frv., sem litið kom fram hjá hv. aðalfm., 1. þm. Rang., er það, að flokkar hér á þinginu, væntanlega meiri hl. þingsins, vilja að gefnu til-efni lögilda séra Björn Magnússon, sem var settur dósent um hrið, til þess að halda því embætti. Það má segja, að það hefði verið beinasta leið, þar sem þessi vilji var fyrir hendi, að flytja frv. um það og láta sér í léttu rúmi liggja, hvort fjölgað yrði kennurum ella við háskólann, en hv. flm. og Framsfl., sem er samstarfsfl. Alþfl., og Alþfl. á kennslumrh., svo sem kunnugt er, hafa talið heppilegra fyrir sig að orða frv. á þennan veg. Sjálfstfl., sem hefir tekið þann þátt í þessu máli, að hann hefir vitt undir öllum kringumstæðum framkomu og ákvarðanir hæstv. kennslumrh. í þessu efni, og vildi að öðru leyti gera þá bót á þessu, sem kleift væri, hefði viljað vera með í því að bera fram frv. með þeim ákveðna skilningi, sem ég gat um, en hefir ekki séð ástæðu til þess að hlaupa í kapp við Framsfl. um það, hvernig þessum tilgangi skuli náð, þar sem menn eru sammála í þessum flokkum báðum um aðalatriði málsins eða niðurstöðu, og hún er sú, að það verði gert kleift, að séra Björn Magnússon verði kennari við guðfræðideild fremur en sá kennari, sem hæstv. kennslumrh. þóknaðist að skipa þar. Því að þótt svo sé að visu, að sá kennari verði ekki af settur, eins og sakir standa, þá er hitt gefið mál, að hin megna óánægja allra hlutaðeigenda yfir þessu tiltæki gerir það að verkum, að nauðsyn er á því vegna háskólans, vegna guðfræðideildarinnar og vegna nemendanna, að annar annist kennsluna en þessi skipaði kennari að meira eða minna leyti. Hv. aðalfm. fór, eins og heyra mátti, mjög létt yfir málið, og skal ég ekki lasta það, eins og ástæðurnar eru fyrir hendi hjá honum og hans flokki, en hinsvegar hefði að lýtlausu mátt koma meira inn á það, hvernig á þessu stæði, því að satt að segja er óvanalegt að þurfa að gripa til þess ráðs að skipa nýjan kennara við æðstu menntastofnun landsins, þar sem nægil. kennslu- lið er fyrir, og auka með því byrðar hins opinbera. Það hlaut að vera eitthvert mikið til-efni og brýnt erindi, sem menn áttu á Alþingi til þess að koma fram þessari breyt. á gildandi ákvæði um háskólann, og þetta tilefni er vitanlega það, að hæstv. kennslumrh., öllum á óvart nema ef til vill sjálfum sér og þeim, sem varð fyrir valinu í kennarastöðuna, skyldi leyfa sér að ganga þannig á rétt háskólans og upp á sitt eindæmi að skipa í embættið mann, sem hafði fallið við löglegt samkeppnispróf í þessu efni, sem keppendur um embættið voru látnir inna af hendi. Og þá komum við að því, hvort þetta próf var nokkurt próf. — Það virðist sem sé svo, að hæstv. kennslumrh. hafi í öndverðu ekki verið þetta geðfellt, en hafi gert þetta af því að hann hafi verið til þess talinn, því að hæstv. ráðh. er að sjálfsgöðu mjög ófróður um þessi efni, og einhvernvegin er það svo, að þetta mál hefir verið sótt af harðskeyttu kappi, að una ekki við það, sem búið var að ákveða. En samkeppnin fór fram samkv.

9. gr. háskólareglugerðarinnar frá 1912, sem segir svo, með leyfi hæstv. forseta.

„Áður en kennari er skipaður eða settur við háskólann, skal ávallt leita umsagnar háskóla- deildar um kennaraefnið, enda sé háskóladeild heimilt að gefa umsækjendum kost á að ganga undir samkeppnispróf, og getur deildin, ef henni sýnist, kvatt sérstaka fræðimenn, innan lands eða utan, til aðstoðar við prófið“.

Það er sem sé ætlað til, að þessi raun verði til þess, ef ég mætti svo segja, að skapa kennaraefni, og það virðist alger þungamiðja í undirbúningnum undir það, hver eigi að verða kennari, svo fremi sem þessi leið er farin. Það er ekki hægt að komast hjá því, að í fyrsta lagi er ætlað til þess í reglugerðinni, að háskólinn sé sem mest einráður um sín fræðiefni alstaðar þar, sem við megi hlíta, þar sem ekki er fyrirfram um að ræða skipulag, sem í raun og veru kemur ekki við hinu daglega og ef til vill ekki hinu árlega, sem fram fer í háskólanum, en um kennsluna sjálfa hefir háskólinn einræði, og eftir reglugerðinni að miklu leyti fullræði um kennara- val, þó að veitingarvaldið sé formlega hjá konungi, þegar um prófessora er að ræða, en hjá ráðh., þegar um dósent er að ræða. Nú gefur það að skilja, enda kemur það heim við það, sem annarsstaðar hefir verið gert við háskóla í þessu efni, um val kennara, að þungamiðjan er ekki sít í því, sem mætti kalla próf innan háskólans, um það, hver fær kennaraembættið. Og það mun verða álitid rétt, að ráðh. bindi sig við það alltaf, nema í sérstökum undan- tekningartilfellum. Þetta fullyrði ég, að sé rétt, bæði samkv. því, sem háskólar eiga við að búa viðast annarsstaðar, og samkv. því, sem ætlað er til í reglugerð þessa háskóla, að einnig gildi. Spurningin er því, hvort hér sé um slíkt undan- tekningartilfelli að ræða, að veitingarvaldið, hæstv. kennslumrh., hefir séð sig neyddan til, lands og þjóðar vegna, að gripa þannig fram í, að taka aðalráðin af háskólanum og fara allt öðru fram. Nú er það kunnugt, að þetta sam- keppnispróf, sem er sú ýtrasta raun, sem ætlað er til, að nokkur háskóli hafi til þess að gera rökstudda till. í þessu efni, sem við megi hlíta, fór fram eftir reglum, sem gefnar eru um þessi mál í háskólareglugerð. Þar er sagt, eins og ég las upp, að háskóladeild — í þessu tilfelli guð- fræðideild —, sem lætur fara fram samkeppnis- próf, sé einbær um að framkvæma prófið. En það stendur, að deildin geti, ef henni sýnist, kvatt sérstakan fræðimann utan sinna vébanda, inn- anlads eða utan, til aðstoðar við prófið. Eins og kunnugt er, var þessi dómnefnd skipuð, auk prófessora deildarinnar, biskupi landsins og þjónandi presti, frikirkjuprestinum í Reykja- vík, og einnig erlendum fræðimanni, sem til þess fékk meðmæli sinna embættisbræðra við háskólann í Kaupmannahöfn. Þetta var próf. Mosbech frá Khöfn. Hér er svo um hnútana búið, að enginn vafi er á því, að þetta fór allt löglega fram, og hinsvegar getur enginn nema óhlutvandur maður, sem ég vil ekki ætla, að hæstv. ráðh. vilji setja sig á bekk með, haldið því fram, að þessi prófnefnd hafi ekki verið að öllu leyti fær um að taka þetta mál til meðferð-

ar. Hitt er út í hött, og sémir aðeins þeim, sem komnir eru út í vandræði, að tala um slíkt, að það sé eitthvað fyrirfram gefið, að vissir fræðimenn við háskólann hljóti að vera hlutdrægir, ef ekki pólitískt, þá persónulega. Það tek ég að svo stöddu ekki hafiðlega, því að það er of galgopalegt og strákslegt til þess að færa það inn í umr., nema sérstakt tilefni gefist til þess. En ég fullyrði, að þessir fræðimenn og kennarar, sem þarna voru að verki, voru að öllu leyti bærir til þess að framkvæma þetta próf. Nú var, eins og við öll próf, gætt allra varúðarreglna, sem um var að ræða, ekki siður en stafröfs-reglunnar a, b, c, sem hæstv. ráðh. þykist hafa látið gæta mjög vel, þegar hann fór að framkvæma þetta skoplega „fírmát“, er hann nefnir svo. Svo að það er víst, að hér er ekki til að dreifa neinni undirferli, enda býst ég við, að enginn trúi því, að þó að hér séu innanlands-erjur um menn og málefni, sem raunar kom ekki þessu efni við, þá þyrfti það að hafa nokkur áhrif á dóm manns, sem kvaddur er frá Khöfn og er gersamlega fyrir utan slíkt, og þó að vitnað sé í ummæli hans eftir á um það, hvað hann hafi heyrt hér uppi og hvernig um þetta var talað manna á meðal, þá áhrærir það ekkert hans dóm, því að hann hafði sinn dóm fullbúinn eftir að hafa lesið og rannsakað gögnin áður en hann kom hingað til lands, og hafði ákveðið hverja stefnu hann skyldi taka, nema að því leyti sem dómur hans gat breytzt af frammi-stöðu keppendanna við hinn munnlega erinda-flutning. Það er vitanlega á misskilningi byggt, að menn taka ekki mark á, þó að blöð skeyti skapi sínu, eða að sjálfur maðurinn, sem undir varð í keppninni, eða þeir, sem vilja styðja hann, halda áfram að skamma þessa dómnefndarmenn og hinn útlenda fræðimann, sem hingað kom til þess að fremja þetta verk. Það er kunnugt, að það varð ekki nema einn keppandinn, sem þessi dómnefnd ákvað, að væri ekki aðeins sá bezti, heldur einnig talinn vera eftir öllum gögnum sá eini af umsækjendum, sem fær væri um að taka að sér þetta embætti frá fræðilegu sjónarmiði. Nú getur það verið, eins og oft er um menn, að þó að þeir standi sig vel við próf í eitt eða annað skipti, þá geta aðrir tekið sæm-legt próf líka, ef ekki þá, þá jafnvel í annað sinn. Það er engin svivirðing um menn, sem taka próf, þó að þeir séu lægri en aðrir, og þeir geta verið góðir fyrir sinn hatt fyrir því. En nú var það svo, að einn umsækjandinn, séra Sigurður Einarsson, var talinn langlakastur. Þess vegna er það eins og út í hött, og ég vil leyfa mér að segja, að sá, sem bærir það fram, kæmi eins og álfur út úr hól, sem ég vil ekki ætla um mann eins og hæstv. kennslumrsh., að tala um, að hann hafi þá þegar ekki áttað sig á þessu, og að hann hafi haft grun um þetta eða hitt, og að hann hafi ekki mátt samvirkunnar eða þjóðarinnar vegna veita embættið fyrr en allt annað kom upp á teningnum. Það var sem sé að öllum líkindum upphaflega meiningin að fá allt annað upp á teningnum, því að ef það hefði ekki verið tilgangurinn, þá var ekki til neins að fara út í þetta. Hæstv. ráðh. ætlaði sér að fá breyt. á þessu undir öllum kringumstæð-

um. Frá almennu sjónarmiði er þetta fávizka, að maður komist ekki enn harðar að orði. Þegar samkeppnisprófinu er lokið, ekki aðeins með vali dómnefndarinnar, heldur og að úrslitin eru kunn, þá var í raun og veru ekki um það að tala að breyta þessu. Hitt hefði náttúrliga verið umtalsvert fyrir þá, sem óánægðir voru: Ef ég færi út í þetta aftur, þá get ég staðið mig betur. En það var bara ekki um það að ræða að fara út í þetta aftur. En nú vill hæstv. kennslumrsh. ekki sætta sig við þessa niðurstöðu. Og ég fullyrði, að hann hefði verið fyrirfram ákveðinn, eftir einhverra tilstuðlan væntanlega, að una ekki við matið, ef það gengi á móti honum og hans manni, sem hann hafði einsett sér að koma á framfæri í þessari grein, enda kemur það heim við það, sem haft var eftir dósentin-um nýskipaða, áður en hann varð það og áður en hann gekk undir prófið, — að sér hefði verið lofað embættinu, enda yrði ekki við annað unað en að hann yrði hæstur. Með þessum aðgerðum má því telja, að hæstv. ráðh. hafi farið út fyrir það svið, sem honum eftir öllum rökum bar að halda sér á í sambandi við veitingu þessa embættis. Og það er ekki nóg með það, að hann vefengi þetta og vilji ekki sætta sig við það, heldur fer hann alveg einstaka leið til þess að komast að annari niðurstöðu. Það er upplýst mál, að tilgangurinn var ekki að fá það, sem hann vill kalla rétta niðurstöðu, því að niðurstaðan var eftir þeim gögnum, sem fyrir lágu, rétt ákveðin. Hann vildi aðra niðurstöðu, og um alla aðferðina í sambandi við það gefur hæstv. ráðh. út skýrslu, sem er svo glannalega og ósvífislega skrifuð, að það eru ekki dæmi til þess, að slíkt hafi verið gefið út af stjórnar-völdum landa og kostnaður við það tekinn í heimildarleysi af almannafé. Og svo þegar farið er að skrifa um þetta, þá er forðazt að tala um skýrslu kennslumrsh., heldur skýrslu ráðuneytisins. Það er gaman að sjá einn ráðh. standa hér upp og kannast við þessa skýrslu, því að það verður ekki alstaðar séð, hvort átt er við allt ráðuneytið eða kennslumálaráðuneytið. En ég vil skjóta því inn í, að það skýtur nokkuð skökku við, því að ef um það er að ræða að hrósa sér af einhverju, eins og þessi hæstv. ráðh. svo oft gerir, þá er ekki sagt, að ráðuneytið hafi gert það, heldur ráðh., kennslumrsh., atvmrsh., en nú er það ráðuneytið. En eftir þessari skýrslu kemur það í ljós, að þessi leið hæstv. ráðh. er óvanaleg, eins og undirstaðan var einstæð. Hann segir þannig, að hann hafi fengið pólitískan flokksbróður sinn hér heima til þess að fá pólitískan flokksbróður úti í Svíþjóð til þess að ná í mann, sem vildi vinna þetta verk. Nú vil ég ekki segja, að það hafi komið hæstv. ráðh. á óvart, að það heppnaðist, en það kom öðrum á óvart, og það virðist svo, að jafnvel hæstv. ráðh. hafi komið það líka að óvörum, þó að hann hafi verið rekinn út í þetta, því að eftir sömu skýrslu hæstv. ráðh. að dæma, þykist hann hafa húízt við því, að ekki yrði farið, þrátt fyrir allar krókaleiðir, að breyta þessum dómi, sem var löglega upp kveðinn hér heima. Nú býst ég við, að þegar verið er að dæma um þessa dómnefnd, sem eftir réttu reglu gerði sínar sakir eins og

vera bar, þá þyki það einkennileg leið til þess að fá „yfírmát“, að fara þennan upplýsta pólitíska gang, því að við vitum, að framkoma hæstv. ráðh. í þessu máli er blábert pólitísk. Hér heima var þess ekki vart, og raunar ekki heldur í blöðum eftir samkeppnisprófið, að menn gerðu þetta að pólitík. Menn undu að sjálf-sögðu við þetta, og það var ekki sérlega mikið um þetta að segja, vegna þess að það var ekkert ómenni, sem hafði orðið fyrir valinu, þegar blátt áfram á það er litið. Til þess að fella úr gildi löglegan og rökstuddan dóm, sem að visu var framkvæmdur hér heima, en þó með aðstoð erlends fræðimanns, þá var farin sem sé þessi pólitíska leið. Hún er svo óvanaleg og grunsamleg, að það er ekki hægt að bera hana saman við hina leiðina, sem farin var. Það er því þannig ekki hægt að taka þetta „yfírmát“ gilt, ekki einungis í rauninni, þótt menn væru allir af vilja gerðir, vegna þess, að dómurinn hér heima var fallinn, og þó að hægt sé að fá mann til þess að segja annað um ritgerð og ræður en hér, þá haggar það ekki niðurstöðu dómsins; en þegar þessi óbeina leið er farin, þá gefur það svo mikinn grun, að það verður að fordæma slíka aðferð.

Það er kunnugt, að þessi hæstv. ráðh. hefir gert sér dælt við háskólann, og skal ég ekki fara mikið út í það, en það hefir þó komið fram, að hann er ekki sérlegur vinur háskólans, þó að hann vilji láta líta svo út, að hann sé einskonar vörður réttar hans, líklega út á og inn á við, því að hann hefir verið staddur líka í háskólanum og viljað taka þátt í ýmsu, sem þar hefir farið fram, en hans aðgerðir eru ekki sérlega vinveittar skólanum.

Hann þykist vilja bæta háskólann og auka veg hans og gengi, en allt, sem hann hefir gert og gerir, er til svívirðingar háskólanum, sem á að hafa sem mest ítök um sín mál sjálfur, því að það er áreiðanlegt, að háskólinn, með því liði, sem á hverjum tíma í hann velst, er betur fær um að skera úr sínum eigin fræðilegu málum, málum um val kennara og því um líkt, heldur en pólitísk stjórn getur gert. Og það er leiðinlegt, þegar svo tekst til, að kennslumálaráðh. leggst á æðstu menntastofnun þjóðarinnar, og ég fullyrði, að háskólinn sé af þeim stofnunum, sem undir hann heyra, æðsta stofnun þjóðarinnar, vegna þess að það er ekki eingöngu inn á við, sem það gerir illt, heldur líka út á við, þegar um það spyrst, hvernig farið hefir um þetta mál, og við Íslendingar megum ekki við því, að stj. á þeim sviðum, sem hún hefir með höndum, geri sitt til þess að rýra veg lands og þjóðar, sem hún ætti að auka.

Við, sem styðjum þetta frv., a. m. k. við sjálfstæðismenn, viljum ekki láta svo til ganga, að stj. svívirði æðstu menntastofnun landsins, og viljum gera allt, sem í okkar valdi stendur, til að firra þessa stofnun og aðrar íslenskar stofnanir ihlutun stj. í þeim málum, sem við teljum, að best séu komin hjá stofnunum sjálfum. Það hefir verið borið fram á móti þessari stofnun, jafnvel nú á síðustu tímum, að hún sé ekki alfullkomin, en það er það, sem við frá upphafi höfum vítað. En hver hneykslast á

því, þó að ein stofnun í litlu landi sé ekki alfullkomin, og hvar eru þær stofnanir, sem eru það? Ég veit ekki betur en að allar stofnanir, sem menn hafa með að gera, séu meira og minna ófullkomnar, en þetta er okkar æðsta stofnun, hún hefir verið grundvöllur á l. og reglum, og þeim reglum fylgt, þegar þurft hefir á því að halda, svo að ekkert er um að sakast. Ekki getur það heldur náð nokkurri átt að ætla að gera háskólann ábyrgan fyrir öllu því, eða að yfirleitt eigi að telja honum til gildis eða ógildis ýmsa, sem við hann hafa verið riðnir, eða yfirleitt það, ef ætti að kenna háskólanum um, að margir þeir eða fáir þeir, en alltaf einhverjir þeir, sem háskólinn útskrifar, reynast miklu miður en skyldi. Háskólinn gæti í slíku tilfelli, þó að hann sé skipaður mannavali, sem allir viðurkenna, enga ábyrgð borið á slíku, og það gerir enginn skóli. En að kennslumálaráðh. sé að gera ráðstafanir til að koma þessari æðstu menntastofnun þjóðarinnar niður í skömm, það má ekki eiga sér stað.

Eins og ég hefi áður sagt, þá vil ég ekki kveða upp dóm um hæfni þess manns, sem nú hefir verið skipaður í það embætti, sem hér um ræðir. Það liggur mér fjarri. En það er búið að fella þann dóm, og það var gert á löglegum vettvangi.

En svo er önnur hlið málsins, og hún er sú, að fjöldi fólks á þessu landi, og stofnanir þær, sem hér koma nærri, vilja ekki þola, að aðrir séu skipaðir í slík embætti en þeir, sem að fullu má treysta til að leysa sín störf af hendi vel og samvirkusamlega. Nú er hér um að ræða viðkvæmt mál, þar sem um kennara við guðfræðideildina er að ræða. Þessi kennari á ekki aðeins að vera fræðimaður, heldur er það líka hlutverk hans sem embættismanns að kenna prestsefnum landsins, búa þá undir kennimennsku í þjóðkirkjunni, sem enn er haldið uppi af ríkinu og heitir „Hin evangelíska lúterska þjóðkirkja.“ Nú má um það deila, hvort menn vilji hafa þessa þjóðkirkju eða enga þjóðkirkju, — í raun og veru er ég frikirkjumaður. — En ríkið heldur uppi þessari kirkju og verður að sjá um, að þeir menn, sem kenna prestsefnunum, séu færir um að undirbúa þá til að vera boðendur orðsins, að þeir kenni þeim þannig, að treysta meg þeim til að boða það, sem er í samræmi við þetta málefni. Nú hefir verið vefengt og ekki farið dult með, að þeim dósent, sem nú varð fyrir vali hæstv. ráðh., muni ekki vera sem best treystandi að þessu leyti. Hefir þar verið vitnað í það, sem þessi maður hefir látið sjást eftir sig á prenti, eftir að hann lét vígja sig til að þjóna í hinni íslenzku kirkju. Ég ætla ekki að eyða dýrmætum tíma í að lesa upp neitt af þessu nú, en ef það er ekki guðlast, þá er það þó a. m. k. þveröfugt við það, sem kirkjan ætlar til, að sagt sé og sem vitanlega verður að vera nokkur undirstaða að kennslu við prestaskóla landsins. Á ég hér fyrst og fremst við það, sem áður hefir verið vitnað í af öðrum utan þings, en það er í grein í Íðunni 1933, 4. hefti. Það er ýmislegt í því hefti, en þó er það sérstaklega ein grein, sem hefir verið talað um, sem þessi nýi dósent hefir skrif-

að og nefnist „Farið heilar, fornu dyggðir,“ og segir titillinn að nokkru leyti til um efnið. Annars er þessi grein þannig, að ég mun ekki lesa hana upp hér, nema ég þurfi síðar að gripa til að vitna í hana, ef aðrir gefa tilefni til þess.

Það er því eðlilegt, að fleiri láti til sín heyra en þessi stofnun, háskólinn, og það skiptir þó nokkru máli, þegar það fólk, sem ann kirkju, kristindómi og siðferði í landinu, er ekki ánægt með þessa skipun, heldur fordæmir hana.

Nú hefir háskólaráðið samb. skórinorð mót-mæli gegn þessu tiltæki hæstv. ráðh. Sömuileiðis hafa stúdentar háskólans með miklum meiri hl. gert það. Guðfræðideildin, háskólaráðið og kirkjuráð hinnar isl. þjóðkirkju hafa eftir frum-ósk stúdenta guðfræðideildarinnar óskað þess, að séra Björn Magnússon haldi áfram að vera kennari, og þar með yrði hinn ekki nýttur, nema þá að sem minnstu leyti.

Þetta er það, sem m. a. hefir rekið á eftir að gera gangskör að þessu, og það er þetta, sem liggur til grundvallar fyrir þessu frv.

Það er því sýnt, að guðfræðideildin óskar eftir að fá að halda séra Birni, og þar með eru fram borin mótmæli gegn þeim manni, sem þröngvað hefir verið upp á háskólann gersamlega heimildarlaust og með því brotnar allar þær grundvallarreglur, sem gilda í þessu efni. Af þessum sökum styður Sjálfstfl. frv. og telur, að það nái sínum höfuðtilgangi, þó að ekki verði öðru um þokað.

Forseti (JörB): Þó að þeir menn, sem um verk þessara keppenda hafa fjallað, hafi komið að ólíkri niðurstöðu, þá vænti ég, að menn liti svo á, að þeir hafi í raun og veru álitnið verkefnið vera á þá lund, sem dómarnir féllu, en að ekkert annað hafi valdið svo ólíkum niðurstöðum.

***Atvmrh. (Haraldur Guðmundsson):** Það eru nokkur atriði í ræðu hv. þm. V.-Sk. sem ég get ekki látið ósvarað og vil einnig fá nánari skýringu um.

Hv. þm. sagði, og það var meginatriðið í ræðu hans, að háskólinn hafi óskorað veitingarvald um öll þau kennaraembætti, sem undir hann heyra, þó að hann aftur viðurkenndi, að það heyrði að forminu til undir ráðh. eða konung. Ég hirði ekki að fara út í þetta mál nú, en vil benda þeim, sem þetta vilja athuga, á skýrslu kennslumálaráðuneytisins um þetta efni, sem gefin var út á síðasta ári í sambandi við prófessorsembættið í lagadeild, þar sem sérstaklega var vikið að þessum fullyrðingum, sem bornar voru fram af háskólaráði og mörgum prófessorunum. Hitt er enginn vafi, að l. samkv. heyrir veitingarvaldið óskorað undir ráðh.

Nú verða menn líka að vera þess minnugir, þegar um þetta mál er rætt, að próf það, er fram fór, og viðræður þær, er fram fóru milli kennara guðfræðideilda og mín sem ráðh., fóru fram um sama leyti og skipunin í það fyrra prófessorsembætti fór fram. Þá var prófessorunum það skiljanlega ríkt í huga að halda fast við þann imyndaða rétt háskólans, að hafa

veitingarvaldið í sínum höndum. Hv. þm. jataði þó, að þær undantekningar gætu verið til, að ástæða væri fyrir ráðh. að virða ekki rétt háskólans í þessu efni, en sagði jafnframt, að í því tilfelli, sem hér er um að ræða, hafi ekki slíkar ástæður verið fyrir hendi, vegna þess að enginn hafi látið sér detta í hug, að sú dómnefnd, sem skipuð var til þess að dæma um keppendurna, hafi verið hlutdræg.

Í sambandi við þetta kemst ég ekki hjá að segja, að mín skoðun er sú, — og ég er sennilega þessu máli kunnugastur, að undanskildum kennurum skólans, — að á því er enginn minnsti vafi, að á einum keppandanum, Sigurði Einarssyni, hefir verið niðzt af dómurinum, en hvort það hefir verið gert sjáandi eða blindandi, skal ég ekki dæma um. En það er svo gersamlega óhugsandi, að tvo fræðimenn greini svo á um fræðileg atriði, ef eingöngu er dæmt frá því sjónarmiði, sem þeir prófessorar Mosbech og Nygren gera í dómi sínum um úrlausn Sigurðar Einarssonar. Annar maðurinn, Mosbech, segir, og það gerir dómnefndin öll að orðum sínum, að kunnáttu hans og þekking sé svo lítil, að hún sé langt undir því lágmarki, sem vænta mætti af mönnum, sem leyfðu sér að sækja um slíka stöðu, og hann sé langlakastur af öllum umsækjendum. Hinn maðurinn, sem enga minnstu ástæðu gæti haft til að líta öðrum augum á málið en hreinum fræðimannsaugum, kemst að þeirri niðurstöðu, að Sigurður Einarsson skari fram úr, en hinir séu fyrir neðan þá markalínu, sem vera beri, þar sem visindalegir verðleikar eru vegnir hver á móti öðrum. Það er gersamlega óhugsandi, að tveim fræðimönnum, sem líta eingöngu fræðimannsaugum á málið, geti borið svona á milli í dómum sínum. Ég get vel skilið, að menn greini á um, hvort Sigurður Einarsson sé meira eða minna hæfur eða hvort Björn Magnússon sé meira eða minna hæfur, en að þeim ber svo mjög á milli sem þeim gerir, gefur mér fyllstu ástæðu til að ætla, að önnur sjónarmið en fræðimannsins hafi verið lögð til grundvallar, þegar dómnefndin kvað upp sinn dóm.

Ég kemst ekki hjá að inna hv. þm. V.-Sk. eftir því, hvað hann hafi meint með dylgjum sínum um, að ráðh. hafi strax frá upphafi verið ákveðinn í að fá aðra niðurstöðu, önnur úrslit, annan dóm, og til þess að fá sér betri dóm snúið sér til flokksmanns síns í Svipjóð. Hvað meinar hann, þegar hann segir, og ég hafi, með það fyrir augum að fá betri dóm, snúið mér til þessa manns? Er það ætlun hans, að ég hafi pantað ákveðna niðurstöðu, og hvernig átti ég að fara að því? Eða svo að ég sé ekki myrkur í máli: Er hann að gefa í skyn, að ég með einhverjum sérstökum friðindum hafi reynt að fá nafnfrægan erlenda visindamann til þess að gefa rangan úrskurð í því máli, sem til hans er skotið, og kennslumálaráðh. Svía, sem hann segir, að sé pólitískur kunningi kunningja míns, hafi gerzt milligöngumaður í þessu máli? Er þetta meaning hans, og ef hann meinar það ekki, hvað meinar hann þá? Ég tel, að slíkar dylgjur séu ósæmilegar í þessari d., og ég vona, að honum sé það líka fullkomlega ósæmilegt.

Hv. þm. segir, að það sé eftirtektarvert um þá skýrslu, sem kennslumálaráðuneytið gaf út um þetta mál, að ég vilji koma henni yfir á ráðuneytið. Það er misskilningur, að ég vilji reyna að draga úr því, að skýrslan sé frá kennslumálaráðuneytinu, en í sambandi við þau orð, sem hann lét einnig falla, að skýrslan væri svo stórorð, vil ég segja, að það er ekki mér eða þeim, sem rituðu skýrsluna, að kenna, þó að í henni þyki vera nokkuð hvöss orð, heldur er það af því, að sannleikurinn er stundum nokkuð harðyrstur, ef hann á að vera sagður, og því verður háskólinn og þessi hv. þm. að una.

Hv. þm. ber sig mjög undan því, að með þessum málavöxtum öllum sé háskólinn svivirtur af þeim, sem sé yfirmaður þessarar ædstu stofnunar þjóðarinnar. Þessu vil ég algerlega mótmæla. Ég hefi enga svivirðu gert háskólanum, en ég tel mig ekki við það bundinn að þegja um þær ávirðingar, sem starfsmenn og stjórnendur háskólans hafa í frammí, og láta þær óátalðar. Mér finnst það skjóta skökku við, ef þeir eru dæmdir sýknir saka, sem ávirðingarnar hafa í frammí, en áfellsdómur kveðinn upp yfir þeim, sem átelur ávirðingarnar. Það er beinlinis skylda kennslumálaráðh. að líta eftir, að stofnanir, sem undir hann heyra, starfi á þann hátt, sem þeim ber og er heppilegast fyrir þjóðarheill og hag.

Þá segir hv. þm., að ekki sé nóg að líta á fræðiménnskuna eina saman, þegar velja skuli kennara við guðfræðideild háskólans. Ég vil í því sambandi benda honum á, að dómendur og háskólaráð virðast í öllu sínu máli líta svo á, að það sé sú visindalega hæfni, sem eigi að ráða. A. m. k. er svo að orði kveðið, þó að virðast megli, að einhverjar ádrar ástæður hafi ráðið um álit þeirra á umsækjendum.

Hv. þm. segir, að kennarar við guðfræðideildina eigi ekki aðeins að iðka sína fræðigreini sem vísindi, heldur eigi þeir einnig að undirbúa boðendur orðsins undir starf sitt hjá þjóðinni, og fullyrðir, að Sigurður Einarsson sé óhæfur til þess starfs, hvað sem annars megli segja um hans visindalegu hæfni. Ég vil í þessu sambandi upplýsa hv. þm. um það, ef hann veit það ekki áður, að Sigurður Einarsson hefir af biskupi landsins verið til þess vigður að boða orðið kristnum islenskum söfnuði. Og fyrst honum hefir verið trúað til slíks og verið til þess vigður af æðsta manni kirkjunnar, þá er undarlegt, að hann skuli ekki vera boðlegur til að kenna sína fræðigreini við guðfræðideild háskólans.

Um grein Sigurðar Einarssonar um hinar fornu dyggðir, sem mjög hefir verið vitnað í, skal ég ekki vera fjölorður. Ég hygg, að ef farið væri aftur í tímann, mætti finna marga af stríðsmönnum guðs kristni, sem hafa samið rit um guðfræðileg efni, rit, sem hafa vakið ákaflega miklar deilur og mikinn storm um það leyti, sem þau komu út. Ég veit ekki betur en að mjög mikið hafi t. d. verið deilt á Harald Nielsson fyrir rit hans, þegar þau komu fyrst út, einkum framan af. Ég hygg líka, að ef ætti að velja kennara við guðfræðideildina eftir trúarskoðunum, þá yrði ekki gott að finna mann,

sem allir yrðu ánægðir með. Ef ætti að fara þá leið, þá væri komið út á þá braut, sem erfitt yrði að fóta sig á.

Hv. þm. talaði um, að stúdentar í guðfræðideild hefðu andmælt skipun hins nýja dósents og óskað að fá að halda sínum fyrri kennara. En þó hefir farið svo, að fullur helmingur nemenda deildarinnar kys að sækja tíma til hins nýskipaða dósents. Mér er kunnugt um, að skoðanir stúdenta á þessu máli skiptast nokkuð jafnt á hvorn veg. En um þetta má lengi deila, og sé ég ekki ástæðu til að orðlengja um það nú.

Forseti (JörB): Ég vil enn minna á, að það er alveg óviðeigandi að vera með getsakir og ágizkanir um það, að dómsniðurstaða þeirra manna, sem um er að ræða, sé fram komin öðruvísi en eftir beztu vitund.

***Flm. (Sveinbjörn Högnason):** Mér hefir fundizt, að menn hafi hér í d. haft tilhneigingu til þess að ganga framhjá efni frv. og tala um það, sem frv. hefir ekki gefið tilefni til. Út af deilum hæstv. atvmrh. og hv. þm. V.-Sk. um visindalega guðfræði vil ég segja, að þar er eins og blindir menn dæmi um lit. Mitt álit er það, að kennslumrh. hafi í l. tvímælalaust heimild til að veita embættið, en hinsvegar tel ég, að úr því að leitað er álits sérfræðinga um málið, beri að fara eftir því áliti, sem fengið er samkv. l. landsins og l. háskólans, en ekki áliti, sem fengið er af ráðh. privat. Um þetta er að ræða, en hinu held ég fram, að ráðh. sé ekki skylt samkv. l. að taka tillit til þess álits.

Við flm. getum verið ánægðir með það, að hv. þm. V.-Sk. og hæstv. atvmrh. hafa víðurkennt bæði aðalatriði frv., fyrst og fremst þann sérstaka tilgang þess, að Björn Magnússon fái að kenna áfram. Hæstv. ráðh. vill styðja að því, og þá ætti það að ná fram að ganga. Hinn höfuðtilgang frv., að reyna að tryggja sem bezta starfskrafta að háskólanum, hafa þeir í rauninni báðir fallizt á. Það má til að tryggja það, að ekki verði þessir stöðugu árekstrar í hvert sinn, sem nýr kennari kemur að háskólanum. Það er á allra vitorði, að ekki er hægt að segja, að háskólinn eigi hér enga sök. Hann hefir komið fram með fullkomnum þjösnaskap í embættaveitingum. Ég tel því gilda ástæðu til að setja sem skýrust ákvæði um, á hvern hátt embætti verði skipuð í framtíðinni, þannig að þjóðin sé ekki sett á annan endann í hvert sinn, sem veitt er kennaraembætti.

Ég skal benda á, að þó að ekki séu í þessu frv. ákvæði um, hvernig farið verði með veitingarvaldið gagnvart háskólanum, blandast engum hugur um, að það er í því mikið aðhald um að haga sér sem réttisýnast í þessu efni. Það verður að velja hæfustu mennina, og ekki taka tillit til neins annars.

Ég vil að lokum þakka þeim hv. þm., sem talað hafa í þessu máli, fyrir, hvað vel þeir hafa tekið í það, bæði að leysa hið sérstaka úrlausnarefni þess og framtíðarspursmálið, sem í því felst.

Gísli Sveinsson: Herra forseti! Á þessu stigi málsins þarf ég ekki miklu að svara. Ég vil aðeins geta þess út af síðustu orðum hv. flm., þar sem hann þakkaði fyrir góðar undirtektir við þetta mál, að það má hann gjarnan gera, og ég mun taka við minum hluta af því þakklæti, en mín aðstoð við þetta mál er bundin við, að hv. flm. línist ekki upp í eintómu þakklæti. Hinsvegar skal ég láta ósagt, hvað lengi hinn aðilinn, hæst. kennslumálaráðh., vill hlíta við þakklætið tömt.

Þetta frv., með þeim forsendum, sem að því liggja, er ekki annað en blábert vantraust á hæst. kennslumrh. Að hann situr undir því, er mál, sem mér kemur ekki við. Ég get bara undrast það, hvað hæst. ráðh. er litilþægur.

Það eru örfá atriði, sem ég vil taka til meðferðar, en ég mun geyma mér kjarnyrðin þangað til síðar. Hæst. ráðh. virtist espast mjög út af því, að ég lýsti þeirri aðferð, sem hann hefir látið sér sæma að viðhafa, og brá ljósi yfir það, hvernig hann hefir haldið hér á málunum, og hinsvegar hvernig háskólinn hefir komið fram, sem sé að öllu leyti l. samkv. En aðferð hæst. ráðh. var tóm lögleysa, því að samkeppnisprófið var úrslitamál, jafnvel þó að ráðh. geti beitt öðrum brögðum og vanrækt að taka tillit til þeirra úrslita. Löglega getur hann ekki fengið annan dóm til að byggja á. Annaðhvort varð hann að fara að lögum samkv. eða eftir sínum eigin geðþótta, pólitískt eða persónulega. Þess vegna þurfti hæst. ráðh. ekki að espast við mína ræðu, því að hann getur ekki mótmælt því, að hann fékk sér „trúnaðarmann“ sér til aðstoðar, en svo kallar hæst. ráðh. hinn ágæta sænska fræðimann, sem hér á hlut að máli. Það á nú bara að vera kompliment, en engu að síður er orðið mjög óviðkunnanlegt í þessu sambandi. Aðferð hæst. ráðh. var óviðurkvæmleg og hafði ekki við neinar reglur að styðjast. Úr því að hæst. ráðh. vildi hrinda dómi nefndarinnar, var sök sér, að hann sneri sér til guðfræðideilda Norðurlandaháskólanna án alls þukurs og pólitískrar milligöngu. En pólitískur ráðh. fær pólitískan samherja sinn til þess að leita til pólitískis ráðh. í öðru landi um að velja *einn* mann til að hnekkja þeim úrslitadómi, sem löglega skipuð nefnd af hálfu okkar eigin háskóla hafði dæmt. „Útanstefnur viljum vér engar hafa“, verður endurómað nú og áfram, ef stjórnarvöldin gera sig sek um slíkt.

Hæst. ráðh. leyfir sér að *vega* að fullkomlega löglegrí dómnefnd og segir opinberlega, að hún hafi *niðzt* á einum keppendanna. Hvaðan kemur hæst. ráðh. vald til að segja slíkt? Þegar hann fer að jafna saman þeim útlendu fræðimönnum, sem hafa skipt sér af þessu máli, tekur hann það fram, að Svíinn, prófessor Nygren, hafi ekki undir nokkrum kringumstæðum getað haft átyllu til þess að beita hlutdrægni. Hvað kalla menn þetta? Ég verð að leggja báða að líku. En mergurinn málsins er sá, að hæst. ráðh. vildi fá aðra niðurstöðu og leitaði annars niðurstöðu. Annars er öll hans framkoma bláber vitleysa. Honum var í lófa lagið að framkvæma það, sem honum bar. En hann vildi það ekki, hann vildi freista þess að fá þá niður-

stöðu, sem var eftir hans pólitíska geðþótta. Hæst. ráðh. mátti gera það fyrir mér, ef hann hefði farið reglulega að því.

Hæst. ráðh. vill segja, að fyrir sér hafi vak- að að fá rétta niðurstöðu, og leyfir sér að vitna í „sannleikann“. Hvað er sannleikur? Ef það ætti að koma fyrir dómnefnd, hugsa ég, að hæst. ráðh. yrði ekki heldur ánægður með þann dóm.

Hæst. ráðh. sagði, að hann væri ekki að svi- virða háskólann, heldur finna að framkomu háskólakennaranna. Þetta er eins og aðrir sleggjudómar hæst. ráðh. og ekki á neinum rökum reist. Í þessu máli hafa háskólakennararnir farið að öllu rétt og löglega, en það er hæst. ráðh., sem hefir vikið af þeirri braut.

Hæst. ráðh. sagði, að hér ætti fræðimennskan að ráða, og vildi ekki neita því, að kennari guðfræðideildar ætti að geta undirbúið þjóna orðsins til starfs síns í þágu kirkjunnar. Í þessu sambandi benti hann á, að herra Sigurður Einarsson hefði hlotið vigslu hjá biskupi landsins. En það er ekki einhlítt, því að allir menn geta skipt um skoðun. Ef hæst. ráðh. getur fullyrt, að herra Sigurður Einarsson sé ennþá sami kristni sálusorgarinn og hann var þá, gæti hæst. ráðh. kannske haft eitthvað til síns máls. Annars er það mér að raunalaus, þó að maðurinn væri heiðinn. Það eru til fleiri afdankaðir prestar, sem jata það, að þeir heyri ekki lengur kirkjunni til.

Loks vil ég minnst á það, sem hæst. ráðh. sagði um, að skoðanir stúdenta væru ekki mikils virði. Það liggja fyrir samþykktir frá guðfræðideild og háskólaráði og frá meiri hluta stúdenta. Hæst. ráðh. blandar hér saman tvennu ólíku. Hann á við afleiðingar mótmælanna. Rúsinan hjá hæst. ráðh. er það, að mótmælin hafi ekki verið meint af heilindum, því að nú hefði herra Sigurður Einarsson fengið helming stúdenta, og þar með væru mótmælin fallin. Þetta eru engin rök í málinu. Ég hefi heyrt, að stúdentar sæktu á vixl til beggja kennaranna, og mér finnst ekkert óeðlilegt, að stúdentar hafi gaman af að heimsækja nýja dósentinn. Þeir vilja hlusta á báða á timabili. Hitt eru ólíkt sterkari rök í málinu, að stúdentar hafa beðið um að fá annan mann en herra Sigurð Einarsson.

*Atvmrh. (Haraldur Guðmundsson): Í sambandi við það, sem hv. þm. V.-Sk. sagði um trúarástand Sigurðar Einarssonar og hver áhrif það hefði á veitingu kennaraembættisins, vil ég benda hv. þm. á, að ef trúarástand Sigurðar er ástæðan til þess, að hann er ekki talinn hæfur til embættisins, þá ætti hv. þm. hreinskilnislega að greina þær ástæður, en ekki búa til aðrar. Ég vil ekki segja, að það sé óhugsandi, að það hafi vakað fyrir dómnefndinni, að Sigurður Einarsson væri ekki heppilegur fyrir isl. kirkju, en þá var það skylda hennar að tilgreina réttar ástæður, en ekki rangar.

Hv. þm. veit, að færa má full rök fyrir þeim ummælum mínum, að dómnefndin hafi niðzt á Sigurði Einarssyni.

Hv. þm. segir, að ég hafi fyrstur manna tekið

upp utanstefnur. En ég get minnt hann á, að það var háskólinn sjálfur, sem tók þann sið upp fyrstur og skaut sér á bak við þann úrskurð, sem þar fékkst. Ég verð að leyfa mér að efa, að hv. þm. hefði lagt meira upp úr ummælum, sem ég hefði fengið hjá einhverjum innlendum fræðimanni í guðfræði. Ætli hann hefði ekki haldið fram þá, að þar réðu ekki hin réttu sjónarmið? Ég taldi einmitt rétt að fá mann, sem ekki væri í nánum tengslum eða samböndum við menn og málefni hér innanlands, heldur líti á málið með glöggu gestsauga. Eins og hv. 1. þm. Rang. sagði, er ég ekki sjálfur hæfur til að dæma í þessu efni, og af því ég viðurkenni það, taldi ég rétt að leita úrskurðar erlends manns til þess að fá ákveðna niðurstöðu, ekki af því að ég hefði pantað hana, heldur til þess að fá úr því skorið, hvort tortryggni mín í garð dómnefndarinnar væri á rökum byggð. Þegar birtar voru niðurstöður dómnefndarinnar, var öllum grg. haldið vandlega leyndum fyrir ráðh. þangað til búið var að setja mann í embættið, eins og verið væri að forðast að láta uppi þær forsendur, sem próf. Mosbech byggði úrskurð sinn á. Síðar kemur í ljós, að nefndin byggir dóm sinn að miklu leyti á umsögn hans um fyrirlestrana, sem hann hafði, málsins vegna, slæma aðstöðu til að skilja, en sá dómur hans er í miklu ósamræmi við ummæli hans um ritgerðirnar.

Ég held, að lögvit hv. þm. sé farið að ruglast, fyrst hann segir, að enginn stafur sé til í lögum fyrir því, sem ráðh. hafi gert. Ég veit ekki, hvaðan hv. þm. kemur sú vitzka, að halda því fram, að ráðh. sé ekki heimilt að leita álits fróðra manna, ef hann óskar þess áður en hann veitir embætti. Ég hélt ekki, að hv. þm. væri svo illa að sér í lögum, að hann sæi ekki, að slíkt nær engri átt. Mér bar blátt áfram skylda til þess sem ráðh. að láta gera það, enda hefir próf. Mosbech viðurkennt það í grein, sem hann ritaði í dansk tilbláð, að ráðh. hefði heimild til að leita álits sérfræðings áður en hann skipaði í embættið, jafnvel þótt dómnefndin hefði verið sett.

Hv. þm. fann ástæðu til þess að þakka hv. 1. þm. Rang. fyrir það þakklæti, sem hann beindi til okkar, en lét þess jafnframt getið, að hann sæi ekki ástæðu til þess að beina þakklætinu til mín, enda ósagt, að ég gæti sett mig við að taka á móti því, því frv. væri fullkomin vantraustsyfirlýsing á mig sem kennslumálaráðh. Ég vil benda hv. þm. á, að flm. frv. hafa venjulega nokkuð um tilgang og innihald þeirra að segja, en flm. þessa frv. lét ekkert slíkt í ljós. Ég vil ráðleggja hv. þm. að dæma ekki fyrr en að leikslökum. Frv. á sennilega eftir að koma til 2. umr., þar sem hann getur fengið tækifæri til þess að setja fram sínar hugsanir, jafnframt því, sem þá fæst væntanlega úr því skorið, hvort frv. er hugsað sem vantraust á kennslumálaráðh.

Gísli Sveinsson: Ég skal ekki blanda mér í innanríkismál stjórnflokkanna og heldur ekki, hvernig skilja beri frv., hvort það er borið fram af eintómu þakklæti til hæstv. ráðh. eða ekki,

Alpt. 1937. C. (52. löggjafarþing).

en vik að því, sem hann sagði um fullyrðingu mína um, að við ekkert væri að styðjast í lögum um það, þegar leitað er yfirdóms út fyrir landsteinana, en hæstv. ráðh. veit vel, að þetta er rétt. Hitt hefi ég margtekið fram, að ráðh. hefir vald til þess að skipa menn í embætti eftir sínum geðþóttum og eftir sinni skoðun á hæfileikum keppendanna, en hitt, að hægt sé að sækja yfirmat á þeim út úr landinu, eigi sér nokkra stoð í lögum, er hreinasta vitleysa. Það er algerlega ómerkt að lögum og formi til, ef nota á það mat sem undirstöðu opinberrar skýrslu, en hæstv. ráðh. getur auðvitað byggt sínar eigin skoðanir á slíku mati. Því hefir dómur próf. Nygrens alls ekki fellt úr gildi þann dóm, að sr. Björn Magnússon sé hæfastur til þess að vera dósent, en Sigurður Einarsson lakastur, þótt hæstv. ráðh. hafi nú ráðið úr þessu á sinn hátt. Hæstv. ráðh. sagði, að háskólinn hefði fyrstur tekið upp utanstefnur. Það er mesti misskilningur. Hann hefir aðeins farið eftir þeirri heimild, sem honum er veitt samkv. reglugerð hans, að kveðja erlenda fræðimenn sér til aðstoðar. Utanstefnur aftur á móti felast í því, að menn sætta sig ekki við þann dóm, sem þeir hafa fengið hér á landi, og fara svo utan til að leita réttar síns, oft fyrir utan öll lög, og var stundum kollvarpað lögum þessa lands af erlendu framkvæmdarvaldi, sem þó var þá æðsta vald hér, en nú, þegar við höfum endurheimt öll okkar ráð, byrja menn enn á ný að setta sig ekki við dómsaðgerðir innanlands.

Því mun hæstv. ráðh. aldrei geta sloppið úr þessari klipu, sem hann hefir sjálfur sett sig í, þar sem hann við framkvæmd þessa verks hefir breytt út af reglum, sem sjálfsagt er að fylgja, um leið og hann vinnur það verk, sem almenningur kann honum óþökk fyrir. Enda er svo langt gengið, að samstarfsflokkur hans hefir orðið að gripa í taumana til að leiðrétta þennan órétt.

Mun ég svo ekki tala frekar um þetta mál að sinni.

***Gardar Þorsteinsson:** Ég skal ekki lengja þessar umr. mikið, en það er eitt atriði í ræðu hæstv. ráðh., sem ég vil minnast á. Það eru þau ummæli hans, að dómnefndin hafi niðst á Sigurði Einarssyni, og færir því til sönnunar ummæli próf. Mosbechs á bls. 18, að guðfræðileg þekking og skilningur, sem Sigurður Einarsson hafi sýnt, sé langt fyrir neðan það lágmark, sem búast mætti við af umsækjanda, og komi því ekki til greina. Þessi ummæli eru það, sem hann kallar að niðast á manninum, þegar próf. Mosbech segir þau. En hvernig vill hæstv. ráðh. þá skýra það, sem próf. Nygren segir um séra Björn Magnússon, að hann sé samkv. hans skoðun langt fyrir neðan þá merkjalínu?

Ég sé ekki betur en að þarna sé próf. Nygren þá að niðast á sr. Birni Magnússyni, því þessi ummæli eru samskonar. Þá er spurningin, hvor þeirra hefði meiri ástæðu til niðingsverks, ef um það væri að ræða. Almennt mun álitist, að það sé sá þeirra, sem er fenginn til þess að gefa

slíkt álit, sem hér um ræðir, en það virðist beinlínis sannað, að svo hafi verið gert. A. m. k. er það mjög einkennilegt, að próf. Nygren segir, þegar kemur að Sigurði Einarssyni, að sér sé sérstök ánægja að taka fram, hvað þessi umsækjandi skari fram úr. Hvers vegna er honum það slíkt ánægjuefni? Sjálfsagt segir hæstv. ráðh., eins og alltaf áður, að hann hafi ekki meint neitt sérstakt með því. Ég vil svo ekki eyða fleiri orðum um það en hv. þm. V.-Sk. hefir gert, og get ég vel tekið undir með honum. Ég vil geta þess, að þessi skýrsla, sem mér hefir verið gefin af hæstv. ráðh. og ég kann honum þakkið fyrir, ber þess ljósan vott, að þar er verið að flytja mál, en ekki skýra hlutlaust frá málavöxtum. Þessi bók minnir mjög á aðra bók, sem þessi sami ráðh. hefir gefið út um háskólann. Þar, sem hér, eru mörg stór ummæli um háskólann og prófessora hans, bæði í lögfræði- og guðfræðideild, sem minnkun er að, að æðsti maður þessarar stofnunar skuli láta frá sér fara. En hvað sem þessum ummælum hæstv. ráðh. liður, er óhætt að segja, að fyrst ummæli próf. Mosbechs um Sigurð Einarsson eru niðingsverk, þá hefðu ummæli próf. Nygrens um Bj. Magnússon einnig verið það, hefðu þau átt við hina tvo umsækjendurna, Sigurð Einarsson og Benjamin Kristjánsson.

Það, sem virðist skipta mestu máli, þegar verið er að dæma um það, sem gert hefir verið, er ákvæðið í reglugerð háskólans um, að heimilt sé fyrir hann að setja dómnefnd til að dæma um hæfileika umsækjendanna um embættin, og að honum sé heimilt að fá erlenda sérfræðinga til aðstoðar nefndinni. Það sannar, að skipun slíkrar nefndar er í fullu samræmi við lög og reglur, og að hlíta ber úrskurði hennar í samráði við lögveitingavaldið. Að það er ekki gert, er það sama og að ég eða einhver annar borgari vildi ekki hlíta dómi, sem kveðinn væri upp af hæstarétti. Að sjálfsögðu get bæði ég og aðrir verið annarar skoðunar en hæstiréttur, en mundi það hlíta, að ég neitaði að hlýða dómnum og færi að fá úrskurð erlends sérfræðings um, að hann væri rangur? Hvar stæði sjálfstæði landsins, ef hver óánægður borgari geti seilt út fyrir landið til að fá annan dóm? Það hefir einkennt flokksstarfsemi hæstv. ráðh. og flokksmanna hans, einnig skrif Alþýðublaðsins, að þeir hafa látið í ljós, að dómur hæstaréttar væru rangir, ekki einungis af því, að þeir, sem dæma, vissu ekki betur, heldur dæmdu þeir visvitandi ranga dóma. Ég álit það afarhættulegt, þegar reynt er að koma því inn hjá fámennri þjóð eins og okkur, að okkar æðstu dómstólar og dómnefndir kveði visvitandi upp ranga dóma. Ég veit ekki, hvar við stæðum, ef það kæmi fram hjá t. d. dómsmrh., að dómur hæstaréttar væru rangir og kveðnir upp til þess að niðast á einhverjum borgara. Það er það sama, sem þessi hæstv. ráðh. lætur sér sama að segja um dómnefndina, sem starfað hefir lögum samkvæmt, að hún hafi beint starfi sínu að því að niðast á einum þeirra, sem hún dæmdi um. Ég veit ekki, hvað lengra er hægt að ganga til að óvirða hæstarétt og háskólann. En það er skylda ráðh. að vera

málsvari þessara stofnana, í stað þess að niða þær niður.

En hvað sem um þessa dóma má segja, þá er það óheyrt, að yfirmat sé framkvæmt af einum manni, en undirmat af fimm mönnum. Það er það minnsta, sem hæstv. ráðh. ætti að vita, að það getur ekki átt sér stað, og að yfirmat getur ekki heldur átt sér stað nema lög séu til fyrir því. En það er hvergi til í lögum háskólans neitt, sem heimili slíkt yfirmat sem þetta. Það er þessi árás á þessa æðstu stofnun okkar, sem mér finnst hættulegust.

***Atvmrh. (Haraldur Guðmundsson):** Ég fæ ekki séð, hvernig hv. 8. landsk. getur borið saman hæstarétt og dómnefnd. Mér finnst honum förlast lögspekin allmjög, að bera hæstarétt saman við dómnefnd, sem er skipuð af háskólaráði til að semja tillögur til ráðh. um veitingu embættis. Hæstiréttur er bundinn eiðstaf og starfar eftir ákveðnum lögum og reglugerðum, en dómnefndin er tekin til ráðuneytis við guðfræðideildina áður en tillögur eru gerðar til ráðherra. Í þessu sambandi sést, hve undirstöðulaust er tal þessara manna um utanstefnur; þeir skilja ekki, að hér er leitað álits sérfræðings, en úrskurðarvaldið liggur eftir sem áður í höndum innlendrar stjórnar. Hvað viðvikur því, að ummæli mín um, að dómnefndin hefði niðzt á Sigurði Einarssyni, væru óviðurkvæmleg, vil ég segja, að þetta eru að visu sterk orð og mér þykir leitt að þurfa að nota þau til að láta mína skoðun í ljós. Ég hefi áður gert grein fyrir, á hverju ég byggi þessa skoðun mína. Dómurinn um Sigurð Einarsson er þannig, að ómögulegt er að ætla, að þar sé eingöngu miðað við fræðimennsku hans viðvikjandi úrlausnarefnunum, þegar litið er á, hvað próf. Nygren segir, sem ekki getur miðað við annað en fræðimennskuna. Þegar svo við þetta bætist, að dómsniðurstaðan er send mér án grg. og álitsgerð próf. Mosbechs um frammi-stöðu Sigurðar Einarssonar vandlega haldið leyndri fyrir mér þar til búið er að skipa í embættið, en í þeirri grg. eru mjög lofsamleg ummæli um vissan kafla af úrlausn hans, þá taldi ég ástæðu til að efa niðurstöðu dómnefndarinnar. Þetta veldur því, að ég leitaði umsagnar sérfræðings.

Skal ég svo ekki rökræða frekar, hvernig ég komst að hinni endanlegu niðurstöðu, til að lengja ekki þessa umr.

***Garðar Þorsteinsson:** Ég sé ekki, að það skipti miklu máli út af fyrir sig, hvort hæstv. ráðh. fékk á sinum tíma bæði niðurstöður og forsendur próf. Mosbechs eða aðeins niðurstöður nefndarinnar, því engin áhrif hefði það haft á niðurstöður nefndarinnar. En rök hæstv. ráðh. fyrir hans ákvörðun eru aðallega þau, að hann hafi ekki fengið að sjá forsendurnar.

Ef hæstv. ráðh. segir við lestur skýrslu dómnefndarinnar, að niðzt hafi verið á Sigurði Einarssyni, fæ ég ekki séð, hvernig hann getur neitað því, að ummæli próf. Nygrens séu að sama skapi nið um sr. Björn Magnússon. Skal ég svo láta það mál útrætt.

Hæstv. ráðh. segir, að ekki sé hægt að bera saman hæstarétt og dómnefndina, því hæstiréttur sé eiðsvarinn. Dettur hæstv. ráðh. í hug, að dómnefnd, sem skipuð er samkv. lögum og reglum, kveði upp sinn dóm ábyrgðarlaust, þó hún sé ekki eiðsvarin? Ef það sannaðist á þessa menn, að þeir kvæðu upp visvitandi ranga dóma og niddust á mönnum, ættu þeir að sjálf-sögðu refsingu skilið. En sem betur fer, liggur ekkert slíkt fyrir, — ekkert, sem bendir í þá átt, að dómnefndin hafi ekki kveðið upp réttlátan dóm.

Ég vil svo að síðustu beina þeirri fyrir-spurn til hæstv. atvrmh., til hvers við í raun og veru erum að hafa háskólann, ef ekkert mark má taka á nefnd, sem skipuð er prófessorum hans, og auk þess biskupi landsins, auk annara merkra manna. Ég vænti, að hæstv. ráðh. svari þessu. Annars verð ég að segja það, að það mun vera álit flestra, að ráðh. beri frekar skylda til að vernda háskólann en vera sýknt og heilagt að niðast á honum.

*Atvrmh. (Haraldur Guðmundsson): Ég vil aðeins geta þess til upplýsingar fyrir hv. síðasta ræðumann, sem virðist eiga mjög erfitt með að greina á milli dómnefndar, sem skipuð er til þess að gera till. um ákveðið mál, og dómsvalds hæstaréttar, að nefndin hefir aðeins rétt til þess að gera tillögur, sem á engan hátt eru bindandi, aðeins fengnar til leiðbeiningar. En hæstréttur hefir aftur á móti vald til þess að kveða upp rökstudda dóma, sem ekki verður breytt af öðrum dómstöfum.

*Flm. (Sveinbjörn Högnason): Út af þeim um-mælum, sem hér hafa fallið hjá hæstv. atvrmh., þá vil ég taka það fram, að ég tel tvímæla-laust, að þegar svo stendur á sem hér, að leit-að hefir verið álits sérfræðinga, þá eigi tillögur þeirra að ráða. Og ég trúir því ekki fyrr en ég heyrir það af vörum hæstv. ráðh., að hann þori að fullyrða, að um meiri sérfræði í þessum efnum sé að ræða hjá próf. Nygren einum en hinum 5, sem að sjálfsögðu eru allir vel að sér á þessu sviði.

Út af þeim ummælum, sem féllu í ræðu hv. þm. V.-Sk., hvort það bæri að skoða frv. sem vantraust á ráðh., vil ég taka það fram f. h. okkar flm., að við flytjum það ekki sem vantraust á núv. kennslumálaráðh. Þetta hefir og líka verið tekið fram af form. Framsfl. í grein, er hann skrifaði nýlega um þessa embættisveit-ingu, sem við teljum í fyllsta máta ámælisverða.

Annars er það svo með samstarfsflokka, að þá greinir oft á og þeir gera oft ýmislegt, svona sitt á hvað, sem hinn ekki fellir sig sem bezt við, og einmitt um einn slíkan ágreining er hér að ræða, — ágreining, sem við framsóknarflokks-mennirnir erum að reyna að bæta úr með frv. þessu, og við miðum tillögur okkar ekki aðeins við úrlausn á því ágreiningsatriði, sem nú er deilt um, heldur og fullt eins við skipun þessara mála í framtíðinni. M. ó. o., við hugsum meira um framtíðina en hina líðandi stund.

Að endingu skal ég svo taka það fram, að við munum ekki skilja við þetta mál fyrr en

sú bezta lausn á því er fengin, sem fánleg er, ekki aðeins fyrir nútíðina, heldur og líka fyrir framtíðina.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 21 shlj. atkv. og til menntmn. með 21 shlj. atkv.

Á 46. fundi í Nd., 10. des., var útbýtt nál. frá minni hl. menntmn., á þskj. 303, en frv. var ekki á dagskrá tekið frammar.

40. Pangmjöl.

Á 41. fundi í Nd., 3. des., var útbýtt:

Frv. til 1. um heimild fyrir ríkisstjórnina til að veita sérleyfi til fódurmjölsvinnslu úr þangi (þmfrv., A. 234).

Á 42. fundi í Nd., 4. des., var frv. tekið til 1. umr.

Of skammt var liðið frá útbýtingu frv. — Afbrigði leyfð og samþ. með 21 shlj. atkv.

*Frsm. (Emil Jónsson): Ég þarf ekki að hafa mörg orð um þetta litla frv. Tilgangur þess er auðskilinn, enda skýrður að nokkru leyti í grg. frv. og fskj., sem frv. fylgja. Frv. fer fram á, að nokkrum mönnum verði af ríkisstj. veitt sérleyfi til að vinna fódurmjöl úr þangi, ef ríkisstj., eftir að hafa athugað hæfni þeirra og möguleika til þess að gera þetta, kemst að þeirri niðurstöðu, að þeir séu þess umkomnir. Þeir hafa eftir því, sem þeir hafa tjáð iðnn., gert nokkrar tilraunir með þetta og komizt að þeirri niðurstöðu, að fódurmjöl það, sem þannig er framleitt, megi vel nota til fódurbætis, bland-að með öðrum kjarnfóðurtegundum. Það hefir reynzt vel við fódurbætistilraunir þær, sem gerðar hafa verið undir eftirliti Búnaðarfélags Íslands. Frv. fylgir líka efnagreining á þessu mjöli og umsögn Þóris heitins Guðmundssonar, sem hafði með höndum þessar tilraunir, og það nægir að vísa til þess.

Að farið er fram á sérleyfi, stafar af því, að þessir menn telja sig þurfa dýrar vélar og áhöld og hús til þess að koma þessu á stað og markaðurinn sé ekki stærrí en það, að hann megi einskis í missa til þess að þetta geti borið sig. Ef aðrir komi með svipaða framleiðslu, þá telja þeir hættu á, að solumöguleikarnir minnki það mikið, að þetta geti ekki gengið greiðlega. Þess vegna hafa þeir beðið um sérleyfi. Þeir báðu um sérleyfi til 20 ára, en n. var sammála um að leggja til, að miðað væri við 10 ár. Þeir báðu líka um ýmislegt fleira, eins og t. d. að mega taka ókeypis þang og fjörugróður yfirleitt af landssjóðs- og kirkjujörðum, og þeir báðu líka um að fá að nota jarðhita, þar sem ríkið hefir ráð á honum, en hvorugt töldum við mögulegt að taka upp í frv.

Iðnn. er sammála um þetta mál, og er eng-

inn ágreiningur í n. um það. Ég vil því leyfa mér að leggja til, að frv. verði að lokinni þessari umr. vísað til 2. umr.

***Eiríkur Einarsson:** Það er óþarfi að kveðja sér hljóðs vegna þess, að hér sé ekki um mál að ræða, sem er í sjálfu sér merkilegt, þar sem um er að ræða hagnýtingu efna, sem hingað til hafa verið verðlaus eða verðlital. Þarna er um það að ræða að koma þeim til notkunar og hinna mestu nytsemda, ef heppnin er með. Að þessu leyti er þetta málefni hið merkilegasta og þess óskandi, að af því mætti eitthvað gott hljófast. Það, sem hvatti mig til að kveðja mér hljóðs og láta til mín heyra, er það, að þeir, sem standa að þessu máli og hafa á merkilegan hátt leitað við að koma þangi til þessarar hagnýtingar, biðja um sérleyfi. Það er ekki nema eðlilegt, að þeir óski sérleyfis, og það er að nokkru leyti tekið fram í grg. frv. og að nokkru leyti tekið fram að hv. frsm., hvers vegna það sé gert. En hinsvegar vil ég taka það fram, að þar sem um svo merkilega viðleitni er að ræða eins og hér á sér stað og má segja um, að snerti alþjóðlega hagsmuni og sé störfellt mál-efni, þá tel ég einkaleyfisáðferðina og jafnvel sérleyfisáðferðina varúðarverða, hversu góða viðleitni sem um er að ræða hjá hinum einstöku forgöngumönnum. Ég álit, að það standi svo á um mál eins og þetta, að það eigi á sérstakan hátt að vera forgöngumál þess opinbera og það eigi að hagnýta og lempa fram þá sérfræðikrafta, sem um er að ræða, til hagsmuna fyrir almenning. Það getur samt sem áður staðið svo á, að það sé ekki gott að komast hjá því að veita sérleyfi, enda þótt ég álitítt æskilegra, eins og ég drap á. Hér er farið fram á sérleyfi til 10 ára. En jafnframt því, sem það er veitt, þá vil ég sérstaklega vekja athygli á því sem minni skoðun á þessu máli, að ríkisstj. og Búnaðarfélag Íslands og aðrir opinberir aðilar, sem hér eiga hlut að máli, hafi vakandi auga á því, að þessu sé framfylgt á þann hátt, að það sé tryggt, að framkvæmd málsins verði til nota fyrir almenning í landinu.

Það segir í 3. gr. frv. t. d., að sérleyfishafar skuli vera háðir þeim reglum, sem ríkisstj. kann að setja við veitingu sérleyfisins til að tryggja vörugæði framleiðslunnar. Gott og vel, svo langt sem það nær. En mér virðist það vera miklu meira en vörugæðin, sem kemur til greina að þurfi að tryggja af hálfu ríkisstj., jafnframt því sem þetta er tryggt. T. d. þegar talað er um hveraorku til hagnýtingar í þágu þessarar viðleitni, þá er að visu von, að sérleyfishafar miði sérleyfisbeiðni sína við hana sem aflgjafa, sem þarna gæti komið til greina. En fleira gæti komið til greina í þeim efnum en hveraorkan. T. d. ber að gæta þess, að einhverjar mestu þangfjörur, sem um er að ræða hér við land, eru meðfram sjávarströndinni syðra, svo sem nálægt Eyrarbakka og Stokkseyri og þar í kring. Það er mikil hveraorka uppi í Hveragerði í Ölfusi, 20—30 km. veg frá þeim þangfjörum, sem ég nefndi.

En annað atriði er full þörf að drepa á í

þessu sambandi, — raforkuna. Möguleikar eru til þess, að hún kunni einnig að geta komið til greina í þessu sambandi á merkilegan hátt. Nú er það kunnugt, að á þeim stöðum, sem ég nefndi, er hinn mesti áhugi meðal almennings fyrir því að hagnýta raforku frá Soginu þarna eystra. Ég segi þetta til athugunar um þetta mál, því að það er ekki ástæðulaust að athuga, hvort mundi hentugra til þessarar vinnslu, raforka, leidd til Stokkseyrar eða Eyrarbakka, eða hveraorka uppi í Ölfusi.

Mál þetta er merkilegt og verðskuldar athugun. Mér væri og kært, að við síðari umr. um þetta mál kæmi það skýrt fram, hvort hv. þm. vildu ekki setja skorðurnar um eftirlit af hálfu ríkisvaldsins með þessu dálitið fastari og ákveðnari, til þess að það sjáist svart á hvítu, að ríkisstj. hafi þarna hönd í bagga um framgang málsins, eftir því sem nauðsyn krefur.

ATKVGR.

Fr. vís. til 2. umr. með 20 shlj. atkv.

Á 43. fundi í Nd., 6. des., var frv. tekið til 2. umr.

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

1. gr. samþ. með 17 shlj. atkv.

2.—4. gr. samþ. með 17 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Fr. vís. til 3. umr. með 18 shlj. atkv.

Á 44. fundi í Nd., 8. des., var frv. tekið til 3. umr. (A. 234, 272).

Of skammt var liðið frá útbýtingu brtt. 272. — Afbriðgi leyfð og samþ. með 17 shlj. atkv.

***Eiríkur Einarsson:** Við 1. umr. þessa frv. hér í hv. d. hreyfði ég aths. við það, og er brtt. á þskj. 272 komin fram til staðfestingar á þeirri skoðun minni, sem ég vék þá að. Hún er hvorki löng né margbrotin, en miðar að því, svo langt sem hún nær, að tryggja betur en mér finnst koma fram í frv. íhlutunarrétt ríkisstj. um meginatriði, er lúta að stofnun og fyrirkomulagi iðnaðarfyrirtækja eins og þessa. Atriði það, sem ég legg til, að breytt verði, er þannig, að ég tel það skipta miklu máli, en það er um, að sérleyfið skuli háð þeim reglum, sem ríkisstj. kann að setja viðvíkjandi ákvörðun vinnustaðar, þar sem þangvinnslan á að fara fram. Ég álit það alls ekki þýðingarlítið, enda myndi það bezt sjást, ef út af bæri um heppilega ákvörðun vinnslustaðar í öndverðu, að þá þætti það eftir á vitavert af hinu háa Alb., að hafa ekki gengið samilega traustlega frá hnútunum þegar í byrjun. Sérleyfi á ekki að veita samkv. frv. nema til 10 ára. Við skulum segja, að þetta fyrirtæki kæmist síðar í hendur ríkis eða einhvers hér-ads, þá skiptir það miklu máli, að fyrirtækið sé stofnað og rekið á þann hátt, sem heppilegast er fyrir þá, sem eiga að njóta góðs af fyrirtækinu.

Ég gat þess við 1. umr. þessa máls, og ein-

mitt með tilliti til þess atriðis, sem ég gerði að meginatriði, að ríkisvaldið hefði ihlutun um ákvörðun vinnslustaðar, að þeir, sem leitað hafa sérleyfis til þess að vinna fódurmjöl úr þangi við suðurströndina, og þá helzt á Eyrarbakka eða Stokkseyri, hefðu það helzt í ráði, eftir því sem ég hefi heyrt, að flytja þessa hrávöru frá sjávarströndinni og út í Hveragerði í Ölfusi, sem er milli 20 og 30 km. vegur. Þegar um svona mikla þungavöru er að ræða, þá er það ekkert aukaatriði. Þetta mun vera gert í ákveðnu skyni, eða til þess að hveraorkan geti komið að notum við vinnsluna. Og þar hafa þeir auðvitað mikið til síns máls. Þó hafa þeir ekki svo mikið til síns máls, að það sé ekki ástæða til að gera þetta að álítamáli og rannsaka með fyllstu gaumgæfni, hvort ekki sé eins rétt og ráðlegt að vinna úr þessu á hráefnastaðnum sjálfum, eða í því kaupúni, sem um er að ræða, með tilliti til þeirra vona, sem maður gerir sér um raforkunot þessara kaupúna í framtíðinni. Ég álit því, að það eigi svo að vera, að ríkisstj., sem á að binda um hnútana og veita sérleyfið, láti rannsaka, hvað bezt kann að reynast í þessum efnum, og láti stofna til fyrirtækisins þar, sem það sé haganlegast fyrir alla aðilja. Eins og ég hefi sagt, þá vil ég sérstaklega óska eftir því, að þessi samiburður sé tekinn og l. áskilji, að ríkisstj. gefi gaum að þessu, svo það réttasta og haganlegasta fái út úr málinu.

Ég skal svo ekki eyða fleiri orðum að þessu, en vil að síðustu láta þess getið sem minnar skoðunar á málum sem þessu, að það verði að gæta þess, þegar sérleyfi er veitt, að veita það ekki út í bláinn. Ríkisvaldið á með afskiptum sínum að tryggja, að þetta fari sem bezt og haganlegast úr hendi, án þess að vera þar nokkur þrándur í götu.

***Frsm. (Emil Jónsson):** Mig langar til að segja nokkur orð út af brtt. hv. 10. landsk. Þegar sú málaleið kom til okkar í iðnn. að flytja þetta frv., þá var það í allmikið öðru formi en n. hefir lagt það fyrir d. Það var í því formi, að þingið samþ. að veita þessum mönnum sérleyfi eftir þeim upplýsingum, sem þá lágu fyrir. N. sá sér ekki fært að mæla með þessu og breytti því frv. í þá átt, að ríkisstj. skuli heimilt að veita þessum mönnum sérleyfi, þegar þeir hafa fært fyrir því þau rök, sem ríkisstj. tekur gild, að þeir séu hæfir til þessarar framleiðslu og geti rekið hana og framleitt góða vöru. Í þessu felst nægileg trygging fyrir því, að ekki verði veitt sérleyfi nema því aðeins, að þetta sé rekið á heilbrigðan hátt. Í 3. gr. er enn fremur tekið fram, að sérleyfishafar skuli háðir þeim reglum, sem ríkisstj. kunni að setja við veitingu sérleyfisins til þess að tryggja vörugæði framleiðslunnar.

Þetta telur hv. 10. landsk. ekki nóg, því brtt. hans er á þá leið, að auk þess sem þeir skuli háðir þeim ákvæðum, sem ríkisstj. kann að setja um tryggingu vörugæða, þá skuli þeir einnig háðir ákvæðum stj. um vinnslustað. Þetta er kannske ekki stórt atriði og ekki nauðsynlegt að gera mikið úr því. En ég segi fyrir mitt leyti, að ég kann heldur illa við það og mun

ekki fylgja því, vegna þess að mér finnst, að með því sé þeim markaður svo þröngur bás, að þeim geti verið settur stóllinn fyrir dyrnar með því að binda þá við þann stað, sem stj. kann að óska eftir, að þeir vinni á. Ef þeim er sett þau skilyrði að vinna í Árnassýslu, en ekki annarsstaðar, þá er sérleyfið bundið við ákveðinn landshluta og nær ekki þeim tilgangi, sem ætl-azt er til með flutningi frv., þar sem þeim er frjálst að inna starfið af hendi hvar sem er á landinu, ef þeir geta framleitt þar góða vöru, sem er samkeppnishæf. Þeir eru sjálfráðir, hvar þeir stofna til fyrirtækisins, ef þeir geta framleitt þar góða vöru og samkeppnishæfa. Þetta er framkvæmdaratriði hjá mönnum sjálfum, enda hljóta þeir að setja sig niður þar, sem þeir telja sér mesta arðsvon og haganlegast er til þessarar framleiðslu.

Ég fyrir mitt leyti legg á móti því, að þessi till. verði samþ., því mér finnst hún takmarka um of athafnafrelsi þessara manna, úr því verið er að veita þeim sérleyfi á annað borð.

***Eiríkur Einarsson:** Hv. 7. landsk., sem talaði hér af hálfu iðnn., þykir um of takmarkað atvinnufrelsi þeirra, sem hér eiga hlut að máli, ef þau viðbótarákvæði eru samþ., sem felast í brtt. minni. Ég get ekki verið sömu skoðunar og hann um þetta atriði, því ég hygg, þó að ríkisstj. sé í öryggisskyni falið í l. sjálfum að hafa ihlutun um eða samþ. vinnslustaðinn, að þá séu samt alveg yfirgnæfandi líkur til þess, að hagsmunir þeirra manna, sem eru að brjótast í þessu og eiga að fá sérleyfið, og svo ríkisstj. og almennings eigi að falla saman. Það eigi sem sé að vera um sömu hagsmuni að ræða af hálfu sérleyfishafa og ríkisstj. vegna almennings. Það er eitthvað bogið við þetta, ef þeir hagsmunir eiga ekki að falla saman. Það er einmitt það eina, sem gefur ríkisstj. ástæðu til þess að hafa ihlutun um málið, að sjá um, að stofnað sé til fyrirtækisins og það rekið á þann hátt, að það fái notið sín. Það fær því aðeins notið sín fyrir þá, sem fá sérleyfið, að það sé haganlega til þess stofnað að því er stað og önnur atriði snertir, með tilliti til þeirra, sem eiga að njóta framleiðsluvörunnar. Það er atriði, sem mér finnst, að hljóti að fara saman hjá sérleyfishöfum, ríkisstj. og Alþ. Þetta er ekki til þess að marka þeim of þröngan bás, því það er meinlaust, en aðeins viðkunnanlegra af hálfu Alþ. að láta ríkisstj. hafa ihlutun um þetta og taka það sérstaklega fram í frv., úr því í 3. gr. er verið að taka sérstaklega fram, að þeir skuli háðir reglum ríkisstj., sem hún kann að setja til þess að tryggja gæði framleiðslunnar. Þar sem verið er að taka þetta fram, þá álit ég hitt atriðið sjálfsagt líka. Þar sem hv. síðasti ræðumaður nefndi það, að þetta gæti orðið til þess að hefta framkvæmd þessara manna, þá álit ég, að fyllsta ástæða sé til, að þetta sé gert í samráði við ríkisstj., svo tryggt sé, að tillit sé tekið til þess, hvað haganlegast er fyrir almenning í landinu. Ég held, að þetta sé verulegt atriði til þess að fyrirtækið fái notið sín, enda sjálfsagt, að ríkisstj., sem veitir leyfið, hafi hönd í bagga um það, hvar stofnað

er til fyrirtækisins, og þá líka sjálfsagt að taka það fram í lögnum.

ATKVGR.

Brtt. 272 felld með 12:4 atkv.

Frv. samþ. með 17 shlj. atkv. og afgr. til Ed.

Á 44. fundi í Ed., s. d., skýrði forseti frá, að sér hefði borizt frv. frá Nd., eftir 3. umr. þar. (A. 234).

Á 45. fundi í Ed., 9. des., var frv. tekið til 1. umr.

Of skammt var liðið frá 3. umr. í Nd. — Afbrigði leyfð og samþ. með 11 shlj. atkv.

***Brynjólfur Bjarnason:** Herra forseti! Hv. iðnn. Nd. áleit sjáanlega, eftir því sem kemur fram í grg. frv., að það muni verða nauðsyn til þess, að byrjað verði á þessum atvinnuvegi, sem hér ræðir um, að koma þurfi til sérleyfis. Og rökstyðja nm. mál sitt með því, sem hér stendur, að þar sem til framleiðslunnar þarf mikinn undirbúning og tæki, en markaður takmarkaður, er ógerningur að fara af stað með framleiðsluna án þess að hafa nokkurskonar vernd fyrir offramleiðslu og óheilbrigðri samkeppni, eins og stendur í grg. Ég er ekki alveg viss um, að þetta sé rétt. Sennilega er, eftir því sem ég hefi fengið upplýsingar um, hér um atvinnurekstur að ræða, sem getur átt mikla framtíð. Mér er kunnugt um það, að fleiri menn heldur en þessir hafa haft undirbúning fyrir framkvæmd í þessum efnun, og það má sennilega telja vist, að hafizt verði handa um framkvæmdir í þessum efnun, þó að ekkert sérleyfi komi til. Þetta mál hefir verið rannsakað talsvert, bæði í Þýskalandi og Noregi, og það mun vera von á nokkuð ýtarlegri skýrslu frá erindreka stj. í Noregi, og ef til vill er hún komin í hendur ríkisstj. Nú er vitaskuld ekki rétt að veita einstökum mönnum sérleyfi eða einokun á ákveðnum atvinnugreinum, nema brýna nauðsyn beri til þess. Og í þessu tilfelli, sem hér ræðir um, að veita sérleyfi til vinnslu á hráefnum, sem eru eign islenskra bænda. Í fyrsta lagi hafa þessi hráefni mikla þýðingu ónnin sem fóður, og auk þess væri, ef þetta sérleyfi væri veitt, bændum meinað að vinna sjálfir úr þessum hráefnum með óbrotnum tækjum, sem ef til vill eru möguleikar á. Mér er ekki vel kunnugt um það, en mér hefir verið sagt, að svo mundi vera. Slík sérleyfi gætu beinlínis orðið til þess að hamla þróun þessarar iðngreinar. Ég finn þess vegna ekki ástæðu til að hrapa að því að samþ. þetta, og finnst mér, að það hefði þurft að athuga þetta betur. Ég vil gera það svo að till. minni, að um leið og málinu verður vísað til 2. umr. verði því vísað til hv. iðnn. þessarar d. og hún taki þessi spursmál til nánari athugunar.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 11 shlj. atkv. og til iðnn. með 9 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dagskrá tekið fram.

41. Hæstiréttur.

Á 41. fundi í Nd., 3. des., var útbýtt:

Frv. til l. um breyt. á l. nr. 112 18. maí 1935, um hæstarétt (þmfrv., A. 241).

Á 43. fundi í Nd., 6. des., var frv. tekið til 1. umr.

Frv. of seint fram komið. — Deildin leyfði með 17 shlj. atkv., að það yrði tekið til meðferðar.

***Flm. (Bjarni Ásgeirsson):** Ég held, að þetta sé í þriðja sinn, sem ég gerist flm. eða meðflm. að frv. shlj. þessu, svo að það er orðið kunnugt í hv. d. og þarf ekki að fara um það mörgum orðum. Aðaltilefni frv. er að leiðrétta það misrétti gagnvart 2. einkunnar lögfræðingum, sem þeir hafa orðið fyrir, þar sem þeim er meinað að flytja mál fyrir hæstarétti. Við, sem stöndum að frv., litum á þetta sem óréttlæti, og munum ekki einir um þá skoðun, að það sé ekki trygging fyrir hæfni, dugnaði og þekkingu manna, þótt þeir geti náð fyrstu einkunn við próf í einhverjum skóla, jafnvel þótt um embættispróf sé að ræða. Dæmi þess eru mörg og ljós, að þótt menn hafi hlotið 2. einkunn við embættispróf í ýmsum greinum, hafa þeir orðið hinir nýtustu menn, og lögfræðingar eru engar undantekningar í þessu efni, enda vitað, að margir annars flokks lögfræðingar hafa orðið með mestu athafna- og dugnaðarmönnum, og má sjá dæmi þess í grg. frv. Sömuleiðis hafa þeir annars flokks lögfræðingar, sem hafa fengið leyfi til þess að flytja mál fyrir hæstarétti, sýnt engu minni dugnað en hinir. Enda er vitað, að það er ætíð dugnaður og hæfni manna, sem gerir þá að mikið söttum málafærslumönnum, en ekki það, hvernig próf þeir hafa tekið við embættispróf. Það eru ekki heldur hliðstæð dæmi þessu í lögum um neina aðra embættismenn. Ég held, að prestar geti orðið biskupar og prófastar, hvaða einkunn sem þeir hafa tekið við embættispróf. Sama held ég, að sé um lækna, og ég gæti hugsað mér, að hefði Niels Finsen verið uppi nú, hefði hann verið gerður að dósent við háskólann, þótt hann væri hinn mesti prófskussi. Það er engin sönnun fyrir því, að maður sé ekki hæfur til að vera hæstaréttarmálaflm., þótt hann hafi ekki tekið fyrstu einkunn við embættispróf. Það er enginn mælikvarði á hæfni manns, hvort hann er rétt fyrir ofan eða neðan þá merkjalínu, sem skilur á milli fyrstu og annarar einkunnar. Ég held því, að hvernig sem á mál þetta er litið, þá mæli öll sanngirni með því, að 2. einkunnar mönnum í þessari fræðigrein sé gefinn kostur á að reyna sig í lífinu eins og öðrum.

***Garðar Þorsteinsson:** Hv. flm. sagði, að það væri í 3. sinn, sem hann bæri frv. þetta fram hér á Alþingi, og ég vona líka, að það verði í síðasta skiptið, — hann reyni ekki að bera það fram oftar.

Það er misskilningur hjá hv. flm. þessa frv., bæði fyrr og nú, ef þeir halda, að þeir séu með frv. að leiðrétta misrétti, sem 2. ein-

kunnar lögfræðingar séu beittir, því að allir lögfræðingar, sem tekið hafa próf síðan 1919, að hæstaréttarlögin voru sett, hafa vitað það fyrir, að þeir gætu ekki fengið að flytja mál fyrir hæstarétti nema þeir næðu 1. einkunn við embættisprófið. En hinum, sem höfðu tekið próf fyrir þann tíma, var öllum veittur réttur til þess að ganga undir málflutningsmannapróf, eins og 1. einkunnar mönnum. Lögfræðingar þeir, sem hv. þm. Mýr. ber fyrir brjósti, hljóta því allir að hafa tekið próf eftir 1919, en eins og ég þegar hefi tekið fram, hefir þeim jafnan verið kunnugt um, hver skilyrði hvað einkunn snerti hafa verið fyrir því að fá að flytja mál fyrir hæstarétti. Hér hefir því ekki verið veitt aftan að neinum.

Hv. flm. sagði m. a. í ræðu sinni, að próf-einkunnir væru yfirleitt enginn mælikvarði um þekkingu manna. Þetta er vægast sagt hæpin fullyrðing hjá hv. þm., því að jafnan hefir það þó verið talið mikilsvert að hafa gott próf, og það hlýtur hv. þm. að vita, að það er alltaf tekið mikið tillit til, hvaða einkunnir menn hafa hlotið við próf þau, sem þeir hafa innt af hendi, þegar verið er að greina á milli manna í stöður og störf, enda er það ekki nema eðlilegt, því að alltaf má þó, hvað sem öðru líður, ganga út frá því með vissu, að aularnir taka ekki há próf. Hitt er að sjálfsgöðu satt, að það geta oft orðið nýtir menn, bæði í lögfræðingastétt og öðrum stéttum þjóðfélagsins, sem ekki hafa náð nema 2. einkunn við próf.

Annars vil ég benda hv. flm. frv. á, að það eru ákvæði í hæstaréttarlögunum, sem heimila 2. einkunnar lögfræðingum að flytja mál fyrir hæstarétti, en til þess að fá þá heimild verða þeir að hafa sýnt kunnáttu sína í lögum og fá meðmæli lagadeildar háskólans o. fl. Þar stendur þeim því opin leið til þess að komast að hæstarétti.

Eins og ég þegar hefi tekið fram, þá dettur mér ekki í hug að halda því fram, að sumir 2. eink. lögfræðingar kunni ekki að verða góðir og gegnir lögfræðingar, því að óheppni í prófi getur oft ráðið miklu um einkunn manna, en það er bara þetta, að einhversstaðar verða takmörkin að vera, bæði hvað þetta atriði snertir og önnur. Þannig nær t. d. sá maður ekki lögfræðiprófi, sem fær ekki nema 50 stig, en sá, sem fær t. d. 56 stig, nær prófi og er embættisgengur. Sá, sem fær 115 stig og þar yfir, nær ekki aðeins prófi og er embættisgengur, heldur getur hann líka öðlzt rétt til málflutnings við hæstarétt, og þannig mætti halda áfram að telja, því að úr því að einkunnarskali okkar er þannig, að gefið er meira en ein allsherjar einkunn, þá verða takmörkin einhversstaðar að vera. Annars er slíkt ákvæði sem þetta víðar í lögum en hjá okkur; það er t. d. í hæstaréttarlögunum dönsku, og mun vera búið að vera þar lengi.

Þá sagði hv. flm., að 2. eink. menn hefðu yfirleitt reynzt eins vel og hinir, sem herra próf hefðu haft. Þetta leyfi ég mér að efast um, að hv. þm. hafi kynnt sér svo til hlítar, að hann geti um það dæmt. En hvað sem þessu líður, þá hlýtur það að vera örvun fyrir stúdenta að stunda nám sitt vel, þegar þeir vita,

að ákveðinni einkunn fylgja ákveðin réttindi, enda mun reynslan hafa orðið sú, að lögfræðistúdentar hafi yfirleitt lesið betur, sótt nám sitt fastar en ella einmitt vegna þessa umdeilda ákvæðis í hæstaréttarlögunum. Og því skyldi þá eiga að vera að taka það í burtu, þegar það getur orðið til þess, að við fáum menntaðri lögfræðingastétt en annars? Jafnframt því, sem afleiðingin af því myndi verða alveg hin sama og orðið hefir við málflutninginn fyrir undirrétti, að það myndaðist stétt manna, sem ekki gætu lifað að þeim praksis, sem hún hefði. Lögfræðingar myndu setjast hér að og verða þegar of margir, svo réttindin yrðu einskis virði. Hér myndaðist einskönar proletariat lögfræðinga, eins og talið er, að myndast hafi meðal lögfræðinga við undirréttinn. Af því, sem ég nú hefi sagt, er ég á móti frv., en ég er það ekki mín vegna, heldur vegna þeirra lögfræðinga, sem hér eftir fá réttindi til málflutnings við hæstarétt.

*Flm. (Bjarni Ásgeirsson): Hv. 8. landsk. sagði, að það væri misskilningur hjá okkur flm. þessa frv., ef við höldum, að við værum með því að leiðrétta misrétti, því að þeir lögfræðingar, sem við bærum fyrir brjósti, væru allir útskrifaðir eftir 1919, og þeir hefðu því allir vitað, hvað framundan var í þessu efni. En þetta er ekki rétt hjá hv. þm. Það, sem við meinum með frv., er það, að við teljum ekki rétt að meina þeim mönnum, sem fengið hafa rétt til lögfræðilegra starfa, að flytja mál við hæstarétt.

Eitt af því, sem hv. þm. færði fram sem rök gegn frv. okkar, var það, að með því ákvæði hæstaréttarlaganna, sem útilokar 2. eink. lögfræðinga frá málflutningi við réttinn, væri ýtt undir lögfræðistudenta að taka 1. eink., og það væri öllum í löfa lagið að ná henni. Sé nú svo, að hver geti tekið 1. eink. í lögfræði, sem á annað borð vill ná henni, þá fæ ég ekki séð, að þetta umrædda ákvæði hæstaréttarlaganna geti útilokað það, að hér myndist þetta lögfræðinga „proletariat“, sem hann var að óttast. Fjöldinn getur nfl. orðið alveg hinn sami og þó að 2. eink. mönnum verði veitt réttindi til málflutnings, eins og farið er fram á í frv.

Þá bar hv. þm. það fyrir sig, að í hæstaréttarlögunum væri ákvæði, sem veitti 2. eink. lögfræðingum rétt til málflutnings við réttinn. Þetta er rétt, en um þetta ákvæði held ég að megj segja hið sama og stendur í heilagri ritningu, að úlfaldanum væri hægra að komast í gegnum nálarauga en vantruðuðum manni inn í himnaríki. Svo mjög er það takmarkað.

Þá breiddi hv. þm. sig allmjög út yfir það, að einhversstaðar yrðu takmörkin að vera á milli þeirra, sem fengu réttindi til þess að flytja mál við hæstarétt, og hinna, sem ekki fengu þau. Hvað snertir okkur flm. frv. þessa, þá lítum við svo á, að það sé ekki frekar ástæða til þess að takmarka aðgang að þessu lögfræðingastarfi en öðrum. Við teljum, að þeir, sem á annað borð fá rétt til þess að stunda lögfræðileg störf, eigi að fá rétt til málflutnings fyrir hæstarétti eins og hvers annars, sem lögfræðilega þekking þarf til.

Það atriði, hvort sérstaklega eigi að veita 1. eink. lögfræðingum forgangsrétt til málflutnings við hestarétt, er mál út af fyrir sig, sem ég sé ekki ástæðu til þess að fara inn á umr. um nú. Það eina rétta í þessu efni finnst mér vera það, að reynslan og hæfni manna í starfinu veiti réttindin, en ekki óábyggilegar próf-einkunnir. Hér sem annarsstaðar mun það verða svo, að reynslan verður ólygnust og því bezt grundvöllurinn til þess að byggja á. Það er t. d. alkunnugt, að tveimur lögfræðingum, sem setja upp málflutningsskrifstofu, vegnar mjög misjafnlega, og það jafnt þó báðir séu með 1. eink. Annar rennur kannske upp eins og fifill í haga, sem kallað er, en hinum vegnar illa. Mismunurinn á gengi þeirra liggur ekki í öðru en mismuni á hæfni þeirra til starfsins.

***Garðar Þorsteinsson:** Aðalröksemdafærsla hv. flm. byggist á því, að hér sé alveg um einsdæmi að ræða. Það eigi sér yfirleitt hvergi stað, að gerður sé munur á mönnum, hvort þeir hafi haft 1. eða 2. einkunn. En þetta er misskilningur. Slikur mismunur er algengur, enda þótt hann komi kannske fram í annari mynd en í lagaákvæðum. Um þetta þarf ekki annað en benda til veitingarvaldsins, bæði hvað snertir veitingu læknis- og sýslumanna-embætta. Það gerir nær alltaf mun á því, hvort hlutaðeigendur hafi haft 1. eða 2. eink., og veitir embættin að öðru jöfnu frekar þeim mannum, sem hefir haft 1. eink. við embættispróf, en hinum. Og landlæknirinn, sem þekkir þetta manna bezt hvað læknastéttina snertir, hefir leyft mér að hafa það eftir sér, að t. d. læknar með 2. eink. eigi mjög erfitt með að fá viðurkenningu sem sérfræðingar. Þeir verði alveg að uppfylla sérstök skilyrði, sem 1. eink. mönnum eru ekki sett, til þess að fá réttindin. Þær reglur, sem tíðkast hafa og tíðkast enn hjá veitingarvaldinu, hafa verið teknar upp í hestaréttarlögin. Annað hefir ekki skeð.

Annars hygg ég, að hv. þm. Mýr. eigi erfitt með að neita því, að þeir menn, sem náð hafa góðu prófi, hafi ekki yfirleitt reynzt jafnnýttari menn en hinir. Og mér er sama þó að ég segi það hér, að ég hefi ekki þekkt nokkurn mann svo heimskan, að hann hafi ekki getað náð lögfræðiprófi, hafi hann á annað borð getað náð einhverju stúdentsprófi.

Hvað snertir samanburð hv. flm. á störfum sýslumanna og hestaréttarmálflutningsmanna, þá var hann á misskilningi byggður. Störf sýslumanna eru sem vitað er ekki nærri því eingöngu dómarastörf eða störf, sem útheimta sérstaka kunnáttu í lögum, svo sem innheimta gjalda o. fl. En málflutningur við hestarétt er eingöngu lögfræðilegur, og það svo mjög, að það varðar miklu, að hann sé sem allra fullkomnastur. Hvers vegna skyldi þá Alþingi eiga að vera að draga úr því, að hann geti verið sem beztur? Allar tilraunir í þá átt eru því á misskilningi byggðar. Alþingi á þvert á móti að vinna að því, að sem tryggilegast sé um þessi atriði búið, svo að til málflutnings við

hestarétt geti ekki valizt aðrir en þeir, sem sýnt hafa góða þekkingu í fræðigrein sinni og eru menn andlega vel gefnir.

***Bergur Jónsson:** Það voru aðallega ummæli í ræðu hv. 8. landsk., sem fengu mig til að kveðja mér hljóðs í þessu máli. Það rauk út úr honum setning, sem bezt hefði verið fyrir þm., að væri ósögð. Hann sagði, að hann þekkti engan mann, sem væri svo heimskur, að hann gæti ekki staðizt lögfræðipróf, en svo bætti hann úr því með að segja, þeir sem á annað borð hefðu tekið stúdentspróf. Ég held reyndar, að þetta hafi meira verið mismæli af hendi hv. þm., því það er heldur óviðkunnalegt, að hann, sem er hestaréttarmálaflm. og mun ekki telja sig af þeim lakari í þeim hóp, hvað ég skal ekki gera heldur, skuli hafa yfir ummæli sem þessi, og mætti misskilja þau af sumum öðrum í þessari fræðigrein, sem þó hefir fleytt honum áfram hingað til. Mín skoðun er sú, að yfirleitt geri sú fræðigrein eins miklar kröfur til rökrettar hugsunar hjá mönnum og hver önnur, og það er áreiðanlega ekki hægt að verða góður lögfræðingur nema hann hafi frá náttúrunnar hendi sámilegar gáfur til að hugsa rétt. Hitt er rétt, að margir, sem taka lögfræðipróf, ná því vegna mikillar elju við námið.

Ég ætlaði aðallega að setja ofan í við þennan hv. stéttarbróður minn fyrir þessi gálausu ummæli hans, sem munu hafa verið töluð af óvarkárn.

Svo ég snúi mér að frv. sjálfu, virðast þeir hv. þm., sem hafa rætt það, ekki hafa tekið eftir, að 1. einkunnar skilyrðið er ekki eingöngu afnumið fyrir hestaréttarmálaflm., heldur líka fyrir dómara. Ég býst við, að jafnvel flm. sjálfum muni finnast hér of langt gengið. Hvað sem segja má um skilyrðið fyrir hestaréttarmálaflm., þá er enginn vafi á því, að það verður að binda sem mestum skilyrðum og tryggja sem bezt, að dómara verði ekki aðrir, menn en þeir, sem eru sérstaklega vel að sér í lögfræði og sérstaklega reyndir að því að geta beitt henni rétt, enda býst ég við, að hv. flm. muni ekki halda fast við þann hluta frv., sem við kemur dómurum. Annars sé ég ekki ástæðu til að meina mönnum að verða hestaréttarmálaflm., sem að öðru leyti geta fullnægt settum skilyrðum, þótt þeir hafi ekki náð 1. einkunn við lögfræðipróf, því ég jata, að reynslan sýnir, að margir menn, sem hafa tekið 2. einkunn, eru alveg eins hæfir og „laudistarnir“ svokölluðu, enda þyrftu þeir að hafa sýnt þá með undangenginni reynslu. Það getur líka verið, að menn, sem hafa fengið 2. einkunn, afli sér meiri þekkingar og reynslu síðar meir en þeir, sem hafa fengið 1. einkunn.

En það, sem er athugavert í þessu sambandi, eins og hestaréttarmál eru takmörkuð, er að leyfa svo miklum fjölda manna aðgang að þeim, og er það rétt, sem hv. 8. landsk. tók fram, að þeir myndu þá flækjast hver fyrir öðrum, og engin trygging er fyrir því, að almenningur kunni skil á, hverjir eru færir og hverjir ekki, og geta því eins sótt til þeirra lakari eins og þeirra betri. Ég álit, að vel þurfi að binda um

hnútana, til að sjá um, að sem færastir menn veljist í þessa stétt og að hún verði ekki of margmenn. Verið getur, að eins heppilegt sé að setja þrengri skilyrði en nú eru í lögum til að menn fái rétt til að flytja mál fyrir hestarétti, svo sem lengri starfstíma við lögfræðistörf, eða að menn hafi á annan hátt sýnt hæfni sína sem ljósast. Ég vil geta þess, að í öðrum menningar-löndum eru það ekki nema úrvalsmenn, sem eru hestaréttarmálaflm., og miklar kröfur gerðar til þeirra; þeir þurfa að vera sérstaklega vand- aðir og þekkingarmiklir á allan hátt.

Samkvæmt því, sem ég hefi þegar sagt, hefi ég ekki á móti því, að málinu sé vísað til n. og reynt að athuga til hlítar, hvort ekki má draga eitthvað úr þeim þröngu skilyrðum um 1. einkunn, sem nú gilda, og setja þá aðrar hömlur í staðinn. En undantekningin, sem þarna verður, er, að maður hafi sýnt sérstaka hæfileika sem fróðleiksmáður í þessu efni eða fyrir lögfræðistarf að öðru leyti. Getur talsverður hópur manna fullnægt þessu skilyrði, því að það er ekki bundið við einkunn, heldur getur maður sýnt með dugnaði sínum, eftir að prófi er lokið, hæfni sína til lögfræðistarfa.

***Flm. (Bjarni Ásgeirsson):** Út af því, sem hv. þm. Barð. sagði um þetta mál, skal ég geta þess, að það er rétt hjá honum, að ég — og að ég hygg fleiri hv. flm. frv. — legg minna upp úr ákvæðinu um að leyfa 2. einkunnar lögfræðikandidótum að vera dómara í hestarétti heldur en því, að þeir geti orðið málaflutningsmenn í hestarétti. Það getur vel komið til greina að nema eitthvað burt úr frv. til þess að breyta þessu. En ég hygg hinsvegar, að gilt geti svipað um þetta og prófessora við laga-deild háskólans. Ég hygg, að ekkert ákvæði sé um það, að þeir skuli vera 1. einkunnar menn, sem verði prófessorar við háskólann. En það kemur af sjálfu sér við veitingu, að ekki verða aðrir settir í það embætti en þeir, sem á einn eða annan hátt hafa sýnt þekkingu sína í lög- um; og kemur prófið þá vitanlega þar til greina ásamt öðru. Ég býst því við, að reyndin yrði, að veitingarvaldið mundi setja þá menn eina í embætti sem dómara í hestarétti, sem skara fram úr í lögfræðilegri þekkingu, sem þá senni- legast yrðu 1. einkunnar menn.

Ég neita því ekki, sem hv. 8. landsk. hélt fram, að hægt sé að ganga út frá því, að dug- legustu mennirnir séu venjulega þeir, sem taka 1. einkunn frá háskólanum. En það er ekki al- gild regla. Íðulega er það svo með fátæka menn, sem verða að vinna fyrir sér meðan á námi stendur, að þeir geta ekki lagt eins mikinn tíma í námið eins og hinir betur staðu og taka því ekki eins góða einkunn. Slíkir menn geta oft sýnt mikinn dugnað og hæfni með tímanum, og þá er rangt að útiloka þá frá störfum, sem 1. einkunnar lögfræðingar hafa með höndum, þegar þeir hafa ótvífelt sýnt hæfni sína til þess að hafa þau með höndum. Það verður líka að athuga það, að lögfræðingar, þó fengið hafi 1. einkunn, verða að taka sérstakt próf til þess að ná réttindum til að verða hestaréttarmálaflut- ningsmenn. Og ef 2. einkunnar maður stenz

það próf, þá sé ég ekki ástæðu til að útiloka hann frá því að geta orðið hestaréttarmálaflm. aðeins vegna þess, að hann hefir fengið 2. eink- unn frá háskólanum.

Hv. þm. Barð. kom inn á það sama og hv. 8. landsk., er hann hélt því fram, að ekki væri heppilegt að auka mjög tölu þeirra manna, sem fást við málafærslustörf fyrir hestarétti. Það kann nú út af fyrir sig rétt að vera. En ég held, að þetta ákvæði um 1. einkunn nægi ekki til þess að takmarka þann fjölda, sem kemur til greina með að fást við þau störf. Það eru svo margir stúdentar, sem árlega útskrifast frá laga- deild háskólans með 1. einkunn, að ef þeir ættu allir að hafa aðgang að málaflutningsstörfum fyrir hestarétti, þá yrðu þeir of margir. Hér er miklu sanngjarnara, að annað komi til greina, þekking, hæfni og dugnaður, þegar þeir koma út í þá starfsgrein. Það yrði öruggasta úrvals- aðferðin til þess að fá menn í þessa atvinnu.

Ef próf ætti að takmarka fjölda þessara manna, þá hygg ég, að ekki nægði að miða við 1. einkunn eingöngu, heldur að þeir menn einir kæmu hér til greina, sem tekið hefðu beztu prófin með 1. eink.

Hv. 8. landsk. sagði, að í raun og veru mundi það svo vera, að við veitingu embættis, t. d. sýslumannsembættis, væru venjulega 1. einkunn- ar menn látnir ganga fyrir, að öðru jöfnu. Ég býst við, að þetta sé rétt, þó að dæmi finnst um, að 2. einkunnar menn hafi verið látnir ganga fyrir 1. einkunnar mönnum. Það verður alla tíð svo, að yfirleitt verður 2. einkunnin þröskuldur í vegi þeirra manna, sem taka hana, að þeim starfsgreinum, sem þeir hafa fengið próf til. Þess vegna virðist mér sá steinn, 2. einkunnin, sem leggst í götu þeirra manna í þessu efni, sem hana fá, nógu stór, þótt ekki sé verið að auka á erfiðleika þessara manna með löggjöf um að stækka þessa tálmun. Og sér- staklega verður þetta ósanngjarnt, þegar um þá menn er að ræða, sem sýnir sig að hafa hæfi- leika til málfærslustarfs og hafa aflað sér, þó að eftir próf sé, þekkingar, sem gerir þá jafn- snjalla hinum.

Þá sagði hv. 8. landsk., að varla mundi fyrir- finnast svo heimskur maður, sem á annað borð næði stúdentsprófi, að hann gæti ekki náð prófi frá lagadeild háskólans. Ef svo er, býst ég við, að það séu ekki endilega sérstakir gáfumenn allir, sem ná prófi við lagadeild háskólans, svo- leiðis að ég hygg, að ekki væri sérlega hvítt að velkja, þótt bætt væri við í því sambandi, sem um hefir verið talað, þeim mönnum, sem fengið hafa 2. einkunn við háskólapróf, og það eingöngu vegna þess, að þeir hafa þurft að vinna fyrir sér á meðan á námi stóð, en hefðu annars langsennilegast fengið 1. einkunn.

***Garðar Þorsteinsson:** Það hefir farið í taug- arnar á hv. þm. Mýr. og hv. þm. Barð., að ég komst þannig að orði í dag, að ég þekkti varla svo heimskan mann, sem gæti innritast í laga- deild háskólans, að hann gæti ekki náð léleg- asta prófi í lögfræði. Ég get sagt það við hv. þm. Barð., að ég hafði hann nú ekkert sérstak- lega í huga. En hann þekkir þetta jafnvel og

ég. En ég sagði þetta til að sýna, hve mikil fjarstæða það er, sem kemur fram í ræðu hv. þm. Mýr., að hann vill hafa þessi réttindi, sem hér um ræðir, alveg óbundin við einkunnir við próf úr lagadeild háskólans. Till. hans í þessu efni í frv. er fjarstæða, vegna þess að samkv. þeirri till. gæti maður með lélegasta prófi í lögfræði komið til greina til þess að verða dómari í hestarétti. Og þó að hann vildi draga úr ákvæðum frv. á þann hátt, sem hann gat um, þá verður sá hv. þm. að gæta að því, að allir hestaréttarmálafilm. eru einnig varadómarar í hestarétti samkvæmt lögum.

Ég vil svo aðeins benda á reglugerð um framhaldsnám kandidata í læknisfræði til að geta öðlazi ótakmarkað lækningaleyfi og um sérmenntun lækna til að geta öðlazi sérfræðingaleyfi (nr. 15 20. febr. 1936). Í 2. gr. þessarar reglugerðar er það sett sem hreint skilyrði til þess að ná þessum réttindum, sérfræðingaleyfi, að viðkomandi læknir hafi lokið kandidatsprófi í læknisfræði með 1. einkunn. En svo eru undantekningarákvæði um 2. einkunnar menn (4. gr.), ef þeir hafa sýnt einhverja sérstaka þekkingu á sinni fræðigrein. Alveg sama gildir um lögfræðinga. Þetta finnst mér rétt.

Þó að hv. þm. tali hér um prófanir þær við flutning mála í hestarétti, sem þeir verða að ganga undir, sem ætla að verða hestaréttarmflm., þá er þess að gæta, að þær prófanir byggjast á fyrri ræðu málfærslumanns, og hún er ætíð skrifuð. Það þarf því ekki að vera, að maður valdi því efni, sem hann talar um, þó hann geti haldið góða ræðu um það, sem er skrifuð, og hann þá e. t. v. hefir fengið aðstoð við að semja.

ATKVGR.

Fr. vísar til 2. umr. með 17 shlj. atkv. og til allshn. með 18 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dag-skrá tekið framár.

42. Vitabyggingar.

Á 44. fundi í Nd., 8. des., var útbýtt:

Fr. til l. um breyt. á l. nr. 43 19. júní 1933, um stjórn vitamála og um vitabyggingar (þmfrv., A. 270).

Á 45. fundi í Nd., 9. des., var frv. tekið til l. umr.

Fr. of seint fram komið og of skammt líðið frá útbýtingu þess. — Afbrigði leyfð og samþ. með 18 shlj. atkv.

Flm. (Sigurður Kristjánsson): Þetta frv. er ekki fyrirferðarmikið. Eins og tekið er fram í grg., er það samið í samráði við Farmannasamband Íslands og flutt fyrir tilmæli þess. Þó að breyt. séu ekki stórar, eru þær mjög þýðingarmiklar, og sumar svo vaxnar, að þær þola enga bið.

Aðalbreyt. er við 9. gr., en 9. gr. mælir svo fyrir, að ráðh. láti reisa þá vita, sem þar eru taldir, og ráði, í hvaða röð þeir skuli koma. En nú hefir komið í ljós, að fyrir sjónum þeirra, sem kunnugastir eru þessum málum, eru nokkrir vitar, sem ekki hafa verið ákveðnir á sem heppilegustum stöðum, og ennfremur vantar nokkra vita, sem nauðsynlegt er að setja. Sú breyt., sem felst í frv. á 9. gr., er gerð í samráði við allra kunnugustu menn, einkum skipstjórnann á Esju, sem segja má, að viti manna bezt, hvar heppilegast er, að vitarnir standi. Í vitaskránni er breytt um stað nokkurra vita og öðrum bætt þar inn. Ég hugsa, að ekki geti orðið ágreiningur um það hér, að rétt sé að gera þær breyt., sem sannprófað er, að séu til bóta, því að í frv. er engu raskað um það, í hvaða röð vitarnir skuli byggðir, og engar till. eru gerðar um aðrar tegundir vita en ákveðnar eru í 9. gr. l. Ég vil segja það til dæmis um, hve mikil þörf er á breyt. í þessu efni, að nú er byrjað að reisa vita í Málmei á Skagafirði, og á hann að standa innarlega á eyinni, á stað, sem skipstjórnar telja mjög óheppilegan, og telja þeir, að vitinn muni koma þar að litlu gagni, svo að ekki verði komið hjá að byggja annan vita á eyinni. Að sögn skipstjórans á Esju sést ekki til vitans frá þeim stöðum við inn-siglinguna, sem eru hættulegastir. Vitinn verður að standa yzt á eyinni, ef vel á að vera. Nú er búið að gera undirstöðuna undir vitann, en það verður samt að teljast betra að breyta um strax en að fullgera vitann og þurfa síðan að reisa nýjan vita.

Ég sé ekki ástæðu til að fjölyrða um frv. Hv. þm. hafa ekki aðstöðu til að gagnrýna það á þessu stigi málsins. Það verður að fela það n. og sérfróðum mönnum, sem n. mundi leita til. Það má vera hverjum manni ljóst, hversu óheppilegt það er, ef vitar eru settir á þá staði, sem reynslan sýnir, að eru ekki hinir réttu.

Í frv. er einnig lögð til breyt. á 7. gr. Í stað þess, að vitamálastjóri á samkv. l. að semja till. og áætlanir í samráði við forstöðumann stýrimannaskólans og forseta Fiskifél. Ísl., mælir frv. svo fyrir, að ráðunautur vitamálastjóra skuli vera forstöðumaður stýrimannaskólans og formaður Farmannasambands Ísl. Það er víst, að hjá farmannasambandinu verður á hverjum tíma mestur kunnugleiki á því, hvar vita er mest þörf. Þess er ekki að vænta, að Fiskifél. geti haft nákvæma kynningu af því, þar sem starf þess er allt annað.

Þá er ennfremur breyt. við 8. gr. l. í frv., um að burt falli orðin: „ef ástæður ríkissjóðs leyfa“. 8. gr. l. er örstutt og hljóðar svo, með leyfi hæstv. forseta: „Verja skal árlega, ef ástæður ríkissjóðs leyfa, álíka upphæð til vitamála og vitagjaldi nemur, meðan stendur á byggingum vita þeirra, er ræðir um í 9. gr., ennfremur ef þurfa þykir til sjómerkja, sbr. 11. gr.“.

Það er auðséð á gr., að löggjafanum hefir verið ljóst, að meðan vitanetið var gisið, var varla hægt að forsvara að verja vitagjaldinu til óskyldra hluta, heldur þyrfti fyrst að koma vitakerfinu í viðunandi horf. Síðar gæti gjaldið

e. t. v. runnið í ríkissjóð til annara þarfa. Ég held því, að ekki sé rétt með þessu innskoti í 8. gr. að gefa neina ástæðu til að misnota vitagjaldið, því að bæði gæti það verið háskalegt fyrir siglingar landsmanna, og eins gæti það valdið óvinsældum hjá þeim þjóðum, sem sigla til landsins og greiða hin háu vitagjöld, ef það vitnaðist, að svo og svo mikill hluti þeirra gengi til óskyldra hluta, á meðan sjálf vitamálin eru í ólagi.

Ég vil geta þess, að úr 9. gr. frv. eru felldir þeir vitar, sem byggðir hafa verið síðan 1. gengu í gildi. Það er ekki ástæða til, að þeir standi í skránni.

Þá vil ég mælast til, að frv. verði vísað til sjútvn., og vænti ég, að hv. dm. muni taka því vel.

*Emil Jónsson: Enda þótt þetta frv. sé svo seint fram komið, að litlar líkur séu til þess, að það nái afgreiðslu á þessu þingi, finnst mér rétt að fara um það nokkrum orðum strax.

Í grg. segir, að aðalbreyt. frv. sé við 9. gr. vital., þannig að samkv. þeirri breyt. séu ákveðnir nýir vitar, en þeir færðir, sem ekki hafa verið ákveðnir á hentugum stöðum. Ég skal upplýsa, að þegar vital. voru samin 1933, var það eftir till. n., sem skipuð var 1930. Í n. áttu sæti auk vitamálastjóra 5 skipstjórar, og þar af var forstjóri Skipautgerðarinnar einn, en hann er þaulreyndur skipstjóri og þekkir strendur landsins vel. Ennfremur voru í n. forseti Fiskifél. og svo togaraskipstjóri. N. þessi samdi frv., en það náði ekki samþykki fyrr en 1933. En hvernig þessari n., sem skipuð var 1930 til að gera till. um þessi mál, hefir tekið starf sitt, sést bezt á því, að við endurskoðun 1. hefir hv. 6. þm. Reykv. aðeins fundið 3 nýja vita, til að bæta við, af þeim 63, sem taldir eru upp í því frv., sem hann ber hér fram. Þetta hugsa ég, að séu þau sterkustu rök, sem hægt er að fá fyrir því, að n. hafi ekki kastað höndunum til sins starfs og gert það sem bezt. Það er vitanlega alltaf skoðanamunur um einstök atriði, en þegar sá skoðanamunur er ekki meiri en þetta, tel ég mjög veigalitlega ástæðu fyrir því að bera fram slíkt frv. og þetta. Auk þessara þriggja nýju vita, sem þarna eru nefndir, eru í frv. till. um breyt. á fjórum stöðum, og þær eru allar, að því er mér skilst, á þann hátt, að þær hefði mátt framkvæma, þótt engin breyt. hefði komið til, því eins og hv. þm. veit, stendur í 10. gr. núgildandi vitamálalaga, að ráðh. sé heimilt að breyta legu þeirra, ef það þyki hentugt, svo að breyt. þessara 4 vita krefst ekki lagabreytinga, heldur er ráðh. heimilt að gera hana án þess að lagabreyt. komi til. Ég tel þetta því sýna það — og ég er ánægður með það —, hversu vel vitalögin eru upphaflega úr garði gerð, að eftir svo nákvæma endurskoðun og hér hefir farið fram, hefir Farmannasamband Íslands og hv. 6. þm. Reykv. komið sér saman um að bera fram till. um 3 nýja vita. Og þessir 3 nýju vitar, sem þarna eru nefndir, undir Söðli við Skorarhlíð, á Bálkastaðanesi og á Sauðanesi, eru vitar, sem sjálfsagt verða ekki byggðir alveg á næstunni, vegna þess, að það

eru svo fjölmargir aðrir af þessum 60 hinum, sem þurfa bráðari aðgerða við en einmitt á þessum stöðum. Ég tel þess vegna alls ekki aðalatriði frv. þessa framkomnu breyt. á 9. gr., heldur hitt, að í 1. gr. er tekinn upp nýr aðili, sem á að ráðgast við um, hversu mikið fé skuli veitt úr ríkissjóði til vitamála. Þessi aðili er Farmannasamband Íslands, sem ég þekki ekki neitt verulega til, en ég fyrir mitt leyti hefi sízt á móti að fá till. frá um þessi mál, og ég ætla, að það hafi aðstöðu til að geta gert gagnlegar till. um þetta. En mér virðist óviðurkvæmlegt, hvernig þetta ber að, hvernig það vill láta taka sig inn. Það vill láta taka sig á þann hátt, að þurrka áhrif Fiskifélagsins út. Þetta tel ég mjög óheppilegt. Nú sem er, er það formaður Fiskifélagsins og skólastjóri stýrimannaskólans, sem gera till. um þetta. En samkv. frv. er það formaður Farmannasambands Íslands og forstöðumaður stýrimannaskólans í Rvík., m. ö. o., forseta Fiskifélagsins sleppt.

Nú er mér kunnugt um það, að fiskifélagsdeildirnar úti um land hafa látið málið mikið til sín taka, og stj. félagsins hér í Reykjavík berast oft till. um breyt. og byggingar á vitum, og þess vegna væri það í mesta máta óheppilegt, frá minni sjónarmiði, að útiloka Fiskifélagið frá öllum afskiptum og áhrifum á þessi mál. Ég tel því heppilegra, ef áhrifa Farmannasambandsins á að njóta í þessum málum, að það komi til viðbótar og að hinir aðiljarnir, sem fyrir eru, forseti Fiskifélagsins og skólastjóri stýrimannaskólans, hafi áfram sinn till. rétt. Ég hefi síður en svo á móti því, að þarna komi fleiri til, svo að þær till., sem gerðar eru, séu ræddar frá fleiri hliðum og verði sem bezt úr garði gerðar, en ég vil ekki, að það verði til þess að útiloka neinn aðilja, sem þarna hefir verið áður.

Ég þarf ekki að fara mörgum orðum um frv. Ég geri ráð fyrir að fá aðstöðu til að tala við n., sem fær þetta mál til meðferðar, og mun ég láta henni í té mitt álit á frv. Ég geri ekki ráð fyrir því, þó að hv. 6. þm. Reykv. flytji þetta frv. án þess að hafa borið það undir mig, að n. vildi afgr. það án þess að leita umsagnar vitamálaskrifstofunnar um það. Ég skal geta þess líka, að ég hefi þann stutta tíma, sem ég hefi verið við þetta starf, farið í gegnum 1. og reglurnar, sem um þetta gilda, og hefi ég gert nokkur drög að breyt. á þessum 1. og eldri 1. um öryggi á sjó, og tel ég, að það færi vel á því að sameina þau í eina heild og að 1. um vitamál væri breytt í fleiri atriðum en þarna kemur fram. Ég get nefnt eitt dæmi. Hér í Reykjavík og annarsstaðar líka eru auglýsingaljos, sem geta haft villandi áhrif á siglingar manna hér við land. Væri sjálfsagt að taka upp ákvæði í 1., sem heimiluðu ríkisstj. að banna slík ljós, sem gætu orsakað það, að menn villtust á þeim og vitum, enda fleiri atriði, sem þyrfti upp í þessi 1. að taka. En eins og ég sagði áðan, geri ég ekki ráð fyrir því, að þetta frv. gangi fram á þessu þingi, en tel þá aðalbreyt. frv., sem fer fram á, að það verði teknir fleiri aðiljar til ráða um vitabyggingar, vel

þess verða, að hún sé athuguð, og það er jafnvel hægt að segja, að á þessu stigi málsins væri æskilegt, að það kæmu áhrif einnig frá þessum aðilja um það, hvernig vitar eru byggðir. En ég tel, að það séu ýms atriði fleiri, sem þarna þurfa að koma inn, og þess vegna vænti ég að fá tækifæri a. m. k. til þess að hafa tal af n. eða gera henni grein fyrir minni álitni, áður en hún afgr. þetta mál frá sér.

Hv. þm. minntist á Málmejarvitann sérstaklega og taldi, að með byggingu hans væri gefin full ástæða til að flytja frv. um þessi mál; hann hefði verið byggður á óheppilegum stað. Ég skal ekkert um það segja, því sú staðarákvörðun var gerð áður en ég kom þar að, en ég tel þó, að þetta hafi verið gert í samráði við þá venjulegu aðilja, og eftir því, sem ég hefi frekast kynnt mér þetta mál, að vitinn uppfylli þær kröfur, sem til hans eru gerðar. Byggingu vitans er nú fulllokið, og þarf því ekki að flytja frv. þess vegna.

Hvað legu vitans snertir er það að segja, að það hagar þannig til á eyjunni, að vitinn getur ekki sézt alstaðar frá. Nyrst á eyjunni sést hann ekki sunnan frá og syðst á eyjunni sést hann ekki norðan frá. Þetta er atriði, sem hver og einn verður að gera upp með sjálfum sér. Þeir, sem ákváðu staðinn, töldu vitann best kominn sunnan til á eyjunni. En ég vil taka það fram, að þessi ástæða þarf ekki að verða til þess, að frv. þurfi að ganga í gegn. Samkv. gömlu l. var fullkomin heimild til þess að byggja vitann norðarlega sem sunnarlega á eyjunni, eða á Straumnesi, því þar er svo ákveðið, að ráðh. sé heimilt, eftir till. vitamálastjóra, að breyta legu vitanna.

Ég er hv. þm. sammála um það, að vitagjaldið ætti að sjálfsögðu að renna til byggingar nýrra vita og til rekstrar þeirra og viðhalds. En ef gert er upp frá upphafi, hvernig þessu fé hefir verið varið, þá er það að visu svo nú, að vitagjaldið er ekki allt notað á þennan hátt, en það hefir líka stundum verið varið meira fé til vita en kom inn fyrir vitagjaldið, og hefir þetta því stundum verið til annarar handarinnar og stundum til hinnar. Og þegar um stórar vitabyggingar er að ræða, getur komið fyrir, að vitagjaldið það ár nægi ekki fyrir útgjöldunum, og þá er ekki nema eðlilegt og sanngjarnt að láta þeim mun minna fé til þessara hluta næsta ár. En sanngirniskrafa er það, að vitagjaldið í heild, tekið frá því, er það var fyrst lagt á, og þangað til nú, eða tilsvarendi upphæð, verði notað til þessara mála.

Ég sé svo ekki ástæðu til þess að fara fleiri orðum um þetta. Ég er samþykktur því „principi“, sem ég álit höfuðatriði frv., að nýr aðili sé tekinn til ráða um þessi mál, og ég vildi mega vænta þess, að þó hv. flm. hafi ekki leitað til vitamálskrifstofunnar um þessi mál, þá geri n. það.

Flm. (Sigurður Kristjánsson): Það er sjálfsagt ekki neinum vafa undirorpið, að mál þetta verði lagt fyrir vitamálastjóra, áður en það verður leitt til lykta. En ég hefi ekki gert það af þeirri ástæðu, að það eru hæg heimatökin, þar

sem vitamálastjóri er hér á þinginu og ég vissi, að n. mundi alltaf fyrst leita til vitamálskrifstofunnar, svo ég held, að það sé ástæðulaust fyrir hv. þm. að vera neitt sérstaklega óánægður yfir því, þó að ég hafi ekki borið málið undir hann fyrirfram. Það er aðeins af þeirri ástæðu, að ég álit það eðlilegri gang málsins, að frv. verði af nefnd sent vitamálskrifstofunni til athugunar. Og eins og hv. þm. veit, þá er hann ungur í þessari stöðu og hefir ekki haft ástæður eða aðstöðu til þess að kynnst þessum málum, nema af umsögn annara.

Ég geri ráð fyrir því sama og hv. þm., að frv. verði ekki samþ. á þessu þingi. Það er ekki þar fyrir, að ég hefi fyrir löngu nokkuð byrjað að undirbúa málið, en ég þurfti að bera það undir ýmsa menn, og sérstaklega valdi ég til þess þá menn, sem hafa „praktiska“ þekkingu í þessum málum, og sem ég hjóst ekki við, að næðist til á meðan málið væri afgr. á Alþ., en ég vissi, að það var hægt um vik að ná í vitamálskrifstofuna á þeim tíma.

Hv. þm. sagði, og lagði mikla áherzlu á það, að þessi brtt. væri ekki annað en nudd og frv. væri illa undirbúið. Ég veit ekki, hvort átti að skilja þetta svo, að hann liti þannig á, að framkoma þessa frv. stafaði af því, að ég álit l. frá 1933 illa undirbúin. Ég hefi ekkert orð látið falla í þá átt. Þvert á móti sýnist mér lögin bera þess vott, að þau hafi verið vel undirbúin. En það raskar ekki því, að það hlaut að koma í ljós, að þar þurfi eitthvað um að bæta; og þó ekki væri annað en það, að bæta inn í einum vita eða breyta stöðu eins vita, þá getur það verið svo mikilsvert atriði, að það beri ekki að horfa í að breyta l. til þess að fá þetta fært í lag.

Í þessu frv. er ekki farið fram á nema 4 nýja vita, og þó að það hefði ekki verið nema einn, þá gat það verið næg ástæða til þess að breyta l. Ég verð að telja, að aðalatriði frv. sé breytt. Á þessari vitaskrá, því það er að sjálfsögðu aðalatriðið, að vitarnir séu bæði nægilega margir og á heppilegum stöðum; það er sem sagt breytt. á 9. gr. l., sem er um 4 nýja vita og að setja aðra 4 niður annarsstaðar en ákveðið er í lög-unum.

Um Málmejarvitann sagði hv. þm., að hann væri þegar kominn. En mér þykir undarlegt, ef skipstjóri á strandferðaskipi, sem fyrir 3—4 dögum kom úr hringferð í kringum land, skyldi ekki hafa séð þann vita, ef hann er kominn. En ég hygg, að efsta hluta vitans vanti, og sé alls ekki kominn, eða ljóskerið sjálft. Ég átti tal við skipstjóran á öðru strandferðaskipinu nú þegar hann kom úr strandferð, og sagði hann mér, að vitinn væri ekki fullgerður.

Það er sjálfsagt ekkert undarlegt, þó að nokkrir vitar kunni að verða settir niður á þá staði upphaflega, sem reynast ekki heppilegir, og er mjög fjarri mér að fjargviðrast út af slíku, því það er ekki nema eðlilegt.

Það er vitað, að krafan um vita kemur venjulega frá 2 aðiljum: mönnum, er sigla umhverfis landið, og einkanlega frá heimamönnum, sem eru að biðja um vita hjá sér, og er þá aðallega miðað við inn- og útsiglingu til verstöðva

og annara hafna. Þessir heimamenn hafa ekki annað sjónarmið en það, að vitarnir visi mönnum innsiglingarleiðina, eða að mestu leyti það. Aftur á móti hafa þeir, sem sigla umhverfis landið, það tvöfalda sjónarmið, að vitarnir séu bæði hagnýtir til landtöku og til leiðbeiningar á siglingum umhverfis land. Það er þess vegna ekki nema eðlilegt, þótt það komi í ljós, að einhverjir af vitunum séu ekki alveg á réttum stað. Nú er það rétt hjá hv. þm., að það sé í l. heimild til að breyta þessu, en þær breyt. verða því aðeins gerðar, að einhver verði til að sýna fram á nauðsyn þeirra, og það er varla við því að búast, að vitamálskrifstofunni komi sú þekking, nema einhver taki sig fram um það, sem er í siglingu umhverfis landið.

Ég skal svo ekki fjölyrða um þessa gr. meira, en ég vænti þess, að hv. þdm. skilji það, að breyt. einmitt á vitunum sjálfum, hvar þeir eru reistir, er höfuðatriði þessa máls, og það er ekkert litilfjörlegt atriði; það er geysistórvæglegt mál.

Hv. þm. talaði talsvert mikið um þá kröfu, sem í frv. er gerð um breyt. á 7. gr. l., og skildist mér honum þykja það mjög misráðið, að ætlast til þess, að skipt yrði á Farmannasambandi Íslands og Fiskifélagi Íslands. Ég hefi að sjálfsgöðu ekkert á móti því, að Fiskifélagið standi eftir sem áður, og auðvitað er vitamálastjóra alveg frjálst að leita til hvarra sem er um upplýsingar, svo að það þyrfti ekki að standa í l. En ég held, að það geti ekki orðið skiptar skoðanir um það almennt, að félag manna, sem hefir innan sinna vébanda þá menn, er sigla langmest allra manna umhverfis landið, — eins og eru skipstjórar og sérstaklega skipstjórar á strandferðaskipum, — það félag muni hafa yfir að ráða meiri og gagnlegri þekkingu á þessum málum heldur en skrifstofa, — þó að hún sé skipuð gegnum og góðum mönnum, — en hefir það hlutverk, að annast ýms skrifstofustörf og leiðbeiningar, er lúta að fiskveiðum. Og þó að á þessari skrifstofu sé nú maður, sem hefir verið á togara, þá er ekkert sambærileg hans þekking á þessu og þeirra manna, sem sigla allan ársins hring, og ár eftir ár og áratug eftir áratug, umhverfis landið, og koma svo að segja inn á hverja vik og hvern vog. Og ég held nú, að þessi aths. hv. þm. hafi verið meir gerð til þess að gera aths. en að honum muni annað til hugar koma en að Farmannasambandið hafi á hverjum tíma yfir að ráða mönnum með mestri þekkingu í þessum efnum.

Ég vil að sjálfsgöðu eiga sem bezta samvinnu við vitamálastjóra og vitamálskrifstofuna um þetta mál. Það er ekki flutt af mér í neinum öðrum tilgangi en þeim, að koma þessum málum í sem allra fullkomnast og bezt horf, og ég veit, að það er ósk hv. þm. líka. Mér kemur málið persónulega ekkert við, en ég tel, af því að ég er í sjútvn. og hefi verið það undanfarin ár, að mér beri sem slíku að verða við þeim óskum, sem skynsamlega eru fram bornar af mönnum við mig, og það tel ég, að hafi verið gert við þetta mál; það hefir verið borið fram við mig af fullkominni skynsemi og einlægni,

og ég tel, að ég hafi líka ekki verið rangur aðili í málinu, þar sem ég er í þessari n. í þinginu, sem á um þessi mál að fjalla, og þm. þess kjördæmis, þar sem þeir menn kjósa, sem gengið hafa fyrir þessu. Ég held því, að vitamálastjóri geti verið rólegur yfir því, að það er ekki af neinni lítilsvirðingu á honum eða hans embætti, þó að málið hafi gengið þessa leið, enda mun það sýna sig, að málið mun verða borið undir hann og hans skrifstofu, eins og vera ber.

***Emil Jónsson:** Það eru örfá orð, sem ég ætla að segja, því ræða hv. 6. þm. Reykv. gaf ekki tilefni til mikilla andsvara.

Ég vil aðeins geta þess, að ég fer alveg eins nærri um það og skipstjórar á strandferðaskipum, hvort Málmeyjarvitinn er fullbyggður. Ljósið hefir ekki enn verið sett í hann, en húsið er fullgert að öllu leyti.

Hvað því viðvikur, að aðalbreyt. á vitalögunum — eins og hv. flm. vildi halda sig við — fælist í 3. gr. frv., sem er breyt. á 9. gr. l., þá vil ég aftur halda mig við það, sem ég sagði áðan, að ég tel ekki, að þær breyt., sem koma fram í þeirri gr., séu eins veigamiklar og sú breyt., sem er í 1. gr. frv., um það, hverjir eigi að gera till. um þessi mál, því þeir 3 vitar, sem nefndir eru nýir í frv., eru sjálfsagt nauðsynlegir, — ég hefi áður kynnt mér tvo þeirra og veit þeir eru það, — en þarna er ekki nefndur viti, sem fyrst af öllu hefir verið nefndur, þegar um breyt. á vitalögunum hefir verið að ræða: það er viti á Þormóðsskeri, sem slysið á „Pour-quoi-pas“ er tengt við. Það er mál manna, sem þarna eru kunnugir, að viti á þeim stað sé ákaflega nauðsynlegur, og kannske nauðsynlegri heldur en allir þeir 3 nýju vitar, sem nefndir eru í frv. Ég skal geta þess einnig, að það hefir verið talið svo sjálfsagt, að þessi viti væri tekinn inn í l., að það hefir þegar verið gerð teikning á skrifstofunni af vita á þessum stað. Það er því síður en svo, að þeir þrír nýju staðir, sem nefndir eru í 3. gr. frv., séu neitt aðalatriði í breyt. þessara l., og m. a. vegna þess, að ég tel, að enginn þeirra komi til framkvæmda alveg á næstunni; það séu svo fjölmargir aðrir nýir vitar, sem séu nauðsynlegri.

Þá sagði hv. 6. þm. Reykv. m. a., að ekki væri að búast við því, að vitamálskrifstofan sjálf tæki sér fram um breyt. á vitunum. Þessi ummæli stafa af vanþekkingu hv. þm. á þessu máli. Vitamálastjórnin hefir t. d. í þjónustu sinni skip með skipstjóra, þessum málum manna kunnugastan. Þá er og skólastjóri stýrimannaskólans hinn siglingafróðasti maður. Skipstjóri vitaskipsins tekur eftir öllum breyt. á siglingaleiðum og segir frá þeim á vitamálskrifstofunni. Að visu eru ferðir þessa skips ekki eins tíðar og ferðir strandferðaskipanna, en þó nægilega tíðar til þess að koma að gagni í þessu efni. Þá vil ég og geta þess, að sá maður, er stendur hér fyrir sjómælingum, Friðrik Ólafsson, forstöðumaður stýrimannaskólans, er í þjónustu skrifstofunnar. Því fylgist skrifstofan mjög vel með því, hvarra breyt. vitakerfið þarfnast,

enda koma margir sjómenn þangað ótilkvaddir og láta í ljós álit sitt um breytingar.

Þá hélt hann því fram, að félag farmanna væri hér réttari aðili en Fiskifélagið. Ég get fyrir mitt leyti vel unað því, að þessir aðillar séu gerðir jafnréttahár. Smáútvegsmenn hafa hér líka hagsmuna að gæta. Þótt Fiskifélagið hafi hér ekki öðrum á að skipa en manni, sem unnið hefir á togara og fengist síðan við skrifstofustörf, verður að líta á það, að félagið fær ýms mikilsverð gögn í hendur.

Flm. (Sigurður Kristjánsson): Hv. 7. landsk. þm. og núverandi vitamálastjóri sagði, að vitabygging á Þormóðsskeri væri í undirbúningi og þyrfti því ekki að blanda því máli inn í þetta frv. Ég get þó ekki séð, að brtt. um þetta geti skaðað frv., þótt samþ. yrði. Það var ekki rétt, sem hann hafði eftir mér, að þess væri ekki að vænta, að vitamálskrifstofan skipti sér af breytingum á kerfinu. Ég sagði, að þess væri ekki að vænta, að hún gerði það nema eftir upplýsingum frá öðrum. En sá, er hefir sjómælingarnar á hendi, forstöðumaður stýrimannaskólans, er aðili þessa máls samkv. grg. frv. Ég tók það fram, að ég væri því samþykkur, að Fiskifélagið yrði áfram ráðunautur skrifstofunnar, en vildi jafnframt koma að þeim aðilja, sem mesta þekkingu hefir í þessum efnunum. Það er því misskilningur, að ég hafi viljað að bola Fiskifélaginu út. Ég vil bæta því við, að ég býst við, að þekking Fiskifélagsins á þessum málum komi aðallega frá félagsdeildunum, því að ekki er vist, og tæplega til þess ætlandi, að formaður félagsins sé fær um það upp á eigin spýtur að gefa skrifstofunni upplýsingar. En áhugi félagsdeildanna er bundinn við innsiglingarvitana eða vitana á því svæði, sem þær ná yfir, og því má vænta þaðan kunnuleika á málum þeim.

Ég geri engan veginn lítið úr leiðbeiningum skipstjóra vitaskipsins, en ég tel óvist, hve lengi það skip verður haft í rekstri, og a. m. k. munu margir þeir, sem eitthvað hafa hnýst í útgerð ríkis og vitamálastjórnar, vera í vafa um, hvort borgi sig að hafa sérstakt skip í þessum tilgangi. Gæti vel hugsast, að strandferðaskipin og varðskipin gætu komið í staðinn. Að visu skal ég ekkert fullyrða um þetta, en búast má við því, að hér verði breyting á gerð.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 18 shlj. atkv. og til sjútvn. með 18 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dag-skrá tekið fram.

43. Skipaviðgerðir.

Á 48. fundi í Nd., 13. des., var útbýtt:

Frv. til l. um framkvæmd viðgerða á íslenskum skipum (þmfrv., A. 327).

Á 49. fundi í Nd., 14. des., var frv. tekið til 1. umr.

Frv. of seint fram komið og of skammt liðið frá útbýtingu þess. — Afbrigði leyfð og samþ. með 17 shlj. atkv.

***Flm. (Ísleifur Högnason):** Frv. líkt þessu var flutt á þingi 1936 og fyrra þingi 1937 af Páli Þorbjörnssyni, en náði ekki fram að ganga, og leyfi ég mér að vísa til þeirrar grg., er því fylgdi 1936. — Er það eftir tilmælum járníðnaðarmanna hér í Reykjavík, að þetta frv. er hér borið fram í þriðja skipti.

Ég hefi athugað umræðupart þingtiðindanna frá 1936, þegar málið var fyrst til umr. í þessari hv. d., og sé ég þar, að frv. hefir átt andmælanda, sem var Jón heitinn Ólafsson. Hann taldi það mikið óhagræði fyrir togaraútgæðina að láta framkvæma viðgerðir skipa hér heima, vegna þess að það tæki allt að því helmingi lengri tíma heldur en erlendis, og þar að auki væri það þriðjungi dýrara. En það er áreiðanlegt, að síðan 1936 hefir aðstaðan hvað þetta snertir að nokkru breytzt. Í fyrsta lagi hafa þeir járnsmiðir, sem hér starfa, aukið og fullkomnað sín tæki, enda hafa þegar verið framkvæmdar hér nokkrar viðgerðir á togurum. Og í öðru lagi er nú raforkan komin til sögunnar, sem hlýtur að gera skipaviðgerðir bæði auðveldari og ódýrari. Það, sem aðallega tefur viðgerðir hér eins og sakir standa, er vöntun á heppilegri dráttarbraut og sterkum krana, til þess að flytja járnplötur og vélahluti úr skipunum og í þau aftur. En menn, sem þessum málum eru kunnugir, segja, að ef það væri tryggt, að stál- og járnsmiðjur hér á landi fengju að sitja einar að þeim viðgerðum, sem fram þurfa að fara, og ekkert væri leitað með þær út úr landinu, þá mundu þessi tæki samtundis verða útveguð, og þá er ég sannfærður um, að viðgerðirnar yrðu ekki dýrari heldur en erlendis, nema ef til vill sem svaraði þeim kostnaði að flytja járníð frá útlöndum. En þess er þó að gæta, að þetta járn, sem til smiðanna þarf, mætti flytja á sjálfum botnvörpuskipunum hingað til lands, þannig að sá kostnaður hyrfi.

Þá hefir því verið haldið fram, að við eigum ekki jafngóðum járnsmiðum á að skipa og Englendingar. En það er mál manna hér, að erlendar viðgerðir séu mun ótryggari heldur en þær, sem framkvæmdar hafa verið hér á landi. Annars hefi ég ekki fyrir mér ábyggilegar heimildir um það. En ég hefi heyrt, að það sé aðallega einn maður hér, sem standi fyrir viðgerðum íslenskra skipa erlendis, og að hann sé umboðsmaður þeirrar verksmiðju, sem viðgerðirnar tekur að sér. Samkv. kostnaðaráætlun þessarar verksmiðju eru skipaviðgerðir þar mun ódýrari heldur en tilboð járnsmiðanna hér, en aftur á móti hefir það komið á daginn, eftir því sem

mér hefir verið sagt, að iðulega er ekki framkvæmt nærri allt, sem tilboð var gert um. — Mér þætti vænt um að fá upplýsingar um það, hvort þetta sé rétt, og eins hvort þessi umboðsmaður eigi hlut í þeim verksmiðjum í Shields, sem viðgerðir þessar framkvæma.

Um hina þjóðhagslegu hlið þessa máls er það að segja, að samkv. skýrslum, sem formönnum flokkanna hafa verið afhentar hér á Alþ. um áætlaðan rekstrarkostnað togaranna á næstu vertíð, er viðhald þeirra 965 þús. kr. og flokkun 475 þús. kr. M. ö. o., til viðgerðar, viðhalds og flokkunar skipanna fer árlega nærri 1½ millj. kr. Ég hefi nú ekki áreiðanlegar upplýsingar um það, hvað mikið af viðhaldi skipanna er framkvæmt hér á landi, en mikill meiri hluti þess hlýtur að vera framkvæmdur erlendis.

Ég hygg, að ég hafi þá fært rök fyrir því, að það muni vera hagkvæmara fyrir alla aðila, bæði togaraeigendur og eins verkálýðinn, að fá viðgerðir skipanna inn í landið. Vil ég því leyfa mér að vænta þess, að frv. fái góðar undirtektir og verði vísað til sjútvn. að lokinni þessari umr.

ATKVGR.

Fr. v. vísað til 2. umr. með 20 shlj. atkv. og til sjútvn. með 20 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dag-skrá tekið framar.

44. Alþýðutryggingar (frv. BrB).

Á 4. fundi í Ed., 18. okt., var útbýtt:

Fr. v. til 1. um breyt. á 1. um alþýðutryggingar, nr. 26 1. febr. 1936 (þmfrv., A. 24).

Á 11. fundi í Ed., 26. okt., var frv. tekið til 1. umr. (útvarpsumr.).

Flm. (Brynjólfur Bjarnason): Herra forseti, háttv. þdm., heiðruðu hlustendur!

Síðan fyrstu samtök íslenzkrar alþýðu voru sköpuð, hefir hugsjónin um alþýðutryggingar verið ein af kærustu lýðræðis- og umbótahugsjónum hennar. Með öruggri sigurvissu hefir íslenzk alþýða barizt fyrir þessu máli í meira en 15 ár. Og í þessari baráttu hafa verkálýðsfélögin staðið fremst. Þau hafa háð þessa baráttu með þrautseigju og fórnfýsi í andstöðu við kyrrestöðu-öfl landsins.

Það var því ekki að undra, þótt það vekti almennan fögnuð meðal fólksins, þegar Alþfl. og Framsfl. lofuðu því fyrir næstíðustu kosningar, að eitt fyrsta verk þeirra skyldi vera að koma á alþýðutryggingum, allsherjaralþýðutryggingum, ef þeir yrðu í meiri hl. á þingi. — Og þeir fengu þennan meiri hl. og mynduðu sameiginlega stjórn. Það leið heldur ekki á löngu, áður en blöð stjórnarflokkanna gátu tilkynnt, að nú væru lofordin efnd og stór og mikill lagabálkur um alþýðutryggingar — slysa-, sjúkra-, elli-,

örorku- og atvinnuleysistryggingar — væri afgreiddur frá Alþingi og skyldi nú koma til framkvæmda.

Það var að vonum, að slíkir atburðir vektu fögnuð og hrifningu meðal almennings. — Loksins var hugsjónin, sem barizt hafði verið fyrir í meira en 15 ár, að rætast. Var það ekki að vonum, að sú tilhugsun vekti fögnuð, að nú loks væri sárasti broddurinn brotinn af umhirðuleysi og öryggisleysi hins fátæka manns, þegar sjúkdóma, örorku, elli eða atvinnuleysi ber að höndum?

Og svo kom framkvæmdin á tryggingunum. Og hversu sár urðu ekki vonbrigðin. Ég hefi ekki ennþá hitt einn einasta alþýðumann, sem ekki hefir orðið fyrir sárum vonbrigðum af tryggingunum. Ég er líka alveg sannfærður um, að ein af höfuðástæðunum fyrir kosningaósigri Alþfl. við síðustu kosningar var sú, að flokkurinn var gerður ábyrgur fyrir þessum tryggingum, með öllum sínum stóru göllum.

Gallarnir og vanskmiðin á tryggingalögnum voru svo áberandi og svo stórkostlegir, að það var eins og menn gleymdu því, hvað þó hefir unnizt með þessum lögum, — því vissulega hefir mikið unnizt þrátt fyrir allt. — Réttur allra einstaklinga þjóðarinnar um, að enginn skuli líða neyð og verða útskúfaður úr mannlegu samfélagi vegna elli, örku, sjúkdóma eða atvinnuleysis, hefir verið viðurkenndur. Að því leyti marka lögin um alþýðutryggingar tímamót í baráttusögu íslenzkrar alþýðu. — En því miður, ennþá hefir fengizt lítið meira en viðurkenningin. Það vantar vissulega mikið á, að hinn raunverulegi réttur hafi fengizt. En nú gildir að hagnýta sér viðurkenninguna, til að gera hana að raunveruleika. Og úr því Alþingi hefir viðurkennt þennan rétt, þá förum við nú fram á það, í nafni íslenzkrar alþýðu, að Alþingi gangi lengra og sýni virkilega lit á því að veita henni þennan rétt, með endurbótum á alþýðutryggingunum.

Við skulum nú athuga, hverjir eru aðalágallarnir á alþýðutryggingunum, og athuga þá fyrst hvern einstakan kafla út af fyrir sig. Við skulum byrja á því að athuga sjúkratryggingarnar.

Í fyrsta lagi eru tryggingarnar allt of dýrar. Það er vissulega eðlilegt, að fólk þyki það hart, að þurfa að greiða hærri iðgjöld til hins nýja sjúkrasamlags, sem allir íbúar Reykjavíkur, sem komnir eru yfir 16 ára aldur, eiga að vera meðlimir í, en í gamla sjúkrasamlagi Reykjavíkur, — en í því voru aðeins 16% af íbúum bæjarins skipulagðir, að meðtöldum þeim, sem voru í sérstökum sjúkrasamlögum einstakra atvinnustétta. — Menn spyrja, hverju þetta sæti. Ekki getur það verið vegna þess, að hlunnindin séu meiri, því þau eru sumpart minni en þau voru í gamla sjúkrasamlaginu. Samt eru iðgjöldin í nýja sjúkrasamlaginu 4 kr. á mánuði fyrir almenning, en voru aðeins kr. 3,50 lægsta gjald í gamla sjúkrasamlaginu.

Almenningur á heimtingu á að vita, hverju þetta sætir, og það er eðlilegt, að fólk geti ekki skilið, hvers vegna ekki sé hægt að laga þetta. Fólk gerir þá kröfu til Alþingis, að þetta sé lagað. Og sú krafa er réttmæt.

Hvernig stendur á því, að tryggingarnar eru

svona kostnaðarsamar? Aðalatriðin eru þessi: Rekstrarkostnaður samlagsins hér í Reykjavík er óheyrilega mikill. Sjúkrasamlögin verða að bera kostnað af flestum sjúklingum með langvarandi sjúkdóma í 6 mán., en áður voru berklasjúklingar kostaðir af ríkinu, frá því þeir tóku veikina. Loks eru samningar sjúkrasamlagsins við lækna og sjúkrahúsin óhagstæðari en áður, og lyfjaverðið er, eins og kunnugt er, afarhætt. — Ég kem síðar að því, hvað hægt er að gera til þess, að sjúkratryggingarnar verði ódýrari yfir almenning.

Í öðru lagi er almenningur óánægður með, að hlunnindin í sjúkrasamlögunum eru ekki þau sömu, sem menn höfðu vænt, og þykir það að vonum ærið furðulegt, að þrátt fyrir þessi háu gjöld skuli hlunnindin vera að sumu leyti minni en þau voru í gamla sjúkrasamlögunu. Einkum eru menn óánægðir með að verða sjálfir að greiða $\frac{1}{4}$ allrar læknishjálpur utan sjúkrahúss, en allt þetta var greitt að fullu af gamla sjúkrasamlögunu.

Þá eru menn afar óánægðir með hinn langa biðtíma dagpeninga, sem sjúkrasamlag Reykjavíkur hefir ákveðið. Það er allsendis ómögulegt fyrir eignalausán og allslausán verkamann að halda uppi heimili í 16 vikur án þess að verða að leita til bæjarins. Og úr því dagpeningarnir geta ekki forðað mönnum frá sveit hvort sem er, þá fer að verða harla lítið í þá varið. Enda er það svo, að mikill hluti þeirra sjúkdóma, sem eru svo langvinnir, að menn verða að liggja í 16 vikur, heyra undir lögin um ríkisframsærslu sjúkra manna og örkuðla, þannig, að með því að ákveða biðtímann svona langan geta sjúkrasamlögin að mestu sloppið við greiðslu allra dagpeninga, að undanteknum þeim útgjöldum, sem þau hafa af berklaveikum mönnum og öðrum, sem hafa langvinna sjúkdóma og ríkinu ber að réttu lagi að standa straum af. — Í gamla sjúkrasamlögunu hér í Reykjavík voru dagpeningarnir að visu lægri — þeir voru 1 kr. á dag fyrir lægsta gjald, sem veitti rétt til dagpeninga, — en biðtíminn var aðeins ein vika. En það er betra að hafa dagpeningaupphæðina minni og fá þá virkilega, þegar sjúkdómur ber að höndum, en að hafa upphæðina að nafninu til hærri, en fá svo ekkert fyrr en eftir 16 vikur. Svo langur biðtími gerir réttinn til dagpeninga í flestum tilfellum gagnslitinn. Það munu því flestir vera sammála um, að nauðsyn beri til þess, að löggjafarvaldið ákveði ekki aðeins lágmarksbiðtíma, heldur einnig hámarksbiðtíma. Sjúkrasamlag Reykjavíkur hefir getað ákveðið biðtímann svona langan vegna þess, að engin takmörk eru sett í lögunum fyrir því, hve langur hann má vera.

Þá er enn eitt, sem valdið hefir mikilli óánægju, og það er hin miskunnarlaus innheimta iðgjaldanna af mönnum, sem eru svo fátækir, að þeir geta ekki séð heimili sínu farborða. Það er von, að mönnum finnist það allhlálegt, að þegar þeir eru búnir að vera atvinnulausir mánuðum saman og fá kannske einnar viku atvinnubóta-vinnu hjá bænum, til að bjarga þeim í sárustu neyð, þá skuli allt kaup þeirra fyrir þessa einu viku vera tekið upp í iðgjöld. Þessir menn hafa með réttu hugsað sér, að tilgangur alþýðutryg-

ginganna væri fyrst og fremst að hjálpa þeim, sem verst eru á vegi staddir fjárhagslega. En svo kemur það upp úr kafinu, að skyldur þær, sem tryggingarnar leggja þeim á herðar, gera í sumum tilfellum ekki annað en flýta fyrir því, að þeir verða að leita á náðir bæjarins. Það er líka sannkölluð Kleppsvinna í löggjöfinni, að taka þannig með annari hendinni það, sem gefið er með hinn, í stað þess að gera virkilegar ráðstafanir til að hjálpa fólkinu.

Loks hefir mjög verið kvartað undan því, að foreldrar skuli þurfa að bera ábyrgð á iðgjaldagreiðslum fyrir börn sín og fósturbörn. Í afar-mörgum tilfellum verður þetta til þess, að foreldrar þurfa raunverulega að borga þessi gjöld, og það er álitleg fúla fyrir foreldra, sem eiga margt stálpaðra barna. Það er líka eðlilegt, að gömlum og slitnum foreldrum þyki hart að þurfa að borga iðgjöld fyrir börn sín og fósturbörn, sem komin eru yfir 16 ára aldur og eru miklu vinnufærari en þau.

Þá eru það elli- og örorkutryggingarnar. Með þennan kafla alþýðutryggingalaganna held ég, að óánægjan sé mest. Iðgjaldið til lífeyris-sjóðs er enginn smáræðis viðbótarskattur, sem almenningur verður að greiða; oft eru margir tugir króna fyrir bláfátæk heimili. Fyrir barnlaus hjón í Reykjavík með 800 kr. skattskyldar tekjur t. d. 22 kr. Og hvað kemur svo á móti? Þeir, sem nú eru 16 ára, fáað 50 árum liðnum — er þeir eru 67 ára að aldri —, ef þeim endist aldur til, fullan lífeyri, sem þó er ekki gert ráð fyrir að verði meira en 450 kr. á gamalmenni að meðaltali á ári.

Þá eru ellilaunin og örorkubæturnar. Samkv. lögunum hafa bæjar- og sveitarfélögin fullt vald til að ákveða upphæð þeirra og hvernig þeim er úthlutað, þannig, að ef bæjarfélögin leggja ekkert fram, þá fæst heldur ekkert úr lífeyrissjóði og gamalmennin fá ekki neitt. Í praksis er úthlutun þannig, hér í Rvík a. m. k., að þeir einir fá yfirleitt ellilaun, sem hvort sem er verða að fá sveitarstyrk. Lögin eru því fremur fjárhagslegur styrkur til bæjar- og sveitarfélaga en til gamlammennanna sjálfra. Aðalkosturinn fyrir gamlammennin er sú réttindaaukning, sem í því felst að fá fastákvæðin ellilaun, þó þau séu smáanlega lág, í stað sveitarstyrksins, sem alltaf er skoðaður sem ölmusa.

Þegar á allt er lítið, eru ellitryggingarnar, í sinni núverandi mynd, alls ekki fyrir þessa kynslóð. Þær eru baggi á núverandi kynslóð, til þess að léttu ofurlítið undir með þeirri næstu, ef maður vill leggja lögin út á bezta veg. En eftir því, sem ráðið verður af grg., er það annað, sem sérstaklega hefir vakað fyrir upphafsmönnum þessa fyrirkomulags, og það er innlend sjóðsmyndun, til þess að fá innlent fjármagn í landið. Ellitryggingarnar verða því frá þessu sjónarmiði ekki fyrst og fremst tryggingar, heldur þvingunarlán, sem almenningur er knúður til að veita, eða í allra bezta falli um leið þvingunarsparnaður til elliráanna. Nú er það svo, að fjármagn í innlendum gjaldeyri leysir á engan hátt hin mest aðkallandi vandæði um fjármagn. Til þess að byggja upp atvinnuvegi landsins þarf fjármagn í erlendum gjaldeyri. Og eins og nú standa sakir

eru ekki miklir möguleikar um útvegum ódýrs fjármagns erlendis.

Þá eru það atvinnuleysistryggingarnar. Það má segja, að öllu megi nafn gefa, þegar þetta eru kallaðar tryggingar. Í þessum lögum er sem sé aðeins gert ráð fyrir smásálarlegum styrk til atvinnuleysissjóða, sem verkalýðsfélög geta stofnað, ef þau vilja, og slíkt er vitaskuld engin trygging. Það er gert ráð fyrir, að hámarksíðgjald óiðnlæðra verkamanna til atvinnuleysissjóða verði 12 kr. á ári, og styrkurinn frá ríki og bæ samanlagður má ekki vera hærri en þessi íðgjaldaupphæð. Ef gert væri ráð fyrir, að 10000 verkamenn væru skipulagðir í atvinnuleysissjóðum og að þeir hefðu að meðaltali atvinnu $\frac{2}{3}$ hluta ársins, þá fengi hver maður í atvinnuleysisstyrk að meðaltali sem svarar 1,40 kr. á viku, þann tíma, sem hann er atvinnulaus. Þetta er ekki meira atvinnuleysi en verið hefir undanfarið hjá venjulegum daglaunamönnum, samkv. opinberum skýrslum. Það segir sig sjálfst, að þetta er gersamlega gagnslaust, enda hefir ekkert verkalýðsfélög enn fengizt til að hagnýta sér þessa lagaheimild.

Þá er eitt varhugavert ákvæði í þessum lögum, eða réttara sagt ákvæði, sem gæti verið varhugavert, ef lögin væru meira en á pappírnum, og það er, að aðeins eitt félag í hverri starfsgrein hefir rétt til að njóta hlunninda þessara laga á hverjum stað, og er ráðh. í sjálfsvald sett, hvaða félagi hann veitir þessi forrétindi. Þessu er hægt að misbeita til hagsmuna fyrir klofningsfélög.

Þetta held ég, að séu aðalatriðin, sem valda óánægjunni með alþýðutryggingalögin. Og ég á erfitt með að skilja, að hv. þm. viðurkenni ekki, að þessi óánægja er á rökum byggð, þegar þeir ihuga málið.

Fyrstu kynnin, sem fólk fær af tryggingunum, eru þessi. Fátækur heimilisfaðir hér í bænum, sem hefir engan veginn nægilegar tekjur til að fæða og klæða sig og sína, fær tilkynningu um það, að honum beri að greiða 48 kr. á ári til sjúkratrygginga fyrir hvern tryggingarskyldan heimilismann, ennfremur 7 kr. fyrir hvern heimilismann til elli- og örorkutrygginga, og auk þess 1% af skattskyldum tekjum. Þessi gjöld geta skipt hundruðum kr. á ári, og það jafnt fyrir því, þótt árstekjurnar séu ekki nema 1000—2000 kr., eða fyrir neðan það lágmark, sem teljast verður nauðsynlegt til lífsframfæris. Á móti þessu koma svo ekki meiri hlunnindi en í gamla sjúkrasamlaginu. Lítil von um einhverja smáupphæð úr lífeyrissjóði einhverntíma í fjarlægri framtíð — og búið.

Tilgangurinn með alþýðutryggingunum ætti a. m. k. að vera sá, að leysa þjóðfélagsleg vandamál og hjálpa til að sjá þeim farborða á mannúðlegan hátt, sem þess þurfa með. Það má því heita hryggilegur öfuguggaháttur, að ýmsir af þeim bágstöddustu hafa það jafnvel á tilfinningunni, að tryggingalögin séu þeim fremur til byrði en léttis.

Till. minar í þessu máli miða að því að bæta úr þessum verstu ágöllum. Ég hefi tekið kaflann um sjúkratryggingarnar út úr og gert við hann þær breytingar, sem ég tel brýnastar, bæði vegna

þess, að ég tel þessar endurbætur mest aðkallandi og líklegast, að einhver lagfæring fái strax á þessu, — og svo vegna hins, að til þess að breyta hinum köflunum, um elli-, örorku- og atvinnuleysistryggingar, þarf algerlega að umsteypa þá, en til þess útheimtist mikið starf og samvinna við stjórnina, ef nokkur von á að vera um árangur á þinginu.

Aðalinnihald till. um breytingar á sjúkratryggingunum er þetta: Í fyrsta lagi er leitast við að finna ráð til þess að gera trygginguna ódýrari fyrir allan almenning, án þess að gripið sé til þess að minnka hlunnindin. Þá er fyrst til að taka, að með þessum brtt. er það tryggt samkv. 23. og 33. gr., að ríkið og sveitirnar beri allan kostnað af mönnum með langvarandi sjúkdóma, er þeir hafa verið úrskurðaðir styrkhæfir samkv. lögum um ríkisframfærslu sjúkra manna og örkumla, eins og áður var um berklasjúklinga. Þetta er afarmikill léttir fyrir sjúkrasamlögin, sem nú hafa orðið að standa straum af þessum sjúklingum í 26 vikur, þ. e. a. s. þeim, sem ekki voru á sjúkrahúsi áður en alþýðutryggingalögin gengu í gildi.

Þá er numið úr gildi ákvæðið, sem takmarkar framlag ríkis og bæjarsjóða við 9 kr. fyrir hvern tryggt mann, sem verður alls 6 kr. minna en 25% af íðgjaldi, ef reiknað er með 48 kr. árs-gjaldi. Það er líka uppörvun fyrir sjúkrasamlögin að innheimta vel íðgjöldin, að vita til þess, að þau fá því meira úr ríkissjóði, því betur sem íðgjöldin eru greidd.

Þá má auðvitað gera fleira til að lækka kostnað við sjúkraframfærslu, t. d. að lækka rekstrar-kostnað sjúkrasamlaga þar, sem hann er sérstaklega mikill. Því er t. d. við brugðið, hvað hann er mikill í Reykjavík. Ýmsir hafa legið meiri hl. Alþingis á hálsi fyrir það, að láta framkvæmd sjúkratrygginganna í hendur manna, sem raunverulega eru tryggingum andvígir, eins og t. d. bæjarstjórnarmeirihlutinn í Reykjavík. Og ég held, að reynslan hafi sýnt, að betra hefði verið að sjá við þeim leka strax. En eins og nú standa sakir, þá held ég, að fyrsta tilraunin til að lagfæra þetta ætti að vera sú, að bindast samtökum til að taka meiri hlutann úr höndum Sjálfstfl. við bæjarstjórnarkosningarnar í vetur. Sjálfstfl. ætti ekki að hafa meiri hl. í einum einasta bæ í landinu eftir þær kosningar.

Eitt af því allra þýðingarmesta, sem hægt er að gera til þess að lækka kostnað sjúkrasamlaganna, er lækkan á lyfjaverði. Samkv. athugas mþn. í launamálum nema hreinar tekjur hinna 4 lyfsala í Rvík árlega á fjórða hundrað þús. kr., og nefndin kemst svo að orði í áliti sínu: „... aðrir hafa sérleyfi til ágóðasams reksturs (t. d. apótek) og má um flesta þá menn segja, að fjármálastjórn ríkisins veiti þeim meiri fjárhagsleg hlunnindi en réttmætt er.“ Ég tel það eitt af mest aðkallandi málum þingsins, að koma á ríkiseinkasölu og gera aðrar ráðstafanir til að lækka verðið á lyfjum.

En til þess að íðgjöldin á alþýðu geti lækkað að mun og hægt sé að auka hlunnindin jafnframt, nægir sennilega ekki, að þessi kostnaður sé lækkaður. Til þess þurfa gjöldin að vera stig-hækkandi, þ. e. hinir ríku látnir borga nokkuð

meira, til þess að hægt verði að lækka iðgjöld hinna fátækustu. Það er gert í frv. mínu með þeim hætti, að hámarksíðgjald fyrir þá, sem hafa minna en 2000 kr. í árstekjur, er ákveðið 2 kr., en 3 kr. fyrir þá, sem hafa minni árstekjur en 3000 kr. Það, sem á vantar til þess að samlögin geti staðið straum af útgjöldum sínum, er fært á þá, sem hafa hærri tekjur, með stighækkandi iðgjöldum.

Það eru ýmsir, sem eru á móti stighækkandi iðgjöldum, og það er ekki alltaf gott að fá þá til að segja ástæðuna. Sumir ypta bara öxlum og segjast einhveru veginn ekki kunna við það. Aðrir segja, að það sé allt of mikið umstang, og loks eru enn aðrir, sem eru svo djarfir að vitna í Morgunblaðið og segja, að „atvinnuvegirinn“ — en það þýðir hátekjumennirnir — þoli það ekki. Og þetta er vitaskuld sú eina raunverulega ástæða fyrir því, að menn eru á móti stighækkandi iðgjöldum. Alþýða manna er með stighækkandi iðgjöldum, hátekjumennirnir eru með nefsköttum. Og mér er næst að halda, að ef allir þm. hefðu minna en 3000 kr. í árstekjur, þá mundi till. mín verða samþ. í einu hljóði. Ef menn eru á móti stighækkandi iðgjöldum, þá geta menn alveg eins verið á móti öllum stighækkandi sköttum. Iðgjöldin eru notuð til nauðsynlegra almenningsþarfa, engu síður en skattarnir. Ef menn eru á móti stighækkandi iðgjöldum af því, að þeim fylgi of mikið umstang, þá geta menn alveg eins verið á móti öllum stighækkandi gjöldum af sömu ástæðu og lagt til, að allir skattar séu nefskattar og tollar, til að losna við umstang. Innheimtuaðferð samkv. till. minni getur ekki orðið neitt sérstaklega umfangsmikil, ef hún er framkvæmd í samvinnu við skattstofuna. Og ef gert er ráð fyrir því, að allt verði gert til þess að lækka óþarfa kostnað sjúkrasamlaganna, þá má gera ráð fyrir, að engin gjöld þurfi að vera mjög miklu hærri en hámarksíðgjöld þeirra, sem lægstar hafa tekjurnar. Svo hér er enginn voði á ferðum fyrir hátekjumennina. — Ég treysti því, að þeir, sem vilja virkilega, að alþýðutryggingarnar verði til þess að hjálpa alþýðu manna, fallist á till. mína.

Það má segja, að réttlátara hefði verið að miða hámarksíðgjöldin við skattskyldar tekjur, en ekki hreinar tekjur. Slík till. hefði vissulega gengið lengra í réttlætisáttina. En ég vildi nú ekki ganga lengra að sinni; vildi fyrst sjá, hvernig þessu yrði tekið. En ef einhver þm. vildi gera þvtt., þannig, að skattskyldar tekjur kæmu í staðinn fyrir beinar tekjur, þá væri mér það ljúft, og teldi ég það til bóta.

Jafnframt því, sem gjöldin eru gerð stighækkandi, er ákveðið, að allir — einnig þeir, sem hafa meira en 4500 kr. í skattskyldum tekjum — skuli njóta allra hlunninda. Þetta munar ekki miklu fyrir sjúkrasamlögin. Í Reykjavík eru ekki nema um 900 skattgreiðendur, eða um 1500 persónur, sem hafa yfir 4500 kr. í skattskyldum tekjum, og til munu kaupstaðir úti á landi, þar sem ekki einn einasti maður telur fram svo háar tekjur.

Þá kem ég að hinum auknu hlunnindum, sem till. mínar fela í sér. — Í fyrsta lagi er ákveðið, að öll læknishjálp, bæði á sjúkrahúsi og utan

sjúkrahúss, skuli vera algerlega ókeypis. Það má varla minna vera en að hlunnindin séu eins mikil og þau voru í gömlu sjúkrasamlögunum. Aukakostnaður af þessu ætti ekki að þurfa að vera ýkjamikill, þegar tekið er tillit til þess, að lækarnir njóta nú góðra kjara hjá sjúkrasamlögunum og ættu að vera samfíla haldnir, þó þessi ¼ gjaldsins væri ekki innheimtur, enda eru nú ýmsir læknar, sem ekki innheimta þennan hluta.

Þá er ákvæðið, að biðtimi dagpeninga megi ekki vera lengri en vika, í stað þess, að sjúkrasamlag Reykjavíkur hefir í skjóli laganna ákveðið biðtimann 16 vikur. Þetta — ein vika — er sami biðtiminn, sem var í gamla S. R., og lengri má biðtiminn ekki vera, ef dagpeningarnir eiga að koma fátækum mönnum að tilætlunum notum og bjarga þeim frá sveit.

Ýmsir hafa stungið upp á því að hafa dagpeninga ekki með í skyldutryggingunni, heldur hafa dagpeningatryggingu frjálsa. Ef ekki reynist unnt að veita dagpeninga, nema með því að hafa gjöldin á alþýðu óbærilega há, væri þessi uppástunga vafalaust rétt. En það þarf vonandi ekki að lýsa því fyrir þingmönnum, hve mikil nauðsyn er á því, að almenningur geti notið dagpeninga. Ég tel því nauðsynlegt að gera tilraun til þess að fá þingið til að fallast á ráð til að sameina þetta tvennt: dagpeninga fyrir alla og bærileg gjöld, miðuð við gjaldþol manna. Loks er ákveðið, að allir, sem hafa fyrir skyldmennum að sjá, njóti fjölskyldudagpeninga, en í nágildandi lögum er þessi réttur aðeins veittur þeim, sem hafa fyrir konu og börnum að sjá.

Þá eru loks tvær aðrar umbætur. Það er ákveðið, að hið opinbera greiði iðgjöld verka-manna, sem ekki hafa haft atvinnu fullar tvær vikur áður en iðgjaldið féll í gjalddaga. Ég hefi nóg samlega rökstutt þessa till. Það er meiningarlausast að taka opinber gjöld af mönnum, sem ekki geta séð sér farborða sjálfir án ihlutunar hins opinbera. Ennfremur er lagt til, að foreldrar beri ekki ábyrgð á iðgjaldagreiðslu barna sinna og fósturbarna. Þessa till. hefi ég einnig rökstutt áður með röksemdum fólksins sjálfs, sem eru réttmætar.

Þá eru endurbæturnar um elli- og örorkutryggingar, elli- og örorkubætur og atvinnuleysis-tryggingar. Eins og áður er sagt, ber ég fram þáttill. um algerða endurskoðun á þessum köflum, þannig, að grundvelli þeirra verði algerlega breytt, og er tiltekið í till., í hverju þessar gagngerðu breytingar skuli felast. — Hvað elli- og örorkutryggingar snertir, þá er farið fram á, að öll gjöld til þeirra verði stighækkandi og nefnskatturinn — 7 kr. gjaldið í Rvk og 6 kr. eða 5 kr. gjaldið annarsstaðar á landinu — verði afnuminn. Hitt er aðalatriði, að farið er fram á, að lífeyrisgreiðslurnar byrji strax og að núlifandi gamlalmenni, sem komin eru yfir 60 ára aldur, fái allt, sem inn kemur nú, þ. e. að þeir, sem komnir eru yfir 60 ára aldur, njóti allra tekna lífeyris-sjóðs á hverjum tíma. Nefndin, sem samdi frv. um alþýðutryggingarnar, sem nú er orðið að lögum, segir, að hún hafi ekki viljað fara inn á þá braut, vegna þess, hve kostnaðarsamt það yrði, ef engin sjóðmyndun kæmi til, og vegna þess, að

það yrði of mjög á kostnað ungu kynslóðarinnar. Ég get ekki fallt á þessi rök, og ég held, að almenningur geti það ekki heldur. — Úr lífeyrissjóðnum verður ekkert greitt fyrr en eftir 12 ár, og að verulegum notum kemur hann ekki fyrr en eftir 50 ár. Hver þorir á þessum tímum að leggja fé inn á sparisjóð upp á þær spýtur, að fá ekki neitt að gagni út fyrr en eftir 50 ár? Ætli það þætti ekki nokkuð hart að þvinga menn til að leggja fé á banka upp á þessar spýtur? Það eru órólegir tímar. Heimstyrjöld vofir yfir og við eigum eftir að upplifa margar grimmilegar kreppur á 50 árum. Hefir ekki margt ólíklegra skeð en að á næstu 50 árum verði einhverntíma svo mikið verðhrun á peningum, að sjóðurinn verði einskis virði, að maður nú ekki tali um afleiðingar bankagjaldþrota og slíkra hluta? Og svo held ég, að sem betur fer séu þeir margir, sem treysta því varlega, að auðvaldsskipulagið á Íslandi standi í 50 ár enn, og þegar alþýðan hefir tekið völdin í landi sínu, verða einhver ráð til að koma á góðum ellitryggingum, þó við höfum engan lífeyrissjóð, enda yrði hann þá sennilega lítills virði. — Hvað hina röksemdina snertir, að of mikið sé lagt á ungu kynslóðina með því að láta hana bera allan kostnaðinn af núlifandi gamlmennum, þá stenzt það enga gagnrýni. Yngri kynslóðin verður að sjá fyrir gamlmennum, hvort sem nokkrar ellitryggingar eru eða ekki. Spurningin er bara, hvort það er gert með samhjálpi eða án samhjálpar. Og það kemur réttlátur og betur niður, ef það er gert með samhjálpi — með tryggingum. Satt er það, að ellitryggingarnar eru dýrar. En það kemur bara af því, að það er dýrt að lofa gamlmennum að lifa, eftir að þau eru orðin óvinnufær. Og við ættum því að skammast okkar fyrir að láta okkur um munn fara umkvartanir um, að ellitryggingar séu dýrar. Það er bezt, bæði fyrir ungu kynslóðina og gamlanninn sjálf, að forsjá þeirra sé framkvæmd á skipulagðan hátt.

Nú verður ekki allt fengið í einu, og því hafið ég hugsað mér, að með hinu nýja fyrirkomulagi yrði ellistyrkur eða ellilaun aðeins veitt til þeirra gamlmenna, sem ekki eiga eignir eða aðstandendur, sem geta séð fyrir þeim. Og á meðan ekki er gengið lengra, er óþarfi að óttast um allt of mikinn kostnað af ellitryggingunum, því að þær gerðu þá ekki annað en að sjá fyrir þeim gamlmennum, sem nú þurfa opinberrar forsjár hvort sem er, — aukakostnaðurinn yrði bara sem því svarar, að betur og mannúðlegar yrði séð fyrir þessum gamlmennum en nú. Þetta mundi vitaskuld létta á framfæri bæjanna. Og þar sem útsvör eru nú lögð á eftir efnunum og ástæðum, þá sér hver maður, hversu sjálfsgætt það er að leggja iðgjöldin, sem að nokkru koma þannig í stað útsvaranna, líka að nokkru leyti á eftir efnunum og ástæðum.

Þá er það kaflinn um atvinnuleysistryggingar. Ég hef áður sýnt fram á, að þessi lög eru einskis virði eins og þau nú eru. Í tillögu minni er lagt til, að nægilegra tekna verði aflað til þess virkilega að sjá þeim mönnum farborða, sem eru atvinnulausir og ekki er hægt að útvega atvinnu, og að ríki, bæir og atvinnurekendur

kosti tryggingarnar. Kjör verkalýðsins hér eru nógu slæm, þó að þeir, sem reytingsvinnu hafa, verði ekki að sjá fyrir hinum, sem eru algerlega á köldum klaka.

Kommúnistaflokkurinn sendi Alþingi frv. til 1. um atvinnuleysistryggingar árið 1932. Og þó að það frv. þurfi endurskoðunar við, vildi ég óska eftir, að það yrði tekið til hliðsjónar, ef Alþingi vill fallast á að taka atvinnuleysistryggingarlöggjöfina alvarlegum tökum.

Mér er mikil ánægja að því að geta tilkynnt hv. þm., að ég ber þessar tillögur ekki bara fram í mínu nafni, heldur í nafni 5220 Reykvíkinga, sem í fyrsta sendu Alþingi áskorun, sem ég ætla með leyfi hæstv. forseta að lesa hér upp:

„Við undirritaðir álitum, að svo stórir annmarkar séu á lögunum um alþýðutryggingar og framkvæmd þeirra, að brýna nauðsyn beri til að gera á þeim gagngerðar breytingar, svo að þær komi að góðum notum fyrir almenning í bænnum. Helztu breytingarnar, sem gera þyrfi, ættu, að okkar álit, að vera þessar:

1. Sjúkrasamlög greiði læknishjálpi að fullu, bæði í sjúkrahúsum og utan þeirra.
2. Fjölskyldudagpeninga fái allir þeir, sem eiga fyrir skylduómögum að sjá.
3. Við ákvörðun iðgjalda til sjúkrasamlags sé tekið tillit til efnahags, þannig að iðgjöld séu stighækkandi.
4. Atvinnulausir menn séu undanþegnir greiðslu iðgjalda þann tíma, sem þeir eru atvinnulausir eða í atvinnubótavinnu, enda greiði þær og ríki iðgjöld þeirra til samlagsins.
5. Foreldrar og fósturforeldrar beri ekki ábyrgð á greiðslu iðgjalda fyrir börn og fósturbörn.
6. Biðtími dagpeninga sé ekki lengri en í gamla sjúkrasamlaginu.
7. Nefskatturinn til lífeyrissjóðs — 7 kr. gjald-ið — falli niður. Greiðsla ellilífeyris hefjist þegar tryggður er 60 ára, ef hann er eignalaus maður.

Við álitum, að endurbætur á tryggingunum í þessa átt mundu gera að engu þá óánægju, sem andstæðingar trygginganna hafa alið á að undanfögnu, og skorum því á ríkisstjórnina og stjórn trygginganna hér í bæ að sjá svo um, að framanritaðar breytingar verði gerðar á lögunum á næsta Alþingi.“

Tillögur mínar eru í algerðu samræmi við þessa áskorun. Þar er hvorki gengið lengra né skemmra. — Nefndarmennirnir fullyrða, að ef nægur tími hefði unnizt og nægilegum mannafla hefði verið á að skipa, þá hefðu fengizt að minnsta kosti helmingi fleiri undirskriftir, eða yfir 10 þúsund. Samskonar tillögur voru í fyrsta samþ. í verkamannafélaginu Dagsbrún í einu hljóði. Tillögur, sem ganga í sömu átt, hafa verið samþ. í flestum verkalýðsfélögum landsins. Ég ber nú þessar tillögur fram í nafni hinna 5220 manna í Reykjavík, sem sent hafa Alþingi áskorunina. Ég ber þær fram í nafni verkamannafélagsins Dagbrúnar. Og ég ber þær fram í nafni flestra verkalýðsfélaga á landinu.

Ég bið hv. fulltrúa Alþfl. að athuga, að bak við þetta standa miklu fleiri menn en allir kjósendur þeirra hér í bæ. — Ég held, að það sé óhætt að fullyrða, að næstum allir kjósendur

Alþfl. eru fylgjandi þessum tillögum. Enda hlýt ég að treysta því fyllilega, að fulltrúar Alþfl. geri sitt til þess að stuðla að því, að þessar till. nái fram að ganga. Ég bið hv. fulltrúa Sjálfstfl. að athuga, að ef haldið hefði verið áfram með undirskriftasöfnunina með nægum mannafla, þá hefðu fengist fleiri en allir kjósendur Sjálfstfl. í bænum. Það er alveg víst, að yfirgnæfandi meiri hl. kjósendanna stendur að baki þessum tillögum, bæði kjósendur Alþfl., allur fjöldinn af kjósendum Sjálfstfl. og líka kjósendur Framsfl. Nú reynir á, hvað lýðræðið er mikils virði. — Bregðist Alþingi vel við þessum tillögum, þá er lýðræðið í gildi; þá er það meiri hluti fólksins, sem ræður. Bregðist Alþingi aftur illa við þessum till., þá er lýðræðið ekki í heiðri haft, — þá er það ekki vilji kjósendanna, heldur einhver önnur öfl, sem ráða gerðum hv. þingmanna.

Það er í rauninni hreinasta öfugmæli, að félagsmálalöggjöf, eins og alþýðutryggingarnar, sem hefir þann tilgang að bæta kjör almennings og gera afkomu hans öruggari, skuli vera óvinsæl. Ég held, að hv. þm. hljóti að vera mér sam-mála um, að það riður á að gera lögin vinsæl. Andstæðingar laganna nota sér ágalla þeirra og óvinsældir til að koma inn hjá fólki andúð gegn öllum tryggingalögum. Vansmiði laganna veita vatni á myllu þeirra, sem vilja lögin feig. — Til þess að tryggingalögin geti orðið langlíf í landinu, þarf að gera þau fólkinu hjartfólgin. Og þess vegna leyfi ég mér að vona, að Alþingi verði við tilmælum fólksins um endurbætur á lögunum.

Ég vil svo mælast til, að frv. verði vísað til 2. umr. og allshn.

***Atvmrh. (Haraldur Guðmundsson):** Hv. flm. lauk máli sínu með því að segja, að illt væri til þess að vita, að alþýðutryggingalögin væru óvinsæl; þau ættu að geta orðið vinsæl. Ég tek undir þetta. Það er illt verk, þó að andstæðingum laganna hafi haldizt það uppi, að reyna að tortryggja þau og gera þau óvinsæl. Þau eru, tvímælalaust, stærsta sporið, sem stigið hefir verið til varanlegra umbóta fyrir alþýðuna í þessu landi.

Það eru tvær leiðir til að spilla árangri laganna og gera þau óvinsæl. Önnur er að telja fólki trú um, að lögin leggi á það að óþörfu svo mikla skatta og álögur, að þetta sé byrði, en ekki fengur fyrir alþýðu. Hin leiðin er að gera svo miklar kröfur til trygginganna, að ómögulegt sé að uppfylla. Það ætti að vera auðskilið mál, að því meiri kvaðir sem á tryggingarsjóðina eru lagðar, því meiri iðgjöld verða mennu að taka á sig.

Þetta frv. frá hendi hv. 1. landsk. (BrB) er ekki sérstaklega mikilsvert. Ýmislegt í því er þó til bóta á alþýðutryggingalögunum og verður tekið til meðferðar við væntanlegar endurbætur á lögunum hér á þinginu nú á næstunni. Ég vil þess vegna rifja nokkuð upp sögu málsins, en ekki halda mér að þessu frv., eins og það liggur fyrir.

Fyrsti visir þessarar löggjafar hér á landi mátti heita að væri slysatryggingalögin, sem sett voru 1925, og endurbætt síðan 1928, litlu

eftir að íhaldsfl. lét af völdum, og fólu þau í sér miklar umbætur frá því, sem verið hafði. Þau voru sniðin eftir samskonar löggjöf í nálægum löndum, m. a. í því, að kostnaðurinn skyldi hvíla á atvinnurekendum, og að iðgjöld miðuð við vinnutíma verkafólksins, dragjóst ekki frá kaupum þess, þar sem viðurkennt var, að áhættan, sem hverri atvinnu fylgir, hlyti fyrst og fremst að vera á ábyrgð atvinnurekandans.

Á Alþingi 1928 og síðan aftur 1929 flutti ég till. til þál. um skipun millipinganeftndar til þess að semja frv. um alþýðutryggingar, þ. e. sjúkra-, slysa-, elli-, örorku- og atvinnuleysisstryggingar. Á þinginu 1929 náði tillagan samþykki, og nefndin var skipuð.

Við umr. um þessa till. kom afstaða íhaldsmanna afargreinilega fram. Í Nd. talaði fyrir íhaldsfl. Magnús Jónsson, núv. hv. 1. þm. Reykv. Hann hóf ræðu sína á þessa leið: „Hv. frsm. sagði —, að þetta mál væri eitt af þeim nútímamálum, sem við Íslendingar værum lengst á eftir í. Aumingja Ísland!“ — með háðsmerki á eftir. Og þessi hv. þm. heldur áfram: „Það er kunnara en frá þurfi að segja, hvaða aðferð sósíalistar beita til þess að berjast fyrir málum sínum, meðan þeir koma ekki fram höfuðáhugamálum sínum, eins og t. d. þjóðnýtingunni. Þeir hafa búið sér til ákveðna starfsskrá um það, hvornig þeir eigi að herja inn á hið kapitalistíska þjóðskipulag, til þess að gera atvinnufyrirtækin sem ótryggust og eignarréttinn að nafninu tömu.“

— Ekki voru nú þvingirnir mjóir, sem skornir voru. Og enn fremur: „Eitt af þeim málum, sem sósíalistar nota til „agitationa“, eru tryggingamálin. Eftir því sem sósíalistar eru sterkari í löndunum, eftir því er meira um allskonar tryggingar. Og í þeim löndum, þar sem sósíalistar hafa farið lengi með völd, eins og t. d. í Þýskalandi, má segja, að allt sé fjötrað og flækt í eintómum tryggingum“. — Þetta eru rökín, sem áttu að stöðva alla löggjöf um alþýðutryggingar hér á landi. Og til þess að kveða drauginn enn betur niður, lýsir hann því, hvað tryggingarnar séu siðspillandi — „demóraliserandi“ —. „Þeim tryggnu batnar verr og seinna en þeim ótryggðu. Það tekur helmingi lengri tíma að græða fót-brot á tryggðum manni en þeim, sem ótryggður er fóturinn“. — Ef sjúkratryggingar verða lögboðnar, er ekki að sökum að spyrja: fólkið leggst veikt hrönnum saman eins og í drepsótt. Annars viðurkenndi þm., að hann vildi aðeins gera grein fyrir atkvæði sínu og mundi að sjálfsögðu greiða atkv. móti tillögunni, — en sjálfur hefði hann alls ekki haft fyrir að kynna sér það svo, að hann væri „undir það búinn að ræða þetta mál frá almennu sjónarmiði.“

Þessar undirtektir þessa mæta þm. sýna vel afstöðu íhaldsmanna. Þrátt fyrir þær var þál. samþykkt og nefndin skipuð. Í hana voru valdir Ásgeir Ásgeirsson, sem þar var þá fulltrúi Framsfl., Jakob Möller úr liði íhaldsmanna, og þriðji maður var ég. Nefndin hélt nokkra fundi um málið. Síðan féll það niður, þar til ég bar fram frv. um alþýðutryggingar á Alþingi 1932 og aftur 1933. Með því frv. hafði verið mörkuð til fram-búðar stefna Alþfl. í þessu máli. Tryggingar-

greinarnar voru þær sömu og áður hafði verið rætt um. En sá meginmunur var á því frv. og lögunum, sem gilda nú, að gert var ráð fyrir, að verkamenn greiddu ekki beint sjálfir iðgjöld til trygginganna, heldur yrðu þær bornar uppi af iðgjöldum atvinnurekenda, líkt og slysatryggingarnar, og af framlögum ríkis og bæja. Gert var ráð fyrir, að iðgjöldin yrðu innt af hendi með ákveðnum prósentum af öllum vinnulaunum. Að sjálfsgöðu mátti búast við, að í samningum um kaup yrði tekið tillit til þessa kostnaðar vinnuveitenda. — Undirtektirnar undir þetta frv. voru þær, að vonlaust var, að það gengi fram.

Eftir kosningar 1934, þegar samningar hófust milli Framsfl. og Alþfl., þá voru einmitt lögin um alþýðutryggingar eitt það fyrsta, sem samið var um. Þau voru afgr. á Alþingi 1935. Þess er skylt að geta, að andstæðingar trygginganna voru ekki orðnir svipað því eins ákveðnir þá eins og áður. Ég ætla, að einir sex þm. hafi greitt atkv. móti málinu í Nd., en í Ed. voru þó íhaldsmenn enn — að einum undanteknum — móti lögunum, þegar þau voru afgr. þar.

Þessi saga er sagan um það, hvernig minnihlutflokkur getur komið málum sínum fram á Alþingi, með því einu að flytja þau þing eftir þing, skýra þau og ryðja burt hleypidómunum, þangað til málin eru orðin það vinsæl hjá almenningi, að aðrir flokkar þora ekki annað en ljá þeim eitthvert lið eða stuðning af ötta við kjösendur.

Hvað var svo fengið með þessum alþýðutryggingalögum? — Hv. flm., 1. landsk. (BrB), gat þess, að miklar vonir hefðu skapast hjá verkafólki, þegar þetta fékkst fram að lokum. Og hann sagði, að mikil hefðu vonbrigðin orðið, þegar lögin komust í framkvæmd. — Það skal fúslega jatað, að mikilð vantar á, að alþýðutryggingarnar séu eins og Alþfl. hefði kosið og að þau lög séu eins og þau ættu að vera. En til þess að aðfinnslurnar eigi fullan rétt á sér, verður fyrst að meta aðstæðurnar. Að sjálfsgöðu verður að bera saman ástandið fyrir og eftir að tryggingarnar komust á. Og það er ekki heldur til neins að láta sér detta í hug, að tryggingarnar geti gert að engu aðstöðumun ríkra og fátækra.

Fyrsti aðalkafla laganna (II.) er um slysatryggingar. Á þeim voru ekki gerðar miklar breytingar frá því, sem áður var, en þó tel ég sum atriði þeirra smábreytinga mikils virði. Áður voru dánarbætur föst upphæð, 3000 kr., og í viðbót 600 kr. fyrir hvert barn innan 15 ára, en ekkert fyrir aðra ómaga hins látna. Nú er heimilað að greiða auk þess til eftirlifandi foreldra, ef þau eða annaðhvort þeirra hefir verið á framfæri hins látna. — Á þessu þingi má nú gera ráð fyrir, að tillögur verði bornar fram um það m. a. að vikka þessa heimild um að greiða til annara ómaga en barna. — Í öðru lagi voru í alþýðutryggingalögnum hækkaðar bæturnar að mun í flestum tilfellum með því að greiða, í viðbót við 3000 kr. til eftirlifandi ekkju, eins og fyrr, hverju barni 100 kr. fyrir hvert heilt ár, sem það vantar í 16 ára aldur. Þetta hvorttveggja hefir orðið til þess að hækka mjög útgjöld trygginganna, því að nú hafa verið greiddar að með-

altali 10 þús. kr. fyrir hvern einasta mann, sem ferst, en áður 6—7 þús. kr.

Sjúkratryggingar eru efni III. kafla í lögunum. Það er skylda hvers manns í öllum kaupstöðum landsins að tryggja sér með eigin iðgjöldum rétt til sjúkrahjálpar þegar á þarf að halda. Nú er því óspart haldið á lofti, að þetta sé kvöð, en ekki réttindi, sem gróði sé að. En þetta er mesti misskilningur. Þó að menn þykist hraustir, kemur alltaf að því, að þeir þurfa læknishjálp fyrir sig eða sína nánustu. Lögin neyða menn aðeins til þess að safna sér fyrirfram því fé, sem þeir hafa síðar full not af; hver styrkir annan, heilbrigður þann sjúka, og kaupir sér þar með ómetanlegan rétt og öryggi, ef hann veikist eða þegar hann hefir fengið stóra fjölskyldu fyrir að sjá. Ég skal jata, að í þróun kringumstæðum er það tilfinnanlegur skattur að greiða eins og hér í Reykjavík 4 kr. á mánuði fyrir einhleyping og 8 kr. fyrir hjón. En þó eru það aðeins 13 aurar á dag. Ég hygg, að allur fjöldinn eyði sem svarar 13 aurum á dag í sitt hvað, sem gefur minna í aðra hönd en sjúkratryggingarnar. Ég heyrir sagt, að mönnum þyki iðgjöldin óeðlilega há samt sem áður, miðað við réttindi, og að því beri bæði að auka réttindi og minnka samlagsgjöld einstaklinganna. — Það getur verið eitthvað til í því, að hægt væri að ná betri samningum við sjúkrahús og draga úr kostnaði. En ekki lækkar kostnaðurinn beinlínis við það að auka sem mest kröfurnar. Því má aldrei gleyma, að hinir tryggðu ráða nokkuð miku um það sjálfir, hvað tryggingarnar reynast dýrar í rekstri og hversu há iðgjöldin þurfa að vera.

Ríkissjóður og bæjar- eða sveitarsjóður greiða hvor um sig 25% í sjúkrasamlögin af hundraði greiddra iðgjalda. Þessir styrkir nema helmingnum af starfsfé sjúkrasamlaganna, en ekki nema helmingurinn frá hinum tryggðu sjálfum.

Að því, er snertir ellitryggingarnar, — sbr. IV. og VI. kafla laganna — er rétt að minna hv. flm., 1. landsk., á það, að lögin um ellilífeyrinn koma ekki til framkvæmda fyrr en eftir 10—12 ár — og ekki að fullu fyrr en sú kynslóð, sem nú er í blóma sínum, er gengin fyrir ætternistapa. En hinsvegar eru með VI. kafla laganna gerðar ráðstafanir til að brúa það bil, þar sem sett eru lagafyrirmæli um ellilaun og örorkubætur. Hv. flm. talaði um, að þetta væri mesta óvit, að byggja ellitryggingarnar þannig upp. Hann taldi, skilst mér, að það kæmi fólkinu að miklu meira haldi, að tekjur lífeyrissjóðs yrðu hvert ár notaðar upp til þess að greiða styrk til gamalmenna, og láta svo hverjum degi nægja sína þjáningu. Það má sjálfsagt um þetta deila. Og það var mjög um það hugsað, þegar gengið var frá lögunum um alþýðutryggingar, hvort heldur ætti að hallast að því að reyna að greiða sem fyrst allmikla ellistyrki til sem flestra gamalmenna, eða hvort heldur ætti að taka upp eðlilega tryggingaraðferð og safna sjóði, sem lítill framlög fást úr um langan tíma. Síðari leiðin var valin, og að minni hyggju er sú leiðin ein rétt.

Ég skal benda hv. flm. á það, að allar tekjur lífeyrissjóðs eru ekki áætlaðar nema 750 þús. kr. á ári. Það er 7 kr. gjald fyrir þá, sem eru

búsettir í kaupstöðum, 6 kr. í kauptúnum stærri en 300 íbúa og 5 kr. annarsstaðar, og þar við hætist 1% álagið á skattskyldar tekjur, sem leggst ofan á tekju- og eignarskattinn. Nú munu öryrkjar og gamalmenni eldri en 67 ára vera svo mörg, að þetta væri hverfandi lítið að skipta milli allra, og næði til allt of fárra, þó að reynt væri að hluta ekki út nema 100 kr. að meðaltali á hvern, og við erum sammála um, að það er of lítið. Upphæðin gæti aldrei farið yfir 120 kr. á hvern.

Með því fyrirkomulagi, sem nú er, er það trygggt, að meira fé fæst til ellilauna heldur en þó að öllum tekjum lífeyrissjóðs Íslands hefði verið til þeirra varið, eins og hv. flm. virtist óska eftir. Það opinbera er skylt að leggja fram ákveðnar fölgur. Úr lífeyrissjóði eru greiddar nálega 400 þús. kr., að því tilskildu, að jafnmikið eða meira komi frá bæjar- og sveitarsjóðum. Samkv. þess- um fyrirsmælum hefir verið veitt og úthlutað til gamalmenna nokkuð yfir 900 þús. kr., móts við 200 þús., sem notaðar voru í því skyni á ári, áður en lögin um alþýðutryggingar gengu í gildi.

Til samanhurðar má geta þess, að á næsta ári á undan var greitt samkvæmt gömlu styrktarsjóðslögunum alls yfir 200 þús. kr. Ég skal geta þess, að okkur var það fullljóst, þegar tryggingalögin voru sett, að ýmsir gallar mundu sýna sig að vera á þeim, enda kom það fram. En okkur var það einnig ljóst, að hjálpin, sem l. veittu, var veruleg, þótt það væri ekki nema byrjun af því, sem síðar myndi koma. Á síðasta þingi var þess vegna flutt frv. til breyt. á l., en samkomulag náðist ekki við hinn stjórnarflokkinn um þessar breyt., og nú er verið að leitast við að ná samkomulagi um þetta. En menn verða að athuga, þegar rætt er um það, hve mikið ríkið leggi til sjúkratrygginganna, hvað það leggur til heilbrigðismálanna yfirleitt. Menn verða að athuga, að það ber uppi mikinn hluta af kostnaði við sjúkrahúsin, það stendur straum af berklasjúklingum og holdsveikum. En sú breyting, sem ég álit, að þurfi að gera á sjúkratryggingunum, er fyrst og fremst sú, að samlögin greiddu læknum alla þeirra þóknun, en það væri látið niður falla, að sjúklingar þyrftu að greiða ¼ lækni-kostnaðar. En það hefir nú verið svo með lækna- na, sem við hefir verið samið, að þeir hafa lagt ríka áherzlu á, að þetta ákvæði um ¼ greiðslu frá hálfu sjúklinga væri látið haldast. Þeir segja, að ef það verði fellt niður, mundi verða svo mikil áníðsla á læknum. Ég hygg, að til þess- arar áníðslu ætti ekki að þurfa að koma; það ætti að geta orðið samkomulagsatriði milli lækna og sjúklinga hans.

Þá talaði hv. þm. um það, að það væri hart aðgöngu að taka iðgjöld til trygginganna lög- taki. Ég er honum sammála um það, að það er hart aðgöngu, en hinsvegar verður tryggingin vissulega að fá sitt. — Tími minn er nú á enda. Það er ýmislegt, sem ég vildi hafa minnst á, en þá verður að biða þangað til síðar við þessar umr.

*Jónas Jónsson: Það stendur dálítið einkenni- lega á um þetta mál og þann aðilja, sem ber það fram. Það eru ekki miklar líkur til, að sú umr.,

sem hér fer fram, muni hafa mikla þýðingu, heldur muni afskipti Alþ. af þessu máli aðallega verða athuguð síðar, og þá með öðrum undir- buningi. En áður en ég fer lengra út í það mál, vildi ég benda næstsiðasta ræðumanni á það í sambandi við það, sem hann var að tala um ið- gjöldin, að ég þori að fullyrða, að mikið vildu samherjar hans í Rússlandi gefa fyrir það að fá tryggingu fyrir að geta lifað og hafa þar lífs og líma grið undir því skipulagi, sem þar er. Og þó að ég vilji engan veginn gera orð hæstv. atvnrh. að mínum orðum um það, að í tryggingarlöndunum batnaði mönnum seinna sjúkdóm- ar en annarsstaðar, þá vil ég benda á það, að það er algeng setning í sambandi við trygging- ar, að Þjóðverja, sem tryggður er, batni veik- indir á 2 árum, en Ítala aldrei. Það er til sá mögu- leiki, að menn misnoti tryggingar eins og annað. Það er ein tegund af sviksemi, sem út á það gengur. Kemur þetta auðvitað oft fyrir, bæði hjá sjúklingum og læknum. Þar sem þessi flokkur, sem ber þetta frv. fram, er af nokkrum öð- rum toga spunninn en aðrir flokkar, og þar sem flutningur þessa frv. virðist ekki muni hafa nein áhrif á afgreiðslu þessa máls hér á Alþ., þykir mér rétt að nota tíma minn, sem ekki verður not- aður til gagns fyrir málið, til að lýsa að nokkru skoðun minni á skoðunum þessa flokks og vinnu- aðferðum.

Kommúnistar hafa samkv. úrslitum síðustu kosninga fengið 3 þingsæti hér á Alþ. En þó þeir hafi hér þessa 3 þm., þá hafa þeir ekki neinn mann hér í n., og vitanlega munu þeir ekki hafa áhrif á úrslit eins einasta máls hér á Alþ. Það leiðir af því, að þeir eru annars eðlis en aðrir hv. þm., ekki beinlínis sem menn. Ég býst t. d. við, að það sé rautt í þeim blóðið eins og öðrum, en líka heldur ekkert rauðara. En þeirra andlegu húsgögn eru af annari tegund. Kommúnistar ráða, eins og kunnugt er, í einu landi, en í öðru landi eru þeir teknir með sem flokkur í stjórnar- aðstöðu. Ef lítið er frá þessum 2 löndum, er afstaðan til kommúnismans tvennskonar. Í Mið- og Suður-Evrópu er hann lögbannaður, og ligg- ur lífs- og límahegning við því að fylgja honum, en í hinum menntaða heimi, bæði á Norður- löndum og á Englandi, svo og Hollandi og Sviss, hefir kommúnisminn að visu reynt að festa ræt- ur, en ekki tekizt það. Í stuttu máli: Það hefir sýnt sig, að þessi stefna er ekki í samræmi við hugsunarhátt hins menntaða fólks. Þjóðverjar og Ítalir hafa tekið kommúnismann dálítið ein- kennilega. Þeir hafa nefnilega snúið aðferðum kommúnistanna gegn þeim sjálfum. Kommún- istarnir hafa notað einræði minni hlutans til að koma í framkvæmd kenningum Karls Marx og Lenins, en hinir hafa notað þetta sama einræði minni hlutans til að taka fyrir kverkarnar á þessum sömu kenningum. Hjá hinni miklu lýð- ræðisþjóð Norðmönnnum horfir þetta nú þannig við, að fyrir nokkru voru 50 þm. kommúnista á þingi þar, en nú árið 1937 er þar enginn komm- únisti á þingi. Í Noregi eru nýafstaðnar kosn- ingar, og við þær hefir atkvæðatala þeirra læk- að allverulega frá því, sem áður var. Í Dan- mörku eru þeir alveg fylgislausir. Þegar komm- únistar halda ræður í danska þinginu, þá ganga

hinir borgaralegu þm. yfirleitt út til að fá sér hressingu eða því um líkt.

Ég skal nú vikja nokkrum orðum að því, hvers vegna kommúnisminn þrífst ekki hjá vel menntuðum þjóðum, eins og t. d. Englendingum, sem búnir eru í 7 aldir, með vinnu og fórnunum, að ávinna sér það frelsi, sem þeir nú hafa og kommúnistar vilja eyðileggja. Ef við spyrðum Englending, af hverju þjóð hans vilji ekki fá kommúnisma, þá mundi hann svara: Það er af því, að við viljum hafa óskert persónufrelsi, málfrelsi, ríttfrelsi, félagsfrelsi, við viljum hafa réttláta dómstóla, en þetta vill kommúnisminn ekki leyfa okkur. Í einu orði sagt: Kommúnisminn er harðstjórn, sem menntað fólk getur ekki þolað að lifa undir. En nú munu ef til vill einhverjir spyrja, hvers vegna kommúnisminn hafi þá fest rætur í Rússl. Það er auðskilið mál. Í Rússlandi var áður og hafði lengi verið einræði minni hlutans, aðeins undir öðru formi. Þar var keisari, þar voru aðalsmenn, auðmenn og klerkar, sem kúguðu almenning og alla frjálslynda menn. Þeir, sem að einhverju leyti voru andstæðir þessari stjórn, voru annaðhvort myrtir eða sendir í útlegð til Síberíu. Árið 1917 hrundi þessi stjórn. Hún stóðst ekki hina miklu styrjöld. Þá lá Rússland raunverulega varnarlaust fyrir fótum hvers þess aðilja, sem hafði einhvern lítilsháttar kraft. Þeir menn, sem ofsóttir höfðu verið, komu nú til skjalanna og settust í söðulinn, og þeir hafa setið þar síðan. En hvernig stendur á, að þetta stjórnarfyrikomulag hefir staðist þá óvild, sem vitað er, að hefir ríkt í þess garð frá hálfu annara ríkja? Þar er því til að svara, að í Rússlandi var um langt skeið einræði minni hlutans. Að því leyti var þetta ekkert nýtt. Það eru því tvímælalaust hinar miklu fjarlægðir Rússlands og yfirleitt hin landfræðilega afstaða þess, sem hefir valdið því, að aðrar þjóðir hafa látið þetta svo til ganga.

Eins og ég áðan tók fram, þá hafa Mussolini og Hitler nú snúið aðferðum kommúnista gegn þeim sjálfum í þeim ríkjum, sem þeir ráða. Það er því alls ekki ómögulegt, að þessi baráttuaðferð eigi eftir að snúast gegn sjálfum Stalin í föðurlandi kommúnismans. Í Þýzkalandi hefir menningin verið rekin í útlegð. Það er sagt, að Einstein sé 14. menningarfrömuðurinn, sem rekinn hafi verið í útlegð í Þýzkalandi. Og nú í sumar var það mjög umtalað úti í löndum, þegar Þýzka stjórnin rak burt og sakaði um rangan fréttaburð mann, sem um fimmtán ára skeið hafði verið fréttaritari í Berlin fyrir frægasta blað heimsins, „The Times“. Þessi maður var svo annálaður fyrir réttan söguflutning og rannsóknir í sambandi við starf sitt, að prófessorar við helztu háskóla Englands lýstu yfir, að þeir hafi beðið óbætanlegt tap við kennslu og rannsóknir, er þeir fengju nú ekki lengur fréttirnar, sem hann skrifaði frá Þýzkalandi til Englands. Það er einmitt merkilegt, að þessir menn taka frægasta blaðið og áreiðanlegasta blaðamanninn útlenda, sem í Þýzkalandi var, og reka hann burt. Þetta er aðferð, sem Rússar fundu upp. Til þess að skilja það, hvernig þessum mönnum var mögulegt í Ítalíu að koma á þessari grimmilegu harðstjórn og eyðileggja frelsi og andlegt líf, sem þar

blómstraði áður, þá þurfum við ekki annað en athuga, hvað það var, sem kommúnistar gerðu í þessum löndum. Á árunum frá 1917 og þangað til 1922, þegar Mussolini setti upp sína harðræðisstjórn á Ítalíu, reyndu verkamenn á ýmsum stöðum eftir meira og minna vanmáttugum fyrirmyndum frá Rússum að setja upp einræði minni hlutans. Þeir gerðu smábyltingar, tóku verksmiðjur og ráku eigendurna burt og gerðu sig líklega yfirleitt — eftir því sem þeim yxi fiskur um hrygg — að taka öll völd í landinu með einræði, harðstjórn og kúgun. Hvað gerðist svo? Það, sem ekki var undarlegt, — að efnaða fólkið á Ítalíu tók að segja sem svo: Eigum við að biða eftir því, að þessir piltar taki okkur sama takinu eins og fólkið var tekið í Rússlandi? Eða eigum við að taka uppgötvun þess kára Lenins og nota til þess að kúga þá? Í því liggur gengi Mussolinis, að hann gerði þetta fyrir efnaða fólkið, bjargaði þeim efnuðu með aðferðinni frá Rússum, og lét aftur kúgunina dynja yfir hinn fátækari lýð, sem hafði ætlað sér að fara í fótspor Rússanna, en ekki komst lengra en þetta.

Og við munum líka svo vel eftir ástandinu í Þýzkalandi eins og það var áður en þessi harðstjórn, sem þar er nú, komst á fót, — hvernig kommúnistar ógnuðu þar ár eftir ár, — mig minnir að þeir ættu seinast fimm millj. kjósenda — og hvernig svo að jafnhliða því óx stefnu Hitlers fylgi. Ég man ekki, hvort það voru sjö eða átta menn, sem gerðu fyrstu uppreisnartilraunina. En hún var vanmáttug. En honum óx fylgi eftir það smátt og smátt. Hver kommúnisti, sem kom í rauðu fylkinguna, skapaði að minnsta kosti eina brúnskyrtu hjá Hitler og efnaða fólkinu. Og einn góðan veðurdag, eftir að kommúnistar og nazistar höfðu saurgað sitt land með því að hafa í frammi öll þau ólæti, sem mest eru vansæmandi fyrir lýðræðið og frjálst land, þá varð niðurstaðan sú, sem allir vita, að eins og á Ítalíu varð ríka fólkið sterkara en þeir fátækari; þeir kunnu betur tókin og gátu látið Hitler fá meiri peninga til umráða til að styrkja sínar sveitir heldur en kommúnistar fyrir sínar sveitir. Og svo er komið sem komið er, að nú hafa verkamenn í Þýzkalandi, — og alveg sér í lagi kommúnistar, sem höfðu skammað nazistana mest með svæsum byltingahótunum, þeir eiga við hörmulegri kjör að búa heldur en ég veit um nokkra verkamenn annarsstaðar, í jafnmenntuðu landi og Þýzkalandi.

Það er náttúrulega ákaflega lítil huggun fyrir þennan flokk manna, kommúnistana, að eiga allt undir sjálfum sér og öðrum eins leiðtogum — mönnum eins og næstsíðasta ræðumanni —, sem ganga með þá undarlegu og fáránlegu grillu, að það eigi endilega að bæta veröldina með byltingum og ofbeldi og blóðugum fórnunum. Ég býst nú við, að þessi hv. þm. mundi segja sem svo, að það sé þá eitt land, sem við getum tekið til fyrirmyndar, þar sem kommúnistar eru voðalega skikkanlegir. En þetta land er Frakkland. En hvernig er ástandið þar? Það er rétt, að kommúnistar eru einn af stuðningsflokkum núverandi stjórnar. En ég get bætt því við, að þeir eru flokkur, sem engu ræður og er af sérkennilegum, heimspólískum ástæðum þannig settur, að hon-

um er um stundarsakir skipað að afneita öllu sínu eðli og allri sinni fortíð, — einmitt af stórmeistararum sjálfum, Stalin. Og þá er það mjög eftirtektarvert fyrir okkur, að kommúnisminn í Frakklandi er skapaður með útlendu fé. Fyrir rússneska peninga var hið fræga blað verkamanna, l'Humanité, keypt, sem franski jafnaðarmannaleiðtogiinn Jean Jaurés hafði gefið lengi út með ljóma. Og þessu blaði tókst smátt og smátt að byggja upp nokkurn kommúnistaflokk í Frakklandi með afarmikilli ástundun. Frakkar gáðu sín ekki um það, sem einnig mun seinna verða talað meira um hér á landi, að það á ekki að taka því með þökkum í nokkru frjálsu landi, að þingflokkur standi undir stjórn útlendra þjóðhöfðingja og fái þaðan styrk. En hvað er það fyrsta, sem skeður í Frakklandi? Þá kom fram Eldkrossinn, þetta geysistöra nazistiska félag, sem var á góðri leið fyrir nokkrum missirum að taka landið sömu tökum og Hitler og Mussolini. Þá er það, þegar frjálslyndu flokkarnir sáu, að þeir voru í þann veginn að myljast á milli þessara stóru kvarnarsteina, að þeir gerðu þá það, sem hver hefði gert annarsstaðar í frjálsu landi, — bráðabirgðasamtök voru gerð milli sósíalista og frjálslyndra og kommúnista til þess að reyna að vinna á móti Eldkrossinum. Þeim tókst við kosningarnar í fyriravor að skapa stjórn undir forsæti Blums, sem var þekktasti alþýðuflokksmaður Frakklands þá. Halda menn svo, að kommúnistar hafi byrjað afskaplega göfugmannlega við þessa stjórn? Nei, þvert á móti. Þeir hafa gert af sér alla þá bölvun við þessa stjórn, sem þeir hafa getað; þeir hafa bókstaflega gert uppreisnir úti um landið og í verksmiðjum, sem þeir hafa tekið á sitt vald, haft í frammi verkföll og margskonar óróa. Þeir gerðu ýtrustu kröfur til Blumstjórnarinnar á fyrstu dögum hennar, til þess að knýja í gegn ýmislegt, sem nú er verið að tæta í sundur ögn fyrir ögn, til þess að bjarga þjóðinni frá hruni. Blum varð að kaupa sér til friðar að ganga inn á þessar hörðu kröfur. En hvað gerist svo? Blátt áfram það, að eftir eitt ár, eða um það bil, verður Blum og fjármálaráðherra hans að segja af sér. Tveir leiðtogar sósíalista verða að fórna sínum völdum og áhrifum til þess að reyna að bjarga alþýðuflokknum. Um leið verða kommúnistar að éta ofan í sig hér um bil allt, sem þeir höfðu sagt áður. Stalin verður að skipa þeim að gera þetta; þeir urðu að lengja vinnuvikuna meðal annars. Hann skipaði sínum kommúnistum að búa í hlýðni við borgaralega valdaflokka. Af hverju? Af því að Stalin óskaði ekki eftir, að Frakkland yrði fjórða fasistarikíð við hliðina á Ítalíu, Þýskalandi og Spáni. Það er þess vegna af þessum sérstöku heims pólitísku ástæðum, að kommúnistar í Frakklandi verða nú rétt sem stendur að taka allt aftur og eru nú í raun og veru eins og hálfgerður afturhaldsflokkur, gæti maður sagt, vegna þess að þeir eru nú svo hræddir við sinn eigin uppakning, Eldkrossinn, að ef þeir ekki hlýði sínum Stalin og hafi sig hæga, þá fái þeir verra af því, eins og bræður þeirra í Þýskalandi.

Í næstu ræðu mun ég gefa frekari upplýsingar um ástandið í þessum efnun, eins og það lítur út hér hjá okkur.

***Magnús Guðmundsson:** Herra forseti, háttvirtir tilheyrendur!

Ég get ekki neitað, að mig undraði það nokkuð, er hv. flm. þessa máls, 1. landsk., Brynjólfur Bjarnason, það um útvarpsm. um það, því að það frv., sem hér er til meðferðar, er aðeins um breytingu á einum kafla í sjö kafla lagabálki, — lagabálki, sem hv. sami þm. flytur nú tillögu um, að verði endurskoðaður í heild. Ennfremur undraði mig þetta vegna þess, að þetta mál, sjúkratryggingamálið, er sem stendur aðallega mál kaupstaðanna, en snertir eins og nú er lítið sveitir landsins, þar sem sjúkrasamlög verða aðeins sett á stofn þar, ef meiri hluti hreppsþúa óskar. Til útvarpsm. virðist mér eiga helzt að velja mál, sem snerta landsmenn yfirleitt. Ég átti ekki við, að málið er nú komið út á þá braut, sem raun er á orðin; það má segja, að það snerti alþjóðarhagsmuni á þeim grundvelli. En ég held mig við frv. og fylgi að því leyti þingsköpum.

Eins og ég tók fram, snertir frv. þetta aðeins einn kafla tryggingalaganna frá 1. febr. 1936, sem sé kaflann um sjúkratryggingar, að einu ákvæði undanteknu. Um frv. sjálft er tæpast ástæða til að vera margorður, enda ber ekki við þessa umr. að ræða einstök atriði. Ég skal þó geta þess, að í frv. eru atriði, sem telja verður til mikilla bóta, og má þar til nefna það ákvæði, að 24. gr. laganna falli burt, en þar er svo ákvæðið, að engir, sem hafa yfir 4500 kr. skattskyldar tekjur, njóti nokkurra hlunninda í sjúkrasamlagi, jafnvel þótt þeir greiði sömu gjöld og aðrir. Það ætti sem sé öllum að vera ljóst, að það er þeim hugsunarvilla að tala um sjúkratryggingu fyrir slíkt fólk. Þar er aðeins um skattgreiðslu að ræða, en alls enga tryggingu, og tryggingarnafnið er aðeins notað sem skálkaskjól til skattaálagningar, og verður því ekki neitað, að slík skattaálagningarafferð er ósamleg. Hér er skattur kallaður trygging, og er það ekki réttara en að kalla hvítt svart eða svart hvítt.

Að öðru leyti sýnist mér frv. gera mjög auknar kröfur til sjúkrasamlaganna, ýmissa gjalda, bæjarfélaga og ríkissjóðs. Hversu miklu þetta muni nema, er ekki getið í grg. frv., en eins og nærri má geta, er fjarri lagi að samþykkja frv., nema upplýsingar um þetta liggi fyrir. Verður það því væntanlega meðal annars verkefni þeirrar nefndar, sem með frv. fer, að rannsaka þetta atriði með aðstoð Tryggingarstofnunar ríkisins.

Við fremur lauslega athugun frv. hefi ég rekið mig á smíðagalla á því, t. d. það, að frv. gerir ráð fyrir, að 22. gr. tryggingalaganna standi óbreytt, þótt 24. gr. falli niður, en það getur ekki staðist, því að 22. gr. vísar í 24. gr., sem á að falla niður. Málið á því áreiðanlega erindi í nefnd, ef það á fram að ganga á annað borð.

Ég gat þess áður, að hv. flm. þessa frv. flytti einnig tillögu til þingsályktunar um endurskoðun tryggingalaganna í heild, og virðist það ótvírátt benda til, að þessi hv. þm. finni eða hafi fundið fleiri galla á þessari löggjöf en hann hyggst að leiðrétta með þessu frv. Og fyrst svo er, liggur nærri að spyrja, hvort það sé þá ekki eðlilegast og réttast að láta þetta frv. bíða eftir

þeirri endurskoðun, ef till. verður samþ., því að löggjöf þessi er nægilega flókin, þótt ekki sé oftast í henni grautað en minnst verður komið af með. Benda má og á það, að í hv. Nd. er komið fram annað frv. um viðtækar breytingar á þessum sömu l. Og a. m. k. ætti að reyna að sjá um, að ekki verði svo ómyndarlega á þessum málum tekið, að sama þingið afgreiði í tvennum lögum breytingu á sama lagabálkinum. Rétt er og að minna á það, að í Nd. hefir komið fram yfirlýsing um það, og kom einnig fram í umr. áðan, að von sé á þriðja frv. um breyt. á þessum sama lagabálki, svo að það er auðsætt, að það eru margir, sem hafa löngun til að kroppa í þessa löggjöf. Sýnist vera harla lítil ástæða til að samþ. þetta frv. fyrr en a. m. k. allt það er komið fram, sem hv. þingmenn hafa á hjarta um breytingar á tryggingalöggjöfinni.

Lögin um alþýðutryggingar eru frá 1. febr. 1936, og því ekki nema 1½ árs gömul, en samt er búið að breyta þeim þrisvar. Þau öðluðust gildi þann 1. apríl 1936, og þau höfðu ekki lifað nema eina viku, þegar þeim var fyrst breytt. Má með sanni segja, að meinsemdir laganna hafi furið fljótt komið í ljós. Næst þurfti að gripa til bráðabirgðalaga til að leiðrétta lögin, og það var gert 23. sept. 1936, og voru þá lögin tæpra 8 mánaða gömul. Enn var lögunum breytt 1. apríl 1937, enda voru þau þá orðin ársögmúl. Og samkvæmt því, sem ég hefi áður bent á, eru nú æðimargir hv. þm., sem hugsa sér til hreyfings um að breyta þeim í verulegum atriðum. Allt þetta styður það mjög ákveðið, að hv. flm. hafi að því leyti rétt fyrir sér, að breyta þurfi lögunum. En það er víst, að í því frv., sem hér er til meðferðar, er sleppt ýmsum atriðum, sem nauðsynlegt er að breyta. Frv. er því alls ekki fallið til þess að verða samþ. óbreytt.

Þegar tryggingalagafrv. var til meðferðar á þinginu 1935, fékk þessi hv. deild þingsins ekkert tækifæri til þess að hafa áhrif á það eða lagfæra það. Frv. kom hingað til Ed. þegar aðeins voru eftir fáir dagar af þinginu. Ég minnst þess vel, því að ég átti sæti í þeirri nefnd, sem var ætlað að fjalla um frv. Ég minnst þess, að við stjórnarandstæðingar fengum strax, er málið kom hingað í deildina, að vita, að stjórnarflokkarnir hefðu samþ., að frv. ætti að ganga breytingalaust gegnum þessa deild, og að því þýddi ekkert að koma með brtt. Athugun frv. hér í deildinni var því ekkert nema kák, enda var aðeins einn fundur haldinn um málið í nefndinni. Getur hver og einn sagt sér sjálfur, að slíkt er engin athugun á frv., sem er jafnflókið og bálkur í 90 greinum. En þó að athugun frv. væri svona áfátt, þá var hún þó nægileg til þess að láta það í ljós, að frv. þurfti mikilla bóta, þótt aðeins væri litið á formshliðina. Samt fengust engar lagfæringar á frv., og stjórnarsinnar svöruðu því einu, þegar á slíka galla var bent, að það mætti bæta úr þeim á næsta þingi. Enda fór svo, eins og ég hefi áður tekið fram, að lögin voru ekki nema vikugömul, þegar þurfti að breyta þeim í fyrsta skipti, og mun það vera eins dæmi, eftir því sem ég bezt veit.

Að þessu athuguðu kemur mér það ekki undarlega fyrir, þótt nú séu uppi raddir um að breyta

Alþt. 1937. C. (52. löggjafarþing).

þessum lagabálki. Og ég hefi það fyrir satt, að Alþfl., sem aðalþáttinn átti í að hamra fram þessa löggjöf, sem ég viðurkenni, að er að ýmsu leyti góð, ætli á þessu þingi að bera fram við hann ýmsar breytingar. Hverjar þær breytingar verða, er mér að sjálfsögðu ókunnugt um, en hitt veit ég, að það er óhæfilegt ofbeldi meiri hlutans að knýja í gegn löggjöf, sem enginn timi eða tækifæri er til að gagnrýna. Það ætti að vera lágmarkskrafa hér á þingi, að minni hl. fái tómt til að athuga málin og að ekki sé fyrirfram tilkynnt, að engar brtt. verði samþ., en því miður er þetta mál ekki einsdæmi í þessum efnum hjá núverandi stjórnarflokkum.

Ég tók eftir því, að hv. 1. landsk. batt sig alls ekki í umr. við sitt eigið frv., heldur fór út í ýms atriði tryggingalaganna yfirleitt. Ég tel mér þá heimilt að gera slíkt, og mun fara nokkrum orðum um ýms þau atriði, sem ég sé og veit, að þurfa breytinga við. Ég veit, að hæstv. forseti leyfir þetta, úr því að hann tók ekki fram í fyrir hv. þm. S.-D. áðan.

Ég get ekki í sambandi við þessa löggjöf látið vera að minnst litið eitt á meðferð hennar á ellistyrktarsjóðunum. Eins og kunnugt er, eru þessir sjóðir eign hreppa og kaupstaða landsins og myndaðir af framlögum íbúa þeirra og litlum styrk úr ríkissjóði. Umráð þessara sjóða eru með lögum alveg tekin af eignum þeirra, sveitarfélögunum, og úr þeim fæst ekkert, ekki einu sinni vextir, nema lagt sé fram úr sveitar- eða bæjarsjóði a. m. k. jafnmikið á móti. Allir menn sjá, að það er hinn freklegasti yfirgangur að taka þannig ráðin af bæjar- og sveitarfélögunum yfir þeirra eigin sjóðum og láta ekki einu sinni af hendi vextina, nema þeir séu keyptir út með jafnháu lausnargjaldi á móti. Þetta er hreint og beint ræningjaaðferð, svipuð þeirri, sem barnaræningjar viðhafa, er þeir ná í börn og láta svo eigendur þeirra, það er að segja foreldrana, kaupa þau út.

Eftir hinum gömlu lögum um ellistyrk var óheimilt að veita þeim styrk úr ellistyrktarsjóðunum, sem voru á fátækraframsfæri, og bak við þetta lá tvennur tilgangur. Fyrst og fremst að fyrirbyggja, að ellistyrktarsjóðirnir yrðu notaðir til þess að greiða eiginlegan fátækra- styrk, og í öðru lagi að hjálpa fátækum gamlmennum til þess að losna við að þurfa að fara á sveitarframsfæri.

En hvernig er nú þetta eftir hinum nýju tryggingalögum? Það er þannig, að hreppsnefndir og bæjarstjórnir geta vel látið allan þann styrk, sem kemur úr ellistyrktarsjóði eða lifeyrissjóði, ganga upp í fátækraframsfærslu, án þess að fara í bága við orðalag laganna. Það mun nú ekki hafa verið tilgangurinn að heimila þessa aðferð, en orðun þeirra fyrir- mæla, sem hér að lúta, hefir ekki tekizt höndulegar en svo, að hægt er að framkvæma lögin þvert ofan í tilgang þeirra. Og lögin beinlínis freista hreppsnefndanna til þess að nota ellistyrkinn til eiginlegrar fátækraframsfærslu, eða jafnvel þvinga þær til þess, þar sem þeim er skylt að leggja fram úr sveitarsjóðum a. m. k. jafnmikið og kemur úr ellistyrktar- eða lifeyrissjóði, en slíkt framlag geta þær margar

hverjar ekki innt af hendi, nema taka það af því fé, sem ætlað er til fátækraframfærslu eftir framfærslulögunum.

Við endurskoðun laganna þarf nauðsynlega að taka þetta atriði til meðferðar, en ekki er það gert í því frv., sem hér liggur fyrir til meðferðar.

Annað atriði skal ég minnst á. Svo sem kunnugt er, er ekki skylt að hafa sjúkrasamlög nema í kaupstöðum, en í hreppum — þar með að sjálfsögðu talin kaupún — er því aðeins skylt að stofna sjúkrasamlög, að samþ. sé með meiri hl. atkvæða; og þá verður það sjúkrasamlag, sem stofnað er í hreppi samkvæmt þeirri atkvgr., í einu og öllu að lúta fyrirmælum tryggingalaganna. Afleiðingin ef þessu verður sú, að engin sjúkratrygging er að tilhlutun hins opinbera á þeim stöðum, þar sem meiri hlutinn vill ekki sjúkratryggingu eftir tryggingalögunum. Þetta er afturför frá því, sem áður var. Áður voru sjúkrasamlög komin víða í hinum fjölmennari kaupúnum, og nutu þau talsvert riflegs styrks úr ríkissjóði, en nú fæst ekki neinn styrkur nema að öllu leyti sé farið eftir tryggingalögunum, því að hin eldri lög um sjúkratryggingar eru númin úr gildi með tryggingalögunum.

Það, sem á að gera til þess að bæta úr þessu, er að taka upp aftur gamla fyrirkomulagið og heita þeim hreppsfélögum styrk handa sjúkrasamlagi, sem ekki vilja binda sig við eða ganga undir öll ákvæði tryggingalaganna, því að það ætti öllum að vera ljóst, að aðalatríðið er, að menn séu sjúkratryggðir, en hitt er aukaatriði, hvort sá félagsskapur, sem stendur á bak við tryggingarnar, er bundinn í spennitreyju ákveðinna laga eða ekki.

Eftir elztu lögunum um almennan ellistyrk frá 1890 var hægt að veita ellistyrk 60 ára mönnum, og eins var þetta eftir ellistyrktarlögunum frá 1909. En eftir tryggingalögunum frá 1936 var styrkveitingin bundin við minnst 67 ára aldur. Að þessu leyti var því um beina afturför að ræða, enda var nokkuð bætt úr þessu með bráðabirgðalögunum frá 23. sept. 1936, því að þar var svo kveðið á, að þeir menn, sem áður hefðu fengið styrk á aldrinum frá 60—67 ára, gætu fengið hann framvegis. Hinsvegar eru enn allir þeir útilokaðir, sem eru eða verða 60—67 ára og ekki höfðu fengið ellistyrk eftir lögunum frá 1909. Fólk milli 60 og 67 ára er því enn, þrátt fyrir þessa bót á tryggingalögunum frá 1. febr. 1936, verr sett en það var eftir lögunum frá 1909, og er það illa farið.

Margt fleira í tryggingalögunum mætti telja, sem athuga þarf við endurskoðun, en það er tilgangslaut að rekja það allt hér. Það, sem hér hefir verið talið, sýnir það væntanlega, að hv. flm. þess frv., sem hér er til umr., hefir langt frá tekið öll þau atriði í frv. sitt, sem breyta þarf, og væri því ekki nema hálfunníð verk eða minna, þótt það yrði samþ. með þeim breytingum, sem á því yrði nauðsynlega að gera, og fæ ég ekki betur séð en að réttast sé að láta frv. biða eftir gagngerðri endurskoðun á lögunum í heild. Ég gat þess áðan, að von mun vera á öðru frv. um breytingar á l. frá Alþfl., ef til vill frá báðum stjórnarflokkunum, og

þar sem það er ekki enn fram komið, er auðséð, að hv. 1. landsk. hefir verið of bráður á sér að heimta útværpsúmr. um málið, því það er auðséð, að almennigur á ekki gott með að velja og hafna í þessu máli meðan allar till. í málinu eru ekki fram komnar. Hitt er annað mál, að það fer mjög illa á því, að hv. stjórnarflokkar skuli draga það svo mjög að koma með sitt frv., því sá dráttur getur hæglega leitt til þess, að málinu yrði flaustrað af í þinglok, eins og átti sér stað 1935, en ég þykist skilja það svo, að þessi dráttur stafi af því, að enn hafa ekki tekizt samningar milli stjórnarflokka um framtíðarsamvinnu, svo að hv. Alþfl. er enn í vafa um, á hvorn koddann hann á að halla sér, til Framsfl. eða Kommfl.

Annars ætla ég að segja örfá orð um ræðu hv. 1. landsk., Brynjólfs Bjarnasonar. Hann virtist ekki skilja það vel, hvað tryggingar væru. Tryggingahugmyndin er sú, að þeir, sem tryggja ákveðin verðmæt, greiði ákveðin iðgjöld, sem eftir skynsamlegum líkum eru hæfilega há til þess að bæta þann skaða, sem verður á hinum tryggðu verðmætum á hverjum tíma. Ég tek t. d. brunatryggingar. Það þekkja allir, að tveir menn, sem tryggja hús sín, sem bæði eru metin t. d. hvort á 50 þús. kr., greiða jafnhá iðgjöld, án tillits til þess, þó annar sé ríkur, en hinn fátækur. En þegar um sjúkratryggingar er að ræða, vill hv. þm. láta gilda allt aðrar reglur. Eftir hans till. er tryggingarhugmyndin komin inn á svið skattalaga, og er þá um allt annað mál að ræða. Ég vil benda á, að ég býst við, að hann í sínum verzlunarsökum láti fátæka og ríka borga jafnt fyrir sömu vöru. Hér er um það að ræða að fá heilsu sína tryggða, og hún er einstaklingnum vitanlega jafndýrmæt, hvort sem þeir eru ríkir eða fátækir.

Hv. þm. talaði hér nokkuð um lýðræði. Það gæti verið freistandi að fara nokkuð út í sömu sálma og hv. þm. S.-Þ., Jónas Jónsson, en ég mun ekki gera það að þessu sinni. Ég vil aðeins benda hv. 1. landsk. á það, að það er ákaflega illa til fallið, að flokkur eins og Kommfl. sé að tala um lýðræði, þegar vitað er, að stefna þess hv. flokks fer algerlega í bága við allt lýðræði. Það vita allir, að í Rússlandi er það tiltölulega fámennur flokkur, sem öllu ræður, svo að í Rússlandi er ekki hægt að tala um lýðræði.

Hv. þm. var að segja, að tryggingalögin væru óvinsæl. Ég held aftur á móti, að þau séu að mörgu leyti vinsæl, en hitt er vitað, að það hefir mikið verið gert til þess af vissum mönnum að gera þau óvinsæl; og það er út af fyrir sig rétt, að hverskonar skattar eru ætíð óvinsælir, en hjá þeim verður ekki komizt í sambandi við alþýðutryggingarnar. Og ég vil segja hv. þm. það, að þó hann fengi að smíða alþýðutryggingalögin alveg eftir sínu höfði, þá mundu þau aldrei verða vinsæl af öllum. En ég vil ennfremur segja honum, að mín sannfæring er sú, að ef sanngirni væri beitt af öllum, væri hægt að komast að góðu samkomulagi um þetta mál, og það er ég sannfærður um, að er öllum fyrir beztu. En ef ekki kemst á

samkomulag í þinginu, þá verða lögin óvinsæl; komist á samkomulag, þá verða lögin aftur á móti vinsæl. Og ég er viss um, að heppilegast fyrir málið er, að lögin verði smátt og smátt lagfærð, en ekki í einu stökki.

Það eru svo fáar mínútur eftir, að ég verð að nota þær til þess að svara hæstv. atvmrh. Hann sagði, að Sjálfstfl. væri ákaflega á móti alþýðutryggingunum, og ætlaði að rökstyðja það álit sitt með ummælum, sem hv. 1. þm. Reykv., Magnús Jónsson, hefði einhverntíma haft á Alþingi. En ég skildi þessi ummæli þessa hv. þm. svo. Þæði þegar þau voru töluð, því ég heyrði á það, og eins þegar hæstv. atvmrh. las þau upp áðan, að með þeim væri hv. þm. að vara við öfgunum í þessu máli; hann væri að benda á alvarlegt atriði í málinu, sem athuga þyrfti gaumgæfilega, þetta, sem hæstv. atvmrh. kallaði „samvirkusemi hinna tryggðu“. Hæstv. ráðh. sagði einmitt, að tryggingarnar yltu kannske hvað mest á þessu atriði, „samvirkusemi hinna tryggðu“, og hv. þm. S.-Þ. tók í sama streng. Og það var einmitt þetta, sem hv. 1. þm. Reykv., Magnús Jónsson, átti við, þegar hann sagði, að tryggðum manni batu aði helmingi seinna en ötryggðum. Hitt víta allir, að þessi hv. þm. er ekki svo heimskur, að hann meinti þetta bókstaflega. En hæstv. atvmrh. og hv. 1. þm. Reykv. eru þarna báðir inni á sömu hugsun. Hitt getur hæstv. atvmrh. aldrei sannað, að Sjálfstfl. sé á móti tryggingunum. Við atkvgr. um l. á þinginu 1935 greiddu aðeins 5 þm. atkv. gegn því í hv. Nd., og ástæðan fyrir því, að við fulltrúar Sjálfstfl. í Ed. vorum á móti frv., var eingöngu sú, að við vorum að mótmæla þeirri frámunalegu ósvifni, að deildinni var veittur aðeins einn dagur til þess að athuga lögin. Slík vinnubrögð eru kannske samboðin nazistum og kommúnistum, en alls ekki þeim flokkum, sem vilja kenna sig við lýðræði. — Ég er búinn með minn tíma. Ég hefði viljað segja nokkur orð út af ræðu hv. þm. S.-Þ., en það verður að biða í þetta sinn.

Flm. (Brynjólfur Bjarnason): Herra forseti! Út af því, sem hv. 9. landsk., Magnús Guðmundsson, er síðastur talaði, sagði um tryggingamálin í heild, vil ég byrja á því að athuga þær till. Sjálfstfl., sem 5 fulltrúar flokksins bera fram í hv. Nd. nú á þessu þingi um breytingar á alþýðutryggingalögum. Þetta frv. er afturganga frá síðasta þingi. Í frv. þessu eru engar brtt. við kaflann um sjúkratryggingarnar, og brtt. við hina kaflana virðast mér í einu orði sagt hreinasta kák. Að svo miklu leyti sem smávegis nýtilegt kann að vera í þessum till., er sjálfsagt að taka það til greina, þegar l. í heild sinni verða endurskoðuð, en forðast hitt, sem er til hins verra. Mér virðist það t. d. alveg makalaus till., að leggja til, að iðgjöldin til ellitrygginganna verði stórlega lækkuð, án þess að benda á aðra tekjustofna eða breyta lögunum að öðru leyti. Þetta yrði vitaskuld til þess að gera elli- og örorkutryggingarnar enn aumari. Hitt þykir mér ekkert undarlegt, að frá fulltrúum hinna tekjuhæstu

í landinu komi till. um að lækka réttlátasta iðgjaldið, sem tekið er sem hundráðshluti af skattskyldum tekjum, um helming. — En það er líka rétt, að það er alveg öfugt við það, sem alþýða manna vill. Þá er það einnig mjög líkt iðhaldinu, að vilja laga atvinnuleysistryggingarnar með því að afnema þær með öllu. Ég skil varla, að það séu margir verkamenn í landinu hrifnir af svona bjargráðatillögum gegn atvinnuleysisbólinu.

Hæstv. atvmrh. sagði í ræðu sinni, að það, sem gerði lögin um alþýðutryggingar óvinsæl, væri að segja, að þau legðu þungar kvaðir á fólk. Ég held aftur á móti, að það, sem gerir lögin óvinsæl, sé hitt, að þau leggja raunverulega þungar kvaðir á fátækt fólk, og það er vitaskuld vatn á myllu andstæðinganna. Og ég held, að ráðið til að gera tryggingarnar vinsælar sé ekki að mótmæla staðreyndum, heldur að breyta staðreyndum og endurbæta lögin. Hæstv. ráðh. sagði einnig, að því er mér skildist, að það væri ekki hægt að auka hlunnindin nema með því að auka líka kvaðirnar. Ég hefi nú í frv. mínu bent á fyrirkomulag, þar sem það tvennt er sameinað, að hlunnindin eru aukin og kvaðirnar á þeim fátækustu eru minnkðar. Þetta getur að visu þýtt nokkuð auknar kvaðir á þeim tekjuhæstu, það skal játað. En ég býst varla við, að alþýðutryggingarnar eða nokkur félagsmálalöggjöf fyrir fólk geti nokkurntíma orðið vinsæl hjá þeim tekjuhæstu.

Hæstv. ráðh. sagði, að lagt yrði fram frv. frá stjórnaflökkunum um breytingar á l. og ennfremur að ýmislegt í till. mínum væri til bóta og það yrði tekið til velviljaðrar athugunar. Ég þakka fyrir það. En hvað er nú það, sem felst í till. mínum? Það felst í þeim allt það, sem á sjötta þúsund verkamenn í Reykjavík og verkamenn víðsvegar um land óska, að verði umbætt í lögunum. Það, sem felst í mínu frv., er, að læknishjálp á sjúkráhusum og utan þeirra greiðist að fullu af sjúkrasamlögum, í stað þess, að slíka hjálp greiða þau nú aðeins að ¼ utan sjúkráhus, að biðtími dagpeninga verði ekki meiri en ein vika, í stað þess, að sjúkrasamlögin hafa nú vald til þess að ákveða lengd biðtímans, og sjúkrasamlag Reykjavíkur hefir ákveðið hann 16 vikur, að hámarksíðgjöld lækki á þeim, sem lægri tekjur hafa, en verði stighækkandi í hlutfalli við tekjur, en hinsvegar að allir njóti trygginganna, en ekki aðeins þeir, sem hafa undir 4500 kr. tekjur, eins og er samkv. l., að ríki og bæjarfélög greiði í sameiningu iðgjöld fyrir atvinnuleysingja, sem ekki hafa haft atvinnu í 2 vinnuvikur mánuðinn áður en iðgjaldið féll í gjalddaga, og loks að foreldrar beri ekki ábyrgð á greiðslu iðgjalda fyrir börn sín og fósturbörn, eins og þeim ber skylda til samkv. nógildandi l. Þetta og fleira felst í brtt. mínum við sjúkratryggingarnar, og í þá till., sem ég flyt um endurskoðun á alþýðutryggingal. almennt, er farið fram á breytingar á köflunum um elli-, örorku- og atvinnuleysistryggingarnar. Allt þetta er í samræmi við kröfur hinna 5200 verkamanna í Reykjavík í fyrra, verkamannafél. Dagsbrúnar og margra annara verkalýðsfélaga víðsvegar á landinu.

Hæstv. atvrmh. sagði, að hann teldi það rétt, að horfið hefði verið að því ráði að úthluta ekki strax öllum tekjum lifeyrissjóðs, því þó það yrði gert, mundi lítið hækka hlutur hvers gamalmennis. Nú er það afareinfalt reikningsdæmi, að ef öllum tekjum, sem lifeyrissjóður hefir nú, auk þess alls, sem kemur annarsstaðar frá til örorku- og ellilauna, væri útbýtt jafnharðan, þá kæmi meira í hlut gamalmennanna. En ég tel það ekki nóg; ég tel, að það þurfi að auka tekjur lifeyrissjóðsins mun meira, og eins og ég sagði í framsöguræðu minni, þá þarf að halda gamalmennunum uppi hvort sem er, og það verður auðveldast með því að gera það á skipulagðan hátt. Það, sem hæstv. ráðh. sagði um sjúkratryggingarnar, vil ég taka fram, að er í samræmi við það frv., sem einn hv. þm. Alþfl. flutti á síðasta þingi. Þar eru nokkrar till. til bóta; t. d. er gert ráð fyrir, að sjúkrasamlögin greiði að fullu læknishjálp hjá heimilislæknum o. fl. Lágmarksíðgjöld til sjúkrasamlaga vill flm. gera tilraun til að lækka með því að gera skyldutrygginguna umfangsminni en áður; t. d. eiga dagpeningar ekki að vera með í skyldutryggingunni, ennfremur að afnema skyldutrygginguna fyrir gamalmenni eldri en 67 ára, og torvelda þeim að geta komist með í trygginguna, ef þau óska. Loks er lagt til, að sjúkrahjálp fyrir einn og sama sjúkdóm sé færð niður í 12 vikur úr 26, og niður í 24 vikur úr 32 fyrir mismunandi sjúkdóma á sama ári. Þetta rökstyður flm. með því, að langflestir sjúkdómar, sem standa lengur en 12 vikur, heyri undir lögin um ríkisframsærslu sjúkra manna og örkuðla. Ég held nú samt, að allir hljóti að viðurkenna, að einn sjúkdómur getur í mörgum tilfellum staðið lengur en 12 vikur, og í mörgum tilfellum geta menn haft mismunandi sjúkdóma í samtals meira en 24 vikur á ári án þess það heyri undir l. um ríkisframsærslu sjúkra manna og örkuðla. Ef það er á annað borð viðurkennt, að það þurfi að létta þeim bagga af sjúkrasamlögnum, að þurfa að greiða sjúkrahjálp í 26 vikur fyrir þá, sem haldnir eru alvarlegum langvarandi sjúkdómum, hvers vegna þá ekki að fara þá leið, sem stungið er upp á í frv. mínu, að ríkið sjái fyrir framsærslu þessara manna eins og áður var um flesta þeirra?

Í stuttu máli ganga brtt. Stefáns Jóh. Stefánssonar við kaflann um sjúkratryggingarnar út á það, að reyna að lækka íðgjöldin með því að minnka hlunnindin enn meira. En ég býst við, að flestir séu mér sammála um það, að til þess að alþýðutryggingalögin geti komið að sem bestum notum og orðið vinsæl, þarf að finna leiðir til að gera hvorttveggja í senn, að auka hlunnindin og lækka íðgjöldin á þeim efnaminustu, og það er einmitt þetta, sem er tilgangurinn með frv. mínu. Brtt. þessa hv. þm. við kaflann um elli- og örorkutryggingar og atvinnuleysistryggingar tel ég líka algerlega ófullnægjandi. Hin óvinsælu og óréttlátu íðgjöld til lifeyrissjóðs, sem tekin eru sem nefskattur, eru látin halda sér, og sömuleiðis þá fyrirkomulag, að safnað sé í sjóð, sem ekki kemur að verulegum notum fyrr en í fjarlægri

framtið. Þá er till. í þessu umrædda frv. um að afla atvinnuleysissjóðunum tekna með því að atvinnurekendur greiði ½% af vinnulaunum og af þessu fé fái atvinnuleysissjóðirnir jafnháa upphæð og framlög bæja og ríkis nema, það er 12 kr. á hvern tryggðan mann á ári sem hámark. Hver maður getur sjálfur reiknað út, hversu gersamlega ófullnægjandi þetta er. Það eru 70 aurar að meðaltali til viðbótar á hverja atvinnuleysisviku samkv. þeim útreikningi, sem ég benti á í framsöguræðu minni. Þrátt fyrir slíka viðbót mundu atvinnuleysistryggingarnar vera svo að segja jafngersamlega ónýtir eins og áður.

Það er skemmst frá að segja, að í þessu frv., sem ég hefi hér gert að umræðuefni, er yfirleitt algerlega gengið framhjá áskorun hinna 5200 Reykvíkinga og verklyðsfélaganna til Alþingis. En frv. mitt og þáttill. eru algerlega sniðin eftir þessum kröfum og till. alþýðunnar sjálfrar.

Hér var haldin ræða áðan af hv. þm. S.-Þ., sem ekki var beinlínis til þess fallin að auka virðinguna fyrir þingræðinu. Eins og kunnugt er, er þessi hv. þm. formaður stærsta þingflokksins, Framsfl., en það er landsmönnum kunnugt, að allmargir hv. þm. þessa flokks eru komnir inn á Alþingi fyrir atbeina Kommfl. Þessi hv. þm. hefir orðið fyrir því mótlæti, að hann hefir einn sinna flokksmanna tapað fylgi við siðustu kosningar, og nú vildi hann verða ráðh., en fékk því sem betur fer ekki ráðið, e. t. v. vegna þess, að eitthvað þótti athugavert við heilafrumur hans, og hin andlegu húsgögn hans og sálarstofur líti öðruvísi út en hjá öðru fólki, svo ég noti hans eigin orð. Honum er því nokkur vorkunn. En ég tel mér samt sem áður skylt að biðja afsökunar á því fyrir hönd Alþingis, að leyft skyldi vera að halda slíka ræðu, og ég vona, að það verði ekki reiknað Framsfl. til skuldar, sem er svo ógæfusamur að þurfa að hurðast með svona aflöga grip fyrir formann. — Hv. þm., Jónas Jónsson, sagði, að hjá vel menntuðum þjóðum þrífist kommúnisminn ekki. Við skulum nú einmitt í sambandi við þetta bera saman tryggingar í vel menntuðum löndum, sem hv. þm. kallar, og í sovét-lýðveldunum. Sannleikurinn er sá, að alþýðutryggingar eru hvergi fullkomnari en í sovét-lýðveldunum, og ég verð að álita, að einmitt það beri vott um, að hvergi sé sannmenntaðra fólk en í sovét-rikinum. Þar er hverjum þegni tryggður rétturinn til fjárhagslegs öryggis í stjórnarskrá landsins. 120. gr. stjórnarskrár sovét-lýðveldanna hljóðar svo: „Borgarar hinna sameinuðu sósíalistisku sovét-lýðveldna hafa rétt til öruggrar efnahagslegrar afkomu í elli, einnig í tilfelli veikinda og örorku. Þessi réttur er tryggður af hinni öru þróun þjóðfélagstrygginga verkalyðs og starfsfólks á kostnað ríkisins, ókeypis læknishjálp og sjúkrahúsvist, og með því að hinni vinnandi alþýðu er látin í i té gnægð hressingarstaða“. Þannig hljóðar 120. gr. hinnar sósíalistisku stjórnarskrár. Gegn atvinnuleysi eru menn tryggðir á þann hátt, að hverjum þjóðfélagsborgara er tryggður réttur til lífvænlegrar atvinnu. 118. gr.

stjórnarskrárinnar hljóðar svo: „Sérhver borgari hinna sameinuðu sósíalistisku sovét-lýðveldi hefir rétt til vinnu, rétt til að fá tryggja atvinnu fyrir kaup, sem svarar til afkasta og gæða vinnu hans. Rétturinn til vinnu er tryggður af hinu sósíalistiska skipulagi þjóðarþrúskaparins, hinum stöðuga vexti framleiðsluaflla sovét-þjóðfélagsins, kreppulausri þróun atvinnulífsins og því, að atvinnuleysisinu hefir verið útrýmt“. Þannig hljóðar 118. gr. hinnar sósíalistisku stjórnarskrár. Allar alþýðutryggingar í sovét-lýðveldunum eru eingöngu kostaðar af ríkinu. Verkamenn og starfsmenn borga ekki einn einasta eyri til þeirra af launum sínum. Ríkið greiðir algerlega að öllu leyti allan sjúkrakostnað, sjúkrahúsvist, lyf, lækni-hjálp og allt annað, og auk þess fær sjúklingurinn full daglaun meðan hann er óvinnufær. Til samanburðar má geta þess, að hæsti styrkur til sjúkra manna í kapitalistisku landi mun vera í Tékkó-Slóvakíu, en þar nema dagpeningarnir 67% af launum fyrir þá, sem dvelja utan sjúkrahúss, og 33% af launum fyrir þá, sem dvelja á sjúkrahúsi. Í sovét-lýðveldunum er biðtími dagpeninga enginn. Menn fá greidd full laun frá því að sjúkdómurinn er tilkynntur. Örorkutryggingarnar í sovét-lýðveldunum eru þannig, að þeir, sem eru í lægstu launaflokkum, fá full laun, ef þeir verða örkumla, hinir fá hærri í hlutfalli við launin, en þó ekki full laun. Ellitryggingin hefir til skamms tíma verið þannig, að allir, sem komnir eru yfir 60 ára aldur, fá ellilaun, sem nema helmingi þeirra launa, sem viðkomandi hefir haft á beztu árum sínum, meðan hann var í fullu fjöri, en þó mega ellilaunin ekki fara niður fyrir ákveðið lágmark. Verkakönur og námumenn fá ellilaun frá 50 ára aldri og allir fá ellilaun þegar þeir eru komnir yfir aldurstakmarkið, og jafnt þó þeir séu enn fullfærir til vinnu. Nú er verið að endurbæta þessar tryggingar, og liður varla á löngu, áður en menn fá full laun í ellinni. Til samanburðar má geta þess, að hæstu ellilaun, sem hafa verið greidd í nokkru kapitalistisku landi, munu hafa verið í Austurríki fyrir valdatöku fasistanna, en þau voru 33,5—39,5% af meðallaunum. Þá má geta þess, að konur fá fri frá vinnu með fullum launum 8 vikur fyrir barnsburð og 8 vikur eftir barnsburð, auk þess alla læknishjálp og vist á fæðingarstofnum ókeypis. — Vel menntaðir þjóðir, sem hv. þm. S.-Þ. kallar, vilja ekki hafa svona tryggingar! Svona eru kjör fólksins í sovét-lýðveldunum, og það er sú rétta skýring á því, sem hv. þm. S.-Þ. þýkir svo dularfullt, að sovétstjórnin skuli hafa setið í 20 ár þrátt fyrir alla spádóma hv. þm. S.-Þ. og hans nóta.

Að síðustu vil ég láta í ljós þá von mína, að lýðræðið verði haft í heiðri af Alþingi og að kröfur hinna 5200 Reykvíkinga og verkafélagsfélaganna verði teknar til greina á Alþingi.

*Atvrmh. (Haraldur Guðmundsson): Hv. síðasti ræðumaður fræddi okkur nokkuð um það paradísarástand, sem ríkti í Rússlandi að því er tryggingamálin snertir. Hann sagði meðal annars, að stjórnarskráin þar tryggði öllum mönnum

um pláss á hressingarhæli. Það kann að vera, að þetta standi í stjórnarskránni, en það geta hinsvegar verið skiptar skoðanir um framkvæmdirnar. Fróðum mönnum ber saman um, að kjör verkamanna í Rússlandi, sem hafa þó batnað mikið hin síðari ár, séu mun lakari en hér í nálægum löndum og jafnvel á Íslandi. Þó skal ekki dregið úr þeim miklu framförum, sem orðið hafa í Rússlandi að undanfögnu. En hv. þm. þarf ekki að fara til Rússlands til að finna hliðstæð dæmi í stjórnarskrám. Stjórnarskrá Íslands kveður svo á, að sá, sem ekki getur bjargað sér sjálfur, eigi rétt á, að hið opinbera geri það. En á þessum rétti eru hér að visu allverulegar kvaðir, sem torvelda það, að menn geti notið hans, svo sem fátækraflutningar, réttindamissir ýmiskonar, þar sem börn eru slitin frá mæðrum o. s. frv. Munur á tryggingum og þessu er sá, að með tryggingunum eru menn leystir frá því að vera ölmusmenn. Þar er ákveðið í hvert sinn, hve mikið hver eigi að fá. Það er meginmunur.

Ég vil fagna þeim sinnaskiptum, sem orðið hafa hjá kommúnistum og sjálfstæðismönnum í afstöðu þeirra til l. um alþýðutryggingar síðan þau l. voru afgreidd. Ég hefi fyrir satt, að kommúnistar hafi áður reynt að gera l. óvinsæl með því að halda því á lofti, að þau legðu kvaðir á fátækt fólk. Hv. flm. sagði, að það gerði ekki l. óvinsæl að segja, að þau legðu kvaðir á fólk, heldur hitt, að þau legðu raunverulega kvaðir á það. Ég vil spyrja: Hvaða kvaðir leggja l. á fólk? Og ég svara: Engar. Heldur hv. þm., að fátæklingar hafi ekki verið veikir áður en l. gengu í gildi, eða að þeir hafi fengið lyf og læknishjálp ókeypis? Ég veit til þess, að margt fátækt heimili varð stundum að greiða sinn síðasta eyri fyrir þessa hluti og að margir fátæklingar gátu alls ekki greitt læknishjálp og gátu því ekki fengið meinabót. Það er því að vinna gegn l. að telja fólk trú um, að þau leggi auknar kvaðir á það. Ég veit að visu, að margur einstaklingur getur verið svo heppinn að sleppa ár og ár þess að þurfa að greiða meira en 48 kr. í læknishjálp og sjúkdómskostnað. En það eru fá heimili, sem sleppa svo vel. Það er því rangt, að l. leggi nýjar kvaðir á fólk, heldur létta þau af því kvöldum. En ræða hv. þm. er sönnun þess, að kommúnistar hafa reynt að ófrægja l., með því að telja fólk trú um, að þau væru ekki fengur, heldur byrði.

Hv. þm. sagði, að auka mætti ellilaunin með því að nota fé lífeyrissjóðs honum til uppþátar. En hann getur ekki úthlutað þessum 400 þús. kr. lífeyrissjóðs og jafnframt notað þær til uppþátar á ellilaunum. Þær hlýtu að hverfa úr sjóðnum, og hann á eftir að sýna fram á leið til að fá það fé aftur. Þetta get ég látið nægja um síðari ræðu hv. þm.

En að því er snertir ræðu hv. 9. landsk., Magnúsar Guðmundssonar, þýkir mér sem orðið hafi ánægjuleg sinnaskipti hjá honum síðan l. þessi voru samþ. Mikill hluti ræðu hv. þm. hneig í þá átt, að stefna bæri að því að gera l. sem fullkomnust, og margar af till. hans eru athugandi. Hitt er áreiðanlega af mikil göðgirn

hjá honum, að ætla að útleggja orð Magnúsar Jónssonar 1929 þannig, að í þeim hafi ekki falizt annað en umhyggja fyrir fólkinu. En hann hélt því fram, að slík löggjöf demoraliseraði fólkið og að sósíalistar vildu flækja allt í eina allsherjar tryggingaflækju. Hann var mótfallinn tryggingunum og greiddi atkv. á móti þáttill, og þykir mér fjarstæða að ætla, að hann hafi gert það af umhyggju fyrir fólkinu.

Hv. 1. landsk., Brynjólfur Bjarnason, gerir sér tíðrætt um lýðræðið. Menn skrafa oft mest um það, sem fjarst þeim liggur. Ég hefi ekki orðið þess var annarsstaðar en í blaðagreinum og ræðum upp á síðkastið, að kommúnistum sé annara um lýðræðið en öðrum mönnum. Hann heldur því fram, að 5200 menn standi að baki kröfum hans. Ég hefi nú átt nokkurn þátt í því að leita eftir skoðunum manna á tryggingal. Stj. allra sjúkrasamlaga hafa tilnefnt menn, sem áttu að koma saman á fundi og athuga þau atriði l., er endurskoðunar þyrftu við. Ég vil drepa á nokkur atriði úr niðurstöðum þessara fulltrúa.

1. atriðið, sem um var rætt, var að létta af sjúkrasamlögunum kostnaði af langvarandi sjúkdómum, nema þegar sjúkdómarnir koma í fyrsta sinn. Þetta þykir mér líka sjálfsagt, því að það léttir miklum þunga af tryggingunum. Þó álit ég rétt að taka berklaveikina hér undan, því að það er mikill stuðningur í baráttunni gegn henni að hafa sjúkrasamlögin þar með. Þá var og rætt um að létta, en ekki torvelða skyldutryggingu gamalmenna, eins og hv. þm. vildi. Ennfremur var rætt um að afnema rétt lækna til að krefjast $\frac{1}{4}$ læknskostnaðar af sjúklingum. Eini örðugleikinn á því máli eru samningarnir við lækna. Einnig var rætt um að aðskilja dagpeningatrygginguna og sjúkra-trygginguna og að tilnefna oddamenn í stjórnir sjúkrasamlaganna, eins hv. þm. S.-D. gat um í ræðu sinni hér áðan, sem annars fór nokkuð á við og dreif. Loks um það, hvort einfaldur meiri hl. atkv. eigi að geta ráðið því, hvort stofna skuli sjúkrasamlög utan kaupstaðanna. Um þessi atriði held ég, að fulltrúarnir hafi allir verið á einu máli.

Að því er atvinnuleysistryggingarnar snertir, álit ég rétt að taka upp skattgjöld atvinnurekenda til þeirra, eins og tíðkast í nálægum löndum. Að slíkt sé fjárhagslega einskis virði, er eintómur misskilningur. Með 12 kr. frá hverjum manni, 12 kr. frá ríki og bæ og 12 kr. frá atvinnurekendum gæti slíkur sjóður orðið mikil hjálp á stuttum atvinnuleysisstímabilum.

Hv. 9. landsk. taldi l. um alþýðutryggingar mestu ómynd, þó að hann notaði ekki það orð. Hann benti á, að þrisvar væri búið að breyta þeim og að brtt. lægju fyrir, bæði í Ed. og Nd., og að í uppsiglingu væru brtt. frá stj. Hann taldi það einu ástæðuna til, að flokkur hans greiddi atkv. gegn l., að þeim hafi verið flaustrað gegnum Ed. Ég veit ekki, hvort hann talar hér fyrir fleiri en sjálfan sig. En ef l. hefðu ekki verið afgr. þá, hefði þeim seinkað um ár eða meira. Hinsvegar var óhjákvæmilegt um svona nýmæli, að l. þyrfti að breyta nokkuð að skömmum tíma liðnum. Ég lýsti yfir því í

upphafi, að mér væri ljóst, að l. myndu þurfa endurskoðunar við. Sú endurskoðun, sem fram hefir farið, er því beint framhald af þessari yfirlýsingu minni.

Loks vil ég lýsa yfir þeirri skoðun minni, að l. um alþýðutryggingar eru ekki annað en þáttur í enn viðtækari aðgerðum. Með þeim er fólkinu skapaður réttur til að mynda með sér samstarf um þessi mál, og um leið er viðurkennd skylda hins opinbera til að leggja nokkuð af mörkum til þeirra hluta. Þetta er grunnur, sem ég tel, að ekki verði haggað við. Sönnun þessa hygg ég sinnaskipti þau, sem fram hafa farið hjá sjálfstæðismönnum og líka kommúnistum, sem ófrægt hafa l., en virðast nú vilja endurbæta þau, þótt með nokkuð óheppilegum hætti sé í sumum atriðum.

*Jónas Jónsson: Ég vék að því í síðustu ræðu minni, að ég myndi bæta nokkru við það, sem ég sagði þá um afstöðu kommúnismans sem heimsskoðunar. En til að sýna veikleika þess eina fulltrúa, sem kommúnisminn á hér í d., vil ég minnast nokkrum orðum á hin veiku rök, er hann færði fram. Hann talaði mikið um hina yndislegu tryggingalöggjöf hjá Rússum, en ég ætla ekki að fara út í það. Það mál liggur ekki heldur hér fyrir. En það er annað, sem mikið hefir verið gumað af, sem sé að Rússar hafi gefið öllum atkvæðisrétt. En svo hefir það vitnast, hvernig Stalin hefir sviðið stjórnarskrána og allan fagurgala um almennan atkvæðisrétt, því að þar fær enginn að bjóða sig fram, sem ekki er kommúnisti. Ef hv. þm. væri búinn að koma þessu á hér, mætti vel vera viðurkenndur 21 árs kosningarréttur, en það mætti bara enginn bjóða sig fram nema hann og Einar Olgeirsson. Meiri svik er ekki hægt að hugsa sér við lýðræðið.

Þá vék hv. þm. að því, að nokkrir kommúnistar hefðu kosið Framsókn í vor. En hann reyndi þó ekki að halda því fram, að ég væri kosinn af kommúnistum, enda hafði ég mjög varað þá við að kasta atkvæðum sínum á mig. Annars er það vafamál, hvort þeir hafa kastað nokkrum atkv. á Framsókn. Ef þeir hafa gert það, þá hefir það bara verið af hræðslu við breiðfylkinguna. Meðan Framsókn er við völd, verða þeir ekki settir í fangelsi, nema fyrir almenn afbrot, frekar en aðrir menn. Þeir hafa ekki verið vissir um, að þeir myndu halda frelsi sínu annars. Þeir hafa því kosið Framsókn aðeins til að fá að njóta borgaralegs frelsis í landinu. Hv. þm. minntist á það, að ég hefði staðið hætt í mínu kjördæmi. En ef hann vill reikna út, hver af þm. þeim, sem komust að, hefir hæsta prósenttölu fram yfir sin atkvæði, þá er það ég.

Hann sagði, að það væri leitt, að ég hefði ekki orðið ráðh., og virtist harma það. En sá harmur er ekki rökstuddur, því að ég er líklega sá eini Íslendingur, sem ekki þarf að vera á þingi til þess að andstæðingarnir haldi, að hann ráð öllu. Í vor tókst mér og nokkrum samherjum að gera andstæðingana svo hrædda, að þeir þóttust sjá mig langt vestur á landi, á meðan ég var staddur í kjördæmi mínu.

Eftir að hafa sýnt fram á aðstöðu kommúnismans sem heimsskoðunar og eftir að fulltrúi hans hér hefir gefizt upp við að hrekja nokkuð af því, sem ég sagði, vil ég geta um það, sem næst eftir þýðingarleysi hans hér hefir þýðingu viðvikjandi þessari stefnu, en það er hið andlega niðurdregspasloft, sem henni fylgir. Þeir, sem hafa þessa skoðun, búast við, að það verði allsherjar jarðskjálfti eða ragnarökkur, þar sem allt hrynji til grunna, en upp úr því risi svo ríki bolseivismans. Til þess að koma þessu fram, hljóta þeir að óska þess, ef þeir eru á linunni, að allt gangi sem verst, og verða þeir að stuðla að því. Við svíkjumst um, segja þeir, með því einu getum við flýtt fyrir komu 1000 ára ríkisins. Svona unnu þeir í Rússlandi fyrir byltinguna, eftir því sem þeir lýstu sjálfir yfir. En þó er annað dæmi enn betra. Menn lesa daglega í blöðunum um slátranir í Rússlandi, þar sem núverandi valdhafar, yfirmenn hv. þm., eru að útrýma sem mestu af svikurum, sínum samherjum, mönnum, sem stýrðu byltingunni. Mestur erkifjandi er þar Trotzky, sem alltaf mun verða nefndur við hlið Lenins, þegar talað er um rússnesku byltinguna. En þetta vesala málagn kommúnista hér hefir þó alltaf verið að svivirða hann. Það eru bornar sakir á þessa menn um járnbrautirnar, fyrir að láta þær stranda. Í sumar voru drepnir 20 svokallaðir trotzkistar fyrir að setja járnbrautirnar út af sporinu. Í stuttu máli er þeim borið á brýn, að þeir hafi verið á móli núverandi rússnesku þjóðskipulagi, sem kommúnistar segja, að eigi að koma á í borgaralegu þjóðfélagi, til þess að geta lagt það undir kommúnismann. Ég þarf ekki að fara langt út í þá sálma hér, hvaða áhrif þetta hefði á Ísland, sem búið er að hafa hnignunartímabil í 6—7 aldir, kúgað af útlendum þjóðum, hrjád af eldi og hafis. Ég þarf ekki að lýsa því, hversu mikill fagnaðarboðskapur það er, sem kommúnistar kenna, að draga allt niður í landinu til þess að byltingin geti gerzt. Í þessu liggur hið eittraða gasloft kommúnismans. Þessi villukenning er einmitt það allra fjarstæðasta, því að hér þarf að vinna og byggja upp landið. Þessir 115 þús. íbúar landsins þurfa að vinna með trú á land og þjóð, en það á allra sízt að prédika hér það, sem borið er á leiðandi menn Rússa, sem nú er slátrað daglega til þess að þóknast yfirmanni Brynjólfs Bjarnasonar.

Það er ekki ástæða til að orðlengja mjög mikið meira um þetta við þennan málsvara, sem orðið hefir að gefast upp gagnvart slíkri almennri sókn, sem hafin hefir verið á hann og hans lið hér, en ég ætla þó að minnast á eitt atriði enn. Inn í þetta þing, sem afneitar byltingu og byggir á þingræði, þjóðræði og lýðræði, er kominn flokkur, sem stendur á byltingargrundvelli, menn, sem hafa hina rússnesku byltingarstefnu, sem óskar hruns vegna hrunsins sjálfs. Ef hér væri allt í einu komið kommúnistískt ástand, þá mundu menn eins og Hallgrímur Jónsson eða einhverjir aðrir ungir framþjóðendur kommúnista fara að kvelja Brynjólf Bjarnason, Ísleif Högnason og Einar Olgeirsson, því að þeir eru sambarilegir við trotz-

kistana, hina stóru menn í Rússlandi. Enn eitt vil ég minna á, sem þessi flokkur hefir sérstaklega við sig. Hann er deild undir stjórn Rússa. Kommfl. Íslands er undirdeild, sem er háð valdhöfum í fjarlægðu stórveldi, sem blandar sér gersamlega inn í, hvað þessar undirdeildir gera úti um lönd. Það er hringlað fram og aftur með Brynjólf Bjarnason og hans menn. Þeir eru sendir til Moskva á linunni eða utan við hana, þeir eru settir af linunni eða inn á linuna, allt eftir því, hvað þeim þóknast í Moskva, og nú síðast hefir sá fulltrúi Kommfl. í hv. Nd., sem telur sig hafa meiri mannaforráð, sýnt með sinni fyrstu ræðu fram á sína algerðu þjónkun gagnvart Rússum, en það var með till. um, að Ísland gengi í Þjóðabandalagið. Þar voru færð rök, sem eru sjálfsagt ekki að öllu leyti röng, en ef litíð er fáein ár til baka, þegar þessir 3 þm. kommúnista höfðu ekki mikla von um að komast á þing, þá voru þeir menn lýstir örgustu föðurlandssvikarar, sem vildu koma Íslandi í Þjóðabandalagið. Þegar ég og Haraldur Guðmundsson og fleiri menn, sem kommúnistar elska ekki yfirmáta ofurheitt, vildum 1930, að Ísland gengi í Þjóðabandalagið, þá dundu á okkur skammirnar. Okkur var líkt við menn, sem sviku landið undir erlent vald á 13. öld. En hvað hefir gerzt síðan 1930? Það, að Rússar, sem ætluðu að vera fyrir utan Þjóðabandalagið, snerust eftir því sem fasistaríkjunum fjölgaði, og þorðu ekki annað en að nalgast Frakkland og England, og um leið og Rússar eru búnir að snúa sig út úr þessu, þá eru þeir menn ekki lengur föðurlandssvikarar, sem vilja, að Ísland gangi í Þjóðabandalagið; þá er það orðin sjálfsögð skylda. Það er hinn sami Einar Olgeirsson, sem likti okkur við Gissur Þorvaldsson, sem er að sumu leyti fint, af því að hann var einn af mestu stjórnmálamönnum landsins, sem likti okkur við þá menn, sem voru taldir landinu hættulegir, það er sá sami Einar Olgeirsson, sem kemur með þetta sem sitt fyrsta mál nú á þinginu. (Forseti: Tíminn er búinn). Ég er að verða búinn. Þetta sýnir, hvernig þessi flokkur er. Hann er háður útlendu valdi. Hans stuðningsmenn eru ættjarðarlausir menn hér á landi, og þess vegna er ekki hægt að búast við, að þeir séu hafðir með í ráðum um það, hvernig þessu landi eigi að stjórna, því að við hinir ætlum, að þessu landi verði stjórnað um langa framtíð af Íslendingum, en ekki eftir yfirmælum erlendrar stjórnar. Svo er eitt að síðustu. Milli okkar samvinnumanna í landinu og byltingarmanna er óbrúanleg gjá, vegna þess að okkar stefna er friðsamleg þróun, sem átt hefir meiri þátt í því en nokkur önnur stefna að byggja upp landið og skapa trú á það í augum fólksins. Þessi stefna er þveröfug við byltingarstefnuna. Okkar stefna er trú á starfið, lífsglöð trú, gagnstæð hinni trúnni, sem vonast eftir að allt hrynji í rústir, til þess að hægt sé að koma á því ástandi, sem nú ríkir í Rússlandi og menn geta heyrt fregnir af í útvarpinu og blöðunum, þar sem verið er að myrða þá menn, sem byggðu upp það skipulag, sem þar er.

***Magnús Guðmundsson:** Ég veit ekki nema ég eigi að byrja með því að minna á, að það mál, sem er til umræðu, er tryggingalöggjöfin, en það hefir farið svo, að þessar umr. hafa orðið nokkurskonar eldhúsdagur á Kommfl. Ég hefði ekki miklu að svara í þessari ræðu, vegna þess að þeir ræðumenn, sem hafa talað síðan ég talaði, hafa mjög lítið haft að athuga við það, sem ég sagði.

Hv. 1. landsk., Brynjólfur Bjarnason, flm. frv. þess, sem hér er til umr., fór nokkrum orðum um frv. okkar sjálfstæðismanna, sem nú er til meðferðar viðvikjandi tryggingalöggjöfinni í hv. Nd., og mér skildist hann aðallega hafa það út á frv. að setja, að þar væri rétt um lækkun á nefskattinum. Ég verð að segja: öðruvísi mér áður brá. Ég hélt, að kommúnistar vildu helst fá þennan skatt afnuminn, og þá væri betra að fá hann lækkaðan heldur en að láta hann haldast eins og hann er. Út af till. um þessa lækkun skal ég segja það, að hún er vitanlega fram komin vegna þess, að nú eru erfiðir tímar, og mönnum þykir erfitt að verða að standa undir enn þyngri sköttum. Þetta er það, sem veldur þessu, og annað ekki. Ég vil mjög taka undir það, sem hv. þm. S.-Þ., Jónas Jónsson, sagði hér, og reyndar hæstv. atvmrh. líka, um lýðræði í munni hv. 1. landsk. Það veldur mér blátt áfram kligju, því að ég veit, að lýðræðið í hans augum er ekkert annað en það, að láta fámenna stétt þeirra manna, sem hann fylgir, ráða lögum og lofum í landinu. Hv. þm. S.-Þ. hefir nú sagt kommúnistum sína meiningu um flokk þeirra, og ég var nærri hissa á því að heyra, að hv. 1. landsk. skyldi geta fengið af sér að fara svo á eftir að flaðra upp um Framsfl., eftir að hann var búinn að fá þann dóm, sem hann fékk. Ég skal ekkert um það segja, hvort hv. þm. S.-Þ. talaði hér í nafni alls flokksins, en ég er viss um, að hann talaði í nafni mikils meiri hluta þessarar þjóðar. En í þessu sambandi get ég ekki stillt mig um að láta í ljós undrun mína yfir því, að framsóknarmenn skyldu við síðustu kosningar hafa getað með bezta geði tekið á móti atkvæðum kommúnista á sinn flokk, því að það er vitað, að það er rétt, sem hv. 1. landsk. sagði, að nokkrir framsóknarmenn voru kosnir á þing með atkvæðum kommúnista. Það er þess vegna æðimikið vanþakklæti, þó að það sé réttlátt, hjá hv. þm. S.-Þ., þegar hann tekur kommúnista í gegn eins og hann nú hefir gert. Hann má ekki gleyma því, svo að ég taki málstað kommúnistanna, að hann hefir þegið atkvæði af þeim með góðri lyst við síðustu kosningar. En það er hið litilmótlega eðli kommúnista, sem veldur því, að þeir skuli geta gefið þessum flokki atkvæði eftir allt það, sem á undan var gengið. Um það ætla ég ekki að ræða, því að það er miklu litilfjörlegra en svo, að ég geti útskýrt það.

Þá vil ég snúa mér að hæstv. atvmrh. Hann þakkaði mér fyrir þau sinnaskipti, sem hann taldi hafa orðið hjá mér í tryggingamálinu síðan lögin voru samþ. Hann hefir ekkert að þakka fyrir, því að sinnaskiptin eru engin. Ég lit eins á málið og áður. Það er alveg rétt, að

ástæðan fyrir því, að málið mætti svo mikilli mótstöðu í hv. Ed., var sú aðferð, sem notuð var af stjórnarflokkunum, því að það segir sig sjálft í lýðræðislandi, að það er skýlaus réttur Sjálfstf., sem hefir að baki sér nærri helming allra landsmanna, að fá að hafa áhrif á gang mála, og þeir stjórnmalaflokkar, sem nota sín yfirráð þannig, að taka ekkert tillit til vilja eða skoðana þessa flokks, eiga tæplega skilið að vera kallaðir lýðræðisflokkar.

Hæstv. ráðh. var að vikja að orðum hv. 1. þm. Reykv., Magnúsar Jónssonar, og sagði, að ég hefði snúið þeim við með miklum velvilja. Það má vel vera, og það er eðlilegt. En ég vil í viðbót við það, sem ég sagði áðan, segja það, að það, sem í hans orðum lá, var það, að hann vildi vara Íslendinga við því, sem þá hafði nýlega gerzt í Englandi, þegar tveir af forvígismönnum jafnaðarmanna þar í landi, McDonald og Philip Snowden, urðu að yfirgefa sinn flokk til þess að bjarga hinu sterka enska ríki frá þeim gifurlegu gjöldum, sem stöfuðu af atvinnuleysisstryggingunum í Englandi. Sú rödd, sem varar við slíku, á vissulega rétt á sér, og þess vegna er það rangt af hæstv. ráðh. að virða slíka rödd að vettugi. Hæstv. ráðh. sagði, að ég hefði haldið því fram, að tryggingalöggjöfin hefði verið illa undirbúin. Ég sagði það ekki, en hitt sagði ég, og það er rétt, að á löggjöfinni hefðu verið svo áberandi gallar, að það hefði ekki átt að samþ. hana breytingalaust. Ég benti þar á mörg atriði og sannaði, að lögin voru sumpart óákveðin og sumpart þannig orðuð, að það var hægt að misskilja, og sum ákvæði vantaði. Ég man, að ég gerði fjölda fyrirspurna til hæstv. ráðh., en hann gat engu svarað öðru en því, að lögin skyldu verða lagfærð á næsta þingi. Ég held því fram, að það sé ekki rétt aðferð við lagasetningu að hroða af lögum, sem maður veit, að eru svo gölluð, að það verður að taka þau til meðferðar þegar á næsta þingi. Hinsvegar dettur mér ekki í hug að neita því, að þegar verið er að setja lög um nýmæli hér á landi, þá er alveg eðlilegt, að einhver efnisákvæði verði þannig, að það þurfi að breyta þeim, en þau atriði, sem ég benti á 1935, voru að mestu leyti formsatriði, sem hverjum manni lágu í augum uppi, þegar búið var að benda á þau, enda gat hæstv. ráðherra engu svarað og fór hjá sér eins og krakki, þegar ég benti á þetta.

Ég held, að ég þurfi svo ekki að hafa þessi orð fleiri. Ég tel, að það sé hið eina rétta í þessu máli, og ég skora á hv. stjórnarflokka að gera það, að leita samkomulags innan alls þingsins um málið, en nota ekki sinn litla meiri hluta til þess að knýja fram aðeins það, sem þeir sjálfir vilja. Eftir lýðræðisreglum eiga andstöðuflokkar stj. fulla heimtingu á því, að tekið sé tillit til þeirra skoðana, en það var ekki gert 1935, eins og ég hefði tekið fram.

Ég hefði svo þessi orð ekki lengi, en þýð góða nótt öllum þeim, sem kunna að hlusta.

Umr. (atkvgr.) frestað.

Á 12. fundi í Ed., 27. okt., var fram haldið 1. umr. um frv.

ATKVGR.

Fr. visað til 2. umr. með 11 shlj. atkv. og til allshn. með 9 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dag-skrá tekið fram.

45. Fiskveiðasjóður Íslands.

Á 6. fundi í Ed., 20. okt., var útbýtt:

Fr. til 1. um fiskveiðasjóð Íslands (þmfrv., A. 32).

Á 9. fundi í Ed., 23. okt., var frv. tekið til 1. umr.

*Flm. (Jóhann Jósefsson): Þetta frv. hefir verið borið fram nokkrum sinnum í hv. Nd., og í rauninni hafa fleiri frv. komið fram, sem hafa gengið í svipaða átt, þó að ekki hafi orðið úr samþykkt, hvorki á þeim né því frv., sem hefir verið að efni til því nær alveg shlj. þessu frv., sem við flm. leggjum fram og er til umr. í dag. Kjarni málsins er sá, að verða við þeirri nauðsyn, sem sýnilega er þegar á skollin, að sjá lánsstofnun fyrir lífsskilyrðum, lánsstofnun, sem hefði það með höndum að veita lán til þess að efla og endurnýja fiskiskipafloa landsmanna. Þessi lánsstofnun er til, eins og menn vita; það er fiskveiðasjóður, og hann er orðinn margra ára gamall og hefir sannarlega orðið mörgum manni til góðs liðsinnis á undanförunum árum, en það er langt síðan geta fiskveiðasjóðs var allt of litill í samanburði við þær kröfur, sem til hans hafa verið gerðar, og við þær þarfir, sem honum að eðlilegum hætti hefði átt að vera skylt að uppfylla. En þó að sjóðsstjórnin hafi, að því er ég bezt veit, verið góðum vilja gædd til þess að leysa vandkvæði þeirra manna, sem til fiskveiðasjóðs hafa leitað, þá hefir fjárhagur fiskveiðasjóðs verið og er þannig, að honum er alls ekki mögulegt að innna af hendi, svo viðunandi sé, sitt mikilvæga hlutverk án þess að hann sé eflur, og það verulega. Það hefir verið uppi sú stefna á mörgum þingum að gera þetta, og t. d. má benda á það, að árið 1930 var farið yfir lög fiskveiðasjóðs og þeim breytt, og var þá tilætluðin að efla sjóðinn tiltölulega mjög hratt. Ríkissjóði var gert að skylda að greiða sjóðnum á 10 árum, held ég, 1 millj. króna, og auk þess var svo fyrir mælt í þessum lögum, að af útluttum sjávarafurðum skyldi sjóðnum góldið nokkurt gjald, sem líka færi til þess að efla sjóðinn. Þetta var áformað í löggjöf frá 1930, sem lögfest var á því þingi, en það hefir samt sem áður engan veginn nægt, og tæplega hægt að segja, að það hafi þokazt neitt, sem um munar, nær því takmarki að fullnægja þeirri knýjandi þörf, sem er á því að efla fiskveiðasjóð svo sem skyldi. En ástæðan fyrir því, að það hefir ekki enn verið gert, er aðallega sú, að ríkissjóður hefir ekki framkvæmt það, að leggja

sjóðnum til það fé, sem ríkissjóður á samkv. lögum að leggja honum, en hitt hefir verið framkvæmt, að leggja skatt á sjávarafurðir, sem að visu er ekki stór, en hann hefir þó verið tekinn af sjávarafurðum þessi ár, sem liðin eru síðan hann var lögleiddur; en hann út af fyrir sig nær vitanlega skammt til þess að efla sjóðinn svo um munar, þegar hinn aðilinn, sem átti að greiða árlegt gjald til fiskveiðasjóðs, hefir algerlega brugðist ákvæðum laganna í þessu tilliti. Hitt ráðið var upp tekið, að láta sjóðinn taka lán við Landmandsbanken í Danmörku, að upphæð vist rúmlega það, sem ríkissjóðstillagið átti að nema, en sjóðurinn stendur sjálfur undir því láni, ef ég veit rétt, og ríkissjóður er þar ekki mér vitanlega farinn að hlupa neitt undir bagga. Ef þetta ráð hefði ekki verið tekið, hefði það vitanlega þýtt sama og að loka sjóðnum, svo að þetta hefir eiginlega verið það eina bjargráð, sem gert hefir verið fyrir sjóðinn á þessu tímabili, að undanskildri þessari skattálagningu, sem ég hefi minnst á og er þakkarverð, og er góðra gjalda vert, að fiskveiðasjóður var þó eflur á þann veg. En eins og sakir standa, er vist alveg óhætt að segja, að fiskveiðasjóður í dag er tæplega annað en nafnið eitt, og verður ekki annað, nema því aðeins, að gerðar séu öflugri ráðstafanir til þess að gera hann færan um að uppfylla sitt hlutverk, og þess vegna er þetta frv. hér fram komið. Í 2. kafla þess er lagt til að auka stofnfé fiskveiðasjóðs, og er leitað við að fara þar þá leið í fyrsta lagi, sem gerir ríkissjóði hægara að innna af hendi sínar lögböðnu skyldur gagnvart sjóðnum heldur en ella hefði verið, með því að lagt er til, að ríkissjóður taki að sér skuldir fiskveiðasjóðs við Landmandsbanken, sem nú eru $\frac{3}{4}$ af hinu upphaflega láni, að ég hyggt, eða um 666 þús. kr., en að afgangurinn til þess að fylla upp í þá milljón, sem löggjafinn lofaði sjóðnum 1930, verði greiddur úr ríkissjóði, eftir nánara samkomulagi, sem um það kann að verða milli sjóðsstjórnarinnar og hæstv. ríkisstj. Ég vil benda á það, að það var tilgangur þeirra, sem upphaflega fluttu þetta mál, og er enn, að finna leið til þess að fullnægja lagaákvæðinu frá 1930 fiskveiðasjóði til stuðnings, án þess að gera ríkissjóði of erfitt fyrir að því er fjárreiður snertir. Þá er lagt til, að helmingur af útflutningsgjaldi sjávarafurða renni í þennan sjóð og haldi áfram að gera það, unz sjóðurinn er orðinn 12 millj. kr., en ef þetta útflutningsgjald verður afnumið, og það er vitað, að það eru uppi raddir um það af hálfu sjávarútvegsmanna að fá jafnrétti við útflytjendur landbúnaðarafurða að því er snertir útflutningsgjald af afurðum, og því er rétt að gera ráð fyrir, að það kunni að koma fyrir, að útflutningsgjaldinu verði létt af, og þá ætlumst við flm. til þess, að fari svo, að það verði afnumið áður en þessari upphæð er náð, sem ég minnst á, þá verði $\frac{3}{4}$ af hundraði af verðmæti útfluttra sjávarafurða, sem gjaldinu væri létt af, látið renna í sjóðinn, þar til stofnsjóðurinn nemur þeirri fjárhæð, er áður segir. Hér liggur sú hugsun til grundvallar, að útflutnings-

gjaldið af sjávarafurðum verði, ef því verður haldið framvegis, látið renna til þess að treysta þennan atvinnuveg, og það er atriði, sem hefir verið svo mikið rætt undanfarin þing, þar sem sömu hv. þm. hafa flestir verið viðstaddir og nú, að ég sé ekki ástæðu til þess að fara nánar út í það.

Þá er lagt til, að eignir varasjóðs og veðtryggingarsjóðs renni í hinn nýja stofnsjóð fiskveiðasjóðs, og einnig, að eignir skuldaskilasjóðs vélbátaeigenda renni í stofnsjóð jafnóðum og þau útlán kunna að afborgast, sem lánuð hafa verið samkv. lögum um skuldaskilasjóð. Þetta eru þær leiðir til fjárflounar, sem við flm. teljum líklegastar og eðlilegastar, eins og öll málefni standa nú til.

Um útlánin skal ég vera stutturður. Að því er þau snertir höldum við okkur að mestu við þær grundvallarreglur, sem hafa verið gildandi í lögum um fiskveiðasjóð Íslands, en þó er vert að geta þess, að okkur þótti ákvæði þeirra laga að ýmsu leyti of þröng, og höfum við því fært nokkuð út verksvið sjóðsins. T. d. viljum við heimila, að lánað sé út á stærri skip en nú er heimilt lögum samkv., m. ö. o., að til að byrja með sé lánað út á skip, sem eru um 80 rúmlestir að stærð, og enn fremur, að fiskveiðasjóður láni fé til að byggja frystihús, lifrabræðslur, fiskimjölsverksmiðjur og önnur iðjufyrirtæki, sem eingöngu eða að mestu leyti vinna að hagnýtingu sjávarafllans. Samkv. því orðalagi væri t. d. engan veginn útilokað, að fiskveiðasjóður gæti, ef þetta frv. yrði að lögum, styrkt iðjufyrirtæki, sem ynnu að nokkru leyti úr sjávarafurðum og að nokkru leyti úr landbúnaðarafurðum, eins og vel er hugsanlegt, að hér verði gert í framtíðinni. Svo er í þriðja lagi gert ráð fyrir, að sjóðurinn láni út á skip, sem eru stærri en 80 rúmlestir, en það ákvæði ætlast flm. ekki til, að komi til framkvæmda fyrr en sjóðsstjórnin álitur, að slík lánastarfsemi sé honum megnug. Það er m. ö. o. reynt að líta nokkuð fram eftir veginum með þessu frv. og gera sjóðinn með margra ára samansafni af framlögum frá sjávarútveginum að það sterkri lánsstofnun með tímanum, að hann geti sinnt lánbeiðni einnig frá hinum stærri fiskiskipafloða landsmanna. En það, sem næst liggur fyrir og fyrst verður að snúa sér að, er að endurnýja og efla smáskipafлотann, og þar með teljum við, eins og nú horfir, skip allt að 80 smalestum að stærð. Það er vitanlegt, að um land allt hefir smæstu bátunum heldur verið fækkað og menn hverfa meira að því að nota nokkuð stóra báta til þess að geta leitað eftir fiski víðar en á heimamíðunum, og ýmislegt, sem gert hefir verið af Alþingi á síðari árum, t. d. breytingar á dragnotaveiðilögum á síðasta þingi, leiðir það af sér, að bátafлотinn má ekki vera þannig úr garði gerður, að hann verði vegna stærðarinnar að vera mjög staðbundinn, heldur er nauðsynlegt, að fiskiskipin, þó að um sé að ræða hin smærri fiskiskip, séu það stór. að þau geti fært sig nokkuð til hringinn í kringum landið, eftir vertíðum og fiskigöngum. Þá er og þess að geta, að með ári hverju fjölgar þeim bátum, er taka þátt í sild-

veiðum fyrir Norðurlandi, bátum, sem koma að víða af landinu, og þessir bátar mega ekki vera af allra smæstu gerð, heldur verða það að vera skip, sem eru nokkurn veginn fær í flestan sjó, og ætla ég, að það stærðartakmark, sem hér er talað um í þessu frv., muni ekki vera allfjarri sanni að því er snertir sildveiðiskip. Þó skal ekkert um þetta fullt, því að þessar till. eru aðeins álit okkar flm., og kemur til álita þeirrar n., sem vantanlega fær þetta mál til meðferðar, að athuga þetta og breyta því, ef þörf þykir með samþykki hv. d., þegar til kemur.

Ég sé ekki, að ég þurfi að fara nákvæmlega inn á fleiri atriði þessa frv., enda þótt grg., sem því fylgir, geri ekki grein fyrir hverri sérstakri gr. frv., en ég geri ráð fyrir, að ef kjarni málsins nær samþykki hv. d., þá muni ekki verða neinn ágreiningur milli okkar flm. og annara hv. dm. um þetta, þó að óskir kæmu fram um að breyta einhverju, eins og t. d. því, hvað lána megi mikið út á skip eða hús eða því um líkt. Við flm. erum að sjálfsögðu fúsir til þess að ræða hverskonar slíkar breyt., sem til orða gætu komið. Það, sem mikilsverðast er í okkar augum í þessu máli, er það, að sameinuð átök geti orðið til þess að efla þessa lánsstofnun bátaútvegsins. Ég vil benda á það, að þó að ráð sé fyrir því gert, að starfsemi fiskveiðasjóðs geti á sínum tíma orðið svo öflug, að einnig hinn stærri fiskiskipafлотi landsmanna hafi gagn af, þá ber einkum og sér í lagi við athugun þessa frv. að taka til greina þau ákvæði frv., sem miða að því að bæta sem skjótast úr þeirri knýjandi þörf, sem hinn smærri útvegur landsmanna hefir á öflugri lánsstofnun til þess að koma upp og endurnýja smáskipafiskiflota landsmanna. Mér virðist það vera höfuðkjarni málsins, að góður vilji og glögg athugun megi hér ráða þá bót á, sem sjávarútvegurinn vissulega hefir þörf fyrir og hundruð manna, sem að honum standa, óska eftir að ráðin verði. Fiskveiðasjóður er í raun og veru merkisstofnun, og var það vel til fallið, þegar til hans var efnt. Ég tel ekki þörf á því að vera að byggja neinn nýjan grundvöll í þessu efni, eins og komið hefir fram hér áður á Alþingi, heldur tel ég fiskveiðasjóð svo góðan grundvöll bæði lagalega séð og skipulagslega, að það sé vel unnt að byggja ofan á hann og efla hann með þeim breyt., sem hér er gert ráð fyrir, í stað þess að setja á fót einhverja nýja lánsstofnun, er koma ætti í hans stað. Við vitum það allir af afskiptum okkar af fiskveiðasjóði, að það er ekki fyrirkomulag hans, stjórn hans eða skipulag, sem hefir staðið í vegi fyrir því, að fiskveiðasjóður gæti leyst af hendi sitt hlutverk, heldur miklu fremur sú fjárþröng, sem þessi lánsstofnun er í. Hitt minnstist ég á áðan, og það er gert ráð fyrir að bæta úr því í frv., að verksvið sjóðsins er samkv. núgildandi lögum þröngt, en í þessu frv. er gert ráð fyrir að vikka það svo út, að það út af fyrir sig ætti ekki að geta hindrað sjóðinn í því að ná fullkomnum þroska og verða landsmönnum að fullum notum.

Vil ég svo mælast til, að þessu frv. verði að lokinni umr. vísað til sjútn.

***Jón Baldvinsson:** Það er rétt hjá hv. frsm. og flm. frv., að það, sem veldur því, að fiskveiðasjóður Íslands getur ekki komið að fullum notum og sinnt öllum lánbeiðnum, sem til hans koma, er það, að sjóðurinn á ekki nægilega mikið fjármagn. Það er kannske ekki rétt að segja, að sjóðurinn sé í fjárþröng. Það orð er raunverulega skilið á annan hátt. Því að því leyti er sjóðurinn ekki í neinum vandræðum í sjálfu sér, að hann hefir nægilegt fé til að lána eftir þeim reglum, sem honum eru settar fyrir lánveitingum. En starfssvið hans er takmarkað og hann verður að haga lánveitingum eftir því. (JJós: Það var það, sem ég átti við). Við erum þá sammála. Það, sem á stendur aðallega, er, að hægt sé að auka starfsfé fiskveiðasjóðs. Og þó að starfsféð væri hægt að auka, þannig að starfssvið sjóðsins gæti aukizt, þá verður að hafa ákvæðin fyrir starfsemi hans það þröng, að ekki væri hætt á, að sjóðurinn yrði fyrir tapi af sínum lánveitingum. Það má segja, að þessa sé gætt í þessu frv., þó að í því felist rýmkun frá því, sem nú er í þessu efni, ef stj. sjóðsins þá að sama skapi herti á kröfum um veðin, þ. e. a. s. tæki þær eignir, sem veðsettar eru, með meiri varúð heldur en kannske gert er nú. Nú sem stendur er ekkert lánað úr sjóðnum, nema fasteignaveð fylgi, þó að það skuli hinsvegar játað, að í einstökum tilfellum væri e. t. v. óhætt að lána út á ný skip stuttan tíma án þess að taka fasteignaveð. En það, sem veldur því, að sú regla hefir verið upp tekin að taka fasteignaveð fyrir lánun úr sjóðnum, er það, að vélnarar endast í mörgum skipum aðeins fá ár; þarf þá annaðhvort að gera við þær eða skipta um vélar, sem hvorttveggja verður mjög kostnaðarsamt fyrir skipin, eða að öðrum kosti rýrir mjög veðhæfi skipanna. Vafalaust kemur þetta endingarleysi til af því í mörgum tilfellum, að vélnarar eru ekki nógu vel hirtar. Og ekki mun það koma síður af því, að menn hafa verið óheppnir með að kaupa vélar, sem ekki eru góðar. Það eru þó nokkrar tegundir véla, sem virðast vera ónýtar eftir tiltölulega fá ár, eða jafnvel þurfa mjög mikilla viðgerða við þriðja eða fjórða hvert ár, eða jafnvel með skemmra millibili. Vegna þessa hefir sjóðurinn tekið þessi aukaveð í fasteignum, til þess að tryggja sig gegn óvæntu tjóni, sem af því kann að stafa, að vélar bila í mótorbátum, sem sjóðurinn hefir að veði fyrir lánunum.

Nú hefir hér verið komið fram með ýmsar till. um aukningu fiskveiðasjóðs Íslands, og er kannske von á fleirum en þessum. Þær hafa og munu hafa allar sama markmið, að auka fjármagn fiskveiðasjóðs. Það ætti því í raun og veru ekki að þurfa að standa á því, að Alp. gangi frá l. um þetta efni, sem útvegaði sjóðnum meira starfsfé. Þörfina fyrir aukið starfsfé hafa allir séð. En till. um það hafa kannske ekki komið fram vegna þess, að menn hafa séð ýmsa erfiðleika á því að útvega nýtt fé til sjóðsins. Svo hefir e. t. v. komið þar til greina einhver togstreita um það, til hvers því fé skyldi verja, sem kynni að vera hægt að auka við starfsfé sjóðsins, hvort ætti að verja

því til tilrauna við fiskveiðar eða til lánveitinga.

Ég tel vist, að frv. þetta verði athugað og svipaðar till., sem fram koma, og reynt verði að fá það bezta út í þessu máli eins og hægt er. Því að það er rétt hjá hv. flm., að með breyttum fiskveiðum og að nokkru leyti auknum nú upp á síðkastið, sérstaklega síldveiðum og dragnotaveiðum, er raunverulega þörf stærri skipa heldur en áður hafa verið almennast notuð. Og segja má þá, að e. t. v. séu þær takmarkanir, sem settar eru í þessum eldri fiskveiðasjóðsl., fullþröngar, ef hann fengi nýtt fé til umráða til lánveitinga. Hinsvegar skal ég upplýsa hv. þdm. um það, að það hefir ekki verið neitað beiðnum um lán úr sjóðnum, þegar menn hafa komið með skip, sem til þess hafa verið fallin að lána út á þau, og tilsvareandi veð í fasteignum; það hefir ekki verið neitað um lán í slíkum tilfellum, innan þess ramma, sem l. sjóðsins ákveða nú. Sjóðurinn hefir þannig haft fé til þess að sinna þeim verkefnum, sem sú löggjöf, sem nú gildir, heimilar sjóðnum að sinna, þrátt fyrir það, þótt þessi erfiðu ár undanfarið hafi sjóðsstjórnin talið sér skylt, í einstaka tilfalli, að hliðra til með afborganir af lánun, sem erfiðlega hefir gengið með greiðslur á, sem því miður hefir verið allt of mörg ár. Fyrir það hefir í sjóðnum orðið minna handbært fé. En til þessa hefir verið nægilegt fé í sjóðnum til þess að inna af hendi verkefni sjóðsins eftir þeim l., sem nú gilda. En verði verksviðið aukið, verður auðvitað að auka starfsfé sjóðsins, hvernig sem þess svo verður aflað.

Það má náttúrliga segja, að verkefni sjóðsins eftir þessu frv. sé ákaflega stórkostlegt. Því að ef reist væru fyrir lán úr sjóðnum frystihús, lifrabræðslustöðvar, fiskimjölsverksmiðjur og önnur iðnfyrirtæki, þá mundu þessi fyrirtæki taka til sín ákaflega mikið fjármagn. Svo það er hætt við því, jafnvel með þeirri aukningu, sem gert er ráð fyrir á sjóðnum eftir þessu frv., að ekki mundu þó allir, sem þess óskuðu og e. t. v. hefðu tök á að koma til greina, geta fengið úrlausn.

Það á líka að vera verkefni þessa sjóðs eftir frv., að lána út á stór skip, svo sem togara og línuveiðagufuskip og önnur slík fiskiskip. Og það út af fyrir sig er náttúrliga ákaflega mikið verkefni. En mér skildist á hv. l. flm. frv., að ætlun þeirra flm. þess væri sú, að stærri skipin skyldu sitja á hakanum um lánveitingar úr sjóðnum, þar til hægt væri að útvega honum það fé, sem til þess þyrfti, en að sjóðurinn ætti fyrst og fremst að fullnægja hinum öðrum verkefnum, sem áður eru talin í frv. (JJós: Það er rétt skilið). En vitanlega, ef til slíkrar lánastarfsemi til stærri skipa verður tekið, þarf sjóðurinn mjög mikið starfsfé, vafalaust svo millj. kr. skiptir. Því að þá mundu að sjálfsögðu þeir, sem fengið hafa lán út á stór skip, annaðhvort hér í bönkum eða erlendis, og það með hærri vöxtum en fiskveiðasjóður tæki, koma í hópum með lánbeiðnir til fiskveiðasjóðs til þess að reyna að fá þar lán með lægri vöxtum.

Þegar hinar aðrar till. eru fram komnar, sem ég vænti, að muni koma fram síðar um

þetta mál, þætti mér eðlilegast, að þær till. og þetta frv. yrði athugað í sameiningu og athugað, hvaða ákvæði hægt er að taka til greina úr þessu frv., sem líkleg eru til að gefa árangur til aukningar fiskveiðaflotans, sem mér skilst vera óhjákvæmileg þörf að auka nú á næstunni, með þeirri tilhögun, sem nú er orðin á fiskveiðunum.

ATKVGR.

Fr. vís. til 2. umr. með 9 shlj. atkv. og til sjútvn. með 10 shlj. atkv.

Á 46. fundi í Ed., 10. des., var frv. tekið til 2. umr. (A. 32, n. 282).

Of skammt var liðið frá útbýtingu nál. — Afbrigði leyfð og samþ. með 11 shlj. atkv.

***Frsm. (Jóhann Jósefsson):** Herra forseti! Min framsaga í þessu máli getur verið stutt. Málið í heild sinni hefir verið reifað svo oft hér á Alþ. Það má segja, að almennt samkomulag sé um að efla fiskveiðasjóð Íslands og gera hann betur hæfan til að vinna sitt hlutverk. Hinsvegar greinir nokkuð á um leiðir í þessu efni, en um það atriði var ekki rætt í n. En nm. hafa áskilið sér rétt til að bera fram brtt. við gr. frv. undir meðferð málsins. Ég hefi ekki orðið þess var, að þessar brtt. séu komnar fram, og geri ég ráð fyrir, að þeir hinir sömu ætlist til, að málið gangi til 3. umr. áður en þeir gera við það brtt. Ég skal segja það fyrir mitt leyti sem flm., að ég vil að visu, að málið gangi fram, en ég er á engan hátt fjarri því að fallast á skynsamlegar brtt., sem fram kynnu að koma, og er þá þess að biða. Á þessu stigi málsins vil ég ekki fjölyrða um það frekar, en vona, að það verið látið ganga áfram til 3. umr.

Ingvar Pálmason: Það er rétt hjá hv. þm. Vestm., að n. var sammála um, að það bæri að efla fiskveiðasjóð eftir því sem möguleikar standa til. En hvað brtt. snertir, þá er það svo, að sjútvn. hefir undanfarið haft mikið annríki og hún hefir látið önnur mál sitja fyrir, af því við höfum litið svo á, að það væri hæpið, að þetta frv. næði fram að ganga. Við munum hinsvegar taka þetta til athugunar milli 2. og 3. umr., en fylgjum allir frv. til 3. umr.

ATKVGR.

1. gr. samþ. með 10 shlj. atkv.

2. gr. samþ. með 11 shlj. atkv.

3.—4. gr. samþ. með 11 shlj. atkv.

5.—9. gr. samþ. með 11 shlj. atkv.

10.—13. gr. samþ. með 11 shlj. atkv.

14.—20. gr. samþ. með 9 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Fr. vís. til 3. umr. með 10 shlj. atkv.

Á 48., 49., 50. og 52. fundi í Ed., 13., 14., 15. og 18. des., var frv. tekið til 3. umr. (A. 32, 352).

Forseti tók málið af dagskrá, og var það ekki á dagskrá tekið frammar.

46. Tekjur bæjar- og sveitarfélaga (frv. BSn o. fl.).

Á 6. fundi í Ed., 20. okt., var útbýtt:

Fr. til 1. umr. tekjur bæjar- og sveitarfélaga (þmfrv., A. 33).

Á 9. fundi í Ed., 23. okt., var frv. tekið til 1. umr.

***Flm. (Bjarni Snæbjörnsson):** Eins og öllum hv. þdm. er kunnugt, hafa komið fram á síðari árum háværar raddir um það, frá bæjarfélögum sérstaklega og líka frá sveitarfélögum, að nauðsyn væri á, að þeim væru veittir einhverjir nýir tekjustofnar, til þess að standa við þær skuldbindingar, sem á þau eru lagðar. Það hafa líka komið fram á Alþ. á undanförunum árum ýms frv., sem miðað hafa í þessa átt. Sumpart hafa þau verið samþ. sem bráðabirgðauðræði, en sumum þeirra hefir verið synjað um samþykki. Líka er kunnugt, að millþn. var skipuð í þessu máli. Og meiri hl. hennar kom fram með álit, sem heldur ekki náði framgangi á Alþ. Og yfir höfuð getur maður sagt, hefir til þessa ekkert verið sinnt á Alþ. þeim beiðnum í þessa átt, sem komið hafa til þingsins. Þó að ekki hafi verið á Alþ. sinnt frv., sem komið hafa þar fram í þessum málum, þá er það samt sem áður svo, að menn eru hugsandi um þessi mál og vita, að eitthvað verður að gera til þess að létta undir með bæjarfélögum og gefa þeim betri afkomuskilyrði heldur en þau nú hafa.

Þetta frv., sem hér liggur fyrir, tekur ekki fyrir nema þrjá tekjustofna og leggur til, að allur fasteignaskattur samkv. l. 27. júní 1921, helmingur tekju- og eignarskatts og 25% af út-söluverði áfengis renni í bæjar- eða sveitarsjóði. En í hinum frv. ýmsum um þetta efni hafa verið gerðar till. um ýmsar fleiri tekjuöflunarleiðir, þar sem talað hefir verið um að leggja tolla á aðfluttar vörur til bæja og einnig að leggja útsvar eða gjald, sem nemur 5% af umsetningu, á ríkisstofnanir, svo sem sildarverksmiðjur ríkisins. En eins og tekið er fram í grg., erum við flm. þessa frv. á móti því, að farið verði inn á tollabrautina til þess að afla tekna fyrir bæjar- og sveitarfélögin. Og sérstaklega er ég, sem er 1. flm. þessa frv., á móti því, að farin verði sú leið, því að það mundi koma að svo sáralitlu gagni fyrir Hafnarfjörð, sem ég er fulltrúi fyrir. Hafnarfjörður hefir sérstöðu meðal kaupstaða landsins í þessu tilliti, þar sem töluvert af verzlun, sem á sér stað af innanbæjarmönnum, á sér ekki stað í bænum sjálfum, heldur í Reykjavík. Og mikið af þeim vörum, sem sendar eru til Hafnarfjarðar, gengur gegnum Reykjavík. Þess vegna rúðu þær tekjur, sem af slíkum tolli kæmu í bæjarsjóð Hafnarfjarðar, hverfandi litlar móti því t. d., sem af þeim tolli kæmi í bæjarsjóði Rvíkur, Ísafjarðar og Akureyrar. En mest af þeirri vöru, sem nú er flutt beint til Hafnarfjarðar, án þess að hún komi fyrst til Reykjavíkur, er vara, sem útgerðin þarfnast, svo sem kol og salt. En af þeim vörum gætu Hafnfirðingar ekki

tekið mikinn toll eins og nú stendur, þar sem sjávarútvegurinn á í vök að verjast.

Af því að mér er kunnast ástandið í Hafnarfjarðarkaupstað, þá vil ég lýsa því að nokkru, ef það mætti verða til þess, að hv. þdm. og þeirri n., sem væntanlega fær málið til meðferðar, mætti verða ljóst, að það er ekki ófyrirsýnju, að slíkt frv. sem þetta er fram komið hér á Alp.

Allir vita, að á síðari árum hefir atvinnuleysi aukist að miklum mun í kaupstöðum landsins, og þar að auki hefir það verið svo, að ýmsar kvaðir hafa verið lagðar á kaupstaðina af Alp., sem ekki voru áður á þeim hvílandi. Hafa þær kvaðir orðið til stórmikilla útgjalda fyrir bæjarfélögin. Á ég þar aðallega við tvennt, sem hvortveggja er í sjálfu sér ágæt mál. En samt sem áður varð löggjafinn að hafa það í huga um leið og þeim málum var hrundið í framkvæmd, að þau mundu skapa bæjarfélögunum töluverð útgjöld. Þar á ég við framfærslu- og alþýðutryggingal. Eins og hv. þdm. vita, kveða framfærslu- svo á, að hver maður á framfærsluveit þar, sem hann er búsettur. Nú var það svo í Hafnarfirði, áður en þessi löggjöf var sett, að þeir, sem voru þurfalingar í bænum, voru að mjög miklu leyti utanbæjarþurfalingar, þannig að árið 1934 voru útgjöld bæjarins til utanbæjarþurfalinga kringum 60000 kr. á móti 100000 kr. til innanbæjarþurfalinga, og árið 1935 voru útgjöldin kringum 65000 kr. til utanbæjarþurfalinga á móti 100000 kr. til innanbæjarþurfalinga. Og allir þessir menn, sem áður hafa verið utanbæjarþurfalingar, hafa þurft að fá sama fátækrastryk áfram sem þeir þurftu áður. En það hefir komið á bæinn að borga þann styrk af eigin fé. Nú má segja, að ekki hafi verið hægt fyrir bæinn að krefja þetta fé aftur frá hinum ýmsu sveitarfélögum, sem áttu að borga fyrir þessa þurfalinga. Það er rétt, að að mjög miklu leyti var ekki hægt að innheimta þetta fé aftur hjá viðkomandi sveitarfélögum. En samt komu töluverðar tekjur í bæjarsjóð Hafnarfjarðar með því fé, sem hægt var að fá þannig endurgreitt. Árið 1935 komu þannig 35000 kr. í bæjarsjóð. Þessi liður fellur nú eftir gildistöku framfærslu- algerlega niður úr tekjuáætlun bæjarsjóðsins, og verður það tilfinnanleg tekjuskorðing fyrir bæinn.

Svipuð er sagan viðvikjandi alþýðutryggingal. Áður en þau gengu í gildi var í Hafnarfirði sá liður fátækrastryksins, sem gekk til sjúkrahúsnaðar, kostnaðar við læknishjálpi og annað slíkt vegna veikinda manna, rúmar 20000 kr. Við verðum að borga nú úr bæjarsjóði til sjúkrahúsnaðsins nákvæmlega sömu upphæð eins og við urðum að borga áður í þennan fátækrastryk. Það er auki greiðum við 20000 kr. í ellitryggingarsjóð. Þarna eru komnar 40000 kr., sem er nýr liður á fjárhagsáætlun bæjarins. Nú hefir því verið haldið fram, bæði hér á Alp. og utan þings, að greiðslur vegna ellitryggingar ættu að verða til þess að minnka fátækrastryk til þurfalinga. En slíkt takmark hefir ekki náðst í Hafnarfirði, reinkningslega séð, þar sem fátækrastrykur þar er nákvæmlega sá sami í ár eins og hann hefir verið á undanförunum árum, eftir skýrslu bæjarskrifstofunnar. Það gefur líka að skilja, að þó að þessi mál séu góð í sjálfu sér og hjálpi mörg-

um fátækum manni til þess að bjargast betur í lífsbaráttunni, þá er það samt svo, að mjög litill hluti þeirra manna, sem þessi l. hjálpa, mundi að öðrum kosti lenda á bænum. Fjöldinn af þeim mundi komast einhvern veginn af án fátækrastryks. En eins og komið er, verður bærinn að auka sín útgjöld vegna þessara manna og reyna að standa straum af þessum lögum. Þar sem fátækrastrykurinn er nú sá sami í Hafnarfirði og hann hefir verið á undanförunum árum, þá eru komin þarna 75000 kr. aukin útgjöld frá því, sem áður var, bæði með auknum útgjöldum, þar sem eru gjöldin til sjúkrahúsnaðsins og til tryggingarsjóða, og hinsvegar með tekjumissi, þar sem bærinn tapar þeim 35000 kr. árlegu tekjum, sem hann fékk áður en tryggingal. gengu í gildi með endurgreiddum framfærslu- og alþýðutryggingal. Þar sem nú bærinn hefir undanfarið ekki haft og hefir aldrei haft neina verulega tekjustofna aðra en útsvörin, þá hafa íbúarnir um leið og vandræði hafa komið fyrir í kaupstaðnum, svo sem aflaleysi og annað slíkt, misst gjaldþol sitt og útsvörin hafa orðið svo há, að ekki hefir verið hægt að leggja öll útgjöldin á íbúa bæjarins, sem þurft hefir þó að ná einhvern veginn. Þess vegna var við samningu síðustu fjárhagsáætlunar fyrir bæinn tekið það vandræðaráhræði, að ekki var jafnað niður á bæjarbúa til greiðslu í bæjarsjóðinn allri þeirri upphæð, sem útgjöld bæjarins voru áætluð, heldur skildar eftir 30000 kr., í von og trausti þess, að hæstv. Alp. féllist á að samþ., að bærinn fengi einhverja nýja tekjustofna, sem vegið gætu upp á móti þessari tekjuvöntun. Þessa upphæð þurfti að hafa miklu hærri en hún var höfð. En það var ekki búist við, að þessi tekjuöflunarleið kæmist til framkvæmda fyrr en seint á þessu ári. Þess vegna var reynt að stilla þessari upphæð mjög í hóf. En að það var ekki forsvaranlegt samt sem áður, sýnir það, að útsvarsálagningin hefir verið hækkuð. Útsvarsupphæðin á þessari síðustu fjárhagsáætlun var 276 þús. kr. Það má nærri geta, að erfitt er að koma þessari upphæð niður á fátæka bæjarbúa, sem eru mest fátækir verkamenn. Í Hafnarfirði eru engir stóreignamenn, engir heildsalar, sem nú er mikið talað um, að séu ríkir menn. Hjá okkur er ekki á aðra að leggja en verkamennina og svo útgerðina, enda ber hún meiri skatta en nokkursstaðar annarsstaðar á landinu. Til sannindamerkis um það, hversu erfitt er að koma álagningunni niður, skal ég geta þess, að á miðju sumri 1936 kom eitt togarasamvinnufélag til bæjarstj. og það um að fá eftirgefið 85% af skuld, sem það var í við hafnarsjóð og bæjarsjóð. Bæjarstj. sá sér ekki annað fært en að verða við þessari beiðni, en samt sem áður er lagt á þetta fátæka hlutafélag, sem í eru eingöngu bláfátækir sjómenn, 6 þús. kr. útsvar nú í ár. — Annað félag kom til bæjarstj. nú í ár og það um 80% eftirgjöf af samskonar skuldum. Bæjarstj. sá sér heldur ekki annað fært en að verða við þessari beiðni. En á þetta sama félag er lagt í ár 7 þús. kr. útsvar, og það þótt fyrirsjáanlegt væri, að á vertíðinni yrði stórtap. Á þessu geta menn séð, að það er

út úr hreinustu vandræðum, sem útsvarsálagningin er höfð svona há, og hv. þdm. hljóta að vera sér þess meðvitandi, að þegar svona er komið, borgast ekki inn þessar 13 þús., sem lagðar eru á þessi tvö félög. Sennilega verður bæjarstj. líka að gefa þeim eftir þessi útsvör, svo framarlega sem hún vill ekki láta félögin verða gjaldþrota.

Ég ætla, að ég hafi nú sýnt fram á, að slíkt ástand sem er í Hafnarfirði geti ekki gengið til lengdar. Það verður að taka í taumana og reyna eftir því sem hægt er að koma því svo fyrir, að bæjarfélagið fái einhverja tekjustofna aðra heldur en útsvörin.

Þá eru það enn ein lög, fyrir utan þau tvenn, sem ég hefi þegar minnst á, sem komið hafa alltilfinnanlega við bæina og hafa gert það að verkum, að þeim hefir orðið enn ókleifara að ná inn útsvörunum heldur en nokkru sinni fyrr. Það eru lögum um hækkun á tekju- og eignarskattinum. Eftir því sem sá skattstigi hækkar, verður erfiðara fyrir bæjarfélögin að ná inn útsvörunum. Þess vegna álit ég, að þegar Alþingi hefir þannig með lögum gert bæjarfélögunum svona erfitt um að standa við sínar skuldbindingar, þá verði það að sjá þeim fyrir nýjum tekjustofnum. Ég fer ekki í grafgótur um það, að þetta verði um leið til þess að minnka tekjumögu-leika ríkissjóðs, en það verður að reyna að færa til á fjárl., þannig að sparað sé á öðrum liðum. En það er ekki skoðun okkar flm., að íþyngja megi landsmönnum frekar en orðið er.

Ég vil þá líka minnst ofurlítið á það, hversu miklar upphæðir mundu falla t. d. í skaut Hafnarfjarðar, ef þetta frv. yrði að l. eins og það er nú. Um aðra kaupstaði hefi ég ekki haft tækifæri til þess að afla mér upplýsinga, en ég efast ekki um, að n., sem fær þetta frv. til meðferðar, muni gera það, og þá einnig athuga þau bréf, sem horizt munu hafa til atvnrn. frá kaupstöðum landsins um þetta efni. Eftir að frv. mþn. kom fram á Alþ., var sem sé öllum kaupstöðum landsins skrifað og þeir beðnir um að segja álit sitt um það, hverjar leiðir þeir teldu heppilegastar að fara í þessum efnum. Svörin munu nú vera komin til atvnrn., og ég veit, að þau eru styrkur þeirri málaleitun, sem í þessu frv. felst. — Já, ég ætlaði að minnst á það, hvern tekjuauka þetta frv. hefði í för með sér fyrir Hafnarfjörð. Þar er fasteignaskatturinn fyrir árið 1936 17500 kr., og rennur hann óskiptur til bæjarsjóðs. — Tekjuskatturinn er rúmar 15 þús. og eignarskatturinn rúmar 11 þús. Af þessu samantöldu, rúmunum 26 þús. kr., ættum við að fá 13 þús. kr. rúmar, sem að viðbættum fasteignaskattinum yrði 31 þús. kr. — Áfengisútsalan í Hafnarfirði seldi á síðasta ári fyrir 140 þús. kr., og ef farið er fram á einn fjórða part af því, þá yrðu það 35 þús. kr. — Tekjuliðirnir yrðu því allir til samans um 66 þús. kr. Til sannindamerkis um það, að ekki sé of hátt farið með því að fara fram á 25% af útsöluverði áfengisins, skal ég taka það fram, að ég hefi hjá bókara áfengisverzlunarinnar fengið þær upplýsingar, að nettóhagnaður ríkisins af útsölu í Hafnarfirði hafi verið 64 þús. kr. Ef Hafnfirðingar nú fá 35 þús. kr. af útsöluverði áfengisins þar, þá er þar með

sagt, að þeir hafi fengið rúmlega helming af nettóhagnaði áfengisverzlunarinnar í Hafnarfirði.

Ég hygg, að ég hafi nú gert fulla grein fyrir því, að brýn nauðsyn sé á, að þm. veiti þessu frv. liðsinni sitt og afgreiði það sem l. frá þessu þingi. Ég mun ekki fara fleiri orðum um það nú, en vísa að öðru leyti til grg., og vonast til þess, að frv. fái góðar undirtektir, bæði í þessari d. og eins Nd. og þeirri n., sem fær það til meðferðar. Og leyfi ég mér að mælast til þess, að málinu verði, að lokinni þessari umr., vísað til 2. umr. og fjhn.

Brynjólfur Bjarnason: Herra forseti! Það er mjög mikið nauðsynjamál, sem þetta frv. fjallar um, og ég býst við, að það sé viðurkennt af öllum þm. En þá er bara spurningin: Er þetta, sem felst í þessu frv., hin rétta lausn málsins? Mér þykir mjög skorta á í grg. frv., að gerð sé grein fyrir því, hvað miklar tekjur þetta mundi gefa fyrir bæjar- og sveitarfélög, en mér telst svo til, að það mundi þýða tekjurnar fyrir ríkissjóð, sem næmi um 2 millj. kr.; af fasteignaskattinum um það bil 400 þús. kr., af tekju- og eignarskattinum um 800 þús. kr. Hvað áfengistekjurnar mundu verða, veit ég ekki vel, en ég geri ráð fyrir, að þær mundu ekki verða minni en um 800 þús. kr. Og nú er mér spurn: Hvaðan á ríkissjóður að fá tekjur til þess að bæta sér þetta upp? Sjálfstæðismenn hafa hér á þingi kvartað yfir því, að greiðsluhalli væri á fjárl., og þeir hafa haldið langar ræður um það, að tollar og skattar væru of háir, en þó flytja þeir hverja till. á fætur annari um stór fjárframlög úr ríkissjóði til niðursuðuverksmiðja, hraðfrystihúsa o. fl., sem samtals mundu nema milljónum króna. Og þar að auki leggja flm. þessa frv. til, að afhentar séu um 2 millj. kr. af tekjum ríkissjóðs til bæjar- og sveitarfélaga. Hv. 1. flm. þessa frv. sagði að visu, að það yrði að spara á öðrum sviðum til þess að jafna þetta upp, en ég veit ekki til, að frá sjálfstæðismönnum hafi ennþá komið fram nein slík sparnaðartill. Mér virðist því, að svona till. séu algerlega út í loftið. Hvaða hugsun felst að baki slíkrar till. sem þessarar? Mér skilst engin. Það er rétt eins og verið sé að gera sér leik að því að gera þingræðið að skripaleik. Það er rétt, að það þarf að fá viðunandi lausn á þessu máli þegar á þessu þingi. Hv. þm. Hafnf. hefir réttilega sýnt fram á, hver nauðsyn Hafnarfirði er á því að fá aukna tekjustofna einhversstaðar frá. En þetta frv. er engin lausn á því máli, því að með því er einungis verið að taka úr einum vasanum til þess að láta í annan. Ég mun því greiða atkv. á móti því, að svona frv. sé vísað til 2. umr. og n. — Kommfl. mun strax á þessu þingi bera fram till., sem miða að því að bæta fjárhag sveitar- og bæjarfélaga, sumpart með því að leggja þeim til nýja tekjustofna og sumpart með því að draga úr útgjöldum þeirra með endurbótum á alþýðutryggingalögnum og framfærslulögnum, sem mundu verða mikil hjálp fyrir fátæk sveitar- og bæjarfélög. En þessar till. munu verða meintar alvarlega, í mótsetningu við þetta frv., sem hér liggur nú fyrir til umr.

Bernharð Stefánsson: Það má segja, að það sé kostur við þetta frv., hvað það er einfalt. Það hefir ekki verið skipuð nein mþn. til þess að semja það, eins og einu sinni var gert um annað frv., enda ber frv. það með sér. Það er þessi einfalda leið, sem hér er farin, að vísa á ríkissjóð til þess að bæta úr þörfum sveitar- og bæjarfélaga. Það er sú leið, sem kommúnistar hafa verið einna harðsnúnastir í að fara hingað til. En þetta frv. gengur nú svo langt, að þeim virðist alveg ofbjóða.

Það, sem hér er farið fram á, er, eins og hv. síðasti ræðumaður gat um, að taka rúmlega 2 millj. kr. af tekjum ríkissjóðs handa sveitar- og bæjarfélögum; það er að afhenda fasteignaskattinn, sem er um 400 þús. kr., helminginn af tekju- og eignarskattinum, um 850 þús. kr., og 25% af útsöluverði áfengis, sem mun vera um 900 þús. kr., eða vel það. Mér skilst þetta vera samanlagt um 2100000 kr. — En hvað á svo að koma í staðinn? Hv. 1. flm. þessa frv. minnst ekkert á það. Maður skyldi þó ætla, að frá honum og hans flokksmönnum lægju fyrir einhverjar till. um sparnað á útgjöldum ríkisins að sama skapi. En svo er ekki, heldur þvert á móti. Ef hv. flm. gæti fært nokkur rök fyrir því, að honum mundi takast að framkvæma slíka fjármálapólitik, sem hér kemur fram í hans till., þá hyggt ég, að ekki mundi standa á neinum þm. að styðja að því, að hann yrði fjmrh.

Viðvíkjandi því, sem hv. flm. sagði um frv. mþn. frá í hitt eð fyrra og gallana á því, t. d. viðvíkjandi Hafnarfirði, þá skilst mér, að svipað sé að segja um þennan ágóða af áfengisútsölnunni. Ekki dregka Hafnarfirðingar líklega allt það áfengi, sem selt er í Hafnarfirði. Ætli Keflvíkingar drekki ekki eitthvað af því? Og verða þeir því skattlagðir til Hafnarfjarðar.

Ég vil ekki beinlínis lýsa andstöðu minni við þetta frv. Ég hefi sýnt það áður með mínum till. hér í d., að ég viðurkenni fyllilega þörfina á því að útvega bæjar- og sveitarfélögum aukna tekjustofna, svo að ég þarf ekki að fara neinum orðum um það. En ég vil aðeins fá að vita, úr því hv. flm. leggur til að fara þessa einföldu leið, að taka úr ríkissjóði, hvað hann á að fá í staðinn og hvernig hann á að fá tekjur til þess að fullnægja hinum öðrum kröfum, sem þessir sömu þm. bera fram, og þá væntanlega þeim kröfum, sem aðrir þm. kynnu að bera fram og kannske væru alveg eins réttlátar. Þetta finnst mér verði að koma skýrt fram, áður en hægt er að taka þetta frv. alvarlega. Það er ekki til neins að slá því fram, að það verði að spara; það verður að sýna fram á, hvar eigi að spara. Það verður eitt-hvað að koma fram, sem hægt er að festa hendur á.

Annars fannst mér hv. flm. líta nokkuð einhliða á þetta mál frá sjónarmiði Hafnarfjarðar, og er honum það kannske nokkur vorkunn. En mér er spurn: Er ekki a. m. k. sumt af vandræðum Hafnarfjarðar þannig, að rekja megi þau til bæjarbúa sjálfra eða þeirrar stjórnar, sem þeir hafa á sínum bæjarmálum? Nú t. d. er búið að reisa þar stórhýsi mikið, Flensborgarskólan. Var nauðsynlegt að ráðast í slíkt á sama tíma sem kvartað er undan því, að bærinn sé að

verða gjaldþrota? Ég legg engan dóm á þetta, ég bara spyr, og svo mun vera um fleiri.

Hv. flm. sagðist vera á móti því að auka álögur á þjóðina. Ég býst við, að allir séu á móti því, ef hægt er hjá því að komast. En ef frv. þetta yrði samþ. og svo tollahækkanir til handa ríkissjóði í skarðið, mundu þá ekki hann og hans flokksmenn halda því fram, að þær tollahækkanir væru auknar álögur á þjóðina? Af þeirri reynslu, sem fengin er af hv. stjórnarandstæðingum, tel ég alveg víst, að svo yrði gert í „agitationum“. Það er náttúrlega ágætt að bera fram till. sem ætla má, að fólkinu falli vel í geð, en menn eru nú samt farnir að átta sig á því, þegar till. eru bornar fram í algerðu ábyrgðarleysi. Ef það kæmi skýrt fram hjá hv. flm., hvernig eigi að bæta ríkissjóði það tap, sem af frv. þeirra leiddi, og hvernig eigi að afla fjár til þessara og annara hluta, sem þeir stinga upp á, þá væri allt öðru máli að gegna. Þá væri sjálfsagt að taka þeirra till. alvarlega, en fyrr er það ekki hægt.

***Magnús Guðmundsson:** Mér skilst, að ekki sé neinn ágreiningur um það, að full þörf sé á því að auka tekjur bæjar- og sveitarfélaga, og er þá aðeins um það að ræða, hvaða leiðir eigi að fara í þessu efni. Og vil ég í því sambandi minna á, að það hefir áður verið stungið upp á því, að láta bæjar- og sveitarfélögin — eða sérstaklega bæjarfélögin — fá tekjur af vörugjaldi, en það hefir ekki náð fram að ganga.

Hvað eiga umboðsmenn kaupstaðanna að gera, er þeir sjá, að ekki er von um neina tekjustofna með hinum gömlu aðferðum, og þeir eru því neyddir til að fara nýjar leiðir? Á að láta bæjunum bláða út, meðan rætt er hér á Alþingi um það, hvað eigi að gera? Hvaða gagn hafa bæjar- og sveitarfélögin af slíku karpi? Ég get því ekki láð umboðsmönnum kaupstaðanna, þó að þeir vilji fara nýjar leiðir. Ég get ekki tekið undir sön kommúnista og framsóknarmanna hér. Þegar talað er um ábyrgðarleysi, sem það lýsi, að koma með frv. um tekjuöflun bæjar- og sveitarfélaga, án þess að koma um leið með frv. um tekjuöflun fyrir ríkissjóð, þá er það ekki annað en viðbára. Stjórnarflokkarnir komu líka fram með frv. um tryggingar án þess að benda á leiðir til að afla tekna til þeirra. Hvernig veit hv. 1. þm. Eyf., að í hug þeirra manna, sem standa að þessu frv., hafi ekki komið ráð til að afla teknanna? Ef það á að vera móðins hér, að ekki megi koma með till. til útgjalda án þess að benda á leiðir til tekjuöflunar um leið, þá er orðinn vandi að lifa. Sjálfstæðismenn eru auðvitað ekki svo grænir að halda, að ef 2 milljónir eru teknar frá ríkinu, þá þurfi ekki að fá tekjur í staðinn.

Ég gæti t. d. vel felld mig við þá leið, sem stungið var upp á í frv. mínu og hv. 1. þm. Eyf. í hitteðfyrri. Hún náði ekki samþykki. En sú leið, sem stungið var upp á í fyrra, náði heldur ekki samþykki. Nú er stungið upp á 3. leiðinni, og blæs ekki byrlega fyrir henni. En hvað þola bæjar- og sveitarfélögin þetta lengi? Málið verður ekki til lykta leitt, nema flokkarnir reyni að sveigja saman skoðanir sínar. Þó að hv. 1. landsk. minnst á leið til að minnka útgjöldin, er hægt að sýna fram á, að hún gerir ekki annað en auka

pau. Það voru ekki annað en slagorð, sem komu frá honum. Það getur verið rétt hjá hv. aðalflm. þessa frv., að í frv. mínu og hv. 1. þm. Eyf. 1935 hafi ekki verið tekið tillit til þeirra sérstöku ástæðna, er hann færir fram. Ég vil hér skjóta fram þeirri spurningu, hvort ekki mundi hægt að fá samkomulag um þann grundvöll, sem það frv. lagði. En það frv., sem hér liggur fyrir, fullnægir ekki mér sem umboðsmanni fyrir sveitarfélag. Ég veit um heilan hrepp, þar sem allur tekjuskattur var fyrir nokkru 2 kr.

Hv. 1. þm. Eyf. sagði, að það væri ekki nóg að tala um, að það þyrfti að spara; það yrði líka að benda á, hvað ætti að spara. Þá er nú langt gengið í kröfunum, ef flm. útgjaldaliða eiga alltaf að benda á, hvað í fjárl. eigi að spara í stað útgjaldanna. Ég hefi ekki heyrt slíkt áður á Alþingi. Ég veit, að nokkuð má spara, en mér dettur ekki í hug, að hægt sé að gera það ótakmarkað. Þó veit ég, að hægt er að bæta ríkissjóði þennan halla.

Þá sagði hv. 1. þm. Eyf., að ef fara ætti að auka álögurnar á þjóðinni með nýjum tollum, þá myndi Sjálfstfl. undir eins ráðast á „bölvaða stjórnnina“ fyrir það. Það er vitanlega erfitt að fyrirgríða þennan ótta hv. þm. En þegar verið er að auka skattana, til þess að afla bæjar- og sveitarfélögum tekna, er ekki verið að leggja auknar álögur á þjóðina, heldur miklu fremur að færa féð milli vasa, ef svo mætti segja. Í okkar sameiginlega frv. 1935 var þannig ekki farið fram á aukin gjöld á þjóðina. (BS: En fengum við ekki ádeilur fyrir það frv.?). Jú, en hvað heldur hv. þm., að hann geti framkvæmt í þessu lífi, ef hann ætlar alltaf að komast hjá því að fá ádeilur? Er ekki mannlegra að gera það, sem rétt er, og svara svo fyrir sig, er ádeilur koma fram?

Ég vil reyna að bera sættarorð á milli í þessu máli, því að ég sé, hver nauðsyn er á því að fá samþ. frv., sem miðar að því að bæta úr vandræðum bæjar- og sveitarfélaga. Ég myndi fyrir mitt leyti vera fús til að sveigja nokkuð til frá því, sem ég tel réttast, til þess að hægt væri að ná samkomulagi. Þegar bæjar- og sveitarfélögin fara að hrynja og komast á ríkissjóð, mun fara að verða þröngt fyrir dyrum ríkisins. Getur þá farið svo, að það verði að borga hærri fúlgur af sínum tekjum en nú er farið fram á. Nú þegar eru nokkur sveitarfélög orðin ómagar á ríkissjóði, en önnur standa í vanskilum og þau þriðju nota ólöglegan gjaldmiðil, til þess að útvega sér gjaldfrest. Ef þingið er þannig skipað, að ekki sé hægt að ná samkomulagi um jafnmikilsvert mál og þetta, þá er það sorglegt og mun hafa sorglegar afleiðingar.

Umr. frestað,

Á 10. fundi í Ed., 25. okt., var frv. tekið til frh. 1. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 12. fundi í Ed., 27. okt., var fram haldið 1. umr. um frv.

*Flm. (Bjarni Snæbjörnsson): Við vissum það, flm. þessa frv., þegar við bárum það fram, að það mundi sæta andmælum hér í d., enda hefir

það komið á daginn, og er það aðallega kommúnistinn hér í d. og hv. 1. þm. Eyf., sem hafa staðið fyrir þeim.

Ég verð nú að svara hv. 1. landsk. nákvæmlega á sama hátt og hann svaraði mér, að mér dettur ekki í hjartans hug að taka hann alvarlega í þessu máli, vegna þess að það, sem hann ber mér á brýn, er einmitt það, að ég skuli ekki koma fram með tekjuöflunarfrv. á móti þessu frv., sem hér er til umr., en sjálfur ber hann á sama tíma fram frv., sem gerir ráð fyrir stórkostlegum útgjöldum, ekki aðeins fyrir ríkissjóð, heldur og fyrir bæjarsjóðina, án þess að benda á nokkra tekjuöflunarlíða á móti. Mér finnst það liggja í hlutarins eðli, að ekki sé hægt að taka þann mann alvarlega, sem vitir annan fyrir að gera það sama og hann sjálfur. Annars ætla ég ekki að ræða við hann á þessum grundvelli. Aðferðir kommúnistanna hafa verið þær, að leggja svo miklar kvaðir á sveitar- og bæjarfélög, að þeim blæddi út, svo að þeir hefðu samilegan akur til að vinna í á eftir. Og ef hv. þm. ætlar að bæta hag Hafnarfjarðarkaupstaðar með því að ná inn fleiri tugum þúsunda með stórbúðaskatti, þá ætti hann að skreppa suður í Hafnarfjörð og telja upp lúxusbúðirnar þar.

Hvað viðvikur ræðu hv. 1. þm. Eyf., þá hefir henni að mestu verið svarað af hv. 9. landsk. Eins og við var að búast, gat hann ekki neitað því, að bæjunum væri brýn nauðsyn á auknum tekjuöflunarmöguleikum. En hann var með sömu firruna og kommúnistinn, að það þyrfti að koma með tekjuöflunarfrv. á móti, eða benda á, hvar mætti spara á fjárl. Mér dettur ekki í hug að koma með till. til þess að vega upp á móti þessum tekjumissi, sem þetta frv. hefði í för með sér fyrir ríkissjóð, fyrr en ég sæi fram á, að það væri einlægur vilji þingsins að afgr. þetta mál eða eitthvert annað mál, sem mætti verða til þess að bæta úr vandræðum kaupstaðanna. Þá mundi ég fús til þess að koma fram með till. í þessum efnum. En á meðan ég hefi ekki hugmynd um það, hvernig þingið ætlar að taka í þetta mál, þá stendur ekki till. að ég fari að gera nokkurn hlut í þessum efnum.

Hv. 1. þm. Eyf. talaði um það, að með þessu frv. væri bara verið að sýnast. Þetta væri aðeins kosningadekur. En hv. þm. veit það ósköp vel, að þetta er brennandi spursmál í öllum kaupstöðum landsins, sem mæna vonaraugum til þingsins um, að eitthvað sé gert í þessum málum. Og það má náttúrlega segja sem svo, að hvert einasta mál, sem horið er fram hér á Alp., sé af tömu kosningadekri flutt, vegna þess að það sé gert landsbúum til góðs.

Hv. 1. þm. Eyf. minntist á Flensborgarskólann og hvort ekki mundi mega rekja rætur vandræðaástandsins í Hafnarfirði til bæjarstj. Því er nú til að svara hvað fjármálastjórn Hafnarfjarðar snertir, þó að mér beri nú reyndar ekki að bera blak af henni, að það kemur í sjálfa sér ekki þessu máli við, og læt ég það því eiga sig. En hvað Flensborgarskólann áhrærir, þá var hann ónothæfur, og það held ég, að öllum hv. þm. hafi verið kunnugt. Því var ekki um annað að gera en að ráðast í bygginguna. Bærinn fékk frá Alp. og einstökum stofnunum í Hafnarfirði

greiddan helming kostnaðar, og Alb. ber í sjálftu sér ábyrgð á því, að skólinn var reistur, og þar með hv. 1. þm. Eyf. Það var engin furða, að bærinn tæki við þeim 120 þús. kr., sem hann fékk frá Alb. og einstökum stofnunum til þess að sækja atvinnuna í bænum, þó ekki væri til annars.

Ég ætla þá ekki að fara fleiri orðum um þetta mál að sinni. Það hefir enn ekkert komið fram í umr., sem hefir afsannað nauðsyn þessa máls, en það eina, sem á móti því hefir verið haft, er það, að ekki hafi verið komið með tekjuöflunarfrv. á móti fyrir ríkissjóð, og hefi ég sýnt fram á óheilmindi þeirra manna, sem með þær mótbúrur hafa verið.

Bernhard Stefánsson: Ég varð dálítið undrandi yfir því, hvað hv. 9. landsk. tók það illa upp, sem ég sagði um þetta mál, þegar það var síðast til umr., því að mér virtist, þegar leið á ræðu hans, að hann hefði líka ýmislegt við frv. að athuga, og jafnvel eins mikið og ég. Hann benti t. d. alveg réttilega á það, að þó að þetta frv. yrði að l., þá mundu sveitahrepparnir hafa mjög lítið gagn af því, og vitanlega var honum ljóst, hvíllt skarð ætti með þessu að höggva í ríkissjóð. En hann vildi afsaka flutning þessa máls með því, að till., sem áður hefðu legið hér fyrir þinginu um þetta mál, hefðu ekki náð fram að ganga. Það er nú svo, að fyrir tæpum tveimur árum var mþn. skipuð til þess að bera fram till. um þessi efni, og á þingi í hitteðfyrri var frv. hennar lagt fyrir, en náði ekki fram að ganga, eins og oft er um stórmál, að þau ná ekki fram að ganga á fyrsta þingi. Síðan voru í fyrri bornar fram till. um þetta sama efni, en þó með dálítið öðrum hætti en upphaflega, bæði af mér hér í Ed. og Jónasi Guðmundssyni í Nd. Og getur hv. 9. landsk. fullyrt það, að þessar till., eða eitthvað af þeim, hefðu ekki náð fram að ganga, ef þinginu hefði lokið með venjulegum hætti? Ég hygg, að fullyrða megji, að það hafi eingöngu verið vegna þingrofsins, að ekkert var samþ. um þessi efni í fyrri.

Hv. 9. landsk. spurði mig um daginn að því, hvort ég vissi nokkuð um það, hvort flm. þessa frv. hefði ekki dottið neinar leiðir í hug til þess að bæta ríkissjóði upp þann halla, sem af þessu frv. leiddi. Já, ég veit náttúrlega ekki, hvað menn hugsa, en þetta hefir hvergi komið fram, hvorki í grg. frv. né ræðu hv. 1. flm.; og hvað á ég þá að vera að gera ráð fyrir því, sem hvergi kemur fram?

Þá sagði hv. 9. landsk., að sjálfstæðismenn væru ekki svo heimskir, að þeir héldu, að ríkissjóður gæti misst þessar tekjur án þess að fá skaðabætur. Ég er honum alveg sammála um þetta. Ég álit alls ekki, að sjálfstæðismenn séu svo heimskir, að þeir áliti þetta hægt, en hitt er annað mál, hvort þeir eru reiðubúnir til þess að jata þetta og taka afleiðingunum af þeirri játningu. Ég veit, að sjálfstæðismenn eru ekki svo heimskir, að þeir trú yfirleitt á þær ádeilur, sem þeir eru með, bæði í blóðum og ræðum, á ríkisstj., en þessar ádeilur koma fyrir því. — Og hv. þm. fannst það langt gengið af mér að spyrjast fyrir um það hjá flm., hvaða tekjustofna ríkissjóður ætti að fá í staðinn, eða hvar ætti að

spara á fjárl. til þess að vega upp á móti tekju-missi þeim, sem frv. gerði ráð fyrir. Mér skildist helzt á honum, að þetta væri ósvifni af mér. En það er fullkomin ástæða til þess að spyrjast einmitt fyrir um þetta. Ég er ekki að tala persónulega til hv. flm., heldur til Sjálfstfl. í heild, sem er yfirleitt alltaf að tala um sparnað, en er svo alltaf á móti öllum sparnaðartill. og till. um skatta til ríkisins. Hv. þm. tók dæmið af því, þegar tryggingarlöggjöfin var sett, og sagði, að þá hefði ekkert verið um það spurt, hvar ríkissjóður ætti að fá tekjur til þess að standast þann kostnað, sem hann óhjákvæmilega hefði af tryggingunum. En þetta er rangt. Þetta sama þing samþ. tekjuaukalög, sem voru bein afleiðing af tryggingunum, eða ég man ekki betur en að þau l., sem við kölluðum „klauflex“, hefðu einmitt þá verið samþ. beinlinis af þeim ástæðum, að verið var að setja tryggingalögin.

Bæði hv. 9. landsk. þm. og fleiri sjálfstæðismenn hafa látið skina í, að þeir mundu verða með einhverjum tekjuaukum til handa ríkissjóði í staðinn. Hv. 9. landsk. þm. sagði það ákveðið, en aftur var það bundið ýmsum skilyrðum hjá hv. flm. Þetta er nú ekki nóg fyrir mig. Ég vil vita, hvort þessir hv. þm. eygja nokkra ákveðna leið til að bæta ríkissjóði tekjumissinn. Ég við-urkenni þörf bæjar- og sveitarfél. á að fá auknar tekjur, og ef hv. flm. geta sýnt fram á það með skýrum rökum, að hægt sé að bæta ríkissjóði skaðann á skynsamlegan hátt, og bent á leiðina til þess, þá skal ég ekki vera á móti frv.

Ég sé ekki ástæðu til að svara hv. þm. Hafnf. miklu, því að það kom lítið nýtt fram í ræðu hans, og ég hefi að nokkru leyti svarað honum jafnhliða hv. 9. landsk. þm. Hv. þm. Hafnf. kallaði það firru, að ég spurði, hvar ætti að spara eða hvernig að afla ríkissjóði tekna á móti þessu. Hann má gera það, en það er sú firra, sem hver þm. með ábyrgðartilfinningu verður að gera sig sekan í. Hv. þm. var að lofa því, að ef hann sæi viðleitni til sparnaðar á ríkisfé, skyldi hann vera með því, að ríkissjóður fengi auknar tekjur. En ég vil engin eftirkaup eiga við hv. þm. um þetta. Ég vil vita leiðina áður en ég samþ. slíkt frv. sem þetta.

Hv. þm. talaði mikið um, hvíllt nauðsyn væri á því fyrir sveitar- og bæjarfél. að fá auknar tekjur. Ég er sammála honum um það, en það hafa verið bornar fram till. um að bæta úr þessu, og þær hafa verið samþ. hér í d., og það er full ástæða til að vænta, að þetta þing samþ. tekjuauka fyrir sveitar- og bæjarfél., og ég álit, að það þurfi að gera, en það er bara engin lausn að taka ríkistekjurnar handa þeim. Ríkinu veitir ekki af þeim tekjum, sem það hefir nú.

Út af því, sem ég spurði um vandræði Hafnarfjarðarkaupstaðar, hvort ekki mætti kenna bæjarfél. sjálftu um, vildi hv. þm. telja, að þingið bæri ábyrgð á byggingu Flensborgarskóla, þar sem það hefði veitt fé til hans. Nú býst ég við, að féð hafi verið veitt af því, að nauðsynlegt hafi verið að byggja skólann, en hinsvegar var það bæjarfél. að meta það, hvort það var fært um að leggja í kostnaðinn strax. Vitanlega hefði ríkið styrkt bygginguna, þó að henni hefði verið frestað.

Ég orðlengi þetta ekki frekar. Ég veit, að nauðsynlegt er, að sveitar- og bæjarfél. fái auknar tekjur, en að samþ. þetta frv. án þess að bæta ríkissjóði það, sem af honum er tekið, er óforsvaranlegt, og ég trúi því ekki, að flm. hafi dottið það í hug í alvöru. Mér finnst það engin goðgá, þó að manni verði á að halda, að frv. sé fram borið til þess að geðjast hv. kjósendum. Þó að flm. fyndist það ósvífni af mér að ætla slíkt, er ég ekki grunlaus um, að svo sé.

Páll Zóphóniasson: Herra forseti! Frv. þetta, sem borið er fram af 3 þm. Sjálfstfl., verð ég að álíta, að sé borið fram fyrir flokksins hönd sem till. af flokksins hálfu til þess að bæta úr tekjuþörf bæjar- og sveitarfélaga. Hv. flm. leggja til, að 13,2% af tekjum ríkissjóðs séu látnar renna beint til sveitar- og bæjarfélaga. Ég býst við, að hv. flm., sem ekki reyna að gera neinar ráðstafanir til að bæta ríkissjóði tekjumissinn, ætlist samt til, að fjárl. verði tekjuhallalaus og að tekjurnar renni af sjálfu sér í ríkissjóð.

Þessum tilgangi, að ætla sér að bæta úr tekjuþörf verst stæðu bæjar- og sveitarfél. á þennan hátt, verður ekki náð með þessu frv. Ég vil segja, að frv. verkar þveröfugt við þann tilgang. Það hjálpar þeim, sem best eru stæðir, en kemur að engu gagni fyrir þá, sem verst eru stæðir og hjálpar þurfa. Skal ég nú sýna fram á þetta.

Flm. ætlast til þess, að allur fasteignaskatturinn, 400 þús. kr., renni í sjóði bæjar- og sveitarfél. Fasteignaskatturinn er skattur, sem þykir sjálfsagður. En það er erfitt að sjá, hvort hann í hverju tilfelli stendur í réttu hlutfalli við þörf sveitar- og bæjarfél. fyrir auknar tekjur. Breyttir atvinnuhættir geta oft og tíðum verkað svo, að hann geri það ekki. Ég skal samt líta burt frá þessu atriði, af því að í þessu efni hefir raskast svo mjög hlutfallið á milli þarfarinnar og skattmatsins á fasteignum á þessum óstöðugu tímum. — Þá á tekju- og eignarskatturinn, 1750000 kr., að renna að hálfu í bæjar- og sveitarfél. En nú er það svo, að því betri sem aðstaða bæjar- og sveitarfél. er til þess að jafna niður útsvörum, því meiri verður tekju- og eignarskatturinn, svo að þetta ákvæði verkar öfugt við tilganginn. Það hjálpar ekkert þeim sveitarfél., sem verst eru stödd og hjálpar þurfa, en það getur stuðlað að því, að vel stæð sveitarfél. geti lækkað útsvör sín. Þetta yrði því bara til þess að létta útsvör á mestu efnamönnum í best stæðu bæjar- og sveitarfélögum í landinu.

Þá eiga 25% af brúttóverði áfengis á þeim stað, sem það er selt, að renna í viðkomandi bæjar- og sveitarfél. Mig undrar það stórlega, ef frúin, sem á sæti hér í hv. d., hv. 2. landsk. þm., er með þessu. Þá býst við, að margir mundu vilja fá útsölustaði hjá sér til þess að ná í þessar tekjur. T. d. Eskfirðingar, sem þurfa 70 þús. kr. Það mundi e. t. v. af mörgum ekki vera álitnið neitt gott verk að standa á móti því, að þar kæmi upp útsölustaður áfengis til þess að hjálpa bæjarfél. til að ná í þessar nauðsynlegu tekjur.

Eins og ég hefi áður dregið á, mundu ákvæði eins og þessi hjálpa til að létta byrðar þeirra, sem best eru stæðir, en ekki veita hinum neina hjálp, sem hjálpar þurfa. Sú upphæð, sem jafnað er niður í Rvík, nemur 4185000 kr. Hvað fengi Reykjavíkurbær í sinn hlut? Jú, fasteignaskatturinn nemur 165000 kr., hálfur tekjuskatturinn 561225 kr. og hálfur eignarskatturinn 90202 kr. Þarna er komin rúml. ¼ millj. Svo er 25% af seldu áfengi, en áfengi er selt hér fyrir 2½ millj. kr. Það yrði því um 1½ millj. kr. árl., sem Rvík fengi í auknar tekjur, en það eru 35% af þörfunum. Það væri heldur en ekki hægt að lækka útsvörin á heildsölunum og þeim, sem hæst hafa útsvörin, ef frumvarpið yrði að lögum. En hvað þá um hreppana? Litill hreppur í N.-Múlasýslu, sem ég þekki vel til, fær 200 kr., en þarf að jafna niður á 4. þús. kr. Sama er að segja um kaup- túnahreppana. Ég hefi athugað einn þeirra. Hann fær í fasteignaskatt og tekju- og eignarskatt um 1700 kr., en þarf að jafna niður 50 þús. kr.

Frv. er byggt upp með það fyrir augum að hjálpa þeim best stæðu til að ná vinsælustu sköttunum frá ríkinu, en ríkissjóður á að sitja eftir með óvinsælustu skattana, sem koma jafnt niður á öllum, ríku og fátækum, og þetta á að gera til þess að hjálpa til þess, að útsvör á efnafólki geti lækkað. Og það mundi óhjákvæmilega leiða til þess að fjölga útsölustöðum áfengis. Ég held því ekki, að frv. sé þess vert, að það sé sett til n. eða yfirleitt frekar um það rétt hér á Alþ.

Brynjólfur Bjarnason: Herra forseti! Hv. 1. þm. Eyf. sagði í fyrri ræðu sinni, að kommúnistar væru hingað á þing komnir til að gerast málsvavar þeirrar stefnu að gera kröfur til ríkissjóðs án þess að benda á leiðir til tekjuöflunar um leið. Þetta hefir við ekkert að styðja. Við höfum engar kröfur gert nema benda á leiðir til að bæta ríkissjóði hallann. Annars var hv. 1. þm. Eyf. á sama máli og ég. Mér er sagt, að það hafi sannast á hann í vor í kosningunum, að hann hafi tekið í hendina á kommúnista, og að kjósendur hans hefðu ekkert haft við það að athuga. Og ég veit, að þeir hafa ekkert við það að athuga núna, að hv. þm. er á sama máli og ég.

Hv. þm. Hafnf. kom hér með gagnásakanir til okkar kommúnista fyrir það, að við værum jafnábyrgðarlausir og sjálfstæðismenn, þar sem við færum fram á aukaútgjöld í sambandi við sjúkratryggingarnar, án þess að sýna fram á, hvornig afla ætti ríkissjóði tekna í staðinn. Þetta sýnir, að hv. þm. hefir alls ekki lesið frv. mitt. Í því er sýnt fram á, hvornig skuli afla tekna, og það bakar bæjarfél. ekki aukin útgjöld, heldur léttir það gjöldum af bæjarfélögum.

Hv. 9. landsk. þm. reyndi að afsaka ábyrgðarleysi sitt og sagði, að fyrir Alþ. hefðu áður legið till. um þetta efni, sem þingið hefði ekki viljað fallast á. Þess vegna vildu flm. nú reyna að finna nýjar leiðir. Mér finnst nú ekki líklegra, að Alþ. vilji fallast á þetta frv. en hitt, sem var þó byggt á einhverju vitti, enda þótt ég sé því ósamála.

Hv. þm. sagði, að Sjálfstfl. væri reiðubúinn að

sjá ríkissjóði fyrir tekjustofnum. En þm. geta ekki fallið á svona gífurleg fjárframlög nema gera sér ljóst, hvernig afla skuli tekna á móti. Hvernig ætla sjálfstæðismenn að afla tekna? Þeir hafa lýst sig andviga nýjum tollum, nýjum sköttum. Þeir hafa lýst sig andviga einkasölum. Hvað vilja þeir þá? Þeir koma fram með till., sem þeir meina ekkert með. En það eru ekki allir sjálfstæðismenn ánægðir með þetta. Ég veit, að hv. 9. landsk. þm. er ekki ánægður. Hann virðist vera af gamla skólanum. Enda viðurkenndi hann, að þetta hefði mjög litla þýðingu fyrir fátæk bæjar- og sveitarfélög. Eins og hv. 1. þm. N.-M. sýndi fram á, kemur þetta hátekjumönnum í Rvík til góða, enda er það fram borið vegna þeirra, en ekki vegna fátækra bæjarfélaga.

Hv. 9. landsk. þm. sagði, að mínar till. væru bara slagorð. Hann hlýtur þó að viðurkenna, að t. d. stóribúðaskatturinn mundi gefa talsvert f. Hv. 9. landsk. þm. og hv. þm. Hafnf. geta ekki haldið því fram, að þeir, sem hafa ráð á að búa í 10—20 herbergjum, hafi ekki ráð á að greiða svolltinn viðbótarskatt. Og þó ekki sé mikið af stóribúðum í Hafnarfirði, þá kemur þetta bæn- um óbeinlínis til góða, þar sem auknar tekjur fyrir ríkissjóð gera það kleift að létta útgjöldum af bæjunum. Auk þess munum við leggja fram á þessu þingi frv. um breyt. á l. um framfærslu sjúkra manna og örkumla, þannig að létta af bæjar- og sveitarfélögum þeim útgjöldum, sem þau hafa af berklasjúklingum og öðrum þeim, sem þjást af langvinnum sjúkdómum, en það er ½ hl. framfærslukostnaðar. Sama er að segja um aðrar þær brtt., sem við munum koma fram með við framfærslulögin, að þar miða að því að létta á fátækustu bæjar- og sveitarfélögum. Allar þessar till. okkar eru vel rökstuddar, vegna þess, að við meinum þær alvarlega, í mótsetningu við þær till., sem hér hafa komið fram frá sjálfstæðismönnum.

***Magnús Guðmundsson:** Hv. fyrri þm. Eyf. hefir orðið illa snortinn af því, sem ég sagði við fyrri hl. þessara umr., og reis upp með fitons- anda og krafti til að svara mér. Ég held, að hann hefði ekki þurft að taka þetta svona illa upp, því að hann gaf fyllilega tilefni til þess, sem ég sagði, sjálfur. Það er alveg ósemilegt að halda því fram, að Sjálfstfl. sé svo ábyrgðarlaus í fjármálum, að hann hugsi ekkert um að afla tekna fyrir þau frv., sem hann flytur um aukin útgjöld. Það vill svo vel til, að Sjálfstfl. hefir haft á hendi stjórn fjármálanna hér á landi. Og ég veit ekki til, að honum hafi farið það verr úr hendi en núv. stjórnarflokkum. Ég vænti þess, að hv. þm. geti ekki mótmælt því. (BSt: Hvað gerðu stjórnarandstæðingar þá?). Þeir gerðu stj. allt til bölvunar.

Ég get endurtekið það, sem ég sagði á laugar- daginn, að auðvitað dettur Sjálfstfl. ekki í hug, að ríkissjóður geti verið án svona mikilla tekna, án þess að fá svipaðar tekjur í staðinn. En það er allt of ósanngjörn krafa hjá hv. fyrri þm. Eyf. að heimta, að um leið og borið er fram frv., sem hefir í för með sér útgjaldaaukningu, sé einnig borið fram frv. um tekjuöflun. Þetta mun hinsvegar verða gert síðari hluta þings, þegar

séð er, hvers þarf með. Og þetta býst ég við, að verði hyggilegast. Ég skal segja hv. fyrri þm. Eyf. það, hvort sem hann trúir því eða ekki, að við sjálfstæðismenn erum reiðubúnir til sam- starfs um þessi mál. En ætli það fari ekki eins og áður, að stjórnarflokkarnir vilja enga sam- vinnu við minni hl.? Og hvað þýðir þá fyrir okkur að koma fram með till. um öflun tekna?

Hv. fyrri þm. Eyf. sagði, að það væri af mikið bráðlæti af flm. þessa frv. að koma með það svona snemma, og gaf hann í skyn, að það myndi koma frv. um þetta efni af hálfu stjórnarflokka- anna, eða kannske af hendi hans sjálfs. Ég get svarað honum þar með sömu rökum og hann svaraði hv. þm. Hafnf., að þeim ber engin skylda til að skyggjast inn í hugi þingmannanna. Hvernig eiga þeir að vita, hvaða samningar ganga á milli stjórnarfl.? Og er þm. kaupstaðanna skylt að biða, þar til hv. 1. þm. Eyf. þóknast að láta í ljós skoðun sína á þessum efnun og þar til samningar hafa gengið í gegn milli stjórnar- flokkanna? Ég skil það ekki.

Hv. 1. þm. Eyf. sagði, að það væri ekki rétt, að það hefði komið fram samtímis á þinginu 1935 till. um tekjuaukningu og till. um aukin útgjöld, sem stöfuðu af tryggingarmálum. Þetta er satt. Ég sagði aldrei, að þær hefðu komið fram sam- tímis, en þær komu á sama þinginu. Og þetta þing er að byrja nú, og því er nóg að koma fram með tekjuaukatill. síðar á þinginu. Hvað vill hv. 1. þm. Eyf. segja um hæstv. fjmrh., sem kemur með fjárlagafrv., sem á er um 900 þús. kr. tekju- halli? Hann sagði, að það þyrfti að jafna þetta. En hvaða till. hefir hann borið fram í því sam- bandi? Mér finnst það ærið hart, að hv. 1. þm. Eyf. skuli gera hærri kröfur til stjórnarandstæð- inga en stjórnarflokkanna. Þar við má bæta því, að fjárl. hafa alltaf hækkað í meðferðinni hér á þinginu, og það vantar tekjur á móti þeirri hækkan. Hæstv. fjmrh. sagði, að það vantaði líka að sjá fyrir tekjum til að hjálpa bæjar- og sveitarfélögum. Hvers vegna er hv. 1. þm. Eyf. svona glöggur á frv. sjálfstæðismanna, en veitir þessu enga athygli hjá hæstv. fjmrh.? Hann ætti að stinga hendinni í sinn eigin barm. Ég er sannfærður um, að það er vonlaust fyrir hann að reyna að koma því inn hjá mönnum, að sjálfstæðismenn séu eins ábyrgðarlausir í fjár- málum og kommúnistar. (BSt: Kommúnistar virðast sízt vera ábyrgðarminni). Það er ágætt, að hv. 1. þm. Eyf. ætlar að blanda fjármálablóði við kommúnista, og það er bezt fyrir hann að fá samþykki formanns síns flokks, að hann megi gera það.

Hv. þm. sagðist ekki vilja hafa nein eftirkaup við flm. þessa frv. Ég vil benda honum á, að hann þarf ekki að hafa nein eftirkaup, þó málið haldi áfram. En hann vill, að þeir hafi eftirkaup við sig. Geta þeir ekki sagt eins? Ég held, að bæði þessi mál verði að ganga fram á þinginu samtímis. Hv. 1. þm. Eyf. gerði mikið veður út af því, að þetta frv. væri borið fram til að geðj- ast kjósendunum. Ég veit ekki, hvort það væri svo mikil goðgá. Ætli þm. sjálfur hafi ekki ein- hverja tilhneigingu til þess líka? Það hefir mér nú virzt stundum, þegar Siglufjörður hefir átt í hlut. Og það er ekkert undarlegt, þótt menn

vilji geðjast sínum kjósendum, og ekki nema það, sem hverjum einum ber að gera.

Þá er það ræða hv. 1. þm. N.-M. Hann byrjaði að slá því föstu, að þetta frv. væri borið fram fyrir hönd Sjálfstfl., þó að ég hefði sagt áður, að ég væri óánægður með ýms ákvæði frv. (PZ: Ég heyrði ekki þá ræðu). Það er sök hv. þm. sjálfs. Ég tók það sama fram og hann gerði nú, að mörg sveitarfélög hefðu ekkert gagn af þessari tekjuaukningu, af því þau borguðu engan tekjuskatt. Hv. þm. þurfti því ekki að fara eins langt út í þetta og hann gerði.

Þá sagði hv. þm., að við sjálfstæðismenn vildum hafa tekjuhalla á fjárlögunum. Af hverju veit hv. þm. það? Hann hefir ekkert fyrir sig að bera, því það er ekki hægt, fyrr en séð er, hvernig fjárlögin verða afgr. Hv. þm. hefir ekki fengið nein bréf frá Sjálfstfl. um það, og hann fullvörðir því um hluti, sem hann veit alls ekkert um.

Þá velti hann sér ákaflega mikið yfir þessari dellu, að láta sér detta í hug, að bæjar- og sveitarfélögin fengju part af tekjuskattinum. Ég yfirkenni, að þetta dugir ekki í sveitahreppum, ef yfirleitt, en ég vil benda honum á, að núv. stjórnarflokkar hafa ákveðið, að partur að tekjuskattinum skuli fara til bæjarfélaga. Veit ekki hv. þm. þetta? Og hvað er hann þá að fjargviðrast yfir því, að þetta sé einstök hugsunarsvilla. Það, sem hér er um að ræða, er aðeins þetta, að það er gengið lengra á þeirri braut, sem núv. stjórnarfl. hafa sjálfir farið inn á.

Það er vitanlega skakkt hjá hv. þm., að með þessu frv. fái þeir enga hjálp, sem verst eru stæðir. Þeir fá nokkra hjálp, þó hún sé ekki nægileg. Ég veit ekki, hvort hv. þm. er svo kunnugur þessum málum, að hann geti um þetta dæmt. Veit hann t. d., hvort Hafnarfjörður er betur stæður en hrepparnir í N.-Múlasýslu? Ég skal ekkert um það deila, en ég efast um, að hann viti það.

Hv. 1. landsk. ætla ég engu að svara, en ég vil bara benda honum á, að hann sagðist ætla að koma með margar og miklar till. um að létta á bæjar- og sveitarfélögunum. En má ég þá spyrja: Hvernig ætla hann að fá tekjur á móti? (BrB: Það koma fram frv. um það). En í hvaða átt fara þau? Hann gerir þá kröfu til okkar, að við segjum strax, hvaða tekjustofnar eiga að koma á móti þeim útgjöldum, sem stafa af okkar frv. Nú vil ég gera sömu kröfu til hans. Það leiðir af sjálfu sér, að ætli hann að létta á bæjar- og sveitarfélögunum með því að lækka útgjöldin, þá verða þau að koma annarsstaðar niður.

Ég tel sjálfsagt, að þessu frv. verði vísað til 2. umr. og nefndar, og ég mundi fagna því, ef um það næðist samkomulag, því ég veit, að það er hin mesta nauðsyn á því að útvega bæjar- og sveitarfélögunum auknar tekjur. Ég vildi óska, að það væri rétt, sem hv. 1. þm. Eyf. gaf í skyn, að það væri í smíðum eitthvert frv. í þá átt að bæta úr þessu frv., sem hægt væri að ná samkomulagi um. En ég vil endurtaka það, að samkomulag í þessum efnum næst ekki, nema flokkarnir vilji hliðra til hver fyrir öðrum. Ég álit, að það, sem á að gera hér á þinginu, sé að samræma þessi frv., ef einhver árangur á að nást í þessum málum.

Bernharð Stefánsson: Það er aðeins aths., sem ég hefi rétt til að gera, enda er það svo, að ég myndi hvort sem væri ekki hafa svarað hv. 9. landsk. í öllum þeim atriðum, sem hann fór út í, að þessu sinni, því þar var ýmislegt, sem ekki hefir borið á góma áður.

Mér þykir sannast á hv. þm., að gleymt er þegar gleypst er. Hann var í stjórn frá 1924—1927, og naut sú stjórn hjálpar Framsfl. að ýmsu leyti, einkanlega fjmrh. En nú heldur hv. þm. því fram, að Framsfl. hafi gert þessari stj. allt til bölvunar, sem hann gat.

Ég var á fundi með fjmrh. í þeirri stjórn, Jóni Þorlákssyni, vorið 1926, og hélt hann því þar fram, að fjárhagur ríkissjóðs hefði batnað, og um það hafði hann þau ummæli, að þessi viðreisn væri ekki íhaldsflokknum, sem þá var, að þakka eingöngu „og jafnvel ekki sérstaklega“, heldur hefði Framsfl. átt sinn mikla þátt í því. Ég skrifaði þessi orð hjá mér og man þau síðan, af því að mér þótti þetta, sem það og var, drengilega mælt. Enda var það svo, að á þessum árum var íhaldsfl. ekki stærri en það, að hann gat engu komið í gegn á þinginu af eigin rammleik. Hann hafði ekki meiri hl., og þær ráðstafanir, sem gerðar voru á þinginu, hlutu því að vera gerðar með samþykki Framsfl. Ég man, að á einu þessara þinga var það framsóknarmaður, sem hafði á hendi framsögu fyrir fjvn., og var hin bezt samvinna á milli hans og þáv. fjmrh. Ég hygg því, að hv. 9. landsk. ætti að lesa upp þingtiliðindin o. fl. frá þessum árum, þá mundi hann ekki hafa svona orð.

Hv. þm. sagði, að mér væri nær að deila á hæstv. fjmrh. fyrir að hafa borið fram fjárlagafrv. með tekjuhalla. Það er nú svo með fjmrh., að hann getur með engu móti borið fram fjárlagafrv. með annari tekjuáætlun en þeirri, sem er í samræmi við gildandi skatta- og tollalög. Hann hugsar sér vitanlega að fá á þessu þingi samþ. lög um tekjuauka til að jafna þennan halla. Þar að auki ber fjmrh. yfirleitt ekki sömu ábyrgð á þessu fjárlagafrv. eins og venjulega, af því að þetta frv. er að miklu leyti byggt á till. fjvn. frá síðasta þingi. Og mér virðist, að úr því að tekjuhalli er á fjárlagafrv., þá megi ríkissjóður enn síður við því að láta af sínum tekjum á þriðju millj. kr. til sveitar- og bæjarfélaga. Ég held, að hv. þm. hefði ekki átt að nefna þetta. Honum má þykja ósanngjarnt að spyrja, hvar eigi að taka tekjurnar á móti þessari tekjurýrnun hjá ríkissjóði, en hann verður að segja um það hvað sem honum sýnist. Ég spyr enn um það, og mun halda því áfram meðan þetta frv. liggur hér fyrir.

Þá sagði hv. þm., að það væri ekki von, að flm. þessa frv. hefðu vítað, hvað ég hugsaði um þetta mál, enda engin ástæða til að biða eftir því, að ég bæri fram eitthvert frv. um þetta efni. Nú lá það fyrir skjalfest, hvað við hv. 9. landsk. höfðum hugsað um þessi mál í félagi. Og það var vitanlegt, að þó að einhverjir gallar kunni að vera á frv. okkar frá 1936, þá var það skynsamlegra, ef flm. hefðu tekið það frv. og borið hér fram. Það var þó framkvæmanlegt.

Annars skal ég ekki misnota leyfi hæstv. forseta til að tala og ekki fara lengra út í þetta mál.

*Magnús Jónsson: Ég var ekki við fyrri part þessara umr., og ég veit ekki, hvað þar hefir komið fram. En ég hefi hlustað á það, sem af er umr. í dag, og ég verð að segja, að mér finnst ótrúlega lítið, sem fram hefir komið á móti frv., til að rökstyðja það, að menn vilji ekki ræða það frekar við okkur. Mér skildist það á hv. 1. þm. N.-M., að hann álitir, að öxin og jörðin geymdi þetta frv. bezt, eins og þar stendur. Finnst þá hv. þm., að það, að afla bæjar- og sveitarfélögunum tekna, sé ekki mál til að ræða um? Hann hlýtur þó að vita, að það er nauðsynlegt að leyfa allar till. og bollaleggingar, sem þessu tekjuöflunarfrv. fylgja. Nú skildist mér, að hann álitir ekki, að það væri óþarfi að sjá sveitar- og bæjarfélögunum fyrir auknum tekjum. Og yfirleitt verð ég að segja, að ég skildi ekki, hvað hv. þm. var að fara. Hann sagði, að þetta frv. væri borið fram fyrir Sjálfstfl. Það hefir, svo ég hefi heyrt, einn sjálfstæðisþm. talað í þessu máli fyrir utan flm., og ég er honum þakklátur fyrir það liðsinni, sem hann hefir lagt þessu frv., þótt hann hinsvegar hafi fundið á því nokkra smíðagalla. En um aðra sjálfst. veit ég ekki. Ég fyrir mitt leyti vona, að bæði sá flokkur og aðrir vilji leggja því sitt liðsinni, svo að það verði á einhvern hátt greitt úr þessu máli.

Hv. 1. þm. N.-M. sagði, að það ætti að taka 13,2% af tekjum ríkissjóðs. En hvað þurfa bæjar- og sveitarfélögin að fá mikla tekjustofna? Og hvar ætlar hv. 1. þm. N.-M. að taka þessar tekjur, nema frá ríkissjóði beinlínis eða óbeinlínis, hvort sem það eru 13,2% eða eitthvað annað? Ef bæjarfélögin á annað borð þurfa þessara tekna með, þá væri gott, að hv. þm. lýsti því, hvar hann ætlar að taka þær, ef ekki hjá ríkissjóði. Ég verð að segja, að hann er þá meiri galdramaður en ég bjóst við.

Hvað því viðvikur, að hér sé verið að svipta ríkissjóð tekjum, þá vil ég benda á, að ríkisvaldið er óvægið, þegar það er að ákveða bæjar- og sveitarfélögunum ýms gjöld. Og samtímis því, sem velt hefir verið yfir á bæjar- og sveitarfélögin stórum gjöldum, þá hefir ríkissjóður seilzt eftir tekjum bæjar- og sveitarfélaganna, beina skattinum. Tekjuskatturinn hefir verið hækkaður hvað eftir annað. Hvað ætli hafi verið tekin mörg prósent með þessu frá bæjar- og sveitarfélögunum? Það er því ekki nema eðlilegt, að bæjar- og sveitarfélögin komi nú og segi: Við viljum fá þessu snúið við.

Hv. 1. þm. N.-M. virtist aðallega hafa staðið upp til að sanna það, að með þessu frv. væri verið að hjálpa þeim, sem bezt eru stæðir. Ég skal ekki gagrýna þetta í einstökum atriðum, en hann hefði getað sagt þetta með miklu færri orðum. Það er vitanlega miklu auðveldara að hjálpa þeim, sem vel eru stæðir, heldur en hinum. Hvaða tekjustofna eiga þau bæjar- og sveitarfélög að hafa, sem eru svo illa stæð, að þessir tekjustofnar innheimtast illa eða jafnvel alls ekki? Það getur farið svo, að þessi sveitar- og bæjarfélög hafi enga aðra tekjustofna heldur en beina hjálp frá ríkissjóði. Ég hefi fyrir mitt leyti alltaf talið, að það væri alveg rétt, að bæjar- og sveitarfélögin hefðu til sinna umráða þá tekju-

stofna, sem raunverulega eru komnir inn þar innan þess héraðs, og ef þeir ekki endast, þá sé hlaupið undir bagga beinlínis, en ekki með því að tala eins og allir séu raunverulega að borga, eins og sjá hefir mátt á sumum frv., sem fram hafa komið um þetta mál hér á Alp.

Ég skal ekki fara mikið inn á ræðu hv. 1. þm. Eyf., vegna þess að hv. 9. landsk. svaraði henni svo rækilega. En þessi hv. þm. sagði, að frv. þetta mundi aðeins vera fram borið til að geðjast kjósendum. Ég vil nú segja hv. þm. það, að ég mun enga vanvirðu telja í því, þó að þm. reyni að geðjast sínum kjósendum. Kjósendurnir hafa sent þá á þing sem sína umboðsmenn, og ég veit ekki, hvað hlutverk hv. þm. á að vera, ef það er ekki að geðjast þessum umbjóðendum sínum. En hitt er annað mál, að það er til svokallað kjósendadekur. Hv. 1. þm. Eyf. kom inn á þessa gömlu tilvitnun í ræðu Jóns heitins Þorlákssonar, þegar hann talaði um, að Framsfl. hefði verið í samvinnu um að afla teknanna til ríkissjóðs. Já, það var á þessum gömlu góðu tímum. Og ég held satt að segja, að þeir hv. þm. stjórnarflokkanna, sem nú sitja við völd, ættu að fela slíkar tilvitnanir sem vendilegast. Hvenær fór þessi samvinna út um þúfur? Hún fór út um þúfur á fyrsta þinginu, sem þessir flokkar fóru með völd. Ég held, að þessir hv. þm. ættu sízt að nefna Jón heitinn Þorláksson. Á síðasta þinginu, sem þessi mæti maður sat, var hver einasta brtt. felld, sem hann kom fram með, jafnvel þó að það væru ekki stórfelldari till. en það að setja inn í l., hvaða l. væru numin úr gildi með þeirri lagasetningu. Það mátti ekki einu sinni hafa svo mikla samvinnu við stjórnarandstæðinga. Og svo koma þessir hv. þm. og vitna í, hvað mikil samvinna hafi áður verið um tekjuöflun til ríkisins. Það kemur m. a. vel fram í ræðu hv. 1. þm. N.-M., hvað mikla samvinnu þessir menn vilja hafa. Hann sagði í sinni ræðu, að þeir vildu ekki einu sinni tala við stjórnarandstæðinga um þetta mál. Það átti gersamlega að fella það af því, að það voru 3 sjálfstæðismenn, sem báru það fram. Ég hefi heyrt það út úr ræðum stuðningsmanna stj., að við séum hér að koma með till. um fjáreyðslu. Ég veit ekki, hvar þessir menn hafa fengið þessa hugmynd, því að þetta frv. út af fyrir sig fer náttúrulega fram á stórkostlegan fjársparnað fyrir ríkissjóð. Þetta frv. þýðir ekkert annað en létti á landsmönnum. En það skal um leið jatað, að það þarf náttúrulega að koma eitthvað í þetta skarð.

Við hv. 1. þm. Eyf. vil ég segja það, að ef honum finnst þetta mikið, sem hér er farið fram á, þá kemur það undarlega fyrir sjónir, að hann skuli hafa verið í mþn. í fyrra, sem bar fram frv. um tekjustofna handa bæjar- og sveitarfélögunum, sem nam svipaðri upphæð og þeirri, sem hér er farið fram á. (BSt: Það átti ekki að taka það úr ríkissjóði). Hvað heldur hv. þm., að standi undir ríkissjóðnum annað en gjaldendurnir? Það, sem hér er um að ræða, er ekkert annað en það, hvaða tekjustofna sé hentugast að láta bæjar- og sveitarfélögin hafa.

Annars get ég sagt það fyrir mitt leyti, að þó að ég álitir frv. það, sem millipínganefndin flutti og hv. 1. þm. Eyf. var með flm. að, gallað, þá

fylgdi ég því, þó að ég væri ekki ánægður með. En ég vildi með því að vera meðflm. að þessu frv. sýna fram á, að ég er þeirrar skoðunar, að það verði ekki lengur hólkað fram af sér að láta bæjar- og sveitarfélögin hafa nýja tekjustofna, og líka það, hvernig ég álít, að þessum málum verði sanngjarnast skipað.

Ég skal svo ekki fjölyrða frekar um þetta, en vil aðeins óska þess, að málið fái að ganga til 2. umr. og nefndar. Ég skal taka það skýrt fram, að ég er fyrir mitt leyti mjög fús til samninga um hverskonar sanngjarna lausn þessa máls.

Umr. frestað.

Á 13. fundi í Ed., 28. okt., var enn fram haldið 1. umr. um frv.

***Sigurjón Á. Ólafsson:** Ég hafði ekki ætlað mér að lengja umr. umfram það, sem þær voru orðnar, en út af ýmsum orðum, sem fallið hafa hér við umr., taldi ég rétt að segja örfá orð; en ég get stytzt mál mitt nokkuð, meðfram af því, að þetta mál mun sennilega fara í þá n., sem ég á sæti í, og sennilega gefst mér tækifæri til þess að taka til málum um málið. Ég verð að segja, að frv. það, sem hér liggur fyrir, er þannig úr garði gert, að ég get ekki verið því samþykkur nema að örlitlu leyti, en þrátt fyrir það tel ég, að þessar till. eigi erindi í n., og ég mun því greiða atkv. með því, að málið fari til n., en þar sem búast má við, að fram komi fleiri till. um þetta þýðingarmikla og mjög umdeilda mál, þá hygg ég, að það sé rétt, að sú n., sem fær þetta mál, allshn., fái allar till., sem fram koma í þessari hv. d., til meðferðar. Mér skildist hv. 1. þm. Eyf. vera að boða till., sem fram mundi koma, og ég get búið við, að áður en langt um liður komi einnig till. frá Alþfl., og þess vegna álít ég, að allar þessar till. eigi að koma til athugunar í n. Það hafa verið færð að því rök, að þær till., sem nú liggja fyrir, gengju svo langt í því að svipta ríkissjóð tekjum, að það ætti jafnvel ekki að hleypa þeim lengra. En það er ekki óvanalegt, að hér séu borin fram mál, sem menn geta ekki fallið á, og það er orðin einskonar þingvenja, og ég tel, að hún sé að mörgu leyti góð, að láta mál fara til n. til athugunar, þrátt fyrir allt, og svo hygg ég, að sé rétt að gera við þessar till. Ég skal því ekki fjölyrða mjög um till. sjálfar, aðeins benda á fyrstu till. Ég hygg, að það hafi verið nokkuð ofarlega í hv. allshn., a. m. k. á síðasta þingi, þegar þetta mál var til umr., að það væri ekki óviturlegt að taka vissan gjaldstofn frá ríkissjóði og ætla hann bæjarfélögunum einum, og vil ég í því sambandi benda á fasteignaskattinn. Hann er í rauninni ekki svo hár, að ríkissjóð muni svo mjög um, þó að hann missi hann, en vitanlega liggur það í hlutarins eðli, að ríkissjóður þarf að fá á annan hátt sem því nemur, en það er ekki hægt að neita því, að það er miklu heppilegri aðferð fyrir bæjarfélögin að hafa óskiptan gjaldstofn heldur en að þurfa að deila honum á milli bæjarfélaga og ríkissjóðs. Ég skal jata, að fasteignaskatturinn einn út af fyrir sig fullnægir ekki þörf allra sveitarfélaga, því að eins og bent hefir verið á bæði nú og fyrr, þá er fasteignaskatturinn mjög litill, og sér-

staklega í sveitum landsins, en að því er bæjarfélögin snertir, þá er það mín skoðun, að fasteignaskatturinn eigi að lenda þar, sem hann er krafinn, og því er ekki hægt að neita með rökum, að það eru fyrst og fremst bæjarfélögin og hin smærri kaupúta, sem nú kvarta mest undan því, að gjaldgetan sé of litil til sinna þarfa. Það mun vera á ferðinni ný till. frá a. m. k. nokkrum hluta þeirrar mþn., sem hefir fjallað um þetta mál, og ég verð að taka undir það, sem einhver hv. þm. skaut hér fram í við þessar umr., að það sé fullkomin nauðsyn að finna einhverja lausn á þessu máli, sem þingið gæti orðið ásátt um. Ég þarf ekki að endurtaka, að þær till., sem lágu fyrir síðasta Alþ., voru flestar þess eðlis, að ég lagðist á móti þeim, þó að því væri haldið fram af þeim, sem sömdu þær, að þær væru vitlegar mjög, en þar sem þær till. liggja ekki fyrir til umr. nú, skal ekki farið nánar út í þær.

Ég lofaði, þegar ég hóf mál mitt, að ég skyldi ekki lengja umr. mjög, og ég ætla að efna það. En það, sem fyrir mér vakti með því að standa upp, var það, að ég vil leggja til, að allar till., sem fram koma, verði ræddar í n., og að n. fái til meðferðar allar þær till., sem eiga eftir að koma fram um málið, aðrar en þær, sem nú þegar liggja fyrir.

Páll Zóphóníasson: Herra forseti! Þeir töluðu hér tveir í gær, hv. 1. þm. Reykv. og hv. 9. landsk., og voru að leitast við að svara því, sem ég sagði. Það, sem þeir svöruðu, var svo veigalítið, að ekki þarf andsvara við, en ýmislegt annað kom fram í ræðum þeirra, sem er vert að undirstrika. Þeir töluðu báðir um, að frv. væri ekki horið fram af hálfu Sjálfstfl., heldur aðeins af 3 mönnum, en báðir lýstu þeir því þó yfir fyrir hönd Sjálfstfl., að ef frv. yrði samþ., þá myndi Sjálfstfl. sjá ríkissjóði fyrir tekjum upp í hallann, sem myndi skapast af því. Þá var það orðið flokksfrv. Ef svo væri ekki, þá væru það aðeins þessir þeir menn, sem bæru ábyrgð á því. Ég skil þetta ekki, og skilji nú hver, sem kann. Annars kemur þetta ekki til; þetta frv. verður aldrei samþ. Annars kom það fram hjá báðum þessum hv. þm., að frv. væri mjög gallað og þyrfti lagfæringar við. Hv. 1. flm. tók það fram, að ein tekjuöflunarleið þess væri viðsjárverð, og var auðsjáanlega ekki með henni. Það var vinið. Hvað viðvikur þeim mikla sparnaði, sem af þessu átti að leiða, fæ ég ekki annað séð en að þar sé spar- að þannig fyrir sveitarfélögin, að það þurfi að afla ríkissjóði annara tekna í staðinn. Tekjur sveitarfélaga og ríkissjóðs koma úr sama vasa, svo ég sé ekki, hvaða sparnaður þetta er.

Þungamiðjurnar í þessu frv. eru tvær, en báðar er reynt að fela, og sýna þær sitt á hvað, eftir því við hvern er talað. Önnur er sú, að þeir reyna að koma gjöldunum af þeim, sem bezt eru staddir í þjóðfélaginu, yfir á þá, sem verst eru staddir. Þetta kom greinilega fram í ræðu hv. 1. þm. Reykv., því hann vildi afla ríkissjóði tekna með tollum og nefsköttum, sem koma jafnt á alla, og hlutfallslega verr á þá verst stöddu, en ekki með beinum sköttum á þá ríku. Þetta er önnur grimuklædda þungamiðja frv.; það er flutt til þess að koma gjöldum til ríkis og bæj-

arsjóða af þeim ríku yfir á þá, sem verr eru staddir. Og þetta á að fá þá betur staðu til að fylgja frv.

Hin þungamiðjan er það, að hv. þm. langar til þess að breiða áfengi út um landið sem mest, láta lokka menn til þess að fá leyfi til að selja það í kaupstöðunum, til að fá tekjur í bæjarsjóðina. Þetta er tilraun til þess að koma víninu sem víðast um landið og sem flestum mönnum á drykkjumannahæli. Þetta á að vinna andbanninga og andbindindismenn til fylgis við frv. Ég sé ekki, að þetta sé til þess að hjálpa bæjar- og sveitarfélögum, sem verst eru stödd, en það liggur ljóst fyrir, að bæjarfélögin, sem betur eru stödd, fá með þessu 30–40% af þeim tekjum, sem þau þurfa, gegnum þetta, en þau, sem verst eru stödd, fá aðeins 3–5%. Þeir, sem þurfa tekjustofnana, fá þá ekki, en þeir, sem ekki þurfa þá, fá þá til þess að létta á þeim, sem geta borið byrðarnar. Þess vegna er þetta frv. ekki þess vert, að það sé rætt hér á Alþ. Það er ekki af því, að það sé flutt af 3 sjálfstæðismönnum, heldur af því, að það er flutt til þess að láta áfengið fljóta yfir landið og til þess að létta gjöldin á þeim, sem breiðust hafa bókina, yfir á almennning. Þess vegna á ekki að ræða það hér á Alþ., heldur drepa það niður.

*Magnús Guðmundsson: Hv. 1. þm. N.-M. kom eins og „þjófur úr heiðskiru lofti“ og benti á hinar tvær grimuklæddu „þungamiðjur“ í frv. Ég ætla ekki að svara honum miklu. Hann sagði, að hv. þm. Hafnf. vildi veita áfengisbólinu sem mest yfir þjóðina, en sá hv. þm. hefir alltaf verið álitinn mikill bindindismaður, og munu áhöld um, hvort hv. 1. þm. N.-M. sé mætari bindindismaður en hann.

En það, sem olli því, að ég bað um orðið, var það, að hv. þm. sagði, að við hefðum lýst því yfir, að þetta frv. væri flutt af hálfu Sjálfstfl., þar sem við hefðum sagt, að flokkurinn myndi sjá fyrir tekjum til að mæta útgjöldum þess. Veit ekki þessi hv. þm., að allir flokkar hér á Alþ. eru ábyrgir fyrir því að afgreiða sómasamleg fjárlög, því ekkert mál gengur í gegnum þingið nema með samþykki meiri hl. þm., engir tveir eða þrír þm. geta ráðið afgreiðslu mála hér.

Það er auðskilið mál, að ef þetta frv. verður samþ., verður að afla nýrra tekna fyrir ríkissjóð. Viðvíkjandi ummælum hv. 1. þm. N.-M. um beinu skattana vil ég minna hv. þm. á, að útsvör eru beinn skattur, og það er það, sem skerðir hag bæjar- og sveitarfélaganna, að það er ekki hægt að innheimta með útsvörum þá upphæð, sem þarf. Þetta er öllum hér á Alþ. ljóst, nema þessum hv. þm. Það er nú svo komið, að það verður einmitt að draga úr þessum beinu sköttum. Það er raunar hægt að halda áfram á sömu braut og nú hefir verið gert, en afleiðingin yrði sú, að öll bæjar- og sveitarfélög færu á ríkissjóð. Og ætli það verði ekki einmitt að taka eitthvað af tekjum ríkissjóðs til þess að hjálpa þeim, — eða hvar ætlar hv. þm. að taka tekjur annarsstaðar handa þeim?

*Flm. (Bjarni Snæbjörnsson): Ég verð að segja nokkur orð. Þó ég áltí, að ég hafi áður gert fullkomna grein fyrir þessu frv., þá hefir hv. 1.

þm. N.-M. gefið mér tilefni til þess að fara um það nokkrum orðum aftur. Mér leikur grunur á, að hann hafi ekki hlustað á framsöguræðu mína, heldur hafi hann verið að fá upplýsingar hjá sessunaut sínum, kommúnistanum, því mér fannst andinn í ræðu hans einmitt eins og búast mætti við frá þeim mönnum, kommúnistum. Hann vildi halda tvennu fram. Í fyrsta lagi því, að þetta frv. væri flutt til þess að hjálpa þeim mönnum og þeim bæjar- og sveitarfélögum, sem bezt eru stæð. Ég þóttist hafa gert grein fyrir því í minni frumræðu, að Hafnarfjarðarbær er alls ekki vel staður bær, og í öðru lagi, að það væri ekki vel stætt fólk, sem byggir hann, og þar fram sem dæmi um það, hvernig ástatt er í Hafnarfirði, að við útsvarsálagningu þar þetta ár, þegar meiri hl. bæjarstj. er, sem kunnugt er, skipaður jafnaðarmönnum, og meiri hl. niðurfjöfnunarnefndar sömuleiðis skipaður jafnaðarmönnum, en þeir láta einmitt þá bera útsvörin, sem breiðust hafa bókina, þeir treystu sér ekki til að leggja útsvörin öðruvísi á en það, að t. d. togarafélagi, sem hefir fengið eftirgefin 80% af skuldum sínum við bæjarsjóð, er ætlað á sama ár og það fær þessa eftirgjöf að bera 7 þúsund kr. útsvar. Þetta sýnir, að niðurfjöfnunarnefnd er í vandræðum með, hvernig hún á að jafna niður; hún er búin að setja svo mikið á þá, sem breiðust hafa bókina, að hún verður að leggja afganginn á fátæk fyrirtæki. Enda er svo komið, að ekki er hægt að innheimta útsvörin, og verður að gefa eftir svo mikið af þeim, að stórkostlegur tekjuhalli verður á fjárhagsáætlun bæjarins. Ég áltí, að hv. 1. þm. N.-M. geti tekið það sem fullkomin rök fyrir því, að ekki er hægt að leggja meira á bæjarbúa í Hafnarfirði, að bæjarstjórnarmeirihl. hefir ekki treyst sér til að leggja meira á þá, sem breiðust hafa bókina, en verður að leggja svo gífurlega á aðra, sem þarna er frá skýrt. Ég vísa því algerlega frá mér, að frv. fari í þá átt að hjálpa þeim bæjarfélögum, sem bezt eru stæð, og þeim, sem efnaðastir eru. Hv. 1. þm. N.-M. veit, að vandræði eru með útsvarsálagningu einmitt í Hafnarfirði.

Þá minntist hann á 3. gr. frv., þar sem talað er um, að tekjur af áfengisölu gangi í bæjarsjóð. Hann áleit, að ef þessi gr. yrði að lögum eins og hún er — reyndar var hann viss um, að svo yrði aldrei, en ég veit ekki, hvernig hv. 1. þm. N.-M. veit, hvaða frv. verða samþ. og hver ekki —, þá myndi þetta ákvæði verða til þess, að önnur bæjar- og sveitarfélög myndu heimta áfengisverzlun hjá sér, og að við flm. værum verkfæri til að veita áfengisflóði yfir landið. Ég ætla ekki að fara að metast við hv. 1. þm. N.-M., hvor okkar sé bindindissinnaðri; ég þykist hafa sýnt með framkomu minni, að ég vil vinna á móti áfenginu, en úr því að hvorugur okkar getur ráðið við það, að áfengi er í landinu, eða við áfengisnautn, þá er það ekki nema siðferðisleg skylda ríkissjóðs, að þeir bæir, sem eru svo óhamingjusamir að hafa áfengisútsölu á staðnum, fái einhverjar sárabætur fyrir þau útgjöld, sem eru því samfara. En ég er viss um, að flestir staðir landsins myndu hugsa sig tvisvar um áður en þeir æsktu eftir áfengisútsölu hjá sér, og ég er viss um, að flestir menn myndu afneita því algerlega að fá

Tekjur bæjar- og sveitarfélaga (frv. BSn o. fl.). — Rekstrarlánafélög. — Sildarverksmiðjan á Norðfirði.

til sín áfengisútsölu. Þó hreppsfélög fengju lítið eitt af tekjum, mundu þau ekki taka upp þetta ráð til tekjuöflunar. Ég efast ekki um, að hv. 1. þm. N.-M. álitur ríkissjóði nauðsynlegt að hafa þær tekjur, sem eru af áfengissölunni, og að hafa opnar útsölur í stærstu kaupstöðum landsins, þar á meðal Hafnarfirði, en þá eiga bæjarfélögin heimtingu á að fá eitthvað af þessum tekjum. Það er einmitt gerð grein fyrir því í grg. fyrir þessari gr., hvað það skapar þeim mikil þein og óþein útgjöld, bæði hvað lögreglu snertir og fátækraframfæri, ásamt mörgu öðru, sem þar kemur til greina, og ýmskonar bölvun, sem ekki verður metin til peninga. Það er því ekki vegna þess, að við álitum æskilegt að fjölga útsölustöðum á áfengi, að við berum þetta fram, heldur af því, að við álitum, að Alþ. eða ríkisstj. beri skylda til þess að veita þeim bæjum einhverja uppbót á þeim útgjöldum, sem þau verða fyrir vegna áfengissölu, og ég er viss um, að hv. 1. þm. N.-M. sér, þegar hann athugar málið í þessu ljósi, hvað fyrir okkur vakir með því að fara út á þessa braut. Öðru hirið ég ekki um að andmæla af ræðu hv. þm. Hann sagði, að vel stæð bæjarfélög mundu fá á þennan hátt um 33% af þeim tekjum, sem þau þyrftu að fá. Tekjur Hafnarfjarðarbæjar af þessu myndu aldrei verða meiri en ca. 300 þús., eða einn fimmtí hluti af nauðsynlegum tekjum, eða um 20%, svo það er útilokað, að Hafnarfjörður fengi þarna 33% af þeim tekjum, sem hann þarf. Annars sé ég ekki ástæðu til að andmæla þessu frekar.

Það eru orðnar miklar umr. um þetta mál. Eins og ég minntist á í frumræðu minni, er það borið fram af nauðsyninni til þess, að Alþ. geri tilraun til að létta undir með kaupstöðum og smákaupþúnum landsins vegna þess, hve erfiðlega hefir gengið fyrir þeim að standa straum af ýmsum útgjöldum, sem hafa aukizt mjög við ýms lög, sem hafa verið samþ. undanfarið. Vil ég þar benda á framfærslulögin og minna á, að Hafnarfjörður fékk áður 35 þús. kr. greiddar frá öðrum sveitarfélögum, í stað þess að hann fær ekkert nú; svo eru tryggingalögin, bæði sjúkra- og ellitryggingin, sem hefir skapað Hafnarfirði 40 þús. kr. útgjöld án þess að hægt sé að segja, að nokkrar þéinar tekjur hafi komið í staðinn í bæjarsjóð. Þarna eru komnar 75 þús. kr., svo mér finnst ekki til mikils mælt, þó Hafnarfjörður fengi ca. 65 þús. kr. tekjur í staðinn, og er Alþ. skylt að sinna þessu máli. Öðru, sem komið hefir fram, hafa þeir svarað hv. 1. þm. Reykv. og hv. 9. landsk., og sé ég ekki ástæðu til að fara út í það nánar.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 9:2 atkv.

Jón Baldvinsson: Ég legg til, að málinu verði vísað til allshn.

Flm. (Bjarni Snæbjörnsson): Þar sem til fjhn. er vísað frv. um tekjur og skatta til ríkissjóðs, og þar sem þetta frv. snertir ríkissjóð að því leyti sem það kemur við tekjur ríkissjóðs, álit ég, að þetta frv. eigi að fara til þeirrar n. í öðru lagi er allshn. svo störfum hlaðin, en síður fjhn.,

að ég álit miklu skynsamlegra að vísa málinu til fjhn. til betri og fljóttari afgreiðslu.

Jón Baldvinsson: Það er nokkurn veginn vist, að það kemur fjöldi mála til fjhn. á þessu þingi. Og þegar þess er gætt, að sömu menn voru í allshn. á síðasta þingi, sem eru nú, sýnist mér það miklu skynsamlegri vinnubrögð að láta þá menn hafa nú með málið að gera, sem hafa fjall- að um það, ekki aðeins á einu þingi, heldur oftar. Ég held því fast við mína till. og tel rétt, að slík mál sem þessi fari til allshn.

ATKVGR.

Frv. vísað til fjhn. með 9:6 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já: MG, MJ, PZ, PP, BSn, GL, IngP, JJós, EÁrna. nei: JBald, JJ, PHERM, SÁÓ, BSt, HERMJ.

BrB greiddi ekki atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dagskrá tekið fram.

47. Rekstrarlánafélög.

Á 7. fundi í Ed., 21. okt., var útbýtt:

Frv. til 1. um rekstrarlánafélög (þmfrv., A. 35).

Á 10. fundi í Ed., 25. okt., var frv. tekið til 1. umr.

Bjarni Snæbjörnsson: Frv. þetta hefir legið fyrir undanförmum þingum, og þarf því ekki að fara mikið út í efni þess, enda er það auðskilið. Það, sem farið er fram á, er, að stofnað sé til rekstrarlána fyrir útvegsmenn í verstöðum eða bygðarlögum, þar sem útgerð er stunduð. Það hefir verið ýtarlega talað fyrir þessu máli á undanförmum þingum, og álit ég óþarfa að fara að endurtaka það hér nú.

Ég vil mælast til, að frv. verði að þessari umr. lokinni vísað til 2. umr. og sjútn.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 9 shlj. atkv. og til sjútn. með 9 shlj. atkv.

Á 37. fundi í Ed., 27. nóv., var útbýtt nál. frá minni hl. sjútn., á þskj. 204, en frv. var ekki á dagskrá tekið fram.

48. Sildarverksmiðjan á Norðfirði.

Á 9. fundi í Ed., 23. okt., var útbýtt:

Frv. til 1. um heimild fyrir ríkisstj. til að kaupa, stækka og starfrækja sildarbræðsluverksmiðjuna á Norðfirði (þmfrv., A. 47).

Á 11. fundi í Ed., 26. okt., var frv. tekið til 1. umr.

*Flm. (Ingvar Pálmason): Ég flyt þetta frv. samkv. ákvæðinni ósk frá bæjarstjórn Neskaupstaðar. Í grg. frv. eru færðar fram ástæður fyrir því, að frv. er fram borið, og tel ég, að þar sé nokkuð skýrt fram sett, hve knýjandi ástæður eru fyrir því, að frv. þetta nái fram að ganga. Ég tel þó rétt að láta nokkur orð fylgja auk þessara upplýsinga, sem gefnar eru í grg., og þykir mér þá hlýða að byrja fyrst á tildrögnum til þess, að þessi verksmiðja var reist.

Eins og mörgum hv. þdm. er kunnugt, var fyrir á þessum stað fódurmjólsværksmiðja, sem rekin var um nokkurra ára skeið með samilegum árangri, fyrst af útlendum manni, og þegar hann hvarf héðan, réðst bærinn í að kaupa verksmiðjuna og starfrækja hana. Á meðan hún var rekin sem fódurmjólsværksmiðja má segja, að árangurinn af rekstri hennar hafi verið mjög samilegur, þar til draga fór úr þorskveiðunum við Austurland. Þá minnkaði auðvitað verkefni verksmiðjunnar og rekstur hennar gekk þá erfiðlega, þar sem ekki var hægt að hafa handa henni verkefni síðustu árin nema mjög stuttan tíma ársins. Þá var engin sildarbræðsla á Austurlandi, og það var álitíð rétt að gera tilraun með sildarbræðslu á Austurlandi í sambandi við fódurmjólsværksmiðjuna, og menn litu þannig á, að bæði þar sem þetta væri tilraun, þá væri ekki ástæða til annars en að byrja með litla verksmiðju, og sérstaklega var það þó, sem reið hér baggamuninn í því, að menn voru bjartsýnir um afkomu litillar verksmiðju á Austurlandi, að árin 1931—1933 hafði verið töluverð sildveiði í fjörðum þar eystra. Það var smásild og millisild mest, sem veiddist, og markaðurinn fyrir hana var að visu nokkuð sérstakur, þar sem hún var send út í ís til Þýskalands, því að það fékkst nokkuð meira fyrir hana þannig. Það var gerð tilraun með söltun á sild, en hún bar ekki góðan árangur. En á þessu ári kom það í ljós, að mikill meiri hluti sildaraflans var ónothæfur. Það var sérstaklega seint á árinu 1932 og í byrjun ársins 1933, en þá var þessi sildveiði svo mikil, að það varð iðulega að moka sildinni í sjóinn aftur, fleiri hundruð tunnum daglega. Þetta gerði það að verkum, að bæjarstjórn og íbúar Neskaupstaðar yfirleitt töldu, að það væri óforsvaranlegt að reyna ekki að hefjast handa og koma upp verksmiðju í sambandi við fódurmjólsværksmiðjuna, sem gæti unnið úr þessum hráefnum, og menn voru svo bjartsýnir, að þeir gerðu sér vonir um, að þessi veiði héldist áfram, og ef svo hefði reynzt, hefði verið tryggt verkefni fyrir litla verksmiðju, en það var ekki þörf á stórrí verksmiðju vegna þessarar veiði. Að þessu var svo horfið, og bærinn réðst í að byggja sildarbræðslustöð, sem átti að geta brætt 200—300 mál á sólarhring. Þegar verksmiðjan var komin í fullt lag, skeður tvennt í senn, fyrst það, að fjarðaveiðin bregzt alveg, og hefir ekki verið síðan verksmiðjan var reist, og í annan máta skeður það, að þorskveiðin á Austfjörðum bregzt líka alveg, svo að eitt af aðalverkefnum verksmiðjunnar, vinnsla úr fiskúrgangi, bregzt. Þegar svo er komið, er það sýnilegt, að það vantar verkefni handa verksmiðjunni, og þá er ráðizt í það, með hálfum huga þó, að fá togara, sem

aðallega var notaður til sildveiða við Norðurland, með hálfum huga, vegna þess að það var trú manna, að það gæti ekki borið sig að reisa sildarbræðslu á Austurlandi með það fyrir augum, að hún fengi verkefni frá sildarmiðunum við Norðurland; það yrði of langt fyrir skipin að sækja þangað og erfitt að fá skip til þess að leggja þar upp, vegna þess að það tæki svo langan tíma að sigla þangað. Samt var í þetta ráðizt, og þessi togari stundaði sildveiðar á hinum vanalegu norðlenzku sildarmiðum sumarið 1936 með þeim árangri, að hann fiskaði eftir aðstöðu og veiðarfæraútbúnaði fullt eins vel og önnur skip af sömu stærð fyrir Norðurlandi, þó að hann þyrfti að fara með sildina til Austfjarða. Í sumari er þessi sami togari hafður til veiða, en þá eru líka hafðir 5 heldur smáir bátar, sem stunda sildveiði við Norðurland, en eru gerðir út frá Norðfirði. Og reynslan er sú, að þessir bátar hafa sótt eftir að fá að leggja upp aflann í þessa verksmiðju, og það er þægilegt fyrir þá, sem eiga þar heima, að leggja aflann þar upp. En þó hefir það nú reynzt svo, að það hefir ekki verið hægt að fullnægja þeirri þörf að taka af þeim alla veiðina, vegna þess að verksmiðjan er samningsbundin við togarann, sem á að tryggja henni verkefni, svo að bátarnir verða að sitja á haknum, og það hefir komið fyrir, að þeir hafa orðið að biða í viku áður en hægt var að afgreiða þá, og stundum hafa þeir orðið að fara aftur óafgreiddir, því að þá hefir togarinn komið aftur, svo að það hefir ekki verið hægt að taka veiðina af bátunum. Það hefir m. ö. o. sannazt þessi tvö ár, sem verksmiðjan hefir fengið verkefni frá sildarmiðunum við Norðurland, að þau skip, sem hafa lagt upp í þessa verksmiðju, hafa fiskað eins vel og hver önnur skip af sömu stærð, sem lagt hafa upp á Norðurlandi. Ég veit, að hv. þdm. geta gengið úr skugga um þetta með því að fara yfir sildveiðilista skipanna frá síðasta sumri, og þá kemur í ljós, að þessi skip, sem eru af mismunandi stærð, frá togara og niður í 17 tonna báta, eru hlutfallslega með þeim allra hæstu af sinni stærð. Með þessu er það sannað, að það er hégilja ein, að verksmiðjan liggi svo óheppilega fyrir miðunum norðlenzku, að það sé ekki hægt að byggja á því, að þar geti þrífzt samilega stór verksmiðja, sem er fyrsta skilyrðið fyrir því, að sildarbræðsla geti borið sig, að hafa afkastamöguleika fyrir nægilega miklu til þess að reksturinn verði ekki hlutfallslega allt of dýr, miðað við afköst. Það hefir líka komið í ljós, að þó að verksmiðjan gæti borið sig, ef hún hefði átt kost á að fá hráefni á þann hátt, sem upphaflega var hugsað, þá er undir núv. kringumstæðum óhugsandi, að verksmiðjan verði rekin með samilegri afkomu, nema því aðeins, að hún verði stækkuð. Hitt er líka sannað, að skilyrðin þarna fyrir sildarbræðslu eru alveg eins góð eins og víðast hvar annarsstaðar á landinu. Af þessu leiðir það, að nú liggur ekki annað fyrir en að stækka þessa verksmiðju eða að leggja hana niður. Hv. þdm. er öllum kunnugt um, að jafnlitlu bæjarfélagi og Neskaupstaður er og ekki betur staðu fjárhagslega en bæjarfélög eru yfirleitt nú, er algert ofurefli að ráðast í að stækka verksmiðjuna ofan á ann-

að, sem bærinn þarf að hafa með höndum, til þess að hún geti orðið það fullkomin, að vænta megí af henni samleigs rekstrar. Þess vegna er það, að bæjarstj. hefir einróma samþ. að skora á okkur þm. kjördæmisins að flytja frv. um, að ríkið taki að sér þessa verksmiðju og hún verði rekin alveg á sama hátt og verksmiðjur ríkisins á Sigluf. og undir sömu stjórn. Það má vel vera, að mörgum finnist, að hér sé gengið út á vara-sama braut að því leyti, að eins og menn vita, eru nú uppi mjög víða óskir um nýjar verk-smiðjur, og með því að ríkið taki að sér þessa verksmiðju og fullkomni hana og reki á sama hátt og verksmiðjurnar á Siglufirði, Raufarhöfn og Sólbakka, sé stefnt inn á þá braut að verða við kröfum og óskum frá mörgum öðrum héruðum í þessu efni; en ég vil benda á, að hér stendur alveg sérstaklega á. Hér er um að ræða atvinnurekstur, sem engum dettur í hug að bera á móti, að sé nauðsynlegur á þessum stað, at-vinnurekstur, sem leggst niður, nema því aðeins, að eitthvað verði að gert, og það hefir hingað til verið lítið svo á, að það væri ríkinu ekki óvið- komandi, þegar svo stæði á, og ég vil minna á verksmiðjuna á Sólbakka t. d., sem nú sem stendur liggur sízt betur við til hagkvæms rekstr- ar heldur en þessi verksmiðja, þó að hún hafi á sínum tíma verið talin gera það, og ég tel ófor- svaranlegt að láta þá starfsemi leggjast niður, og ég hygg, að það sé ekki flokksmál. Þó að sú verksmiðja liggí langverst allra sildarverksmiðja á landinu að því er snertir fjarlægð frá fiski- miðunum, þá veit ég ekki annað en að rekstur hennar gangi mjög samleiga. Það má líka benda á Raufarhöfn. Það lá við, að starfsemin þar yrði lögð niður, en þá yfirtók ríkið verksmiðjuna og lét reka hana undir sömu stjórn og sildarbræðsl- ur ríkisins á Siglufirði. Hér virðist því vera til staðar nákvæmlega sama ástandið og var til staðar, þegar verksmiðjurnar á Raufarhöfn og Sólbakka voru keyptar.

En auk þess er annað atriði, sem hér kemur mjög til greina, og það er það, að þessi verk- smiðja er, eins og skiljanlegt er, byggð með lán- um, sem hafa verið mjög lítið afborguð, en lán til fódurmjolsverksmiðjunnar hafa verið tals- vert afborguð, og ríkissjóður er í ábyrgð fyrir lánunum. Hann hefir að visu 2. veðrétt í öllum eignum, og ég tel, að tryggingin fyrir þeim lán- um sé mjög samleig, en það, sem hvílir á 1. veð- rétti, mun vera um 30000 kr. Ég þori ekki að segja með fullri vissu, hve byggingarlánin eru mikil, sem hvíla á verksmiðjunni — ég hefi ekki skýrslu um það við hendina sem stendur —, en ég hygg, að þau lán, sem ríkissjóður stendur í ábyrgð fyrir og hefir að tryggingu 2. veðrétt í verksmiðjunni, muni vera eitthvað yfir 100 þús. kr. Ef starfsemi þessarar verksmiðju leggst nið- ur og bærinn ætti að reka verksmiðjuna, sem hann er neyddur til, því að hann hefir enga von um að geta fengið þau lán, sem nauðsynleg væru til þess að stækka verksmiðjuna, þar sem á bæn- um hvíla ýms önnur verkefni, sem hann verður óhjákvæmilega að rækja, þá mundi af því leiða, að verksmiðjan legðist niður, því að enda þótt ég geti ímyndað mér, að mörgum dytti í hug, að það mætti stofna hlutafélag utan um fyrirtækið,

ef það er samleiga arðvænlegt, þá er það svo, að á Austfjörðum er ekki til fjármagn í slíkt hlutafélag. Ástandið er þannig þar, og þó að full- ur vilji sé fyrir hendi í þessu efni, þá vantar fjármagnið. Það getur vel verið, að mönnum þyki þetta vera heldur mikil gjaldþrotsyfirlýs- ing fyrir Austfirðinga, en ég vil spyrja, hvaða landsfjórðungur mundi betur staddur en Aust- firðir eftir að hafa haft fiskileysi í 7 ár. Hitt skal ég játa, að það eru til margir menn á Aust- urlandi, er stunda aðra atvinnu en sjávarútveg, t. d. margir bændur um héraðið, sem gætu til samans lagt fram 500 þús. kr. í slíkt fyrirtæki, en það er ekki þeirra hlutverk. Þeir, sem eiga að standa undir þessu, eru þeir menn, sem verja kröftum sínum og fé í sjávarútveginn, og ég hika ekki við að segja, að þessi lýsing sé rétt. Það má vera, að fé sé til annarsstaðar, en ég hygg, að það mundi verða erfitt að fá það, og auðvitað mundi það sízt hryggja mig, þó að árangurinn af þessari málaleitun yrði sá, að stofnað yrði hlutafélag utan um þetta fyrirtæki, ef það yrði þá ekki aðeins á pappirnum, því að ég hygg, að það hafi lítið að segja, þó að menn skrifi sig fyrir hlutun, ef ekkert fé er innborgað.

Niðurstaða þessara hugleiðinga — og hygg ég, að fleiri hafi komið að svipaðri niðurstöðu, — verður þá sú, að eina ráðið til þess að tryggja það, að þessi verksmiðja verði rekin áfram, er það, að ríkissjóður yfirtaki verksmiðjuna og ríkissjóður eða stjórn sildarbræðslnanna á Siglu- firði láti stækka hana, svo að hún verði fær um að vinna úr því sildarmagni, sem getur gefið samleiga afkomu. Ég þykist ekki þurfa að minna á, að það er töluvert athugavert á stað eins og Austfjörðum, þar sem veiðiskapurinn hefir gengið svo hörmulega á undanförunum árum, þegar við horð liggur, að fyrirtæki, sem hefir skapað mikla vinnu og talsverðan gjaldeyri, og telja má vist, að slík starfsemi leggst algerlega niður, ef ekkert verður að gert. Ég held því, að hv. þdm. hljóti við nánari athugun að komast að þeirri sömu niðurstöðu og ég, að hér verður að taka til ráðstafana, og ég er sannfærður um það, að þær ráðstafanir, sem hægt er að gera, eru ekki aðrar en þær, sem farið er fram á í þessu frv.

Ég hefi í þessum fáu orðum reynt að skýra málið, svo sem mér hefir verið unnt, auk þess sem gert er í grg. frv., og ég treysti því, að hv. d. taki þessu máli vel og vísi því til hv. sjútvn. að umr. lokinni.

ATKVGR.

Fr. vísað til 2. umr. með 9 shlj. atkv. og til sjútvn. með 10 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dag- skrá tekið framár.

49. Uppeldisheimili fyrir vangæf börn og unglinga.

Á 11. fundi í Ed., 26. okt., var útbýtt:

Frv. til 1. um uppeldisheimili fyrir vangæf börn og unglinga (þmfrv., A. 56).

Á 13. fundi í Ed., 28. okt., var frv. tekið til 1. umr.

Flm. (Guðrún Lárusdóttir): Ég get byrjað líkt á þessu máli og því næsta á undan (frv. um drygkjumannahæli). Það er ekki í fyrsta skipti sem ég stend hér á Alþingi með frv. þetta. Á síðasta þingi flutti ég frv., sem var samhljóða þessu, svo að það er óþarft að fara mörgum orðum um málið að þessu sinni. En ég veit, að það er mörgum áhyggjuefni, hve tala þeirra barna fer vaxandi, sem talað er um í 1. gr. frv., og barnaverndarnefnd, sem starfar að þessum málum, rekur sig oft á þá vöntun, sem á sér stað á hæfilegum stöðum, þar sem hægt sé að ráðstafa þessum börnum, og þeim Íslendingum, sem fara utan til að kynna sér barnaverndarstarfsemi annara þjóða, finnst æðimurlegt ástandið í þessum efnum hér heima og erfitt að starfa, þegar starfstækin eru jafnfá og lítil eins og þau eru hér hjá okkur, því að fyrir vangæf börn er hér enginn samastaður til nema heimili einstaklinga, sem eru vitanlega misjöfn, og í mörgum tilfellum er eina ráðið að koma börnunum fyrir á sveitaheimilum. Þetta gefst oft vel, en stundum líka illa. Afleiðingarnar eru og slíkar, að ég tel óhjákvæmilegt að stofna heimili eða verustað, þar sem þessum börnum væri séð fyrir uppeldi undir umsjá sérfróðra manna. Við Íslendingar erum eftirbátar annara þjóða í þessu efni eins og svo mörgum öðrum, og það er býsna sárt fyrir þá, sem áhuga hafa fyrir málefnum barnanna, að verða að játa það fyrir sjálfum sér og öðrum, hve ófullnægjandi sú hjálp er, sem þjóð vor lætur í té börnum þessum til handa, einmitt á sama tíma og allar menntaþjóðir heims keppast við að koma upp fullkomnum uppeldisheimilum fyrir hin vangæfu börn sín. Engin slík stofnun er til hér á landi. Við verðum nú í dag að nota gamla lagið, að koma börnunum fyrir hjá hinum og þessum eftir því sem best gengur, stundum með raunalegum afleiðingum, sem ýms dæmi sanna. Vangæf börn hafa alltaf verið til, en meðferðin á þeim hefir oft farið í hreinustu handaskolum, og það mætti benda á menn, sem nú eru komnir til ára sinna, sem myndu vafalaust hafa siglt framhjá mörgu vandræðaskeri, sem þeir strönduðu á, ef þeir hefðu verið teknir réttum tókum, þegar þeir voru börn, og þeim séð fyrir góðu uppeldi. Ég gæti nefnt mörg dæmi um þetta. Í huga mínum er t. d. mynd af ungum dreng, sem var svo efnilegur og gáfaður, að kennari hans sagði, að það væri gaman að kenna honum hvað sem var, þó hann væri sérstaklega hneigður fyrir náttúrufræði og stærðfræði. Allt, sem laut að vélfræði, lá drengnum í augum uppi. En svo var drengurinn baldinn, að á heimili hans réði enginn maður við hann. Hann varð fljótt ofurefli foreldra sinna, faðir hans gat lítil af-

skipti af honum haft, og móðir hans hafði mörgum innanhússtörfum að sinna, í stórum barnahóp. Faðir hans var mestan ársins hring úti á sjó, og uppeldi drengsins varð mjög ábótavant. Hann ól aldur sinn með jafnöldrum sínum á götunni, og hin góða greind hans kom ekki að verulegum notum, af því að hann hafði ekki hlotið nægilega gott uppeldi á heimili sínu. Kennari hans varð síðar að horfa upp á það, að hann var lokaður inni í fangelsi árum saman vegna siendurtekens þjófnaðar. Kennarinn hefir sagt mér, að ef þessi gáfaði drengur hefði strax verið tekinn föstum tókum og settur á stofnun undir eftirliti sérfróðra manna, þegar fór að bera á óknyttum hans og strákapörum, þá hefði hann aldrei komist í tölu glæpamanna. Hvað kostar nú annað eins og þetta af fé, af raun og sársauka? Það verður ekki með tölum talið frekar en annað af þessu tægi, en hitt fullyrði ég, að Íslendingar hafa ekki efni á, að efnilegir unglingar fari svona illa, og þó að þeir fari kannske ekki margir alveg svona illa, þá getur ólánið og mæðan orðið nógu átakanlegt fyrir því. Í grg. þessa frv. sjáum við, hvað reynslan í þessu efni segir. Við skulum mæta þessum raunveruleika með djörfung og karlmennsku og mæta þessu á þann heppilegasta hátt, sem hægt er, með því að sjá börnunum fyrir hæfilegri stofnun. Ég hefi átt tal um þetta við marga menn og konur, og ég hefi staðið í bréfaskiptum við ýmsar konur landsins, svo að ég stend ekki ein að þessu málefni, heldur stendur vilji almennings á bak við mig. Áhugasamir menn, sem bezt vita í uppeldismálum og hafa kynnt sér þessi mál erlendis, eru mér samdóma um þetta alvörumál, og ég hygg, að hv. þm. í Ed. gerðu ekki annað réttara en ljá því fylgi sitt og taka það til rækilegrar athugunar og greiða gang þess, eftir því sem unnt er. Aðrar þjóðir horfa ekki í kostnaðinn, þegar þessi mál eru annarsvegar. Ég vil ekki bera okkur saman við aðrar þjóðir að því er snertir þetta eða annað, en í einu vil ég þó bera okkur saman við aðrar þjóðir, og það er það, að við hljótum að viðurkenna, að börnin eru framtíð þjóðanna, þau eru bezta eign hverrar þjóðar, dýrmætasta eignin, og okkur er skylt að gera fyrir þau það, sem mögulegt er. Barnaverndarlög annara þjóða eru miklu eldri en okkar. Ég tek það fram til fróðleiks, að barnaverndarlög Svía voru sett árið 1902 og endurskoðuð 1924, og þá voru einmitt sett í löginn sérstök fyrirmæli um meðferð vangæfra barna. Nú er það tekið fram í lögum Svía, að slíkom börnum skuli ráðstafað á sérstakar stofnanir undir sérstakri stjórn manna, sem eru viðurkenndir að áhuga á uppeldismálum, nákvæmni og dugnaði.

Simon Ágústsson uppeldisfræðingur hefir sagt við mig út af þessu frv., að honum hefði þótt heppilegra að binda aldurinn við 18 ár, en ekki 16. Því er til að svara, að í öðrum löndum er yfirleitt miðað við 16 ára aldur að því er barnaverndarmálefni snertir, og svo er líka hitt, að ég veit ekki, hversu heppilegt það væri að hafa stálpaða drengi innan um yngri drengi, og enn fremur tel ég, að úr því að 16 ára drengir eru búnir að venjast bæði góðum siðum og læra eitt-hvað meira en þeir hefðu gert, ef enginn hefði

Uppeldisheimili fyrir vangæf börn og unglinga. — Ríkisframfærsla sjúkra manna og örkumla.

skipt sér af þeim, þá sé hægt að útvega þessum drengjum góðan dvalarstað á góðum heimilum eftir dvöl á uppeldisstofnun, því að sú dvöl ætti að vera trygging fyrir því, að drengirnir væru orðnir það vel uppaddir, að það væri hægt að hafa þá á hvaða heimili sem væri. Ég tel persónulega, að það sé nauðsynlegt að færa aldurstakmarkið upp, þegar um þá unglinga er að ræða, sem barnaverndarnefnd á að hafa afskipti af. Í barnaverndarlögunum er gert ráð fyrir, að nefndin hafi börnin undir hendi til 16 ára aldurs, en ég held, að heppilegast væri, og barnaverndarnefnd hefir látið í ljós það álit, að það veitti ekki af, að þetta eftirlit næði til 18 ára aldurs. Við vitum, að aldurinn frá 16—18 ára eru hættulegustu árin að mörgu leyti, og oft er 16 ára barn að mörgu leyti ekki betur sett en 18 ára unglingur. Hjá frændþjóðum okkar eru slík börn af mjög mismunandi tægi. Ég hefi sjálf átt þess kost að sjá mörg af þeim. Okkur mundi ekki líta á sum þeirra í verstu hverfum stórborganna, en undir sérstakri og alúðlegri umsjá ágæts fólks er aðdánlegt að sjá, hversu þessi vesalings börn geta orðið myndarlegar og mætar manneskur. Af þessu hlýtur vitanlega að leiða kostnað, en við megum ekki horfa í hann. Við höfum sít af öllu ráð á því að gera ekkert fyrir börnin, sem þurfa meistarar hjálpar við. Þetta mál verður að athuga rækilega áður en verr fer en þegar er orðið. Það er oft talað um fátækt Íslendinga, og satt er það að visu, að við erum ekki auðug að sama skapi og sumar aðrar þjóðir, en undarlegt má það þó heita, ef við höfum frekar efni á því að drekka áfengi og reykja tóbak fyrir milljónir króna á ári hverju heldur en til þess að búa sæmilega að vangæfum börnum þjóðarinnar, og þann veg forða þjóðinni frá alls kyns eynd og vandræðum. Hin knýjandi neyð barnanna hrópar á hjálp, óumflýjanleg nauðsyn er fyrir hendi. Horfum ekki lengur aðgerðarlaus á það, að æskulýður vor hrynji til grunna.

Ég vil svo leggja til, að málinu verði, að lokinni umr., vísað til menntmn.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 10 shlj. atkv. og til menntmn. með 10 shlj. atkv.

Á 52. fundi í Ed., 18. des., var útbýtt nál. frá minni hl. menntmn., á þskj. 435, en frv. var ekki á dagskrá tekið framar.

50. Ríkisframfærsla sjúkra manna og örkumla.

Á 13. fundi í Ed., 28. okt., var útbýtt:

Frv. til l. um breyt. á l. nr. 78 23. júní 1936, um ríkisframfærslu sjúkra manna og örkumla (þmfrv., A. 67).

Á 15. fundi í Ed., 30. okt., var frv. tekið til l. umr.

Flm. (Brynjólfrur Bjarnason): Þetta er einfalt mál, og þarf ég því lítið um það að segja fram yfir það, sem í grg. stendur. Frv. fer fram á þá breyt. á 8. gr. laganna, að ríkissjóður greiði það, sem á vantar fulla greiðslu kostnaðar, ef styrkþegi er þess eigi umkominn, í stað framfærslusveitar. Ég vil geta þess um leið, að prentvilla er í grg., $\frac{1}{4}$ í stað $\frac{1}{2}$.

Þessi breyt. er nauðsynleg bæði vegna bæjar- og sveitarfélaga og sjúklinganna sjálfra. Margir sjúklingar líta á þetta sem sveitarstyrk, enda þótt ákveðið sé í lögum, að hann skuli ekki teljast það, og mörgum þeirra, sérstaklega berklasjúklingum, fellur svo þungt að þiggja hann, að dæmi eru til þess, að menn hafa neitað að fara á hæli af þeim ástæðum. Slíkt getur haft mjög spillandi áhrif á heilsu þeirra, enda hafa komið fram kröfur frá sjúklingum um þessa breytingu.

Auk þessa er almennt viðurkennt, að nauðsynlegt sé að hlaupa undir bagga með fátækum sveitarfélögum, og þar sem þetta tvennt fer saman, ætti að mega vænta þess, að málið ætti fylgi að fagna hér á þinginu.

Í fyrra báru tveir sjálfstæðismenn fram till. um það, að þetta umrædda ákvæði laganna félli niður að því er snerti berklaveika menn. Sú upphæð, sem hér er um að ræða, myndi nema 200000 kr., en jafnframt yrði sömu byrði létt af sveitarfélögunum. Auk þess má búast við því, að sjúklingarnir eða aðstandendur þeirra geti greitt eitthvað sjálfir. Kommfl. mun síðar bera fram ýmsar till. til tekjuöflunar fyrir ríkissjóð, þar á meðal til að mæta þessum útgjöldum.

Þorsteinn Þorsteinsson: Það er nú svo komið, að ég sé, að ég á eftir að binda bagga mína með kommúnistum í þessu máli.

Hv. 1. landsk. hefir tekið upp frv. okkar hv. fyrrv. þm. N.-Ísf. frá því í fyrra, þótt hann gangi að visu nokkru lengra en við gerðum. Ég vona þó, að þetta mál geti lagast svo í meðförunum, að við getum orðið sammála um það. Mér finnst að visu, að við höfum gengið nógu langt í fyrra, en ég vænti þess, að hv. 1. landsk. komi mér nú til hjálpar í stað hv. fyrrv. þm. N.-Ísf.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 10:1 atkv. og til allshn. með 9:4 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já: BSt, BrB, IngP, JJós, JBald, MJ, PZ, ÞP, EÁrna.

nei: BSn, GL, MG, SÁÓ.

3 þm. (HermJ, JJ, PHerm) fjarstaddir.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dagskrá tekið framar.

51. Mæðiveiki (frv. BrB).

Á 19. fundi í Ed., 4. nóv., var útbýtt:

Fr. til l. um ýmsar bráðabirgðaráðstafanir vegna skulda þeirra bænda, er fyrir tjóni verða eða hafa orðið af völdum mæðiveikinnar (þmfrv., A. 87).

Á 23. fundi í Ed., 9. nóv., var frv. tekið til l. umr.

*Flm. (Brynjólfur Bjarnason): Herra forseti! Innihald þessa frv. er í stuttu máli þetta. Í fyrsta lagi: Opinberar lánsstofnanir mega ekki segja upp lánum, þó að veðin fyrir þeim rýrni af völdum mæðiveikinnar, heldur mega þessar lánsstofnanir afskrifa skuldirnar eins og verðyrnuninni nemur. Í öðru lagi: Andvirði fjár, sem slátrað er vegna mæðiveikinnar, má ekki taka upp í skuldir, heldur skal aðeins hafa eftirlit með því, að það sé notað til þess að endurnýja bústofninn. Í þriðja lagi: Þeir bændur, sem verst eru staddir vegna veikinnar, skulu fá greiðslufrest um óákveðinn tíma og uppgjöf vaxta. Og í fjórða lagi skal ríkisstj. gera þessum lánsstofnunum það kleift að framfylgja ákvæðum þessa frv., ef það verður að lögum.

Ég býst við, að hv. þdm. séu sammála um það, að allt þetta séu nauðsynlegar ráðstafanir og beinlínis óhjákvæmilegar. Og þá er að athuga, hvaða kostnað þær mundu hafa í för með sér fyrir ríkissjóð. Er hægt að gera sér nokkra grein fyrir því með því að athuga skuldir bænda við Búnaðarbankann á mæðiveikisvæðinu, þ. e. í eftirtöldum sýslum: Árnessýslu, Borgarfjarðarsýslu, Dalasýslu, Austur-Húnavatnssýslu, Vestur-Húnavatnssýslu, Mýrasýslu og Strandasýslu. Á þessu svæði eru föst lán í Búnaðarbanka Íslands rúmar 4 millj. 600 þús. kr. Og af þessu verða árgjöld rúmlega 330 þús. kr. og vextir um 230 þús. kr. Af þessu má svo gera sér nokkuð ljóst, hvað kostnaður af þessu gæti farið hæst. Í sumum af þessum sýslum er mæðiveikin aðeins rétt í byrjun, og mundi þess vegna sennilega ekki leggjast mjög mikill kostnaður á ríkissjóð af þessu, nema í nokkrum þessara sýslu, þar sem mæðiveikin fer mest yfir og hefir gert mest tjón.

Þetta frv. er að mér virðist í samræmi við þær till., sem samþ. hafa verið á þeim fundum, sem fulltrúar bænda á þessum svæðum héldu í Fornahvammi 29. okt. Og ég hefi fengið mjög mörg tilmæli frá bændum af þessum svæðum um að gera mitt til þess að sjá um, að vilji bænda kæmi skýrt fram á Alþingi í þessum efnum. Og ég hefi þess vegna talið mér skylt að bera þetta frv. fram. Ég þykist vita, að landbn. sitji á rökstólum um þetta mál og sé að undirbúa löggjöf um þetta efni, ásamt öðrum ráðstöfunum, sem nauðsynlegt er að gera til þess að hjálpa bændum á þessum svæðum. Ég vildi því með þessu frv. leggja þar orð í belg. Og ég vona, að hv. nefnd geri á því þær einar breyt., sem eru til bóta frá sjónarmiði bændu.

*Forsrh. (Hermann Jónasson): Ég ætla ekki að ræða þetta mál á þessu stigi. Eins og hv. flm. tók fram, er þetta mál nú til athugunar í landbúnaðarnefndunum, sérstaklega landbn. Nd. Og

hv. flm. er vitanlega kunnugt, að þetta mál hlaut nokkurn undirbúning af hálfu ríkisstj. áður en þing hófst. Jafnframt hafa bændur sjálfir undirbúið þetta mál nú meðan þingstörf hafa staðið yfir. Úr því að sakir standa nú þannig, þá held ég, að ekki sé hægt að lita á þetta frv. nema sem yfirboð, svipað því sem Bendafl. hefir áður flutt. Sé ég því ekki ástæðu til að ræða málið nú, því að það kemur innan skamms í heild frá landbn.; það er mér kunnugt.

*Flm. (Brynjólfur Bjarnason): Ég er hæstv. forsrh. alveg sammála um, að ekki sé ástæða að fara út í langar umr. um þetta mál á þessu stigi fyrr en landbn. skilar álit. En ég vildi aðeins mótmæla, að hér sé um nokkurt yfirboð að ræða. Hér er aðeins farið fram á þær ráðstafanir, sem skilyrðislaust verður að telja nauðsynlegar. Og mér finnst ákaflega óviðkunnanlegt, þegar verið er að ræða slík alvörumál, þá sé verið með slík blaðaslagorð eins og yfirboð og þar fram eftir götum. Mér þætti líka leitt, ef landbn. álitur, að það, sem þarf að gera í skuldamálum bændu, geti verið minna en það, sem er farið fram á í þessu frv., þannig að orðið „yfirboð“ finnst mér afarilla til fallið.

*Forsrh. (Hermann Jónasson): Aðeins vil ég benda hv. flm., sem virðist vera ókunnugt um aðferðir Bendafl., á það, að yfirboðin koma fram í því stundum að flyta sér að flytja mál, sem vitað er, að verða flutt næstu daga. Að því leyti má þetta mál kallast yfirboð af sama tegi, því að vitanlega er það ekki gróði fyrir málið að flytja frv. um það nú, þegar rannsókn málsins er langt komin í nefnd og vitað er, að það verður flutt nú næstu daga. Og í grg. þessa frv. vantar upplýsingar um fjöldamörg atriði, sem þarf að leggja til grundvallar fyrir lausn þessa máls og verður að leggja verulega vinnu í að rannsaka. Svo að þetta frv. er þýðingarlaust nema í yfirboðsskyni.

ATKVGR.

Fr. vísar til 2. umr. með 10:2 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já: BrB, GL, JBald, MG, MJ, PHerm, PZ, SÁÓ, ÞB, BSn.

nei: IngP, BSt.

HermJ greiddi ekki atkv.

Þrír þm. (JJós, JJ, EÁrna) fjarstaddir.

Fr. vísar til landbn. með 9 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dag-skrá tekið fram.

52. Sildarverksmiðja á Sauðárkróki.

Á 23. fundi í Ed., 9. nóv., var útbýtt:

Fr. til l. um sildarverksmiðju á Sauðárkróki (þmfrv., A. 104).

Á 26. fundi í Ed., 13. nóv., var frv. tekið til l. umr.

Fr. of seint fram komið. — Deildin leyfði með 11 shlj. atkv., að það yrði tekið til meðferðar.

*Flm. (Magnús Guðmundsson): Ástæðan til þess, að ég hefi leyft mér að flytja frv. þetta, er sú, að Sauðárkrökur er orðinn með stærstu kaupúnum landsins, en þar er lítið um atvinnu, og því knýjandi nauðsyn að hrinda þar einhverjum framkvæmdum af stað, sem íbúar kaupúnsins geta haft atvinnu af. Þó er það svo, að ég hefði ekki flutt frv., ef ég hefði ekki jafnframt verið sannfærður um, að sildarverksmiðja gæti vel borið sig þarna. Það er alkunna, að sild er oft mikil á Skagafirði, og enda þótt hún sé veidd út af Skaga, sem oft er, þá er ekki langt til Sauðárkróks. Það er því gefinn hlutur, að sildarverksmiðja getur vel borið sig þarna. Þegar nú þetta tvennt fer saman, að hægt er að leysa fólkinu atvinnu, samhliða því að fyrirtækið getur borið sig fjárhagslega, þá virðist réttara og betra að fara þessa leið heldur en veita þangað atvinnubótafé, sem mjög lítið er hægt að fá arðberandi fyrir.

Ég hefi tekið það fram í frv., að svo fremi, sem félag einstakra manna hafi ekki fyrir 1. apríl 1938 fengið leyfi til þess að reisa þarna sildarbræðsluverksmiðju, þá reisi ríkið hana.

Hvað stærð verksmiðjunnar snertir, þá hefi ég sett ákvæði um, að hún skuli vinna úr 2000 málum á sólarhring, því að reynslan er búin að sýna það, að litlar verksmiðjur bera sig jafnan verr en þær, sem stærri eru, og eru dýrari í öllum rekstri.

Að umr. lokinni óska ég svo málinu vísað til 2. umr. og sjútvn.

ATKVGR.

Fr. vísað til 2. umr. með 10 shlj. atkv. og til sjútvn. með 10 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og var frv. ekki á dagskrá tekið fram.

53. Aðstoðarprestarnir í Reykjavík.

Á 24. fundi í Ed., 10. nóv., var útbýtt:

Fr. til l. um aðstoðarpresta í Reykjavík (þm-frv., A. 109).

Á 26. fundi í Ed., 13. nóv., var frv. tekið til l. umr.

Fr. of seint fram komið. — Deildin leyfði með 11 shlj. atkv., að það yrði tekið til meðferðar.

*Flm. (Magnús Jónsson): Eins og hv. þm. er kunnugt, þá hafa legið fyrir undanförmum þingum frv., sem gengið hafa út á það að leysa það vandamál, sem orðið er hér í Rvík með kirkju og presta. Eins og nú standa sakir, þá er dómkirkjusöfnuðurinn hér orðinn full 30 þús. manns; það ræður því af líkum, að 2 prestar geta ekki nálægt því annað öllum þeim störfum, sem þjónusta jafnfjölmenns safnaðar útheimtir. Það er því öldungis vist, að svo framarlega, sem prest-

arnir vilja standa í nánú sambandi við sóknarborn sín, þá eru slík störf 2 mönnum algerlega ofviða.

Það, sem helzt hefir verið rætt sem endanleg lausn á þessu máli, er það, að skipta söfnuðinum í sundur í fleiri söfnuði og reisa svo kirkjur fyrir hvern söfnuð. Um þetta hafa legið ýtarleg frv. fyrir síðustu þingum, en ekki náð fram að ganga, sem m. a. kann að stafa af því, að ekkert hefir legið fyrir um það, með hvaða kjörum kirkjan yrði afhent af ríkinu í hendur safnaðarins.

Þá hefi ég og flutt áður frv. um að gera dálitið hverfi í útjaðri borgarinnar að sérstöku prestakalli, en það náði ekki fram að ganga.

En nú hefi ég farið nýja leið, sem sé þá, að bæta 2 prestum við, svo söfnuðurinn hafi 4 þjónandi presta, enda þótt sýnilegt sé, að 4 prestar komist ekki af með 1 kirkju til þess að leysa störf sín af hendi í, þar sem það hefir t. d. oft komið fyrir, að prestur, sem hefir verið að spyrja börn, hefir orðið að flýja úr kirkjunni fyrir líkfyldg o. s. frv.

Reynsla sú, sem fengin er í Laugarneshverfinu, hefir sýnt það ótvírátt, að bezta lausnin á þessu máli er sú, sem bent hefir verið á á undanförmum þingum, að skipta Reykjavíkurbæ í fleiri prestaköll. Þar hefir fólk sótt vel guðsþjónustur. Að sjálfsögðu þarf ekki að taka það fram, að allar þessar till. eru byggðar á því, að menn séu almennt á þeirri skoðun, að halda beri uppi guðsþjónustum og yfir höfuð að tala kristilegum siðum.

Eins og ég þegar hefi tekið fram, þá er ekki hægt að búast við því, að 4 prestar komist af með eina kirkju, og því hefi ég sett það ákvæði í 1. gr. frv., að hinum nýju aðstoðarprestum skuli gefin erindisbréf, þar sem starfssvið þeirra sé ákveðið.

Ég geri ráð fyrir, að ef til vill kunni einhverjir að hujóta um það ákvæði frv., að þar er svo ætlað til, að safnaðarmenn kalli þessa presta í samráði við kirkjustjórnina, og finnist, að eðlilegra væri, að þessir prestar væru eins og aðrir prestar kosnir með almennum kosningum. En ég hygg, að flestir sjái, að hér stendur sérstaklega á. Eins og ég gat um, þá mundi þessum aðstoðarprestum verða ætlað að starfa a. m. k. að mestu leyti á sérstökum stöðum í bænum, og er því engin ástæða til að láta þann geysilega fjölmenna dómkirkjusöfnuð kjósa um það, hvaða prestar eigi að annast prestsstörfin í Laugarnesi, Grimsstaðaholti og Skerjafirði. Er því eðlilegast, að á meðan ekki er búið að afmarka sóknir og prestaköll, þá sé þetta í höndum safnaðarstjórnarinnar, og það er með það fyrir augum, að þessir prestar eru kallaðir aðstoðarprestarnir, og það er regla, að aðstoðarprestarnir eru ekki kosnir, heldur ráðnir af presti og biskupi í sameiningu. Munurinn er aðeins sá, að venjulega eru aðstoðarprestarnir launaðir af viðkomandi sóknarpresti, en hér er ekki um það að ræða, heldur eiga þessir prestar að fá laun úr prestlaunasjóði, og þá er ekki annar aðili eðlilegrí en sóknarnefnd. Ef svo að því kæmi, sem ég vil engu spá um, hvernig verður, að Reykjavíkurstakalli verði skipt upp, þá er eðlilegt, að prestarnir verði kosnir,

Aðstoðarprestar í Reykjavík. — Tekjuskattur og eignarskattur (frv. MJ). — Alþýðutryggingar (frv. MJ).

og býst ég við, að ráða meg þessa aðstoðarpresta þannig, að þeir séu lausir í stöðunum, en standi svipað að vígi við kosningar í þeim nýju prestaköllum. Í ráðningarbrefi þeirra mætti setja varnagla um það, að þeir hefðu enga lifstíðarveitingu, ef til kæmi, að sérstök prestaköll yrðu stofnuð.

Ég verð svo aðeins að minnst á kostnaðaratriðið í þessu sambandi. Í dómkirkjusöfnuðinum í Reykjavík munu nú vera um 30 þús. meðlimir, og mun láta nærri í venjulegum prestaköllum, að prestsgjöld séu um það bil 1 kr. fyrir hvern safnaðarmeðlim, en nálægt $\frac{1}{2}$ mun vera fyrir innan gjaldskyldualdur og gjaldið því kr. 1,50 á mann, eða um 30 þús. kr., og þá er ekki nema sanngjarnt, að sá söfnuður, sem er svona fjölmennur og greiðir svona mikinn hluta af prestsgjöldunum, hafi 4 presta.

Ég vil geta þess, sem sýnir, hvað lítil aukaútgjöld þetta eru, að nú þegar er starfað í Laugarnesskólanum, og stuðningur af því opinbera er um 2 þús. kr., sem eru byrjunarlaun prests. Því það mega menn vita, að þótt prestinum sé borgað úr prestlaunasjóði, þá er talsverður kostnaður í kringum þetta, sem safnaðarmenn þeir aðrir, sem starfsins njóta, leggja þá á sig.

Ég vil svo óska eftir, að hv. d. vilji vísa þessu máli til 2. umr. og menntmn., því að ég hygg, að frv. í þessa átt hafi verið í menntmn.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 9:1 atkv. og til menntmn. með 9 shlj. atkv.

Á 50. fundi í Ed., 15. des., var útbýtt nál. frá menntmn., á þskj. 369, en frv. var ekki á dag-skrá tekið frammar.

54. Tekjuskattur og eignarskattur (frv. MJ).

Á 25. fundi í Ed., 12. nóv., var útbýtt:

Frv. til 1. um breyt. á l. nr. 6 9. jan. 1935, um tekjuskatt og eignarskatt (þmfrv., A. 117).

Á 27. fundi í Ed., 15. nóv., var frv. tekið til 1. umr.

Frv. of seint fram komið. — Deildin leyfði með 12 shlj. atkv., að það yrði tekið til meðferðar.

*Flm. (Magnús Jónsson): Þetta frv., sem hér liggur fyrir, er aðeins um eitt lítið atriði, nefnileg um það, hversu mikil lífsábyrgðargjöld skuli vera frádráttarhæf samkv. 10. gr. l. um tekju- og eignarskatt. Skv. þeim l. er heimilt að draga frá iðgjöld af lögboðnum tryggingum eða liftryggingum allt að 500 kr. Þetta ákvæði er mjög óhentugt, þar sem mönnum, sem lögboðið er að tryggja sig, er ekki heimilt að fá frádrátt fyrir tryggingar, sem þeir kunna að hafa þar fyrir utan. Áftur á móti er ekkert ákvæði fyrir þær tryggingar, sem ekki eru lögboðnar, en ég held, að þetta hafi verið framkvæmt þannig, að 500

kr. markið hafi verið látið gilda fyrir alla. En þetta er óhæfilega lágt. Ég veit, að margir embættismenn hafa 500—600 kr. iðgjöld af skyldutryggingu, og það, sem þeir vilja tryggja sig þar fyrir utan, fá þeir engan frádrátt fyrir. En það er vitað, að t. d. hin lögboðna ekkjutrygging er alls ófullnægjandi, ef fyrirvinna fellur frá hjá stórum heimilum. Hið opinbera ætti því fremur að hvetja en letja menn til þess að taka sér þessar lífsábyrgðir í viðbót. Því ætti að gera slík iðgjöld frádráttarhæf, eins og frv. fer fram á. Tryggingin þarf alls ekki að vera svo mjög stór til þess að iðgjöldin nemi samtals 1000 kr. Ég gæti trúað því, að þau iðgjöld, sem þeir embættismenn og starfsmenn, sem nú eru tryggðir, greiða, séu eitthvað nálægt þessu. Þetta er há upphæð og ekki nema sanngjarnt, að hún sé frádráttarhæf. Hitt er bæði mér og öðrum kunnugt, að slíkar liftryggingarupphæðir, t. d. 10000 kr., hafa hreint og beint bjargað heimilum þessara manna frá algerðu hrúti, er þeir hafa fallið frá.

Það má kannske segja, að 500 kr. sé ekki óriflegt, þar sem þessi upphæð var aðeins 200 kr. áður, en þetta sýnir, að löggjafinn hefur haft opin augun fyrir því, að hér væri hækkunarþörf. Ég set það auðvitað ekki á oddinn, að upphæðin sé endilega 1000 kr., en ég tel þó ekki ástæðu til þess, að svo stöddu, að fara fram á það, að hún verði hærri.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 11 shlj. atkv. og til fjhn. með 10 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dag-skrá tekið frammar.

55. Alþýðutryggingar (frv. MJ).

Á 27. fundi í Ed., 15. nóv., var útbýtt:

Frv. til 1. um breyt. á l. nr. 26 1. febr. 1936, um alþýðutryggingar (þmfrv., A. 130).

Á 29. fundi í Ed., 17. nóv., var frv. tekið til 1. umr.

Frv. of seint fram komið. — Deildin leyfði með 12 shlj. atkv., að það yrði tekið til meðferðar.

*Flm. (Magnús Jónsson): Ég hefi leyft mér að koma fram með tvær breyt. á l. um alþýðutryggingar, og þarf ég ekki að hafa langa framsögu fyrir þeim, því bæði atriðin eru vafalaust kunn hv. þm.

Það hafa komið fram raddir um bæði þessi atriði, að þau væru ekki sanngjörn eins og þau eru í l., og það þyrfti því að leiðrétta þau.

Fyrra atriðið er um sjúkratryggingarnar, að þeir menn, sem nú standa utan við tryggingarnar og geta ekki notið þeirra, þó þeir gjaldi til þeirra, verði teknir með í tryggingarnar. Það eru þeir menn, sem hafa yfir 4500 kr. skattskyldar tekjur. Það er augljóst, að ef á að byggja l. á trygg-

ingargrundvelli á annað borð, þá er sjálfsagt, að allir, sem l. ná til, séu með að öllu leyti í tryggingunum. Ef á að koma l. á fullkominn tryggingargrundvöll, þá verður annaðhvort að fara þessa leið eða þá leið, að láta l. ekki ná til annara en þeirra, sem hafa undir 4500 kr. skattskyldar tekjur. Þessi leið er fær, enda tíðkaðist hún hjá sjúkrasamlögum þeim, sem störfuðu áður en alþýðutryggingal. komu. Þar var sett víst tekjumark fyrir þá, sem leyfi höfðu til þess að vera með. Maður getur því hugsað sér, að hinar almennu sjúkratryggingar miði einnig við vissa tekjuhæð manna. Þar er gengið út frá þeim forsendum, að þeir, sem hafa meiri tekjur, geti séð sér fyrir læknishjálpi sjálfir, og ekki ástæða til að gera þeim að skyldu að tryggja sig. Hin leiðin aftur á móti er sú, að láta alla vera með og láta alla gjalda í tryggingarnar og líka njóta þeirra. Mér fannst réttara, þar sem l. eru svo viðtæk sem þau eru, að fara þessa leið og taka alla með. Sannleikurinn er sá, að þeir, sem af þessum ástæðum eru utan við sjúkratryggingarnar, eru miklu færri en menn almennt halda. Ég hefi spurzt fyrir um það, og hefir mér verið sagt, að í Reykjavík væru um 900 gjaldendur, sem af þessum ástæðum lenda utan við að njóta trygginganna. Það munu því ekki vera nema um 2000 manns í Rvík, sem þarna koma til greina. Það er því vitanlegt, að það, hvort þessir menn eru teknir með eða ekki, hefir ekki áhrif á afkomu sjúkrasamlagsins hér á þann hátt, að það myndi á nokkurn hátt gera þetta erfiðara.

Ég vil vekja athygli á því, að í grg. frv. stendur, með leyfi hæstv. forseta:

„Hér er hvort sem er ekki um nema tiltölulega fámennan hóp að ræða, og t. d. í Reykjavík er enginn vafi á, að sjúkrasamlagið myndi vel þola það, að þessir menn nytu réttinda þess, að svo miklu leyti sem þeir myndu óska þess.“

Það mætti ef til vill skilja þetta svo, að sjúkrasamlögin í hinum kaupstöðunum myndu ekki þola þetta, en það er fjarri sanni, því langflestir af þessum mönnum eru í Reykjavík. Í hinum kaupstöðunum er það hverfandi lítil hópur, sem er fyrir utan sjúkrasamlögin af þessum ástæðum. Ég tek þetta fram af því, að menn gætu kannske haldið, að þetta hefði alvarlegri afleiðingar þar.

Það hefir stundum heyrzt talað um, að það væri ekki ósanngjarnt, að þeir, sem hafa hærri tekjur, greiddu herra iðgjald. Ég var að leitast við að finna aðferð til þess og gera till. um það. En ég er hræddur um, að það verði nokkuð erfitt að finna grundvöll fyrir slíku, sem geri ákvæðin ekki of flókin. En ég álit réttara að sleppa þessu alveg, þar sem fullyrt er af þeim, sem til þekkja, að sjúkrasamlögin muni vel þola þessa breyt. Þetta yrði áreiðanlega til þess að taka burtu eina af ástæðunum fyrir því, að menn eru með réttu óánægðir með lögin.

Hitt ákvæðið finnst mér, að ætti að orka enn minna tvímælis. Það eru sem sé til, fyrir utan lífeyrissjóð embættismanna og barnakennara, nokkrir sjóðir bæjarsfélaga og einstakra stofnana, sem tryggja starfsmönnum sínum eftirlaun eða ellistyrk. Ég man í svipinn eftir því, að bæjarsjóður Reykjavíkur hefir slíkan sjóð,

Eimskipafélag Íslands, Landsbankinn og Útvegsbankinn. Í alla þessa sjóði er tekið af starfsfólkinu töluvert herra iðgjald og því tryggður töluvert meiri lífeyrir en það fær með því að tryggja sig í hinum almenna lífeyrissjóði. Það er von, að starfsfólk, sem borgar allhá iðgjöld, sé óánægt með, að það sé krafði um gjald í annan lífeyrissjóð, þar sem engin eða hverfandi lítil von er um, að það fái nokkurntíma nokkuð í aðra hönd. Nú er þannig búið um ákvæðin í alþýðutryggingal. viðvikjandi því, hvernig menn skuli njóta lífeyris úr lífeyrissjóði, að það er óhugsandi, að þetta fólk geti nema undir alveg óvenjulegum kringumstæðum notið nokkurs lífeyris á sínum tíma. Það hafa þess vegna borizt mjög eindregin tilmæli frá þessu fólki um það, að það fái að njóta sömu réttinda og embættismenn og starfsmenn ríkisins og barnakennara, að svo lengi sem þeir eru tryggðir í lífeyrissjóðum ríkisins, þá eru þeir undanþegnir gjaldi til hins almenna lífeyrissjóðs.

Ég vil mjög mæla með því, að þessu atriði verði breytt, hvað svo sem öðru liður um breyt. á alþýðutryggingal.

Ég skal svo ekki fjölyrða um þetta. Ég sé í blaði, að alþýðutryggingal. séu ein af þeim l., sem stjórnarflokkarnir hafi komið sér saman um að breyta, án þess að getið sé um það frekar. En ég býst við, að þær till., sem ná fram að ganga um þessi atriði, fari í svipaða átt og frv. mitt.

Ég vil vænta þess, að frv. þessu verði vísað til 2. umr. og til allshn., og tekið tillit til þess, þegar afgreiddar verða breyt. á sömu atriðum í alþýðutryggingalögum.

ATKVGR.

Fr. vísað til 2. umr. með 11 shlj. atkv., og til allshn. með 11 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dagskrá tekið fram.

56. Sildarverksmiðjan á Húsavík.

Á 39. fundi í Ed., 30. nóv., var útbýtt:

Fr. til l. um heimild fyrir ríkisstj. til þess að kaupa, reka og stækka sildarbræðsluverksmiðjuna á Húsavík (þmfrv., A. 217).

Á 40. fundi í Ed., 2. des., var frv. tekið til 1. umr.

Fr. of seint fram komið. — Deildin leyfði með 11 shlj. atkv., að það yrði tekið til meðferðar.

*Flm. (Jónas Jónsson): Ég þarf ekki að flytja ýtarlega ræðu um þetta mál, vegna þess að það mun væntanlega fylgja öðru frv. skyldu, sem liggur fyrir hv. deild. Ég ætla aðeins að taka fram nú, að þeir, sem standa að þessari nýbyggðu verksmiðju á Húsavík, hafa fengið vissu fyrir því, að þó að staðhættir þar, sem verk-

smiðjan stendur, við aðalbryggjuna, séu ekki mjög hentugir, með því að þar er nokkuð þröngt, þá mun samt mega stækka verksmiðjuna töluvert mikið. Og þeir hafa álitnið rétt — ekki sízt út af frv. um stækkun verksmiðjunnar á Raufarhöfn — að leggja fyrir deildina tilboð sitt, ef ríkinu sýndist þörf að stækka verksmiðju fyrir Norðurl. Ef þetta frv. nær nú ekki fram að ganga, og þá sennilega ekki önnur frv. af sama tægi, þá hefi ég hugsað mér að bera fram seinna á þinginu þáttill, í þessari hv. deild, þar sem mælt sé til, að Húsavíkurverksmiðjan fái að njóta samstarfs við ríkisverksm. að einhverju leyti um sölu og mannahald og því um líkt. En það er náttúrulega þörf að standa að þessum litlu verksmiðjum, nokkur uggur um það, að þær geti varla notið sín í samkeppni við hinar stærri. Og bæði þetta frv. og eins það, sem ég kynni að flytja síðar á þinginu í þessa átt, er sprottið af ósk eftir samstarfi við stærri verksmiðjurnar. Ég vildi svo óska, að málinu verði að umr. lokinni vísað til sjútvn. og 2. umr.

ATKVGR.

Fr. v. vísað til 2. umr. með 11 shlj. atkv. og til sjútvn. með 11 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dag-skrá tekið fram.

57. Framfærslulög.

Á 41. fundi í Ed., 3. des., var útbýtt:

Fr. v. til 1. um. breyt. á framfærslulögum, nr. 135 31. des. 1935 (þmfrv., A. 233).

Á 43. fundi í Ed., 6. des., var frv. tekið til 1. umr.

Fr. v. of seint fram komið. — Deildin leyfði með 11 shlj. atkv., að það yrði tekið til meðferðar.

*Flm. (Brynjólfur Bjarnason): Herra forseti! Það stendur í grg. þessa frv., að hér sé um bráðabirgðabreyt. á framfærslul. að ræða, sem á að gilda þangað til alþýðutryggingar eru komnar í það sæmlegt horf, að fátækraframfæri er orðið óþarft. En á því getur orðið löng bið, svo það er vissulega hin fyllsta þörf að endurskoða framfærslul.

Í raun og veru er hér um að ræða mjög nauðsynlega og gagngerða breyt. á framfærslul., og hefir við samningu frv. verið reynt að styðjast við þá reynslu, sem fengið hefir í þessum efn-um bæði hér í Reykjavík og annarsstaðar, bæði till. styrkþega og þeirra, sem kunnugastir eru framfærslumálunum, svo sem meðrastyksn., framfærslun. og annað þaukunnugt fólk. Einnig hefir verið stuðzt við frv., sem flutt var hér á Alþingi 1932 af 10. landsk., og annað frv. flutt af tveimur Alþflm. á þinginu í fyrra. Allt það, sem hér hefir verið nefnt, hefir verið haft til hliðsjónar við samningu frv. Allir þessir hlutir hafa verið þaulræddir á undanfórnum árum. En jafnvel þó þetta frv. sé allumfangsmikið, þá er

mér það ljóst, að það er engan veginn tæmandi; framfærslumálin eru svo umfangsmikil og stöðugt er ný og ný reynsla að koma fram á því sviði, sem hefir í för með sér þörf breytinga.

Auk þeirra aðalbreyt. á framfærslulöggjöfinni, sem felast í frv., eru þar ýmsar smærri breyt., sem sumar eru þó ekki eins smáar og þær sýnast í fljótu bragði. En í þessu máli mínu mun ég halda mér við aðalatriðin.

Veigamesta breytingin er sú, að gera landið að einu framfærsluhéraði. Um það þarf raunar ekki að fjölýrða, hve mikla þýðingu það hefir fyrir styrkþegana, að allur dulbúinn sveitarflutningur og togstreita milli sveitarfélaga verði úti-lokuð. Framfærslukostnaði á samkv. þessu frv. að jafna niður á sama hátt og gert var ráð fyrir í frv. 10. landsk. 1932, að hálfu leyti eftir sam-anlögðu skattmati fasteigna í hverri sveit, sam-anborið við samanlagt skattmat á öllu landinu, og að hálfu leyti eftir samanlagðri fjárhæð skuldlausra eigna og tekna af eign og atvinnu í hverri sveit.

Það er kunnugt, að aðalútgjaldaliður bæjar- og sveitarfélaga er fátækraframfærið. En vegna mismunandi eigna og tekna hjá bæjar- og sveitarfélögunum hvílir þessi aðalútgjaldaliður mjög mismunandi þungt á hinum ýmsu félögum. Með brtt. þessa frv. er lagt til, að öllum framfærslu-kostnaði verði jafnað á bæjar- og sveitarfélögin eftir sömu reglu og jafnað er á einstaklingana innan hvers bæjar- eða sveitarfélags, eftir efn-um og ástæðum. Með þessari breyt. er þá einnig niður fallin sú nauðsyn, að veita fé úr ríkissjóði til að jafna fátækraframfærið í landinu. Ég held því, að erfitt sé að færa fram rök gegn þessum brtt.

Sem aðalrökum gegn þessu fyrirkomulagi hefir því verið haldið fram, að minni sparnaður yrði í styrkveitingum, ef þetta yrði að l. Þessi rök sýna bezt stéttasamsetningu Alþingis, þar sem á það eitt er litið, hvernig hægt er að klípa styrkina sem mest við neglur. Fyrir mér vakir, að sem mestrar mannúðar sé gætt í sambandi við fátækraframfærið, og sömuleiðis auðvitað, að það hafi sem minnstan kostnað í för með sér, þegar búið er að tryggja góða meðferð styrkþeganna.

Í 1. gr. frv. er gert ráð fyrir, að þar til skipuð nefnd semji í byrjun hvers árs skrá um hæfilegan framfærslukostnað í hinum ýmsu héruð-um landsins, og skal allur framfærslustyrkur miðaður við gjaldskrá þessa. Þetta tel ég annað höfuðatriði frv. Hér er um að ræða allt annað snið en er á núgildandi framfærslulöggjöf. Hing-að til hefir framfærslustyrkur verið skoðaður sem ölmusa, sótt til framfærsluráða eða sveitar-stjórna. Slikt sjónarmið er aðeins til að drepa niður sjálfsvirðingu og sjálfstraust styrkþega-anna og hefir gert þeim erfitt að vinna sig aftur upp í efnalegt sjálfstæði. Jafnframt hefir þetta fyrirkomulag skapað misrétti á milli styrkþega-anna, þar sem einn hefir verið dreginn niður meðan öðrum tókst að svæla til sín meiri styrk en rétt var. Með þessum till. er ætlazt til, að styrkurinn verði réttur styrkþegans. Það er stefnt í þá átt, að fátækraframfærið verði einn þáttur þjóðfélagstrygginganna.

Þá er það stórt atriði í þessum till., að ríkið greiði fátækraframfærslustyrkinn. Þetta er gömul krafa og sanngjörn, þar sem ríkið á hinn bóginn losnar við að greiða til jöfnunarsjóðs. Einnig er það þýðingarmikið ákvæði, að styrkurinn skal greiddur í peningum. Er þetta réttarbót á borð við það, að verkamenn fá laun sín greidd þannig. Þegar öllu er á botninn hvolft, mundi þetta beinlínis verða til sparnaðar, því sumir menn hafa gert sér útvegum á vörum handa styrkþegum að féþúfu. Þegar þeir hinsvegar annast kaup sín sjálfir, eru líkur til, að meiri áherzla verði lögð á hagkvæm kaup.

Þá er í frv. lagt til, að verklyðsfélög eða fulltrúaráð þeirra eigi fulltrúa í framfærslunefndum. Er það gert til þess, að nefndirnar hafi betri skilning á kjörum fólksins en ella.

Þá skal ég ennfremur minnst á nokkrar fleiri kjarabætur. Framfærslustyrkur skal ekki vera endurkræfur, ef hann er veittur vegna veikinda fyrirvinnu heimilis. Sömuleiðis er bæjarstjórnunum og hreppsnefndum skylt að ákveða eftir till. framfærslun. innan þriggja mánaða, hvort framfærslustyrkur skuli endurkræfur eða ekki.

Þá eiga sveitarstjórnir og framfærslunefndir að gera sér far um að útvega styrkþegum atvinnu. Styrkþega er þó því aðeins skylt að taka við þeirri atvinnu, að hún sé við hans hæfi og verði honum til virkilegrar hjálpar. Ef heimilisfaðir vanrækir sitt heimili sakir óreglu, er skylt að afhenda konu hans styrkinn. — Þá eru ákvæði um bráðabirgðahjálp samkv. úrskurði. Ennfremur ákvæði um sómasamlegt uppeldi munaðarlausra barna. Loks eru felld niður úr gildandi l. ákvæði um refsingar á styrkþegum, þar sem hér er gengið út frá því, að fátækraframfærslan verði ein tegund þjóðfélagstrygginga,

þar sem styrkþegar njóti sama réttar og aðrir menn. Við, sem stöndum að þessu frv., álítum, að í framfærslul. eigi engin sérstök refsíákvæði heima. Aftur á móti gæti verið nauðsynlegt að breyta öðrum gildandi l. til samræmis við þessa breyt. á framfærslul., svo sem sífjalögunum.

Eins og ég sagði í byrjun ræðu minnar, stefnir frv. í þá átt, að gera meðferð styrkþeganna mannúðlegri. Ég álít, að allt tal um sparnað í þessu efni, þar sem meint er að klipa framfærslustyrki sem mest við neglur, sé bæði ómannúðlegt og óréttlátt, og vafasamur sparnaður í því fölginn að sökkva mönnum í eynd og vesaldóm með því að láta þá búa við þröngan kost í slæmum húsakynnum. Slík meðferð er til niðurdreps fyrir þjóðfélagið, með því er verið að sóa hinni dýrmætu starfsorku þjóðfélagsins. En verst er, að þar, sem styrkþegar eiga við mjög slæm skilyrði að búa, er eyðslan hvað mest. T. d. er það kunnugt, að styrkþegar í Reykjavík eru ekki ófundsverðir af þeim húsakynnum, er þeir hafa að búa við; samt greiðir bærinn á ári 400 þús. kr. í húsaleigu, sem væri nægileg upphæð til að standa straum af 4 millj. kr. höfuðstól í húsum. Fleiri slík dæmi væri hægt að nefna.

Þar sem frv. þetta er seint fram komið, vil ég mælast til, að því verði hraðað. Óska ég, að því verði að lokinni þessari umr. vísað til 2. umr. og allshn.

ATKVGR.

Fr. v. til 2. umr. með 11 shlj. atkv. og til allshn. með 11 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dag-skrá tekið fram.